JOSÉ RODRIGUES DOS SANTOS

FORMULA LUI DUMNEZEU

BEST SELLER

Ultimul secret al lui Einstein: dovada științifică a existenței lui Dumnezeu

PARALELA 45

Jose Rodrigues dos Santos

FORMULA LUI DUMNEZEU

V.1.0

Traducere din limba portugheză de Veronica Manole

Jose Rodrigues dos Santos,
A formula de Deus
Editura PARALELA 45
2009

Pentru Florbela

Eu sunt Alfa şi Omega,
Cel ce este, Cel ce era
şi Cel ce vine,
Atotțiitorul.

(Apocalipsa, I, 8)

Avertisment

Toate datele ştiinţifice prezentate aici
sunt adevărate.
Toate teoriile ştiinţifice expuse aici
sunt susţinute de fizicieni
și matematicieni

PROLOG

Bărbatul cu ochelari fumurii scăpară chibritul şi duse flacăra violetă spre vârful ţigării. Trase adânc din ea, un nor cenuşiu i se ridică de pe chip, uşor, fantomatic. Parcurse toată strada cu privirea sa albastră şi cântări liniştea acelui loc plăcut.

Era soare, arbuştii colorau în verde grădinile delicate, case graţioase de lemn priveau spre stradă, frunzele tremurau în vânticelul uşor de dimineaţă; aerul blând se umplu de mireasmă şi de cântec, parfumat de mirosul proaspăt al glicinelor, legănat în ţârâitul asiduu al greierilor din iarba joasă şi de ciripitul blând al unui colibri. Un hohot de râs lipsit de griji se alătură concertului armonios al naturii; era un copil blond, care chicotea de veselie şi sărea pe trotuar, trăgând de sfoară un zmeu colorat.

Primăvară în Princeton.

Un huruit îndepărtat îi atrase atenţia bărbatului cu ochelari fumurii. Întinse gâtul şi se uită atent la capătul străzii. Trei motociclete de poliţie se iviră din dreapta, în fruntea unei coloane de maşini, care se apropia în mare viteză; huruitul crescu şi se transformă într-o hărmălaie pompoasă. Bărbatul scoase ţigara din gură, o stinse în scrumiera de pe pervazul ferestrei.

— Vin, spuse, întorcând capul.

— Încep să înregistrez? întrebă celălalt, cu degetul apăsat pe butonul unui aparat cu bandă magnetică.

— Da, ar fi bine.

Coloana de maşini se opri cu mare pompă în faţa casei de vizavi, o clădire albă cu două etaje, cu o verandă în faţă, în stil neogrec; poliţişti în uniformă şi în civil preluară controlul zonei şi un bărbat corpolent, în mod evident gardă de corp, merse să deschidă portiera Cadillacului negru care tocmai parcă în faţa uşii de la intrare a casei. Un bărbat în vârstă, cu părul alb deasupra urechilor şi chel în creştetul capului, ieşi din Cadillac şi-şi aranjă costumul de culoare închisă.

— Îl văd deja pe Ben Gurion, spuse, de la fereastra casei de

vizavi, bărbatul cu ochelari fumurii.

— Şi amicul nostru? A apărut? întrebă cel cu magnetofonul, frustrat că nu poate să meargă la fereastră să vadă scena.

Cel cu ochelarii fumurii îşi luă privirea de la Cadillac și se uită spre casă. În pragul uşii, coborând treptele surâzător, apăru imaginea familiară a unui bărbat în vârstă, puţin gârbovit şi cu părul alb pieptănat pe spate, cu o mustaţă căruntă şi stufoasă.

— Da, e deja acolo.

Vocile celor doi bărbaţi care se întâlneau pe treptele grădinii răsunară în boxele magnetofoanelor.

— *Shalom!* domnule prim-ministru.

— *Shalom!* domnule profesor.

— Bine aţi venit în umila mea căsuţă. Este o plăcere să îl avem aici pe faimosul David Ben Gurion.

Politicianul râse.

— Cred că glumiţi, plăcerea toată e de partea mea. Doar nu mergi în fiecare zi acasă la Albert Einstein!

Bărbatul cu ochelari fumurii îşi privi colegul.

— Înregistrezi?

Celălalt verifică acele care se mişcau pe ecranele aparatelor.

— Da, nu-ţi face griji.

În faţă, Einstein şi Ben Gurion pozau pentru reporteri, luminaţi de bliţuri în faţa bolţii verzi şi lila de glicină, care urca înspre balconul casei. Cum era o zi magnifică de primăvară, omul de ştiinţă făcu semn că era mai bine să rămână afară şi arătă spre câteva scaune aşezate pe iarba umedă; amândoi se aşezară acolo, fotografii şi operatorii continuară să înregistreze momentul. După câteva minute, o gardă de corp deschise larg braţele şi îndepărtă presa, lăsându-i pe cei doi singuri, să discute în voie în lumina blândă a soarelui din grădină.

Pe magnetofonul din casa de vizavi vocile erau în continuare interceptate şi înregistrate.

— Merge bine călătoria, domnule prim-ministru?

— Da, am obţinut ceva sprijin şi multe donaţii, mulţumesc lui Dumnezeu. Acum merg imediat la Philadelphia, unde sper să obţin mai mulţi bani. Dar niciodată nu e destul, nu? Naţiunea noastră este înconjurată de duşmani şi are nevoie de tot ajutorul

pe care îl poate obţine.

— Israelul are doar trei ani, domnule prim-ministru. Este firesc să apară probleme.

— Dar e nevoie de bani pentru a putea trece peste ele, profesore. Nu ajunge bunăvoinţa.

Trei bărbaţi în costume închise la culoare dădură buzna pe uşă în casa de vizavi, cu pistoalele aţintite spre cei doi suspecţi care observau scena.

— *Freeze!*[1] urlară cei doi bărbaţi înarmaţi. FBI! Nu vă mişcaţi! Mâinile sus şi fără mişcări bruşte!

Cel cu ochelari fumurii şi cel cu magnetofonul ridicară mâinile, dar fără să se arate prea alarmaţi. Cei de la FBI se apropiară, cu pistoalele gata să tragă, ameninţătoare.

— Culcaţi-vă la pământ!

— Nu e nevoie de asta, replică liniştit omul cu ochelarii fumurii.

— Culcaţi-vă la pământ, am spus! strigă cel de la FBI. N-o să mai spun încă o dată!

— Liniştiţi-vă, băieţi, insistă cel cu ochelarii fumurii. Suntem de la CIA.

Cel de la FBI se încruntă.

— Puteţi dovedi asta?

— Pot. Doar să mă lăsaţi să-mi scot actele din buzunar.

— Scoate-le. Dar încet. Fără gesturi bruşte.

Bărbatul cu ochelari fumurii duse uşor mâna în jos, o băgă în buzunarul de la sacou şi scoase o legitimaţie, pe care o arătă celor de la FBI. Legitimaţia, cu ştampila rotundă a Central Intelligence Agency îl identifica pe cel cu ochelari fumurii drept Frank Bellamy, agent operaţional de primă clasă. Agentul FBI făcu semn colegilor să lase jos armele şi privi în jur, studiind încăperea.

— Ce face OSS-ul aici?

— Nu mai suntem OSS, *you prick*[2]. Suntem CIA acum.

— *Okay*[3]. Ce face CIA-ul aici?

— Asta nu e treaba voastră.

Cel de la FBI privi fix magnetofoanele.

— Înregistraţi conversaţia geniului, nu?

— Asta nu e treaba voastră.

---

[1] Staţi pe loc *(engl., în original, n. tr.).*

[2] Nemernicule! *(engl., n. tr.).*

[3] Bine *(engl., n. tr.).*

— Este interzis prin lege să spionaţi cetăţeni americani. Ştiţi asta, nu?

— Prim-ministrul Israelului nu este cetăţean american.

Cel de la FBI cântări răspunsul. De fapt, concluzionă, agentul de la serviciul rival avea un alibi bun.

— De ani de zile încercăm să facem interceptări la amicul nostru, spuse, privind pe fereastră figura lui Einstein. Avem semnale că el şi cu secretara lui, scroafa aia de Dukas, dau informaţii secrete sovieticilor. Dar Hoover nu ne lasă să punem microfoane, îi e frică de ce s-ar întâmpla dacă descoperă geniul. (Se scărpină în cap.) Se pare că voi aţi scăpat de problema asta.

Bellamy îşi mişcă buzele subţiri, schiţând ceea ce părea umbra unui surâs.

— Ghinionul vostru, că sunteţi de la FBI. Arătă înspre uşă cu capul. Acum dispăreţi, hai. Lăsaţi-i pe *big boys*[4] să îşi facă treaba.

Cel de la FBI ridică colţul gurii, în semn de dispreţ.

— Aţi rămas la fel de căcănari, nu? rânji, înainte să se întoarcă spre uşă. *Fucking Nazis*[5]. Făcu semn celor doi colegi. *Let's go, guys*[6].

Imediat ce oamenii de la FBI părăsiră casa, Bellamy îşi lipi nasul de geam şi reluă observarea celor doi evrei care stăteau de vorbă în grădina casei de vizavi.

— Mai înregistrezi, Bob?

— Da, spuse celălalt. Conversaţia a ajuns într-o fază crucială. O să dau mai tare.

Bob răsuci butonul de volum şi cele două voci umplură din nou încăperea.

— … apărarea Israelului, spuse Ben Gurion, în mod evident terminând o frază.

— Nu ştiu dacă pot să fac asta, replică Einstein.

— Nu puteţi sau nu vreţi, profesore?

Se lăsă o linişte scurtă.

— După cum ştiţi, eu sunt un pacifist, reîncepu Einstein. Cred că sunt deja prea multe nenorociri pe pământ şi că ne jucăm cu focul. Asta e o putere pe care ar trebui să o respectăm şi nu ştiu dacă suntem suficient de maturi s-o mânuim.

---

4 Băieţii mari *(engl., n.* tr.).

5 Nazişti nenorociţi! *(engl., n. tr.).*

6 Să mergem, băieţi! *(engl., n. tr.).*

— Şi, totuşi, dumneavoastră l-aţi convins pe Roosvelt să facă bomba.

— A fost altceva.

— În ce fel?

— Bomba era ca să luptăm împotriva lui Hitler. Dar deja mă căiesc că l-am convins pe preşedinte să o facă.

— Ah, da? Şi dacă naziştii ar fi făcut-o primii? Ce s-ar fi întâmplat atunci?

— Da, fu de acord Einstein, ezitant. Ar fi fost o catastrofă, nu-i aşa? Poate că fabricarea bombei a fost chiar un rău necesar, oricât m-ar costa asta.

— Atunci îmi daţi dreptate.

— Da?

— Da, normal. Poate ceea ce vă cer este iarăşi un rău necesar, pentru a garanta supravieţuirea tinerei noastre naţiuni. Ce vreau să spun e că v-aţi abandonat temporar convingerile pacifiste în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi o să o faceţi din nou pentru a ajuta Israelul să se nască. Am nevoie să ştiu dacă o puteţi face din nou.

— Nu ştiu.

Ben Gurion oftă.

— Profesore, tânăra noastră naţiune se găseşte într-un pericol de moarte. Ştiţi la fel de bine ca mine că Israelul este înconjurat de duşmani şi că are nevoie de ceva care să îi pună pe fugă, ceva care să îi facă să dea înapoi. În caz contrar, ţara noastră va fi distrusă încă din faşă. De aceea vă cer, vă rog, vă implor din suflet. Vă rog, lăsaţi de-o parte pentru o vreme pacifismul şi ajutaţi-ne la ceas de cumpănă.

— Problema nu e doar asta, domnule prim-ministru.

— Atunci care e?

— Problema e că sunt foarte ocupat. Încerc să concep o teorie unificată a câmpurilor, care să înglobeze gravitaţia şi electromagnetismul. E o muncă foarte importantă, poate chiar cea mai…

— Haideţi, profesore, întrerupse Ben Gurion. Sunt sigur că va daţi seama de importanţa a ceea ce vă spun.

— Fără îndoială, admise omul de ştiinţă. Dar rămâne de văzut dacă ceea ce îmi cereţi se poate face.

— Şi se poate?

Einstein ezită.

— Poate că da, spuse în sfârşit. Nu ştiu, va trebui să studiez cazul.

— Faceţi asta, profesore. Faceţi-o pentru noi, faceţi-o pentru Israel.

Frank Bellamy îşi scrise în grabă notele şi, când termină, aruncă din nou o privire spre aparate. Acele roşii tremurau pe ecrane în ritmul sunetului, ceea ce însemna că toate cuvintele erau înregistrate.

Bob rămăsese atent la ce se spunea, dar sfârşi prin a da din cap.

— Cred că avem esenţialul, observă. Opresc înregistrarea?

— Nu, spuse Bellamy. Înregistrează în continuare.

— Dar deja au schimbat tema.

— Nu are importanţă. Pot să se întoarcă la aceeaşi chestiune peste puţin timp. Înregistrează în continuare!

— … de mai multe ori, eu nu am o imagine convenţională a lui Dumnezeu, dar îmi vine greu să cred că nu mai există nimic altceva în afară de materie, spuse Ben Gurion, nu ştiu dacă mă fac înţeles.

— Foarte bine.

— Uitaţi, insistă politicianul. Creierul este făcut din materie, la fel ca o masă. Dar masa nu gândeşte. Creierul este parte dintr-un organism viu, la fel ca unghiile mele, dar unghiile mele nu gândesc. Iar creierul meu, dacă ar fi separat de corp, nu ar gândi nici el. Întregul format din cap şi corp este cel care permite gândirea. Ceea ce mă face să mă gândesc la posibilitatea ca universul să fie, în totalitatea lui, un corp care gândeşte. Nu credeţi asta?

— E posibil.

— Întotdeauna am auzit spunându-se ca sunteţi ateu, profesore, dar nu credeţi că…

— Nu, nu sunt ateu.

— Nu sunteţi? Sunteţi o persoană religioasă?

— Da, sunt. Puteţi spune asta.

— Dar eu am citit pe undeva că dumneavoastră credeţi că *Biblia* este greşită…

Einstein râse.

— Păi aşa şi cred.

— Înseamnă că nu credeţi în Dumnezeu.

— Înseamnă că nu cred în Dumnezeul din *Biblie.*

— Care e diferenţa?

Se auzi un oftat.

— Ştiţi, în copilărie eram extrem de credincios. Dar, pe la doisprezece ani am început să citesc cărţi ştiinţifice, dintr-acelea de popularizare, nu ştiu dacă ştiţi…

— Da…

— … şi am ajuns la concluzia că marea majoritate a poveştilor din *Biblie* nu sunt altceva decât naraţiuni mitice. Am încetat să fiu credincios aproape de pe o zi pe alta. Am început să mă gândesc bine la problemă şi mi-am dat seama că ideea unui Dumnezeu persoană este un pic naivă, chiar infantilă.

— De ce?

— Pentru că este vorba de un concept antropomorfic, o fantezie creată de om pentru a încerca să-şi influenţeze destinul şi pentru a găsi alinare în ceasurile grele. Cum noi nu putem să intervenim în natură, am creat ideea cum că ea este condusă de un Dumnezeu binevoitor şi paternal care ne aude şi ne îndrumă. Este o idee foarte liniştitoare, nu vi se pare? Am creat iluzia că, dacă ne rugăm mult, facem ca El să controleze natura şi să ne îndeplinească dorinţele, aşa, ca printr-o vrajă. Când lucrurile merg prost, cum nu înţelegem că un Dumnezeu atât de binevoitor îngăduie aşa ceva, spunem că asta trebuie să se supună vreunui plan misterios şi aşa suntem mai liniştiţi. Dar asta nu are sens, nu vi se pare?

— Nu credeţi că Dumnezeu are grijă de noi?

— Uitaţi, domnule prim-ministru, noi suntem una dintre milioanele de specii care ocupă cea de-a treia planetă a unei stele dintr-o galaxie mediană cu miliarde de stele, iar această galaxie este, ea însăşi, una dintre miliardele de galaxii care există în univers. Cum vreţi să cred într-un Dumnezeu care îşi bate capul cu fiecare dintre noi, în această imensitate de proporţii inimaginabile?

— Bine, *Biblia* spune că El este bun şi atotputernic, poate să facă orice, inclusiv să se ocupe de univers şi de fiecare dintre noi, nu-i aşa?

Einstein se bătu cu palma pe genunchi.

— El este bun şi atotputernic, da? Uite, asta este o idee absurdă! Dacă El este de fapt bun şi atotputernic, aşa cum pretinde *Biblia,* din ce motiv permite existenţa răului? Din ce motiv a lăsat să se întâmple Holocaustul, de exemplu? Dacă e să ne gândim bine, cele două concepte sunt contradictorii, nu-i aşa? Dacă Dumnezeu este bun, nu poate să fie atotputernic, din moment ce nu reuşeşte să elimine răul. Dacă El este atotputernic, nu poate să fie bun, din moment ce permite

existenţa răului. Un concept îl exclude pe celălalt. Pe care îl preferaţi?

— Păi… poate conceptul că Dumnezeu este bun, cred.

— Dar acest concept e problematic, aţi observat? Dacă veţi citi *Biblia* cu atenţie, veţi vedea că ea nu transmite imaginea unui Dumnezeu binevoitor, ci mai degrabă a unui Dumnezeu gelos, un Dumnezeu care cere credinţă oarbă, unul care provoacă teamă, un Dumnezeu care pedepseşte şi sacrifică, un Dumnezeu în stare să îi spună lui Avraam să îşi omoare fiul doar ca să fie sigur că patriarhul îi este credincios. Dacă El este atotştiutor, nu ştia deja că Avraam îi era credincios? Pentru ce, El fiind bun, a făcut acel test aşa de crud? Deci, nu poate fi bun.

— M-aţi prins, profesore! exclamă Ben Gurion. Dumnezeu nu este neapărat bun. Dar, din moment ce El este creatorul universului, e cel puţin atotputernic, nu?

— Aşa o fi? Dacă e aşa, din ce motiv El îşi pedepseşte creaturile, dacă totul este creaţia Lui? Nu cumva le pedepseşte pentru lucruri de care El este, în cele din urmă, unicul responsabil? Judecându-şi creaturile, nu cumva se judecă pe El însuşi? După părerea mea și ca să fiu cinstit, doar inexistenţa Lui îl poate scuza. Făcu o pauză. De fapt, dacă e să ne gândim bine, nici măcar atotputernicia nu este posibilă, este vorba de un concept, la rândul lui, plin de contradicţii logice de nerezolvat.

— Cum aşa?

— Există un paradox care explică imposibilitatea atotputerniciei, pe care îl putem formula în felul următor: dacă Dumnezeu este atotputernic, poate crea o piatră care să fie atât de grea, că nici măcar El însuşi să nu o poată ridica. Einstein ridică sprâncenele. Vedeţi? Tocmai aici îşi are originea contradicţia. Dacă Dumnezeu nu reuşeşte să ridice piatra, nu este atotputernic. Dacă reuşeşte, de asemenea nu este atotputernic pentru că nu a fost în stare să creeze o piatră pe care să nu reuşească să o ridice. Surâse. În concluzie, nu există un Dumnezeu atotputernic, asta este o fantezie a omului în căutare de consolare şi de o explicaţie pentru ceea ce nu înţelege.

— Atunci nu credeţi în Dumnezeu.

— Nu cred în Dumnezeul persoană din *Biblie,* asta nu.

— Credeţi că nu există nimic în afara materiei, asta e?

— Nu, clar că există. Trebuie să fie ceva dincolo de energie şi de materie.

— La urma urmei, profesore, credeţi sau nu?

— Nu cred în Dumnezeul persoană din *Biblie.*
— Atunci în ce credeţi?
— Cred în Dumnezeul lui Spinoza, care se revelează în ordinea armonioasă a tot ceea ce există. Admir frumuseţea şi logica simplă a universului, cred într-un Dumnezeu care se revelează în univers, un Dumnezeu care…

Frank Bellamy dădu ochii peste cap, sictirit şi dădu din cap.
— *Jesus Christ*[7]*!* Mormăi. Nu-mi vine să cred ce aud!
Bob se foi pe scaunul lui, de lângă magnetofoane.
— Ia partea bună a lucrurilor! spuse. Îţi dai seama, Frank, că îl ascultăm pe cel mai mare geniu din istoria omenirii cum spune ce crede despre Dumnezeu? Câţi nu ar plăti să audă asta?
— Ăsta nu-i *show business*[8]*,* Bob. Este vorba de securitate naţională şi avem nevoie să auzim mai mult din ceea ce am auzit deja despre cererea lui Ben Gurion. Dacă Israelul ar avea bomba atomică, Bob, cât crezi că va trebui să aşteptăm până când o s-o aibă toată lumea?
— Ai dreptate. Scuze.
— E absolut necesar să obţinem mai multe detalii.
— Ai dreptate. Mai bine ascultăm conversaţia.

— … lui Spinoza.

Se lăsă o linişte îndelungată.
Ben Gurion fu primul care rupse tăcerea.
— Profesore, credeţi că va fi posibil să demonstrăm existenţa lui Dumnezeu?
— Nu, nu cred, domnule prim-ministru. Nu este posibil să demonstrezi existenţa lui Dumnezeu, la fel cum nu este posibil să demonstrezi inexistenţa Lui. Noi avem doar capacitatea de a simţi misterul, de a avea senzaţia de uimire în faţa schemei minunate care se arată în univers.
Se făcu o nouă pauză.
— Şi de ce nu încercaţi să demonstraţi existenţa sau inexistenţa lui Dumnezeu?
— Dacă ar fi posibil, care ar fi drumul?
Linişte.
De data aceasta, lui Einstein îi luă ceva timp să vorbească.

[7] Iisuse Hristoase! *(engl., n. tr.).*
[8] Industrie de divertisment *(engl., n. tr.).*

Bătrânul om de ştiinţă întoarse capul şi contemplă toată verdeaţa de pe marginea străzii Mercer, o contemplă cu ochi de înţelept, cu ochi de băieţel, cu ochi de om care are tot timpul din lume şi nu a pierdut darul de a se minuna cu exuberanţa naturii la întâlnirea cu primăvara.

Respiră adânc.

— *Raffiniert ist der Herrgot, aber boshaft ist er nicht*[9], spuse în sfârşit.

Ben Gurion păru intrigat.

— *Was wollen Sie damit sagen?*[10]

— *Die Natur verbirgt ihr Geheimnis durch die Erhabenheit ihres Wesens, aber nicht durch List*[11].

Frank Bellamy dădu un pumn în tocul ferestrei.

— *Damn!*[12] exclamă. S-au apucat acum să vorbească în germană!

— Ce spun? întrebă Bob.

— Ştiu şi eu? Crezi că am faţă de kraut?

Bob părea descumpănit.

— Ce să fac? Continui să înregistrez?

— Normal. Apoi ducem banda la agenţie şi vreun amărât de geniu o s-o traducă. Schiţă o grimasă de dispreţ. Cu toţi naziştii pe care îi avem pe-acolo în vremurile astea, nu o să fie prea greu, nu?

Agentul îşi lipi nasul de fereastră şi rămase pe loc; răsuflarea aburea geamul, iar ochii lui se pierdeau în imaginea celor doi bătrâni care stăteau de vorbă vizavi şi care păreau ca doi fraţi, unul lângă altul, pe scaunele din gradina de la numărul 112 al străzii Mercer.

---

[9] Dumnezeu e rafinat, însă nu e rău. *(germ., n. tr.).*

[10] Ce vreţi să spuneţi cu asta? *(germ., n. tr.).*

[11] Natura îşi ascunde taina prin măreţia fiinţei ei, nu prin viclenie, *(germ., n. tr.).*

[12] La naiba! *(engl., n. tr.).*

I

Haosul de pe stradă era peste măsură de deranjant. Maşini având plăcuţele cu numărul de înmatriculare distruse, camioane zgomotoase şi autobuze care emanau gaze de eşapament se înghesuiau pe asfaltul murdar şi uleios, agitându-se cu claxoane nervoase şi huruituri gâjâite şi nervoase; mirosul înţepător de motorină arsă umplea aerul cald de sfârşit de dimineaţă, iar o ceaţă uleioasă de poluare plutea peste clădirile degradate. Era ceva decadent în spectacolul oferit de un oraş vechi, care încearcă să se agaţe de viitor cu ceea ce are modernitatea mai rău.

Nehotărându-se încotro să o ia, bărbatul cu păr cărunt şi ochi verzi cristalini se opri pe scările muzeului şi îşi studie opţiunile. În faţa lui se afla marea intersecţie cu sens giratoriu Midan Tahir, dincolo de care se înmulţeau rapid cafenelele. Problema e că piaţa era epicentrul acelui haos rutier, cea mai mare scenă pe care evolua fierul vechi care se ridica în faţa sa. Nici vorbă să meargă pe acolo. Se uită în stânga. Alternativa era să o ia pe Qasr El-Nil şi să meargă la Groopi's să mănânce nişte prăjituri şi să bea un ceai; dar îi era prea foame şi nu i-ar fi trecut cu nişte *pasteis*[13]. Altă posibilitate era să facă dreapta e să o ia pe Corniche El-Nir, unde se ridica hotelul splendid la care stătea, cu restaurante foarte bune şi o privelişte minunată spre râu şi piramide.

— Sunteţi pentru prima dată în Cairo?

Bărbatul cu ochi verzi se întoarse, căutând vocea feminină care îl abordase.

— Pardon?

— Sunteţi pentru prima dată în Cairo?

O femeie înaltă, cu părul lung şi negru se apropie de el; venea din muzeu şi afişa un surâs seducător. Ochii aveau o nuanţă intrigantă de căprui-galben, buzele groase şi senzuale rujate cu roşu aprins, cercei discreţi de rubin şi un *tailleur*[14] gri cambrat, pantofii negri cu toc înalt îi scoteau în evidenţă rotunjimile perfecte şi picioarele lungi de manechin.

O frumuseţe exotică.

---

[13] Dulciuri portugheze *(n. tr.).*

[14] Taior *(fr., n. tr.).*

— Ah… nu, se bâlbâi bărbatul. Am venit aici deja de mai multe ori.

Femeia îi întinse mâna.

— Îmi pare bine, surâse. Mă numesc Ariana. Ariana Pakravan.

— Îmi pare bine.

Îţi strânseră mâinile şi Ariana râse uşor.

— Nu o să îmi spuneţi numele dumneavoastră?

— Ah, scuzaţi-mă. Mă numesc Tomas. Tomas Noronha.

— Îmi pare bine, Thomas.

— Tomas, o corectă el. Accentul e pe a. Tomaaas.

— Tomas, repetă ea, făcând un efort să imite accentul.

— Exact. Arabii au mereu o anume dificultate să îmi pronunţe corect numele.

— Păi… cine v-a spus că sunt arabă?

— Nu sunteţi?

— Din întâmplare nu. Sunt iraniană.

— Ah, râse. Nu ştiam că iranienele sunt aşa de frumoase.

Pe chipul Arianei apăru un surâs minunat.

— Văd ca sunteţi foarte galant.

Tomas se înroşi.

— Mă scuzaţi, mi-a scăpat.

— Ah, nu mă deranjează. Pe vremuri Marco Polo spunea că femeile cele mai frumoase din lume sunt iranienele. Clipi seducător. Şi, în afară de asta, nu cred că există femeie căreia să nu îi facă plăcere să audă un compliment, nu-i aşa?

Istoricul îi analiză taiorul cambrat.

— Dar dumneavoastră sunteţi atât de modernă. Fiind din Iran, ţara ayatollahilor, e chiar surprinzător.

— Eu… hm… sunt un caz special. Ariana privi haosul din Midan Tahir. Ia spuneţi, nu vă este foame?

— Foame? Aș fi în stare să mănânc un bou!

— Atunci veniţi, vă duc să încercaţi câteva specialităţi locale.

Taxiul se îndreptă spre partea islamică aflată în estul oraşului Cairo. Pe măsură ce maşina trecea prin capitala egipteană, bulevardele largi din Baixa erau înlocuite de un labirint de străduţe strâmte pline de mişcare şi fremătând de viaţă; se vedeau căruţe şi măgari, trecători îmbrăcaţi în *galabiyya*, vânzători ambulanţi, biciclete, oameni care făceau semne cu papirusuri, tarabe cu *taamiyya*, magazine de alamă şi cupru, piei, covoare, ţesături şi antichităţi abia făcute, terase cu clienţi care fumau *sheeshas*, în timp ce în aer plutea o aromă puternică

de prăjeală, şofran, *curcuma* şi ardei iute Cayenne.

Taxiul i-a lăsat în faţa unui restaurant din Midan Hussein, o piaţă cu grădină la umbra unui minaret înalt.

— Aceea este cea mai importantă moschee din oraş, locul cel mai sacru din Cairo, spuse iraniana, arătând clădirea de pe cealaltă parte a străzii. Este moscheea Sayyidna al-Hussein.

Tomas măsură din ochi sanctuarul.

— Ah, da? Şi ce are atât de important?

— Se spune că aici este una dintre cele mai sacre relicve ale islamului, capul lui al-Hussein.

— Şi acesta cine e?

— Al-Hussein? se miră Ariana. Nu ştiţi cine este al-Hussein? Dumnezeule, e… E nepotul profetului Mahomed. Al-Hussein este cel care stă la baza marii sciziuni din lumea islamică. Ştiţi, islamul este împărţit între sunniţi şi adepţii lui al-Hussein, şiiţii, iar acea relicvă este foarte importantă pentru şiiţi.

— Şi dumneavoastră? Ce sunteţi?

— Eu sunt iraniană.

— Dar sunteţi şiită sau sunită?

— Dragul meu domn, în Iran suntem aproape toţi şiiţi.

— Deci aceasta este o moschee foarte importantă pentru dumneavoastră.

— Da, când sunt în Cairo, vin aici să mă rog vinerea. Eu şi alte mii de credincioşi, evident.

Tomas analiză faţada.

— Mi-ar plăcea să o vizitez.

— Nu puteţi.

— Nu? De ce?

— Această moschee este atât de sacră, încât doar musulmanii pot intra în ea. Necredincioşii rămân la uşă.

— Ah, bine, exclamă Tomas, dezamăgit. Şi cine v-a spus că sunt necredincios?

Ariana îl privi pieziş, nesigură de sensul întrebării lui.

— Nu sunteţi?

Tomas izbucni în râs.

— Sunt, sunt, confirmă, râzând. Foarte necredincios. Făcu un gest în direcţia uşii restaurantului. Aşa încât, e mai bine să mergem să mâncăm, nu?

Abu Hussein afişa ostentativ un aspect mai occidental decât majoritatea restaurantelor egiptene. Toate mesele aveau feţe de masă spălate impecabil şi, detaliu important în acel oraş, aerul condiţionat funcţiona la maxim, inundând restaurantul cu o

răcoare plăcută.

Se aşezară la fereastră, de unde se vedea clar moscheea de vizavi, iar Ariana făcu semn chelnerului.

— *Ya nadil!* îl chemă.

Bărbatul în uniformă albă se apropie.

— *Nam*?

— *Qa imatu taquam, min fadlik*?

— *Nam.*

Bărbatul se îndepărtă şi Tomas se aplecă peste masă.

— Vorbiţi arabă?

— Desigur.

— E asemănătoare cu persana?

— Persana şi araba sunt limbi total diferite, deşi folosesc acelaşi alfabet şi au câteva cuvinte comune.

Tomas păru nedumerit.

— Ah! exclamă. Şi ce i-aţi spus?

— Nimic special. I-am cerut să aducă meniul, doar atât.

Bărbatul reapăru după câteva momente cu doua meniuri şi dădu câte unul fiecăruia dintre clienţi. Tomas privi meniul şi dădu din cap.

— Nu înţeleg nimic.

Ariana privi pe deasupra meniului său.

— Ce vreţi să mâncaţi?

— Alegeţi dumneavoastră. Merg pe mâna dumneavoastră.

— Sunteţi sigur?

— Bineînţeles.

Iraniana analiză ofertele şi rechemă chelnerul cu un semn. Ezită doar la băuturi şi se văzu obligată să îl consulte pe Tomas.

— De băut, aveţi vreo preferinţă?

— Ştiu şi eu? Ce-or avea.

— Vreţi băutură alcoolică sau preferaţi altceva?

— Se poate bea alcool aici?

— În Egipt? Bineînţeles că se poate. Nu ştiaţi?

— Normal că ştiam. Mă refer la locul acesta, aici în mijlocul părţii islamice a oraşului, chiar lângă cea mai sfântă moschee a oraşului. Alcoolul este permis în această zonă?

— Nu e nici o problemă.

— Bine, atunci. Şi care sunt opţiunile?

Ariana îl întrebă pe chelner şi traduse răspunsul.

— Au bere şi vin egiptean.

— Vin egiptean? Nu ştiam că fac vin. Uite, o să încerc.

Iraniana termină comanda şi chelnerul se îndepărtă.

O voce pătrunzătoare, cu un ton melancolic, trecu prin aer; era un muezin, care de la înălţimea minaretului, cânta *adhan,* chemându-i pe credincioşi la rugăciune. Intonarea melodioasă şi sinuoasă a lui *Allah u akbar* se întindea deasupra oraşului şi Ariana observă pe fereastră mulţimea care se îndrepta spre moschee.

— Vreţi să mergeţi să vă rugaţi? o întrebă el.

— Nu, acum nu.

Tomas luă de pe masă o legumă în oţet, servită ca aperitiv.

— Sper să nu îmi facă rău mâncarea, spuse el, uitându-se neîncrezător la murătură.

— Cum aşa?

— Când am ajuns alaltăieri m-am dus să mănânc la restaurantul de la hotel şi am făcut imediat diaree.

— Ah, da! Asta se întâmplă de obicei cu intestinele voastre europene sensibile. Trebuie doar să aveţi grijă la ce mâncaţi.

— Cum să am grijă?

— De exemplu, evitaţi salatele şi fructele cu coajă. Arătă murătura din scobitoarea pe care Tomas o ţinea între degete. Murăturile nu vă fac nici un rău, puteţi să mâncaţi după voie. Dar să beţi doar apă minerală, se vinde la sticlă peste tot. Şi să nu vă duceţi la restaurante ieftine, acelea unde merg gândacii pe masă. Dacă mergeţi la un asemenea restaurant, riscaţi.

Tomas muşcă din murătură.

— Dar eu am făcut diaree mâncând la restaurantul de la hotel, ce ziceţi de asta?

— Chiar şi restaurantele cele mai scumpe pot să aibă probleme, nu se ştie niciodată.

Chelnerul apăru cu o tavă imensă plină de mâncăruri colorate; o aşeză pe masă şi se retrase, spunând că o să aducă băuturile. Tomas privi varietatea de mâncăruri şi îşi frecă bărbia.

— Ce e asta?

Ariana arătă spre o farfurie cu o mâncare roşie şi galbenă.

— Acesta e *koshari,* un fel de mâncare tipic egiptean. E făcut din aluat, orez, linte şi sos de roşii, totul acoperit cu ceapă prăjită. Dacă vreţi, puteţi să puneţi şi condimente picante.

— Şi celelalte?

Iraniana îi arătă fiecare fel de mâncare pe rând.

— Chifteluţele acestea sunt *taamiyya.* Îşi căută cuvintele. Făcute cu bob. Luă în mână o pâine subţire. Asta e *baladi.* Puteţi să o ungeţi cu *humus* cu ulei de măsline, *babaghanoush* şi *fuul.*

— Ce e asta?

— Humusul este sos de năut. *Fuul* este un piure de năut cu verdeţuri şi ulei de măsline şi celălalt este un piure de vinete şi *tahini.* Gustaţi, e bun.

Tomas gustă şi, după un minut în care evaluă gustul, făcu un semn de aprobare.

— Da, e bun.

— V-am spus.

Chelnerul reapăru cu băuturile. Aşeză paharul cu *karkade* rece în faţa Arianei şi umplu paharul lui Tomas cu un nectar roşu-închis dintr-o sticlă de vin roşu arăbesc. Clientul luă o înghiţitură şi făcu semn afirmativ.

— E nostim, spuse el, imediat de chelnerul se îndepărtă. Ştiu deja atât de multe lucruri despre dumneavoastră, dar dumneavoastră nu ştiţi nimic despre mine. Îmi ştiţi doar numele.

Ea ridică sprâncenele şi avu o expresie maliţioasă.

— Greşiţi.

— Da? se miră Tomas. Dar eu nu v-am povestit nimic deocamdată.

— Nici nu este nevoie. Deja m-am informat.

— Ah, da?

— Bineînţeles.

— Nu vă cred.

— Vreţi să vă demonstrez? Uitaţi, ştiu ca sunteţi portughez şi că aveţi reputaţia unuia dintre cei mai importanţi specialişti din lume în criptografie şi limbi antice. Predaţi la o universitate din Lisabona, lucraţi şi ca expert pentru fundaţia Gulbenkian, unde verificaţi traducerea inscripţiilor scrise cu hieroglife despre arta egipteană şi scrierea cuneiformă de pe basorelieful asirian din muzeul fundaţiei. Vorbea de parcă ar fi răspuns la examen. Aţi venit la Cairo ca să participaţi la o conferinţă despre templul Karnak şi aţi profitat de ocazie pentru a studia posibilitatea de a achiziţiona pentru Muzeul Calouste Gulbenkian o stea a regelui Narmer, păstrată în pivniţele Muzeului Egiptean.

— Văd că ştiţi multe. Sunt impresionat.

— Ştiu, de asemenea, ca în urmă cu şase ani aţi suferit o tragedie în viaţa personală şi că aţi divorţat de curând.

Tomas se încruntă, încercând să evalueze situaţia. Acelea erau informaţii din sfera vieţii sale private şi se simţi deranjat că cineva i-a luat viaţa la puricat.

— Cum naiba ştiţi toate astea?

— Dragă profesore, credeţi că sunt vreo cucerire uşoară a dumneavoastră? Ariana surâse sec şi dădu din cap. Nu. Sunt aici

ca să lucrez, iar acest prânz este unul de afaceri, aţi înţeles?

Pe faţa portughezului se citea nedumerirea.

— Nu, nu înţeleg.

— Gândiţi-vă puţin, profesore. Sunt o femeie musulmană, mai mult decât atât, după cum aţi observat mai devreme, vin dintr-o ţară de ayatollahi, unde morala, după cum ştiţi, este foarte strictă. Câte femei iraniene credeţi că abordează un european pe stradă şi îl invită la prânz, aşa, dintr-odată?

— Păi... uf... chiar, nu... nu am nici cea mai vagă idee.

— Nici o femei nu face aşa ceva în Iran, dragă profesore. Nici una. Dacă stăm aici la masă, este pentru că avem ceva de discutat.

— Da, avem?

Ariana puse coatele pe masă şi îl privi în ochi pe Tomas.

— Profesore, după cum v-am spus, ştiu că sunteţi în Cairo la o conferinţă şi cu scopul de a achiziţiona o antichitate egipteană pentru Muzeul Gulbenkian. Dar v-am adus aici pentru a vă propune o afacere. Se aplecă, luă poşeta de jos şi o puse pe masă. Aici, în poşeta mea se află copia unui manuscris care poate deveni cea mai importantă descoperire a secolului. Mângâie uşor poşeta. Sunt aici din ordinul guvernului meu pentru a vă întreba dacă vreţi să lucraţi împreună cu noi la traducerea acestui document.

Tomas rămase o clipă holbat la Ariana.

— Adică vreţi să mă angajaţi? Asta e?

— Da, exact.

— Nu aveţi traducători proprii?

Ariana surâse.

— Să spunem că acesta este domeniul dumneavoastră de specialitate.

— Limbi antice?

— Nu neapărat.

— Atunci? Criptografie?

— Da.

Tomas se scărpina în barbă.

— Hm... murmură. Ce manuscris e?

Iraniana se îndreptă de spate, luând o poziţie serioasă, aproape protocolară.

— Înainte să mergem mai departe, am o condiţie.

— Spuneţi.

— Tot ceea ce vom vorbi acum este confidenţial. Nu puteţi spune nimănui despre ce am vorbit noi. Aţi înţeles? Şi dacă nu

ajungem la nici o înţelegere, trebuie să păstraţi sub tăcere tot ceea ce vă voi spune. Îl fixă din priviri. Am fost suficient de explicită?

— Da.

— Sigur?

— Da, staţi liniştită.

Ariana deschise poşeta, de unde scoase o legitimaţie şi o foaie de hârtie.

— Aceasta este legitimaţia mea de funcţionar în Ministerul Ştiinţei.

Tomas o luă. Era scrisă doar în persană şi arăta o fotografie cu Ariana în haine islamice.

— La fel de frumoasă, nu?

Iraniana surâse.

— Şi dumneavoastră la fel de galant, nu-i aşa?

Istoricul privi din nou legitimaţia.

— Nu înţeleg nimic din ce scrie. Înapoie documentul cu un gest de indiferenţă. În ceea ce mă priveşte, poate fi un fals făcut la vreo tipografie de la colţul străzii.

Ariana surâse.

— La timpul potrivit veţi vedea că totul este autentic. Arătă foaia. Acesta este un document al Ministerului Ştiinţei care certifică autenticitatea manuscrisului la care noi vrem să lucraţi.

Portughezul analiză documentul şi îl citi de la un capăt la altul. Hârtia oficială, cu sigiliul iranian, era dactilografiată în engleză. Documentul stabilea că Ariana Pakravan era şefa grupului de lucru însărcinat de Ministerul Ştiinţei, Cercetării şi Tehnologiei al Republicii Islamice a Iranului cu descifrarea şi autentificarea manuscrisului numit *Die Gottesformel.* La sfârşit, o mâzgăleală albastră arăta o semnătură indescifrabilă, identificată mai jos ca fiind a lui Bozorgmehr Shafaq, ministru al Ştiinţei, Cercetării şi Tehnologiei. Tomas arătă spre titlul manuscrisului.

— Die Gottes… şi mai cum?

— *Die Gottesformel.* Este în germană.

— Am înţeles că e în germană, râse el. Dar ce anume este?

Ariana mai scoase o foaie din poşetă, împăturită în patru; iraniana o desfăcu şi i-o dădu lui Tomas. Scrisă la maşina de scris, cu majuscule, apărea aceeaşi expresie *DIE GOTTESFORMEL,* mai jos o poezie dactilografiată şi o semnătură pe foaie de matematică.

— Aceasta este fotocopia primei pagini a manuscrisului despre care vorbim, explică Ariana. După cum vedeţi, este vorba de

acelaşi titlu menţionat de domnul ministru Shafaq în documentul pe care vi l-am arătat.

— Da, *Die Gottesformel,* repetă Tomas. Dar ce este?

— Este un manuscris redactat de una dintre cele mai importante figuri ale umanităţii.

— Cine? râse Tomas. Iisus Hristos?

— Văd că vă ţineţi de glume.

— Dar spuneţi, cine?

Ariana luă o bucată de pâine, o unse cu humus şi o muşcă, cu gesturi lente, ca şi cum ar fi vrut să accentueze dramatismul dezvăluirii.

— Albert Einstein.

Tomas analiză din nou fotocopia, cu o curiozitate crescândă.

— Einstein, deci… Interesant. O privi pe Ariana. Semnătura de jos e chiar a lui?

— Da.

— Scrisul e al lui?

— Bineînţeles. Am făcut deja teste grafologice şi am confirmat că este al lui.

— Şi când a fost publicat acest text?

— Nu a fost publicat niciodată.

— Poftim?

— Nu a fost publicat niciodată.

— Niciodată?

— Nu.

— Vreţi să spuneţi că este un text inedit?

— Da.

Istoricul fluieră în semn de apreciere; curiozitatea îl rodea acum la maxim. Mai studie o dată fotocopia, literele titlului, poezia şi semnătura lui Einstein de mai jos. Ochii săreau de la foaie la poşeta Arianei, încă pe masă.

— Unde sunt restul paginilor?

— În Teheran.

— Puteţi să îmi faceţi rost de copii ca să le studiez?

Iraniana surâse.

— Nu. Acest document este strict confidenţial. Va trebui să mergeţi la Teheran ca să îl studiaţi. Lăsă capul într-o parte. Ce-aţi spune să mergem direct acolo?

Tomas izbucni în râs.

— Staţi aşa, mai uşor. În primul rând, nu sunt sigur că pot să fac acest lucru. La urma urmei, lucrez pentru Fundaţia Gulbenkian. În afară de asta, am alte obligaţii în Lisabona, nu?

Cursurile de la…

— O sută de mii de euro, îl întrerupse Ariana, fără să clipească. Suntem pregătiţi să vă plătim o sută de mii de euro.

Istoricul ezită.

— O sută de mii de euro?

— Da. Plus toate cheltuielile.

— Pentru cât timp de lucru?

— Pentru cât va fi necesar.

— Adică? O săptămână?

— Una sau două luni.

— Una sau două luni? îşi luă un aer gânditor. Păi… nu ştiu dacă pot.

— De ce? Vă plătesc mai bine la Gulbenkian sau la universitate?

— Nu, nu e vorba de asta. Problema e că am alte obligaţii… în sfârşit, nu pot să le las baltă, aşa, pe nepusă masă. Bănuiesc că înţelegeţi.

Ariana se aplecă peste masă şi îl ţintui cu privirea ei ca de miere.

— Profesore, o sută de mii de euro sunt foarte mulţi bani. Şi noi vă plătim o sută de mii de euro pe lună, plus cheltuieli.

— Pe lună, deci?

— Da, pe lună, confirmă. Două luni, două sute de mii și aşa mai departe.

Tomas cântări oferta. O sută de mii pe lună însemna mai bine de trei mii pe zi. Adică, ar câştiga pe zi mai mult decât într-o lună la facultate. Mai încape vorbă? Istoricul surâse şi întinse mâna peste masă.

— Ne-am înţeles.

Dădură mâinile, încheind afacerea.

— Şi mergem imediat la Teheran, adăugă ea.

— Bine… dar asta nu se poate, spune istoricul. Trebuie să merg la Lisabona să mă ocup de câteva lucruri.

— Avem nevoie urgent de serviciile dumneavoastră, profesore. Cine este plătit aşa cum veţi fi plătit dumneavoastră, nu poate să îşi facă griji pentru chestiuni secundare.

— Trebuie să merg să prezint un raport la Gulbenkian despre întâlnirea mea de la Muzeul Egiptean şi, în afară de asta, să rezolv problemele de la facultate. Mai sunt patru cursuri până la sfârşitul semestrului şi trebuie să găsesc un asistent care să le susţină. Abia apoi voi fi disponibil pentru a merge la Teheran.

Ariana oftă de nerăbdare.

— Şi deci cam peste cât timp veţi putea veni?
— Peste o săptămână.
Ariana înclină capul, evaluând situaţia.
— Păi… bine. Presupun că vom supravieţui până atunci.
Tomas luă din nou fotocopia, analizând titlul.
— Cum de a ajuns acest manuscris în mâinile voastre?
— Nu vă pot dezvălui acest lucru. Nu vă priveşte pe dumneavoastră.
— Ah, bine. Dar presupun că îmi puteţi spune care este subiectul pus în versuri de Einstein în acest manuscris inedit, nu?
Ariana dădu din cap.
— Din păcate nu pot să vă dezvălui nimic în legătură cu acest aspect.
— Să nu-mi spuneţi că e confidenţial.
— Bineînţeles că este confidenţial. Tot ce este legat de acest proiect este confidenţial, aţi înţeles? În acest caz, totuşi, nu pot să vă răspund pentru simplul motiv că, oricât de incredibil ar părea, nici noi nu am reuşit să înţelegem ce este scris acolo.
— Cum aşa? Tomas schiţă o expresie de surpriză. Ce anume este greu? Nu aveţi pe nimeni care să citească în germană?
— Problema e că o parte din document nu este scrisă în germană.
— Ah, nu?
— Nu.
— Atunci?
— Ascultaţi-mă, ceea ce vă spun este strict confidenţial, aţi înţeles?
— Da, deja am stabilit asta, staţi liniştită.
Ariana respiră adânc.
— Aproape tot documentul în germană este scris chiar de mâna lui Einstein. Dar mai este un mic fragment, cifrat din motive care nu ne sunt pe deplin clare. Criptologii noştri au tot încercat să-l descifreze dar au ajuns la concluzia că nu pot să spargă codul pentru că este scris într-o limbă care nu este nici germană, nici engleză.
— Să fie ebraică?
— Nu, Einstein vorbea prost ebraica. Învăţase lucrurile elementare, dar era departe de a stăpâni limba. Chiar din acest motiv a evitat să studieze la Bar-Mitzwa.
— Atunci ce limbă ar putea fi?
— Avem motive puternice să credem că este una anume.
— Care?

— Portugheza.

Tomas deschise gura, chipul strâmbându-i-se într-o expresie de incredulitate şi perplexitate absolute.

— Portugheză…

— Da.

— Dar… dar Einstein vorbea portugheză?

— Bineînţeles că nu, surâse Ariana. Există indicii care ne fac să credem că un colaborator al său, vorbitor de portugheză, este cel care a redactat şi cifrat acest mic fragment.

— Dar de ce? Şi cu ce scop?

— Motivele nu ne sunt încă foarte clare. E posibil să aibă legătură cu importanţa textului.

Tomas se frecă la ochi de parcă ar fi încercat să oprească clipa în loc, să mai câştige timp pentru a-şi face ordine în idei şi să vadă ce sens are ceea ce i se spunea.

— Staţi aşa, staţi aşa, ceru el. E ceva ce nu înţeleg. Acesta este sau nu un text inedit al lui Einstein?

— Bineînţeles că este.

— Este sau nu este scris de Einstein?

— Este în totalitate scris de mână de Einstein, da. Dar, dintr-un motiv care nu ne este pe deplin clar, partea esenţială a textului a fost scrisă în altă limbă şi abia apoi cifrată.

Ariana vorbea rar, ca şi cum aşa încerca să se facă mai bine înţeleasă. După ce am analizat fragmentul cifrat şi având în vedere istoria manuscrisului, criptologii noştri au ajuns la concluzia ca limba oficială a acestui fragment este, cel mai probabil, portugheza.

Tomas dădu din cap afirmativ, cu ochii pierduţi în gol.

— Ah, murmură și aşa aţi ajuns să vorbiţi cu mine…

— Da. Ariana deschise braţele, ca cineva care arată un fapt evident. Dacă textul cifrat a fost în original scris în portugheză, e evident că avem nevoie de un criptolog portughez.

Istoricul luă iar fotocopia primei pagini a manuscrisului şi o examină cu atenţie. Parcurse titlul cu majuscule, *DIE GOTTESFORMEL și* analiză poezia dactilografiată de mai jos. Puse degetul pe versuri şi o privi pe Ariana.

— Ce e asta?

— O poezie oarecare. Iraniana ridică o sprânceană. Este vorba de unicul lucru scris în engleză, în afara unei referinţe ciudate înainte de rândul cifrat. Restul este tot în germană. Nu ştiţi germană, nu?

Tomas râse.

— Draga mea, ştiu portugheză, spaniolă, engleză, franceză, latină, greacă şi limba coptă. Am deja un nivel avansat de ebraică şi aramaică, dar, din nefericire, încă nu stăpânesc germana suficient. Am câteva noţiuni, atât.

— Da, este exact ce am citit când am făcut cercetări.

— M-aţi cercetat mult, nu?

— Să spunem că m-am informat despre cel pe care urma să îl angajez.

Portughezul mai aruncă o ultimă privire pe fotocopie, atenţia revenindu-i iar la titlu.

— *Die Gottesformel,* citi. Ce e asta?

— Este numele manuscrisului.

Tomas râse.

— Mulţumesc frumos! exclamă, cu o expresie sarcastică în ochi. Ce înseamnă asta?

— *Die Gottesformel?*

— Da.

Ariana luă paharul, sorbi o înghiţitură de *karkade* şi simţi gustul frunzelor de hibiscus îndulcindu-i limba. Puse infuzia de culoare închisă pe masă şi se uită fix la Tomas.

— Formula lui Dumnezeu.

II

Soneria polifonică ce se auzea din buzunarul pantalonilor îl anunţa pe Tomas că îl cineva îl sună pe telefonul mobil. Băgă mâna în buzunar şi scoase micul aparat argintiu; pe ecran se vedea că era un apel de la părinţi.

— Alo?

O voce familiară răspunse de la celălalt capăt, ca şi cum ar fi fost la un metru distanţă.

— Alo? Tomas?

— Alo, mamă?

— Unde eşti, fiule? Ai ajuns deja?

— Da, am ajuns astăzi după-amiază.

— A mers totul bine?

— Da?

— Ah, mulţumesc lui Dumnezeu! Mereu când călătoreşti stau cu inima în gât.

— Vai mamă, ce prostie! E normal în ziua de azi să zbori cu avionul. E ca şi cum ai merge cu autobuzul sau cu trenul, numai că e mai rapid şi mai comod.

— Chiar şi aşa, mereu îmi fac griji. Şi, în plus, ai fost într-o ţară arabă, nu-i aşa? Acolo sunt nebuni cu toţii, trăiesc doar ca să arunce lucruri în aer şi să omoare lumea, e oribil. Tu nu te uiţi la ştiri?

— Ei, ca să vezi unde am ajuns! râse fiul. Nu-i chiar aşa de rău, ce naiba? Sunt chiar oameni simpatici şi educaţi.

— Sigur. Până explodează altă bombă.

Tomas oftă de nerăbdare.

— Bine, bine, spuse, deloc interesat să mai alimenteze conversaţia. Ce contează e că totul a mers bine şi că m-am întors deja.

— Cu atât mai bine.

— Tata ce face?

Mama ezită de la capătul celalalt al firului.

— Tatăl tău… of… aşa şi aşa.

— Foarte bine, replică Tomas, fără să observe ezitarea. Şi tu, mamă? Mai navighezi pe internet?

— Aşa şi aşa.

— Nu-mi spune că te uiţi pe site-uri pornografice, glumi fiul.

— Of și tu cu prostiile tale, protestă mama. Tuşi. Tomas, eu şi tata venim mâine la Lisabona.

— Veniţi mâine aici?

— Da.

— Atunci trebuie să luăm prânzul împreună.

— Da, trebuie. Plecăm dis-de-dimineaţă, liniştiţi, aşa că ar trebui să ajungem acolo pe la unsprezece, douăsprezece.

— Atunci veniţi să ne întâlnim la Gulbenkian. La ora unu.

— La ora unu la Gulbenkian. Bine.

— Şi de ce veniţi aici?

Mama ezită din noi la capătul liniei.

— Vorbim atunci, fiule, spuse, în final. Vorbim atunci.

Clădirea geometrică de beton, desenată din linii simple dispuse orizontal, părea o structură atemporală, ieşind din verdeaţă ca o construcţie megalitică, un dolmen[15] colţuros în vârful unui deal de iarbă. Păşind pe rampa din piatră, Tomas privi clădirea cu aceeaşi senzaţie de încântare dintotdeauna, i se părea o acropolă a vremurilor moderne, un monument geometric, o compoziţie metafizică, o stâncă gigantică integrată într-o pădure, ca şi cum ar fi făcut parte din ea dintotdeauna.

Fundaţia Gulbenkian.

Intră în hol cu servieta în mână şi urcă scările ample. Geamurile mari încastrate în pereţii solizi, făceau să se confunde structura artificială cu peisajul natural, betonul cu plantele. Trecu prin foaierul din sala mare şi, după ce bătu uşor în uşă, intră în cabinet.

— Bună, Albertina, ce faci?

Secretara arhiva nişte documente în dulap. Se întoarse şi surâse.

— Bună ziua, domnule profesor. V-aţi întors?

— După cum se vede, da.

— A mers totul bine?

— De minune. Inginerul Vital este?

— Domnul inginer este într-o şedinţă cu angajaţii muzeului. Se întoarce după-amiază.

Tomas rămase nehotărât.

— Bine… Am aici raportul despre călătoria de la Cairo. Nu ştiu ce să fac. Poate că e mai bine să mă întorc după-amiază, nu?

---

[15] Monument funerar megalitic, format dintr-o lespede mare de piatră aşezată orizontal pe altele dispuse vertical *(n. tr.)*.

Albertina se aşeză la birou.

— Lăsaţi-l aici, sugeră. Când vine domnul inginer, i-l dau eu. Şi dacă are nedumeriri, vă contactează dumnealui, e bine aşa?

Istoricul deschise servieta şi scoase nişte foi capsate la un colţ.

— E bine, spuse, dând foile secretarei. Aici este raportul. Să mă sune dacă are nevoie de ceva.

Tomas se întoarse să plece, dar Albertina îl opri.

— A, domnule profesor!

— Da?

— A sunat Greg Sullivan de la ambasada americană. A zis să îl sunaţi imediat ce puteţi.

Istoricul se întoarse pe acelaşi drum şi se duse în cabinetul său, o săliţă de la parter în mod normal ocupată de experţii fundaţiei. Se aşeză la birou şi începu să lucreze, pregătind planul cursurilor care îi mai rămâneau până la sfârşitul semestrului.

Fereastra biroului dădea spre grădină, unde frunzele şi iarba se unduiau în ritmul vântului, ca pe o pajişte, iar picăturile de rouă străluceau ca nişte mici perle în soarele de dimineaţă. Telefonă asistentului şi puse la punct detaliile cursurilor, îi promise să lase la facultate planurile pe care tocmai le termina. Apoi, încercă să îşi aducă aminte numărul de mobil al ataşatului cultural al ambasadei americane şi îl sună.

— Sullivan *here*[16].

— Bună Greg. Sunt Tomas Noronha de la Gulbenkian.

— *Hi*[17], Tomas. Ce faci?

Ataşatul cultural american vorbea portugheză cu un puternic accent american, foarte nazal.

— Bine. Şi tu?

— *Great*[18], cum a fost la Cairo?

— Normal. Cred că o să încheiem afacerea de cumpărare a stelei pe care am fost să o verific. Decizia este acum a directorilor, bineînţeles, dar opinia mea este pozitivă, condiţiile mi se par bune.

— Nu înţeleg ce găsiţi aşa de deosebit în vechiturile astea egiptene, râse americanul. Mi se pare că sunt alte lucruri mai interesante pe care să cheltuiţi banii.

— Spui asta pentru că nu eşti istoric.

---

16 Sullivan aici *(engl., n. tr.).*

17 *Salut* (engl., n. tr.).

18 Foarte bine *(engl., n. tr.).*

— Poate, spuse cu un ton schimbat. Tomas, te-am rugat să mă suni pentru că aveam nevoie să dai o fugă până la ambasadă.

— Da? Ce s-a întâmplat?

— E un subiect care… în fine… nu poate fi discutat la telefon.

— Nu-mi spune că ai noutăţi despre propunerea pe care am făcut-o la Gettz Center. Cumva au aprobat acolo, în Los Angeles?

— Nu, nu e asta, întrerupse Sullivan. E… altceva.

— Păi, şopti Tomas, făcând eforturi să îşi imagineze despre ce putea fi vorba. Poate vreo noutate de la Muzeul Evreiesc, se gândi. De când începuse să înveţe ebraică şi aramaică ataşatul cultural american îl provoca să meargă la New York să vadă muzeul. Bine, când ai nevoie să vin acolo?

— Azi după-amiază.

— Azi după-amiază? Păi, nu ştiu dacă pot. Părinţii mei sosesc aici peste puţin timp şi mai trebuie să trec şi pe la facultate.

— Tomas, trebuie astăzi după-amiază.

— Dar de ce?

— A venit de curând cineva din America. A zburat special ca să vorbească cu tine.

— Ca să vorbească cu mine? Cine e?

— Nu pot să spun la telefon.

— Ei, hai!

— Nu pot.

— E Angelina Jolie.

Sullivan râse.

— *Gosh*[19], ai o fixaţie cu Angelina Jolie, nu? E a doua oară când îmi vorbeşti despre ea.

— E o tipă cu nişte calităţi… hm… demne de apreciat, comentă Tomas cu un surâs. Dar dacă nu e Angelina Jolie, cine e?

— O să vezi.

— Greg, mai am şi altceva de făcut decât să suport oameni plictisitori. Spune cine e sau nici nu pun piciorul pe-acolo.

Ataşatul cultural ezită la capătul celălalt al firului.

— *Okay,* o să îţi dau doar un indiciu. Dar trebuie să promiţi că vii aici la trei după-amiază.

— Patru după-amiază.

— Foarte bine, patru după-amiază aici la ambasadă. Chiar o să vii, da?

— Stai liniştit, Greg.

---

[19] Doamne *(engl., n. tr.).*

— Bine, atunci pe curând.

— Stai aşa, aproape strigă Tomas. Încă nu mi-ai dat indiciul, la naiba!

Sullivan izbucni în râs.

— *Damn*[20]*,* speram că ai uitat.

— Foarte inteligent, da, domnule. Deci, indiciul?

— *Okay,* spuse americanul. Respiră adânc. Acum vine şi indiciul.

— Spune.

— Tomas, ai auzit vreodată de CIA?

Istoricul credea că nu auzise bine.

— Ce?

— Vorbim la ora patru. *See you*[21]*.*

Şi închise telefonul.

Ceasul de pe perete arăta ora unu fără zece, când cineva bătu la uşa biroului. Mânerul se răsuci şi Tomas văzu iţindu-se pe uşă un chip familiar, o femeie cu părul blond creţ şi ochelari mari peste ochii verzi cristalini, pe care îi moştenise şi el.

— Se poate?

— Mamă, exclamă istoricul, ridicându-se. Ce faci?

— Dragul meu băiat, spuse ea, îmbrăţişându-l şi sărutându-l cu drag. Tu ce faci?

O tuse seacă din spatele ei fu semnul apariţiei celui de-al doilea chip.

— Bună, tată, salută Tomas şi întinse mâna ceremonios.

— Ei, băiete! Ce faci?

Şi-au dat mâna, cumva stingheriţi unul în faţa celuilalt, aşa cum se întâmpla mereu când se întâlneau.

— Sunt bine, spuse Tomas.

— Când îţi găseşti o femeie care să aibă grijă de tine? întrebă mama. Ai deja patruzeci şi doi de ani şi trebuie să îţi refaci viaţa, fiule.

— Ah, mă gândesc la asta.

— Trebuie să ne dai nepoţei.

— Bine, bine.

— Nu e nici o şansă ca tu şi Constanca… în sfârşit… voi doi…

— Nu, nu e, i-o tăie Tomas. Se uită la ceas, făcând eforturi să schimbe subiectul. Mergem să mâncăm?

---

[20] La naiba *(engl., n. tr.).*

[21] Pe curând (engl., n. tr.).

Mama ezită.

— Bine, dar… dar mai bine să discutăm un pic înainte.

— Discutăm la restaurant. Făcu un semn cu capul. Să mergem. Deja am rezervat masa şi…

— Trebuie să vorbim aici, îl întrerupse ea.

— Aici? se miră fiul. Dar de ce?

— Pentru că trebuie să vorbim singuri, fără străini în jurul nostru.

Tomas făcu o figură intrigată şi închise uşor uşa cabinetului. Trase două scaune, pe care se aşezară părinţii, iar el se întoarse la locul lui, la birou.

— Aşadar? întrebă, cu o privire întrebătoare. Ce s-a întâmplat?

Părinţii păreau stingheriţi. Mama îl privi pe soţ, nehotărâtă, ca şi cum i-ar fi cerut să vorbească. Dar el nu spune nimic, ceea ce o determină să recurgă la un îndemn mai precis.

— Tatăl tău are ceva să îţi spună. Îl privi din nou pe soţ. Nu-i aşa, Manuel?

Tatăl se îndreptă pe scaun şi tuşi.

— Sunt îngrijorat pentru că a dispărut un coleg de-al meu, spuse, vizibil stânjenit. Augusto…

— Manuel, îl întrerupse soţia. Nu divaga.

— Nu divaghez. Dispariţia lui Augusto m-a îngrijorat, ce vrei?

— Nu am venit aici ca să vorbim de Augusto.

Tomas se uită când la unul, când la celălalt.

— Cine e Augusto?

Mama îşi dădu ochii peste cap, contrariată.

— Este profesorul Augusto Siza, un coleg de-al lui tata de la facultate. Predă fizică şi a dispărut acum două săptămâni.

— Ah, da?

— Băiete, povestea asta n-are nici o importanţă. Am venit aici dintr-un motiv anume. Îl privi pe soţ. Nu-i aşa, Manuel?

Manuel Noronha lăsă capul în jos şi se uită la unghiile deja galbene, după atâţia ani dedicaţi tutunului. Aşezat la biroul lui, Tomas îşi analiză tatăl. Era aproape chel, rezistaseră calviţiei doar câteva fire de păr din jurul urechilor şi cefei; sprâncenele groase şi rebele încărunţiseră, era tras la faţă, poate chiar prea tras, cu oasele foarte pronunţate, aproape ascunzând ochii mici de un căprui deschis; şi numeroasele riduri îi tăiau faţa ca nişte cicatrici. Dacă se uita bine, tatăl său îmbătrânea; era bătrân şi slab, cu un trup slab şi uscat, rămăsese aproape piele şi os. Avea şaptezeci de ani şi vârsta începea să îl apese, era incredibil că încă mai ţinea ore de matematică la Universitatea din Coimbra. I-

o permiteau luciditatea şi faptul că era un matematician strălucit, dar, chiar şi aşa, trebuia să obţină o autorizaţie specială de la rector; altfel, ar fi stat de mult în casă topindu-se pe picioare.

— Manuel, insistă soţia. Hai, dacă nu spui tu, spun eu.

— Dar ce să spună? întrebă Tomas, intrigat de tot acel mister.

— Îi spun eu, zise tatăl.

Profesorul de matematică nu era un om vorbăreţ. Fiul lui se obişnuise să îl vadă, de-a lungul anilor, ca pe o figură distantă, un om tăcut, mereu cu ţigara în mână, închis în biroul de la mansardă, cu vreun creion sau vreo cretă, ascunzându-se de viaţă, un fel de eremit al abstracţiunilor; lumea lui erau teoriile lui Cantor, geometria lui Euclid, teoremele lui Fermat şi Godel, fractalii lui Mandelbrot, sistemele lui Lorenz, imperiul numerelor. Trăia într-un nor de fum, de ecuaţii şi de tutun, cufundat într-un univers ireal, departe de oameni, într-o izolare ascetică, aproape ignorând familia; era un sclav al nicotinei şi al cifrelor, al formulelor, al funcţiilor, a teoriei mulţimilor, al probabilităţilor, al simetriei lui *pi* şi al lui *fi* şi a orice legat de orice. De orice.

Mai puţin de viaţă.

— Am fost la medic, spune Manuel Noronha, ca şi cum asta era tot ce trebuia să spună.

Se făcu linişte.

— Da? îl încurajă fiul.

Bătrânul profesor, înţelegând că aşteptau ca el să continue să vorbească, se foi pe scaun.

— Am început să tuşesc de ceva vreme, să fie vreo doi sau trei ani. Tuşi de două ori, parcă să exemplifice. Prima dată m-am gândit că e o răceală, apoi alergie. Problema e că tuşea s-a agravat şi eu mi-am pierdut pofta de mâncare. Am slăbit şi am început să mă şi simt slăbit. Augusto îmi ceruse, pe vremea aceea, să îi confirm nişte ecuaţii, iar eu am pus oboseala şi slăbirea pe seama muncii exagerate. Puse mâna pe piept. Apoi am început să şuier când respiram. Respiră adânc, lăsând să se audă şuieratul care venea din torace. Mama ta m-a trimis la medic, să vad ce este, dar nu am luat-o în seamă. M-au apucat atunci nişte dureri de cap foarte puternice şi nişte dureri de oase. Am crezut că era de la muncă, dar mama ta nu mai contenea să mă bată la cap şi a făcut programare la doctorul Gouveia.

— Tatăl tău e un singuratic, ştii cum e el, observă mama. A trebuit aproape să îl târăsc până la clinică.

Tomas rămăsese tăcut. Nu îi plăcea direcţia în care mergea discuţia, anticipă concluzia logică şi înţelese că tatăl lui avea o problemă de sănătate.

— Doctorul Gouveia m-a trimis să fac nişte analize, spune Manuel Noronha. Mi-au luat sânge şi am făcut nişte radiografii. Medicul a văzut rezultatele şi m-a trimis să fac un TAC[22]. Apoi ne-a chemat la cabinet, pe mine şi pe mama ta și ne-a spus că a găsit nişte pete pe plămâni şi o mărire a ganglionilor limfatici. A spus că mai era nevoie să fac o biopsie, pentru a se verifica o mostră la microscop ca să se vadă ce este. M-au programat pentru o bronhoscopie, să îmi extragă un fragment de ţesut pulmonar.

— Of, izbucni mama, dând, ca de obicei, ochii peste cap. Bronhoscopia s-a lăsat cu o ceartă totală.

— Păi şi ce voiai să fie? întrebă tatăl, aruncându-i o privire răutăcioasă. Dacă erai tu în locul meu? Ar fi ceva. Privi spre fiu, căutând parcă un aliat. Mi-au băgat un tubuleţ prin nas, iar tubuleţul a coborât prin gât pană la plămâni. Arătă cu degetul traiectoria sondei. Mi-a fost foarte greu să respir în timpul analizei ăsteia, a fost ceva oribil.

— Şi ce a arătat analiza? întrebă Tomas, nerăbdător să ajungă la finalul poveştii.

— Aşadar, au analizat mostra prelevată din pata de pe plămâni şi din ganglionii limfatici. Câteva zile mai târziu, doctorul ne-a chemat din nou la o întâlnire. După o discuţie destul de lungă, a spus că am… of, se uită la soţie. Graca, tu ştii lucrurile astea pe de rost. Ce a spus?

— Nu am putut să uit aşa ceva, spuse Graca Noronha. A zis că e proliferare necontrolată de celule din învelişul epitelial al mucoasei bronhiilor şi a alveolelor pulmonare.

Tomas rămase cu ochii ţintă la mama lui, apoi îşi privi tatăl, apoi iarăşi pe mama.

— Ce naiba înseamnă asta?

Manuel Noronha suspină, auzindu-se clar cum îi ieşea şuieratul din piept.

— Am cancer, Tomas.

Fiul îl auzi şi încercă să proceseze informaţia, dar se simţi anesteziat, lipsit de reacţie.

— Cancer? Cum aşa, cancer?

— Am cancer pulmonar. Respiră din nou adânc. Prima dată nu

[22] Tomografie axială computerizată *(n. tr.).*

mi-a venit să cred. Am crezut că cineva a încurcat analizele, punând numele meu pe analiza altcuiva. Am ieşit din cabinet şi am căutat alt doctor, doctorul Assis, care mi-a făcut analize noi şi m-a luat cu o discuţie lungă cum că am o problemă nasoală care trebuie tratată, dar nu mi-a spus ce era.

Soţia se aplecă pe scaun.

— Doctorul Assis m-a sunat după aceea şi a cerut să vorbească cu mine, spuse Graca. Când am ajuns acolo mi-a dezvăluit ceea ce îmi spusese deja şi doctorul Gouveia. A spus că tatăl tău are... în sfârşit... boala aceasta, dar nu ştia dacă e bine să îi spună.

Matematicianul făcu un gest de resemnare.

— Aşa că m-am convins şi m-am întors la doctorul Gouveia. Ele mi-a explicat că problema mea se numeşte... of... are un nume ciudat, carcinom-nu-mai-ştiu-cum. Este numit cancer pulmonar non-microcelular.

— Tutunul e de vină, bombăni femeia. Doctorul Gouveia a spus ca aproape 90% din cazurile de cancer pulmonar sunt cauzate de ţigări. Iar tatăl tău fuma ca o horn. Ridică degetul, ca şi cum i-ar atrage atenţia. I-am spus eu de vreo câteva ori, Manuel, ai să vezi tu dacă...

— Mamă, stai aşa, o întrerupse Tomas, zguduit de veste. Privi spre tată. Şi există tratament, nu?

Manuel Noronha tuşi, aproape în semn de răspuns.

— Doctorul Gouveia a spus că sunt mai multe lucruri care se fac pentru a combate problema. Chirurgia, pentru a scoate carcinomul, mai sunt chimioterapia şi radioterapia.

— Şi pe care o să o faci?

Se lăsă o linişte scurtă.

— În cazul meu, spuse tatăl în sfârşit, sunt două complicaţii, foarte obişnuite, conform doctorului Gouveia, în acest tip de cancer.

— Ce complicaţii?

— Cancerul meu a fost descoperit cam târziu. Se pare că asta se întâmplă cu şaizeci şi cinci la sută din cazurile de cancer pulmonar. Diagnostic tardiv. Tuşi din nou. Cea de-a doua complicaţie rezultă din prima. Cum a durat ceva timp să se descopere boala, este acum în stare destul de avansată, s-a întins şi în alte părţi ale corpului. Am metastaze. Mi-au apărut metastaze pe oase şi pe creier şi doctorul Gouveia zice că e normal să apară şi pe ficat.

Tomas se simţea paralizat, cu ochii aţintiţi la tatăl său.

— Dumnezeule mare! exclamă. Şi care e tratamentul?

— Intervenţia chirurgicală este în afara oricărei discuţii. Tumorile s-au extins, deci cazul meu este inoperabil. Chimioterapia, de asemenea, nu este o opţiune, pentru că este eficientă doar în cazul cancerului cu celule mici. Eu am celule care nu sunt mici, se pare chiar că este forma de cancer pulmonar cea mai frecventă.

— Dacă nu poţi să te operezi, nici să faci chimioterapie, ce o să faci?

— Radioterapie.

— Şi asta o să te vindece?

— Doctorul Gouveia zice că am şanse mari, că la această vârstă evoluţia bolii nu este foarte rapidă şi că trebuie să mă comport ca şi cum aş avea o boală cronică.

— Ah.

— Dar am citit multe lucruri şi nu ştiu dacă el a fost pe deplin sincer cu mine.

Soţia se agită pe scaun, deranjată de observaţia aceasta.

— Ce prostie! protestă. Bineînţeles că a fost sincer.

Matematicianul privi spre soţie.

— Graca, nu o să ne certăm iar, nu?

Graca îşi privi fiul, ca şi cum ar fi căutat un aliat.

— Vezi? Acum are obsesia că o să moară.

— Nu e vorba despre asta, susţinu soţul. Am tot citit nişte lucruri şi am înţeles că obiectivul radioterapiei nu este vindecarea, ci doar întârzierea evoluţiei bolii.

— Întârzierea? întrebă fiul. Cum aşa, întârzierea?

— Întârzierea. Face evoluţia mai lentă.

— Cât timp?

— Ştiu şi eu! În cazul meu poate fi un an, nu ştiu. Şi spuse cu o privire stinsă: sper să fie douăzeci. Dar poate să fie şi doar o lună, nu ştiu.

Tomas simţi că îi fugea pământul de sub picioare.

— O lună?

— Vai, Iisuse, ce obsesie! protestă Graca. Iar tatăl tău care dramatizează totul!

Bătrânul profesor de matematică avu un acces de tuse. Îşi reveni cu greu, respirând adânc şi fixă cu ochii săi umezi şi căprui privirea verde-sticloasă a fiului.

— Tomas, sunt pe moarte.

III

La intrarea în ambasada Statelor Unite, o clădire aflată într-un colţ de verdeaţă din Sete Rios, măsurile de securitate atingeau dimensiuni ridicole. Tomas Noronha trecu printre două cordoane de gardieni, fu verificat de două ori, trecând printr-un sistem complicat de detectare a metalelor şi apropiind ochii de un aparat micuţ cu tehnologie biometrică, conceput pentru a identifica suspecţii pe baza irisului; gardienii puseră chiar o oglindă pe sub Volkswagenul său albastru, încercând să localizeze un eventual explozibil plantat în automobil. După 11 septembrie măsurile de protecţie la intrarea ambasadei crescuseră exponenţial, dar nimic nu-l pregătise pentru aşa ceva; de mult timp nu mai vizitase clădirea şi niciodată nu îşi imaginase că accesul în spaţiul diplomatic se transformase într-o cursă cu multe obstacole.

Surâsul luminos al lui Greg Sullivan îl întâmpină la uşa ambasadei. Ataşatul cultural era un bărbat de treizeci de ani, înalt, blond, cu ochi albaştri, foarte elegant şi spilcuit, cu gesturi calme şi un oarecare aer de mormon. Americanul îl conduse într-o sală luminoasă, cu o fereastră largă care dădea spre grădina însorită. Un băiat în cămaşă albă şi cravată roşie, aşezat la masa lungă de mahon din încăpere, cufundat într-un laptop deschis, se ridică la intrarea lui Sullivan şi a invitatului.

— Don, anunţă, *this is professor*[23] Tomas Noronha.

— *Howdy*[24]*!*

Cei doi se salutară.

— Don Snyder, spuse, tot în engleză, prezentându-l pe băiat, al cărui chip extrem de palid, contrasta cu părul negru şi drept.

Se aşezară toţi trei, ataşatul cultural conducea operaţiunea, de parcă ar fi fost un maestru de ceremonii experimentat. Sullivan vorbea tare, dar cu ochii la Tomas, în mod evident vorbele lui îi erau destinate exclusiv portughezului.

— Această conversaţie nu are loc. Tot ce va fi spus aici este informaţie secretă şi va rămâne între noi. Se apleca spre invitat. Aţi înţeles?

— Da.

---

[23] Acesta este profesorul *(engl., n. tr.).*

[24] Salutare *(engl., n. tr.).*

Sullivan îşi frecă mâinile.

— Foarte bine! exclamă. Se întoarse spre băiatul brunet cu cravată. Don, cred că ar fi bine să începi.

— *Okay,* încuviinţă Don, suflecându-şi mânecile cămăşii. Mister Norona[25], după cum…

— Noronha, îl corectă Tomas.

— Norona?

— Lăsaţi, râse istoricul, înţelegând că americanul nu-i va pronunţa niciodată corect numele de familie. Spuneţi-mi Tom.

— Ah, Tom, repetă băiatul brunet, mulţumit că a găsit un nume mai familiar. Foarte bine, Tom. După cum a spus Greg, numele meu este Don Snyder. Ceea ce nu a precizat el este că lucrez pentru CIA în Langley, ca analist în domeniul antiterorismului, în cadrul unui birou care face parte din *Directorate of Operations*[26]*,* una dintre direcţiile agenţiei.

— Operaţiuni, ha? Aşa ca… James Bond?

Snyder şi Sullivan râseră.

— Da, la *Directorate of Operations* lucrează agenţii 007 americani, încuviinţă Don. Deşi eu nu sunt chiar unul dintre ei. Munca mea, mă tem, nu este atât de interesantă ca aventurile colegului meu fictiv de la MI6. Rar văd vreo fată frumoasă prin jurul meu şi, de cele mai multe ori, sarcinile mele sunt lucruri de rutină, absolut neinteresante. *Directorate of Operations* este un departament a cărei principală responsabilitate este strângerea clandestină de informaţii, de multe ori folosind HUMNT, adică *human intelligence*[27], surse umane care folosesc tehnici secrete.

— Spioni, cu alte cuvine.

— Acest cuvânt este… cum să spun?… Un pic amator… preferăm denumirea de *human intelligence,* sau surse umane de strângere clandestină de informaţii. Puse mâna pe piept. Oricum, eu nu sunt una dintre aceste surse. Munca mea se rezumă doar la analiza informaţiilor despre activităţile teroriste. Ridică o sprânceană. Şi acest lucru m-a adus la Lisabona.

Tomas surâse.

— Terorism? În Lisabona? Două cuvinte care nu merg bine împreună. Nu există terorism în Lisabona.

Sullivan interveni.

— Tomas, nu e chiar aşa. Ai condus prin oraşul ăsta?

---

[25] Domnule Norona *(engl., n. tr.).*

[26] Direcţia de Operaţiuni *(engl., n. tr.).*

[27] Servicii secrete *(engl., n. tr.).*

— Ah, da, fu de acord portughezul. Avem oameni care la volan sunt mai periculoşi ca Bin Laden, asta, da, e adevărat.

Uimit de hohotele de râs ale celor doi, Snyder schiţă un surâs amabil.

— Lăsaţi-mă să termin prezentarea, ceru.

— Scuze, replică Tomas. Vă rog.

Americanul tastă ceva pe laptopul său.

— Am fost chemat săptămâna trecută la Lisabona din cauza unui eveniment care la prima vedere nu prea are sens.

Întoarse ecranul calculatorului către Tomas, arătându-i chipul surâzător al unui septuagenar cu mustaţă şi cioc cărunte şi nişte ochelari foarte groşi în spatele cărora se vedeau doi ochi de un negru foarte întunecat. Îl cunoaşteţi?

Tomas analiză chipul şi dădu din cap.

— Nu.

— Se numeşte Augusto Siza şi este un cunoscut profesor universitar portughez, cel mai important fizician din ţară.

Tomas deschise gura, recunoscând numele.

— Ah, exclamă. Este colegul tatălui meu.

— Colegul tatălui tău? se miră Don.

— Da. Nu-i acela care a dispărut?

— Da. Acum trei săptămâni.

— Exact. Tata mi-a vorbit chiar astăzi despre asta.

— Tatăl tău îl cunoaşte?

— Da, sunt colegi la Universitatea din Coimbra. Tatăl meu predă matematică şi profesorul Siza are o catedra de fizică la aceeaşi facultate.

— *I see*[28].

— Dar ce s-a întâmplat cu el?

— Aşadar, profesorul Siza a dispărut fără nici o urmă. Într-o zi îl aşteptau studenţii în facultate să vină la un curs, dar el nici nu a pus piciorul pe-acolo. În ziua următoare era aşteptat la o şedinţă a Comisiei Ştiinţifice şi iar nu a apărut. L-au sunat de mai multe ori pe telefonul mobil şi nu a răspuns nimeni niciodată. Deşi un bărbat în vârstă, este considerat o persoană foarte energică şi lucidă, ceea ce i-a permis să predea şi după ce a depăşit vârsta de pensionare. Cum e văduv şi locuieşte singur, pentru că fiica este căsătorită, colegii s-au gândit că lipsea cu vreun motiv. Până la urmă colaboratorul profesorului, ducându-se acasă la el pentru o întâlnire stabilită deja cu mult timp

---

[28] Înţeleg. *(engl., n. tr.).*

înainte, a intrat în casă şi a văzut că nu era nimeni acolo. Dar a găsit în birou o mare dezordine, hârtii împrăştiate pe jos, mape deschise peste tot, aşa că i s-a părut ciudat şi a chemat poliţia. S-a dus acolo poliţia voastră de investigaţie… of… Poliţia, şi…

— Judiciară.

— Aşa, ăştia, exclamă Don, recunoscând denumirea. Poliţia asta a luat nişte probe, inclusiv fire de păr şi le-a dus la un laborator. Când au venit rezultatele, inspectorii poliţiei au introdus datele în computerul conectat la baza de date a Interpolului. Mai tastă ceva pe laptop. Rezultatul fu surprinzător. Apăru un alt chip pe ecran, dar bărbatul era brunet, cu faţa plină şi o barbă rară neagră. Pe tipul ăsta îl recunoaşteţi?

Tomas îi studie trăsăturile feţei, părea arab.

— Nu.

— Îl cheamă Aziz al-Mutaqi şi lucrează pentru o unitate numită Al-Muqawama al-Islamiyya. Aţi auzit de ea?

— Of… nu.

— Este secţia militară a Partidului lui Dumnezeu. Ştiţi ce este Partidul lui Dumnezeu?

— Nici asta, mărturisi Tomas, simţindu-se oarecum ignorant.

— În arabă, Partidul lui Dumnezeu se spune Hibz Allah. Vă sună cunoscut?

Portughezul se foi pe scaun şi dădu din nou din cap, aproape mâhnit ca nu ştia chiar nimic.

— Nu.

— Hibz Allah, libanezii au, desigur, un accent caracteristic, nu? În loc să spună Hibz Allah, spun Hezb'llah. CNN-ul spune Hezbollah.

— Aaa! Hezbollah! exclamă Tomas, uşurat. Normal că am auzit.

— La ştiri, presupun.

— Da, la ştiri.

— Şi ştiţi ce este Hezbollahul?

— Nu sunt tipii ăia din Liban care erau în război cu Israelul?

Don Snyder surâse.

— Foarte pe scurt, da, ei sunt. Hezbollahul este o organizaţie islamică şiită care a luat fiinţă în Liban în 1982, incluzând diverse grupări formate ca să reziste ocupaţiei israelite din sudul ţării. Are legături cu Hamas şi cu Jihadul Islamic, se spune chiar că şi cu Al-Qaida. Dădu din cap şi coborî tonul vocii, de parcă ar fi fost

la un *tete-a-tete*[29]. Vă mărturisesc că nu cred asta, ştiţi? Al-Qaida este o organizaţie sunită a cărei ideologie wahabistă[30] îi exclude clar pe şiiţi. Oamenii lui Bin Laden au ajuns să îi considere pe şiiţi necredincioşi. Deci asta ar împiedica orice asociere între ei, nu? Mai apăsă câteva taste pe laptop şi pe ecran apărură nişte imagini cu dezastre. Oricum, Hezbollahul a fost în spatele sechestrării câtorva occidentali şi al câtorva atentate din Occident, acte mai mult decât suficiente pentru a determina Statele Unite şu Uniunea Europeană să o declare organizaţie teroristă. Chiar Consiliul de Securitate al ONU a emis o rezoluţie, rezoluţia 1559, prin care se cere distrugerea forţelor de luptă ale Hezbollah.

Tomas îşi mângâie bărbia.

— Şi ce legătură are Hezbollahul cu profesorul Siza?

Americanul dădu din cap afirmativ.

— Exact asta este întrebarea pe care şi-au pus-o inspectorii de la ju… of… poliţia voastră, spuse Don. Ce căutau firele de păr ale unui tip căutat de Interpol din cauza legăturilor cu Hezbollah în biroul profesorului Siza, din Coimbra?

Întrebarea rămase în aer.

— Şi care a fost răspunsul?

Americanul ridică din umeri.

— Nu ştiu. Ştiu că poliţia voastră a luat imediat legătura cu serviciul portughez de informaţii, SIS, ei au vorbit cu Greg, care a dat un telefon la Langley.

Tomas îl privi pe Greg Sullivan și, ca şi cum s-ar fi luminat deodată, îşi dădu seama de adevăr. Amicul lui, Greg, americanul liniştit care îl suna de atâtea ori ca să îi vorbească de Muzeul Ebraic şi să îl ajute la negocierile cu Getty Center sau Lincoln Center, era interesat de cultură pe cât era el de baseball sau de filmele cu Arnold Schwarzenegger. Adică, deloc. Greg nu era un om de cultură; era un agent CIA care opera în Lisabona sub acoperirea de ataşat cultural. Iar această subită revelaţie îl făcu să îl privească cu alţi ochi pe american și mai ales să înţeleagă cât de înşelătoare sunt aparenţele şi cât de uşor este să înşeli un naiv bine intenţionat ca el.

Dându-şi seama că îl privea pe „ataşatul cultural” cu o mină uluită, portughezul se scutură, de parcă s-ar fi trezit din somn şi se întoarse din nou spre Don.

---

[29] Întâlnire între patru ochi *(fr., n. tr.).*

[30] Wahabismul este o orientare conservatoare sunită. *(n. tr.).*

— Greg a vorbit cu dumneavoastră, aşadar?

— Nu, negă Don. Greg a vorbit cu directorul adjunct al *Directorate of Operations.* Acesta a vorbit cu şeful meu, responsabilul cu analiza antiterorismului, care m-a trimis la Lisabona.

Tomas făcu o mutră intrigată.

— Foarte bine, spuse, dând din cap ca un profesor care aprobă o lucrare a unui elev silitor. Şi acum spuneţi-mi un lucru, Don. Ce caut eu aici?

Americanul brunet zâmbi.

— N-am nici cea mai vagă idee. Am primit instrucţiuni să vă explic parametrii misiunii mele şi chiar asta am făcut.

Portughezul se întoarse către „ataşatul cultural”.

— Greg, ce legătură are asta cu mine?

Sullivan se uită la ceas.

— Cred că nu îmi revine mie sarcina să răspund, spuse.

— Dar cui?

— Of… ezită. Trebuie să sosească.

— Cine?

— O să-l cunoşti imediat.

IV

Chipul apăru pe o uşă laterală, din umbră și se apropie încet de masa de mahon. Tomas şi cei doi americani aproape că se speriară când îl văzură apărând din neant, ca o stafie, o figură fantastică materializată dintr-odată în încăpere.

Era un bărbat înalt şi bine făcut, cu o privire albastră, glacială, luminoasă, avea părul cărunt şi o frizură militară şi purta un costum gri-închis; părea să aibă în jur de şaptezeci de ani, dar era corpolent, cu un chip expresiv, brăzdat de riduri adânci care porneau din colţul ochilor, arătându-i vârsta pe faţa dură şi impenetrabilă. Necunoscutul rămăsese în penumbră, încă nemişcat, chiar sinistru, cu ochii albaştri concentraţi, de parcă analiza situaţia, de parcă îl studia pe Tomas. Se mai opri o clipă, până trase în sfârşit scaunul, se aplecă în faţă şi îşi luă locul la masa de mahon, cu ochii reci scăpărători ţintă la portughez.

— *Good afternoon, mister Bellamy*[31], salută Sullivan cu un ton de respect care nu trecu neobservat de Tomas.

— *Hello* [32]Greg, spuse bărbatul, cu voce joasă şi răguşită, fără să îşi ia privirea de la Tomas. Emana putere din tot corpul. Putere, ameninţare şi agresiune latentă. Nu mi-l prezinţi pe prietenul tău?

Sullivan se supuse imediat.

— Tomas, ţi-l prezint pe mister Bellamy.

— Îmi pare bine?

— *Hello*, Tomas, salută noul venit, pronunţând numele Tomas cu un accent surprinzător de corect. Mulţumesc că ai venit.

Sullivan se aplecă spre urechea portughezului.

— *Mister* Bellamy este persoana care a venit de dimineaţă la Lisabona, se grăbi să adauge, cu o şoaptă plină de respect. A venit special de la Langley ca să…

— Mulţumesc, Greg, i-o tăie Bellamy. *Show*-ul e al meu acum.

— *Yes, mister* Bellamy.

Americanul cu privirea sinistră rămase un moment îndelungat cu scaunul tras în spate, în penumbra încăperii, mereu atent la Tomas. Avea o respiraţie profundă, părea o gâfâială în liniştea aceea grea; era o prezenţă care provoca stânjeneală, chiar

[31] Bună ziua, domnule Bellamy *(engl., n. tr.).*

[32] Salut *(engl., n. tr.).*

teamă. Istoricul simţi broboane de sudoare pe frunte şi încercă să surâdă, dar noul venit rămase la fel de împietrit, într-o răceală polară, crudă, cu ochii concentraţi studiindu-l pe portughez, măsurându-l, cântărindu-l pe omul din faţa lui.

După câteva minute, care părură nesfârşite tuturor celor care se aflau în sală, necunoscutul cu ochii albaştri de gheaţă trase scaunul în faţă, ieşind din penumbră şi arătându-se în lumină, îşi sprijini coatele pe masă şi-şi mişcă buzele subţiri.

— Numele meu este Frank Bellamy şi sunt responsabilul uneia dintre cele patru direcţii ale CIA. Don este analist în *Directorate of Operations.* Eu sunt şeful *Directorate of Science and Technology*[33]*.* Munca noastră la DS&T este să facem cercetarea, conceperea şi instalarea tehnologiilor inovatoare în sprijinul misiunilor de strângere de informaţii. Avem sateliţi care pot să vadă un număr de înmatriculare din Afganistan ca de la un metru distanţă. Avem sisteme de interceptare a mesajelor care ne permit, de exemplu, să citim e-mail-urile pe care le-aţi trimis de dimineaţă la Muzeul Egiptean sau să verifice site-urile pornografice pe care Don le-a accesat noaptea trecută din camera lui de hotel. Chipul palid al lui Don Snyder se înroşi aşa de tare, că trebui să lase capul în jos. În fine, nu e o broască pe planeta asta care să tragă un pârţ de care noi să nu aflăm, dacă vrem. Îşi lăsă ochii hipnotici să îl sfredelească pe Tomas.

— Aţi înţeles care este puterea noastră?

Portughezul dădu afirmativ din cap, impresionat de acea prezentare.

— Da.

Frank Bellamy îşi schimbă poziţia pe scaun.

— Good[34]. Privi pe fereastră iarba proaspătă care strălucea în grădină. Când a început cel de-al Doilea Război Mondial, eram un tânăr promiţător, student la fizică, la Universitatea Columbia, în New York. Când s-a terminat, lucram în Los Alamos, un orăşel pierdut pe vârful unui deal arid din New Mexico. Bellamy vorbea încet, pronunţând foarte bine cuvintele şi făcând pauze lungi. Denumirea „Proiectul Manhattan” vă spune ceva?

— Nu acolo a fost făcută bomba atomică?

Buzele subţiri ale americanului schiţară semnul cel mai asemănător cu un surâs de care era el în stare.

---

[33] Director de știință și tehnologie *(engl., n. tr.).*

[34] Bine *(engl., n. tr.).*

— Sunteţi un *fucking*[35] geniu, exclamă, cu o notă de sarcasm. Ridică trei degete. Am făcut trei bombe în 1945. Prima a fost un experiment care a explodat în Alamogordo. Au urmat Little Boy, aruncată la Hiroshima, apoi Fat Man, lansată la Nagasaki. Deschise braţele. Bang, războiul s-a terminat. Îngheţă un moment, retrăind parcă întâmplările trecute. Un an mai târziu, proiectul Manhattan era dizolvat. Mulţi oameni de ştiinţă au continuat să lucreze în proiecte secrete, dar eu nu. M-am trezit, deodată, fără loc de muncă. Până când un om de ştiinţă, prieten al meu, mi-a atras atenţia asupra *National Security Act*[36], semnat în 1947 de preşedintele Truman pentru a crea o agenţie de informaţii. Agenţia anterioară, OSS, fusese dizolvată la sfârşitul războiului, dar temerile legate de extinderea comunismului şi a activităţilor KGB au determinat America să conştientizeze că nu putea să stea cu mâinile în sân. Noua agenţie se numea CIA, iar eu am fost recrutat pentru departamentul de ştiinţă. Îşi mişcă din nou buzele, în ceea ce părea o tentativă de surâs. Îl aveţi în faţa dumneavoastră aşadar, pe unul dintre fondatorii agenţiei. Pe chip îi reapăru răceala anterioară. S-a părea acum că domeniul ştiinţei era una dintre ultimele griji ale CIA la vremea aceea, dar situaţia era exact invers. America trăia cu teama că Uniunea Sovietică va face arme atomice, iar CIA s-a implicat în această problemă în trei feluri. Ridică din nou trei degete. În primul rând, să îi supravegheze pe sovietici. În al doilea rând, să recruteze creiere străine, inclusiv nazişti. Şi, în al treilea rând, să-i supravegheze pe oamenii noştri de ştiinţă. Totuşi, în ciuda eforturilor noastre, Uniunea Sovietică a lansat prima sa bombă atomică în 1949, creând un climat de paranoia la noi. A început vânătoarea de vrăjitoare, din cauza suspiciunilor că oamenii noştri de ştiinţă dăduseră secretul Moscovei. Pentru prima dată, Bellamy îşi luă ochii de la Tomas şi se întoarse spre Sullivan. Greg, îmi aduci o cafea?

„Ataşatul cultural” se ridică brusc, părea un soldat care tocmai asculta ordinele generalului.

— *Right away, mister*[37] Bellamy, spuse, ieşind din încăpere.

Privirea albastră a lui Frank Bellamy se întoarse la Tomas.

— În primăvara lui 1951, prim-ministrul de atunci al Israelului, David Ben Gurion a venit în America să strângă fonduri pentru

---

[35] Nenorocit *(engl., n. tr.).*

[36] Legea securităţii naţionale *(engl., n. tr.).*

[37] Imediat, domnule *(engl., n. tr.).*

ţara lui tânără, care se născuse cu abia trei ani în urmă. Cum se întâmplă mereu în asemenea cazuri, am studiat programul vizitei şi am văzut ceva ce ne-a atras atenţia. Ben Gurion stabilise o întâlnire cu Albert Einstein în Princeton. Şeful meu a fost de părere că trebuia să supraveghem acea întâlnire şi m-a trimis pe mine şi pe un agent operaţional responsabil cu sistemul de înregistrare audio să înregistrăm conversaţia dintre cei doi. Consultă un mic bloc notes din faţa sa. Întâlnirea a fost pe 15 mai 1951. Acasă la Einstein, pe strada Mercer, numărul 11, în Princeton. După cum prevăzuse şeful meu, Ben Gurion i-a cerut de fapt să conceapă o bombă atomică pentru Israel. Voia o bombă uşor de fabricat, atât de uşor, încât o ţară cu resurse limitate să fie în stare să o facă repede şi pe ascuns.

— Şi Einstein? întrebă Tomas, îndrăznind pentru prima dată să îl întrerupă pe interlocutorul său intimidant. A acceptat comanda?

— Geniul nostru a rezistat puţin. Îşi consultă din nou notiţele. Ştim că a început să lucreze la ce i-a cerut Ben Gurion în luna imediat următoare şi încă făcea asta în 1954, cu un an înainte să moară. Îşi ridică privirea de pe blocnotes. Profesore Noronha, ştiţi care este energia degajată de o bombă atomică?

— Energia nucleară?

— Da. Ştiţi ce energie e asta?

— Cred că are legătură cu atomii, nu?

— Tot universul are legătură cu atomii, dragă profesore, spuse Bellamy pe un ton sec. Eu vă întreb dacă aveţi noţiunea a ceea ce este această energie.

Tomas aproape râse.

— Nu am nici cea mai vagă idee.

Greg Sullivan se întoarse în sală cu o tavă şi puse patru ceşti aburinde pe masă şi o farfurie plină ochi cu pliculeţe de zahăr. Tipul de la CIA luă ceaşca sa şi, fără să îi pună zahăr, sorbi o înghiţitură.

— Universul este constituit din particule elementare, spuse, după ce puse ceaşca la loc. Se credea iniţial că aceste particule erau atomii, aşa că au fost numite atomi. Atom este un cuvânt grecesc care înseamnă „indivizibil”. Doar că, în timp, fizicienii şi-au dat seama că se putea divide indivizibilul. Apropie degetul mare de arătător, arătând ceva minuscul. S-a descoperit că existau particule şi mai mici, numite protoni şi neutroni, care se întâlneau în nucleul atomului și electronii, care orbitează ca o planetă, doar că incredibil de repede. Imită cu arătătorul

mişcarea electronilor în jurul ceştii puse pe masă. Să ne imaginăm că am putea micşora Lisabona la dimensiunile unui atom. Dacă am face-o, nucleul ar fi de mărimea unei mingi de fotbal de-al vostru, de exemplu, în mijlocul oraşului. În acest caz, electronul ar fi o bilă aruncată pe o rază de treizeci de kilometri în jurul acestui centru, în stare să se rotească de patruzeci de mii de ori în jurul mingii de fotbal, într-o secundă.

— Oau!

— Asta ca să ştiţi cam cât de gol este un atom.

Tomas bătu de trei ori în masă.

— Păi, dacă atomii sunt aşa de goi, spuse portughezul, din ce cauză, când bat în masa aceasta, mâna mea bate în ea și nu trece prin ea?

— Bine, asta se datorează forţelor electrice de respingere dintre electroni şi unui lucru pe care îl numim Principiul Excluziunii al lui Pauli, care prevede că atomii nu pot ocupa aceeaşi stare cuantică.

— Aha.

— Ceea ce ne aduce la problema forţelor care există în univers. Bellamy ridică din nou degetele, dar de data aceasta erau patru. Toate particulele interacţionează prin intermediul a patru forţe. Patru. Forţa gravitaţională, forţa electromagnetică, forţa nucleară tare şi forţa nucleară slabă. Forţa gravitaţională, de exemplu, este cea mai slabă dintre toate, dar raza ei de acţiune este infinită. Repetă gestul de mişcare orbitală în jurul ceştii. Aici pe Terra simţim atracţia forţei gravitaţionale a soarelui şi chiar a centrului galaxiei, în jurul căreia ne rotim. Apoi, este forţa electromagnetică, alăturarea forţei electrice cu cea magnetică. Forţa electrică face ca sarcinile opuse să se atragă şi cele de acelaşi tip să se respingă. Bătu cu degetul în masă. Şi aici e problema. Fizicienii şi-au dat seama că protonii au sarcină pozitivă. Dar forţa electrică determină sarcinile de acelaşi tip să se respingă, nu? Protonii au sarcină de acelaşi tip, pentru că sunt toţi pozitivi, ar trebui obligatoriu să se respingă. Au fost făcute calcule şi s-a descoperit că, dacă s-ar mări protonii la dimensiunea unei mingi de fotbal, chiar dacă s-ar acoperi protonii cu cel mai puternic aliaj metalic cunoscut, forţa electrică de respingere dintre ei ar fi atât de puternică, încât acel aliaj ar fi distrus de parcă ar fi hârtie igienică. Ridică o sprânceană. Ca să vedeţi ce puternică este forţa electrică de respingere a protonilor. Strânse pumnul. Şi, totuşi, în ciuda acestei forţe de respingere, protonii rămân uniţi în nucleu. De ce? Există o forţă

mai puternică decât atotputernica forţă electrică? Făcu o pauză de efect. Fizicienii s-au apucat să studieze problema şi au descoperit că există o forţă necunoscută. Au numit-o forţă nucleară tare. Este o forţă atât de mare, atât de mare, că poate menţine protonii uniţi în nucleu. Strânse pumnul cu putere, ca şi cum mâna ar fi fost energia care ţinea protonii uniţi în nucleu. În realitate, forţa nucleară tare este de o sută de ori mai puternică decât forţa electromagnetică. Dacă protonii ar fi două trenuri care se îndepărtează unul de celălalt în mare viteză, forţa tare ar putea să fie suficient de puternică să le împiedice îndepărtarea. Aceasta este forţa tare. Ridică un deget, ca şi cum ar fi vrut să atragă atenţia. Dar, în ciuda puterii sale enorme, forţa tare are o rază de acţiune foarte mică, sub mărimea nucleului atomic. Dacă un proton ar reuşi să iasă din nucleu, atunci iese de sub influenţa forţei tari şi se supune doar celorlalte forţe. Aţi înţeles?

— Da.

— *Good boy*[38]. Bellamy se gândi câteva momente cum va explica pasul următor. Întoarse iar capul spre fereastră şi observă soarele gata să se ascundă după clădirile care se schiţau la orizont. Uitaţi-vă la soare. Din ce cauză străluceşte şi degajă căldură?

— Din cauza exploziilor nucleare. Nu?

— Aşa se pare, da. În realitate nu sunt explozii nucleare, ci mişcările unei plasme a cărei primă origine sunt reacţiile nucleare care au loc în nucleu. Ştiţi ce înseamnă reacţii nucleare?

Tomas ridică din umeri.

— Of, sincer… nu ştiu.

— Fizicienii au studiat problema şi au descoperit că, în anumite condiţii, e posibil să eliberezi energia forţei tari din nucleul atomului. Se poate face asta prin două procese, sciziunea şi fuziunea nucleară. Când se scindează sau se unesc două nuclee, energia extraordinară a forţei tari e eliberată. Datorită acţiunii neutronilor, celelalte nuclee apropiate se scindează unul câte unul, eliberând şi mai multă energie a forţei tari şi provocând o reacţie în lanţ. Aţi văzut ce putere brutală are forţa tare, nu? Acum imaginaţi-vă ce se întâmplă când energia aceasta este eliberată într-o cantitate mare.

— Se produce o explozie?

— Se produce o eliberare a energiei din nucleele atomilor,

[38] Bun băiat *(engl., n. tr.)*.

unde se află forţa tare. Să o numim reacţie nucleară.

Tomas deschise gura.

— Ah! exclamă. Am înţeles.

Americanul contemplă din nou sfera portocalie care se lăsa pe acoperişurile cărămizii ale Lisabonei.

— Asta se întâmplă în soare. Fuziune nucleară. Nucleele atomilor fuzionează, eliberând energia forţei tari. Ochii albaştri se întoarseră la cei verzi ai lui Tomas. Mereu s-a crezut că aşa ceva se întâmplă doar în natură. Dar în 1934 a apărut un om de ştiinţă italian, cu care am lucrat în Los Alamos, numit Enrico Fermi, care a bombardat uraniul cu neutroni. Analiza acestei experienţe a permis descoperirea faptului că bombardarea producea elemente mai uşoare decât uraniul. Dar cum să se poată aşa ceva? Concluzia a fost că bombardarea spărsese nucleul, sau, cu alte cuvinte, provocase scindarea, permiţând astfel formarea altor elemente. S-a înţeles astfel că se putea elibera pe cale artificială energia forţei tari, nu prin fuziunea nucleelor, cum se întâmplă în soare, ci prin scindarea lor.

— Şi asta e bomba atomică.

— Nici mai mult, nici mai puţin. În esenţă, bomba atomică este eliberarea în lanţ a energiei forţei tari prin scindarea nucleului atomilor. La Hiroşima a fost folosit uraniul, la Nagasaki, plutoniul. Doar mai târziu bomba cu hidrogen a pus capăt scindării nucleelor, începând să se folosească fuziunea lor, aşa cum se întâmplă în interiorul soarelui.

Frank Bellamy tăcu, se sprijini iar de spătarul scaunului şi bău toată cafeaua care îi mai rămăsese în ceaşcă. Apoi îşi puse mâinile una peste cealaltă şi se relaxă. Părea să-şi fi terminat expunerea, ceea ce îl lăsă oarecum nedumerit pe Tomas. Liniştea se prelungi timp de treizeci de secunde, devenind la început stânjenitoare, iar apoi imposibil de suportat.

— Şi aţi venit la Lisabona să vorbiţi cu mine doar ca să îmi povestiţi toate astea? întrebă istoricul mirat, în cele din urmă.

— Da, aprobă americanul glacial, cu vocea răguşită tot tărăgănată. Dar asta e doar introducerea. În calitate de şef al *Directorate of Science and Technology* din cadrul CIA, una dintre preocupările mele este să am grijă ca tehnologia nucleară să nu se dezvolte. Sunt câteva ţări din lumea a treia care dezvoltă această tehnologie şi, în anumite cazuri, suntem sincer îngrijoraţi. Irakul lui Saddam Hussein, de exemplu, a încercat să o facă, dar israelienii le-au ras uzinele de pe faţa pământului. În acest moment atenţia noastră este îndreptată spre altă ţară.

Scoase o hartă mică din bloc notes şi arătă un punct. Aceasta.

Tomas se aplecă peste masă şi văzu punctul arătat.

— Iranul?

Tipul de la CIA dădu din cap afirmativ.

— Proiectul nuclear al Iranului a început pe vremea Şahului, când Teheranul a încercat să monteze în Bushehr un reactor nuclear cu ajutorul oamenilor de ştiinţă germani. Revoluţia Islamică, din 1979, i-a determinat pe germani să suspende proiectul, iar ayatollahii, după o perioadă în care s-au opus oricărei forme de modernizare a ţării, au decis să ceară ajutorul ruşilor pentru a termina construcţia reactorului. Numai că, între timp, Rusia s-a apropiat de Statele Unite şi i-am putut convinge pe ruşi să înceteze furnizarea de *lasers*[39] care puteau fi folosite la îmbogăţirea uraniului din starea sa naturală, în starea de uz militar. China a fost de asemenea convinsă să înceteze cooperarea în acest domeniu şi lucrurile păreau sub control. Dar, la sfârşitul lui 2002, iluzia s-a risipit. În acel moment s-a descoperit că, dimpotrivă, situaţia era, în realitate, în afara oricărui control. Analiză din nou harta. Am descoperit două lucruri care ne-au pus pe gânduri. Puse degetul pe un punct de pe hartă, în sudul Iranului. Primul a fost că iranienii au construit aici în Natanz, în secret, instalaţii destinate îmbogăţirii uraniului prin folosirea centrifugelor de mare viteză. Dacă ar fi fost mărite, aceste instalaţii ar putea produce uraniu îmbogăţit în cantităţi suficient de mari pentru producerea unei bombe atomice de tipul celei de la Hiroshima. Degetul alunecă spre un alt punct de pe hartă, mai la vest. A doua descoperire a fost construirea de instalaţii la Arak pentru producerea de apă grea, apă cu deuteriu folosită în reactoarele concepute pentru a crea plutoniu, materialul bombei de la Nagasaki. Apa grea nu este necesară pentru instalaţiile pe care ruşii le construiesc pentru iranieni la Bushehr. Dacă nu este folosită acolo, atunci la ce e folosită? Aceste instalaţii din Arak sugerează că există alte instalaţii nedeclarate, lucru pe care îl considerăm extrem de neliniştitor.

— Dar nu cumva faceţi acum o furtună într-un pahar cu apă? întrebă Tomas. În acest caz ar fi, desigur, într-un pahar de apă grea, surâse la jocul de cuvinte. La urma urmei se poate ca totul să fie pentru folosirea paşnică a energiei nucleare.

Frank Bellamy se uită la el nemulţumit, îl privi ca pe un idiot.

— Folosirea paşnică? Ochii albaştri aproape scânteiau, păreau

---

[39] Lasere *(engl., n. tr.)*.

nişte lame reci. Folosirea paşnică, dragă profesore, înseamnă doar centrale nucleare de producere de electricitate. Iranul este cel mai mare producător de gaz natural şi al patrulea producător de petrol din lume. Din ce cauză ar avea nevoie iranienii să producă electricitate cu mijloace nucleare dacă pot să o facă mult mai rapid şi mai ieftin recurgând la enormele sale rezerve de gaz natural sau de combustibili fosili? Şi, că tot am ajuns aici, din ce motiv construiesc iranienii centrale nucleare pe ascuns? De ce au nevoie ei să producă apă grea, substanţă care se foloseşte doar la producerea plutoniului? Făcu o pauză, lăsând întrebările să plutească în aer. Dragă profesore, să nu fim naivi. Programul nuclear paşnic al Iranului nu este decât de faţadă, acoperirea sub care se ascunde construirea de instalaţii destinate sprijinirii adevăratului obiectiv al întregului exerciţiu: programul iranian de înarmare nucleară. Rămase cu ochii aţintiţi la Tomas. Aţi înţeles?

Tomas părea un elev cuminte, aproape terorizat în faţa unui profesor prost dispus.

— Da, da, am înţeles.

— Problema este să descoperim de unde a luat Iranul tehnologia care i-a permis să ajungă atât de departe. Ridică două degete. Există două ipoteze. Prima este Coreea de Nord, care a obţinut de la Pakistan informaţii despre cum se îmbogăţeşte uraniul folosind centrifuge. Ştim despre Coreea de Nord că a vândut Iranului misile No-Dong şi este posibil ca în acelaşi pachet să fi vândut şi tehnologie nucleară de origine pakistaneză. A doua ipoteză este ca Pakistanul să fi făcut direct vânzarea. Deşi este vorba de o ţară presupus proamericană, mulţi guvernanţi şi militari pakistanezi împărtăşesc viziunea islamică fundamentalistă asupra lumii cu iranienii şi nu e greu de imaginat că le-au dat o mână de ajutor pe ascuns.

Tomas de uită discret la ceas. Era şase şi zece. Era acolo deja de mai bine de două ore şi începea să se simtă obosit.

— Scuzaţi, dar deja se face târziu, spuse pe jumătate temător. Puteţi să îmi explicaţi motivul pentru care aveţi nevoie de mine?

Tipul de la CIA bătu cu degetele în mahonul şlefuit al mesei.

— Bineînţeles că pot, spuse, foarte încet. Se uită la Don Snyder. Pe toată durata expunerii analistul rămăsese foarte tăcut, aproape invizibil. Don, ai vorbit deja cu prietenul nostru despre Aziz al-Mutaqi?

— *Yes, mister*[40] Bellamy.

Acelaşi ton plin de respect.

— I-ai explicat deja că Aziz este un agent Al-Muqawama al-Islamiyya?

— *Yes,* mister Bellamy.

— Şi i-ai explicat că Al-Muqawama al-Islamiyya este forţa armată a Hezbollah?

— *Yes,* mister Bellamy.

— Şi i-ai explicat cine este principalul finanţator al Hezbollah?

— *No,* mister Bellamy.

O strălucire uşoară îi trecu prin ochii albaştri.

— Ah! Exclamă. Nu i-ai explicat asta?

— *No,* mister Bellamy.

Bărbatul cu expresia de gheaţă îşi îndreptă din noi atenţia spre Tomas.

— Ştiţi cine finanţează Hezbollah?

— Eu? întrebă portughezul. Nu.

— Spune-i, Don.

— Iranul, mister Bellamy.

Tomas analiză, pentru câteva momente, această nouă informaţie şi posibilele ei repercusiuni.

— Iranul, da? repetă portughezul. Şi asta ce înseamnă?

Bellamy se adresă iar lui Snyder, dar fără să îşi ia privirea de la istoric.

— Don, i-ai vorbit de profesorul Siza?

— Yes, mister Bellamy.

— I-ai spus unde a studiat profesorul Siza când era tânăr?

— *No,* mister Bellamy.

— Atunci spune-i.

— A făcut stagiul la *Institute of Advanced Studies,* mister Bellamy.

Bellamy i se adresă atunci lui Tomas.

— Aţi înţeles?

— Păi... nu.

— Don, unde era institutul în care şi-a făcut stagiul profesorul Siza?

— Princeton, mister Bellamy.

— Şi care era cel mai mare om de ştiinţă care lucra acolo?

— Albert Einstein, *mister* Bellamy.

Tipul de la CIA ridică o sprânceană în direcţia lui Tomas.

---

[40] Da, domnule *(engl., n. tr.*).

— Acum aţi înţeles?

Portughezul îşi trecu mâna prin barbă, evaluând consecinţele acestor noi date.

— Înţeleg, spuse. Dar ce înseamnă toate astea?

Frank Bellamy respiră adânc.

— Înseamnă că trebuie să ne punem o serie de întrebări nenorocite. Ridică degetul mare de la mâna stângă. Prima întrebare, ce caută firele de păr ale lui Aziz al-Mutaqi în biroul celui mai mare fizician din Portugalia? Ridică arătătorul. A doua întrebare: unde este profesorul Siza, care şi-a făcut stagiul la Princeton în acelaşi institut în care lucra şi Albert Einstein? Degetul mijlociu. A treia întrebare, din ce motiv o organizaţie ca Hezbollah are nevoie să îl răpească pe acest fizician anume? Degetul următor. A patra întrebare, ce ştie profesorul Siza despre comanda făcută de Ben Gurion lui Einstein, anume conceperea unei arme nucleare ieftine şi uşor de fabricat? Degetul mic. A cincea întrebare, cumva Iranul se foloseşte de Hezbollah să găsească o nouă metodă de dezvoltare a armelor nucleare?

Tomas se foi pe scaun.

— Presupun că aveţi deja răspunsul la aceste întrebări.

— Sunteţi un afurisit genial, replică Bellamy, fără să i se mişte un muşchi de pe faţă.

Portughezul aşteptă pasul următor, dar nu se întâmplă nimic. Frank Bellamy rămase cu privirea pironită la el, fără să spună vreun cuvânt, lăsând să i se audă doar respiraţia gâfâită. Greg Sullivan era atent la lemnul mesei, prefăcându-se absorbit de ceva ce se petrecea acolo; iar Don Snyder aştepta ordine, cu laptopul deschis.

— Bine... da... dacă aveţi deja răspunsurile, se bâlbâi Tomas, of., oricare ar fi acestea, ce... uf... de anume aşteptaţi de la mine?

Bărbatul cu privirea de gheaţă întârzie cu răspunsul.

— Arată-i fata, Don, şopti.

Snyder tastă în grabă la computer.

— Este aici, *mister* Bellamy, spuse, întorcând ecranul spre celălalt capăt al mesei.

— O recunoaşteţi pe doamna? îl întrebă Bellamy pe Tomas.

Istoricul privi spre ecran şi o văzu pe femeia frumoasă cu părul negru şi ochii căprui-galben.

— Ariana! exclamă. Nu-mi spuneţi că e amestecată în toate astea...

— Don, explică-i prietenului nostru cine este doamna.

Snyder consultă fişa de lângă imaginea de pe monitor.

— Ariana Pakravan, născută în 1966 în Isfahan, Iran, fiica lui Sanjar Pakravan, unul dintre oamenii de ştiinţă iranieni implicaţi în proiectul de la Bushehr. Ariana era în Paris la studii când a izbucnit Revoluţia Islamică. A obţinut doctoratul în fizică nucleară la Sorbona şi s-a căsătorit cu un chimist francez Jean-Marc Ducasse, de care a divorţat în 1992. Nu are copii. S-a întors la ea în ţară în 1995 şi a fost pusă la Ministerul Ştiinţei sub ordinele directe ale ministrului Bozorgmehr Shafaq.

— Exact ce mi-a spus şi ea, se grăbi Tomas să anticipeze, bucuros că nu fusese păcălit.

Frank Bellamy clipi.

— Ea v-a povestit toate astea?

Tomas râse.

— Nu, desigur că nu. Dar puţinul pe care mi l-a povestit se potriveşte cu acest… în fine… cu acest CV.

— V-a povestit că lucrează la Ministerul Ştiinţei?

A fost rândul lui Tomas să clipească.

— Da.

— V-a povestit şi că e o zeiţă în pat?

— Hm… mă tem că discuţia nu a ajuns până acolo, se bâlbâi, confuz. Ezită. Şi e?

Bellamy rămase cu chipul impenetrabil alte câteva secunde, dar o mişcare uşoară din colţul buzelor trădă ceea ce părea începutul unui surâs.

— Fostul soţ spune că da.

Tomas râse.

— Până la urmă, nu mi-a povestit tot.

Tipul de la CIA nu râse la rândul lui. Strânse buzele şi ochii reci.

— Ce voia?

— Nimic deosebit. M-a angajat să o ajut să descifreze un document vechi.

— Un document vechi? Ce document vechi?

— Un text inedit de… păi… Einstein.

Exact în clipa în care pronunţă numele celebrului om de ştiinţă, Tomas deschise larg ochii. Ce coincidenţă, se gândi. Un document de Einstein. Dar, se gândi imediat. Să fie oare coincidenţă? Ce legătură ar avea cu restul lucrurilor?

— Şi aţi acceptat?

— Ce?

— Şi aţi acceptat?

— Ce să accept?

Bellamy plescăi de nerăbdare.

— Aţi acceptat să descifraţi documentul?

— Da. Plătesc bine.

— Cât vă plătesc?

— O sută de mii de euro pe lună.

— Asta-i un rahat!

— E mai mult decât câştig într-un an la facultate.

— Noi vă dăm banii ăştia dacă lucraţi pentru noi.

Tomas îl privi nedumerit.

— Să lucrez pentru cine?

— Pentru noi. CIA.

— Şi ce să fac?

— Să mergeţi la Teheran să vedeţi documentul.

— Atâta doar?

— Şi alte câteva lucruri pe care vi le vom explica ulterior.

— Ce lucruri?

— O să vă explicăm ulterior.

Portughezul surâse şi dădu din cap.

— Nu, nu merge aşa, spuse. Eu nu sunt James Bond, sunt un istoric expert în criptologie şi limbi antice. Nu o să fac nimic pentru CIA.

— Ba da.

— Ba nu.

Frank Bellamy se aplecă peste masă, cu ochii cruzi fixându-l ca două pumnale, buzele contorsionate de furie, vocea răguşită plină de nuanţe ameninţătoare, de insinuări sinistre.

— Dragă profesore Tomas Noronha, lasă-mă să îţi explic în felul următor, mârâi încet. Dacă nu acceptaţi propunerea pe care v-o fac, o să aveţi o viaţă foarte grea. Ridică o sprânceană. Mai mult, riscaţi să rămâneţi fără viaţă, dacă înţelegeţi ce vreau să spun. Colţurile gurii i se ridicară în obişnuita schiţare a unui surâs. Dar, dacă acceptaţi, or să se întâmple patru lucruri. Primul e că o să câştigaţi nenorocitele de două sute de mii de euro pe lună, o sută de la noi, o sută de la iranieni. A doua, poate ajutaţi la găsirea bietului profesor Siza, a cărui fiică plânge că nu ştie pe unde o fi tatăl ei drag. Al treilea, poate o să reuşiţi să salvaţi lumea de coşmarul armelor nucleare din mâinile teroriştilor. Al patrulea și poate cel mai important pentru dumneavoastră e că, da, viaţa dumneavoastră va avea un viitor. Se reaşeză pe scaun. Aţi înţeles?

Istoricul îi întoarse privirea. Era furios să fie ameninţat în felul

acesta şi mai furios pentru că nu avea scăpare, omul din faţa lui deţinea o putere imensă şi o voinţă suficientă pentru a se folosi de el cum voia.

— Aţi înţeles? întrebă Bellamy din nou.

Tomas încuviinţă uşor cu o mişcare a capului.

— Da.

— Sunteţi un nenorocit de geniu.

— Nenorocit eşti tu! replică portughezul imediat.

Americanul râse pentru prima dată. Corpul i se contractase de atâtea hohote, părea să sughiţe, se calmă doar după un minut, când râsul i se transformă într-o tuse persistentă, îşi controlă tuşea și, după ce făcu o pauză ca respiraţia să îşi revină la normal, cu chipul pe care se vedea iarăşi expresia obişnuită, deşi cu obrazul congestionat, îl privi pe Tomas.

— Aveţi *big balls*[41], profesore. Îmi place asta. Făcu un gest cu mâna în direcţia lui Sullivan şi Snyder, care observau totul într-o linişte de mormânt. Nu e multă lume care să îmi spună că-s un nenorocit. Nici măcar preşedintele. Întinse degetul spre Tomas şi urlă deodată, ameninţător. Să nu îndrăzniţi să mai faceţi asta din nou, aţi auzit?

— Păi…

— Aţi auzit?

— Da, am înţeles.

Americanul se scărpină pe cap.

— Foarte bine, şopti, încă foarte controlat. Ceva mai devreme nu am terminat de spus povestea comenzii date de Ben Gurion lui Einstein. Vreţi să auziţi restul?

— Dacă insistaţi…

— Einstein a început să conceapă noua bombă atomică în următoarea lună de după întâlnirea cu Ben Gurion. Ţineţi minte că ideea era să conceapă o bombă pe care ulterior Israelul să o poată fabrica rapid, cu mijloace reduse şi pe ascuns. Ştim astăzi că Einstein a lucrat la acest proiect cel puţin trei ani, până în 1954 și e posibil să fi lucrat încă, în 1955, când a murit. Se ştie puţin despre ce făcea geniul nostru. Un om de ştiinţă care lucra cu el şi care ne informa regulat, a dezvăluit ca Einstein i-a spus că are formula celei mai mari explozii văzute vreodată, un lucru atât de mare, încât, conform informatorului nostru, Einstein părea… of… siderat… siderat de ce descoperise. Adoptă aerul cuiva care face un efort de memorie, ca şi cum s-ar fi îndoit de

[41] Boașe mari *(engl., n. tr.)*.

ceva. Da, asta e, spuse în sfârşit. Siderat. Aceasta a fost expresia pe care a folosit-o informatorul nostru. Siderat.

— Şi nu ştiţi unde se află acest document?

— Documentul a dispărut şi Einstein a luat secretul cu el în mormânt. Dar este posibil să-l fi încredinţat cuiva. Se spune că Einstein s-a împrietenit cu un tânăr fizician care venise să facă stagiul la *Institute for Advanced Studies* şi cu acest tânăr fizician el a…

— Profesorul Siza!

— Sunteţi un geniu dat dracului, fără doar şi poate, confirmă Bellamy. Profesorul Siza, nici mai mult, nici mai puţin. Acelaşi care a dispărut în urmă cu trei săptămâni. Acelaşi în apartamentul căruia au fost găsite fire de păr ale lui Aziz al-Mutaqi, agentul periculos al Hezbollah. Acelaşi Hezbollah care este mişcarea teroristă finanţată de Iran. Acelaşi Iran care încearcă cu orice mijloace să dezvolte arme nucleare pe ascuns.

— Dumnezeule!

— Înţelegeţi acum pentru ce motiv aveam atâta nevoie să vorbim cu dumneavoastră?

— Da.

— Mai rămâne să vă spun un lucru care ne-a fost dezvăluit de informatorul nostru.

— Care informator?

— Prietenul lui Einstein, omul căruia geniul nostru i-a vorbit despre proiectul pe care Ben Gurion îl comandase.

— Ah, da.

— Informatorul nostru ne-a spus că Einstein avea chiar un nume de cod pentru proiectul său.

Tomas simţi că îi iese inima din piept.

— Care nume?

Frank Bellamy respiră adânc.

— *Die Gottesformel.* Formula lui Dumnezeu.

V

Casele pitoreşti cu pereţi albi şi acoperişuri cărămizii se ridicau pe partea cealaltă a râului Mondego, întrezărindu-se după coroanele de platani, îmbrăţişate de zidurile vechi. Pieţele şi clădirile maiestuoase ale universităţii înconjurau oraşul, iar frumosul turn cu clopot, care se ridica deasupra tuturor, părea un far construit în vârful unui promontoriu, punctul de referinţă la care toată lumea se întorcea.

Coimbra se răsfăţa în soare.

Maşina trecu prin Parcul Choupalinho, apele fluviului reflectau ca o oglindă bătrânul burg de pe marginea stângă. De la volan, Tomas contempla urbea aflată pe partea cealaltă şi nu putu să nu îşi spună că, dacă era un loc unde se simţea bine, acela era acolo, în Coimbra. Se amestecau pe străzile acelea vechiul cu noul, tradiţia şi inovaţia, *fado*[42] cu rock, romantism şi cubism, credinţă şi cunoaştere. Pe arterele aerisite şi printre casele pline de lumină se plimba o întreagă comunitate studenţească, băieţi şi fete cu cărţi la subţioară şi cu iluzia viitorului în ochi, eterni clienţi ai celei mai importante industrii a oraşului, universitatea. Tomas traversă Mondego pe podul Santa Clara şi intră în Piaţa Portagem, ocoli şi o luă la stânga. Lăsă maşina într-o parcare de pe strada de lângă râu, lângă gară şi merse pe jos prin complicatul labirint al Baixinhei[43] până pe strada Ferreira Borges, o stradă largă, animată de multe magazine, cafenele, cofetării şi buticuri, până dădu în pitoreasca Piaţă Comercio.

O luă pe o străduţă laterală şi intră într-o clădire cu trei etaje, un lift vechi cu uşă cu gratii şi miros de mucegai. Apăsă pe buton şi, după o scurtă călătorie cu zgâlţâieli, coborî la etajul doi.

— Tomas! spuse mama din uşă, cu braţele larg deschise. Ce bine că ai ajuns! Doamne, deja îmi făceam griji.

Se îmbrăţişară.

— Ah, da? De ce?

— Cum de ce? Din cauza drumului, de ce altceva?

— Păi şi ce are drumul?

— Nebunii ăştia, fiule. Tu nu asculţi ştirile? Chiar ieri a fost un accident pe autostradă, aproape de Santarem. Un nebun de

[42] Muzică tradiţională portugheză *(n. tr.).*

[43] Zonă istorică a oraşului Coimbra *(n. tr.).*

neoprit a venit în mare viteză şi a intrat într-o maşină care mergea liniştită în drumul ei. Era o familie înăuntru, le-a murit bebeluşul, sărăcuţul.

— Vai, mamă, dacă mi-ar fi frică, nici nu aş mai ieşi din casă.

— Ei, dar e periculos chiar să stai în casă.

Tomas râse.

— Să stai în casă e periculos? De când?

— Păi, ce-am văzut la ştiri. Spun statisticile că în casă au loc majoritatea accidentelor, să ştii.

— Se prea poate. Oamenii petrec cea mai mare parte a timpului în casă…

— Of! Îţi spun eu, fiule, oftă mama, cu mâinile împreunate ca într-o rugăciune, viaţa e scumpă de nu se poate! De nu se poate!

Tomas îşi scoase sacoul şi îl puse în cuier.

— Da, bine, spuse, vrând să încheie discuţia. Tata?

— Se odihneşte, bietul de el. S-a trezit cu dureri de cap şi a luat ceva foarte tare, aşa că o să se trezească doar peste vreo oră, două. Făcu un gest spre bucătărie. Intră, intră. Pregătesc masa de prânz.

Tomas se aşeză pe scaun, obosit de călătorie.

— Ce-a mai făcut?

— Tata? Dădu din cap. Deloc bine, sărăcuţul. Are dureri, se simte slăbit, e deprimat…

— Dar radioterapia va reuşi, nu?

Graca se uită în ochii fiului.

— În ciuda depresiei, îşi pune speranţa în asta. Oftă. Dar doctorul Gouveia mi-a spus că radioterapia doar întârzie boala, atâta tot.

Tomas lăsă privirea în jos.

— Chiar crezi că o să moară?

Mama îşi ţinu respiraţia, cântărind ce o să spună.

— Da, spuse cu un suspin. Eu îi tot spun că nu, că trebuie să lupte, că întotdeauna există o soluţie. Dar doctorul Gouveia deja mi-a spus să nu îmi fac speranţe şi să profit de timpul care a mai rămas.

— El ştie asta?

— Acuma, tatăl tău doar nu e prost. Ştie că are o boală foarte gravă şi lucrul ăsta nu i-a fost ascuns. Dar încercăm să păstrăm speranţa.

— Cum se comportă?

— Are zile şi zile. Întâi a crezut că e o mare greşeală, că i-au încurcat analizele, că…

— Da, a spus.

— Bine, apoi a acceptat. Dar reacţiile lui diferă de la zi la zi, uneori chiar de la oră la oră. Câteodată este foarte deprimat, spune că o să moară şi că nu vrea să moară. Atunci îl consolez cel mai mult. Dar apoi are momente în care vorbeşte de parcă ar avea o gripă, aproape contrazicând ce a spus cu o oră înainte. E în stare să planifice călătorii… of… ştiu şi eu… spune că vrea să meargă în Brazilia, sau organizează un safari în Mozambic, lucruri din astea. Doctorul Gouveia spune că trebuie să-l lăsăm să viseze cu ochii deschişi, că îi face bine, îl ajută să iasă din depresie. Şi eu, ca să fiu sinceră, cred la fel.

Tomas plescăi contrariat.

— Ce chestie şi asta!

— Da, e oribil. Clatină din cap, de parcă s-ar fi scuturat de gândurile rele. Dar ajunge cu tristeţea! Se hotărî să schimbe subiectul. Întoarse capul, căutând valiza fiului şi nu găsi nimic. Bine, dar nu dormi aici?

— Nu, mamă, trebuie să mă întorc în seara asta la Lisabona.

— Aşa repede? Dar de ce?

— Am un zbor mâine de dimineaţă.

Femeia se luă cu mâinile de cap.

— Sfântă Fecioară! Un zbor! Iar mergi cu avionul?

— Da, iar. E munca mea.

— Of, Sfântă Fecioară! Deja sunt speriată. Mereu când mergi cu avionul sunt foarte nervoasă, ca o găină în faţa cuţitului.

— Dar nu ai de ce să fii, nu-i cazul.

— Şi unde te duci, Tomas?

— O să iau un zbor până la Frankfurt, de unde am legătură către Teheran.

— Teheran? Dar asta nu-i în Arabia?

— E în Iran.

— În Iran? Şi ce-o să faci în ţara aia de nebuni, Doamne sfinte? Nu ştii că aia sunt nişte fanatici care îi urăsc pe străini?

— Ce exagerare!

— Serios. Chiar zilele trecute am văzut la ştiri. Arabii ăia nu se gândesc decât să cum să dea foc steagurilor americane şi să…

— Nu sunt arabi, sunt iranieni.

— Ei, na! Sunt arabi, la fel ca irakienii şi algerienii.

— Nu, nu sunt. Sunt musulmani, dar nu sunt arabi. Arabii sunt semiţi, iranienii sunt arieni.

— Vai, ce motiv! Pai dacă sunt arieni sunt nazişti!

Tomas schiţă o expresie disperată.

— Ce zăpăceală! exclamă. Nu e deloc aşa! Spunem arieni când ne referim la popoarele indo-europene, ca indienii, turcii, iranienii şi europenii. Arabii sunt semiţi, ca evreii.

— Nu are importanţă. Arabi sau nazişti, acolo toţi sunt la fel, stau toată ziua în genunchi spre Mecca sau detonează bombe peste tot!

— Ce exagerare!

— Exagerare, nu! Eu ştiu ce vorbesc!

— Dar ai fost vreo dată acolo, cum de spui asta cu atâta siguranţă?

— Nici nu-i nevoie. Ştiu foarte bine ce e prin locurile alea.

— Ah, da? De unde ştii?

Mama se opri în faţa bucătăriei, îl privi fix, cu mâinile în şold.

— Păi am văzut la ştiri.

Orezul cu lapte era aproape gata, când Tomas îl auzi pe tatăl său tuşind. După câteva momente se deschise uşa camerei şi Manuel Noronha apăru în halat de casă, ciufulit, uitându-se spre dulap.

— Buna ziua, Tomas. Ce faci?

Fiul se ridică.

— Bună ziua, tată! Ce mai faci?

Bătrânul profesor de matematică avu o expresie nehotărâtă.

— Aşa şi-aşa.

Se aşeză la aceeaşi masă, iar soţia care aranja vesela îl privi afectuos.

— Vrei să mănânci ceva, Manuel?

— Doar o supă.

Graca umplu o farfurie cu supă caldă şi o puse în faţa soţului.

— Uite aici. Altceva?

— Nu. Ajunge asta, spuse Manuel, deschizând sertarul cu tacâmuri ca să ia o lingură. Nu prea mi-e foame.

— Bine, dacă vrei am nişte carne de văcuţă în frigider. Doar trebuie prăjită.

Ieşi din bucătărie şi îmbrăcă un sacou.

— Eu o să mă duc un pic la biserica São Bartolomeu. Să fiţi cuminţi, da?

— Pe curând, mamă.

Graca Noronha ieşi din apartament lăsându-i singuri pe tată şi pe fiu. Tomas nu era sigur că-i plăcea ideea, la urma urmei fusese mereu mai apropiat de mamă, femeie vorbăreaţă şi afectuoasă, decât de tată, un bărbat tăcut, prudent, care trăia închis în biroul său, dedicat lumii numerelor şi ecuaţiilor, străin

de familie şi tot ce îl înconjura.

Linişte.

În apartament se lăsă o muţenie stânjenitoare, întreruptă doar de zgomotul făcut de lingură în farfurie şi de sorbitul ocazional al lui Manuel Noronha când înghiţea mâncarea. Tomas îi puse câteva întrebări despre colegul dispărut, Augusto Siza, dar tatăl ştia ceea ce ştia toată lumea. Dezvălui doar că subiectul îngrijorase toată facultatea atât de mult, încât colaboratorul profesorului a evitat să iasă din casă pentru ceva vreme, cu excepţia cazurilor când o făcea ca să ceară vreo favoare, ca de exemplu să i se cumpere mâncare de la alimentară sau să i se păstreze ceva într-un loc.

Conversaţia despre profesorul Siza se epuiză repede şi problema era că Tomas nu ştia despre ce ar fi putut să vorbească; de fapt, nu-şi amintea să fi avut vreo discuţie ca lumea cu tatăl său. Dar trebuia să umple liniştea şi începu să îi povestească despre vizita de la Muzeul Egiptean. Tatăl ascultă fără să spună nimic, şoptind din când în când câte o afirmaţie, dar era evident că nu urmărea cuvintele cu atenţie, era cu mintea altundeva, poate la destinul pe care i-l trasa boala, poate în orizontul abstracţiunilor, unde se pierdea adesea.

Linişte din nou.

Tomas deja nu mai ştia despre ce să pălăvrăgească. Se uită cu atenţie la tatăl său, îi văzu pielea palidă şi ridată, chipul tras, trupul fragil şi îmbătrânit. Tatăl lui se îndrepta cu paşi repezi spre moarte şi adevărul e că, chiar şi aşa, Tomas nu reuşea să poarte o conversaţie cu el.

— Cum te simţi, tată?

Manuel Noronha rămase cu lingura în aer şi se uită la fiul lui.

— Mi-e frică, spuse pur şi simplu.

Tomas deschise gura, gata să îl întrebe de ce anume îi era frică, dar tăcu la timp, pentru că răspunsul era evident. Totuşi, în acel moment, exact în momentul în care renunţă să mai rostească întrebarea care-i stătea pe vârful limbii, înţelese că ceva deosebit se întâmplase cu răspunsul acela; tatăl său deschidea oarecum o fereastră în el, pentru prima dată îi spunea ce simţea în legătură cu ceva. A fost ca şi cum, exact în acel moment, s-ar fi petrecut o transformare, ca şi cum s-ar fi făcut o spărtură în zidul care îi separa, ca şi cum s-ar fi zidit un pod peste un râu de netrecut, ca şi cum bariera dintre tară şi fiu s-ar fi făcut infinit mai mică. Marele om, matematicianul de geniu care trăia înconjurat de ecuaţii, cifre, formule şi teoreme,

coborâse pe pământ şi îşi atingea fiul.

— Înţeleg, se mulţumi să spună Tomas.

Tatăl clatină din cap.

— Nu, fiule, nu înţelegi. Duse în sfârşit lingura la gură. Ne trăim viaţa de parcă ar fi eternă, ca şi cum moartea ar fi ceva ce se întâmplă doar altora şi nouă ne-ar fi hărăzită doar după foarte mult timp, atât de mult timp, că nu merită să ne gândim la asta. Pentru noi, moartea nu e altceva decât o abstracţiune. Între timp, eu mă necăjesc cu orele de curs şi cu cercetările mele, mama ta cu biserica şi cu oamenii pe care îi vede suferind la ştiri sau în telenovelă, tu cu salariul tău, cu nevasta pe care nu o mai ai, cu nu ştiu ce papirus, stele sau mai ştiu eu ce relicve absolut irelevante. Privi pe fereastra bucătăriei, la clienţii unei cafenele, din piaţa Comercio. Ştii, oamenii trec prin viaţă de parcă ar fi somnambuli, îşi fac griji pentru ceea ce nu e important, vor bani şi notorietate, îi invidiază pe ceilalţi şi se trudesc pentru lucruri care nu merită. Duc o viaţă fără sens, se mulţumesc să doarmă, să mănânce şi să inventeze probleme care să îi ţină ocupaţi. Dau importanţă secundarului şi uită esenţialul. Dădu din cap. Dar problema e că moartea nu e ceva abstract. De fapt, se află chiar la colţul străzii. Într-o zi suntem foarte bine, plimbându-ne pe strada vieţii ca somnambulii, când deodată vine un doctor şi ne spune: poţi să mori. Şi chiar în acel moment, când coşmarul devine de nesuportat, ne trezim, în sfârşit.

— Tu, tată, te-ai trezit?

Manuel se ridică de la masă, puse farfuria goală în chiuvetă, deschise robinetul, trecu farfuria prin jetul de apă.

— Da, m-am trezit, spuse. Închise robinetul şi se aşeză din nou la masă. M-am trezit ca să îmi trăiesc ultimele clipe. Privi spre chiuvetă. M-am trezit ca să văd cum viaţa se scurge ca apa prin gaura aia. Tuşi. Câteodată sunt extrem de furios pe ceea ce mi se întâmplă. Mă întreb în sinea mea: de ce eu? Când e atâta lume, atâta lume care nu face nimic, din ce cauză a trebuit să mi se întâmple mie asta? Îşi puse mâna pe faţă. Într-o zi mergeam la spital şi m-am întâlnit cu Chico Duşcă. Îl ţii minte?

— Cine?

— Chico Duşcă.

— Nu, nu cred că-l cunosc.

— Ba da, îl cunoşti. E moşul ăla toată ziua cu paharul în mână pe care-l vezi câteodată împleticindu-se pe stradă, beat mort, cu nişte zdrenţe slinoase.

— Ah, da! Ştiu cine e, ţin minte că-l vedeam când eram copil.

Mai trăieşte?

— Dacă trăieşte? E sănătos tun. Umblă mereu beat turtă, nu face şi nu a făcut niciodată nimic în toată viaţa lui, pute, scuipă pe jos şi-şi bate nevasta… în fine… un vagabond, un… un inutil! Ascultă, m-am întâlnit cu el şi m-am întrebat, de ce naiba nu s-a îmbolnăvit el? Ce fel de Dumnezeu este ăsta care mie îmi dă o boală aşa de gravă şi lasă un puturos de teapa lui liber şi cu o sănătate de fier?

— Tată, nu poţi să iei lucrurile aşa…

— Dar ce nedreptate! Eu ştiu că nu pot să iau aşa lucrurile, că este chiar imoral să-i doreşti altcuiva răul tău, dar, în fine, când mă văd în starea asta şi pe Chico Duşcă plesnind de sănătate, iartă-mă, dar nu pot să nu mă înfurii!

— Înţeleg.

— Pe de altă parte, sunt conştient că nu mă pot lăsa cuprins de sentimentul acesta. Tuşi. Simt că timpul meu este preţios acum, înţelegi? Trebuie să profit ca să o iau într-o altă direcţie, să-mi restabilesc priorităţile, să dau importanţă lucrurilor cu adevărat importante, să uit ceea ce nu este relevant şi să mă împac cu mine şi cu lumea. Făcu un gest confuz. Am petrecut prea mult timp închis în mine, ignorând-o pe mama ta, ignorându-te pe tine, ignorându-le pe soţia şi pe fiica ta, întors cu spatele la toate, în afară de matematică, pasiunea mea. Acum ştiu că pot să mor, ştiu că mi-am petrecut viaţa de parcă aş fi fost anesteziat, de parcă aş fi dormit, ca şi cum, de fapt, nu aş fi trăit. Vorbi mai încet, aproape în şoaptă. Şi din cauza asta vreau să folosesc puţinul timp care poate mi-a mai rămas să fac ceea ce nu am făcut la timp. Vreau să trăiesc viaţa, să îmbrăţişez ceea ce este cu adevărat important, să mă împac cu lumea. Lăsă capul în jos şi privi spre piept. Dar nu ştiu dacă ceea ce am în mine o să mă lase.

Tomas nu ştia ce să spună. Nu-l auzise niciodată pe tatăl sau reflectând asupra vieţii pe care o dusese, greşelilor pe care le făcuse, oamenilor pe care ar fi trebuit să îi iubească şi de care s-a ascuns. În esenţă, tatăl lui îi vorbea despre relaţia cu el, îi vorbea despre glumele pe care nu le făcuseră niciodată, despre poveştile pe care nu i le citise niciodată în pat, despre şuturile în minge pe care nu le dăduseră niciodată, despre tot ceea ce nu împărţiseră. Tatăl său se întreba acum despre relaţia cu fiul. Nu ştiu ce să răspundă; simţea doar o dorinţă enormă, arzătoare să mai aibă o a doua şansă, ca în cea de-a doua viaţă să fie fiul acelui tată, iar tatăl să fie într-adevăr tată pentru fiu. Da, ce bine

ar fi să mai aibă o a doua şansă.

— Poate că ai mai mult timp decât crezi, se auzi spunând. Poate corpul nostru moare, dar sufletul supravieţuieşte, iar tu, tată, o să poţi, printr-o reîncarnare să corectezi greşelile din viaţa asta. Crezi în asta?

— În ce? În reîncarnare?

— Da. Crezi în aşa ceva?

Manuel Noronha surâse trist.

— Mi-ar plăcea să cred, desigur. Cui, în situaţia mea, nu i-ar plăcea să creadă în aşa ceva? Supravieţuirea sufletului. Posibilitatea ca el să se reîncarneze mai târziu, iar eu să trăiesc din nou. Ce idee frumoasă! Clătină din cap. Dar eu sunt un om de ştiinţă şi e de datoria mea să nu mă iluzionez.

— Ce vrei să spui cu asta? Crezi nu e posibil ca sufletul să supravieţuiască?

— Dar ce anume este sufletul?

— E… ştiu şi eu… o forţă vitală, un spirit care ne însufleţeşte.

Bătrânul matematician se uită un moment la fiul său.

— Ascultă, Tomas, spuse. Uită-te la mine. Ce vezi?

— Te văd pe tine, tată.

— Vezi un corp.

— Da.

— Este corpul meu. Vorbesc de el de parcă aş spune: televizorul meu, maşina mea, stiloul meu. În acest caz, e corpul meu. Este ceva al meu, o proprietate a mea. Îşi puse palma pe piept. Dar, dacă eu spun corpul este al meu, ceea ce spun este că eu nu sunt acest corp. Corpul este al meu, nu sunt eu. Atunci eu ce sunt? Duse degetul la tâmplă. Eu sunt gândurile mele, experienţa mea, sentimentele mele. Asta sunt eu. Sunt o conştiinţă. Dar acum fii atent. Oare conştiinţa asta a mea este sufletul meu?

— Of… conştiinţa, cred că da.

— Problema este că eu sunt un produs din substanţe chimice care îmi circulă prin corp, de impulsuri electrice dintre neuroni, de moşteniri genetice codate în ADN-ul meu, nesfârşite condiţionări exterioare şi intrinseci, care formează acest eu care sunt eu. Creierul meu este o maşinărie electrochimică complexă care funcţionează ca un computer, iar conştiinţa mea, această noţiune pe care o am despre existenţa mea este un fel de program. Înţelegi? Într-un anumit fel, literalmente, materia cenuşie este hardul, iar conştiinţa softul. Ceea ce naşte în mod natural întrebări interesante. Oare un calculator are suflet? Dacă

fiinţa umană este un calculator extrem de complex, oare acesta are suflet? Dacă tot circuitul moare, sufletul supravieţuieşte? Unde supravieţuieşte? În ce loc?

— Bine… se ridică din corp şi merge… în sfârşit… merge…

— Merge în cer?

— Nu, merge… ştiu şi eu… merge într-o altă dimensiune.

— Dar din ce este făcut acest suflet care se ridică din corp? Din atomi?

— Nu, cred că nu. Trebuie să fie o substanţă imaterială.

— Nu are atomi?

— Cred că nu. Este… păi… un spirit.

— Bun, astă mă face să pun o altă întrebare, observă matematicianul. Cumva, în viitor, sufletul meu îşi va aminti de existenţa aceasta a mea?

— Da, se spune că da.

— Dar nu prea are sens, nu?

— De ce nu?

— Fii atent, Tomas. În ce fel ne organizăm noi conştiinţa? Cum ştiu că eu sunt eu, că sunt un profesor de matematică, tatăl tău şi soţul mamei tale? Că m-am născut în Castelo Branco şi că sunt aproape chel? Cum ştiu eu toate astea despre mine?

— Te cunoşti prim prisma lucrurilor pe care le-ai trăit, le-ai făcut, le-ai spus, din ce ai auzit şi ai învăţat.

— Exact. Ştiu că sunt eu pentru că am amintiri despre mine însumi, despre tot ce mi s-a întâmplat, chiar dacă s-a întâmplat acum o secundă. Eu sunt amintirea despre mine însumi. Şi unde este această amintire?

— În creier, desigur.

— Chiar aşa. Memoria este în creier, înmagazinată în celule. Celulele astea fac parte din corpul meu. Aici este problema. Când corpul meu moare, iar celulele mele nu mai sunt alimentate cu oxigen, mor şi ele. Dacă e aşa, cum naiba poate sufletul să îşi amintească de viaţa asta? Dacă el nu are atomi, nu poate să aibă celule de memorie, nu? Pe de altă parte, celulele unde se păstra amintirea vieţii au murit deja. În aceste condiţii, cum poate să aducă aminte sufletul de orice? Nu ţi se pare asta cam fără sens?

— Dar, tată, tu vorbeşti de parcă am fi cu toţii nişte maşinării, nişte calculatoare. Deschise larg braţele, ca cineva care spune un fapt evident. Am o noutate pentru tine, nu suntem calculatoare, suntem oameni, suntem fiinţe vii.

— Ah, da? Şi care e diferenţa dintre acestea?

— Păi bine, noi gândim, simţim, trăim. Calculatoarele nu.

— Şi eşti chiar sigur că suntem diferiţi?

— Cum să nu fim, tată? Fiinţele vii sunt biologice, calculatoarele nu sunt altceva decât circuite.

Manuel Noronha privi în sus, de parcă ar fi vorbit cu Cineva.

— Băiatul ăsta a obţinut un doctorat la o universitate…

Tomas ezită.

— De ce spui asta? Am zis vreo prostie?

— Fiule, vorbele astea ţi le-ar fi putut spune orice biolog, stai liniştit. Dar, dacă întrebi un biolog ce este viaţa, el o să îţi răspundă cam aşa: viaţa este un ansamblu de procese complexe care au la bază atomul de carbon. Ridică arătătorul. Atenţie. Chiar şi cel mai poet dintre biologi recunoaşte că noţiunea-cheie a acestei definiţii este procese complexe, nu atom de carbon. Este adevărat că toate fiinţele vii sunt alcătuite din atomi de carbon, dar nu este acesta lucrul fundamental pentru definiţia vieţii. Sunt biochimişti care admit că primele forme de viaţă pe Terra nu se bazau pe atomi de carbon, ci pe cristale. Atomii sunt doar materia care fac viaţa posibilă. Nu este important dacă este atomul A sau atomului B. Imaginează-ţi că, dintr-un oarecare motiv, atomul A din cap este înlocuit de atomul B. Asta înseamnă că eu nu mai sunt eu din cauza asta? Dădu din cap. Nu mi se pare. Ceea ce face ca eu să fiu eu este un tipar, o structură de informaţii. Adică, nu sunt atomii, ci forma în care se organizează aceştia. Tuşi. Ştii de unde vine viaţa?

— De unde?

— De la materie.

— Vai ce mare noutate!

— Nu înţelegi unde vreau să ajung. Bătu cu un deget în masă. Atomii din corpul meu sunt exact la fel cu cei din masa asta sau din vreo galaxie îndepărtată. Diferenţa o constituie felul în care se organizează. Ce crezi că organizează atomii în aşa fel încât să formeze celule vii?

— Of… nu ştiu.

— Să fie o forţă vitală? Să fie un spirit? Să fie Dumnezeu?

— Poate…

— Nu, fiule, spuse, dând din cap. Sunt legile fizicii cele care organizează atomii astfel încât să formeze celule vii. Asta este problema principală. Fii atent, cum poate un ansamblu de atomi fără viaţă să formeze un sistem viu? Răspunsul este existenţa legilor de complexitate. Toate studiile arată că sistemele se organizează spontan, astfel încât formează mereu structuri din ce în ce mai complexe, supuse legilor fizicii, exprimate prin

ecuaţii matematice. A fost chiar un fizician care a luat premiul Nobel pentru că a demonstrat că ecuaţiile matematice din spatele reacţiilor chimice anorganice sunt asemănătoare ecuaţiilor care guvernează tiparele de comportament simplu ale sistemelor biologice avansate. Adică, organismele vii sunt, de fapt, produsul unei complicări incredibile a sistemelor anorganice. Şi aceasta complicare nu rezultă din activitatea vreunei forţe vitale, ci din organizarea spontană a materiei. O moleculă, de exemplu, poate fi constituită dintr-un milion de atomi legaţi între ei într-un mod extrem de specific şi de complicat, asemănător unui oraş. Înţelegi unde vreau să ajung?

— Păi… cred că da.

— Secretul vieţii nu constă în atomii care compun molecula, ci în structura ei, în organizarea spontană a materiei. Şi, aşa cum viaţa este produsul complicării materiei inerte, conştiinţa este produsul complicării vieţii. Complexitatea organizării este cuvântul-cheie, nu materia. Deschise un sertar şi luă o carte de bucate, pe care o deschise şi arătă interiorul. Vezi scrisul asta? Cu ce culoare este tipărit?

— Negru.

— Imaginează-ţi, că, în loc de negru, tipograful ar fi folosit cerneală violet. Închise cartea şi făcu un semn cu ea. Cumva mesajul ar fi diferit?

— Bineînţeles că nu.

— E evident că nu. Ceea ce constituie identitatea acestei cărţi nu este culoarea cernelii literelor, ci o structură de informaţii. Nu are importanţă dacă cerneala este neagră sau violet, ceea ce contează este conţinutul informaţional al cărţii, structura ei. Pot să citesc un *Război şi pace* tipărit cu fontul Times New Roman şi *Război şi pace* de la o altă editură, tipărit cu fontul Arial, dar cartea va fi aceeaşi. Şi, în oricare dintre situaţii, *Război şi pace* de Lev Tolstoi. Dimpotrivă, dacă am un *Război şi pace* şi o *Anna Karenina* tipărite cu acelaşi font, de exemplu, Times New Roman, asta nu va face ca cele două cărţi să fie una şi aceeaşi, nu? Definitoriu, deci, nu este fontul, nici culoarea cernelii, ci structura textului, semantica lui, organizarea lui. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu viaţa. Nu are importanţă dacă viaţa are la bază atomul de carbon, cristale sau orice altceva. Ceea ce constituie viaţa este o structură de informaţii, o semantică, o organizare complexă. Eu mă numesc Manuel şi sunt profesor de matematică. Poţi să îmi iei din corp atomul A şi să pui atomul B, dar, dacă această informaţie este păstrată, dacă structura se menţine intactă, eu

sunt eu în continuare. Poţi să îmi schimbi toţi atomii şi să îi înlocuieşti cu alţii, eu voi fi eu în continuare. Mai mult decât atât, este deja demonstrat că pe parcursul vieţii, chiar ne schimbăm aproape toţi atomii. Şi, cu toate astea, eu continuu să fiu eu. Să ne gândim la Benfica şi să îi luăm toţi jucătorii. Dar Benfica rămâne Benfica, este Benfica în continuare, indiferent dacă joacă un jucător sau altul. Ceea ce constituie Benfica nu sunt jucătorii A sau B, ci un concept, o semantică, o structură informaţională. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu viaţa. Nu este important ce atom umple această structură la un moment dat. Structura în sine este importantă. Din moment ce atomii menţin viabilă structura informaţiei care defineşte identitatea mea şi funcţiile organelor mele, viaţa este posibilă. Înţelegi?

— Da.

— Viaţa este o structură complexă de informaţii şi toate activităţile implică procesare de informaţii. Tuşi. Această definiţie are, totuşi, o consecinţă gravă. Şi dacă ceea ce constituie viaţa este un tipar, o semantică, o structură de informaţii care se dezvoltă şi interacţionează cu lumea din jur, noi, conform calculelor, suntem un fel de program. Materia este hardul, conştiinţa noastră este softul. Duse degetul la tâmplă. Noi suntem un program de calculator avansat şi complex.

— Şi care este programul acestui… of… calculator?

— Supravieţuirea genelor. Sunt biologi care definesc fiinţa umană ca o maşină de supravieţuire, un fel de robot programat orbeşte să-şi conserve genele. Eu ştiu că, privind aşa lucrurile, pare şocant, dar asta suntem. Calculatoare programate să conserve genele.

— Conform acestei definiţii, un calculator este o fiinţă vie.

— Fără îndoială. Este o fiinţă vie care nu e făcută din atomi de carbon.

— Dar asta nu-i posibil.

— De ce nu?

— Pentru că un calculator se mulţumeşte doar să reacţioneze la un program predefinit.

— Ceea ce fac toate fiinţele umane bazate pe atomii de carbon, replică tatăl. Problema ta este că un calculator este o maşinărie care funcţionează pe baza unui sistem programat de stimul-răspuns, nu-i aşa?

— Hm… da.

— Şi câinele lui Pavlov? Nu funcţionează pe baza sistemului programat de stimul-răspuns? Şi o furnică? Şi o plantă? Şi o

lăcustă?

— Bine, da… dar e… diferit.

— Nu e deloc diferit. Dacă ştim programul lăcustei, dacă ştim ce o atrage şi ce respinge, ce o motivează şi ce îi provoacă teamă, putem să îi prevedem tot comportamentul. Lăcustele au programe destul de simple. Dacă se întâmplă X, ele reacţionează în felul A. Dacă se întâmplă Y, reacţionează în felul B. La fel ca o maşinărie făcută de noi.

— Dar lăcustele sunt maşini naturale. Calculatoarele sunt maşini artificiale.

Manuel privi în jurul bucătăriei, căutându-şi ideile. Atenţia lui se fixă pe fereastră, la un copac de pe trotuarul din faţă, de unde o vrabie îşi luă zborul.

— Uită-te la păsări. Cuiburile pe care le construiesc în copaci sunt naturale sau artificiale?

— Sunt naturale, desigur.

— Atunci tot ce face omul este de asemenea natural. Noi, care avem o concepţie antropocentrică asupra naturii, împărţim totul în lucruri naturale şi artificiale, definindu-le artificiale pe cele făcute de oameni şi naturale pe cele făcute de natură, de plante şi animale. Dar asta este o convenţie umană. Adevărul este că, dacă omul este un animal, la fel ca păsările, atunci este o creatură naturală, nu-i aşa?

— Da.

— Fiind o creatură a naturii, tot ceea ce face el este natural. Rezultă că toate creaţiile lui sunt naturale, aşa cum e cuibul făcut de păsări un lucru natural. Tuşi. Ce vreau să spun este că totul din natură este natural. Dacă omul este produsul naturii, atunci tot ceea ce face el este natural. Doar printr-o convenţie de limbaj s-a stabilit că obiectele create de el sunt artificiale, când, în realitate, sunt la fel de naturale ca obiectele pe care le creează păsările. Rezultă că, fiind create de un animal natural, calculatoarele sunt naturale, aşa cum sunt şi cuiburile.

— Dar nu au inteligenţă.

— Nici lăcustele, nici păsările nu au. Se strâmbă. Sau, mai degrabă, păsările, lăcustele şi calculatoarele au inteligenţă. Ceea ce nu au este inteligenţa noastră. Dar, de exemplu, în cazul calculatoarelor, nimic nu ne garantează că, peste o sută de ani, nu vor ajunge să aibă o inteligenţă egală cu a noastră sau superioară. Şi, dacă vor atinge gradul nostru de inteligenţă, poţi să fii sigur că vor produce emoţii şi că vor deveni conştiente.

— Asta nu pot să cred.

— Că pot să aibă emoţii şi că pot deveni conştiente?

— Da. Nu cred asta.

Pe Manuel Noronha îl apucă brusc un acces de tuse, o tuse aşa de puternică, încât părea că o să îşi dea plămânii afară pe gură. Fiul îl ajută să îşi revină în fire, dându-i apă şi încercând să îl calmeze. Când accesul se termină, Tomas îşi privi tatăl cu o expresie temătoare.

— Tată, te simţi bine?

— Da.

— Vrei să mergi să te întinzi puţin? Poate e…

— Mă simt bine, lasă… îl întrerupse bătrânul matematician.

— Ai grijă.

— Mă simt bine, mă simt bine, insistă, recăpătându-şi răsuflarea. Unde rămăsesem?

— Ei… nu are importanţă.

— Nu, nu, chiar vreau să îţi explic asta, e important.

Tomas ezită şi făcu un efort de memorie.

— Hm… eu îţi ziceam că nu cred că vor putea calculatoarele să aibă emoţii şi să fie conştiente.

— Ah, da! exclamă Manuel, reluând firul logic. Crezi că nu pot să aibă conştiinţă şi emoţii calculatoarele, nu?

— Exact. Nici emoţii, nici conştiinţă.

— Păi greşeşti foarte tare. Trase adânc aer în piept, normalizându-şi respiraţia. Ştii, emoţiile şi conştiinţa rezultă din atingerea unui anumit grad de inteligenţă. Ori inteligenţa ce e? Ei?

— Inteligenţa este capacitatea de a face raţionamente complexe, cred.

— Exact. Adică, inteligenţa este o formă înaltă de complexitate. Şi nu este nevoie să atingi gradul de inteligenţă umană ca să ajungi la conştiinţă. De exemplu, câinii sunt mult mai puţin inteligenţi decât oamenii, dar, dacă întrebi un stăpân de câine dacă are emoţii câinele său sau dacă are conştiinţa lucrurilor, o să îţi spună, fără să ezite, că da. Deci, emoţiile şu conştiinţa sunt mecanisme care se nasc pornind de la un anumit grad de complexitate a inteligenţei.

— Deci, tată, tu crezi că, dacă ating acest grad de complexitate, calculatoarele vor fi emotive şi conştiente?

— Fără îndoială.

— Mi-e greu să cred asta.

— Ţi-e la fel de greu cum le e şi celor care nu se ocupă de problema asta. Ideea că maşinile posedă conştiinţă le pare

şocantă oamenilor de rând. Şi, totuşi, majoritatea oamenilor de ştiinţă care se ocupă de această problemă cred că este posibil să faci conştientă o minte simulată.

— Dar, tată, tu chiar crezi că este posibil să faci un calculator inteligent? Crezi că e posibil ca el să gândească singur?

— Bineînţeles. Mai mult decât atât, calculatoarele sunt deja inteligente. Sunt mai inteligente decât o râmă, de exemplu. Ridică degetul. Nu la fel de inteligente ca fiinţa umană, dar mai inteligente decât o râmă. Acum, ce separă inteligenţa fiinţei umane de cea a râmei? Complexitatea. Creierul nostru este mult mai complex decât cel al unei râme. Se supun aceloraşi principii, ambele au sinapse şi legături, dar creierul uman este incredibil mai complex decât cel al râmei. Bătu în partea laterală a capului. Ştii ce e un creier?

— E ce avem în craniu.

— Un creier este o masă organică ce funcţionează exact ca un circuit electric. În loc de fire are neuroni, în loc de chipuri, materie cenuşie, dar este exact acelaşi lucru. Funcţionarea sa este una deterministă. Celulele nervoase trimit un impuls electric braţului cu un anumit ordin, conform unui tipar de curenţi electrici definiţi. Un tipar diferit ar produce emiterea unui alt impuls. La fel ca un calculator. Ceea ce vreau să spun este că, dacă reuşim să facem creierul calculatorului mai complex decât este acum, vom putea să îl facem să funcţioneze la nivelul nostru.

— E posibil să îl facem la fel de inteligent ca fiinţa umană?

— Teoretic, nu există piedici. Fii atent, calculatoarele deja îi bat pe oameni la viteza de calcul. La creativitate însă, au mari dificultăţi. Unul dintre părinţii calculatoarelor, un englez numit Alan Turing, a stabilit că în ziua în care vom reuşi să purtăm o conversaţie cu un calculator la fel cum purtăm cu un om, atunci calculatorul gândeşte și este aşa pentru că are inteligenţă de nivelul nostru.

Tomas adoptă o expresie sceptică.

— Dar asta chiar e posibil?

— Bine, păi… pentru mult timp oamenii de ştiinţă au crezut că nu, din cauza unei probleme de matematică mai complicate. Tuşi. Ştii, noi, matematicienii, credem că Dumnezeu este matematician şi că universul este structurat după ecuaţii matematice. Aceste ecuaţii, oricât de complexe ar părea, sunt toate rezolvabile. Dacă nu se reuşeşte rezolvarea unei ecuaţii, asta nu se întâmplă pentru că ea ar fi nerezolvabilă, ci din cauza

limitelor intelectului uman de a o rezolva.

— Nu înţeleg unde vrei să ajungi…

— O să înţelegi imediat, promise tatăl. Problema dacă pot sau nu să aibă conştiinţă calculatoarele este legată de o problemă de matematică, cea a paradoxurilor autoreferenţiale. De exemplu, fii atent la ce o să îţi spun. Eu spun doar minciuni. Observi aici vreo anomalie?

— Unde anume?

— În fraza asta pe care tocmai am formulat-o. Eu spun doar minciuni.

Tomas izbucni în râs.

— E un mare adevăr.

Tatăl îl privi îngăduitor.

— Vezi, asta e. Dacă e adevărat că eu spun doar minciuni, atunci, spunând un adevăr, eu nu spun doar minciuni. Dacă fraza este adevărată, ea este o contradicţie în sine. Ridică din sprâncene, mulţumit de el însuşi. Pentru foarte mult timp, s-a crezut că aceasta era doar o problemă semantică, care rezulta din limitele limbajului uman. Dar, contradicţia s-a menţinut şi când acest enunţ a fost transformat în formulă matematică. Matematicienii au petrecut foarte mult timp încercând să rezolve problema, mereu convinşi că este rezolvabilă. Iluzia însă a fost destrămată în 1934 de un matematician numit Kurt Godel, care a formulat două teoreme, numite de incompletitudine. Teoremele incompletitudinii sunt considerate unele dintre cele mai importante produse intelectuale ale secolului XX şi i-au şocat pe matematicieni. Ezită. Este un pic complicat să explic în ce anume constau aceste teoreme, dar e important să rămâi cu…

— Încearcă.

— Ce să încerc? Să explic teoremele incompletitudinii?

— Da.

— Nu e uşor, spuse, clătinând din cap. Trase adânc aer în piept, ca şi cum şi-ar fi făcut curaj. Problema esenţială este că Godel a arătat că nu există nici o procedură generală care să demonstreze coerenţa matematicii. Există afirmaţii adevărate, dar nedemonstrabile în cadrul sistemului. Această descoperire a avut consecinţe enorme, arătând limitele matematicii, expunând astfel o subtilitate a universului.

— Păi ce legătură are asta cu calculatoarele?

— Este foarte simplu. Teoremele lui Godel sugerează că, oricât de sofisticate ar fi, calculatoarele vor înfrunta mereu limitările. Deşi nu reuşeşte să arate coerenţa unui sistem matematic, fiinţa

umană reuşeşte să înţeleagă că multe afirmaţii sunt adevărate în cadrul sistemului. Dar calculatorul, pus într-o asemenea contradicţie nerezolvabilă, se va bloca. Deci, calculatoarele nu vor fi niciodată în stare să egaleze fiinţele umane.

— Ah, am înţeles. Luă un aer satisfăcut. Deci îmi dai dreptate.

— Nu neapărat, spuse bătrânul matematician. Marea problemă este că noi putem să arătăm calculatorului o problemă care să fie adevărată, dar el să nu poată demonstra că e adevărată. E adevărat. Dar este la fel de adevărat că şi calculatorul ne poate face acelaşi lucru. Formula nu este demonstrabilă pentru cine lucrează în cadrul sistemului, înţelegi? Cine va fi în afara sistemului va reuşi să demonstreze formula. E valabil atât pentru un om, cât şi pentru un calculator. Concluzie: calculatoarele pot fi la fel sau mai inteligente decât oamenii.

Tomas oftă.

— Şi toate astea ca să demonstrezi ce anume?

— Toate astea ca să demonstrez că nu suntem altceva decât nişte calculatoare foarte sofisticate.

— Calculatoarele vor ajunge să aibă suflet, crezi asta?

— Din câte ştiu eu, nu.

— Deci, nici noi, care suntem calculatoare mai sofisticate, nu putem avea. Conştiinţa noastră, emoţiile noastre, tot ceea ce simţim este rezultatul structurii noastre sofisticate. Când murim, chipurile împreună cu memoria noastră şi cu inteligenţa noastră vor dispărea, iar noi ne vom stinge. Respiră adânc şi se reaşeză pe scaun. Sufletul, fiul meu drag, nu este decât o invenţie, o iluzie minunată creată din dorinţa noastră arzătoare de a fugi de inevitabilul morţii.

VI

Privirea caldă a Arianei Pakravan îl aştepta pe Tomas la ieşirea pasagerilor din terminalul vechiului aeroport internaţional Mehrabad. Totuşi, pentru câteva momente călătorul abia sosit se simţi dezorientat, căutând prin mulţimea de *chador* negre sau colorate chipul familiar, cu teama că nu o să apară; doar când ajunse Ariana lângă el şi îi atinse braţul, istoricul îşi dădu seama unde se afla. Dar lui Tomas îi fu greu să-şi recunoască amfitrioana în costumul islamic pe care îl purta şi îi fu imposibil să nu rămână şocat de diferenţa dintre femeia aceea cu văl verde şi iraniana sofisticată cu care luase masa de prânz în Cairo doar cu o săptămână în urmă.

— *Salam*, profesore, îl salută vocea senzuală, urându-i bun venit. *Khosh amadin!*

— Bună ziua, Ariana! Ce faceţi?

Portughezul rămase puţin în aşteptare, nu ştia dacă trebuia să se aplece ca să o sărute pe obraji sau dacă exista vreo altă formă de salut, mai adecvată, în acea ţară cu obiceiuri atât de radicale. Iraniana îi rezolvă problema întinzându-i mâna.

— Aţi avut un zbor plăcut?

— Extraordinar, spuse Tomas. Dădu ochii peste cap. Era să leşin la fiecare turbulenţă, normal.

— Dar, în afară de asta, totul a fost foarte bine.

Ariana râse.

— Vă e frică să mergeţi cu avionul?

— Nu, nu mi-e frică, îmi e… teamă. Se strâmbă. Toată viaţa am glumit cu mama pe seama călătoriilor, pentru că ei îi este frică de ele, dar adevărul este că şi eu sunt la fel ca ea, nu? I-am moştenit genele.

Iraniana îl privi atent, uitându-se la rucsacul pe care îl avea în spate, să observe dacă nu vedea din urmă şi vreun cărucior cu alte bagaje.

— Nu aveţi alte bagaje?

— Nu. Călătoresc mereu foarte lejer.

— Bine. Să mergem.

Femeia îl conduse la o coadă din afara aeroportului, pe marginea trotuarului. Proaspătul sosit privi în faţă şi văzu nişte maşini portocalii care luau pasageri.

— Mergem cu taxiul?

— Da.

— Nu aveţi maşină?

— Profesore, suntem în Iran, spuse, pe un ton jovial. Femeile care conduc nu sunt foarte bine văzute aici.

— Uau!

Se aşezară pe bancheta din spate a unui taxi, un Paykan mai să se dărâme de vechi și Ariana se aplecă spre şofer.

— *Loftan, man o bebarin he hotel Simorgh.*

— *Bale.*

Tomas înţelesese doar cuvântul hotel.

— Ce hotel e?

— Simorgh, explică Ariana. Cel mai bun.

Taximetristul întoarse capul către ei.

— *Darbast mikhayin?*

— *Bale*, replică femeia.

Tomas se arătă curios.

— Ce vrea?

— A întrebat dacă vrem taxiul doar pentru noi.

— Taxiul doar pentru noi? Nu înţeleg…

— E un obicei iranian. Deşi sunt ocupate cu pasageri, taxiurile se opresc pe drum să mai ia şi pe alţii. Dacă vrem taxiul numai pentru noi, trebuie să plătim diferenţa dintre valoarea pe care o vom plăti şi cea pe care ar plăti-o ceilalţi pasageri pe care acum şoferul îi pierde.

— Aha. Şi ce i-aţi răspuns?

— I-am spus că da, afirmă iraniana. Că vrem taxiul doar pentru noi.

Ariana îşi scoase vălul și, aidoma unui far care luminează totul în jurul său, perfecţiunea trăsăturilor chipului ei lumină ochii portughezului. Tomas nu îşi mai amintea cât de frumoasă era femeia aceea, cu buzele ei senzuale, ochii de caramel, pielea ca laptele şi expresia exotică. Profesorul făcu un efort să privească pe fereastră, ca să nu rămână perplex de admiraţie în faţa chipului ei frumos.

Teheranul i se dezvăluia lui Tomas, cu străzile sale pline de maşini şi cu casele care se întindeau dincolo de linia orizontului; oraşul era o pădure de beton, cenuşie, acoperită de o ceaţă groasă şi uleioasă care plutea în aer ca un spectru plumburiu. O siluetă albă şi strălucitoare, ca nişte nori nemişcaţi luminaţi de soare, plana deasupra ceţii grase, ceea ce-l făcu pe Tomas să pună întrebări.

— Este steaua polară a Teheranului, explică Ariana.

— Steaua polară?

Iraniana surâse, amuzată.

— Da, aşa îi spunem noi muntelui Alborz. Se uită la lanţul muntos din depărtare. Se întinde pe tot nordul oraşului, e mereu acoperit de zăpadă, chiar şi vara. Când suntem dezorientaţi, îl căutăm deasupra caselor şi, când vedem vârfurile acelea înzăpezite, ştim că acolo e nordul.

— Dar se vede aşa de prost…

— E din cauza smogului. Poluarea este teribilă în oraşul acesta, ştiţi? E mai rău decât în Cairo. Câteodată ne e greu să îl vedem, chiar dacă munţii sunt aşa de înalţi şi aşa de aproape.

— Chiar par înalţi, fără îndoială.

— Vârful cel mai înalt este al muntelui Damavand, acela din dreapta. Are mai mult de cinci mii de metri altitudine şi mereu…

— Atenţie!

O maşină albă care venea din dreapta se îndrepta cu repeziciune spre taxi. Când tamponarea părea inevitabilă, taxiul făcu stânga, aproape intrând într-o camionetă, care frână şi claxonă frenetic, iar apoi se redresă şi scăpă de coliziune într-o fracţiune de secundă.

— Ce s-a întâmplat? vru să ştia Ariana.

Portughezul răsuflă uşurat.

— Of! Am scăpat ca prin urechile acului.

Iraniana râse.

— Ah, nu vă faceţi griji. E normal.

— E normal?

— Da. Adevărul este, însă, că toţi străinii, chiar şi cei obişnuiţi cu traficul din oraşele din Orientul Mijlociu, totdeauna intră în panică când vin aici. E adevărat, se conduce un pic mai repede, vizitatorii trag o sperietură soră cu moartea de două, trei ori pe zi. Dar nu se întâmplă nimic niciodată, în ultimul moment totul se rezolvă, o să vedeţi.

Tomas observă traficul aglomerat şi rapid cu o privire temătoare.

— Credeţi? spuse cu un ton sceptic.

— Nu, nu cred. Ştiu. Făcu un semn cu mâna. Relaxaţi-vă, o să vedeţi.

Portughezului îi era însă imposibil să se relaxeze, neliniştit, petrecu restul călătoriei mai atent la traficul acela infernal. În douăzeci de minute, îşi dădu seama că nimeni nu semnaliza când o lua la stânga sau la dreapta, puţini erau şoferii care se

uitau în oglinda retrovizoare când schimbau direcţia și chiar mai rari cei care foloseau centura de siguranţă; se conducea cu o viteză imposibilă, iar claxonările şi scrâşnetul frânelor erau sunete naturale şi permanente, un adevărat concert pe asfalt. Culmea se petrecu chiar pe autostradă, pe Fazi ol-Lanhuri, când văzu un automobil care făcu brusc stânga pe interzis, pe sens contrar şi înaintă vreo câteva sute de metri pe contrasens, ca să o ia apoi pe un drum de capre.

Aşa cum prevăzuse Ariana, au ajuns totuşi teferi şi nevătămaţi la hotel. Simorgh era un hotel luxos, de cinci stele şi cu o recepţie elegantă. Iraniana îl ajută să se cazeze şi-şi luă rămas-bun la uşa liftului.

— Odihniţi-vă puţin, îi recomandă. O să vin pe la şase să vă iau la cină.

Camera era elegant decorată. După ce îşi puse rucsacul pe jos, Tomas se duse la fereastră şi contemplă Teheranul; oraşul era dominat de clădiri urbane de prost gust şi minarete elegante care se ridicau peste casele fără culoare. În fundal, ca un gigant adormit, se întindea prezenţa protectoare a munţilor Alborz, cu zăpada strălucind pe piscuri ca nişte bijuterii expuse într-o vitrină monumentală.

Se aşeză pe pat şi consultă pliantul plastifiat al hotelului Simorgh, care enumera serviciile de lux pentru clienţi; principalele erau cada de hidromasaj, sala de sport şi o piscină, cu program prin rotaţie pentru bărbaţi şi femei. Se aplecă şi deschise uşa minibarului. Se vedeau sticlele de apă minerală şi de răcoritoare, inclusiv Coca-Cola; dar ceea ce îl bucură cu adevărat fu imaginea unei cutii de bere Delster, acoperită de picături de apă rece. Fără să mai aştepte, deschise cutia şi dădu berea pe gât.

— Oau!

Aproape vomită lichidul; nu avea gust de bere, ci mai degrabă de cedru. Şi, cum era de prevăzut, nu avea alcool.

Sună telefonul.

— *Hello,* răspunse Tomas.

— *Hello,* răspunse o voce masculină de la capătul celălalt. Profesorul Tomas Noronha?

— *Yes.*

— E o plăcere să fiţi în Iran?

— Poftim?

— E o plăcere să fiţi în Iran?

— Ah, înţelese Tomas. Hm… am venit să fac multe cumpărături.

— *Very well,* răspunse vocea, bucuroasă că a auzit fraza aceea. Ne vedem mâine?

— Dacă o să pot, da.

— Am covoare foarte bune pentru dumneavoastră.

— Da, da.

— Şi la un preţ bun.

— Bine.

— O să vă aştept.

Tomas rămase un moment îndelungat cu telefonul în mână, cu ochii la veioză, refăcând în minte conversaţia, amintindu-şi fiecare cuvânt, interpretând intonaţia frazelor. Bărbatul de la capătul celălalt al liniei vorbise engleză cu un accent local puternic, nu încăpea nici o îndoială că era un iranian. Are sens, reflectă istoricul, dând uşor din cap. Are sens. E logic ca omul CIA-ului în Teheran să fie iranian.

Când se deschise uşa liftului şi Tomas ieşi în *lobby,* Ariana îl aştepta deja, aşezată pe sofa, lângă un vas mare, cu o ceaşcă de *chay* de ierburi pe masă. Iraniana avea un *hejab* diferit, cu nişte pantaloni largi care îi cădeau lejer pe picioarele lungi, o maqna'a colorată pe cap şi cu o pelerină de mătase care îi acoperea corpul cu rotunjimi.

— Mergem?

De data asta circulau prin Teheran cu un şofer, un om tăcut, cu părul scurt şi şapcă pe cap. Ariana îi spuse că piaţa unde era hotelul, Valiasr, se prelungea cu un bulevard de douăzeci de kilometri, de la sudul sărac până la Alborz, traversând nordul opulent al oraşului; Valiasr constituia axa un jurul căreia se ridica Teheranul modern, locul cafenelelor la modă şi al clădirilor diplomatice.

A durat până au traversat oraşul şi au ajuns la poalele munţilor. Automobilul a urcat coasta stâncoasă şi a ajuns într-o grădină înconjurată de copaci înalţi. Mai sus se ridica peretele abrupt al Alborzului, jos se întindea furnicarul argilos al caselor din Teheran, iar la dreapta soarele căpăta culoarea portocalie a apusului.

Parcară în grădină şi Ariana îl duse pe Tomas într-o clădire cu ferestre enorme înconjurată de terase; era un restaurant turcesc. Localul fusese ridicat pe un loc privilegiat, având o privelişte magnifică a oraşului, pe care o admirară pentru câteva

momente; înserarea se lăsa peste vale, briza începu să sufle mai rece, aşa că nu pledară.

După ce intrară în restaurant, se aşezară la fereastră, cu Teheranul la picioarele lor. Iraniana ceru o *mirza ghasemi* vegetariană pentru ea şi îi recomandă invitatului un *broke,* sugestie acceptată prompt, căci Tomas dorea să cunoască acel fel cu carne tocată, cartofi şi legume.

— Nu vă deranjează baticul acesta de pe cap? întrebă portughezul în timp ce aşteptau mâncarea.

— Hejabul?

— Da. Nu vă deranjează?

— Nu, e o problemă de obişnuinţă.

— Dar pentru cine a studiat la Paris şi s-a obişnuit cu modul de viaţă occidental, nu trebuie să fie uşor…

Ariana schiţă o expresie întrebătoare.

— Cum de ştiţi că am studiat în Paris?

Tomas se holbă îngrozit. Comisese o greşeală teribilă, îşi aminti că informaţia îi fusese dată de Don Snyder, ceva ce, în mod evident, nu putea să mărturisească.

— Ah… nu ştiu, se bâlbâi. Cred că… hm… cred că mi-au spus asta la ambasadă… la… la ambasada voastră din Lisabona.

— Ah, da? se miră iraniana. Sunt foarte vorbăreţi diplomaţii noştri.

Portughezul surâse forţat.

— Da… sunt simpatici. Am vorbit despre dumneavoastră, ştiţi? Ei mi-au povestit asta.

Amfitrioana oftă.

— Exact, am studiat la Paris.

— Şi de ce aţi venit aici?

— Pentru că nu au mers bine lucrurile acolo. Am avut o căsătorie care nu a mers şi, când am divorţat, m-am simţit foarte singură. Pe de altă parte, aveam toată familia aici. A fost o decizie foarte grea, nici nu vă daţi seama. Eram europenizată total, dar groaza de singurătate şi dorul de familie au fost mai puternice şi m-am hotărât să mă întorc. S-a întâmplat în perioada în care reformatorii creşteau, ţara devenea mai liberală şi lucrurile păreau mai bune pentru femei. Noi, femeile mai tinere, l-am făcut pe Khatami preşedinte, ştiţi? Făcu un efort de memorie. A fost… staţi să văd… în 1997, la doi ani după ce m-am întors. Lucrurile, la început, au mers bine. S-au auzit primele voci în apărarea drepturilor femeilor şi chiar au fost câteva care au intrat în Majlis.

— Maj-şi-mai-cum?

— Majlis, parlamentul nostru.

— Da? Au intrat femei în parlament?

— Da și nu a fost doar asta, ştiţi? Graţie reformiştilor, femeile necăsătorite şi-au câştigat dreptul de a merge la studii în străinătate, iar vârsta legală de căsătorie pentru fete a crescut de la nouă la treisprezece ani. Aşa că în vremea aceea am mers să lucrez la Isfahan, oraşul unde m-am născut. Se strâmbă. Problema e că apoi conservatorii au reluat controlul Majlisului la alegerile din 2004 şi… nu ştiu, vedem acum ce o să iasă. Deocamdată, am fost transferată de la Isfahan aici în Teheran, la Ministerul Ştiinţei.

— Ce făceaţi în Isfahan?

— Lucram la o centrală.

— Ce fel de centrală?

— Ceva experimental. Nu are importanţă.

— Şi acum aţi fost transferată la Teheran?

— Nu, anul trecut.

— De ce?

Ariana râse.

— Cred că unii bărbaţi tradiţionalişti sunt destul de nervoşi când lucrează cu o femeie.

— Soţul dumneavoastră trebuie să se fi supărat din cauza transferului, nu?

— Nu m-am recăsătorit.

— Atunci iubitul.

— Nu am nici iubit. Ridică o sprânceană. Dar ce înseamnă asta? Mă testaţi? Vreţi să vedeţi dacă sunt disponibilă?

Portughezul izbucni în râs.

— Nu, sigur că nu. Ezită. Adică… da.

— Da, ce?

— Da, vă testez. Da, vreau să ştiu dacă sunteţi disponibilă. Se aplecă în faţă, cu o lumină în ochi. Sunteţi?

Ariana roşi.

— Profesore, suntem în Iran. Anumite comportamente sunt… sunt…

— Nu-mi spuneţi profesor, mă face bătrân. Spuneţi-mi Tomas.

— Nu pot. Trebuie să păstrez aparenţele.

— Cum aşa?

— Nu pot să arăt vreun grad de intimitate cu dumneavoastră. De fapt, ar fi trebuit să vă spun *agha* profesor.

— Ce înseamnă asta?

— Domnule profesor.

— Atunci spuneţi-mi Tomas când o să fim singuri şi *agha* profesor când o să mai fie cineva prin preajmă. De acord?

Ariana dădu din cap.

— Nu se poate. Trebuie să vă respect.

Istoricul deschise larg braţele, într-un gest de renunţare.

— Cum vreţi, spuse. Dar spuneţi-mi şi mie ceva. Cum privesc iranienii o femeie ca dumneavoastră, aşa de frumoasă, occidentalizată, divorţată, care trăieşte singură?

— Bine, eu locuiesc singură aici, în Teheran. În Isfahan locuiam în casă cu familia mea. Ştiţi, aici este obiceiul ca toată familia să locuiască împreună. Fraţi, bunici, nepoţi, toţi sub acelaşi acoperiş. Chiar fiii, când se căsătoresc, mai locuiesc o perioadă de timp cu părinţii.

— Păi… păi… şopti Tomas. Dar nu mi-aţi răspuns la întrebare. Cum văd compatrioţii felul dumneavoastră de viaţă?

Iraniana respiră adânc.

— Nu foarte bine, cum era de aşteptat. Căzu pe gânduri. Ştiţi, femeile nu au aici multe drepturi. Când a venit Revoluţia Islamică, în 1979, lucrurile s-au schimbat mult. Hejabul a devenit obligatoriu, vârsta de căsătorie a fetelor a fost fixată la nouă ani, iar femeilor li s-a interzis să apară în public cu un bărbat care nu făcea parte din familie sau să călătorească fără consimţământul tatălui sau al soţului. Adulterul comis de femeie a început să fie pedepsit cu moartea prin lapidare, chiar şi în caz de viol, iar purtarea incorectă a hejabului ar putea să fie motiv de biciuire.

— Fantastic! exclamă Tomas. Viaţa femeilor a început să fie grea, nu?

— Întocmai! Eu, în momentul acela eram în Paris, aşa că nu am trecut prin toată ruşinea asta. Dar urmăream totul de la distanţă, nu? Surorile şi verişoarele mele mă ţineau la curent cu noile vremuri. Şi credeţi-mă că nu aş fi venit în 1995 dacă aş fi crezut că lucrurile vor rămâne la fel. În momentul acela reformiştii se ridicau, erau semne de deschidere… în sfârşit, am hotărât să risc.

— Sunteţi musulmană?

— Desigur.

— Nu vă şochează modul în care tratează Islamul femeile?

Ariană făcu o expresie mirată.

— Profetul Mahomed a spus că femeile şi bărbaţii au drepturi şi îndatoriri diferite. Ridică degetul. Fiţi atent, nu a spus că unii au mai multe drepturi decât alţii, a spus doar că sunt diferite.

Felul în care este interpretată fraza asta se află în spatele tuturor acestor probleme.

— Credeţi că Dumnezeu chiar îşi face griji despre cum îşi poartă femeile vălul, dacă se pot căsători la nouă, treisprezece sau optsprezece ani, dacă au sau nu relaţii extraconjugale?

— Desigur că nu. Dar ce cred eu nu are nici o importanţă, nu? Societatea asta funcţionează aşa cum se vede şi eu nu pot să fac nimic pentru a schimba lucrurile.

— Dar societatea e cea care funcţionează aşa sau Islamul?

— Nu ştiu, cred că societatea şi felul în care ea interpretează Islamul, spuse Ariana, gânditoare. Islamul este sinonim cu ospitalitatea, generozitatea, respectul pentru cei mai în vârstă, sentimentul de familie şi de comunitate. Femeia se realizează aici ca femeie şi ca mamă, are rolul ei bine definit şi totul este clar. Dădu din umeri. Dar dacă vrea ceva mai mult… este frustrată… poate, nu?

Se lăsă linişte.

— Regretaţi?

— Ce anume?

— Că v-aţi întors. Regretaţi?

Ridică din umeri.

— Îmi place ţara mea. Aici este familia mea. Oamenii sunt fantastici, aţi văzut? În afară au ideea că aici sunt cu toţii o hoardă de fanatici, oameni care ard steaguri americane toată ziua, strigând împotriva occidentului, trăgând cu kalașnikov, când, de fapt, nu e deloc aşa. Surâse. Bem şi Coca-Cola.

— Am văzut. Dar nu mi-aţi răspuns la întrebare.

— Care întrebare?

— Ştiţi foarte bine care. Regretaţi că v-aţi întors în Iran?

Iraniana respiră adânc, oarecum neliniştită din cauza întrebării.

— Nu ştiu, spuse, în sfârşit. Caut ceva.

— Ce căutaţi?

— Nu ştiu. O să ştiu când o să găsesc.

— Căutaţi pe cineva?

— Poate. Ridică din nou din umeri. Nu ştiu, nu ştiu. Cred că… sunt în căutarea unui sens.

— Unui sens?

— Da, a unui sens. Un sens pentru viaţa mea. Mă simt un pic pierdută, la jumătatea drumului dintre Paris şi Isfahan, într-o ţară a nimănui, într-o ţară necunoscută care nu e nici franceză, nici iraniană, nici europeană, nici asiatică, ci, în acelaşi timp, toate

acestea la un loc. Adevărul este că nu mi-am găsit încă locul.

Chelnerul turc, cu pielea negricioasă şi un uşor aer de mongol, apăru purtând tava cu cina. Puse *mirza ghasemi* în faţa Arianei şi *broke* în faţa lui Tomas şi două pahare de *ab portugal,* sucul de portocale pe care îl comandaseră amândoi în cinstea ţării musafirului, la urma urmei nu orice ţară are un nume care să se confunde cu o fructă în limba persană. Dincolo de fereastră o mare de lumini licărea în întuneric, era Teheranul care lumina în noapte; oraşul strălucea până la linia orizontului şi dincolo de ea, pâlpâind ca un imens brad de Crăciun.

— Tomas, şopti Ariana sorbind din suc. Îmi place să vorbesc cu tine.

Portughezul surâse.

— Mulţumesc, Ariana. Mulţumesc că îmi spui Tomas.

VII

Clădirea era un bloc compact de ciment, un monstru ascuns în spatele unui zid înalt, cu sârmă ghimpată deasupra, înconjurat de acacii, undeva pe o străduţă ascunsă din Teheran. Şoferul coborî geamul maşinii şi vorbi în persană cu paznicul; bărbatul înarmat se uită la bancheta din spate, când la Ariana, când la Tomas și se întoarse la căsuţa lui. Ridică bariera şi automobilul fu parcat lângă nişte arbuşti.

— Aici lucrezi? întrebă Tomas, uitându-le la clădirea cenuşie.

— Da, spuse iraniana. Este Ministerul Ştiinţei, Cercetării şi Tehnologiei.

Prima grijă a fost să îl înregistreze pe vizitator, să-i dea un card care îi permitea să frecventeze ministerul timp de o lună. Formalităţile s-au dovedit îndelungate la secretariat, unde personalul l-a obligat să completeze formulare unul după altul, mereu cu zâmbetul pe buze şi cu o ceremonie care friza absurdul.

Deja cu cardul în mână, Tomas fu dus la etajul al doilea şi prezentat directorului departamentului de proiecte speciale, un bărbat slab şi scund, cu ochi mici şi negri şi barbă căruntă ascuţită.

— Dumnealui este *agha* Mozaffar Jalili, spuse Ariana. Lucrează cu mine la acest… pro… proiect.

— *Sob bekheir,* salută iranianul surâzător.

— Bună ziua, răspunse Tomas. Dumneavoastră sunteţi responsabil pentru acest proiect?

Bărbatul făcu un gest vag cu mâna.

— Formal, da. Privi rapid spre Ariana. Dar, practic, *khanon* Pakravan conduce lucrările. Dumneaei posedă… ca… calificări speciale, iar eu mă limitez doar la a-i oferi asistenţă logistică. Domnul ministru consideră că acest proiect are o mare valoare ştiinţifică, ştiţi? Aşa că a hotărât ca lucrul să înceapă fără întârziere, sub conducerea *khanon* Pakravan.

Portughezul îi privi pe amândoi.

— Mulţumesc. Să mergem să vedem, nu?

— Vreţi să începeţi imediat? întrebă Ariana. Sau preferaţi să beţi un *chay* înainte?

— Nu, nu, răspunse el, frecându-şi mâinile. Am mâncat deja la

hotel. Acum e timpul să muncim. Abia aştept să mă uit pe document.

— Foarte bine, spuse iraniana. Să mergem.

Urcară toţi trei la etajul al treilea şi intrară într-o sală spaţioasă, cu o masă lungă pe mijloc şi şase scaune. Pe pereţi erau dulapuri cu dosare, iar două ghivece cu plante dădeau culoare locului. Tomas şi Jalili se aşezară la masă, iranianul făcând conversaţie de circumstanţă, iar Ariana lipsi în tot timpul acela. Observând cu coada ochiului, portughezul îşi dădu seama că ea intră în cabinetul alăturat, unde rămase câteva minute. Reapăru cu o cutie în braţe pe care o puse pe masă.

— Iată-l! anunţă.

Tomas studie cutia. Era din carton, legată cu o fundă mov, părea folosită şi avea un aspect uzat.

— Pot să mă uit?

— Desigur, spuse ea, desfăcând funda. Deschise cutia şi scoase dinăuntru un manuscris îngălbenit, cu puţine pagini, pe care îl puse în faţa lui Tomas. Iată-l.

Istoricul simţi mirosul dulceag de hârtie veche. Prima pagină, o foaie de matematică, a cărei fotocopie o văzuse deja în Cairo, avea titlul dactilografiat cu scris de maşină veche şi mai conţinea în plus o poezie.

DIE GOTTESFORMEL

Terra if fin
De terrors tight
Sabbath fore
Christ nite.

A. Einstein

Mai jos, era un scris de mână, o mâzgălitură cu numele lui Einstein.

— Păi… şopti istoricul. Ce poezie e asta?

Ariana ridică din umeri.

— Nu ştiu.

— Nu aţi încercat să aflaţi?

— Ba da. Am mers la Facultatea de Litere din Teheran şi am vorbit cu mai mulţi profesori de literatură engleză, inclusiv cu cei specializaţi în poezie, dar nimeni nu a recunoscut poezia.

— Ciudat. Întoarse paginile şi analiză scrisul de mână cu

cerneală neagră dintre ecuaţii. Pagină după pagină, aceleaşi mâzgăleli şi ecuaţii peste ecuaţii. Erau douăzeci şi două de pagini, toate numerotate în colţul din dreapta sus. După ce dădu paginile încet, în linişte, Tomas le puse iar în ordine şi o privi pe Ariana.

— Asta-i tot?

— Da.

— Şi unde e pagina care trebuie descifrată?

— E ultima pagină.

Portughezul scoase foaia de la sfârşitul manuscrisului şi o studie plin de curiozitate. Avea acelaşi scris de mână în germană, dar se termina cu nişte cuvinte enigmatice.

Se sign
!ya ovqo

— Nu înţeleg caligrafia asta, se plânse Tomas. Ce este scris aici?

— Conform analizei noastre grafologice se pare că scrie *!ya* şi *ovqo.*

— Păi… şopti. Da, se pare că e aşa.

— Şi mai sus este expresia *see sign*[44]*.*

— Dar asta e în engleză.

— Fără îndoială.

Istoricul făcu o figură mirată.

— Şi ce vă face să credeţi că este o cifrare în portugheză?

— Caligrafia.

— Ce e cu ea?

— Nu este a lui Einstein. Uitaţi-vă.

Ariana arătă cu degetul rândurile în germană şi pe cele în engleză, comparându-le.

— Chiar aşa, fu de acord Tomas. Par să fie scrise de mâini diferite. Dar nu văd nimic aici care să sugereze scrisul unui portughez.

— Este scrisul unui portughez.

— Cum ştiţi asta?

— Einstein a lucrat la documentul acesta împreună cu un fizician portughez care făcea un stagiu la *Institute for Advanced Study.* Am comparat deja scrisul acesta cu caligrafia stagiarului şi concluzia a fost pozitivă. Portughezul a fost fără îndoială cel

[44] Vezi semnul *(engl., n. tr.*).

care a scris această frază enigmatică.

Tomas se uită la iraniană. Evident era vorba despre profesorul Augusto Siza, dar până la ce punct ar fi ea dispusă să vorbească despre omul de ştiinţă dispărut?

— De ce nu îl contactaţi pe portughezul acesta? întrebă istoricul, prefăcându-se că nu cunoştea subiectul. Dacă era tânăr atunci, probabil mai este încă în viaţă.

O roşeaţă de stânjeneală apăru pe chipul Arianei.

— Portughezul acesta este… nu este disponibil.

Aha, se gândi Tomas. Ascunzi ceva.

— Cum adică nu este disponibil?

Jalili interveni în ajutorul Arianei. Iranianul cel scund făcu un gest cu mâna, în semn de nerăbdare.

— Nu are importanţă. Ce e important este că nu avem acces la acest compatriot al dumneavoastră şi trebuie să înţelegem ce este scris acolo. Se uită rapid pe foaie. Credeţi că puteţi să descifraţi confuzia asta?

Tomas se uită din nou la şaradă, gânditor.

— Am nevoie să îmi puneţi la dispoziţie traducerea integrală a textului în germană, ceru istoricul.

— Traducerea completă a manuscrisului?

— Da, completă.

— Nu se poate, spuse Jalili.

— Poftim?

— Nu vă pot pune la dispoziţie traducere integrală a textului în germană. Este în afara oricărei discuţii.

— De ce?

— Pentru că totul este confidenţial! exclamă iranianul, luând manuscrisul şi punându-l la loc în cutie. V-a fost arătat doar ca să aveţi un contact cu lucrarea în original. O să vă scriu şarada pe o foaie de hârtie şi va trebui să vă faceţi treaba doar cu foaia aceea.

— Dar de ce?

— Pentru că acest document este confidenţial, v-am spus deja.

— Dar cum să pot descifra şaradă fără să cunosc textul anterior? Se poate ca în textul în germană să se afle cheia şaradei, nu?

— Îmi pare rău, dar acestea sunt ordinele pe care le-am primit, insistă Jalili. Se uită la ultima pagină, copie şarada pe o coală A4. Această foaie va fi de acum înainte materialul de lucru al dumneavoastră.

— Nu ştiu dacă voi reuşi să îmi fac treaba în aceste condiţii.
— Veţi reuşi. Ridică o sprânceană. De altfel, nici nu aveţi de ales. Din ordinul domnului ministru, vi se va permite să părăsiţi Iranul doar când veţi termina descifrarea.
— Poftim?
— Îmi pare rău, acestea sunt ordinele primite. Republica Islamică vă plăteşte foarte bine pentru a descifra fragmentul acesta şi v-a dat acces la un document confidenţial extrem de valoros. Înţelegeţi, deci, că şi confidenţialitatea îşi are preţul ei. Dacă ieşiţi din Iran fără să vă terminaţi treaba, se naşte o problemă de siguranţă naţională, din moment ce fragmentul poate fi descifrat în afara Iranului, iar noi, având documentul original, rămânem fără cheie. Chipul crispat se destinse puţin şi Jalili surâse, făcând un efort să fie amabil şi să risipească tensiunea creată. Oricum, nu văd nici un motiv pentru care să nu vă puteţi îndeplini misiunea cu succes. Noi o să rămânem cu traducerea completă, iar dumneavoastră o să plecaţi acasă ceva mai bogat.
Portughezul schimbă o privire cu Ariana. Femeia făcu un gest de neputinţă, nimic nu depindea de ea. Înţelegând că nu avea alternativă, Tomas se întoarse spre Jalili şi oftă resemnat.
— Foarte bine, spuse. Dar, dacă tot fac asta, ar fi bine să o fac având la dispoziţie toată lucrarea, nu credeţi?
Iranianul ezită, neînţelegând observaţia.
— Unde vreţi să ajungeţi?
Tomas arătă manuscrisul, pus la locul lui în cutie.
— Vreau să ajung la prima pagină. Mi-o puteţi copia şi pe aceasta, vă rog?
— Să vă copiez prima pagină?
— Da. Nu ascunde vreun secret teribil, nu?
— Nu, conţine doar titlul manuscrisului, poezia şi semnătura lui Einstein.
— Atunci copiaţi-mi asta.
— Dar de ce?
— Din cauza poeziei, evident.
— Dar ce are poezia?
— Asta-i bună! Nu e evident?
— Nu. Ce e cu ea?
— Poezia, dragă domnule, este o altă şaradă.

Petrecu restul dimineţii încercând fără succes să descifreze ambele şarade. Tomas plecă mereu de la principiul că cea de-a

doua ascundea un mesaj în portugheză şi îşi imagina că expresia *see sign* de dinaintea expresiei aceleia complicate trebuia să fie o pistă, dar nu reuşea să înţeleagă care anume. Poezia îi părea că face trimitere la un mesaj în engleză, chiar dacă şi aici eforturile lui se izbeau de o barieră opacă de neînţelegere.

La ora prânzului, Tomas şi Ariana merseră la un restaurant din apropiere să mănânce un *maklosus kebab,* făcut cu carne tocată de oaie.

— Îmi cer scuze pentru modul în care a vorbit *agha* Jalili cu tine, spuse ea după ce chelnerul aduse mâncarea. Iranienii sunt de obicei foarte educaţi, dar aceasta este o problemă extrem de sensibilă. Manuscrisul lui Einstein are prioritate şi confidenţialitate maxime, aşa că nu putem să riscăm. Şederea ta în Iran pe toată durata descifrării este o problemă de securitate naţională.

— Nu mă deranjează să stau aici ceva timp, răspunse Tomas, în timp ce mesteca o bucată de kebab. Cu condiţia să îmi fii prin preajmă, desigur.

Ariana plecă privirea şi surâse uşor.

— Sper că asta vrea să însemne că ai nevoie doar de ajutorul meu ştiinţific.

— Ah, da! exclamă portughezul categoric. Doar asta aştept de la tine. Doar ajutor ştiinţific, nimic altceva.

Iraniana îşi lăsă capul într-o parte.

— Şi oare de ce nu te cred?

— Nu am nici cea mai vagă idee, râse el.

— O să fii cuminte, nu?

— Da, da.

— Te rog, Tomas, îl imploră ea. Nu uita că nu suntem în occident, da? Aceasta este o ţară deosebită, unde oamenii nu îşi pot lua anumite libertăţi. Nu o să mă pui în situaţii stânjenitoare, nu?

Portughezul făcu o figură de om care se conformează.

— Bine, am înţeles, spuse. Nu o să fac nimic să te stânjenesc, stai liniştită.

— Cu atât mai bine.

Tomas privea la ce-i mai rămăsese din kebab. Mersul conversaţiei îi oferi prilejul de care avea nevoie ca să facă ce avea de făcut.

— După prânz o să mă plimb, anunţă.

— Da? Unde vrei să te duc?

— Nu, tu nu mergi. Dacă mergi mereu după mine aş putea da

naştere unor comentarii neplăcute la adresa ta. La urma urmei, cum spuneţi, e o ţară deosebită, nu?

— Da, ai dreptate, fu de acord Ariana. O să văd cum îţi fac rost de un ghid.

— Nu am nevoie de ghid.

— Bineînţeles că ai nevoie. Cum o să te orientezi prin…

— Nu am nevoie de ghid, repetă Tomas pe un ton mai ferm.

— Bine, adică… este o problemă de siguranţă, înţelegi? Noi suntem responsabili de siguranţa ta, e nevoie să te însoţească cineva care să te păzească.

— Ce prostie! Pot foarte bine să am singur grijă de mine.

Ariana îl privi nedumerită.

— Ştii ce? Eu o să îţi găsesc oricum un ghid.

— Nu vreau, ţi-am spus deja.

Ea tăcu o clipă, parcă pe gânduri. Lăsă capul în jos şi se aplecă spre invitatul său.

— Nu pot să te las aşa singur, înţelegi? şopti ea în grabă. Dacă pleci şi eu nu spun nimic nimănui, pot fi pedepsită. Vocea ei căpătă o nuanţă de implorare seducătoare. Lasă-mă să îţi fac rost de un ghid, te rog. Dacă scapi apoi de el, este problema lui, nu mă mai priveşte pe mine, nu? Deschise larg ochii de culoarea mierii, în căutarea unei aprobări. De acord?

Tomas o privi pentru un moment şi până la urmă dădu afirmativ din cap.

— Bine, acceptă. Cheamă gorila.

Gorila era un bărbat scund şi voinic, cu barbă rară ţepoasă şi sprâncene negre groase, îmbrăcat tot în negru, cu aspect de agent de pază.

— *Salam,* salută ghidul pe care i-l prezentă Ariana. *Haletum chetor* e?

— Întreabă dacă este totul în ordine.

— Da, spune-i că da.

— *Khubam,* spuse ea ghidului.

Bărbatul bătu cu un deget în piept.

— *Esmam* Rahim e, anunţă, cu ochii ţintă la istoric. Rahim.

Tomas înţelese.

— Rahim? Portughezul se bătu şi el la rândul lui în piept. Eu sunt Tomas. Tomas.

— Aha, Tomas, surâse el. *Az ashnayitun khoshbaktan.* Istoricul avu un surâs palid şi o privi pe iraniană cu coada ochiului.

— Promite mult, spuse printre dinţi. Mă simt ca Tarzan care

vorbeşte cu Jane. Se strâmbă. Me Tomas, you Rahim.

Ariana râse.

— O să vă înţelegeţi de minune, o să vezi.

— Doar dacă accepţi să fii Jane a mea…

Iraniana privi în jur să vadă dacă auzise cineva.

— Hai, nu începe, îi ceru stânjenită. Unde vrei să te ducă?

— În bazar. Am chef să fac nişte cumpărături.

Rahim primi indicaţiile şi intrară amândoi într-o Toyota neagră, o maşină a ministerului pusă la dispoziţia portughezului pentru plimbările lui din după-amiaza aceea. Automobilul se afundă în traficul haotic din Teheran şi o luă spre sudul oraşului; pe măsură ce înaintau, construcţiile erau din ce în ce mai proaste, totul părea şi mai congestionat, dezordonat şi degradat decât în restul urbei cu peste paisprezece milioane de locuitori.

Şoferul tot pălăvrăgea în persană, în timp ce Tomas asista distrat, fără să înţeleagă nimic şi fără să vrea să înţeleagă, cu ochii pierduţi în hăţişul complicat şi poluat de case şi străzi, gândindu-se cum putea să scape de gureşul său ghid-şofer-paznic-supraveghetor. La un moment dat, o luară pe o stradă cu plopi de o parte şi de alta, iar Rahim făcu semn unor comercianţi şi spuse ceva în persană, cuvântul *bazaris* fiind pe la mijlocul frazei. Alertat de cuvântul acesta, care îi sună în urechi ca un semnal de alarmă, Tomas începu să caute indicaţii şi văzu de pe o plăcuţă că acela era bulevardul Khordad. Îl ştia de pe harta pe care o studiase cu atenţie cu o noapte în urmă, aşa că nu ezită. Cu un gest brusc deschise portiera şi sări în mijlocul bulevardului, iscând un şir de frâne şi de claxonări.

— *Bye-bye*[45], spuse, făcându-i cu mâna lui Rahim care, stupefiat, rămăsese cu gura deschisă la volan, văzându-l pe portughez cum dispare din faţa sa.

Şoferul se trezi din letargia provocată de surpriză şi opri maşina chiar în mijlocul bulevardului Khorad, ieşi afară, ţipând în continuu în persană; dar în momentul acela, clientul său se amesteca în mulţime şi dispăru în labirintul străduţelor unde începea marele bazar din Teheran.

[45] Pa *(engl., n. tr.*).

VII

Un labirint de străzi înguste, fundături şi prăvălii de tot felul arătau că este vorba de inima centrului comercial din capitala Iranului. Bazarul se dovedea a fi un oraş în mijlocul altui oraş, cu străduţe care dădeau în pieţe şi piaţete, prăvălii mici printre moschei, bănci, pensiuni, chiar şi un post de pompieri. Un acoperiş semitransparent de deasupra complicatei reţele de străduţe arunca o umbră protectoare peste vechiul bazar. Un şir gros de oameni şerpuia prin labirintul acela. Dar, deşi se înghesuia atâta lume care mergea domol, ca oamenii care ştiu că trebuie să se bucure de fiecare zi, o boare proaspătă şi plăcută umplea coridoarele, unde fiecare colţ parfumat avea mirosul lui specific.

Pe o străduţă unde erau preponderent prăvălii mici de mirodenii, cu produsele aromate de toate culorile expuse în aer liber, Tomas băgă mâna în buzunar şi scoase bucata de hârtie pe care mâzgălise numele celui pe care îl căuta.

— *Salam,* îi spuse unui comerciant. Zamyad Shirazi?

— *Shitazi?*

— *Bale.*

O bolboroseală în persană ieşi din gura omului; portughezul încercă să se concentreze asupra gesturilor pe care le făcea cu mâna, care îi indicau să o ia înainte şi, deasupra mulţimii de capete, tocmai în fund, să o ia la stânga. Mulţumi pentru indicaţii şi înaintă pe străduţa cu mirodenii, apoi o luă la stânga pe o străduţă perpendiculară. Apoi pe străduţa cu produse de cupru, ceru din nou informaţii şi i se corectă drumul.

Ajunse în sfârşit la strada cu covoare. Când întrebă din nou de Zamyad Shirazi, un vânzător îi arătă cu gesturi largi şi cu multe cuvinte în persană prăvălia care se afla zece metri mai în faţă. Făcu câţiva paşi şi se opri în faţa destinului. La fel ca toate celelalte prăvălii de pe strada aceea și cea de aici avea uşa acoperită de covoare persane și covoare făcute sul puse unul peste altul la intrare. După ce se asigură că nu îl urmărea nimeni din mulţimea aceea de oameni, Tomas făcu un pas şi intră în umbră.

Interiorul era întunecat, luminat de lămpi gălbui, iar în aer se simţeau particule de praf şi un miros stătut, pătrunzător, care

părea de naftalină. Simţi că îl mănâncă nasul şi strănută puternic. Covoarele persane umpleau tot spaţiul, chiar şi pereţii şi tavanul; se vedeau tapiţerii în culori şi stiluri variate, inclusiv clasicele *mian farsh, kellegi* şi *kenareh,* cu motive dintre cele mai variate. Cele mai multe erau însă cele geometrice, unele cu arabescuri şi altele, mai lucrate, arătau scene din grădini şi aranjamente florale, mai ales crizanteme, trandafiri şi lotuşi.

— *Khos amadin! Khos amadin!* Salută un bărbat corpolent, care se apropia cu paşi mari, cu braţele deschise şi un surâs primitor pe buze. Bine aţi venit în umila mea prăvălie! Acceptaţi un *chay*?

— Nu, mulţumesc.

— Haideţi, vă rog! Am un ceai minunat, o să vedeţi.

— Vă mulţumesc, dar nu vreau. Tocmai am mâncat de prânz.

— Dacă tocmai aţi mâncat, e cu atât mai bine. Un *chay* este perfect pentru digestie. Perfect. Făcu un gest larg, cuprinzând toată prăvălia. În timp ce îl beţi puteţi să apreciaţi magnificele mele covoare. Îşi aşeză mâna lui grăsulie peste cele care îi erau mai aproape. Vedeţi, am aici covoare foarte frumoase *gul-i-bulbul,* din Qom[46], cu desene minunate cu păsări şi flori. Excelente! Excelente! Arătă la dreapta. Acolo am *sejadeh curde,* aduse special de la Bijar pentru prăvălia mea. Unul enorm, făcut special. Se înclină către client, adoptând figura celui care păstrează în spatele prăvăliei o comoară de mare valoare. Iar dacă vă place marele poem *Shahnamah*[47], o să fiţi uimit de…

— Zamyad Shirazi? îl întrerupse Tomas. Sunteţi Zamyad Shirazi?

Bărbatul făcu o plecăciune uşoară.

— La dispoziţia dumneavoastră, Excelenţă! Deschise larg ochii. Covor persan de doreşti, la prăvălia lui Shirazi să poposeşti! Surâse, foarte mulţumit de rima pe care o inventase pentru a face reclamă prăvăliei. Cum pot să vă fiu de folos?

Tomas îl privi cu atenţie, încercând să vadă efectul cuvintelor lui asupra comerciantului.

— Este o plăcere să mă aflu în Iran, spuse.

Surâsul se stinse şi omul îl privi oarecum alarmat.

— Cum?

— Este o plăcere să fiu în Iran.

---

[46] Oraş iranian *(n. tr.).*

[47] Poem medieval iranian, scris de Firdousi (935-1020), considerat cel mai mare poet al literaturii persane.

— Aţi venit să faceţi multe cumpărături?
Tomas surâse. Era parola.
— Mă numesc Tomas, se prezentă, întinzând mâna. Mi s-a spus să vin aici.
Zamyad îl salută rapid, cu o privire speriată şi se duse să se uite la intrare, ca să se asigure ca nu erau mişcări suspecte pe stradă. Mai liniştit, închise uşa prăvăliei şi cu gesturi rapide îi făcu semn musafirului să îl urmeze. Înaintară prin încăperile întunecoase şi ajunseră într-un depozit strâmt, ticsit cu covoare. Urcară pe o scară în spirală şi comerciantul îi spuse să intre într-o sală micuţă.
— Aşteptaţi aici, vă rog, îi spuse.
Tomas se aşeză pe sofa şi aşteptă. Îl auzi pe Shirazi cum se îndepărtează şi, după un moment scurt de linişte, recunoscu sunetul unui disc de telefon vechi, la care se forma un număr. Auzi imediat vocea îndepărtată a gazdei sale care vorbea cu cineva în persană şi care făcea pauze mici pentru a auzi ce i se spunea de la capătul celălalt al firului. Conversaţia dură doar câteva momente. După un schimb rapid de cuvinte comerciantul închise şi Tomas recunoscu paşii care se apropiau, până ce văzu chipul dolofan al lui Shirazi care îl privea din uşa încăperii.
— Vor veni imediat, spuse comerciantul.
Grasul se îndepărtă, întorcându-se pe acelaşi drum pe care veniseră împreună. Tomas rămase aşezat pe canapea, picior peste picior, în aşteptarea noutăţilor.

Iranianul arăta ca un pugilist. Era un tip înalt, corpolent, cu fruntea înaltă şi mustaţă neagră stufoasă, cu păr negru şi des care se iţea din gulerul deschis şi din urechile micuţe. Intră în cameră debordând de energie, extrem de pregătit, cu aerul cuiva care nu are timp de pierdut.
— Sunteţi profesorul Noronha? întrebă, întinzând mâna musculoasă şi păroasă.
— Da, eu sunt.
Își strânseră mâinile.
— Îmi pare bine. Numele meu este Golbar Bagheri. Sunt persoana dumneavoastră de contact aici în Teheran.
— Ce faceţi?
— V-aţi asigurat că nu aţi fost urmărit?
— Da, cred că am scăpat de ghidul meu chiar înainte de a intra în bazar.
— Excelent, excelent! spuse namila de om, frecându-şi

mâinile. Langley mi-a cerut să trimit chiar astăzi un raport. Care sunt noutăţile? Aţi văzut documentul?

— Da, l-am văzut. Astăzi dimineaţă.

— Este autentic?

Tomas ridică din umeri.

— Asta nu ştiu. Adevărul e că părea vechi, paginile erau deja îngălbenite, avea coperta scrisă la maşină, iar restul era scris de mână. O mâzgăleală de pe prima pagină părea să fie semnătura lui Einstein. Se presupune că restul rândurilor documentului au fost scrise tot de mâna lui, cu excepţia unui mesaj cifrat de la sfârşit. Iranienii cred că acest mesaj cifrat a fost scris de mâna profesorului Siza.

Bagheri scoase un carneţel şi se apucă să scrie rapid.

— Totul scris de mână, da?

— Da. În afară de prima pagină, evident.

— Aha. Mai mâzgăli un pic în carneţel. Avea semnătura lui Einstein?

— Aşa părea. Şi iranienii au spus că au confirmat acest lucru cu teste de caligrafie.

— Au spus unde a fost păstrat acest document până acum?

— Nu.

Luă iar notiţe.

— Şi conţinutul?

— Aproape tot în germană. Pe prima pagină este titlul, *Die Gottesformel,* apoi o poezie, a cărei origine şi al cărei conţinut iranienii nu reuşesc să le desluşească iar, mai jos, pare să fie semnătura lui Einstein.

Alte notiţe.

— Aha, murmură din nou Bagheri în timp ce scria şi-şi umezea buzele cu limba. Iar restul?

— Restul erau vreo douăzeci şi ceva de pagini în germană scrise cu cerneală neagră. Un text fără paragrafe şi multe ecuaţii ciudate, dintr-acelea de care se văd la cursurile universitare de matematică, ştiţi?

— Şi ce spunea textul?

— Nu ştiu. Deşi înţeleg cuvintele de bază din germană, cunoştinţele mele nu îmi permit să înţeleg ce era scris acolo. În afară de asta, totul este scris de mână şi e greu de citit. Pe de altă parte, adevărul e că ei nu m-au lăsat să îl citesc şi nici măcar nu mi-au spus despre ce e vorba în manuscris. Au invocat securitatea naţională.

Bagheri se opri din scris şi îl privi câteva clipe.

— Securitate naţională, da?
— Da, aşa au spus.
Iranianul începu din nou să scrie repede în carneţel.
— Nu se putea înţelege vreun detaliu despre mecanismul nuclear descris?
— Nu.
— Nici dacă era vorba de plutoniu sau uraniu?
— Nu, nici asta.
— Când o să vă întoarceţi acolo puteţi măcar să verificaţi această informaţie?
— Să ştiţi că nu mă vor mai lăsa să văd manuscrisul. Mi l-au arătat doar o dată ca să-mi fac o idee despre ce e vorba, dar mi-au spus că, din motive de securitate naţională, nu o să îl mai pot consulta.
Bagheri se opri ca să se uite la interlocutorul său.
— Nici măcar o dată?
— Nici măcar o singură dată.
— Păi şi atunci, cum vor să vă faceţi treaba?
— Mi-au copiat partea cifrată pe o bucată de hârtie. Pe baza ei va trebui să lucrez.
— V-au copiat partea cifrată, da?
— Da. Este un fragment scris de mână pe ultima pagină. Şi mai am poezia de pe prima pagină. Vreţi să o vedeţi?
— Da. Arătaţi-mi-o.
Tomas scoase din buzunar o foaie de hârtie împăturită în patru. O desfăcu şi arătă rândurile pe care Jalili le copiase cu stiloul negru de pe originalul lui Einstein.
— Uitaţi, asta e.

Terra if fin
De terrors tight
Sabbath fore
Christ nite

See sign
!ya ovqo

— Ce-i asta?
— Prima parte e poezia, a doua e mesajul cifrat.
Iranianul luă foaia şi copie textul în carneţel.
— Nimic altceva?
— Nu.

— Şi profesorul Siza? Au vorbit despre el?

— Deloc. Doar mi-au dat de înţeles că nu este disponibil.

— Ce înseamnă asta?

— Habar n-am. Erau foarte stânjeniţi în privinţa aceasta şi au refuzat să colaboreze. Vreţi să îi mai întreb o dată?

Bagheri dădu negativ din cap în timp de scria.

— Nu, mai bine nu. Am trezi suspiciuni inutile. Dacă nu vor să vorbească despre asta nici nu vor vorbi, nu?

— Şi eu cred la fel.

Iranianul cel masiv termină de luat notiţe, băgă carneţelul în buzunar şi îl privi fix pe vizitator.

— Bine, o să transmit toate aceste informaţii la Langley. Se uită la ceas. La ora asta sunt primele ore ale nopţii acolo. Vor citi abia dimineaţa raportul, când la noi va fi noapte, va mai trebui să îl şi analizeze. Bănuiesc că doar pe la sfârşitul dimineţii noastre o să am un răspuns cu instrucţiuni. Oftă. O să facem aşa. Mâine, pe la trei după amiază, duceţi-vă la *bell boy*[48] la hotel şi spuneţi-i că aşteptaţi taxiul lui Babak. Aţi înţeles? Taxiul lui Babak.

De data asta Tomas luă notiţe.

— Babak, da. La trei după amiază?

— Da. Se ridică, încheind astfel întâlnirea. Şi fiţi atent.

— La ce?

— La poliţia secretă. Dacă vă prind, sunteţi un om terminat.

Tomas surâse forţat.

— Şi o să văd multă vreme lumina zilei de după gratii.

Bagheri izbucni în râs.

— Lumina zilei de după gratii? Dădu din cap. Dacă vă prind o să vă tortureze până o să spuneţi tot. Ce credeţi? O să ciripiţi ca o vrăbiuţă! Şi ştiţi ce o să vi se întâmple apoi, nu?

— Nu.

Iranianul duse arătătorul la tâmplă.

— Poc! Un glonţ în cap.

---

[48] Camerist *(engl., n. tr.*).

IX

Silueta înaltă şi zveltă a Arianei Pakravan apăru în restaurantul hotelului Simorgh chiar când Tomas muşca dintr-o felie caldă de pâine prăjită. Frumoasa iraniană întoarse capul, îl ridică, plimbându-şi privirea prin restaurant, ca o gazelă graţioasă, până ce atenţia îi fu atrasă de semnul pe care îl făcea istoricul din capătul sălii. Ariana se apropie de masă şi surâse.

— Bună ziua, Tomas.

— Bună, Ariana. Făcu un gest spre centrul restaurantului, unde se găsea o masă mare cu micul dejun. Vrei să iei ceva?

— Nu, mulţumesc. Am mâncat deja. Arătă uşa cu un gest al capului. Mergem?

— Unde să mergem?

— Păi… la minister.

— Ce să facem acolo?

Iraniana păru încurcată.

— Să lucrăm, presupun.

— Dar nu mă lăsaţi să văd manuscrisul, argumentă Tomas. Dacă trebuie doar să studiem bucata de hârtie pe care mi-aţi dat-o cu şaradele, nu e nevoie să mergem acolo, nu?

— De fapt, ai dreptate, recunoscu ea, în timp ce trăgea scaunul şi se aşeza în faţa interlocutorului. Ca să descifrăm lucrurile acelea nu este nevoie să mergem la minister.

— Mai mult decât atât, dacă aş merge la minister aş risca să dau de gorila ta.

— Ah, da, Rahim. Se aplecă spre el deasupra mesei, curioasă. Ce naiba i-ai făcut?

Tomas izbucni zgomotos în râs.

— Nimic, exclamă. Mi-am luat rămas-bun de la el în mijlocul străzii, atâta tot.

— Să ştii că nu a fost deloc mulţumit. Drept să spun, era furios pe tine, iar şeful era furios pe el.

— Îmi închipui.

— De ce ai fugit de el?

— Aveam chef să mă plimb singur prin bazar. N-o să-mi spui că e interzis, nu?

— Din câte ştiu eu, nu.

— Cu atât mai bine, concluzionă el. Oricum, cel mai bine ar fi

să rămânem la hotel. Dacă ne gândim bine, e mult mai confortabil aici, nu?

Ariana ridică sprânceana stângă, cu un aer suspicios.

— Depinde din ce punct de vedere, replică, prudentă. La urma urmei, unde vrei să lucraţi la şarade?

— Asta-i bună! Aici, al hotel, evident. Unde în altă parte?

— Da, dar să fie clar că nu mergem în camera ta.

— Şi de ce nu?

Femeia schiţă un surâs forţat.

— Foarte amuzant! exclamă. Foarte spiritual, da, domnule! Îşi îndreptă poziţia, se uită de jur împrejur prin restaurant şi întrebă. Acum, serios, unde o să lucrăm?

— Ce-ar fi să mergem pe canapelele de lângă bar? întrebă el, arătând cu un gest vag locul. Par confortabile.

— Bine. Femeia se ridică de la masă. Cât termini micul dejun, voi profita să dau un telefon la minister să spun că preferi să rămâi aici ca să lucrezi. Înclină capul. O să ai nevoie de mine, nu?

Tomas surâse larg.

— Cum să nu? Am nevoie de o muză care să mă inspire.

Ariana îşi dădu ochii peste cap.

— Haide, spune! Ai nevoie de mine sau nu?

— Vorbeşti germană, e adevărat?

— Da.

— Atunci o să am nevoie, evident. Nivelul meu de germană este încă foarte rudimentar şi am nevoie de ajutor.

— Dar chiar crezi că ai nevoie de germană ca să descifrezi şaradele?

Tomas ridică din umeri.

— Ca să fiu foarte sincer, nu ştiu. Adevărul e că tot manuscrisul este scris în germană, aşa că trebuie să luăm în calcul posibilitatea ca mesajele cifrate să fie în aceeaşi limbă, nu?

— Bine, spuse ea, întorcându-se şi îndepărtându-se. Atunci o să anunţ că o să rămân şi eu aici ca să lucrez cu tine.

— Bravo!

Barul nu avea atmosfera specifică de bar. Absenţa alcoolului de pe rafturi şi lumina matinală îi dădea localului un aer de *coffee shop*[49], mai ales că amândoi cerură ospătarului două

---

[49] Cafenele din Olanda unde se servesc preparate care au în

ceaiuri de ierburi. Se aşezară pe o canapea mare, unul lângă altul, Tomas puse foile A4 pe măsuţă, pregătindu-se să testeze varii ipoteze. Scoase foaia împăturită din buzunar şi se uită la şarade.

Terra if fin
De terrors tight
Sabbath fore
Christ nite

See sign
!ya ovqo

— Aşadar, începu Tomas încercând să îşi adune puterile pentru munca intelectuală care îl aştepta. Ceva mi se pare evident aici. Întoarse foaia către Ariana. Vezi dacă reuşeşti să îţi dai seama.

Iraniana studie şaradele.

— Nu am nici cea mai vagă idee, spuse ea într-un sfârşit.

— Uite, reîncepu istoricul. O să începem cu a doua şaradă. Uitându-ne la ea, nu e nici o îndoială că este vorba de un mesaj cifrat. Arată către grupurile de litere. Acum fii atentă. Vezi? Acesta nu e un cod. Este un cifru.

— Care este diferenţa?

— Codul este o înlocuire a cuvintelor sau a frazelor. Cifrul înseamnă o înlocuire a literelor. De exemplu, dacă stabilim noi doi că tu vei fi numită Vulpea, acesta e un cod. Înlocuieşte numele Ariana cu Vulpea. Înţelegi?

— Da.

— Dar dacă stabilim că o să înlocuiesc literele *a* cu *i,* deci dacă scriu Iraini, de fapt eu spun numele Ariana. Am schimbat doar câteva litere. Acesta este un cifru.

— Am înţeles.

— Uitându-mă la aceste şarade, a doua îmi pare evident un mesaj cifrat. Dădu din cap. O să fie dificil să o descifrăm. Mai bine o lăsăm pe mai târziu.

— Preferi să te concentrezi asupra primei şarade?

— Da. Poezia ar putea fi mai uşoară.

— Crezi că e un cod?

— Da. Se scărpină în barbă. Deocamdată, uită-te la tonul

---

componenţă marijuana.

general al poeziei. Ai văzut? Ce sentiment îţi transmite?
Ariana se concentră asupra celor patru versuri.
— *Terra if fin, De terrors tight, Sabbath fore, Christ nite,* citi cu voce tare. Nu ştiu… sumbru, tenebros, teribil.
— Catastrofic?
— Da, un pic.
— Normal că e catastrofic. Te-ai uitat bine la primul vers?
— Nu îl înţeleg. Ce înseamnă Terra?
— E un cuvânt latin, folosit şi în portugheză. Înseamnă Terra, Pământul, planeta noastră. Iar *fin* este cuvântul franţuzesc pentru sfârşit. Primul vers pare să lanseze ipoteza Apocalipsei, sfârşitul zilelor, distrugerea Terrei. Se uită la iraniană. Care este tema manuscrisului lui Einstein?
— Nu pot să spun.
— Ascultă, tema poate fi relevantă pentru interpretarea acestei poezii. Ceva din manuscrisul lui Einstein poate să ducă la o gravă ameninţare asupra vieţii pe Pământ?
— Ţi-am mai spus că nu pot să spun. Sunt informaţii confidenţiale.
— Dar nu vezi că trebuie să ştiu ca să pot interpreta poezia?
— Înţeleg, dar nu o să scoţi nimic de la mine. Ce pot face este să comunic problema superiorilor mei, anume domnului ministru. Dacă dumnealui va fi convins de necesitatea informării tale despre conţinutul manuscrisului, cu atât mai bine.
Tomas răsuflă resemnat.
— Foarte bine, vorbeşte atunci cu el şi explică-i problema. Se concentră din nou asupra poeziei. Uită-te acum la cel de-al doilea vers. „De terrors tight”. O teroare care te cuprinde. Încă o dată tonul catastrofic, alarmant, sumbru. La fel ca în primul vers, interpretarea acestuia ar putea fi direct legată de tema manuscrisului lui Einstein.
— Fără îndoială. Totul este un pic… înfricoşător.
— Orice ar fi în acest manuscris, poţi fi sigură că e ceva ce l-a impresionat extrem de mult pe Einstein. Aşa de mult, că îl vedem cum recurge la religie în versul al treilea. „Sabbath fore, Christ nite”. Îşi muşcă buzele, gânditor. Sabatul este ziua binecuvântată de Dumnezeu, după cele şase zile ale Creaţiei. De aceea este zi de odihnă obligatorie pentru evrei. Einstein era evreu şi aici s-a întors la Sabat, de parcă s-ar fi întors către Dumnezeu în căutarea salvării. Focurile iadului se vor răci de Sabat şi, dacă toţi evreii vor fi în stare să respecte pe deplin această zi, va veni Mesia. Îşi duse privirea spre ultimul rând.

Versul al patrulea întăreşte acest apel către misticism ca soluţie pentru teroarea atotcuprinzătoare, pentru focurile iadului care ameninţă să distrugă Pământul. „Nite” este o formă trunchiată a lui „night”[50]. „Christ nite”. Noaptea lui Cristos. O privi pe Ariana. O altă referinţă tenebroasă.

— Crezi că tonul sumbru este mesajul?

Tomas luă ceaşca aburindă de *chay* şi sorbi puţin.

— Poate să nu fie tot mesajul, dar este fără îndoială o parte din mesaj. Puse ceaşca pe măsuţă. Einstein era clar speriat de ce descoperise sau inventase şi considera necesar să pună această atenţionare ca motto a manuscrisului. Orice ar fi „Formula lui Dumnezeu”, draga mea, cu siguranţă este ceva care are legătură cu puterile primordiale ale naturii, cu forţe care ne depăşesc. De aceea spun că e important să îmi arătaţi conţinutul documentului. Fără să îl cunosc, capacitatea mea de a decodifica poezia aceasta este serios limitată.

— Ţi-am spus deja că o să ridic problema aceasta domnului. Ministru, repetă iraniana. Privi din nou poezia. Dar crezi că poezia poate să ascundă mai multe mesaje?

Tomas dădu din cap afirmativ.

— Cred că da. Impresia mea e că avem ceva aici.

— De ce spui asta?

— Nu ştiu… e o… ştiu şi eu, e o impresie, am un *feeling*[51].

— Un *feeling*?

— Da. Ştii, ieri la minister, când am citit poezia cu atenţie, mi-a sărit în ochi structura aceasta ciudată a versurilor. Ai văzut? Puse degetul arătător pe poezia scrisă de mână de pe hârtie. Este o engleză un pic ciudată, nu? Dacă citim cuvânt cu cuvânt, ceva nu pare în regulă. Se înţelege sensul general, dar sensul literal ne scapă. Hai să vedem, să încercăm să înţelegem sensul literal al versurilor. „Dacă Pământul se sfârşeşte, teroarea ne cuprinde, se dezvăluie Sabatul, noaptea lui Cristos”. Ce naiba înseamnă asta?

— Bine, el încearcă, în primul rând, să găsească o rimă.

— E adevărat, aprobă Tomas. *Tight* rimează cu *nite.* Dar rimează şi cu *night*, nu? Atunci, dacă rimează, de ce a preferat să pună *nite* în loc de *night*?

— Ca să fie textul mai sofisticat?

Istoricul se strâmbă puţin, gândindu-se la această posibilitate.

---

[50] Noapte *(engl., n. tr.).*

[51] Presentiment *(engl., n. tr.).*

— Poate, aprobă. Poate. Poate că nu e altceva decât un simplu efect stilistic. Dar, în ce mă priveşte, tot e foarte ciudat. Analiză primul vers. Şi din ce motiv spune Terra şi nu Earth[52]? De ce cuvântul latin? Şi de ce *fin* şi nu *end?* Putea să fi scris *Earth ifend.* Dar nu. A trebuit să scrie *Terra if fin.* De ce?

— Nu cumva pentru a da vreun caracter misterios poeziei?

— Poate. Dar, cu cât mă uit mai bine, cu atât devine mai evident ceva. Nu ştiu să explic de ce. Este un sentiment care îmi vine din interior, un fel de al şaselea simţ. Este, dacă vrei, experienţa mea de criptolog care vorbeşte. Nu am nici un dubiu despre asta.

— Ce anume?

Tomas trase adânc aer în piept.

— Aici este un mesaj în alt mesaj.

Petrecură toată dimineaţa lucrând, încercând să înţeleagă care era codul care ar permite descifrarea enigmei ascunse în poezie. Tomas îşi dădu seama repede că, fiind vorba de un mesaj codificat, soluţia problemei era extrem de complexă, pentru că avea nevoie de cartea de coduri, un fel de dicţionar care să-i dea posibilitatea să înţeleagă sensul fiecărui cuvânt din poezie. În mod evident, cartea nu era disponibilă acolo, aşa că începu să emită ipoteze despre locul în care un om ca Einstein l-ar fi ascuns. Să fi fost în casă? În institutul din Princeton unde făcea cercetare? L-ar fi dat cuiva? Adevărul e că, dacă mesajul a fost codificat, a fost ca marea majoritate a oamenilor să nu înţeleagă, dar şi ca anumiţi oameni să înţeleagă. În caz contrar, în loc să cifreze mesajul, Einstein nu l-ar mai fi scris pur şi simplu. Dacă l-a scris e pentru că exista un destinatar, cineva care avea cartea de coduri care i-ar permite să decodifice poezia. Dar cine?

Cine?

Profesorul Siza era, în aceste circumstanţe, un suspect evident. Să aibă el cartea codurilor? Să fie el destinatarul mesajului? Tomas simţea în acel moment o dorinţă nestăvilită de a o întreba pe Ariana ce se întâmplase cu fizicianul; întrebarea aproape că îi ajunse pe buze, ca un puseu de vomă care urcă involuntar pe gât, dar reuşi să îl oprească la timp, să îl împingă înapoi în măruntaiele de unde ieşise. Dezvăluirea faptului că ştia despre legătura dintre profesor, Hezbollah şi Iran ar fi fost catastrofală, consideră Tomas. Iranienii şi-ar fi dat seama imediat

---

[52] Pământ *(engl., n. tr.).*

că fusese informat de cineva din interior şi suspiciunile despre adevăratele lui intenţii ar fi apărut automat. Ceva ce el nu ar fi putut permite cu nici un chip.

Mai era şi un al doilea suspect. Chiar David Ben Gurion. La urma urmei, primul ministru al Israelului a fost cel care îi comandase lui Einstein formula unei bombe atomice uşor de construit. Dacă Einstein a codificat mesajul într-o poezie, fără doar şi poate a făcut-o ştiind că Ben Gurion avea cartea de coduri care i-ar fi permis să îl decodifice. Dacă era aşa, Mossadul israelian avea cu siguranţă acces la acest dicţionar. Aceasta era poate ipoteza cea mai interesantă, având în vedere că punea cartea de coduri în mâinile Occidentului. Din moment ce cu o zi înainte Tomas îi dăduse poezia omului CIA din Teheran, presupuse că acesta îl trimisese deja la Langley. Dacă făcuse aşa, era posibil ca, la ora aceasta, CIA să fi decodificat mesajul ascuns în poezie.

Analizarea şaradei îi duse la masa restaurantului de la hotel. Prânzul a fost compus din mâncăruri tipic iraniene. Tomas încercă *zereshk polo ba morq,* adică pui cu orez și Ariana un *ghorme sabzi,* carne tocată cu fasole. Discutară în continuare despre posibilităţile de decodificare a poeziei, printre înghiţituri, iar conversaţia se prelungi până când ajunseră la *paludeh*, îngheţata cu făină de orez şi fructe comandată de portughez şi la pepenele verde comandat de iraniană.

— Cred că o să dorm după-amiază, spuse Tomas după *qhaveh,* cafeaua neagră iraniană.

— Nu mai vrei să lucrezi?

— Ah, nu, spuse el ridicând mâinile în semn că se preda. Deja sunt foarte obosit.

Ariana arătă spre ceaşca de *qhaveh.*

— Nu ştiu cum o să poţi dormi, râse iraniana. Cafeaua noastră este foarte tare.

— Dragă prietenă, siesta este o veche tradiţie iberică. Nu există cafea pe lume care să o învingă.

X

Era ora trei fără cinci după-amiază când Tomas ieşi din lift şi traversă *lobby*-ul hotelului. Se uită de jur împrejur cu aerul cel mai firesc de care era în stare, încercând să se asigure că nu îl observa nimeni. Nici urmă de Ariana, de care se despărţise în urmă cu o jumătate de oră, când invocase siesta; nimeni altcineva nu părea să îi acorde vreo importanţă deosebită. Se apropie de *concierge,* se uită cu atenţie la numele scris pe hârtie şi îl chemă pe *bell boy.*

— Un taxi mă aşteaptă afară, îi spuse.

— Un taxi, domnule?

— Da. Taxiul lui Babak.

Băiatul ieşi pe stradă şi făcu semn unei maşini de culoare portocalie parcată în dreapta. Automobilul porni şi se opri pe rampă, în faţa intrării de la hotel.

— Vă rog, domnule, spuse *bell boy,* deschizând uşa din spate.

Tomas se opri lângă uşă şi, înainte de a intra, se uită la şofer, un băiat aşa de slab, că părea un schelet.

— Dumneavoastră sunteţi Babak?

— Ha?

— Babak?

Bărbatul dădu afirmativ din cap.

— *Bale.*

Tomas puse o monedă de o sută de riali în mâna *bell boy*-ului şi se aşeză pe bancheta din spate. Taxiul demară şi pătrunse în şuvoiul de trafic nebun din Teheran, virând mereu prin labirintul de străzi, străduţe şi bulevarde. Pasagerul încercă să facă conversaţie şi întrebă unde mergeau, dar Babak se mulţumi doar să dea din cap.

— *Man ingilisi balad nistam,* spuse.

În mod cert nu vorbea engleză. Înţelegând că nu avea să scoată nimic de la el, se aşeză mai bine pe bancheta din spate şi se lăsă condus; ştia că se va întâmpla ceva, la urma urmei nu l-ar fi pus omul de la CIA să ia taxiul acela ca să se plimbe degeaba prin oraş. Trebuia doar să aibă răbdare şi să aştepte.

Taxiul se plimbă vreo douăzeci de minute pe străzile din Teheran, cu Babak mereu atent în oglinda retrovizoare. Câteodată o lua brusc pe o stradă perpendiculară şi atunci se

uita mai mult în oglindă; făcu asta de mai multe ori la rând, cu aceeaşi tehnică, până ce se arătă mulţumit şi intră în bulevardul Taleqani. Opri pe lângă Universitatea Amirkabeir, iar un om corpolent intră în maşină şi se aşeză lângă Tomas.

— Ce faceţi, profesore?

Era agentul CIA pe care îl cunoscuse în ajun.

— Bună ziua. Portughezul ezită. Mă scuzaţi, dar nu îmi amintesc numele dumneavoastră.

Bărbatul surâse, arătându-şi dinţii stricaţi.

— Cu atât mai bine! exclamă. Mă numesc Golbahar Bagheri, dar poate că e mai bine ca nici să nu ţineţi minte numele meu.

— Atunci cum să vă spun?

— Uitaţi, spuneţi-mi Mossa.

— Mossa? De la Mossad?

Bagheri râse.

— Nu, nu. Mossa de la Mossadegh. Ştiţi cine a fost Mossadegh?

— Habar nu am.

— O să vă arăt. Strigă câteva fraze în persană la Babak. Maşina demară şi porni în faţă pe aceeaşi stradă. Mohammed Mossadegh a fost un avocat ales în mod democratic şi numit prim ministru al Iranului. La vremea aceea, puţurile de petrol din ţară erau proprietatea exclusivă a *Anglo-Iranian Oil Company* şi Mossadegh a încercat să îmbunătăţească condiţiile afacerii. Britanicii au refuzat şi el a decis să naţionalizeze compania. A fost o faptă cu repercusiuni enorme, astfel încât revista *Times* l-a ales figura anului în 1951, încurajând astfel ţările subdezvoltate să se elibereze de colonizatori. Dar britanicii nu au acceptat situaţia şi Churchill a reuşit să îl convingă pe Eisenhower să îl dea jos pe Mossadegh. Arătă spre stânga. Vedeţi clădirea aceea?

Tomas se uită acolo. Era o construcţie vastă, aproape ascunsă după zidurile pe care erau scrise varii sloganuri, printre care „Down with the USA”[53].

— Da, o văd.

— Aceasta este fosta ambasadă a SUA din Teheran. Dintr-un buncăr al ambasadei, CIA a ticluit un plan pentru a-l da jos pe Mossadegh. S-a numit operaţiunea Ajax. Cu multă mită şi propagare de contrainformaţii CIA a reuşit să obţină sprijinul şahului şi al multor persoane importante din ţară, inclusiv lideri religioşi, militari şi directori de ziare și l-au dat jos pe Mossadegh

---

[53] Jos SUA *(engl., n. tr.)*.

în 1953. Bagheri se uită la clădirea în jurul căreia erau câţiva soldaţi înarmaţi. Din această cauză, la Revoluţia Islamică din 1979, studenţii au invadat ambasada americană şi au ţinut ostateci vreo cincizeci de diplomaţi timp de mai bine de un an. Studenţii se temeau că ambasada va conspira împotriva ayatollahului Khomeini aşa cum conspirase şi împotriva lui Mossadegh.

— Ah, exclamă Tomas. Şi dumneavoastră ce credeţi despre Mossadegh?

— A fost un mare om!

— Dar a fost dat jos de CIA.

— Da.

— Atunci, scuzaţi-mă, dar nu înţeleg. Dumneavoastră lucraţi pentru CIA.

— Lucrez acum pentru CIA, nu lucram în 1953. Mai mult decât atât, nici măcar nu eram născut atunci.

— Dar cum puteţi să lucraţi pentru CIA dacă agenţia l-a dat jos pe acest mare om?

Bagheri făcu un gest resemnat.

— Lucrurile s-au schimbat. Acum la putere nu este un om înţelept ca Mossadegh, ci o bandă de fanatici care împing ţara mea către Evul Mediu. Arătă spre miliţienii înarmaţi care se plimbau prin faţa fostei ambasade. Ei sunt duşmanul meu. Şi ei sunt şi duşmanii CIA, nu? Surâse. Nu ştiu dacă ştiţi acest proverb arab, dar duşmanul duşmanului meu îmi este prieten. CIA este, deci, prietenul meu.

Taxiul dădu colţul, o luă spre sud pe bulevardul Moffateh. Maşina părea că înaintează fără nici o direcţie pe străzile şi bulevardele Teheranului, ceea ce deveni evident când intrară pe strada Enqelan, înconjurară Piaţa Ferdosi, apoi se întoarseră iar pe Enqelan, în sens invers. Era un drum fără destinaţie, în care ceea ce conta era călătoria, sau poate că nici măcar aceasta, plimbarea nu era decât un simplu pretext ca să se întâlnească departe de privirile indiscrete.

După ce lăsară în urmă zona ambasadei, colosul iranian rămase mut pentru câteva clipe, uitându-se cu ochi ficşi la haita de maşini care umplea străzile, adevărate fiare de pradă în mâinile automobiliştilor nerăbdători din oraş.

— Am primit instrucţiuni de la Langley, spuse Bagheri într-un final, fără să-şi ia ochii de la trafic.

— Ah, da? Şi ce-au spus?

— S-au supărat că nu aţi putut să vă mai apropiaţi de

manuscris. Vor să ştie dacă chiar nu mai e nici o posibilitate să o faceţi.

— Din câte am înţeles, nu. Tipul de la minister părea foarte sigur pe el, invoca mereu securitatea naţională. Mă tem că dacă insist nu fac decât să trezesc suspiciuni.

Bagheri îşi luă privirea de la trafic şi se uită drept în ochii lui Tomas cu sprâncenele încruntate.

— În cazul acesta avem o treabă tare urâtă aici.

— Tare urâtă? De ce?

— Deoarece pentru America e inadmisibil ca manuscrisul să rămână la iranieni.

— Păi şi ce pot face Statele Unite?

— Există două variante într-o situaţie care implică securitatea naţională americană. Prima e să bombardeze clădirea unde se află manuscrisul.

— Cum? Să bombardeze Teheranul pentru… pentru asta?

— Asta, dragă profesor, nu e un lucru oarecare. Sunt planuri pentru o bombă atomică ieftină şi uşor de produs. Asta e o ameninţare la securitatea mondială. Dacă un regim ca cel iranian, având legături cu grupuri teroriste, reuşeşte să dezvolte arme nucleare care se construiesc uşor, puteţi să fiţi sigur că nebuni ca Ossama bin Laden sau alţii nu or să mai atace New Yorkul cu nişte avioane amărâte. Or să aibă la îndemână lucruri mai… explozive, dacă înţelegeţi ce vreau să spun.

— Mda, înţeleg.

— În aceste condiţii, bombardarea unei clădiri din Teheran este răul cel mai mic, credeţi-mă.

— Vă cred, vă cred.

Iranianul privi iar pentru câteva clipe peisajul ce se vedea prin fereastra taxiului.

— Faptul că aţi văzut ieri manuscrisul la Ministerul Ştiinţei a fost confirmarea de care aveam nevoie despre locul în care se află. Opţiunea asta are două puncte contra. Unul este că o acţiune militară de felul acesta are repercusiuni politice neplăcute, mai ales în lumea islamică. Regimul iranian ar fi victimizat. Acest obstacol însă, s-ar putea depăşi, dacă nu ar exista un alt obstacol de netrecut. Anume că, după toate probabilităţile, bombardamentul nu va atinge obiectivul strategic ultim, acela de a distruge documentul lui Einstein cu formula armelor atomice ieftine şi uşor de produs. Manuscrisul ar fi distrus, desigur, dar e mai mult ca sigur că există copii în alte seifuri iraniene şi nimic nu ar împiedica regimul să fabrice bomba

după formula din text. Ce vreau să spun e că bombardamentul ar distruge doar manuscrisul original, nu şi formula.

— Corect.

— Din cauza asta Langley mi-a dat instrucţiuni pentru ca, în cazul în care nu e posibil să vă apropiaţi din nou de manuscris să activăm imediat a doua variantă.

Iranianul tăcu, părea preocupat.

— Şi care este a doua variantă? întrebă Tomas.

Bagheri trase adânc aer în piept.

— Să furăm manuscrisul.

— Ce?

— Să mergem la Ministerul Ştiinţei şi să furăm manuscrisul. Pur şi simplu.

După ce trecu surpriza iniţială, istoricul izbucni în râs.

— Măi să fie, nu mergeţi cu jumătăţi de măsură! exclamă. Să furăm manuscrisul? Şi cum o să reuşiţi asta?

— E simplu. Găsim un mod de a-l anihila pe portar, întrăm înăuntru, localizăm documentul şi îl luăm.

— Chiar aşa, de ce nu îl trecem pe microfilm? Dacă îl au sub nas, nu ar fi mai bine să fim mai discreţi? La urma urmei, dacă îl furăm nu se va rezolva problema, din moment ce, cum spuneţi şi dumneavoastră, ei sigur trebuie să aibă copii puse la păstrare prin alte locuri.

— Nu, nu poate să fie aşa. Statele Unite vor să ducă documentul în Consiliul de Securitate ONU dar, ca să facă asta, trebuie să îl autentifice mai întâi. Şi îl pot autentifica doar dacă au manuscrisul original. Şi de aceea trebuie să mergem să îl luăm de acolo.

Tomas se gândi la consecinţele acestei acţiuni.

— Ascultaţi, dar asta nu e periculos?

— Totul în viaţă e periculos. Să ieşi pe stradă e periculos.

— Nu schimbaţi vorba, mi se pare că vorbesc cu mama. Mă îngrijorează ce se va întâmpla când iranienii or să descopere lipsa documentului. Nu sunt proşti şi ştiu să facă legătura, nu? Într-o zi îmi arată manuscrisul, ei, la câteva zile… pac!… dispare. E… cum să vă spun? E… suspect.

— Da, nu veţi fi în siguranţă.

— Atunci, spuneţi-mi. Cum o să rezolvăm asta?

— O să trebuiască să ieşiţi din ţară.

— Dar cum? Mi-au spus că or să mă lase să ies din ţară după ce descifrez şaradele din document. Cum vom proceda?

— Încă nu ştiu. Mi-ar plăcea să fie cât mai curând, dar nu pot

să spun când; trebuie să mă ocup de multe detalii. Sper să ştiu deja mâine. Imediat ce am informaţia aceasta, o să trec pe la hotel ca să vă comunic toate detaliile. Ridică degetul arătător. Să nu ieşiţi din hotel, aţi auzit? Faceţi tot ceea ce aţi face în mod normal, lucraţi în continuare la descifrarea şaradei şi aşteptaţi să vă contactez.

— Mda, bine, aprobă Tomas. Deci, lăsaţi-mă să recapitulez. Ideea dumneavoastră este să intrăm prin efracţie în minister, să furăm documentul şi să mă luaţi imediat ca să mă scoateţi din Iran. Aşa e?

Bagheri inspiră şi ţinu aerul în piept.

— Bine, aşa e, mai mult sau mai puţin, spuse cu o expresie reticentă pe chip. Dar… hm… un detaliu este diferit.

— Ah, da?

— Da.

Iranianul tăcu, ceea ce-i trezi curiozitatea istoricului.

— Şi care ar fi acest detaliu.

— Dumneavoastră veniţi cu noi.

— A, asta mi-aţi spus-o deja. O să mă scoateţi din Iran.

— Nu, nu asta voiam să spun. Mergeţi cu noi la minister.

— Ce?

— Veţi face parte din echipa de atacatori.

XI

Locurile uriaşei arene erau pline de oameni, mai ales de femei acoperite cu *chador* negre, dar toată lumea se comporta de parcă era zi de spectacol. Cineva îl împinse pe Tomas şi îl obligă să îngenuncheze în mijloc, cu capul plecat şi ceafa şi gâtul la vedere. Cu colţul ochiului istoricul îşi dădu seama de prezenţa unor oameni îmbrăcaţi cu tunici islamice albe şi lungi; aceştia se apropiară şi făcură un cerc în jurul lui, ca într-un asediu, luându-i şi ultima speranţă de a scăpa din acel loc al morţii. Ariana apăru din rândul lor, cu o privire tristă, fără să îndrăznească să se apropie de condamnat, trimiţându-i un sărut de despărţire. Frumoasa iraniană dispăru imediat şi, în locul ei apăru Rahim, cu ochii fulgerând de furie şi cu sabia care strălucea la brâu. Rahim scoase sabia de la brâu cu o mişcare bruscă, o apucă strâns cu ambele mâini, luă poziţie, o ridică spre cer, o ţinu acolo sus preţ de o secundă, o secundă teribilă, un moment scurt şi totuşi lung înainte ca lama să taie aerul cu toată forţa şi să îl decapiteze pe Tomas.

Se trezi.

Simţi sudori reci pe frunte, transpiraţia îi lipi pijamaua de piept şi de spate. Răsufla greu. Încercă să îşi dea seama dacă aşa era moartea, dar nu. Uşurat, terorizat, înţelese într-un final că trăia, camera întunecată îi răspundea tăcut, liniştea îi arăta că totul era doar un coşmar. Celălalt coşmar, însă, acela în care îl implicase în ajun iranianul din bazar, era chiar foarte real, palpabil şi iminent.

Dădu la o parte aşternuturile, se aşeză pe pat şi se frecă la ochi.

— În ce m-am băgat? şopti.

Merse ezitant până la baie să se spele. În oglindă văzu un bărbat cu cearcăne adânci, rezultatul previzibil al unei insomnii angoasante care se termină la primele ore ale dimineţii. Se simţea aruncat cu toată forţa în buclele unui *montaigne russe* de emoţii, deprimat de perspectiva de a comite o faptă teribilă într-o ţară cu pedepse oribile sau aşteptând o răsturnare de situaţie, o schimbare rapidă, o întâmplare providenţială care, ca printr-o minune, să îi rezolve problema şi să-l elibereze de mantaua ce i se aruncase neaşteptat pe umeri.

În aceste momente de speranţă se agăţa cu toată forţa de conversaţia pe care o avusese în ajun cu Ariana. Cu siguranţă ministrul ştiinţei ar fi înţeles că cererea lui era justificată, se gândea în faţa oglinzii, între întins spuma şi dat cu lama pe faţă. Argumentul că cheia mesajului cifrat se afla pe undeva prin textul manuscrisului avea sens şi era aşa de evident, ca ministrul nu avea cum să nu o recunoască. Da, se gândea în timp ce se spăla pe dinţi. Era inevitabil că aveau să îi permită să consulte textul. Şi când avea să-l consulte era posibil să găsească toate răspunsurile de care CIA avea nevoie, sau să găsească lucruri care să facă inutil furtul manuscrisului şi să îl scoată dintr-o încurcătură pentru care nu se simţea făcut.

Închise ochii şi şopti o promisiune.

— Dacă scap din asta, promit să mă rog în fiecare zi până la sfârşitul anului. Deschise un ochi, gândindu-se la seriozitatea promisiunii. Bine, în fiecare zi până la sfârşitul lunii viitoare.

Respirând o speranţă neaşteptată, insuflată de promisiuni, dădu drumul la duş, simţi temperatura apei şi când se simţi mulţumit, făcu un pas şi intră.

Figura graţioasă a Arianei apăru în *lobby* un pic după ora stabilită, Tomas luase deja micul dejun şi o aştepta nerăbdător pe canapeaua de la bar. Se salutară; iraniana se aşeză pe locul pe care îl ocupase cu o zi în urmă şi comandă un suc de portocale chelnerului. Reuşind cu greu să îşi ascundă starea de anxietate, istoricul trecu imediat la subiect.

— Aşadar? Ministrul?

— Ce e cu ministrul?

— A dat autorizaţia?

Ariana avea expresia unui om care abia acum înţelegea întrebarea.

— Ah, da, exclamă. Autorizaţia.

— Ţi-a dat autorizaţia?

— Păi… of… nu.

Tomas se uită perplex la ea, auzea şi nu-i venea să creadă ce aude.

— Nu? se bâlbâi.

— Nu, nu a dat autorizaţia, spuse Ariana. Eu i-am explicat că tu crezi că poezia este un mesaj cifrat şi cheia codului se află în text. Dumnealui mi-a spus că îi pare foarte rău dar că, din motive de securitate naţională, nu poţi avea acces la conţinutul documentului şi că, dacă asta determină o întârziere în decodificarea poeziei, asta e.

— Dar asta poate să determine chiar imposibilitatea de a descifra poezia, insistă portughezul. I-ai explicat asta?

— Da, normal că i-am explicat. Dar nu vrea să audă de aşa ceva. Spune că securitatea naţională este mai presus de orice şi că, în ceea ce priveşte decodificarea, asta nu este doar o problemă a Iranului. Arătă spre interlocutorul ei. E şi problema ta.

— A mea?

— Da, a ta, Nu îţi aminteşti că *agha* Jalili a spus că nu ţi se va permite să părăseşti Iranul până nu descifrezi şarada? Ministrul mi-a confirmat că într-adevăr aşa e. Mai mult decât atât, cazul se pare că a ajuns până la preşedinte. Ariana făcu un gest de resemnare. Aşa încât, Tomas, îmi pare rău, dar eşti condamnat să descifrezi acele mesaje oculte.

Istoricul respiră adânc şi-şi plecă privirea spre marmura şlefuită care strălucea pe podea; se simţea fără speranţă şi prins într-o capcană.

— Sunt terminat, spuse pe un ton de eliberare.

Ariana îi atinse uşor braţul.

— Stai liniştit, nu aşa. Am văzut că eşti un criptolog excelent. O să reuşeşti să descifrezi enigmele acelea, sunt sigură.

Portughezul părea că-şi pierduse şi ultima speranţă, avea o expresie de mare tristeţe pe chip. De fapt, nu avea nici un dubiu că era în stare să descopere mesajele ascunse în şarade; cererea de a fi lăsat să consulte textul manuscrisului se datora mai degrabă dorinţei de a cunoaşte mai bine documentul, decât convingerii că în el se ascundea cheia codului. Adevărata problemă e că dacă ministrul nu îi permitea să consulte manuscrisul însemna năruirea ultimelor sale speranţe de a rezolva problema fără intrarea prin efracţie pe care o anunţase în ajun tipul din bazar.

— Sunt terminat, repetă, cu privirea sumbră.

— Ascultă, spuse Ariana, tot încercând să-l consoleze. Nu trebuie să îţi pierzi speranţa, o să rezolvi problema. Mai mult decât atât, chiar este o ocazie să lucrăm împreună pentru ceva vreme. Asta… asta nu îţi place?

Tomas păru că se trezeşte din amorţire.

— Ce?

— Nu îţi place că lucrezi cu mine în tot timpul acesta?

Istoricul contemplă chipul perfect al Arianei.

— Chiar e singurul lucru care mă împiedică să-mi iau zilele în clipa asta, spuse aproape mecanic.

Ariana râse.

— Eşti amuzant, fără îndoială. Înclină capul. Atunci ce mai aşteptăm? La treabă!

— Ce treabă?

— Să muncim.

Tomas luă foaia cu mesajele, o desfăcu şi o puse pe măsuţă.

— Exact, ai dreptate, exclamă, scoţând stiloul din buzunar. Să muncim!

Petrecură trei ore analizând multiplele semnificaţii simbolice ale diverselor cuvinte-cheie din poezie, mai ales *Terra, terrors, Sabbath* şi *Christ,* dar nu găsiră nimic altceva în afară de ce găsiseră în ajun. O muncă frustrantă, cu toate ipotezele scrise pe o ciornă şi imediat tăiate, pentru că se dovedeau absurde şi fără sens.

Aproape de ora prânzului, Tomas se scuză şi se duse la baie. Spre deosebire de majoritatea băilor iraniene, unde locul în care îţi faci nevoile este o gaură infectă în podea, aceasta avea toaletă, pisoare şi chiar un miros parfumat în aer, că doar era unul dintre cele mai bune hoteluri din ţară.

În timp ce se afla la pisoar, concentrat pe ce avea de făcut după aceea, istoricul simţi o mână pe umăr şi tresări de spaimă.

— Ei, profesore?

Era Bagheri.

— Mossa! răsuflă puternic. Ce m-ai speriat!

— Sunteţi foarte nervos.

— Şi nu am motive să fiu? Ştiţi în ce încurcătură vreţi să mă băgaţi?

— Terminaţi ce faceţi acolo, spuse Bagheri, în timp ce se îndepărta şi se sprijini de chiuvetă.

Tomas mai rămase o clipă la pisoar; când termină, se închise la prohab şi se duse la chiuvetă să se spele pe mâini.

— Auziţi, spuse uitându-se la Bagheri în oglindă. Eu nu sunt făcut pentru lucruri din astea. M-am tot gândit şi… m-am hotărât să nu merg.

— Sunt ordine de la Langley.

— Nu mă interesează! Nu mi-au spus niciodată că or să mă bage în operaţiuni de spargere.

— Condiţiile sunt altele acum. Faptul că nu aţi reuşit să citiţi manuscrisul ne-a obligat să ne schimbăm planurile. Mai mult decât atât, sunt decizii noi care vin de mai sus de Langley.

— Noi decizii?

— Da. Decizii luate la Washington. Fiţi atent, profesore, este o chestiune care afectează securitatea Occidentului. Dacă o ţară ca Iranul are acces la formula de construire prin proceduri simple a unei arme nucleare, puteţi fi sigur că asta sperie pe toată lumea, mai ales în contextul de după 11 Septembrie. Făcu un gest de confirmare. Aşadar, având în vedere ceea ce e în joc, puteţi fi sigur că ultima dintre preocupările Washingtonului e să ştie dacă mie şi dumneavoastră ne place sau nu misiunea pentru care am fost recrutaţi.

— Dar eu nu sunt la comanda nimănui, înţelegeţi? Nici măcar nu am făcut armata. O să fiu un împiedicat.

— Profesore, v-am mai spus că implicarea dumneavoastră este crucială pentru succesul operaţiunii. Bagheri ridică degetul mare. Doar dumneavoastră aţi văzut manuscrisul. Apoi degetul arătător. Doar dumneavoastră aţi văzut sala în care e păstrat. Arătă către Tomas. Logic, avem nevoie de dumneavoastră ca să ne duceţi la locul respectiv şi să ne ajutaţi să identificăm documentul. Cum putem face toate astea fără ajutorul dumneavoastră? Am merge ca nişte zăpăciţi prin minister răscolind peste tot fără să găsim nimic. Dădu din cap. Nu se poate!

— Dar, ascultaţi-mă, orice om ar putea foarte bine…

— Ajunge, îl întrerupse Bagheri ridicând un pic tonul. Decizia a fost luată şi nici eu şi nici dumneavoastră nu putem să facem nimic. Sunt în joc lucruri prea importante ca să mai ezităm acum. Se uită scurt spre uşă. Acum, spuneţi-mi ceva!

— Da.

— Chiar credeţi că oamenii ăştia or să vă lase să vă întoarceţi în ţara dumneavoastră după ce vă terminaţi treaba?

— Asta mi-au spus.

— Şi chiar credeţi asta? Ascultaţi-mă cu atenţie! Aţi văzut manuscrisul lui Einstein şi în principiu veţi decodifica secretele pe care Einstein le-a pus în formula lui nucleară. Nu vi se pare ciudat că, vrând să ţină totul secret, regimul să vă lase să vă întoarceţi liniştit acasă, ştiind ce ştiţi? Nu vi se pare că este un risc uriaş pentru confidenţialitatea proiectului nuclear iranian? Nu credeţi că după ce v-aţi terminat treaba şi după ce o să deţineţi o parte din secret, regimul o să vă considere o ameninţare gravă pentru securitatea Iranului?

Tomas făcu ochii mari, frământând în minte implicaţiile întrebărilor mitraliate de iranian.

— Da, hm… de fapt, se bâlbâi. Credeţi… credeţi că or să mă

ţină aici pentru totdeauna?

— Una din două. Ori vă omoară când nu mai au nevoie de dumneavoastră, ori vă ţin într-o colivie de aur. Bagheri se mai uită o dată scurt la uşă, asigurându-se că erau tot singuri. Cred că cel mai probabil or să vă ţină pentru totdeauna aici în Iran. Regimul e făcut din fanatici fundamentalişti, ceea ce are, totuşi, partea sa pozitivă. Deşi sunt implacabili când aplică *sharia,* legea islamică, au o credinţă puternică în comportamentul moral şi e probabil ca, neavând nici un motiv rezonabil să vă omoare, să vă ţină arestat. Dar, pe de altă parte, nu trebuie să uitaţi că sunt în joc secrete fundamentale pentru regim, da? Iar motivele morale se inventează şi ele. Asta fiind situaţia, nu trebuie neglijată posibilitatea ca ei să aleagă o metodă radicală şi sigură ca să vă închidă gura. Îşi trecu uşor degetul prin dreptul gâtului. Aţi înţeles?

Istoricul închise ochii, se frecă la tâmple şi oftă.

— Chiar că sunt terminat!

Bagheri se uită din nou la uşa băii.

— Să ştiţi că nu avem prea mult timp, spuse. Am venit aici ca să vă spun că e totul gata.

— Ce să fie gata?

— Pregătirile pentru misiune sunt practic terminate. După spargere o să vă ducem într-un port mic la Marea Caspică, Bandar-e Torkaman, situat aproape de vestigiile zidului lui Alexandru cel Mare.

— Bandar şi mai cum?

— Bandar-e Torkaman. E un port nu prea departe de graniţa cu Turkmenistanul. În portul din Bandar-e Torkaman va aştepta o barcă de pescuit cu numele capitalei Azerbaidjanului, Baku. O barcă închiriată de noi care o să vă ducă chiar la Baku, aţi înţeles?

— Mda… aşa şi aşa. Luă un aer intrigat. O să mergeţi cu mine?

Bagheri dădu din cap.

— Nu, eu va trebui să rămân aici în Teheran pentru a încurca pistele. Dar Babak o să vă ducă până acolo, fiţi liniştit. E important să ţineţi minte totuşi ceva.

Tomas scoase o hârtie şi un stilou din buzunar.

— Spuneţi.

— Nu puteţi să scrieţi asta nicăieri. Trebuie să ţineţi minte, aţi înţeles?

Istoricul avu o mină contrariată.

— Să ţin minte?

— Da, e absolut necesar. Din motive de siguranţă.

— Atunci spuneţi.

— Când ajungeţi la Baku, care e acostat în portul Bandar-e Torkaman, să îl chemaţi pe Mohhamed. Ridică degetul. Ţineţi minte, Mohammed.

— Ca profetul.

— Exact. Întrebaţi dacă are de gând să meargă anul ăsta la Mecca. El o să răspundă *inch'Allah.* Astea sunt parolele.

— Dacă are de gând să meargă anul ăsta la Mecca? întrebă Tomas ca să ţină minte întrebarea. Asta e, nu?

— Da, exact.

— Şi dacă el zice *inch'Allah* înseamnă că totul este în regulă.

— Exact!

— Pare uşor.

— Normal că e uşor. Bagheri se uită la ceas. Bine, trebuie să plec. O să vin să vă iau la miezul nopţii.

— La miezul nopţii? Şi unde să mergem?

Iranianul se uită surprins la el.

— Păi nu v-am spus?

— Ce să-mi spuneţi?

— Despre operaţiune, profesore.

— Ce-i cu ea?

— E în noaptea asta.

XII

Când se întoarse la Ariana, Tomas se simţea aşa de tulburat, că îi fu greu să se concentreze din nou. Cu cât se concentra mai mult la poezie, cu atât îi fugea cu gândul la aventura nebună pe care avea să o înceapă în seara aceea. Avea privirea pierdută în literele mâzgălite pe foaia de hârtie, dar era cu gândul la consecinţele a tot ceea ce urma să se întâmple, concentrându-se la detalii, de la pregătirile pentru a ieşi din hotel până la ce se va întâmpla la întâlnirea cu acel Mohammed de pe barcă. Ar trebui să-şi ia bagajul? Asta nu ar naşte suspiciuni, dacă ar fi văzut ieşind din hotel cu rucsacul mare de voiaj? Nu, trebuia să lase bagajul în cameră, putea să ia doar un rucsac mic cu lucrurile importante. Şi cum avea să iasă din hotel fără să fie văzut? Angajaţilor nu li s-ar părea ciudat să-l vadă că iese la miezul nopţii? Or să anunţe pe cineva? Şi, o dată intrat în minister, ce-o să fie? Cumva…

— Tomas? Tomas?

Portughezul dădu din cap, întorcându-se în prezent.

— Aha?

— Eşti bine?

Ariana îl privi intrigată, încercând parcă să ghicească simptome de febră în paloarea de pe chipul istoricului.

— Ce? Eu? se bâlbâi el. Se îndreptă de spate. Da, da. Sunt bine, nu-ţi face griji.

— Ştii, nu prea pari. Dai impresia că nu eşti deloc atent la ce îţi spun. Înclină capul, cu un gest care-i era specific. Te simţi obosit?

— Păi, da… un pic.

— Vrei să te odihneşti, nu-i aşa?

— Nu, nu. Terminăm asta acum şi o să mă odihnesc după-amiază. Se poate?

— Da, desigur. Cum doreşti.

Tomas oftă şi se uită din nou la poezie.

— Dacă vrei într-adevăr să-ţi spun, nu ştiu cum o să decodific chestia asta fără să am nici cea mai vagă idee despre tema din manuscrisul lui Einstein, comentă, agăţându-se de o ultimă speranţă de a reuşi să o convingă pe iraniană să-i dezvăluie vreun secret care să facă inutilă spargerea din noaptea aceea. O

privi drept în ochi cu o expresie de implorare. Ascultă, nu poţi să îmi spui nici măcar puţin? Doar un picuţ.

Ariana se uită în jur speriată.

— Tomas, nu pot…

— Doar o idee.

— Nu, nu se poate. E şi spre binele tău.

— Hai…

— Nu.

— Atunci, dacă nu îmi spui nimic, nu o să reuşim să mergem mai departe. Am nevoie să îmi dai un indiciu.

Ariana îl privi adânc, nehotărâtă cu privire la ce să facă. Putea să îi dezvăluie ceva? Şi dacă-i da, ce anume? Care erau consecinţele dacă făcea asta? Se gândi câteva secunde şi luă în sfârşit o decizie.

— Nu o să îţi dezvălui conţinutul manuscrisului pentru că ar afecta nu doar securitatea naţională a Iranului, ci ne-ar pune pe noi doi în pericol, spuse, coborând vocea. Singurul lucru pe care îl pot spune e că şi noi suntem intrigaţi cu privire la manuscris şi credem că doar descifrarea şaradelor ne va permite să înţelegem tot.

— Sunteţi intrigaţi?

— Da.

— De ce?

Ariana făcu un gest de nerăbdare.

— Nu pot să spun. Poate că am vorbit prea mult deja.

— Dar ce anume este aşa de intrigant în manuscris?

— Nu pot să spun, v-am mai zis. Singurul lucru pe care îl pot face e să îţi arăt cum a fost conceput manuscrisul în contextul vieţii lui Einstein. Te interesează?

Tomas ezită.

— Bine… da, de ce nu? Crezi că e relevant?

— Nu ştiu. Poate că nu.

— Sau poate că da, cine ştie? Istoricul se hotărî. Bine, povesteşte.

Ariana se aşeză mai bine pe canapea, încercând să-şi facă ordine în idei.

— Spune-mi un lucru, Tomas. Ce cunoştinţe de fizică ai?

Portughezul râse.

— Puţine, spuse. După cum ştii, sunt istoric şi criptolog, domeniul care mă interesează nu este chiar fizica, nu? Tatăl meu se ocupă de matematică şi se interesează şi de domeniul acesta, la urma urmei şi-a petrecut viaţa printre ecuaţii şi teoreme. Eu

însă prefer mult mai mult hieroglifele şi scrierile în aramaică şi ebraică, îmi place mirosul de praf din biblioteci şi de mucegai din manuscrise vechi şi papirusuri. Asta e lumea mea.

— Ştiu asta. Vreau să înţeleg dacă ştii care este în acest moment cercetarea cea mai importantă din domeniul fizicii.

— Nu am nici cea mai vagă idee.

— Nu ai auzit niciodată de teoria totului?

— Nu.

Iraniana îşi trecu mâna prin părul ei negru, frumos, gândindu-se care era cea mai bună metodă să explice.

— Ia să vedem, ştii măcar ce este teoria relativităţii?

— Normal, asta e fundamental.

— Să spunem că cercetările pentru teoria totului au început cu teoria relativităţii. Până la Einstein, fizica se baza pe lucrările lui Newton care erau foarte bune pentru a explica cum funcţionează universul aşa cum este el perceput de fiinţa umană. Dar mai erau două probleme legate de lumină care nu puteau fi rezolvate. Una era să se afle din ce motiv un obiect încălzit emite lumină şi alta era să se descopere valoarea constantă a vitezei luminii.

— Atunci trebuie să presupun că Einstein a făcut lumină în problema luminii? glumi Tomas.

— Exact. Einstein a terminat în 1905 teoria relativităţii restrânse, în care a stabilit o legătură între spaţiu şi timp, spunând că ambele sunt relative. De exemplu, timpul se modifică pentru că există mişcare în spaţiu. Singurul lucru care nu e relativ, ci absolut, este viteza luminii. El a prevăzut că, la viteze apropiate de cea a luminii, timpul încetineşte şi distanţele se micşorează.

— Asta ştiu.

— Cu atât mai bine, pentru că aşa nu pierd mult timp cu acest aspect. Uimitor este că, dacă totul e relativ, cu excepţia vitezei luminii, atunci chiar masa şi energia sunt relative. Mai mult decât relative, masa şi energia sunt două feţe ale aceleiaşi monede.

— Asta nu e celebra ecuaţie?

Ariana scrise ecuaţia pe o ciornă.

$$E = mc^2$$

— Da. Energia este egală cu masa ori viteza luminii la pătrat.

— Dacă îmi aduc bine aminte, aceasta este ecuaţia care stă la baza bombei atomice.

— Exact. După cum ştii, viteza luminii este enormă. Pătratul vitezei luminii este un număr aşa de mare, încât rezultă că o porţiune mică de masă are o cantitate înspăimântătoare de energie. De exemplu, dumneavoastră cântăriţi vreo optzeci de kilograme, nu?

— Cam aşa.

— Asta înseamnă că aveţi în corp materie cu energie suficientă pentru a furniza electricitate unui orăşel timp de o săptămână. Singura problemă e cum să transformăm materia aceasta în energie.

— Nu cumva are legătură cu forţa tare, care menţine nucleul atomilor unit?

Ariana aplecă capul şi ridică o sprânceană.

— Până la urmă ştii ceva fizică.

— Păi... trebuie să fi citit pe undeva.

— Da. Bine, ţineţi minte ideea că energia şi masa sunt cele două feţe ale aceleiaşi monede. Asta înseamnă că una se poate transforma în cealaltă, adică, energia se poate transforma în materie sau materia în energie.

— Vrei să spui că se poate face o piatră din energie?

— Da, teoretic e posibil, deşi transformarea energiei în masă e ceva ce noi nu observăm în general. Dar se întâmplă. De exemplu, dacă un obiect se apropie de viteza luminii, timpul se contrage şi masa lui creşte. În această situaţie, energia mişcării face să apară masa.

— S-a observat vreodată aşa ceva?

— Da. La acceleratorul de particule de la CERN, în Elveţia. Electronii au fost acceleraţi la o asemenea viteză, că şi-au mărit masa de patruzeci de mii de ori. Există chiar şi fotografii cu urma lăsată de protoni după ciocniri, îţi dai seama?

— Oau!

— Tocmai acesta este motivul pentru care nici un obiect nu poate să atingă viteza luminii. Dacă ar atinge-o, masa lui ar deveni infinit de mare şi ar fi nevoie de o energie infinită ca să îl pună în mişcare. Acum, asta nu se poate întâmpla, nu? De aici se spune că viteza luminii este viteza limită în univers. Nimic nu o poate egala pentru că, dacă ar egala-o vreun corp, masa acestuia ar deveni infinit de mare.

— Dar lumina din ce e formată?

— Din particule numite fotoni.

— Şi particulele astea nu îşi măresc masa când se deplasează cu viteza luminii?

— Tocmai asta e. Fotonii sunt particule fără masă, sunt în stare de energie pură şi nici măcar nu cunosc trecerea timpului. Cum se deplasează cu viteza luminii, pentru ei universul este atemporal. Din punctul de vedere al fotonilor, universul se naşte, creşte şi moare în aceeaşi clipă.

— Incredibil!

Ariana bău o înghiţitură de suc de portocale.

— Ceea ce probabil nu ştii e că nu există una, ci două teorii ale relativităţii.

— Două?

— Da. Einstein a terminat teoria relativităţii restrânse în 1905, în care explică o serie de fenomene fizice, dar nu şi gravitaţia. Problema e că relativitatea restrânsă a intrat în conflict cu descrierea clasică a gravitaţiei şi acest lucru trebuia rezolvat. Newton credea că o modificare subită a masei ar implica o modificare subită a forţei de gravitaţie. Dar acest lucru nu este posibil, din moment ce ar presupune să existe ceva mai rapid decât lumina. Să zicem că soarele ar exploda în acest moment. Relativitatea restrânsă prevede că o asemenea întâmplare ar ajunge pe Pământ doar după opt minute, deoarece atât îi trebuie luminii ca să ajungă de la soare la Pământ. Newton însă, credea că efectul ar fi simţit instantaneu. Chiar în momentul în care soarele ar exploda, Pământul ar simţi efectul. Dar asta nu se poate, deoarece nimic nu este mai rapid decât lumina, nu-i aşa? Pentru a rezolva această problemă şi altele, Einstein a finalizat în 1915 teoria relativităţii generale, care a rezolvat problemele gravitaţiei şi a stabilit că spaţiul este curbat. Cu cât un obiect are mai multă masă, cu atât este mai curbat spaţiul în jurul lui şi, în consecinţă, mai mare forţa de gravitaţie pe care o exercită. De exemplu, soarele exercită o forţă de gravitaţie mai mare asupra unui obiect decât Pământul pentru că dispune de mult mai multă masă, înţelegeţi?

— Păi… nu foarte bine. Spaţiul se curbează? Ce vrei să spui cu asta?

Ariana deschise larg braţele.

— Imaginează-ţi, Tomas, că spaţiul este un cearşaf pe care îl ţinem întins între noi doi. Imaginează-ţi că punem o minge de fotbal în mijloc. Cearşaful se curbează în jurul mingii, nu? Dacă arunc o biluţă pe cearşaf, va fi atrasă de mingea de fotbal, nu? Acelaşi lucru se întâmplă şi în univers. Soarele este aşa de mare încât curbează spaţiul în jurul lui. Dacă un obiect exterior se apropie încet, o să se lovească de soare. Dacă un obiect se

apropie la o anumită viteză, cum ar fi Pământul, acesta va începe să se mişte în jurul soarelui, fără să cadă în el sau să îl evite. Şi, dacă un obiect se deplasează la o viteză foarte mare, cum ar fi un foton de lumină, la apropierea de soare traiectoria sa se va curba puţin, dar va reuşi să îl evite şi să îţi continue călătoria. În fond, este ceea ce spune relativitatea generală. Toate obiectele determină modificări ale spaţiului şi, cu cât are mai multă masă, cu atât va modifica mai mult spaţiul din jurul său. Cum spaţiul şi timpul sunt două feţe ale aceleiaşi monede, cam ca energia şi materia, asta înseamnă că obiectele determină şi modificări ale timpului. Cu cât un obiect are mai multă masă, cu atât mai lent va fi timpul în jurul său.

— Toate astea-s foarte ciudate, observă Tomas. Dar care e legătura cu manuscrisul lui Einstein?

— Totul sau nimic. Dar e important să înţelegi că manuscrisul a fost conceput când Einstein încerca să stabilească teoria totului.

— Ah, da. Asta este o altă teorie a lui Einstein?

— Da.

— Cele două ale relativităţii nu i-au fost de ajuns, nu?

— Einstein a crezut iniţial că da, dar imediat a dat nas în nas cu teoria cuantică. Ariana înclină capul în felul ei specific. Ştii ce este teoria cuantică?

— Bine… am auzit, da… dar detaliile, în sfârşit…

Iraniana râse.

— Nu fi complexat! exclamă. Chiar câţiva dintre oamenii de ştiinţă care au dezvoltat teoria cuantică nu au ajuns să o înţeleagă foarte bine.

— Ah, bine! Atunci sunt mai liniştit.

— Întrebarea e următoarea. Fizica lui Newton este potrivită pentru a explica lumea noastră de zi cu zi. Când se construieşte un pod sau se lansează un satelit pe orbită în jurul Pământului, inginerii recurg la fizica lui Newton sau la cea a lui Maxwell. Probleme cu fizica clasică apar atunci când ne ocupăm de aspecte care nu fac parte din experienţa noastră de zi cu zi, spre exemplu viteze extrem de mari sau lumea particulelor. Cele două teorii ale lui Einstein, numite ale relativităţii, au apărut pentru a rezolva probleme cu mase sau cu viteze foarte mari. Iar, pentru lumea particulelor, a apărut teoria cuantică.

— Deci relativitatea este pentru obiecte mari şi cuantica pentru obiecte mici.

— Exact. Se strâmbă puţin. Deşi e important să subliniem că

lumea microparticulelor are manifestări la nivel macroscopic, cum e evident.

— Desigur. Şi cine a dezvoltat cuantica?

— Teoria cuantică a luat naştere în 1900, în urma unei lucrări a lui Max Planck despre lumina emisă de corpurile calde. A fost apoi dezvoltată de Niels Bohr, care a conceput cel mai cunoscut model teoretic despre atomi, acela cu electroni care se mişcă pe o orbită în jurul nucleului, aşa cum planetele orbitează în jurul soarelui.

— Lucrurile astea îmi sunt cunoscute.

— Exact. Dar cel mai puţin cunoscute sunt comportamentele bizare ale particulelor. De exemplu, unii fizicieni au ajuns la concluzia că particulele subatomice pot să treacă din starea de energie A în starea de energie B fără să treacă printr-o stare tranzitorie dintre cele două.

— Fără să treacă printr-o stare tranzitorie dintre cele două stări? Cum aşa?

— E o teorie foarte ciudată şi controversată. Se numeşte salt cuantic. E la fel ca un om care urcă pe treptele unei scări. Trecem de pe o treaptă pe alta fără a trece printr-o stare intermediară, nu-i aşa? Nu există treaptă de mijloc. Sărim de la o treaptă la alta. Sunt oameni care susţin că în lumea cuantică lucrurile se întâmplă la fel la nivelul energiei. Se merge de la o stare la alta fără a trece printr-o stare intermediară.

— Dar e foarte ciudat.

— Foarte ciudat. Ştim că microparticulele fac salturi. Toată lumea e de acord. Numai că sunt şi unii care cred că la nivel subatomic spaţiul nu mai este continuu, ci devine granulat. Se fac salturi fără a se trece prin starea intermediară. Se strâmbă din nou. Trebuie să spun că nu cred lucrul acesta şi că nu am găsit niciodată vreo dovadă că ar fi aşa.

— Într-adevăr, ideea asta este… ciudată.

Ariana ridică degetul arătător.

— Mai e ceva. S-a descoperit că materia se manifestă în acelaşi timp sub formă de particule şi unde. Aşa cum spaţiul şi timpul sau energia şi masa sunt feţele aceleiaşi monede, undele şi particulele sunt cele două feţe ale materiei. Problema a apărut când teoria aceasta a trebuit să fie aplicată în mecanică.

— Mecanică?

— Da, fizica are o mecanică, utilă pentru a prevedea comportamente ale materiei. În cazul fizicii clasice şi a relativităţii, mecanica este deterministă. Spre exemplu, dacă

ştim unde este luna, în ce direcţie se deplasează şi cu ce viteză, vom putea să prevedem evoluţia ei viitoare şi pe cea trecută. Dacă luna se deplasează la stânga cu o mie de kilometri pe oră, peste o oră va fi cu o mie de kilometri mai la stânga. Asta este mecanica. Reuşeşte să prevadă evoluţia obiectelor, dacă le sunt cunoscute viteza şi poziţia. Totul e foarte simplu. Dar s-a descoperit că în lumea cuantică lucrurile funcţionează altfel. Când ştim bine poziţia unei particule nu reuşim să înţelegem care este viteza ei exactă. Şi când ştim bine care este viteza, nu putem determina poziţia ei exactă. Acest lucru se numeşte principiul incertitudinii, o idee care a fost formulată în 1927 de Werner Heinsenberg. Principiul incertitudinii stabileşte că putem şti cu exactitate viteza sau poziţia unei particule, dar niciodată pe amândouă în acelaşi timp.

— Şi cum se poate şti evoluţia unei particule?

— Tocmai asta e problema. Nu se ştie. Pot să ştiu poziţia şi viteza lunii și astfel pot să prevăd toate mişcările ei trecute şi viitoare. Dar nu pot determina cu exactitate poziţia şi viteza unui electron şi astfel nu pot să prevăd mişcările lui trecute şi viitoare. Asta este incertitudinea. Pentru a rezolva această problemă, mecanica cuantică a recurs la calculul probabilităţilor. Dacă un electron va trebui să aleagă dintre două găuri prin care să treacă, avem cincizeci la sută şanse să treacă prin gaura din stânga şi încă cincizeci la sută să treacă prin cea din dreapta.

— Pare o metodă bună de a rezolva problema.

— Exact. Dar Niels Bohr a complicat lucrurile şi a spus că electronul trece prin ambele găuri în acelaşi timp. Şi prin cea din dreapta și prin stânga.

— Cum?

— Aşa-i cum îţi spun. Când alege dintre cele două direcţii, electronul trece prin amândouă în acelaşi timp, prin gaura din stânga şi prin cea din dreapta. Cu alte cuvinte, este în două locuri în acelaşi timp.

— Dar asta nu se poate.

— Şi, cu toate astea, e ceea ce prevede teoria cuantică. De exemplu, dacă vom pune un electron într-o cutie împărţită în două părţi, electronul se va afla în ambele părţi în acelaşi timp sub formă de undă. Când ne uităm la cutie, unda se desface imediat şi electronul se transformă imediat în particulă într-una din cele două părţi. Dacă nu ne uităm, electronul va rămâne în ambele părţi în acelaşi timp şi sub formă de undă. Chiar dacă cele două părţi sunt separate şi puse la mii de ani lumină

distanţă, electronul va rămâne în continuare în ambele părţi în acelaşi timp. Doar când ne uităm la una dintre cele două părţi, electronul va decide unde va rămâne.

— Doar când ne uităm se decide? întrebă Tomas cu un aer de neîncredere. Ce mai e şi asta?

— Rolul observatorului a fost stabilit iniţial de principiul incertitudinii. Heisenberg a ajuns la concluzia că nu vom putea niciodată şti în acelaşi timp cu siguranţă care este poziţia şi viteza unei particule din cauza prezenţei observatorului. Teoria a evoluat până acolo că a ajuns să se considere că electronul decide unde să stea doar când există un observator.

— Asta nu are nici un sens.

— E ceea ce au spus şi alţi oameni de ştiinţă, inclusiv Einstein. Cum calculul a devenit unul al probabilităţilor, Einstein a declarat că Dumnezeu nu dă cu zarurile, adică poziţia unei particule nu putea să depindă de prezenţa observatorului sau de calcule de probabilitate. Particula se află, fie într-un loc, fie în celălalt, nu poate să fie în amândouă în acelaşi timp. Teoria nu a fost crezută într-atât, încât un alt fizician, pe nume Schrodinger, a conceput o situaţie paradoxală pentru a arăta această absurditate. Şi-a imaginat că o pisică era pusă într-o cutie împreună cu o sticlă cu cianură. Un proces cuantic putea face ca un ciocan să aibă o probabilitate de cincizeci la sută de a sparge sticla sau nu. Conform teoriei cuantice, cele două întâmplări, probabile în aceeaşi măsură, s-ar întâmpla simultan atâta timp cât cutia ar rămâne închisă, iar pisica ar fi în acelaşi timp şi vie şi moartă, aşa cum şi un electron este în acelaşi timp în ambele părţi ale cutiei, dacă nu este observat. Dar e absurd, nu?

— Bineînţeles că e. Nu are nici un sens. Cum se poate susţine teoria aceasta?

— Tocmai asta credea şi Einstein. Problema e că teoria asta, oricât de bizară ar părea, se potriveşte cu toate datele experimentale. Orice om de ştiinţă ştie că de fiecare dată când matematica contrazice intuiţia, matematica pare să câştige. Aşa s-a întâmplat, spre exemplu, când Copernic a spus că Pământul se roteşte în jurul soarelui şi nu invers. Intuiţia spunea că Pământul se află în centru, din moment ce totul părea că se învârte în jurul lui. În faţa scepticismului tuturor, Copernic a găsit aliaţi doar printre matematicieni, cei care cu ecuaţiile lor au constatat că doar posibilitatea ca Pământul să se învârtă în jurul soarelui era conformă cu matematica. Ştim astăzi că matematica avea dreptate. Cu teoriile relativităţii s-a întâmplat acelaşi lucru.

Multe dintre elementele acestei teorii sunt contra-intuitive, cum ar fi aceea că timpul se dilată sau alte bizarerii de genul acesta, dar adevărul e că aceste concepte sunt acceptate de oamenii de ştiinţă pentru că sunt conforme cu matematica şi cu observaţiile despre realitate. E ceea ce se întâmplă şi aici. Nu are nici un sens să spui că un electron se află în două locuri în acelaşi timp când nu e observat, e contra-intuitiv. Şi, cu toate astea, se potriveşte cu matematica şi cu toate experienţele efectuate.

— Ah, bine!

— Dar Einstein nu s-a conformat cu ideea aceasta, dintr-un motiv foarte simplu. Teoria cuantică a început să nu se potrivească cu teoria relativităţii. Adică, una este bună pentru a înţelege universul obiectelor mari şi cealaltă este eficientă pentru a explica universul atomilor. Dar Einstein credea că universul nu se poate conduce după legi diferite, unele deterministe pentru obiectele mari şi altele probabilistice pentru obiectele mici. Trebuie să existe o sumă unică de legi. Aşa a început căutarea unei teorii unificatoare care să prezinte forţele fundamentale ale naturii ca manifestări ale unei forţe unice. Teoriile sale ale relativităţii reduceau la o unică formulă toate legile care guvernează spaţiul, timpul şi gravitatea. Cu noua teorie, el încerca să reducă la o unică formulă fenomenele gravitaţiei şi electromagnetismului. El credea că forţa care face să se mişte electronul în jurul nucleului este de acelaşi tip cu cea care face ca Pământul să se mişte în jurul Soarelui.

— O nouă teorie?

— Da. El a numit-o teoria câmpurilor unificate. Era versiunea lui asupra teoriei totului.

— Ha?

— Einstein la asta lucra când a scris manuscrisul.

— Crezi că Formula lui Dumnezeu are legătură cu această căutare?

— Nu ştiu, spuse Ariana. Poate că da, poate că nu.

— Dar, dacă e asta, ce sens are să se ţină totul secret?

— Uite, nu ştiu dacă e asta. Am citit deja documentul şi este ciudat, ştii? Şi adevărul este că însuşi Einstein a decis să îl ţină secret. Dacă a făcut asta, înseamnă că avea un motiv bun, nu?

Tomas se uită cu atenţie la iraniană, atent la reacţia ei când avea să audă întrebarea pe care voia să i-o pună.

— Dacă „Formula lui Dumnezeu” nu are legătură cu căutările pentru teoria totului, cu ce anume are legătură? întrebă. Făcu o expresie întrebătoare. Cu armele nucleare?

Ariana îl privi la rândul ei cu aceeaşi intensitate.

— O să mă prefac că nu am auzit această întrebare, spuse ea pronunţând fiecare silabă foarte lent şi foarte apăsat. Să nu mai vorbeşti despre aşa ceva, ai înţeles? Duse arătătorul la tâmplă. Siguranţa ta depinde de cât eşti de inteligent.

Istoricul se cutremură.

— Siguranţa mea?

— Te rog, Tomas, spuse ea, aproape implorând. Nu mai vorbi cu nimeni despre asta. Nu pronunţa aceste cuvinte în faţa nimănui. Să îţi faci doar treaba ta. Ai auzit? Doar treaba ta.

Tomas tăcu o clipă, gânditor şi intimidat. Întoarse capul şi văzu un grup de pakistanezi care intrau în restaurantul hotelului. Era pretextul ideal de a pune capăt acelei conversaţii periculoase.

— Nu ţi-e foame? întrebă.

XIII

Prânzul a fost un *chelo kebab,* probabil cel de-al zecelea kebab pe care Tomas îl mânca de când venise în Iran. Se simţea deja sătul de meniul acela și, într-o oarecare măsură era o uşurare să ştie că seara avea să iasă clandestin din ţară. Bineînţeles că mai era problema cu intrarea prin efracţie în minister, dar, cum nu mai depindea nimic de el, împinse acea preocupare într-un colţ al minţii, consolându-se cu gândul că oamenii de la CIA ştiu cu siguranţă ce fac.

Îşi dădu seama că acela era poate ultimul prânz cu Ariana şi o contemplă aproape melancolic. Chiar era o femeie frumoasă şi interesantă, ochii ei hipnotizanţi de culoarea mierii radiau blândeţe şi inteligenţă. Se simţi aproape tentat să îi povestească tot, să-i ceară să vină cu el, dar îşi dădu seama că asta nu era decât o fantezie, erau doi oameni din lumi diferite, cu misiuni antagonice.

— Crezi că o să reuşeşti să decodifici şarada? întrebă ea, evitându-i privirea enigmatică, scrutătoare.

— Am nevoie de cheia codului, spuse Tomas, cu furculiţa plină cu orez. Ca să fiu sincer, mi se pare că fără această cheie, ne aflăm în faţa unei misiuni imposibile.

— Dacă era un cifru, era mai uşor?

— Da, desigur. Dar acesta nu e un cifru.

— Eşti sigur?

— Bineînţeles că sunt. Despături foaia de hârtie pe un colţ al mesei. Uite, poezia aceasta are cuvinte şi fraze.

Un cifru este compus doar din litere şi cifre, nu? Dacă ar fi fost un cifru, ar fi avut forme absurde, de genul *hwxz* sau aşa ceva, cam ca cea de-a doua şaradă. Arătă spre cuvintele mâzgălite pe hârtie. Vezi diferenţa?

Terra if fin
De terrors tight
Sabbath fore
Christ nite

see sign
!ya ovqo

— Da, acest *!ya ovqo* este evident un cifru, constată iraniana. Se uită din nou la poezie. Dar nu există cifruri care să fie asemănătoare cuvintelor?

— Bineînţeles că nu, spuse el. Ezită un moment. Cu excepţia cifrurilor cu transpoziţie.

— Ce sunt astea?

— Ştii, există trei tipuri de cifruri. Primul tip e cifrul cu ascundere, prin care mesajul secret se ascunde printr-o metodă simplă. Cel mai vechi exemplu cunoscut este cel cu mesajul scris pe scalpul unui sclav chel. Se aştepta să crească părul şi apoi sclavul era trimis să ducă mesajul. Textul era ascuns pe pielea capului, ascuns în păr.

— Ingenios.

— Mai sunt cifrurile cu substituţie, în care literele sunt înlocuite cu alte litere, conform unei chei stabilite în prealabil. Acest tip de cifru, folosit în mod obişnuit în sistemele moderne de cifrare, dă secvenţe de tipul *! ya ovqo.*

— Sunt cele mai obişnuite?

— Da, în zilele noastre sunt cele mai obişnuite. Dar mai sunt şi cifrurile cu transpoziţie, în care literele unui mesaj secret nu sunt aranjate în ordinea lor normală, ci conform altui standard.

— Nu înţeleg.

— Uitaţi, cifru de transpoziţie este de exemplu, o anagramă. Ştii ce este o anagramă?

— Am auzit, dar sinceră să fiu…

— O anagramă este un cuvânt scris cu literele altui cuvânt. De exemplu, Elvis este o anagramă a lui *livres.* Dacă ne uităm mai cu atenţie, cele două cuvinte sunt scrise cu aceleaşi litere. Sau *elegant man*[54] este anagramă a lui *gentleman*[55].

— Aha, am înţeles.

— Deci, ţi-am povestit aceste lucruri ca să explic că singurul tip de cifru care poate crea cuvinte este cel cu transpoziţie.

Ariana se uită la poezie.

— Şi crezi că e posibil ca aceste versuri să ascundă un asemenea cifru?

Istoricul se uită în continuare la text şi buzele i se mişcară încercând să se gândească.

— Adică o anagramă? se gândi la ipoteză. Păi… poate. De ce

---

[54] Bărbat elegant *(engl., n. tr.).*

[55] Domn *(engl., n. tr.).*

nu?

— Şi cum putem testa ca să vedem dacă e aşa?

— Există o singură metodă, spuse Tomas, luând stiloul în mână. Putem încerca să scriem cuvinte diferite cu aceleaşi litere pe care le avem aici. Deja am făcut asta cu cuvinte portugheze şi nu ne-a dat nimic, nu? Poate merge cu cuvinte englezeşti. Ia să vedem. Se apleacă spre foaie. Să vedem primul vers.

Terra if fin

— Ce alte cuvinte am putea să scriem cu literele acestea? întrebă Ariana.

— Ia să vedem, spuse Tomas. Să punem unul lângă t-ul şi a-ul. Să îi punem şi pe cei doi f. Ce ne dă?

— Taff?

— Asta nu înseamnă nimic. Şi dacă mai punem un *i* la sfârşit?

— *Taffi*?

— Ia să încercăm cu i-ul înaintea celor doi f.

— *Taiff?* Este un nume al unei localităţi micuţe de prin Arabia Saudită. Dar, din câte ştiu eu, are doar un f.

— Aţi văzut? Am găsit ceva. Şi dacă punem un *r* între *a* şi *i,* ne dă *tarrif.* Încă un cuvânt, vedeţi? Mai rămâne de aflat ce facem cu literele care au rămas. Ia să vedem, rămân un *e,* un *r* şi un *n.*

— *Erin*?

— Păi... *erin*? Sau poate *rine.* Şi... de ce nu *rien*? Gata.

Scrise pe hârtie.

Tarrif rien

— *Tarrif rien*? Ce înseamnă asta?

Tomas ridică din umeri.

— Nimic. Era doar o încercare. Hai să vedem alte variante.

Timp de o oră şi jumătate încercară diverse variante. Cu literele din primul vers reuşiră să mai scrie *finer rift, retrain fit* şi *faint frier,* dar nici una dintre aceste anagrame nu dezvăluia nimic. Din cel de-al doilea vers, *De terrors tight,* reuşiră să scoată doar o anagramă, *retorted rights,* tot fără nici un sens coerent.

Tomas avea deja părul ciufulit de atâta scărpinat în cap, când îi veni o nouă idee.

— Cu engleza cu ajungem nicăieri, spuse. Nu s-ar putea ca Einstein să fi scris mesajul în germană?

— În germană?

— Da. Are sens, nu? Dacă a scris tot textul în germană, ce-l împiedica să fi ascuns mesajul tot în germană? Vezi? Se uită pe foaia de hârtie. Un mesaj în germană ascuns într-o poezie în engleză. Genial, nu?

— Chiar crezi că a făcut aşa?

— Merită să încercăm. Se scărpină pe faţă. Stai să vedem... şi dacă a pus titlul documentului în mesaj?

— Ce titlu? Formula lui Dumnezeu?

— Da, dar în germană. *Die Gottesformel.* Este vreun vers aici care să aibă un *g,* un o şi doi r?

— Gott?

— Da. Dumnezeu în germană.

Ariana analiză mai multe rânduri.

— Cel de-al doilea vers are, exclamă. O să subliniez.

De terrors tight

— Exact. *Togt.* Puse în altă ordine, ne dă Gott.

— Mai lipseşte *formel.*

Istoricul studie literele rămase.

— Da, aici nu e.

Ariana ezită.

— Dar uite... ce ciudat! observă ea. Este Gott, Dumnezeu şi Domn, *Herr.* Vedeţi? Chiar se pot uni. Rezultă *Herrgott.*

— *Herrgott?* Ce înseamnă asta?

— Domnul. E unul dintre numele lui Dumnezeu.

— Aha, exclamă istoricul. Şi cu literele rămase se pot forma cuvinte în germană?

Iraniana luă stiloul şi scrise literele care rămâneau.

De terrors tight
Herrgott dersit

— Păi, şopti ea. *Herrgott dersit.*

— Asta înseamnă ceva?

— *Dersit*? Nu. Dar putem să separăm literele. Dă *Der sit.* Şi sit poate fi... păi... *ist.* Aşa da, are sens.

— Cum e? *Herrgott der ist*?

— Nu, invers.

Ariana scrise din nou rândul.

Ist der Herrgott

— *Ist der Herrgott*?

— Ce naiba înseamnă asta?

— Este Dumnezeu.

Istoricul analiză din nou poezia, o scânteie de încântare îi sclipi în ochi. Tocmai deschiseseră prima breşă în şaradă.

— Oau! exclamă. Chiar este o anagramă! Se uită la iraniană. Crezi că reuşeşti să obţii alte cuvinte în germană pornind de la versurile care au rămas?

Ariana luă foaia şi se uită la cele trei versuri rămase.

— Nu ştiu. N-am mai făcut niciodată aşa ceva.

— Care sunt cuvintele germane cele mai obişnuite?

— Poftim?

— Care sunt cuvintele germane cele mai obişnuite?

— Ştiu şi eu? Poate *und* sau *ist,* spre exemplu.

— Avem deja un *ist.* S-ar putea să avem şi vreun *und?*

Iraniana analiză toate literele poeziei.

— Nu, nu poate să fie nici un *und.* Nu e nici un *u* în poezie.

— La naiba! înjură Tomas, un pic descurajat. Şi *ist*? O mai fi vreunul?

Ariana arătă spre al patrulea şi ultimul vers.

— Aici! exclamă.

Luă creionul şi sublinie cele trei litere.

Chr<u>ist</u> nite

— Perfect! spuse Tomas. Să vedem acum primele două litere din fiecare cuvânt. *Chni.* Înseamnă ceva?

— Nu, replică ea. Dar, stai să vedem, dacă inversăm silabele ne dă *nich.* Întrebarea e dacă mai avem vreun *t.* L-am folosit deja în ist-ul nostru.

— Aici e încă un *t.*

— Exact. Rezultă *nicht.*

— Asta e! exclamă istoricul. Avem deci *ist* şi *nicht* în versul acesta. Ce mai rămâne?

— Un *r* şi un *e.*

— Re?

— Nu, stai! exclamă Ariana foarte entuziasmată. *Er.* Dă *er.*

— *Er?* Ce înseamnă?

— *Ist er nicht.* Nu vedeţi?

— Ba da, văd. Dar ce înseamnă?

— Înseamnă el nu e.

Tomas luă ciorna şi scrise cele două fraze sub al doilea şi al patrulea vers.

Terra fi fin
De terrors tight
Ist der Hergott

Sabbath fiore

Christ nite
Ist er night

— Şi restul? întrebă el. Să vedem primul şi al treilea vers.

Celelalte două versuri care rămâneau erau extrem de greu de descifrat. Încercară una după alta mai multe combinaţii, Ariana trebui să ceară un dicţionar de germană la recepţia hotelului ca să încerce alte posibilităţi împreună cu Tomas, care o ghida.

Plecară din restaurant şi se întoarseră la bar, amândoi încercară cuvinte, schimbară silabe, mutară litere, testară diferite sensuri.

Totuşi, după două ore istovitoare, cifrul şi-a dezvăluit secretul. Sfârşitul rezistenţei începu cu descoperirea cuvântului *aber,* în al treilea vers, care le-a permis să ajungă la formula finală. Cu un surâs triumfător, iraniana scrise pe ciornă cele patru rânduri ascunse în poezia cifrată.

Raffiniert
Ist der Herrgott
Aber boshaft
Ist er night.

— Ce e asta? întrebă Tomas, pentru care germana mai avea încă multe mistere.

— *Raffiniert ist der Herrgott, aber boshaft ist er nicht.*

— Da, asta am înţeles, spuse el nerăbdător. Dar ce anume înseamnă?

Ariana se reaşeză pe sofa, obosită şi revigorată, istovită de efort şi entuziasmată de descoperire, simţind extazul celui care a urcat muntele, a ajuns în vârf şi apoi, odihnindu-se pe culmea cea mai înaltă, contemplă lumea cu cea mai senină admiraţie. Îşi trecu limba peste buzele senzuale şi aproape surâse, savurând fraza miraculoasă pe care Einstein o ascunsese în acea poezie

misterioasă.

— Subtil este Domnul, traduse ea, cu un surâs fascinat. Dar răutăcios El nu e.

XIV

Automobilul negru parcurse prudent, cu viteză redusă, străzile pustii ale oraşului, lăsate pradă vântului rece coborât din munţi şi nopţii tăcute ce se aşternuse ca o pelerină opacă. Felinarele proiectau pe străzi lumina lor gălbuie, ca o fantasmă, iar lumina noianului de stele de pe cerul senin, pulbere de diamante sclipind în întuneric, iradia o lumină slabă asupra chipului adormit al munţilor Alborz; o lumină suavă, de o infinită blândeţe, dar suficientă pentru a lăsa să se vadă pata marmoreană de zăpadă care acoperea munţii din depărtare ca un văl de mătase albă.

Miezul nopţii în Teheran.

Aşezat pe bancheta din spate a maşinii, cu sacoul încheiat la toţi nasturii ca să se protejeze de frig, Tomas se uita pe geam la magazinele, clădirile, casele şi moscheile construite una lângă alta, cu ochii pironiţi pe faţadele goale şi trotuarele pustii, gândindu-se la aventura nebună în care era atras fără să se poată împotrivi. Ghemuit în colţul său, nu vedea cum ar fi putut să oprească mersul lucrurilor, se simţea fără nici o putere, un naufragiat fără importanţă aruncat în apele mării sălbatice, tras de un curent puternic pe care nu îl cunoştea şi cu care nu se putea lupta.

Cred că am înnebunit.

Gândurile îl loveau fără oprire, ca nişte ciocane, obsesiv, repetat, pe măsură ce automobilul trecea pe bulevardele şi străzile din cartierele capitalei iraniene, tot avansând, apropiindu-se inevitabil de destinaţie, ajungând din ce în mai aproape de clipa temută, de momentul dincolo de care nu mai era nici o cale de întoarcere.

Cred că am înnebunit de tot.

Babak era în continuare liniştit la volan, dar cerceta încordat toate colţurile întunecoase ale străzilor şi în reflexia luminoasă din oglinda retrovizoare, atent la orice mişcare suspectă care l-ar fi obligat să întrerupă misiunea. Silueta masivă a lui Bagheri se aşezase alături de Tomas, cu privirea cufundată în hârtia cu planul mare al clădirii Ministerului Ştiinţei, studiind pentru a mia oară planul pe care îl ticluise în ultimele zile şi trecând în revistă ultimele detalii. Omul CIA-ului era îmbrăcat în negru şi îi dăduse

lui Tomas, încă de la hotel, un turban iranian, spunându-i să-l poarte ca să iasă mai puţin în evidenţă. Mai mult, îl obligase să îmbrace hainele cele mai închise la culoare pe care le avea, susţinând că doar un nebun se apucă să dea spargeri îmbrăcat în haine de culori deschise. Nebun chiar se simţea Tomas, căci nu există nebun mai mare decât unul care, fără experienţă sau antrenament, se duce să dea o spargere într-o clădire guvernamentală împreună cu doi necunoscuţi, într-o ţară cu pedepse drastice, ca să fure un document secret, conţinând informaţii cu grave implicaţii militare.

— Nervos? întrebă Bagheri, spărgând tăcerea.

Tomas dădu din cap afirmativ.

— Da.

— E normal, surâse iranianul. Staţi liniştit, o să meargă totul foarte bine.

— Cum de sunteţi aşa de sigur?

Bagheri scoase portofelul din buzunar şi luă din ea o bancnotă de o sută de dolari, pe care i-o arătă istoricului.

— Asta are foarte multă putere.

Automobilul viră la stânga, mai luă două curbe şi încetini. Babak se uită din nou în oglinda retrovizoare, se apropie de trotuar şi parcă între două microbuze. Motorul se opri şi farurile se stinseră.

— Am ajuns?

— Da.

Tomas se uită împrejur, încercând să recunoască locul.

— Dar ministerul nu e aici.

— Ba da, este, spuse Bagheri şi arătă spre colţul străzii din faţa lor. Trebuie să mergem pe jos. E chiar acolo, la dreapta.

Coborâră din maşină şi imediat simţiră cum vântul îngheţat de pe stradă le trecea prin haine. Tomas îşi aranjă mai bine sacoul și îşi puse turbanul pe cap. Toţi trei merseră pe trotuar până la colţ. Imediat după, istoricul recunoscu în sfârşit strada; clădirea de pe partea cealaltă era într-adevăr Ministerul Ştiinţei. Bagheri le făcu semn să tacă şi doar Babak înaintă, traversă liniştit strada şi se îndreptă spre minister. Şoferul intră în umbră, lângă ghereta santinelei şi nu se mai văzu vreo trei minute. Silueta lui înaltă şi subţire ieşi din nou din penumbră şi le făcu celor doi semn să se apropie.

— Să mergem, spuse Bagheri în şoaptă. Să tăceţi tot timpul, aţi auzit? Pot să-şi dea seama că sunteţi străin.

Traversară şi se apropiară de poarta cu grilaj de la intrare.

Tomas simţea un gol în stomac şi picioarele tremurânde, inima bătea să-i sară din piept, mâinile îi tremurau şi broboane reci de sudoare îi apărură pe frunte; dar îşi spuse în sinea lui că cei care îl însoţeau erau profesionişti şi ştiau ce fac. Se agăţă de speranţa aceasta ca să se mai liniştească.

Poarta era tot închisă, dar Bagheri intră pe o uşă laterală, chiar de lângă ghereta santinelei și pătrunse în interiorul ministerului. Istoricul îl urmă. Babak îi aştepta lângă un soldat iranian, o presupusă santinelă, care îl salută milităreşte pe Bagheri. Omul de la CIA răspunse la salut, schimbă câteva cuvinte în şoaptă cu Babak, iar şoferul se întoarse în stradă.

Tomas şi Bagheri rămaseră în grija soldatului care îi conduse la o uşă secretă, probabil o intrare de serviciu. Soldatul deschise uşa, îi lăsă pe cei doi să intre în clădire şi o închise la loc. În acel moment Tomas şi-a dat seama că tocmai trecuse temuta frontieră invizibilă.

Un punct din care nu mai era cale de întoarcere.

— Şi acum? spuse încet, tremurând, iar vocea şoptită răsună în întuneric.

— Acum o să mergem la etajul trei, spuse Bagheri. Nu acolo e ţinut manuscrisul?

— Da, aşa am văzut.

— Atunci să mergem.

Iranianul aprinse o lanternă, dar istoricul ezită.

— Şi şoferul?

— Babak rămâne pe stradă să păzească.

— Ah, da? Şi ce se întâmplă dacă apare cineva?

— Dacă o să fie vreo mişcare suspectă, el apasă pe butonul unui aparat de emisie special. Eu am un aparat de recepţie care ţârâie imediat. Îndreptă lanterna spre curea şi arătă un aparat micuţ. Vedeţi?

— Aha. E alarma?

— Da.

— Şi dacă o declanşează?

Bagheri surâse.

— Trebuie să fugim, normal!

Cei doi explorară locul cu grijă, foarte încet, Bagheri îndrepta mereu lanterna înainte, iar aceasta proiecta o lumină rotundă în întunericul adânc din clădire. Lumina făcea umbre înfricoşătoare pe pereţi şi pe podeaua de marmură şlefuită. O luară pe un coridor şi dădură în holul central, dominat de o scară

impunătoare. Într-o parte erau lifturi, dar Bagheri preferă să urce pe scări, nu voia nici să facă zgomot şi nici să aprindă lumini pe care nu putea să le controleze.

Ajunseră la etajul trei şi iranianul se uită pe coridor la dreapta.

— E aici, nu? întrebă.

— Da.

Bagheri îi făcu semn lui Tomas să o ia înainte şi istoricul preluă comanda. În întuneric lucrurile păreau cu totul altfel decât la lumina zilei, dar, în ciuda condiţiilor ciudate, reuşi să recunoască locul. La stânga era uşa sălii de întâlniri, unde îi fusese arătat manuscrisul. Deschise uşa şi confirmă că aşa era, se vedeau acolo masa lungă, scaunele, vazele şi dulapurile de pe pereţi, locatarii tăcuţi ai acelui cubicul întunecat şi liniştit. Se uită la dreapta, spre locul unde era biroul din care ieşise Ariana ţinând în mâini cutia veche cu documentul.

— Aici e, spuse arătând spre uşa sălii aceleia.

Bagheri se apropie de uşă şi o atinse cu buricele degetelor.

— Aici?

— Da.

Iranianul trase de clanţă, dar uşa nu se deschise. Cum se şi aştepta, era încuiată. Mai mult, uşa nu era din lemn, ca celelalte, ci din metal, ceea ce arăta că era vorba un dispozitiv special de siguranţă.

— Şi acum? întrebă Tomas.

Bagheri nu răspunse imediat. Se aplecă şi analiză încuietoarea cu grijă, ducând lanterna aproape de broască. Apoi se puse pe vine şi deschise rucsacul închis la culoare unde îşi ţinea sculele.

— Nici o problemă! se mulţumi să spună.

Scoase un instrument metalic ascuţit şi îl băgă încet pe gaura cheii. Puse un fel de stetoscop la urechi cu firul legat de o cască foarte sensibilă, pe care o aşeză lângă gaura cheii, ascultă păcăniturile instrumentului în broască, cu limba în colţul gurii şi cu o expresie de concentrare adâncă în ochi. Exerciţiul se prelungi câteva minute nesfârşite. După ceva timp, Bagheri scoase instrumentul din broască şi căută altul în rucsac. Scoase de acolo ceea ce părea un fir metalic foarte flexibil pe care îl introduse pe gaura cheii, repetând mişcarea anterioară.

— Deci? şopti Tomas, nerăbdător să iasă de acolo. Nu reuşiţi?

— O clipă.

Iranianul puse din nou casca lângă broască, urmărind cu atenţie infinită drumul firului metalic. Se mai auziră nişte păcănituri, să fi fost vreo trei și apoi păcănitul final.

Uşa metalică se deschise.

— Sesam, deschide-te! glumi istoricul.

Bagheri îi făcu cu ochiul.

— Iar eu sunt Ali Baba.

Intrară în birou şi iranianul făcu lumină cu lanterna de jur împrejur. Era un birou micuţ, bogat decorat cu lemn exotic sculptat pe pereţi şi pe tavan. Zidit în peretele din fund, deasupra unor vase cu flori, se găsea un seif argintiu, cu o sistem de închidere protejat de un dispozitiv rotund cu cifru.

— Manuscrisul trebuie să fie acolo, observă Tomas. Credeţi că veţi reuşi să deschideţi seiful?

Bagheri se apropie de seif şi analiză cu atenţie sistemul de închidere.

— Nici o problemă! se mulţumi să spună.

Puse din nou stetoscopul în urechi, ascultă din nou încuietoarea seifului, dar de data aceasta folosi alte instrumente care păreau aparate complexe, de tehnologie de vârf; una dintre ele avea un computer încorporat, alta avea monitoare mici pe un ecran de plasmă unde străluceau cifre de culoarea chihlimbarului.

Bagheri lipi burghiul bormaşinii de sistemul de închidere a seifului, porni bormaşina şi făcu o gaură minusculă; legă câteva fire de la aparatul cu ecran de sistemul de închidere al seifului şi stabili câteva legături cu computerul. Tastă litere şi cifre pe o tastatură minusculă şi încercă mai multe soluţii, iar după câteva minute, lumina roşie de pe ecranul de plasmă se stinse şi fu înlocuită de una verde. Sistemul de închidere al seifului se roti de parcă ar fi avut viaţă și scoase un sunet scrâşnit de rotire metalică. Urmă un pârâit sec.

Uşa seifului se deschise.

Fără să spună vreun cuvânt, Bagheri deschise larg uşa seifului şi îl lumină cu lanterna. Tomas se uită peste umărul iranianului şi recunoscu cutia cu aspect uzat, învechită de trecerea timpului, aşezată în centrul spaţiului fortificat.

— Asta e! spuse.

— Cutia?

— Da.

Bagheri băgă mâinile în seif şi scoase cutia dinăuntru. O atinse de parcă ar fi fost o relicvă sfântă, o comoară care se putea sfărâma la cel mai mic gest brusc şi o puse uşor pe podea.

— Şi acum? întrebă iranianul ezitant, cu mâinile în şold.

— Să verificăm, spuse Tomas, aplecându-se spre cutie.

Scoase capacul cu grijă şi îi făcu semn lui Bagheri să apropie lanterna. Lumina inundă interiorul cutiei, căzând pe foile îngălbenite ale manuscrisului vechi. Tomas se aplecă, se uită atent şi confirmă titlul şi poezia de pe prima foaie de matematică. Cuvintele apăreau fragile, extrem de familiare dar şi, în egală măsură, misterioase; acestea, ştia cu o emoţie pe care cu greu o putea ascunde, erau foile originale, paginile dactilografiate chiar de Einstein, mărturia pierdută dintr-o altă epocă. Acoperite de un strat fin de praf, hârtiile învechite şi mâncate de ani păstrau un parfum vechi, o aromă profundă a unui timp trecut de mult.

DIE GOTTESFORMEL
Terra if fin
De terrors tight
Sabbath fore
Christ nite

A. Einstein

— Asta e? întrebă Bagheri.

— Da.

— Sunteţi sigur?

— Absolut, replică Tomas. A fost exact…

Ţârrr…

Îngheţară amândoi, cu răsuflarea tăiată, ochii larg deschişi şi foarte atenţi. Prima reacţie a fost de surprindere, încercară frenetic să-şi dea seama ce se auzea, ce zgomot era, ce semnificaţie avea acel sunet neaşteptat şi întoarseră capul amândoi în direcţia de unde venea sunetul.

Ţârrr…

Era cureaua.

Ţârâitul venea dinspre cureaua lui Bagheri. Mai precis, de la receptorul pe care Bagheri îl ţinea la curea. Receptorul. Acelaşi receptor care era sincronizat cu emiţătorul lui Babak. Acelaşi receptor care aducea veşti din lumea exterioară. Acelaşi care ar ţârâi doar dacă ceva foarte grav s-ar fi întâmplat.

Holbară ochii şi mai tare, dar nu de surpriză, de data asta. Ci din cauza a ceva mai înfricoşător, mult mai înfiorător, infinit de înspăimântător. Înţeleseseră.

De groază.

— Alarma!

XV

Curtea interioară a ministerului era atât de puternic luminată, de parcă ar fi fost organizat un târg animat acolo; luminile albe de la farurile automobilelor, de la reflectoare şi luminile intermitente portocalii de la maşinile de poliţie. Se vedeau oameni care alergau în toate părţile, se strigau ordine, era evident că oamenii aceia tocmai ajunseseră în grabă şi îşi ocupau poziţiile, unii cu pistoale, alţii cu puşti sau cu arme automate. Două camioane acoperite cu prelată verde se apropiau în acel moment de stradă şi din spate începură să sară soldaţi în uniforme de camuflaj, înainte ca vehiculele să se oprească.

Paralizaţi la fereastra sălii de şedinţe, unde fugiseră după ce auziseră alarma lui Babak, Tomas şi Bagheri priveau scena cu stupefacţie, mai întâi nevenindu-le să creadă, apoi îngroziţi, căci în faţa lor se desfăşura cel mai îngrozitor scenariu posibil, cel mai teribil coşmar.

Prezenţa lor fusese detectată.

— Şi acum? şopti Tomas, simţind cum îi pătrunde panica până în măruntaie.

— Trebuie să fugim, spuse Bagheri.

Fără să mai piardă timp, iranianul se întoarse la 180 de grade şi părăsi sala, trăgându-l pe istoric după el. Înaintau pe întuneric, pentru că nu îndrăzneau să aprindă lanterna, bâjbâind pe pereţi, împiedicându-se de diverse obstacole, lovindu-se de mobile, împiedicaţi şi stângaci. Tomas alega ţinând cutia cu manuscrisul în braţe, iar Bagheri îşi ducea sacul cu ustensile ca poştaşii.

— Mossa, îl strigă portughezul. Încotro fugim?

— Este o uşă care dă în stradă, la parter prin spate. Să mergem acolo.

— Cum de ştiţi asta?

— Am văzut în plan.

Ajunseră la scările principale şi începură să coboare alergând, în mare viteză, nu aveau timp de pierdut, trebuiau să ajungă la ieşirea aceea de urgenţă cât mai repede, înainte să fie clădirea înconjurată complet. Pe scara care îi ducea la primul etajul auziră zgomot şi se opriră. Sunetele veneau de la parter.

Erau voci.

Iranienii intraseră deja în clădire şi acum se apucau de căutări. Cei doi înţeleseră imediat gravitatea situaţiei şi fură cuprinşi de o groază de nedescris. Prezenţa poliţiştilor şi a soldaţilor la parter însemna că drumul pe unde puteau să scape era blocat.

Blocat.

Nu mai era scăpare. Fuseseră încercuiţi mult mai repede decât credeau, iranienii se apropiau rapid şi devenea din ce în ce mai clar că cei doi intruşi aveau să fie capturaţi în orice clipă.

Lumină.

Luminile fură aprinse în toată clădirea exact în acel moment, iar groaza lor se transformă în panică absolută. Încă opriţi pe scară se uitară frenetic în jur, dezorientaţi, căutând alternative, o nouă ieşire, o uşă, o gaură, orice. Orice. Auzeau zgomote şi replici schimbate la parter; erau iranienii care strângeau cercul tot mai mult, începuseră să urce pe scări şi o făceau în pas grăbit.

Hotărât să nu se lase prins, Bagheri îl înşfăcă pe Tomas şi se întoarse la etajul al doilea, acum perfect luminat. O luară pe un coridor, încercând disperaţi să găsească scările de incendiu, care erau ultima soluţie.

— Staaaţi!

Strigătul prin care li se ordona să se oprească tună undeva în spatele lor, la capătul coridorului. Era o voce răguşită, guturală, dar suficient de clară cât să înţeleagă în acel moment că inevitabilul tocmai se întâmplase.

Fuseseră localizaţi.

— Staaaţi!

Alegară în continuare pe coridor şi deschiseră uşa metalică din capăt. Acolo se afla ieşirea de incendiu, o scară de aluminiu în spirală. Bagheri se ţinu strâns de balustradă şi coborî rapid primele trepte, Tomas se ţinea după el, îi tremurau picioarele de frică. Se auzeau totuşi zgomote sacadate de la parter şi alte strigăte, erau oameni care urcau în grabă chiar pe scara aceea.

Şi ieşirea aceea era blocată.

Se întoarseră şi urcară din nou spre etajul doi, dar nu o luară pe acelaşi coridor, căci îşi închipuiau că era ocupat de cei care îi văzuseră. Continuară să urce, în schimb, până la etajul trei. Intrară pe acelaşi coridor din biroul în care fusese păstrat manuscrisul, văzură poliţişti şi ieşiră prin capăt, alergând încontinuu.

— Staaaţi! strigară oamenii înarmaţi, ordonându-le încă o dată să se oprească.

Bagheri ajunse la uşa sălii de întâlniri, forţă intrarea, iar Tomas îl urma îndeaproape. Obosit de efort, istoricul aruncă cutia pe masa aceea lungă şi se trânti pe un scaun. Ajunsese la capătul puterilor din cauza oboselii şi a disperării.

— Nu are rost, exclamă între două gâfâieli. O să fim prinşi.

— Asta rămâne de văzut! răspunse Bagheri.

Iranianul deschise în grabă geanta cu ustensile şi scoase de acolo ceva ce părea un nou instrument. Cum luminile erau aprinse peste tot, Tomas recunoscu imediat obiectul pe care îl ţinea Bagheri în mână.

Era un pistol.

— Sunteţi nebun!

Bagheri se uită pe uşă, scoase mâna, ţinti la dreapta spre capătul coridorului şi trase.

Pac.

Pac.

Pistolul făcu două pocnituri.

— Unul a încasat-o deja, comentă iranianul cu un surâs dispreţuitor, după ce verifică efectul împuşcăturilor.

Lui Tomas nu-i venea să creadă.

— Mossa! strigă. Ai înnebunit de tot!

Bagheri simţi o mişcare în stânga şi se răsuci imediat, ţintind spre capătul celălalt al coridorului, în direcţia scărilor de incendiu pe unde veniseră amândoi cu iranienii pe urmele lor.

Pac.

Pac.

Pac.

Un geamăt şi un sunet puternic, ca atunci când cade cineva îi confirmară lui Tomas că cele trei împuşcături ale colegului său trântiseră la pământ cel puţin încă un iranian.

— Am mai rezolvat doi! spuse printre dinţi Bagheri după ce verifică rezultatul ultimelor împuşcături. Fuseseră doi până la urmă. Trei, deci.

— Mossa, ascultă-mă, îl imploră Tomas. Or să ne mai acuze şi de crimă. Nu faci decât să înrăutăţeşti totul.

Bagheri se uită la el cu coada ochiului.

— Dumneata nu cunoşti ţara asta! îi spuse sec. Ce făceam când ne-au prins este lucrul cel mai grav. Să mai omori nişte indivizi e nimic pe lângă asta.

— Nu are importanţă! replică istoricul. Dacă mai omori câţiva oameni nu o să ne fie de nici un folos.

Iranianul se uită din nou pe coridor şi, cum îşi dădu seama că

urmăritorii lor se retrăseseră văzând că opuneau rezistenţă, căută geanta cu instrumente pe podea şi o trase lângă el. Cu dreapta ţinea pistolul şi cu stânga căuta prin geantă.

— N-or să ne prindă! insistă, scrâşnind din dinţi.

Mâna se opri în geantă, probabil găsise ce căuta. După o scurtă pauză în mişcări, scoase mâna în care ţinea două obiecte albe. Tomas se aplecă să vadă dacă erau chiar ceea ce păreau a fi.

Seringi.

— Ce sunt astea? întrebă cu o expresie neîncrezătoare în ochi.

— Clorură de potasiu.

— Ce?

— E o soluţie de potasiu.

— Şi pentru ce e?

— Ca să ţi-o injectezi.

Tomas avu un aer mirat şi arătă cu degetul spre pieptul lui.

— Ca să mi-o injectez? De ce?

— Ca să nu fim prinşi vii.

— Chiar eşti nebun!

— Nebunie ar fi să ne lăsăm prinşi de vii.

— Eşti nebun!

— O să murim torturaţi! explică Bagheri. Or să ne tortureze până o să spunem tot şi apoi or să ne omoare oricum. Mai bine terminăm repede.

— Poate că nu ne omoară.

— Nu am absolut nici o îndoială că ne omoară, dar asta nu e important! replică iranianul. Făcu semn cu seringile. Sunt ordine de la Langley.

— Ce?

— Langley mi-a dat instrucţiuni ca, în cazul în care suntem reperaţi, să nu ne lăsăm prinşi de vii. Consecinţele pentru securitate ar fi incalculabile.

— Ce mă interesează pe mine?

— Ceea ce te interesează sau nu pe dumneata chiar nu mă interesează pe mine. Un bun agent trebuie să înţeleagă că uneori trebuie să se sacrifice pentru binele comun.

— Dar eu nu sunt agentul nimănui. Eu sunt…

— Dumneata eşti în clipa asta agent CIA, i-o tăie Bagheri, făcând eforturi să nu ridice vocea. Fie că vrei, fie că nu, eşti implicat într-o misiune extrem de importantă şi ai cunoştinţe care, dacă ar ajunge iranieni, ar crea o mare problemă Statelor Unite şi ar declanşa probleme de securitate la nivel mondial. Nu

putem să permitem asta, nu? Făcu un gest spre coridor. Nu se poate să ne prindă vii.

Istoricul se uită fix la seringi şi dădu din cap.

— Eu nu mă injectez cu chestia aia!

Bagheri întoarse pistolul, cu mâna cealaltă întindea seringile lui Tomas şi făcu un gest spre el.

— Hai, hai! Repede!

— Nu! Nu sunt în stare!

Bagheri duse pistolul la tâmpla lui Tomas.

— Ascultă-mă bine! spuse. Putem să o facem în două moduri. Arătă din nou seringile. Unul e să te injectezi cu lichidul ăsta. Îţi promit o moarte senină. Când intră în sânge, *potassium chloride* paralizează imediat muşchiul inimii. Este soluţia la care recurg medicii pentru ca pune capăt vieţii bolnavilor în stadiu terminal şi cea pe care o folosesc în unele state americane ca să execute condamnaţii la moarte. După cum vezi, nu o să suferi deloc. Apoi arătă pistolul. Al doilea e să încasezi două gloanţe. Nu o să suferi mult nici aşa, dar e o metodă mai brutală. Şi, mai mult, aş vrea să economisesc două gloanţe ca să mai anihilez doi dintre nenorociţii care ne înconjoară. Făcu o pauză. Aţi înţeles?

Tomas se uită rând pe rând la ambele opţiuni. Seringile şi pistolul. Pistolul şi seringile.

— Eu… păi… stai să văd…

Încerca să tragă de timp, căci nici una dintre soluţii nu-l interesa. Şi nici măcar nu credea că sunt soluţii. El era profesor de istorie, nu agent CIA; spera, chiar credea cu tărie că dacă ar fi discutat cum trebui cu iranienii, ei ar fi înţeles ceea ce era evident, de fapt.

— Deci?

— Of… păi… nu ştiu…

Bagheri întinse mai mult braţul în care ţinea pistolul; ţeava era clar îndreptată spre ochii istoricului.

— Văd că trebuie s-o fac eu şi pe asta.

— Nu, nu, aşteaptă! îl imploră Tomas.

Bagheri aruncă o seringă lui Tomas, iar una o ţinu pentru sine.

— Hai, injectează-ţi asta! spuse. O să vezi că nu doare.

Cu degetele tremurând nervos, aproape într-o convulsie de groază, Tomas apucă plasticul care sigila seringa şi trase de el uşor, fără să îl rupă.

— E… e foarte greu.

— Grăbeşte-te!

Mâinile tremurânde încercară din nou să rupă plasticul, dar

fără convingere şi fără voinţă, aşa că elasticul rămase tot întreg.

— Nu reuşesc!

Bagheri făcu un gest de nerăbdare cu mâna stângă.

— Dă-o încoace!

Tomas îi dădu seringa. Bagheri apucă plasticul cu dinţii, scoase seringa, scuipă plasticul pe podea, puse acul, ridică seringa şi aruncă o picătură în aer.

— Gata! spuse. Preferi să îţi fac eu injecţia?

— Nu, nu. O fac… eu.

Bagheri îi aruncă iar seringa.

— Hai, grăbeşte-te!

Tot foarte încet, cu mâinile cuprinse de o nebună convulsie nervoasă, Tomas luă seringa, o puse lângă el, suflecă mâneca să i se vadă braţul, îl acoperi iar, repetă gestul şi cu celălalt braţ şi dădu din cap.

— Nu ştiu cum să fac asta! spuse.

Bagheri se apropie.

— Hai că o fac eu.

— Nu, nu. O fac eu, lasă.

Iranianul uriaş luă seringa de pe podea.

— Hai că am văzut că nu o să faci nimic! mormăi. Eu o să...

Un zgomot subit îl făcu să se întoarcă la uşă, cu pistolul gata să tragă. Două siluete apărură imediat la intrare, urmate de altele şi căzură peste Bagheri care avea arma pregătită.

Poc!

Poc!

Poc!

Iranienii căzură toţi unul peste altul, deasupra lui Bagheri, urlând. În timpul acesta Tomas se târî spre fundul sălii, încercând să scape de nebunia aceea teribilă. Mai mulţi bărbaţi dădură năvală în sală, toţi înarmaţi cu AK 47, urlând ordine şi îndreptând armele automate spre istoric.

Încet, extrem de nehotărât, cu privirea în care se citea groază şi uşurare, Tomas ridică mâinile.

— Mă predau.

XVI

Eşarfa cu care era legat la ochi nu-l lăsa pe Tomas să vadă nimic în afară de o fâşie de lumină venind de jos. Simţi căldură, auzi noi voci într-un spaţiu închis și îşi dădu seama că era târât printr-o clădire. Avea mâinile prinse cu cătuşe la spate iar nişte braţe puternice îl trăgeau prin coridoare, scări, uşi. Într-un final, după ce se împiedică mult prin întuneric, ca o simplă jucărie în mâinile unor necunoscuţi, fu împins într-un birou pe un scaun de lemn. Bărbaţi invizibili vorbeau agitaţi în persană, iar la un moment dat o voce i se adresă în engleză.

— *Passport*[56]*?*

Cum nu putea să îşi mişte mâinile, Tomas lăsă capul în jos şi atinse pieptul în stânga cu bărbia.

— Este aici.

O mână pătrunse în buzunarul interior de la cămaşă şi scoase documentul. Gălăgia continua în jurul lui, iar un sunet metalic sacadat, pe care nu îl mai auzise de mult timp, îi arăta că cineva completa un formular dactilografiind la o maşină veche de scris.

— La ce hotel sunteţi cazat? îl întrebă aceeaşi voce.

Se făcu linişte în sală, pe toţi părea să îi cuprindă curiozitatea în legătură cu omul care tocmai fusese reţinut.

Lui Tomas i se păru ciudată întrebarea. Dacă îl întreabă la ce hotel este cazat era pentru că încă nu îl identificaseră şi nici nu-şi dăduseră seama ce făceau de fapt el şi Bagheri în minister. Poate că era vreo posibilitate să îi convingă că totul er? Doar o mare înţelegere.

— Stau la Simorgh.

Maşina de scris păcăni ceva, probabil răspunsul.

— Şi ce faceţi în Iran?

— Lucrez la un proiect.

— Ce fel de proiect?

— Un proiect secret.

— Ce proiect secret?

— Un proiect în care este implicat guvernul iranian.

Vocea făcu o pauză, cântărind răspunsul.

— Guvernul iranian, da? Cu cine din guvernul iranian?

— Ministerul Ştiinţei.

---

[56] Paşaport *(engl., n. tr.).*

Se auziră din nou păcănituri la maşina de scris.

— Şi ce făceaţi în sala K?

— Lucram.

— Lucraţi? La unu noaptea? Şi după ce aţi intrat în sala K fără autorizaţie?

— A trebuit să mă duc să văd nişte chestii.

— Şi de ce nu aţi deschis cu cheia dumneavoastră? Dacă aveaţi autorizaţie de ce nu aţi dezactivat alarma?

— Era o alarmă?

— Bineînţeles că era. Uşa de la sala K e securizată cu un sistem de alarmă care comunică cu forţele de ordine. Cum credeţi că am aflat că sunt intruşi acolo? Dacă v-aţi fi folosit cheia, sistemul s-ar fi dezactivat automat.

— Trebuia să verific urgent nişte lucruri, ce vreţi? Nu aveam cheia la îndemână.

— Şi dacă era aşa, de ce aţi deschis focul asupra noastră?

— Nu eu am tras, ci celălalt. A crezut că sunteţi spărgători.

— Bine, o să vedem! spuse vocea.

Se auziră nişte voci în persană, cineva îl înşfăcă pe Tomas de pe scaun şi îl duse în altă sală. Îi scoaseră eşarfa şi cătuşele. Istoricul îşi dădu seama că se aflau într-un studio puternic luminat. Un aparat de fotografiat era montat în faţa lui, iar două reflectoare aprinse se vedeau undeva sus. Un bărbat din spatele aparatului de fotografiat îi făcu semn să se uite în obiectiv şi făcu o fotografie. Repetă exerciţiul de încă două ori, din profil, stânga şi dreapta. Când fotograful îşi termină treaba, Tomas fu împins la un birou unde îl obligară să îşi pună degetele în cerneală ca să îşi lase amprentele pe un formular.

Îl duseră într-o baie de lângă studio.

— Scoate-ţi hainele! îi ordonă bărbatul.

Tomas se dezbrăcă şi rămase în pielea goală, tremurând de frig, cu pielea de găină, în timp ce-şi ţinea mâinile în jurul corpului într-un efort de a se încălzi. Iranianul îi luă hainele, le puse într-un dulăpior şi îi dădu ceva ce părea o pijama foarte uzată, cu dungi, dintr-o ţesătură aspră de calitate slabă.

— Îmbracă-te cu asta! ordonă acelaşi bărbat.

Cum tânjea după ceva care să îl protejeze de frig, portughezul se supuse imediat. După ce se îmbrăcă cu hainele acelea de deţinut, golit de personalitatea sa, se privi, învingându-şi sentimentul de umilinţă şi disperare care îl făcea aproape să îi dea lacrimile şi inevitabil îi trecu prin cap că semăna cu unul

dintre Beagle Boys[57].

Petrecu primele douăzeci şi patru de ore într-o celulă mizeră, umedă, în care se înghesuiau încă patru deţinuţi, toţi iranieni. Trei dintre ei vorbeau doar persană, dar cel de-al patrulea, un bărbat în vârstă, pirpiriu, cu ochelari rotunzi se dovedi că vorbea fluent engleză. În prima oră petrecută în celulă, îl lăsă pe Tomas să plângă de unul singur, dar apoi când istoricul se mai calmă, se apropie de el şi îi puse o mână pe umăr.

— Mereu e mai greu prima dată, spuse cu vocea lui subţire care transmitea linişte. E prima dată pentru dumneavoastră?

Tomas puse mâna pe faţă şi dădu afirmativ din cap.

— Da.

— A, e teribil! insistă bătrânul. Când am fost arestat prima dată am plâns două zile. Îmi era tare ruşine, mi se părea că eram un hoţ oarecare. Eu, ditamai profesorul de literatură la Universitatea din Teheran!

Istoricul îl privi surprins.

— Sunteţi profesor universitar?

— Da. Mă numesc Parsa Khani, predau literatură engleză.

— Şi ce faceţi aici?

— Ei, ca toată lumea. Sunt acuzat că am colaborat cu ziare pro-reformiste, că l-am vorbit de rău pe idiotul de Khamenei şi că l-am sprijinit pe fostul preşedinte Khatami.

— Şi asta e infracţiune?

Bătrânul dădu din umeri.

— Fanaticii cred că da. Îşi potrivi ochelarii. Prima dată nu am venit aici, ştiţi?

— Aici, unde?

— La închisoarea aceasta. Prima dată nu la Evin am fost.

— Erin?

— Evin, îl corectă Parsa. Aceasta este închisoarea Evin, nu ştiaţi?

— Nu. Localitatea aceasta se numeşte Evin?

Iranianul râse.

— Nu, nu. Aceasta este închisoarea Evin, din nordul Teheranului. O închisoare de care mulţi se tem. A fost înfiinţată în anii şaptezeci de Şah şi era controlată de poliţia lui secretă, SAVAK-ul. După revoluţia islamică din 1979, închisoarea a trecut în mod formal în mâinile Cabinetului Naţional al închisorilor. Doar

[57] Personaje de benzi desenate create de studiourile Disney.

formal. Locul acesta devine acum un fel de ONU al puterilor din Iran. Autoritatea judiciară controlează secţia 240 din închisoare, Garda Revoluţionară controlează secţia 325 şi Ministerul Informaţiilor şi Securităţii comandă în secţia 209. Pe deasupra, mai sunt şi în competiţie cu toţii şi câteodată chiar îşi interoghează prizonierii unii altora, e o harababură din care nimeni nu mai înţelege nimic.

— Noi în ce aripă ne aflăm?

— Suntem într-o aripă mixtă. Eu am fost arestat de imbecilii de la Garda Revoluţionară şi ei mă ţin aici. Pe dumneavoastră cine v-a arestat?

— Nu ştiu.

— Şi din ce cauză v-au arestat?

— Am fost prins în Ministerul Ştiinţei, noaptea. Este o mare neînţelegere, sper să îmi dea drumul în curând.

— În minister? Nu făceaţi spionaj, nu?

— Bineînţeles că nu.

Parsa făcu o strâmbătură cu gura.

— Păi, asta mi se pare un delict obişnuit, îşi dădu cu părerea. Dacă e aşa, eu cred că vă aflaţi sub tutela autorităţii judiciare.

Tomas îşi strânse mai bine în jurul trupului cămaşa uniformei de deţinut, să se încălzească mai bine.

— Credeţi că or să mă lase să contactez o ambasadă a Uniunii Europene?

Bătrânul râse din nou, dar fără nici un haz.

— Dacă aveţi noroc, da! exclamă. Dar numai după ce or să vă stoarcă bine.

— Cum adică să mă stoarcă bine?

Iranianul oftă, cu privirea obosită.

— Auziţi, domnule… ăăă…

— Tomas.

— Domnule Tomas, vă aflaţi în închisoarea Evin, unul dintre cele mai neplăcute locuri din Iran. Aveţi vreo idee despre lucrurile care se întâmplă aici?

— Păi… nu.

— Ca să vă faceţi o idee, pot să vă spun că prima mea trecere pe aici pe la Evin a fost inaugurată printr-o sesiune de lovituri. Mi-am dat seama repede că era doar un fel de aperitiv uşor, pentru că mi-au servit imediat o porţie de *chicken kebab*[58]. Ştiţi ce este acela un *chicken kebab*?

---

[58] Kebab de pui *(engl. n. tr.).*

— Nu.

— N-aţi mâncat niciodată kebab în restaurantele iraniene, domnule Tomas?

— Ba da, recunoscu istoricul. Kebab. Un fel de sandviş. Fir-ar să fie, deja sunt sătul de el!

— Ei bine și aici se serveşte *chicken kebab.*

— Da?

— Da. Numai că, aici la Evin, *chicken kebab* nu este o delicatesă gastronomică. Este numele unei metode de interogare.

— Aha.

— Prima dată ne leagă gleznele şi mâinile, apoi îţi leagă gleznele de încheieturi, trec o bară enormă de metal între umeri şi dosul genunchilor, aşa rămânem în poziţie de fetus. Ridică bara, ne agaţă de un punct înalt şi rămânem aşa chirciţi în aer, ca o găină la proţap. Şi după aia ne bat.

Tomas făcu o grimasă de om terorizat.

— Dumneavoastră aşa v-au făcut?

— Da.

— Pentru că l-aţi criticat pe preşedinte?

— Nu, nu. Pentru că l-am apărat pe preşedinte.

— Că l-aţi apărat?

— Da. Khatami era pe vremea aceea preşedinte şi voia să aplice nişte reforme care să termine cu exagerările acestor fanatici religioşi, nebunii ăştia care ne fac viaţa un iad în fiecare zi şi care glorifică ignoranţa.

— Şi preşedintele nu a putut să vă elibereze?

Parsa dădu din cap.

— Nu mai e acelaşi preşedinte, acum avem unul radical. Dar asta nu are nici o importanţă. Adevărul adevărat e că atunci când era la putere, Khatami nu avea nici o putere asupra acestor imbecili. Ştiu că pare o nebunie, dar aşa merg lucrurile în ţara asta. Nu e ca în Irak, unde Saddam porunceşte şi toţi ceilalţi se supun. Aici e diferit. Să vedeţi: în 2003, de exemplu, preşedintele Khatami a ordonat să fie făcută o inspecţie în închisoarea aceasta. Oamenii lui de încredere au venit şi au încercat să viziteze secţia 209. Ştiţi ce s-a întâmplat? Ştiţi?

— Nu.

— Tipii de la Ministerul de Informaţii şi Securitate nu i-au lăsat să intre.

— Nu i-au lăsat?

— Nu.

— Şi oamenii preşedintelui ce au făcut?

— Ce să facă? Au plecat cu coada între picioare, evident. Făcu un gest de resemnare. Ca să vedeţi cine comandă în ţara asta!

— Incredibil.

— Se întâmplă aici la Evin lucruri de necrezut şi nimeni nu poate face nimic.

— Cum ar fi tortura la care v-au supus.

— Da, *chicken kebab.* Dar sunt şi altele. Odată m-au pus în carusel. Ştiţi ce e caruselul?

— Nu.

— M-au legat cu burta în sus de un pat un formă de Y. Apoi m-au învârtit cu viteză foarte mare şi m-au bătut peste tot în timp ce cântau. Respiră adânc. Am vomat toată cina.

— La naiba!

Bătrânul arătă spre unul dintre tovarăşii de celulă, un băiat osos, cu cearcăne mari.

— Faramaz, cel de colo, a trecut printr-o tortură foarte neplăcută, spuse. L-au agăţat cu capul în jos de tavanul unei săli, i-au atârnat o greutate de testicule şi l-au lăsat aşa suspendat timp de vreo trei ore.

Tomas studie terorizat aerul bolnăvicios al lui Faramaz.

— Credeţi… credeţi că pot să îmi facă şi mie aşa ceva?

Parsa se aşeză mai bine pe podea.

— Depinde de ce credeau că făceaţi în Ministerul Ştiinţei, spuse, trecându-şi limba pe buzele subţiri. Dacă or să creadă că eraţi la furat, poate că vă o să rupă mâinile în bătaie şi după aceea vă condamnă la câţiva ani de închisoare. Dar dacă or să creadă că făceaţi spionaj… ei bine… nici nu vreau să îmi imaginez.

Istoricul simţi că îl trece un fior teribil prin tot corpul şi începu să se întrebe dacă, la drept vorbind, nu era mai bine să fi folosit seringa pe care i-o dăduse Bagheri.

— Dar chiar străin fiind, nu…

— Cu atât mai mult că sunteţi străin, îl întrerupse Parsa. Şi sunt sigur de un lucru. Arătă spre interlocutorul său. Nu o să mai scăpaţi de cea mai îngrozitoare tortură.

Tomas simţi cum îi tresare inima.

— Credeţi?

— Trecem cu toţii prin ea. E cea mai eficientă.

— Şi care… care e?

— Sicriul.

— Poftim?

— Unii îi spun sicriul, alţii tortura albă. Orice om cedează până la urmă. Toţi cedează. Unii rezistă trei zile, alţii trei luni, dar toţi mărturisesc până la urmă. Şi dacă nu o fac aici în Evin, îi trimit la închisoarea 59, care e mult mai rea. Într-un final, toţi deţinuţii mărturisesc. Şi ce au făcut și ce le-ar fi plăcut să facă şi de ce nu au făcut. Mărturisesc ce vor ei.

— Şi… şi… ce ne fac?

— Unde?

— În sicriul acesta.

— În sicriu? Nimic.

— Ce?

— Nimic.

— Nu ne fac nimic? Nu înţeleg.

— Sicriul este o celulă de o singură persoană. Pare un sicriu. Imaginaţi-vă ce înseamnă să trăieşti zile în şir într-un loc foarte mic, aproape de mărimea unui sicriu, fără să vorbeşti cu nimeni şi fără să auzi vreun zgomot. Aşa, când povesteşti nu pare nimic deosebit, nu? Mai ales când îl compari cu caruselul sau cu Chicken kebab. Dar să trăieşti aşa… Dădu din mână. Of!

— Chiar aşa de rău e?

— Înnebuneşti. Sicriele funcţionează în secret, dar, cum v-am spus, cele mai rele nici nu sunt aici la Evin. Cele mai rele sunt cele din centrele de detenţie.

— Centre de detenţie?

— Ziarele le spun *nabadeh movazi* sau instituţii paralele. Sunt într-o asemenea stare de clandestinitate, că nici măcar nu sunt prevăzute în vreo lege, deşi sunt menţionate în ziare şi chiar şi în parlament. Aparţin miliţiilor *basiji* sau ţin de Ansar-e Hezbollah ori de diversele servicii secrete. Nu sunt semnalizate corespunzător ca închisori, nu înregistrează numele deţinuţilor şi nici măcar autorităţile guvernamentale nu au acces la informaţiile despre bugetele sau organizarea lor. Deputaţii şi preşedintele Khatami au încercat să desfiinţeze *nabadeh movazi,* dar nu au reuşit.

— Cum e posibil aşa ceva?

Parsa se uită în sus, de parcă s-ar fi adresat unei entităţi divine.

— Doar în Iran, dragă prietene! răbufni. Doar în Iran se poate aşa ceva!

— Aţi fost deja în vreunul din locurile astea?

— Bineînţeles. Ca să vă spun adevărul, prima dată când am fost arestat nici nu am venit aici la Evin, ştiţi? M-au dus direct la

închisoarea 59.

— Aha, e tot o închisoare.

— O numim închisoarea 59 sau *eshraad abad,* dar nu e înregistrată ca închisoare. E cea mai faimoasă dintre toate *nabadeh mozavi.*

— Se află aici în Teheran?

— Da, închisoarea 59 este într-un complex din bulevardul Valiasr şi e controlată de Sepah, serviciile de informaţii ale Gărzii Revoluţionare. Sicriele din acest centru de detenţie sunt cele mai rele dintre toate. Pe lângă ele, cele din Evin par locuinţe luxoase. Nici nu vă imaginaţi cum sunt. Înnebuneşti într-o noapte.

Aproape fără să vrea, Tomas se imagina în fiecare din situaţiile care îi erau descrise.

— Şi… şi bagă de obicei şi străini în locul acela? întrebă cu frică.

— Bagă acolo pe cine vor. Cine intră în închisoarea 59 e ca şi cum n-ar mai exista. Aici la Evin se găseşte un registru al deţinuţilor. Acolo, nici vorbă de aşa ceva. Intri, poţi să reapari sau să dispari pentru totdeauna, nimeni nu ţine evidenţa.

— Înţeleg.

— Aşa că nu pot decât să vă dau un sfat.

Se făcu o pauză.

— Care e acela?

— Dacă aveţi ceva de mărturisit, să o faceţi de la început, spuse bătrânul cu vocea obosită. Aţi auzit?

— Da.

— O să vă scutească de multă suferinţă.

Închis în celula aceea mizeră, unde aerul era impregnat de un miros amestecat şi greţos de mucegai, urină şi fecale, Tomas petrecu noaptea şi dimineaţa următoare hotărându-se ce avea să zică sau nu la interogatoriu. I se părea evident că nu putea să spună că lucrează pentru CIA, să mărturisească aşa ceva era ca şi cum şi-ar fi semnat sentinţa la moarte.

Neputând, deci, să spună adevărul, rămânea pe cap cu o mare problemă, anume să explice inexplicabilul, adică să justifice spargerea seifului şi prezenţa lui Bagheri alături de el. Când fusese capturat, istoricul rămăsese cu impresia că tovarăşul lui fusese omorât, dar nu putuse să verifice dacă într-adevăr aşa era şi risca mereu ca Bagheri, fiind în viaţă, să prezinte o versiune a faptelor care l-ar fi compromis. Pe de altă parte, chiar dacă Bagheri era mort, legătura cu el rămânea o problemă, căci nu ar

fi fost niciodată în stare să dea o explicaţie convingătoare pentru faptul că fusese prins în minister cu el. Pe de altă parte, chiar dacă omul CIA-ului era mort, poliţia putea oricum să îl identifice şi să cerceteze ce legături avea. Iranienii puteau să îi interogheze prietenii şi familia şi să îi percheziţioneze casa. Nu putea în nici un fel să ştie ce vor descoperi, dar şansele să facă legătura dintre Bagheri şi agenţia secretă americană erau ridicate. Şi, dacă ar fi făcut-o, întrebarea era evidentă. Ce făcea Tomas la miezul nopţii, cu un agent CIA în Ministerul Ştiinţei după ce spărseseră un seif în care era păstrat un document strict secret? Cum să explice inexplicabilul? Şi, ca şi cum toate acestea nu erau de ajuns, nu trebuia să uite de Babak. Fusese prins oare şoferul? Şi dacă fusese prins, ce ar fi dezvăluit el? Şi dacă nu fusese prins, oare putea să fie?

— Ce vă îngrijorează? întrebă Parsa.

— Totul! exclamă Tomas.

— Se pare că vorbiţi singur.

— E interogatoriul. Mă concentrez la ce voi spune.

— Spuneţi adevărul, îl sfătui bătrânul din nou. O să vă cruţaţi de multă suferinţă inutilă.

— Desigur.

Nu putea să-i spună acelui necunoscut că nu putea cu nici un chip să zică adevărul. Parsa păru că înţelege, pentru că imediat întoarse chipul şi se uită la lumina zilei, care intra printre gratiile ferestrei.

— Dar dacă nu puteţi să spuneţi adevărul, adăugă imediat, vă dau un sfat.

— Care e acela?

— Să nu credeţi nimic din ce or să vă spună. Aţi auzit? Să nu credeţi nimic. Se uită la Tomas cu ochii lui strălucitori. Când am fost prins prima dată, atunci când am fost dus la închisoarea 59, mi-au spus că preşedintele Khatami fugise din ţară şi că îmi arestaseră fiicele, iar acestea dezvăluiau lucruri foarte grave despre mine. Mi-au spus asta cu cel mai credibil aer din lume şi mi-au cerut să semnez o declaraţie, adăugând că era cel mai bine pentru mine, că era singurul fel în care aş fi putut obţine o iertare. Când am fost eliberat mai târziu, mi-am dat seama că nimic din ceea ce îmi spuseseră nu era adevărat. Preşedintele încă era în funcţie, iar fiicele mele nu fuseseră arestate niciodată.

Tomas petrecu ore în şir tot gândindu-se la interogatoriu, chinuindu-se cu spaţiile goale, cu lucrurile fără sens, absurde, din versiunea lui ficţională. Rumegă problema la prânz, în timp ce

înghiţea distrat o supă de pui apoasă pe care un paznic i-o turnase într-o gamelă de aluminiu. Încă mai era cufundat în problema lui când îl doborî oboseala şi adormi la primele ore ale amiezii, culcat pe o rogojină de pe duşumeaua rece şi umedă din celula aflată în aripa comună a închisorii Evin.

XVII

O zgâlţâitură violentă îl trezi pe Tomas din somnul neliniştit în care era cufundat de vreo câteva ore. Deschise ochii şi văzu un om cu trăsături violente în faţa lui, cu o barbă rară şi cu o chelie în creştetul capului, care îl zgâlţâia puternic de umeri cu mâinile lui puternice. Se uită în jur, pe jumătate ameţit şi observă că era întuneric, se făcuse noapte deja, iar celula era luminată de aceeaşi lumină gălbuie intermitentă din ajun.

— Trrrezirea, spuse bărbatul într-o engleză nesigură cu un puternic accent persan.

— Ce?

— Colonelul vă aşteaptă. Rrrepede.

Bărbatul îl trase în sus, obligându-l să se ridice în picioare; scoase un batic din buzunar şi îl legă la ochi. După aceea, lui Tomas i se legară mâinile la spate cu cătuşe şi fu tras afară din celulă. Parcurseră din nou coridoare, urcară şi coborâră scări, până ce deţinutul, pe întuneric, din cauză că era legat la ochi, intră într-o încăpere încălzită şi fu obligat să se aşeze pe o bancă de lemn, fără să i se scoată cătuşele.

Linişte.

Tomas simţi o prezenţă. Auzi o respiraţie uşoară şi nişte articulaţii care trosneau, era evident că se afla cineva în cameră, dar nimeni nu scoase nici un cuvânt aşa că istoricul tăcu la rândul lui. Cinci minute trecură în linişte, se auzeau doar respiraţia şi pocniturile acelea. Deţinutul se mişcă pe bancă şi simţi ceva la dreapta lui. Îşi dădu seama că era o măsuţă lipită de braţul scaunului, ca la băncile de la şcoală. După câteva clipe simţi un corp care se aşeză pe măsuţa aceea, aşa că se aplecă, intimidat.

Zece minute de linişte.

— Profesore Noronha, spuse vocea într-un final, pe un ton reţinut, ca al unui leu care ascunde un răget fioros într-un mârâit blând. Fiţi binevenit în umilul nostru palat. Staţi confortabil?

— Vreau să vorbesc cu un diplomat al Uniunii Europene.

Necunoscutul lăsă să mai treacă câteva secunde.

— Numele meu este Selman Kazemi şi sunt colonel al VEVAK, Ministerul Informaţiilor şi Securităţii, spuse, ignorând ostentativ cererea. Am câteva întrebări pe care vreau să vi le pun, dacă nu

vă deranjează.

— Vreau să vorbesc cu un diplomat al Uniunii Europene.

— Prima întrebare este evidentă. Ce anume făceaţi în clădirea Ministerului Ştiinţei şi Tehnologiei la ora unu noaptea?

— Vorbesc doar după ce o să am o conversaţie cu un diplomat al Uniunii Europene.

— Din ce cauză aţi spart seiful din sala K şi aţi scos din el un document de importanţă maximă pentru apărarea şi securitatea Republicii Islamice?

— Vreau să vorbesc cu un diplomat al Uniunii Europene.

— Ce intenţionaţi să faceţi cu documentul pe care l-aţi scos din seif?

— Am dreptul să vorbesc cu…

— Linişte! urlă colonelul în urechea lui dreaptă, dintr-odată enervat. În acest moment nu existaţi! Nu aveţi drepturi! Aţi abuzat de ospitalitatea noastră şi v-aţi implicat în activităţi care poate că au pus în pericol securitatea Republicii Islamice. Aţi fost implicat într-o acţiune din care a rezultat rănirea gravă a patru oameni din forţele de apărare iraniene, iar unul dintre ei este internat în spital în stare gravă. Dacă va muri, veţi deveni criminal. Aţi înţeles?

Tomas tăcu.

— Aţi înţeles? urlă şi mai tare, cu gura lipită de urechea lui Tomas.

— Da, replică deţinutul încet.

— Cu atât mai bine! exclamă colonelul Kazemi. Atunci vă rog să răspundeţi la întrebările mele acum. Făcu o pauză pentru a-şi reveni şi reluă interogatoriul pe un ton mai calm. Ce făceaţi în Ministerul Ştiinţei şi Tehnologiei la ora unu noaptea?

— Răspund doar după ce vorbesc cu un…

O lovitură violentă la ceafă aproape că îl aruncă pe Tomas la podea.

— Răspuns greşit! urlă colonelul VEVAK. O să repet întrebarea. Ce făceaţi în Ministerul Ştiinţei şi Tehnologiei la ora unu noaptea?

Deţinutul tăcu.

— Răspundeţi!

Linişte.

Urmă o nouă lovitură, de data aceasta un pumn puternic care îi veni în cap din dreapta cu atâta violenţă, că Tomas se dezechilibră şi căzu cu un geamăt surd pe partea stângă, lungindu-se zgomotos pe podea, cu mâinile încă prinse la spate în cătuşe.

— Eu… voi… voi, se bâlbâi, dezorientat, simţind cum un obraz îi zvâcnea din cauza impactului, iar celălalt i se lipea de piatra rece. Nu aveţi dreptul să îmi faceţi aşa ceva. O să protestez. O să fac plângere, aţi auzit?

Colonelul izbucni în râs.

— O să faceţi plângere? întrebă în mod vizibil amuzat. Şi la cine o să vă plângeţi? Ha? La mămica?

— Nu aveţi dreptul să îmi faceţi aşa ceva. Am dreptul să contactez un diplomat european.

Nişte mâini puternice îl înşfăcară pe Tomas şi îl aruncară din nou pe banca aceea ca de şcoală.

— Dumneavoastră nu aveţi nici un drept, v-am spus-o deja, strigă colonelul. Singurul drept pe care îl aveţi aici este acela de a spune adevărul, aţi înţeles? Adevărul. Adevărul vă va elibera. Acesta este motto-ul nostru, motto-ul VEVAK. Salvarea prin adevăr. Spuneţi-ne adevărul şi vom lua în considerare acest lucru când vom hotărî ceva în legătură cu dumneavoastră. Ajutaţi-ne să îi găsim pe duşmanii Republicii Islamice şi veţi fi premiat. Mai mult decât atât, veţi fi salvat. Salvarea prin adevăr. Dar, dacă veţi continua să tăceţi, vă veţi căi amarnic. Coborî tonul vocii, care acum era dulce, aproape seducătoare. Ascultaţi ce vă spun. Aţi făcut o greşeală. Dar încă mai e timp să o corectaţi. Vă garantez asta. La urma urmei, cu toţii greşim, nu? Grav e doar să persişti în greşeală. Asta e cu adevărat grav, înţelegeţi? Îşi îndulci şi mai mult vocea, părea acum un apropiat intim. Ascultaţi, facem aici o înţelegere noi doi. Îmi spuneţi tot şi eu fac un raport foarte pozitiv despre dumneavoastră. Să ştiţi că noi nu avem nimic împotriva dumneavoastră. Din ce motiv să vă facem rău? Vrem doar să ne ajutaţi să îi găsim pe duşmanii noştri. Vedeţi cât e de simplu? Dumneavoastră ne ajutaţi pe noi, iar noi vă ajutăm pe dumneavoastră. Deci? Ce-mi spuneţi?

— Mi-ar face o mare plăcere să vă ajut, spuse Tomas, pregătindu-se să încaseze o nouă lovitură în orice moment. Dar înţelegeţi că înainte de toate trebuie să vorbesc cu un diplomat al Uniunii Europene. Trebuie să ştiu care îmi sunt drepturile, vreau să ştiu ce acuzaţie mi se aduce şi vreau să transmit un mesaj familiei mele. Mai mult, vreau să îmi iau un avocat. După cum vedeţi, nu cer nimic mai mult.

Colonelul făcu o pauză, ca şi cum ar fi cântărit cererea.

— Staţi să văd dacă vă înţeleg, spuse reprezentantul VEVAK. Dacă vă permitem accesul la un diplomat european, ne spuneţi tot, da?

Tomas ezită.

— Da... păi... desigur... va spun tot în funcţie de... sfaturile diplomatului şi de ce îmi va spune avocatul meu, desigur.

Colonelul Kazemi tăcu. Deţinutul auzi sunetul unui chibrit scăpărat şi simţi, după câteva clipe, mirosul acru de ţigară aprinsă.

— Credeţi că noi suntem proşti, spuse Kazemi între două fumuri de ţigară. De ce am anunţa Uniunea Europeană despre situaţia dumneavoastră fără să avem vreo garanţie că obţinem ceva în schimb? Nimeni de pe lumea asta nu ştie unde sunteţi şi nu avem nici un interes să schimbăm situaţia asta. Doar dacă nu ne daţi vreun motiv bine întemeiat, desigur.

— Ce fel de motiv?

— De exemplu, să ne spuneţi tot. Uitaţi, putem să începem cu o îndoială pe care eu o am cu privire la tipul care era cu dumneavoastră. Cine era de fapt?

Întrebarea aceasta în făcu pe Tomas să creadă în acel moment că Bagheri probabil murise. Pe de o parte, dacă colonelul nu ştia nimic despre identitatea lui Bagheri era pentru că omul CIA-ului tăcuse, poate pentru totdeauna; pe de altă parte, însă, militarul folosise trecutul referindu-se la Bagheri, ceea ce i se păru destul de relevant.

Istoricul se hotărî să-şi testeze interogatorul.

— De ce nu îl întrebaţi direct pe el?

Kazemi păru surprins de întrebare pentru o clipă, fapt care, în sine, era un răspuns.

— Hm... pentru că, se bâlbâi înainte să îţi revină. Ştiţi ce, eu sunt cel care pune întrebări aici.

Linişte.

— Aţi auzit?

— Da.

Colonelul mai trase un fum de ţigară.

— Sunteţi omul CIA-ului.

Tomas îşi dădu seama că militarul schimbase tactica, să îl ia prin surprindere, aşa că nu putea să ezite în momentul acesta crucial.

— Mă întrebaţi sau faceţi o afirmaţie?

— Fac o afirmaţie. Sunteţi de la CIA.

— Ce prostie!

— Avem dovezi.

— A, da? Cum se poate dovedi o fantezie?

— Prietenul dumneavoastră a vorbit.

— A vorbit, deci? Şi a spus că sunt omul CIA-ului?

— Da, ne-a spus tot despre dumneavoastră.

Tomas se forţă să surâdă.

— Dacă v-a spus tot despre mine, atunci sunt mult mai liniştit. Eu nu am nici o legătură cu politica, sunt doar un profesor universitar şi voi ştiţi asta.

— Sunteţi un spion. Un spion care avenit în Iran ca să ne fure secretul bombei atomice.

Kazemi întinse aici o cursă, dar nu fu foarte priceput căci Tomas o anticipase.

— Secretul bombei atomice? întrebă cu aerul cel mai mirat pe care îl putea arăta. Vai, dar la ce s-a ajuns! Nimeni nu mi-a vorbit vreodată de vreo bombă atomică, aţi auzit? Trebuie să fie vreo neînţelegere la mijloc. Eu nu am venit aici să fur nimic. Am fost invitat, înţelegeţi? Am venit aici ca să ajut Iranul să descifreze un document ştiinţific, atâta tot. Ce poveste mai e şi asta cu bomba atomică?

— Nu vă faceţi că nu înţelegeţi, replică colonelul. Ştiţi foarte bine despre ce vorbesc.

— Nu, chiar nu ştiu. Nu am auzit niciodată de aşa ceva. Treaba mea este doar să descifrez un document ştiinţific şi nimic altceva. Nimeni nu mi-a vorbit vreodată de bombe atomice sau prostii de genul ăsta. Şi, dacă mi-ar fi vorbit, nici nu aş fi acceptat să fiu aici, înţelegeţi? Aşadar nu vă apucaţi să inventaţi lucruri care nu există.

— Aţi venit aici să descifraţi un document ştiinţific, deci? Atunci de ce v-aţi dus pe ascuns la minister ca să luaţi de acolo documentul din seif? Ce motiv aţi avut?

— Acela nu este un document militar, v-am mai spus. Este un document ştiinţific. Întrebaţi la Ministerul Ştiinţei, dacă vreţi. Aveţi o imaginaţie foarte bogată şi vedeţi conspiraţii acolo unde nu e cazul.

— Ministrul deja ne-a spus ca, având în vedere natura documentului, nu puteaţi decât să faceţi spionaj acolo.

— Eu? Să spionez? Ce ridicol! Recunosc că eram curios să văd acel document ştiinţific, e adevărat. Dar era doar curiozitate ştiinţifică, atâta tot. Sunt om de ştiinţă şi e normal să vreau să văd un document rar.

— Ministrul nu i-a spus aşa.

— Dar cum i-a spus?

— I-a spus document de maximă importanţă pentru securitatea Iranului. Se apropie de deţinut şi îi şopti la ureche. I-a

spus secret de stat.

— E ridicol! protestă Tomas. Acela este un document ştiinţific. Cel puţin mie aşa mi-a spus şi n-am avut nici un motiv să mă îndoiesc. Schimbă tonul vocii, încercând să pară foarte rezonabil. Şi, în plus, dacă ar fi fost într-adevăr secret de stat, credeţi că m-ar mai fi angajat pe mine ca să-l descifrez? Hm? Credeţi? Nu ar fi găsit aici oameni în stare să o facă? Din ce cauză ar fi căutat un occidental ca să descifreze un document atât de sensibil?

— Au avut motivele lor.

— Bineînţeles că au avut! exclamă deţinutul. Motive ştiinţifice.

— Motive de stat.

— Scuzaţi-mă, dar ceea ce spuneţi nu are nici un sens. Uitaţi, nu Iranul spune mereu că vrea energie nucleară pentru scopuri pacifiste? Nu Iranul afirmă că nu vrea să dezvolte arme atomice? Atunci cum era să fur eu Iranului ceea ce nici nu intenţionează să aibă?

— Sunteţi foarte inteligent…

— Nu e chestiune de inteligenţă, ci de bun simţ. Amintiţi-vă că nu eu m-am invitat în Iran. Voi m-aţi invitat. Eu stăteam foarte bine la locul meu, văzându-mi de treaba mea, când voi m-aţi contactat şi mi-aţi cerut să vin aici. Eu niciodată…

— Ajunge! i-o tăie colonelul. Sunteţi invitatul nostru şi nu v-aţi purtat pe măsură. Aţi fost prins la miezul nopţii în Ministerul Ştiinţei spărgând un seif în care era păstrat un secret de stat. Când am apărut acolo, aţi deschis focul şi aţi rănit…

— Nu eu, celălalt!

— Ba dumneata!

— Nu, v-am mai spus că celălalt a tras!

— Cine era celălalt?

Tomas ezită. Se dusese în sală hotărât să nu spună nimic şi îşi dădu seama că se antrenase într-o conversaţie aşa de alambicată că aproape îşi spunea povestea vieţii.

— Vreau întâi să vorbesc cu un diplomat al Uniunii Europene.

— Ce?

— Vreau mai întâi să vorbesc…

O durere teribilă, ca o pişcătură fierbinte, îl arse pe gât de văzu stele verzi. Urlă de durere şi după o secundă îşi dădu seama ce se întâmplase.

Colonelul îşi stinsese ţigara pe gâtul lui.

— Dacă nu se poate cu frumosul, o să se poată altfel! spuse oficialul cu o voce neutră.

Kazemi dădu nişte ordine în persană, iar Tomas simţi mişcare

în jurul lui. Se pregăti pentru ce era mai rău şi aproape se ghemui pe bancă în aşteptarea loviturilor. Mai multe mâini îl înşfăcară de braţe şi de hainele de puşcăriaş şi îl forţară să se ridice în picioare.

— Ce… ce-o să-mi faceţi? întrebă îngrozit că legătura de la ochi nu îi permitea să vadă ce se întâmplă în jur.

— O să vă facem să vorbiţi, fu răspunsul sec al lui Kazemi.

— O să mă torturaţi?

— Nu. Mai rău.

— Ce-o să faceţi?

— O să vă trimitem la secţia 209.

Un sicriu.

Când fu aruncat în mica celulă, fără cătuşe la mâini și putu să îşi scoată baticul cu care îl legaseră la ochi şi să vadă unde se află, Tomas avu această primă impresie.

M-au pus într-un sicriu.

Celula se dovedi incredibil de mică. Era atât de strâmtă, că nu reuşea nici să îşi întindă braţele, avea doar un metru lăţime şi doi metri lungime, suficient cât să facă doi paşi, de fapt putea doar un pas şi jumătate, căci restul era ocupat de un veceu şi de o chiuvetă. Se uită în sus şi măsură înălţimea. Vreo patru metri. Un bec mic lumina celula de sus, Tomas presupuse că era de patruzeci de waţi, maximum. Podeaua părea din var, iar pereţii erau albi, strâmţi, oprimanţi, dădeau impresia că te strivesc din toate părţile.

Un adevărat sicriu.

Tomas nu se mai simţise în viaţa lui aşa de înghesuit de pereţi, încât fu cuprins de gândul că era îngropat de viu. Începu să-i fie greu să respire, trebui să închidă ochii şi să ridice nările în sus ca să controleze accesul de panică care punea treptat stăpânire pe el. Nu vru să se aşeze pe podeaua aceea de var şi rămase în picioare. Încercă să facă un pas, dar chiar numai un pas putea să facă, aşa de strâmtă era celula, doar atât îi permitea spaţiul.

Trecu o oră.

Crizele când simţea că nu are aer şi atacurile de panică se succedau cu ameţeli. Avea senzaţia de claustrofobie ca şi cum ar fi fost închis într-un mormânt, aruncat într-un mormânt cu pereţi albi şi suprafaţă de var, luminat de un bec slab de patruzeci de waţi. Obosit, se sprijini de perete.

Două ore.

Liniştea era absolută, asfixiantă, mormântală. I se părea incredibil că putea să existe o linişte atât de profundă, că îşi auzea respiraţia care părea o furtună, iar târâitul becului părea un bondar care îi zumzăia în urechi. Simţi cum i se înmoaie picioarele şi se aşeză pe var.

Ore.

Pierdu noţiunea timpului. Secundele, minutele, orele se scurgeau fără ca să-şi poată da seama de trecerea lor, de parcă era suspendat undeva în timp, pierdut într-o dimensiune ascunsă, plutind în uitare. Vedea doar pereţii, becul, veceul, chiuveta, uşa şi podeaua. Auzea doar liniştea, propria respiraţie şi ţârâitul becului. Îşi aminti că bătrânul din celula comună îi spusese că erau celule de o singură persoană mult mai rele, dar nu reuşi să îşi închipuie nimic mai rău decât locul în care se afla. Încercă să cânte, dar nu ştia versurile majorităţii cântecelor, aşa că fredonă câteva balade copilăreşti. Mai murmură câteva melodii, una după alta, hotărât să fie pick-up-ul propriu. Începu să vorbească singur, mai mult ca să audă o voce umană decât să spună ceva, dar, după câtva timp tăcu şi crezu că deja înnebunise.

— *A llaaaaaaaaaaaaaaaah u akbaaa. Aaaaacia. Ciacuiaadar!*

Vocea stridentă şi electrică a unui iranian care urla umplu brusc celula. Tomas sări şi se uită dezorientat în jur. Era sunetul unul amplificator care arunca în aer o chemare la rugăciune. Chemarea dură trei sau patru minute, tot la volum maxim, aproape asurzitoare, dar apoi se opri.

Linişte iar.

O linişte sinistră, atât de adâncă încât vibraţiile aerului păreau că-i zumzăie în urechi. Închis în spaţiul acela strâmt, fără să poată întinde braţele sau să facă doi paşi în aceeaşi direcţie, Tomas începu să se gândească la starea în care se afla, la situaţia lui disperată, la inutilitatea rezistenţei. La ce bun să reziste dacă finalul era deja stabilit? Nu merita mai degrabă să anticipeze deznodământul inevitabil? De ce să se teamă de moarte, dacă oricum era mort acolo? Da, era deja mort fără să fi murit, adevărul era că fusese îngropat într-un sicriu şi acum nu era decât un mort-viu.

Mesele îi erau date în linişte. Paznicul deschidea o ferestruică mică din uşă, îi dădea un blid metalic cu mâncare, o lingură de plastic şi un pahar cu apă. După o jumătate de oră venea să ia tacâmurile. Pauzele scurte de masă, urletul din amplificatoare prin care se chemau oamenii la rugăciune erau singurele

momente de contact cu lumea exterioară. În rest totul era nedefinit.

Un fel de pată în timp.

Tomas mânca atunci când se deschidea ferestruica şi apărea farfuria, îşi făcea nevoile în veceu şi se întindea în poziţie fetală pe podea când îi era somn, căci doar aşa avea loc şi era singurul fel în care se putea încălzi. Lumina becului stătea mereu aprinsă şi, îngropat în sicriul acela de cărămidă şi ciment, deţinutul nu avea cum să ştie ce oră era, cât timp trecuse, dacă era zi sau noapte, dacă avea să iasă de acolo în curând sau dacă-l închiseseră acolo şi uitaseră de el.

Se mulţumea doar să existe.

XVIII

Clinchetul unei chei răsucindu-se în broască îl trezi pe Tomas din lunga toropeală în care era cufundat. Broasca făcu nişte clicuri succesive până ce uşa se deschise, iar un bărbat scund, cu o barbă ascuţită, apăru şi se uită la deţinut.

— Îmbrăcaţi-vă cu asta! îi spuse iranianul şi aruncă o pungă albastră de plastic pe podeaua celulei minuscule.

Istoricul se lăsă pe vine şi deschise punga. Înăuntru erau hainele lui sifonate şi mototolite. Pe ușa întredeschisă văzu pentru prima dată după mult timp lumina zilei care se ivea de după un colţ şi îi veni să o ia la fugă şi să îmbrăţişeze soarele, să îşi umple plămânii de aer, să trăiască din plin ziua aceea.

— Repede! mormăi bărbatul, care îşi dădu seama de felul visător în care Tomas contempla lumina naturală care intra pe coridor. Grăbiţi-vă!

— Da, da, imediat!

Istoricul se îmbrăcă şi se încălţă în două minute, nerăbdător să se agaţe de şansa nesperată care i se oferea de a ieşi din sicriu şi de a respira aer proaspăt. Chiar dacă mergea la un interogatoriu dur, chiar dacă l-ar fi făcut *chicken kebab*-ul de care îi vorbise bătrânul arestat pe care îl cunoscuse când venise în închisoarea Evin, orice era mai bine decât să fi stat în continuare în locul acela teribil, prefera orice tortură decât să mai fie îngropat de viu.

Când fu îmbrăcat şi se ridică în picioare, aproape sărind de emoţie că urma să părăsească celula, iranianul scoase un batic din buzunar şi-i făcu semn cu mâna să se întoarcă.

— Întoarceţi-vă!

— Ce?

— Întoarceţi-vă!

Tomas se întoarse cu spatele la uşă şi iranianul îl legă la ochi. Apoi îi trase braţele la spate şi îi puse cătuşele.

— Să mergem, spuse, trăgându-l de braţ.

Deţinutul se împiedică şi era să cadă, dar se lovi de un perete şi se echilibră, apoi se lăsă tras de paznic.

— Unde mă duceţi?

— Linişte!

Paznicul îl duse pe un coridor lung, apoi începură să urce nişte

scări. În drum spre celula lui solitară, Tomas rămăsese cu impresia că aripa din secţia 209 în care se afla era la subsol fapt care i se confirmă acum când ieşea de acolo. Traversară mai multe coridoare şi intrară în ceea ce părea o sală, unde îl obligară să se aşeze pe o bancă. Tomas se mişcă pe bancă şi simţi o măsuţă lipită de ea, la fel ca cea de la primul interogatoriu, poate că erau aceeaşi bancă şi aceeaşi sală.

— Aşadar? îl întrebă o voce cunoscută. V-aţi distrat în *enferadi*?

Iar colonelul Salman Kazemi.

— Unde?

— În *enferadi.* Celula solitară.

— Vă cer să mă lăsaţi să vorbesc cu un diplomat al Uniunii Europene.

Colonelul râse.

— Iar? exclamă. Nu aţi terminat cu asta?

— Am dreptul să vorbesc cu un diplomat.

— Aveţi dreptul să mărturisiţi totul. După ce aţi stat trei zile închis în *enferadi,* sunteţi dispus să vorbiţi?

— Trei zile? Au trecut trei zile?

— Da. Unii cred că trei zile în sicriu le-a ajuns. Cumva şi dumneavoastră v-a fost de ajuns.

— Eu vreau să vorbesc cu un diplomat european.

Se lăsă linişte, iar colonelul oftă supărat, părea că a ajuns la capătul răbdării.

— Văd că nu v-a fost de ajuns, spuse cu un ton rezervat de obicei copiilor care nu sunt cuminţi. Ştiţi, cred că noi aici la Evin suntem foarte blânzi. Chiar foarte blânzi. E defectul nostru, că suntem aşa de sentimentali şi că respectăm drepturile unor canalii ca dumneata, ticăloşi care merită doar să fie scuipaţi. Oftă din nou. În sfârşit. Se auzi un sunet ca şi cum cineva ar scrie. Tocmai v-am semnat ordinul de ieşire, anunţă colonelul. Să plecaţi de aici.

Lui Tomas nu-i venea să creadă ce auzise.

— O să mă eliberaţi?

Kazemi râse zgomotos.

— Da, desigur. Tocmai am făcut-o.

— Chiar pot să plec?

— Puteţi şi trebuie să plecaţi. Din momentul acesta nu mai ţineţi de Evin. Afară!

Istoricul se ridică în picioare, nevenindu-i să creadă, dar totuşi sperând.

— Şi când îmi scoateţi chestia asta de pe ochi?

— Păi… n-o s-o scoatem.

— Nu o s-o scoateţi? De ce?

— E foarte simplu. Tocmai am semnat ordinul de ieşire. Din acest moment nu mai sunteţi sub tutela închisorii Evin. O să părăsiţi acest loc şi, după ce ieşiţi pe uşa aceasta, nu mai suntem responsabili de ceea ce vi se întâmplă.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

Nişte mâini îl trăseseră brutal pe Tomas, târându-l afară din sală, legat la ochi şi cu mâinile în cătuşe la spate. În timp ce era târât violent pe coridor, istoricul îl auzi pe Kazemi cum îi răspunde cu sarcasm la ultima lui întrebare.

— Distracţie plăcută la închisoarea 59.

O mână îi împinse lui Tomas capul în jos, iar istoricul fu tras într-o maşină, încă legat la ochi şi cu cătuşele la mâini. După spaţiul de pe banchete, Tomas îşi dădu seama că se afla pe bancheta din spate, dar imediat necunoscuţii îl împinseră în jos şi se aşezară ei pe banchetă şi îşi puseră picioarele peste el, într-o poziţie umilitoare, păreau vânători care stau cu picioarele pe prada lor sau ţărani care calcă pe un sac de cartofi.

Maşina demară şi o luă pe străzile Teheranului. Tomas simţi căldura soarelui pe ceafă şi auzi orhestra de claxoane şi motoare din traficul haotic al oraşului. Automobilul viră la stânga, la dreapta, zgâlţâindu-l în poziţia lui neconfortabilă şi umilitoare. Istoricul trebui să se abţină să nu plângă, nu vedea o cale de scăpare din acel infern. Prezenţa vie a zgomotelor urbane îl umplea de nostalgie pentru libertatea pierdută şi făcea ca situaţia lui să fie şi mai dureroasă.

Ce prost fusese, se gândi, în timp ce trupul încătuşat îi era zdruncinat de curbele pe care le lua maşina. Trebuie să fi fost nebun când se dusese să vorbească cu americanul de la ambasadă şi acceptase să intre în nebunia asta teribilă. Dacă ar fi azi, se gândi în sinea lui, dacă ar fi azi, i-ar fi spus nu americanului şi le-ar fi spus nu imediat şi iranienilor; să-şi găsească americanii alt idiot care să salveze lumea iar iranienii să aducă alt imbecil care să descifreze şaradele lui Einstein. Dar era prea târziu pentru lamentări, iar Tomas ştia asta foarte bine. Mai mult, când luăm o decizie nu o facem niciodată având la dispoziţie datele ulterioare, ci pe cele din momentul în care ne decidem și aşa rămâne situaţia. Pe de altă parte, se gândi, poate cel mai important era…

Tarrrr…

Maşina se opri brusc, se auziră strigăte înăuntru, era şoferul care înjura în persană, iar oamenii care stăteau pe bancheta din spate cu picioarele pe Tomas dădeau o mulţime de ordine foarte nervoşi. Întins sub banchetă, istoricul auzi scârţâitul mai multor frâne şi sunetul înfundat al unor porţi lovite afară. Imediat portiera din spate a maşinii în care se afla fu deschisă şi auzi o voce care striga la cei dinăuntru. Paznicii răspunseră încet, pe un ton din care se înţelegea că sunt intimidaţi, ceea ce îl surprinse. Ce l-a surprins mai mult fu mâna care îi smulse baticul de pe ochi imediat, lăsând lumina zilei să-i invadeze simţurile.

— Repede, se auzi o voce iraniană care vorbea în engleză. Nu avem foarte mult timp.

— Ce? Ce… ce?

Cineva începu să umble la cătuşele lui Tomas. I se păru prima dată că se jucau cu cătuşele lui, dar înţelese imediat că introduseră chei în încuietoarea cătuşelor, ceea ce i se confirmă după câteva clipe, când îşi simţi mâinile libere.

— Veniţi! ordonă aceeaşi voce. Repede, repede!

Tomas ridică capul şi văzu un bărbat cu un ciorap pe faţă cu două găuri la ochi care îl împingea afară din maşină. Individul avea un pistol în mână, îl împinse spre o maşină mică albă, parcată lângă maşina lor. Traficul era paralizat, se auzeau claxoane peste tot, toată strada era martoră la scena incredibilă, alţi bărbaţi cu cagule formând un perimetru de siguranţă în jurul maşinii în care fusese băgat deţinutul. După ce Tomas intră în maşină, portiera se închise cu zgomot şi cea ce-a doua maşină demară, dispărând imediat pe o străduţă laterală.

Toată operaţiunea nu dură mai mult de un minut şi jumătate.

Şoferul era un bărbat cu fălci puternice, mustaţă neagră, mare şi mâini păroase care ţineau strâns volanul. Imediat simţi cum bătăile inimii se calmează şi lucrurile revin la normal, iar Tomas se aplecă spre el şi îi puse mâna pe umăr.

— Unde mergem? vru să ştie.

Bărbatul se uită la el cu coada ochiului, părea aproape surprins că pasagerul i se adresează.

— Ce?

— Unde mergem?

Iranianul dădu din cap.

— *Ingilisi balad nistam.*

— Nu vorbiţi engleză? *Ingilisi*? *Na ingilisi*?

— *Na,* confirmă bărbatul, aproape mulţumit că se făcu înţeles. *Ingilisi balad nistam.*

— Fir-ar să fie!

Bărbatul se lovi cu putere în piept.

— *Esman Sabbar e.*

— Ce?

Se lovi din nou.

— Sabbar, repetă. Sabbar. Esman Sabbar e.

— Ah! Te cheamă Sabbar? Sabbar?

Şoferul surâse şi arătă o gură fără dinţi.

— *Bale.* Sabbar.

Maşina o luă pe străzi una după alta, întorcând la stânga şi la dreapta. Sabbar părea mereu atent la tot ce se întâmpla în jur, cu ochii când la oglinda retrovizoare, când la traseu, stradă, colţurile străzii, intersecţii, asigurându-se că nu erau urmăriţi şi că nimeni nu se uita la ei.

Se apropiară de ceea ce părea un service plin de maşini iar şoferul întoarse maşina şi o băgă înăuntru. Sabbar ieşi rapid din maşină, închise poarta, rupând astfel contactul cu exteriorul şi se asigură că erau singuri. Îi făcu semn lui Tomas să coboare şi îl conduse la un Mercedes vechi parcat lângă maşina lor. Deschise portiera maşinii mari şi scoase o ţesătura neagră enormă, pe care i-o întinse, de parcă i-ar fi oferit un cadou.

— E pentru mine?

— *Bale,* replică Sabbar, făcându-i semn cu mâna să se îmbrace.

Tomas întinse ţesătura şi surâse când îşi dădu seama ce era. Era un *chador.* Haina era complet neagră, părea unul dintre cele mai conservatoare şi mai inestetice *chador* de la piaţă, cu o dantelă în dreptul feţei care îi permitea să vadă şi să respire.

— Inteligenţi, comentă. Vreţi să mă deghizaţi în femeie, nu?

— *Bale,* insistă şoferul.

Tomas îşi puse *chadorul,* care îl acoperi până în vârful picioarelor, se întoarse spre Sabbar, cu mâinile în şold pe sub haină.

— Deci? Arăt bine?

Iranianul îl analiză din creştet până în tălpi şi râse.

— *Khandedar e.*

Istoricul nu înţelesese, dar presupuse, din aerul glumeţ al şoferului, că totul era în ordine. Se aplecă şi se aşeză pe bancheta din spate a Mercedesului negru. Sabbar îşi puse o şapcă de şofer pe cap, redeschise poarta, intră în maşină, o

scoase din garaj, închise din nou poarta şi o porni cu maşina pe străzile din Teheran, părea şoferul unei bogate matroane iraniene conservatoare.

Maşina mergea, iar Tomas deschise geamul din spate lăsând să intre aerul poluat de ţevile de eşapament. În ciuda hainei groase care îi acoperea corpul şi care îl lăsa doar să ghicească lumea prin deschizătura de dantelă din dreptul feţei, respiră adânc şi simţi, aproape extaziat, parfumul libertăţii. Dantela aceea care mai mult îl împiedica să vadă, l-ar fi stânjenit în orice altă situaţie, i-ar fi luat aerul, l-ar fi sufocat; dar nu acolo, nu în acel moment, nu după ce petrecuse trei zile închis într-un sicriu de ciment şi ultima oră legat la ochi, neştiind dacă avea să mai vadă vreodată lumina zilei, cerul de un albastru profund, norii albi ca bumbacul, agitaţia nervoasă a unui oraş aglomerat şi plin de viaţă.

Cât de frumoasă era libertatea!

Simţi că i se luă o greutate de pe umeri, o presiune i se topi în piept şi se bucură, beat şi exaltat, de dulcea amărăciune a acelui moment sublim de libertate. Era liber. Liber. I se părea că tocmai se trezise dintr-un coşmar, îi era aşa de greu să accepte că ceea ce se întâmplase chiar s-a întâmplat, ajunse să se întrebe dacă nu cumva totul nu fusese decât un vis urât, atât de incredibilă şi de ireală fusese aventura lui. Dar, dacă era coşmar, tocmai se trezise, iar dacă era realitate, tocmai scăpase. Adevărul e că aerul de pe străzi îi umplea nările de mirosul greţos de combustibil ars, dar niciodată un miros atât de repugnător nu i se păruse un balsam aşa de parfumat.

Mercedesul se plimbă pe străzile Teheranului încă vreo douăzeci de minute. Trecu prin zona bazarului şi înconjură magnificul complex al Palatului Golestan, cu faţadele lui somptuoase, dominate de cupole şi turnuri superbe, cu structuri minuţios lucrate care se ridicau din verdeaţă din grădina atent îngrijită.

Maşina lăsă Palatul Golestan în urmă, înconjură piaţa Imam Khomeini şi intră pe un bulevard larg, paralel cu un enorm parc cu grădini. Când ajunse la capătul parcului, o luă la dreapta şi parcă uşor în faţa unei clădiri noi. Jucând foarte bine rolul lui de *chauffeur* de lux, Sabbar ieşi din maşină şi veni în spate să deschidă portiera, făcând o plecăciune în care silueta cernită a „matroanei” iraniene coborî.

Şoferul conduse apoi figura îmbrăcată în *chador* până la uşa

clădirii şi apăsă un buton de pe cadrul metalic al interfonului. O voce electrică sună din difuzor, punându-le întrebări noilor sosiţi și Sabbar se prezentă. Uşa se deschise cu un sunet sec. Iranianul se uită la Tomas şi îi făcu un semn cu capul să îl urmeze. Intrară în lobby-ul clădirii şi apăsară pe buton ca să cheme liftul. Intrară în lift şi urcară la etajul doi.

O iraniană grăsuţă, îmbrăcată cu un *shalwar kameez* uşor şi auriu, îi aştepta la uşa liftului.

— Bine aţi venit, profesore! îl salută. Mă bucur să vă văd liber.

— Nu mai mult ca mine, cu siguranţă.

Femeia surâse.

— Presupun.

Intrară în apartament şi Sabbar dispăru pe hol. Iraniana rotunjoară îi făcu semn lui Tomas să intre în living şi să se aşeze pe canapea.

— Puteţi să vă scoateţi *chadorul,* dacă vreţi, spuse.

— Sigur că vreau! exclamă Tomas.

Se aplecă şi trase ţesătura lungă şi neagră, până rămase cu capul afară, cu părul castaniu ciufulit, dar eliberat din strânsoare.

— Vă simţiţi mai bine?

— Foarte bine! oftă istoricul. Se trânti pe canapea şi încercă să se relaxeze. Unde suntem?

— În centrul Teheranului. Lângă parcul Shahr.

Se uită pe fereastră. Arborii se aliniau la câteva sute de metri distanţă, verdele plăcut al coroanei era în contrast cu cenuşiul murdar al oraşului.

— Puteţi să-mi explicaţi ce se întâmplă? Cine sunteţi?

Iraniana surâse cu bonomie.

— Numele meu este Hamideh, dar mi-e teamă că nu mi-e permis să vă explic nimic. O să vină cineva imediat care o să vă răspundă la toate întrebările.

— Cine?

— Aveţi răbdare, spuse, plecând privirea. Vreţi să mâncaţi ceva?

— Glumiţi? Bineînţeles, sunt mort de foame! exclamă. Ce aveţi?

— Hm... staţi să văd, ezită, gânditoare. Avem *bandemjun* şi *ghorme sabzi.*

— Asta e mâncare?

— Da, desigur.

— Atunci aduceţi-mi de toate. De toate.

Hamideh se ridică şi dispăru pe hol, lăsându-l pe Tomas singur

în sală. Istoricul se simţi extenuat şi închise ochii, încercând să se odihnească puţin.

Ţârrr!

Un sunet neaşteptat îl făcu să se trezească imediat. Cineva sunase soneria.

Ţârrr!

Sună a doua oară.

Se auziră paşi grei apropiindu-se pe hol şi văzu silueta corpolentă şi colorată a lui Hamideh care mergea prin holul apartamentului, chiar în faţa sufrageriei. Iraniana ridică receptorul interfonului şi schimbă câteva cuvinte în persană. Puse receptorul la loc şi se întoarse să se uite la Tomas.

— Vine imediat cineva care va putea să vă explice tot.

Hamideh scoase lanţul, deschise uşa şi se îndepărtă, luând-o din nou pe hol spre bucătărie ca să meargă să pregătească bucatele cerute de musafir.

Tomas rămase pe canapea, în aşteptare, cu ochii la uşa întredeschisă, atent la ce se întâmpla dincolo de ea. Auzi zgomotul făcut de liftul care coborî, se opri şi urcă iarăşi. Văzu lumina ascensorului apărând încet la etajul al doilea, liftul care se balansă puţin şi se opri, uşa deschizându-se cu un clichet. Cea care avea să îi explice tot fu iniţial o siluetă vagă, apoi o umbră dar imediat prinse contur şi se transformă într-o persoană.

Se priviră.

Când ieşi din lift, ceea ce îl surprinse cel mai mult pe Tomas nu fu cine era; ci că nu fu deloc surprins să vadă despre cine era vorba. De parcă ar fi ştiut dintotdeauna ca aşa va fi, de parcă şi-ar fi dorit ca acela să fie răspunsul, de parcă speranţa devenise realitate, de parcă coşmarul se transformase în vis, de parcă totul nu fusese decât deznodământul firesc după tot ceea ce trăise, gândise şi simţise în acea ultimă săptămână intensă.

Cu ochii verzi împăienjeniţi de lacrimi, Tomas văzu silueta înaltă şi zveltă care stătea în cadrul uşii, ezitantă. Se opriră şi se priviră, ea cu buzele groase uşor întredeschise, cu şuviţele negre care îi cădeau pe fruntea albă, cu ochii de culoarea mierii care îl priveau cu o expresie de linişte, de nervozitate, de uşurare.

De dor.

— Ariana!

XIX

În timp ce devora carnea tocată, fasolea şi mirodeniile din suculentul *ghorme sabzi* servit de Hamideh, Tomas îi povesti Arianei tot ce i se întâmplase în ultimele patru zile. Iraniana îl asculta în linişte, foarte atentă, mai ales la întâmplările din închisoarea Evin, încuviinţând din cap cu tristeţe când auzi despre tratamentul care i se aplica în timpul interogatoriului şi despre viaţa din celula de o persoană.

— Din păcate mulţi oameni trec prin aşa ceva, comentă ea. Şi Evin nici măcar nu e printre cele mai rele locuri.

— Da, se pare că este o anume închisoare 59, cea în care mă transferau.

— Ah, sunt mai multe. Închisoarea 59 din Valiasir este poate cea mai celebră, dar mai sunt şi altele. De exemplu, închisoarea 60, Edareh Amaken, Towhid. Câteodată, când contestaţiile ajung până la centrele ilegale de detenţie, îşi închid unele sedii şi imediat deschid altele noi. Dădu din cap. Nimeni nu le controlează.

— Şi cum de ai ştiut unde eram?

— Am foarte multe contacte printre oameni care au legătură cu Cabinetul Naţional al închisorilor, oameni care îmi sunt datori cu nişte favoruri. Închisoarea Evin se află sub tutela Cabinetului, deşi e doar o formalitate. Adevărul e că ţine de alte organizaţii. Dar, oricum, Cabinetul este la curent cu ce se întâmplă acolo. Când mi s-a spus că ai fost arestat, m-am speriat foarte tare şi am tras nişte sfori. Ştiam că urma să petreci câteva zile mai grele în Evin, dar măcar mă consolam că erai într-o închisoare legală şi nu îţi puteau face nimic fără să consemneze undeva. Cel mai tare mă îngrijora să nu fii trimis într-un centru ilegal de detenţie. Căci acolo ţi-aş fi pierdut urma şi, cel mai rău e că nu mai aveam nici o garanţie că puteai să reapari vreodată. De aceea am vorbit cu nişte prieteni implicaţi în mişcările reformiste şi le-am cerut ajutorul.

— Voiai să mă scoţi din Evin, nu?

— Nu, nu. Cât timp erai în Evin, nu puteam face nimic. Evin este o închisoare legală, am fi fost împuşcaţi cu toţii dacă ne-ar fi prins că încercam să te eliberăm. Transferul către centrul de detenţie ilegal era momentul cheie, din două motive. Pe de o

parte, pentru că în momentul în care ajungeai pe stradă era mai uşor să ajungem la tine. Pe de altă parte, mai era şi problema legală. Cum centrele de detenţie sunt ilegale, când ai ieşit din Evin, din punct de vedere legal nu mai erai arestat. Iar dacă am fi fost prinşi, de ce ne-ar fi acuzat? Că am blocat traficul? Că am împiedicat o arestare ilegală? Din punct de vedere formal erai un om liber şi aşa ne-am fi putut apăra.

— Înţeleg.

— Problema esenţială era să obţinem informaţii despre transferul tău, ceea ce, având în vedere că aveam contactele din Cabinetul Naţional al închisorilor, nu era o sarcină deosebit de dificilă. Prin urmare am fost informată ieri că trebuia să fii transferat azi după-amiază la închisoarea 59 dacă refuzai să colaborezi, aşa că am avut douăzeci şi patru de ore ca să pregătim operaţiunea.

Tomas puse farfuria alături, întinse braţul şi atinse uşor mâna Arianei.

— Ai fost extraordinară! spuse. Îţi datorez viaţa şi nici nu ştiu cum să-ţi mulţumesc.

Iraniana tresări, îl privi cu ochii larg deschişi, atingându-l la rândul ei, dar un zgomot de pe hol o făcu să se uite rapid la uşa livingului, cu o expresie uşor îngrijorată pe chip.

— Păi… eu… se bâlbâi. Mi… mi-am făcut doar datoria. Doar nu puteam să-i las să te ucidă.

— Bineînţeles că ţi-ai făcut mai mult decât datoria, spuse Tomas, mângâind-o pe mână. Mult mai mult.

Ariana se uită din nou rapid la intrarea în living şi îşi retrase mâna nervoasă.

— Scuză-mă, spuse. Trebuie să fiu precaută, ştii? Reputaţia mea…

Istoricul surâse de complezenţă.

— Da, înţeleg. Nu vreau să te stânjenesc.

— Doar suntem în Iran, înţelegi? Şi ştii cum e aici…

— Cum să nu ştiu?

Frumoasa femeie se uită îngândurată la covorul persan de pe podea, era evident că trăia un conflict interior. Se lăsă o linişte stânjenitoare, atingerea aceea drăgăstoasă avu efectul unei vrăji neaşteptate. Întrerupse fluiditatea conversaţiei, dar şi aprinsese un foc; sau poate că nu îl aprinsese, ci doar îl făcu vizibil. Un foc mocnit care ardea neîncetat pe dinăuntru și o stânjenea cu atât mai mult cu cât era perfect conştientă de acel foc ascuns care ardea încontinuu.

— Tomas, spuse ea într-un final. Vreau să îţi pun o întrebare delicată.
— Orice.
Ariana ezită, se vedea că îşi căuta cuvintele potrivite ca să formuleze întrebarea.
— Ce anume făceai în Ministerul Ştiinţei la ora unu noaptea?
Tomas o privi intens, încurcat. Voia să-i răspundă la orice, chiar la orice, mai puţin la întrebarea aceea. Aceea era singura întrebare la care nu se simţea pregătit să răspundă şi în acel moment trecu printr-o dilemă teribilă. Până la ce punct putea să-i spună adevărul femeii care îşi asumase atâtea riscuri ca să îl salveze?
— Am vrut să văd manuscrisul.
— Asta am înţeles, spuse ea. Dar la unu noaptea? Şi spărgând sala K şi seiful?
Foarte bune întrebările. Tomas simţi o dorinţă puternică să-ţi deschidă sufletul şi să mărturisească tot, dar era conştient că nu se poate; adevărul e că era prea gravă situaţia, prea teribilă, însemna că într-un fel o trădase, că abuzase de prietenia şi de încrederea ei. În afară de asta, mintea lui Tomas era programată să nege tot ce îl lega de CIA şi să spună o poveste fantasmagorică, pe care o concepuse în sicriul de la Evin și nu era în stare în acel moment să îşi şteargă programul din cap.
— Păi… am… am fost extrem de curios să văd manuscrisul, că nu m-am putut stăpâni. Aveam nevoie să îl văd ca să fiu sigur că… că nu eram implicat într-un proiect militar.
— Într-un proiect militar?
— Da. Mi s-a părut suspect că aţi tot refuzat să mă lăsaţi să văd manuscrisul şi să-mi explicaţi ce anume conţine. Şi, cu toată polemica asta internaţională în jurul proiectului nuclear iranian, cu implicarea ONU şi succesivele ameninţări americane, plus ce aţi mai lăsat şi voi să se înţeleagă, mărturisesc că m-am îngrijorat foarte tare.
— Înţeleg.
— Am început să mă întreb în ce încurcătură m-am băgat. Trebuia să mă lămuresc cu privire la ce se întâmplă.
— Şi bărbatul care era cu tine? Cine era?
Cum Tomas uitase de numele lui adevărat, Bagheri, răspunsul deveni mai convingător.
— Mossa? Un tip pe care l-am cunoscut în bazar.
— Mossa? De la Mossadegh?
— Da, confirmă Tomas. Ştii ce s-a întâmplat cu el?

— Da. A fost rănit în noaptea aceea şi a murit după câteva ore la spital.
— Bietul de el!
— Deci l-ai cunoscut în bazar?
— Da. Mi-a spus că era expert în spargeri. Când v-am văzut aşa de reticenţi în a-mi arăta manuscrisul sau a-mi spune despre ce e vorba în el, când am auzit suspiciunile americanilor cu privire la programul nuclear iranian, mi-am făcut griji despre proiectul în care eram implicat. Numai un idiot nu şi-ar fi făcut, nu? Aşa că am hotărât să-l angajez. Făcu un gest vag. Restul îl ştii deja.
— Păi… şopti Ariana. Se poate spune că ai fost cel puţin imprudent.
— Ai dreptate, fu el de acord. Se aplecă pe canapea, de parcă tocmai îi venise o idee. Lasă-mă acum să îţi pun eu o întrebare delicată.
— Spune.
— Ce conţine exact manuscrisul lui Einstein?
— Scuză-mă, dar nu pot să îţi spun. Să te salvez e una, dar să-mi trădez patria e cu totul altceva.
— Ai dreptate. Lăsă. Făcu un gest cu mâna de parcă ar fi vrut să dea la o parte subiectul. Dar poate că e ceva la care îmi poţi răspunde, adăugă.
— Ce anume?
— Ce s-a întâmplat cu profesorul Siza?
Ariana ridică o sprânceană.
— Cum de ştii că profesorul Siza are vreo legătură cu noi?
— Poate că sunt cu capul în nori, dar nu sunt şi prost, nu-i aşa?
Pe chipul Arianei se citi o expresie de stânjeneală.
— Nici despre asta nu pot să vorbesc, îmi pare rău.
— De ce? Bănuiesc că asta nu înseamnă că îţi trădezi patria.
— Nu e vorba despre asta, răspunse ea. Problema e că, dacă şefii mei îţi dau seama că ştii multe lucruri din ce nu ar trebui să ştii, mă vor suspecta în mod evident pe mine.
— Ai dreptate. Lasă.
— Dar ceva pot să îţi spun.
— Ce anume?
— Hotelul Orchard.
— Ce?
— Există o legătură între profesorul Siza şi hotelul Orchard.
— Hotelul Orchard? Unde e?

— Nu am nici cea mai vagă idee, replică Ariana. Dar numele acestui hotel este scris cu creionul pe dosul unei foi din manuscrisul lui Einstein. Şi e scrisul profesorului Siza.

— A, da? se miră Tomas. Curios…

Ariana se întoarse spre fereastră şi oftă. Soarele se lăsase după clădiri, pictând albastrul cerului cu nuanţe purpurii şi violete, desenând umbre stranii pe norii care pluteau aproape de linia orizontului.

— Trebuie să te scoatem de aici, spuse ea uitându-se în continuare pe fereastră, pe un ton temător care i se ghicea în glas.

— Din acest apartament?

— Din Iran. Se uită la Tomas. Să stai aici constituie un mare pericol pentru tine, pentru mine şi pentru toţi prietenii mei care m-au ajutat să te eliberez.

— Înţeleg.

— Problema e că nu va fi deloc uşor să te scoatem din ţară.

Istoricul se încruntă.

— Ştiu eu o cale.

— Poftim?

— Ştiu eu o cale.

— Care?

— Mossa pregătise deja totul şi mi-a explicat esenţialul. O barcă de pescuit mă aşteaptă într-un port iranian.

— Da? Unde anume?

— Of… am uitat numele oraşului.

— E în Golful Persic?

— Nu, nu, mai în nord.

— La Marea Caspică?

— Da, dar nu-mi amintesc numele localităţii. Făcu un efort să-şi amintească. Fir-ar să fie, trebuia să-mi fi notat!

— Cumva Nur?

— Nu, sigur nu. Îmi amintesc de un nume lung.

— Mahmud Abad?

— Hm… nu ştiu… poate… nu sunt sigur… Se chinui din nou să-şi amintească. Îmi amintesc că avea o legătură cu nişte ruine ale lui Carol cel Mare sau Alexandru cel Mare…

— Zidul lui Alexandru?

— Da, poate să fie. Îţi sună cunoscut?

— Desigur. Zidul lui Alexandru este limita lumii civilizate şi se găseşte la frontiera cu Turkmenistanul. Leagă zona munţilor Golestan cu Marea Caspică.

— Şi a fost construit de Alexandru cel Mare?

— Aşa zice legenda, dar nu e adevărat. Zidul a fost ridicat prin secolul al VI-lea, dar nu se ştie bine de către cine.

— Şi este vreun port pe lângă el?

Ariana se ridică de pe canapea şi se îndreptă spre dulap. Luă un atlas dintr-un raft şi se întoarse la locul ei, îl puse în poală şi îl deschise la pagina cu Iranul. Analiză coasta Mării Caspice şi se uită la locul cel mai apropiat de zid.

— Bandar-e Torkaman?

— Hm... da... cred că ăsta e. Tomas se aşeză lângă ea se aplecă să se uite pe hartă. Arată-mi.

Iraniana puse degetul pe punctul de pe hartă care arăta localitatea.

— Aici e.

— Exact, repetă Tomas, acum mai convins. Bandar-e Torkaman.

— Şi ce se întâmplă în Bandar-e Torkaman?

— Acolo mă aşteaptă o barcă... cred.

— Ce barcă?

— Ştiu doar că e de pescuit, dar nu sunt sigur.

— Sunt multe la Marea Caspică. Dacă o vezi, o să o recunoşti?

Făcu din nou o expresie gânditoare.

— Are un nume scurt, la fel cu capitala Azerbaidjanului sau a altei ţări care se termină în -an, din regiune.

— Baku?

— Exact. Baku. E numele bărcii.

Ariana analiză harta din nou.

— Nu mai avem timp de pierdut, spuse ea. Trebuie să te ducem cât mai repede în Badar-e Torkaman.

— Crezi că putem pleca mâine?

Ariana făcu ochii mari şi se uită fix la el.

— Mâine?

— Da.

— Nu, Tomas, nu se poate mâine.

— Hm... atunci, când? Săptămâna aceasta?

Iraniana dădu din cap, cu o expresie melancolică în ochi, cumva tristă, aproape de dor.

— În zece minute.

Se despărţiră cu o îmbrăţişare tandră, se strânseră cumva un pic prea mult, sub ochii vigilenţi ai lui Hamideh şi ai lui Sabbar. Tomas ar fi dat orice pentru un moment de intimitate, o clipă

doar; voia să se închidă într-un colţ cu Ariana şi să îşi ia la revedere fără inhibiţii. Dar istoricul ştia că se afla în Iran şi în acea ţară asemenea dorinţe, mai ales în astfel de condiţii, nu erau decât nişte fantezii periculoase. Şi, având în vedere tot ce se întâmplase, ultimul lucru pe care îl dorea era să îi facă probleme Arianei.

O sărută de două ori pe obraji şi făcu un efort să se îndepărteze.

— O să îmi scrii? întrebă ea foarte încet, muşcându-şi buza de jos.

— Da.

— Juri?

— Jur.

— Juri pe Allah?

— Jur pe tine.

— Pe mine?

— Da. Eşti mai mult decât Allah. Mult mai mult.

Făcu un efort să nu se mai uite în urmă când se întoarse ca să plece. Îl urmă pe Sabbar până la lift şi auzi cum se închidea uşa de la apartament în urma lui, păcănitul cheii în broască îi sună ca cel al unei foarfeci care tăia o legătură pentru totdeauna.

Rămase tăcut, gânditor, aproape deprimat; tăcut intră în lift; ţinea în mâini ţesătura împăturită a *chadorului* negru pe care Hamideh i-l dăduse cu câteva momente înainte pentru călătorie.

— Ariana *ghashang,* spuse iranianul când liftul de zgâlţâi un pic şi porni.

— Poftim?

— Ariana *ghashang,* repetă. Dădu un sărut în aer. *Ghashang.*

— Da, surâse el melancolic. E frumoasă, da.

Sabbar îi arătă *chadorul* pe care portughezul îl avea în mâini şi îi făcu semn că era momentul să îl îmbrace. Liftul cobora încă, iar Tomas îşi trecu haina peste cap şi se deghiză din nou.

XX

Mercedesul traversă oraşul enervant de încet, prins în şirul lent şi gros de maşini din traficul haotic al Teheranului. Se afundară în labirintul întortocheat de artere zgomotoase, traversară din nou piaţa Imam Khomeini, pierzându-se apoi în labirintul de străzi din partea estică a oraşului. Tomas se uita nervos în toate părţile, privirea îi sărea nervoasă dintr-un loc în altul, atenţia îi era reţinută de detalii ce cele mai neprevăzute; vedea câte o ameninţare în fiecare chip, în fiecare maşină, auzea o alarmă în fiecare claxon şi în fiecare voce, fiecare oprire şi fiecare mişcare i se părea un atac.

I se părea că la fiecare colţ îi aştepta un pericol şi trebui să îşi repete sieşi că totul era în regulă, că imaginaţia îl făcea să vadă ce nu era adevărat. Adevărul e că ticluiseră un plan şi că totul decurgea aşa cum fusese prevăzut. Înainte de a pleca, ajunseseră la concluzia că era destul de riscant să meargă cu maşina până la Bandar-e Torkaman, pentru că autorităţile puteau să facă filtre pe străzi ca să-l găsească pe evadat, aşa că optară pentru transportul public. Tomas juca rolul unei sfinte în *chador* care făcuse jurământ de tăcere şi stabiliseră că toate contactele cu alte persoane aveau să fie făcute prin Sabbar, ghidul lui.

Conform planului stabilit anterior, opriră maşina la o oră şi jumătate după ce învinseseră haosul din traficul de sfârşit de după-amiază, când au ajuns la destinaţia imediată.

— Terminal *e-sargh,* anunţă Sabbar.

Era autogara de est. Tomas o privi de pe partea cealaltă a străzii şi nu putu să nu se gândească cât era de mică, mult prea mică pentru o autogară, la urma urmei deservea toată provincia Khorasan şi regiunea Mării Caspice.

Traversară strada, intrară în autogară şi se îndreptară spre casa de bilete, după ce trecură printr-un spaţiu plin de oameni gălăgioşi cu bagaje şi autocare cu motorul pornit, în care mirosea a motorină arsă. Iranianul cumpără două bilete şi îi făcu lui Tomas semn să se grăbească, autobuzul lor se pregătea să plece. Când ajunseră la locul de plecare, găsiră un autobuz vechi şi murdar, plin de ţărani, pescari cu pielea măslinie şi femei în *chador.*

Intrară în autobuz, iar europeanul cu greu se abţinu să nu facă o grimasă de îngreţoşare, deşi putea să o facă liniştit, căci nimeni nu îi vedea chipul. Pe banchete erau resturi de mâncare, printre oameni stăteau cuşti cu păsări domestice, găini, raţe, pui. În aer se simţea mirosul greu de excremente şi hrană pentru păsări, la care se adăugau duhoarea înţepătoare de transpiraţie şi urină a oamenilor şi mirosul greţos de motorină arsă care plutea peste toată autogara.

Autobuzul plecă după cinci minute, la şapte fix seara. Ieşi pe stradă în zdruncinături, ţeava de eşapament scotea un nor gros de funingine neagră şi motorul huruia furios. Traficul din Teheran era infernal ca întotdeauna, se făceau manevre nebuneşti, se claxona încontinuu şi se frâna brusc. Îi luă aproape două ore autobuzului să străbată ce mai rămăsese din oraş, dar, după multe demarări şi opriri, zona urbană fu în sfârşit lăsată în urmă, iar vehiculul merse urmând poalele liniştite ale munţilor, lăsând o dâră de fum în urma lui.

O călătorie fără evenimente: noaptea prin munţi, drumul plin de serpentine, urcări şi coborâri, farurile luminau trecător stratul de zăpadă de pe marginea şoselei. Ca să nu i se facă rău de la serpentine, de la mirosul de motorină şi de la senzaţia de claustrofobie pe care i-o dădea *chadorul,* Tomas deschise geamul şi mare parte din drum şi-o petrecu respirând aerul rece şi rarefiat din munţii Alborz, ceea ce îi uimi pe unii dintre tovarăşii de călătorie, obişnuiţi mai degrabă cu mirosurile calde şi grele, nu cu curentul de aer rece şi curat.

În jur de ora unsprezece ajunseră la Sari şi se cazară la un hotel mic din centru, Mosaferkhuneh. Sabbar ceru să le fie servită masa şi apoi se duseră la culcare. Fără *chador,* aşezat în pat, în timp ce digera un kebab, Tomas contemplă de la fereastră localitatea adormită şi, mai ales, turnul alb cu ceas din mijlocul pieţii Sahat, aflată chiar în faţă.

Dimineaţa luară autocarul spre Gorgan şi, pentru prima dată, Tomas putu să observe peisajul acelei regiuni de coastă în lumina soarelui de dimineaţă. Era total diferit de Teheranul pe care îl cunoscuse. Unde în capitală se ridicau vârfuri ascuţite de munţi şi se întindea un pământ arid, aici se întindea o pădure luxuriantă, deasă, aproape tropicală, era o adevărată pădure virgină care se întindea între munţii viguroşi şi luciul liniştit al mării.

Ajunseră la Gorgan în trei ore şi mai aşteptară ceva vreme

legătura în autogara de acolo. Tomas îşi simţea corpul frânt de oboseală, ajunsese la limita răbdării din cauza chadorului incomod. Mai mult, era chiar o problemă că Sabbar nu vorbea engleză, aşa că nu putea decât să tacă din gură tot drumul; nu neapărat că ar fi fost un inconvenient, dacă e să ne gândim bine, chiar era un avantaj, pentru că muţenia făcea parte integrantă din deghizarea lui. Adevărul era însă că lipsa conversaţiei îi lua orice posibilitate de a se descărca de tensiunea pe care o acumulase.

Era cald în piaţa Enqelab, unde se afla autogara din Gorgan. Ziua se dovedi una călduroasă, iar *chadorul* înăbuşitor înrăutăţea în mod evident situaţia. Neputând să înţeleagă cum putea să trăiască cineva îmbrăcat în costumul acela greu, Tomas trebui să se forţeze la maximum ca să se controleze; câteodată simţea o nevoie irezistibilă să se dezbrace de haina aceea infernală, să se elibereze de vestmântul care îl acoperea, îl ţinea captiv şi îl incomoda şi să se îmbete într-o baie de aer proaspăt şi curat. Dar rezistă impulsurilor succesive care îl acaparau şi rămase deghizat.

Luară mijlocul de transport până la destinaţia finală, un autobuz vechi care se hurducăia prin gropile din drumurile de pământ croite prin vegetaţia abundentă de coastă. Se plimbară pe drumeaguri şi scurtături, autobuzul se legăna de interminabilele zdruncinături până când, după încă două ore extrem de lungi, zăriră primele clădiri la capătul drumului, case mici care se conturau pe fundalul albastrului profund al Mării Caspice.

Bandar-e Torkaman.

Localitatea avea case joase, aproape toate la fel, fără nimic deosebit şi extrem de monotone; urbea era insipidă, dar acest lucru era compensat de pitorescul populaţiei turkmene. Imediat ce coborâră din autobuz, cei doi străini admirară bărbaţii şi femeile care se plimbau în costume tipic otomane, cu un aer plictisit şi leneş. Piaţa era deschisă, dar se găseau puţine produse; comerţul se limita doar la ceva peşte, câteva haine turceşti şi colecţii de cizme cu aspect rudimentar.

Sabbar îi puse câteva întrebări unei femei care tricota la soare, în pragul casei. Femeia îşi potrivi baticul pe cap şi arătă cu degetul murdar şi neîngrijit către un punct din stânga.

— Eskele.

Merseră spre nişte depozite de combustibil de-a lungul unei

căi ferate care avea scândurile dintre şine putrezite. Sabbar mergea înainte, Tomas abia se târa în urma lui, trăgându-şi sufletul sub chadorul din ce în ce mai greu de suportat. Trecură pe lângă depozitele care emanau un miros greu de ulei şi benzină şi se opriră când văzură nişte stâlpi rudimentari din lemn înfipţi pe malul mării.

Portul Bandar-e Torkaman.

Golful Gorgan se întindea în spatele lui ca o imensă pictură impresionistă, trei bărci de pescuit se legănau uşor în apele liniştite ale mării Caspice. Pe lângă plajă se simţea un miros puternic de sare şi de mare, iar pe suprafaţa blândă a mării se auzeau ecourile ţipetelor melancolice ale pescăruşilor. Mirosul şi sunetul acelea făceau ca locul să fie unul familiar, Tomas nu mai fusese niciodată acolo, dar se simţea de parcă ar fi stat aici dintotdeauna, deoarece în locul unde marea mirosea astfel şi unde pescăruşii cântau aşa s-ar fi simţit mereu acasă.

Istoricul se apropie de apă, captiv în chadorul lui şi încercă să citească ce era scris pe fiecare barcă prin dantela sufocantă care îi acoperea chipul. Pe prima barcă se vedeau nişte litere arăbeşti care îl aduseră la disperare; să fi fost numele pe care îl căuta, scris în alfabetul arab? Sabbar veni lângă el şi citi numele sculptat în lemn.

— Anahita.

Nu era asta.

Tomas mai merse vreo sută de paşi şi se apropie de cea de-a doua barcă, o mică ambarcaţiune cu alb şi roşu, ancorată foarte aproape de ţărm, cu plasele întinse la soare. Pescăruşi zburau deasupra ei. Căută scrisul cu caractere arabe, dar de data aceasta nu mai avu nevoie de ajutorul lui Sabbar, căci pe bordaj găsi scrise cunoscutele caractere romane.

Baku.

Asta era.

Nemaiputând să suporte chadorul, Tomas îl dădu jos cu nerăbdare, eliberându-se de vestmântul incomod și îl aruncă pe jos. Simţi briza mării cum îi mângâia chipul transpirat şi îi răvăşea părul ciufulit; închise ochii şi ridică faţa spre cer, de parcă ar fi aşteptat un sărut adus de boarea de vânt. Uşurat, inspira mirosul sărat al reînvierii, plămânii i se umpleau de aerul proaspăt al mării, cu picioarele în spuma albă a mării, i să părea că aerul acela era chiar răsuflarea pură a lui Dumnezeu, şoapta blândă a naturii care îl îmbrăţişa, dulce alint de mamă, ştia că libertatea îl îmbrăţişa în sfârşit.

După de trecu momentul de extaz, deschise ochii, se uită atent la pescar, făcu o pâlnie cu palmele, le duse în dreptul gurii de parcă ar fi fost portavoce.

— Ahoooooooy! strigă.

Vocea lui sună ca un ecou peste apa liniştită şi sperie pescăruşii. Mulţi se ridicară în acelaşi timp, ca un nor închis la culoare de la joasă înălţime, desenând în aer un cerc viguros, o elegantă coreografie; dădură din aripi cu repeziciune şi răspunseră vocii umane cu un ţipăt nervos, aproape isteric, o umbră de melancolie colorându-le timbrul.

— Ahoooooooy! insistă.

Un cap apăru de pe puntea bărcii Baku.

— *Chikar mikonin?* întrebă pescarul din depărtare.

Prinzând curaj, Tomas îşi umplu plămânii cu aer.

— Mohammed?

Pescarul ezită.

— *Ye lahze shabr konin,* spuse în cele din urmă şi îi făcu semn lui Tomas să îl aştepte.

Capul bărbatului dispăru de pe punte. Tomas rămase ţintuit locului, urmărind ambarcaţiunea de pescuit, în linişte, în aşteptare, aproape rugându-se ca lucrurile să meargă aşa cum fusese prevăzut. Barca se legăna în ritmul dulce al mării, ca un leagăn, ca o coajă fragilă într-un dans lent, un balet uşor pe muzica nostalgică a pescăruşilor, pe valurile liniştite care sărutau plaja într-un du-te-vino neobosit.

Pescarul reapăru după un minut, însoţit de o a doua persoană. De data aceasta cel de-al doilea bărbat îi vorbi în engleză.

— Eu sunt Mohammed. Pot să vă ajut cu ceva?

Tomas aproape sări de bucurie.

— Da, puteţi! exclamă, râzând uşurat. Aveţi de gând să mergeţi la Mecca?

Chiar de la distanţă, îl văzu pe Mohammed cum surâde.

— *Inch'Allah!*

XXI

Silueta minusculă a lui Sabbar se pierdu în depărtare, era un punct care se îndepărta pe plajă, dispărând pe măsură ce barca înainta pe apele întunecare ale Mării Caspice şi se ducea în larg. Pescăruşii zburau deasupra bărcii, urmărind ambarcaţiunea în deşarta speranţă că cineva le va arunca vreo bucată de peşte, dar marinarii nu se lăsau impresionaţi de implorarea care se simţea în ţipete şi rămâneau concentraţi la navigare, căci orele de trândăveală în care se jucaseră cu păsările se terminaseră definitiv.

O siluetă se apropie de Tomas. Portughezul simţi prezenţa aceea şi întoarse capul pentru a-l întâmpina pe noul sosit. Era Mohammed. Căpitanul ambarcaţiunii tăcu o clipă, contemplând umbra din depărtare a lui Sabbar care dispărea pe plajă. Mohammed era un azer cu barbă căruntă, deşi aspectul lui îngrijit, pielea de mătase, unghiile albe, perfect tăiate, îl trădau, arătând ca nu era un simplu pescar, ci mai degrabă un om de la oraş.

— Puţin a lipsit, spuse Mohammed. Încă o zi şi am fi plecat. Aţi avut noroc să ne mai găsiţi aici.

— Ştiu.

Făcu un gest spre plaja goală, unde dispăruse Sabbar.

— E de-al nostru?

— Sabbar?

— Da. E şi el omul nostru?

Tomas dădu din cap.

— Nu.

— Atunci cine e?

— Un şofer.

— Un şofer? Ridică o sprânceană. Cum aşa? Identitatea lui a fost verificată?

Tomas oftă obosit.

— E o poveste lungă, spuse. Dar Sabbar este unul dintre cei care mi-au salvat viaţa. Dacă nu ar fi fost el, nu aş fi aici.

Mohammed nu mai făcu nici un comentariu, deşi se vedea că nu-i plăceau improvizaţiile care implicau necunoscuţi; era o treabă foarte neprofesionistă. Dar nu mai adăugă nimic; adevărul e că, profesionist sau nu, pasagerul lui reuşise să ajungă acolo în

condiţii extrem de potrivnice şi trebuia să respecte acest lucru.

Rămaseră amândoi pe punte, trăgând adânc aer în piept şi admirând coasta iraniană la apus. Parfumul mării era intens. Se auzea briza puternică, aproape acoperind ţipetele insistente ale pescăruşilor şi huruitul neobosit al motorului. Cerul avea nuanţe calde de albastru-petrol, o lumină îngheţată care scălda linia de coastă, în timp ce munţii Alborz conturau orizontul în dreapta, zăpada sclipea pe vârfuri, iar în spate, soarele alerga să sărute Marea Caspică.

Se lăsa noaptea.

Simţind cum aerul rece al brizei care sufla dinspre nord se înteţea, căpitanul pescar îşi frecă mâinile cu putere, dar încercarea de a se încălzi fu inutilă, până ce se dădu bătut şi plecă.

— Mă duc înăuntru, anunţă. Oricum, e ora la care trebuie să sun şi să iau legătura cu baza.

— O să sunaţi la Baku?

— Nu, nu.

— Dar unde?

— La Langley.

Noaptea se lăsase peste Marea Caspică ca o manta atotputernică, cufundând într-un negru profund ambarcaţiunea care torcea ca o pisică, aproape tenebros, un întuneric atât de adânc, încât părea un abis. Doar câteva puncte mişcătoare se vedeau prin întuneric, la linia orizontului, bărci de pescuit ieşite în larg sau ambarcaţiuni care transportau pasageri sau marfă dintr-o parte în cealaltă.

Nepăsându-i de frig, Tomas mai rămase la proră; trei zile trăise închis într-un sicriu de ciment şi nu putea acum vreun vânt rece sau vreo noapte întunecată să-l împiedice să se bucure de libertatea proaspăt redobândită, să-şi cufunde sufletul în imensitatea cerului şi să tragă în piept aerul proaspăt pe care vântul i-l sufla pe faţă.

Uşa punţii se deschise şi unul dintre marinarii care vorbea engleză îi făcu semn.

— *Mister*[59], veniţi! spuse. Vă cheamă domnul căpitan

Puntea era încălzită şi bine iluminată, deşi norul de tutun şi mirosul de ţigară erau insuportabile. Marinarul îi arătă nişte scări înguste, iar Tomas coborî la etajul inferior, intrând într-o încăpere micuţă, îngustă, unde se afla Mohammed. Căpitanul avea nişte

[59] Domnule *(engl. n. tr.).*

căşti pe urechi, un microfon în dreptul gurii şi comunica cu ajutorul unui aparat electronic instalat într-o gaură ascunsă din perete.

— M-aţi chemat?

Mohammed îl văzu şi îi făcu semn cu mâna să se aşeze lângă el.

— Am făcut legătura cu Langley.

Istoricul se aşeză în timp ce căpitanul termină de vorbit, spunea numai cifre, cuvinte precum foxtrot şi papa kilos. Când termină, Mohammed îşi scoase căştile de pe urechi şi i le întinse lui Tomas.

— Vor să vorbească cu dumneavoastră, spuse.

— Cine?

— Langley.

— Bine, dar cine anume?

— Bertie Sismondini.

— Cine e?

— Coordonatorul Direcţiei de Operaţiuni care răspunde de Iran.

Tomas îşi puse căştile pe urechi şi îşi potrivi microfonul în faţă. Îşi drese vocea, un pic nehotărâtă, se aplecă, de parcă microfonul ar fi putut să îi capteze mai bine cuvintele.

— *Hello*[60]*!*

— Profesor Norona?

O voce nazală, foarte americană, care îi pronunţa numele prost, lucru obişnuit pentru anglo-saxoni.

— Da, eu sunt.

— Aici Bertie Sismondini, răspund de serviciul de *inteligence gathering*[61] pentru Iran. Okay, înainte să începem, daţi-mi voie să vă asigur că vorbim pe o linie sigură.

— Foarte bine, spuse Tomas, nepăsător la problema siguranţei care părea să-i obsedeze pe cei de la CIA. Ce faceţi?

— Nu e *okay,* profesore. Nu e *okay.*

— Cum aşa?

— Profesore, de vreo câteva zile agentul nostru principal din Teheran a dispărut. Trebuia să efectueze o operaţiune extrem de delicată împreună cu dumneavoastră şi să vă scoată din ţară prin mijloacele pe care văd că acum le folosiţi. De fapt omul nostru nu a mai dat nici o veste. Am pierdut şi legătura cu celălalt agent

---

[60] Salut *(engl., n. tr.).*

[61] Culegere de informaţii *(engl., n. tr.).*

al nostru şi, de parcă nu ar fi fost de ajuns și dumneavoastră aţi dispărut în tot timpul acesta. Multă lume a intrat în panică aici, mi se pun nenumărate întrebări şi nu am nici un răspuns. Aţi fi amabil să-mi spuneţi ce naiba s-a întâmplat?

— Despre ce doi agenţi vorbiţi?

— Mi-e teamă că, din motive de securitate, nu pot să vă spun numele lor.

— Mossa şi Babak?

— Babak, *okay,* pe Mossa nu îl cunosc.

— Desigur, îşi aminti Tomas, Mossa era numele pe care mi l-a spus, dar nu era cel real. Se gândi. Nu cumva, este vorba despre un tip mare, puternic, descurcăreţ?

— Se potriveşte descrierea.

— Nu aţi mai avut veşti de la el?

— Nimic.

— Îmi pare rău să vă spun, dar gorila a murit.

Se făcu linişte pentru scurt timp la capătul celălalt al liniei.

— Bagh... deci a murit? Sunteţi sigur?

— Nu, nu sunt sigur. L-am văzut trăgând cu pistolul în timp ce ne aflam în minister şi l-am mai văzut prins de iranieni printre rafalele de gloanţe. Am fost apoi informat că a fost rănit şi că a murit mai târziu la spital. Cât despre Babak, despre el nu ştiu nimic.

— Dar ce s-a întâmplat de fapt?

Tomas explică în detaliu, povestind ce s-a întâmplat în minister şi în închisoarea Evin. Vorbi despre eliberarea lui şi povesti ce îi spusese Ariana şi ceea ce făcuse ea ca să îl ajute să iasă din ţară.

— O tipă şi jumătate! comentă Sismondini la sfârşit. Credeţi că ar accepta să fie agenta noastră în Teheran?

— Ce? îl întrerupse Tomas, ridicând vocea. Ideea era îngrijorătoare. Nici să nu vă treacă prin cap aşa ceva!

— *Okay*, *okay!* răspunse americanul de la capătul celălalt al firului, mirat de reacţia hotărâtă. Era doar o idee, *relax*[62]*.*

— O ideea foarte proastă! insistă istoricul, cu un ton uşor exaltat. Lăsaţi-o în pace, aţi auzit?

— *Okay,* nu vă faceţi griji! îl asigură din nou.

Portughezul simţi că se enervează subit din cauza felului în care oficialii agenţiei americane se foloseau după bunul lor plac de viaţa celorlalţi în funcţie de propriile interese, neuitându-se la

---

[62] Calmați-vă *(engl., n. tr.).*

mijloace ca să obţină ce voiau. Cum se pornise, Tomas profită ca să atingă un subiect pe care-l ţinea în el de câteva zile.

— Uite ce e, spuse. Am să vă pun o întrebare.

— Da?

— I-aţi dat ordine… gorilei să mă omoare în cazul în care am fi fost prinşi?

— Poftim?

— Când eram pe punctul de a fi prinşi în minister, Mossa voia ca eu să-mi injectez nu ştiu ce otravă. Voi aţi dat ordinul ăsta?

— Păi… noi avem proceduri de securitate, nu?

— Dar aţi dat ordinul ăsta?

— Să ştiţi că ordinul acesta este valabil pentru toate operaţiunile delicate, cu implicaţii politice, aşa că…

— Deci aţi dat, concluzionă Tomas. Ce aş vrea să ştiu este de ce nu am fost prevenit că exista posibilitatea asta în cazul în care aş fi fost prins?

— Pentru simplul motiv că, dacă aţi fi ştiut de procedura aceasta de siguranţă, nu aţi fi acceptat niciodată să participaţi la operaţiune.

— Puteţi să fiţi sigur de asta.

— Dar, îmi pare rău să vi-o spun, aşa trebuie procedat în cazuri extreme. Viaţa dumneavoastră este, fie că vreţi, fie că nu, mai puţin importantă decât securitatea naţională a Statelor Unite.

— Să ştiţi că pentru mine nu e.

— Totul depinde de punctul de vedere, spuse Sismondini. Şi, dacă ne gândim bine, omul nostru din Teheran a îndeplinit riguros procedura de siguranţă şi nu s-a lăsat prins viu.

— Bine, era viu când a fost prins. De fapt a murit după.

— Pentru situaţia dată e acelaşi lucru. Dacă ar fi interogat, s-ar fi produs o catastrofă. Iranienii ar fi găsit o metodă să scoată de la el toate informaţiile şi operaţiunea noastră din Teheran ar fi fost grav compromisă. De aceea eram nerăbdători să aflăm ce s-a întâmplat. Şi să ştiţi că ar fi făcut acelaşi lucru şi cu dumneavoastră.

— Dar nu au făcut.

— Datorită prietenei dumneavoastră, să-i mulţumim lui Dumnezeu pentru ea, conchise americanul. Scuzaţi, staţi o secundă. Îşi schimbă tonul vocii, păru ezitant, de parcă cineva i-ar fi şoptit ceva la ureche. Mulţumesc pentru toate informaţiile, au fost foste utile… acum… am… am pe cineva aici care vrea să vorbească cu dumneavoastră, *okay*?

— Bine.
— Un moment.
Se auziră sunete ciudate pe linie, apoi muzică, era evident că transferau legătura; după câteva clipe se auzi altcineva.
— *Hello,* Tomas.
Portughezul recunoscu vocea aceea răguşită şi tărăgănată, tonul înşelător de calm, încărcat de ameninţări şi de o agresiune disimulată.
— *Mister* Bellamy?
— *You're a fucking genius.*
Era clar Frank Bellamy, responsabilul de la *Directorate of Science and Technology.*
— Ce faceţi, *mister* Bellamy?
— Nu-s deloc mulţumit. Absolut deloc.
— De ce?
— Aţi dat greş.
— Ei, ce să spunem? Dar nu-i deloc aşa…
— Aveţi manuscrisul la dumneavoastră?
— Nu.
— Aţi citit manuscrisul?
— Păi… nu, dar…
— Deci aţi dat greş, i-o tăie Bellamy, iar în glas i se simţea o încordare rece, ca întotdeauna. Parametrii misiunii dumneavoastră nu au fost îndepliniţi. Aţi dat greş.
— Nu e chiar aşa.
— Atunci cum e?
— În primul rând, nu eu am fost responsabil cu misiunea de sustragere a manuscrisului. Nu ştiu dacă sunteţi la curent, dar eu nu sunt un agent operaţional din agenţia asta nenorocită şi nici nu am fost pregătit ca să comit un jaf armat. Dacă operaţiunea a eşuat este pentru că omul vostru nu a fost destul de competent să o ducă la bun sfârşit.
— *Fair enough*[63], acceptă oficialul CIA. O să-i spun vreo două lucruri şi colegului meu de la *Directorate of Operations.*
— În al doilea rând, am o pistă despre locul în care ar putea fi profesorul Siza.
— *Is that* so[64]?
— Da. Numele unui hotel.
— Ce hotel?

[63] Destul de corect, *(engl., n. tr.).*
[64] Chiar aşa *(engl., n. tr.).*

— Hotel Orchard.
Bellamy făcu o pauză, părea că ia notiţe.
— Or… chard, spuse rar. Şi unde e?
— Nu ştiu. Nu am decât numele acesta.
— Foarte bine, o să dau ordine să se verifice.
— Aşa să faceţi, spuse Tomas. În al treilea rând, deşi nu mi-a fost permis să citesc manuscrisul lui Einstein, ştiu că pe iranieni i-a lăsat perplecşi şi că nu ştiu cum să îl interpreteze.
— Sunteţi sigur?
— Da, aşa mi-au spus.
— Cine?
— Cum?
— Cine este iranianul care v-a spus că manuscrisul i-a lăsat perplecşi?
— Ariana Pakravan.
— Aha, frumuseţea din Isfahan. Făcu o pauză. Chiar e o zeiţă în pat?
— Pardon?
— M-aţi auzit.
— Nu o să mă cobor la un asemenea nivel şi să răspund la întrebarea asta tâmpită.
Bellamy izbucni în râs.
— Sensibil, deci? Aşadar sunteţi îndrăgostit…
Tomas plescăi nervos din limbă.
— Uite ce, protestă. Vreţi să auziţi ce am de spus sau nu?
Americanul îşi schimbă tonul vocii.
— *Go on*[65].
— Deci… despre ce vorbeam?
— Spuneaţi că pe iranieni i-a lăsat perplecşi documentul.
— Ah, da! exclamă Tomas, reluând firul conversaţiei. Deci, i-a lăsat perplecşi ceea ce au citit şi se pare că nu ştiu ce să creadă despre text. Din câte am înţeles, iranienii presupun că cheia pentru descifrarea manuscrisului se află într-unul dintre cele două mesaje lăsate de Einstein.
— Da…
— Şi se întâmplă ca eu să fi avut acces la cele două mesaje. Le am aici la mine.
— Hm… hm.
— Şi deja am descifrat unul.
Se lăsă linişte pentru o clipă.

[65] Continuați *(engl., n. tr.)*.

— Păi ce-am spus eu?! exclamă Bellamy. *You're a fucking genius!*

Tomas râse.

— Ştiu.

— Şi ce spune mesajul descifrat?

— Păi, ca să fiu sincer nu am prea înţeles.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta? L-aţi descifrat sau nu?

— Da, l-am descifrat, confirmă.

De fapt, Tomas nu-l descifrase singur, din moment ce fusese şi Ariana implicată, dar criptanalistul consideră că era mai bine să treacă acest detaliu sub tăcere; ceva îi spunea că Bellamy şi-ar fi ieşit din minţi dacă ar fi aflat că responsabilul iranian de programul *Die Gottesformel* era la curent cu tot.

— Deci? vru să ştie americanul. Cum a rămas?

— Ceea ce vreau să spun e că mi se pare că şi mesajul acesta este o şaradă, explică criptologul. E un fel de holografie, înţelegeţi? Într-un mesaj enigmatic se ascunde alt mesaj enigmatic. Oricât am descifra mesajele, apare mereu altul.

— Şi ce-aţi vrea? Să vă pun la icoane?

— Pardon?

— Vă întreb ce-aţi vrea? Să pice para mălăiaţă? Nu uitaţi că autorul acestui document este cel mai deştept om care a trăit vreodată pe planeta asta. Evident, şaradele lui trebuie să aibă un grad sporit de dificultate, nu?

— Da, se poate să aveţi dreptate.

— Bineînţeles că am dreptate. Deveni nerăbdător. Dar spuneţi-mi ce spune mesajul ăsta afurisit pe care l-aţi descifrat?

— Staţi un moment.

Tomas se căută în buzunarul de la sacou, deodată panicat, dar simţi o mare uşurare când găsi hârtia împăturită în locul în care o lăsase. Paznicii de la închisoarea Evin puteau fi nişte sadici, dar măcar îi respectaseră cu stricteţe lucrurile personale. Sau poate că nu se aşteptaseră să scape înainte de a-l fi luat la căutat peste tot. Or care ar fi fost cauza, adevărul e că şaradele supravieţuiseră perioadei de captivitate.

— Nu mă lăsaţi să aştept, nu? întrebă Bellamy din ce în ce mai nerăbdător la capătul celălalt al liniei.

— Nu, nu, gata! spuse Tomas desfăcând hârtia. Am aici şarada.

— Dar citeşte-mi-o o dată, omule!

Istoricul se uită la rândurile scrise de mână.

— Bine, şarada pe care am descifrat-o era o poezie de pe

prima pagină a manuscrisului, chiar de sub titlu.

— Un fel de motto?

— Da, exact. Un fel de motto.

— Şi ce spunea poezia asta?

— Era o poezie un pic tenebroasă, spuse Tomas. O să o citesc. Îşi drese vocea. *Terra if fin, de terrors tight, Sabbath fore, Christ nite.*

— *Jesus Christ!* exclamă Bellamy. Ştiţi că am citit şi eu asta? Omul nostru din Teheran ne-a trimis poezia asta acum o săptămână sau două.

— Normal, eu i-am dat textul.

— Ce versuri sumbre, nu? Pare anunţarea Apocalipsei…

— Pare, nu-i aşa?

— Orice ar fi inventat Einstein, trebuie să facă o explozie dată naibii! adăugă. *Damn it!*[66] Va fi necesară o intervenţie militară.

— Bine, dar eu am descifrat deja mesajul care se ascunde în aceste versuri.

— Spuneţi-mi.

Tomas se uită la rândurile de mai jos, cu textul scris în germană.

— Am descoperit că era vorba de o anagramă. În poezia în engleză se ascunde un mesaj în germană.

— A, da? Foarte interesant.

— Mesajul spune în felul următor. Se opri o clipă pentru a se obişnui cu accentul nemţesc. „Raffiniert ist der Herrgott, aber boshaft ist er nicht”.

Se făcu din nou linişte la capătul celălalt al liniei.

— Puteţi să repetaţi? îi ceru Bellamy cu vocea schimbată.

— „Raffiniert ist der Herrgott, aber boshaft ist er nicht”, citi Tomas din nou. Asta înseamnă următorul lucru. Căută rândul cu traducerea. „Domnul este subtil, dar El nu e răutăcios”.

— E incredibil! exclamă Bellamy.

Pe Tomas îl miră entuziasmul interlocutorului său.

— Bine, chiar e surprinzător…

— Surprinzător? E… e foarte ciudat! Nici nu-mi vine să cred.

— Da, e o frază un pic misterioasă. Ştiţi, poate că noi…

— Nu înţelegeţi, îl întrerupse omul de la CIA. Eu am auzit fraza asta chiar din gura lui Einstein.

— Ce?

— În 1951, în timpul unei întâlniri din Princeton cu prim-

[66] La naiba *(engl., n. tr.).*

ministrul de atunci al Israelului, Einstein a rostit exact fraza aceasta. Eram acolo şi am auzit tot. O pauză. Hm… staţi să văd… cred… cred că am pe aici ceva. Se auziră nişte zgomote pe linie şi după câteva clipe vocea lui Bellamy se auzi din nou. Aici e.

— Ce?

— Am aici transcrierea conversaţiei dintre Einstein şi Ben Gurion. La un moment dat, au dat-o pe germană. Staţi să văd… Se auzea cum întoarce pagina. Staţi să văd… Iar pagini. Aici e. Vreţi să auziţi?

— Da, da.

— A spus Einstein. Bellamy îşi drese vocea. „Raffiniert ist der Herrgott, aber boshaft ist er nicht”. Schimbă tonul vocii. Auzind asta, Ben Gurion întrebă. Încă o pauză. „Was wollen Sie damit sagen?” Altă schimbare de ton. Şi Einstein răspunse. Altă pauză. „Die Natur verbigt ihr Geheimnis durch die Erhabenheit ihres Wesens, aber nicht durch List”.

— Ce naiba înseamnă asta?

— Am traducerea aici. Einstein spuse. Îşi drese din nou vocea, imitându-l pe omul de ştiinţă. „Domnul este subtil, dar El nu e răutăcios”.

— Asta ştiu deja.

— Răbdare! Când a auzit fraza asta, Ben Gurion l-a întrebat. Îşi schimbă din nou tonul vocii, imitându-l acum pe fostul premier al Israelului. „Ce vreţi să spuneţi cu asta?” Iar pauză. Schimbă accentul. „Die Natur verbigt ihr Geheimnis durch die Erhabenheit ihres Wesens, aber nicht durch List”.

Tomas simţi că explodează de nerăbdare.

— Da, am înţeles. Dar ce înseamnă?

Frank Bellamy surâse, amuzat că-l făcea pe portughez să aştepte şi că-i aţâţa curiozitatea. Se uită din nou pe traducere şi citi în sfârşit fraza rostită de Albert Einstein cu cincizeci şi cinci de ani în urmă.

— „Natura îşi ascunde secretul datorită esenţei ei maiestuoase, niciodată din şiretenie”.

XXII

Când văzu Coimbra ivindu-se din stânga, ca un castel ridicat pe un munte de var, lui Tomas Noronha aproape că-i veni să strige de uşurare. Bătrâna urbe strălucea lângă Mondego, curtată de soarele vesel şi de un vânticel lin care sufla uşor pe râu; faţadele albe şi acoperişurile cărămizii îi dădeau un aer familiar, primitor, de parcă tot cartierul ar fi fost casa lui. Îşi dădu seama că, de fapt, nicăieri nu se simţea aşa de bine ca aici, aici era căminul lui, pământul acela şi casele parcă îşi desfăceau larg braţele ca să-l primească cu o îmbrăţişare caldă de mamă.

Proaspătul sosit îşi petrecuse ultimele zile călătorind. La început traversase Marea Caspică înspre nord, până la portul Baku. În capitala Azerbaidjanului, Mohammed a încercat să-i găsească un loc în primul Tupolev[67] care zbura spre Moscova. Petrecu noaptea într-un hotel frumos din centrul oraşului, lângă Kremlin și părăsi capitala rusă în dimineaţa următoare. Traversă toată Europa şi ateriză la Lisabona, pe la începutul amiezii de astăzi. În mod normal s-ar fi dus direct acasă, îi fusese de-ajuns, era obosit şi cu nervii întinşi la maximum, dar, cu problema de sănătate a tatălui, nici nu încăpea discuţie să nu se ducă să-l vadă imediat.

Chiar pe aeroport în Lisabona cumpără o vedere şi o trimise Arianei cu un mesaj simplu. O anunţă că a ajuns cu bine, că-i era dor de ea şi se semnă Samot, numele lui scris de la cap la coadă, mic truc de criptolog în cazul în care corespondenţa era interceptată de VEVAK sau de oricare alta dintre puterile în exerciţiu din Iran.

Ştia sigur că trebuia să se ocupe în curând de problema Arianei. Iraniana era în continuare prezentă în sufletul lui, mai ales după tot ce făcuse ca să îl elibereze, faptă care, înţelesese Tomas, nu putea să însemne decât un lucru. Era o dovadă de iubire. De când plecase de lângă ea, trăsăturile ei fără cusur îi populau visele, îl asalta amintirea ochilor aceia magnetici de culoarea mierii, buzele senzuale care se deschideau ca două petale de carmin în lumina soarelui, blândeţea zugrăvită pe chipul ei fin îi invada simţurile; formele subţiri ale corpului ei înalt şi zvelt îi trezeau dorinţe voluptuoase, dar cel mai mult îi lipseau

[67] Aparat de zbor rusesc (n. tr.).

discuţiile lor legănate pe ritmul melodic al vocii ei liniştite. Îşi dădu seama fără nici o surpriză că îi era dor de Ariana, se obişnuise cu prezenţa ei dulce, cultivase gestul de a-i adulmeca parfumul şi de a-i simţi prezenţa senină, era o femeie cu care ar fi fost în stare să vorbească până ce ar fi pierdut orice noţiune a timpului, până ce minutele s-ar face ore, iar cuvintele sărutări.

Era încă devreme ca să se hotărască ce-o să facă în privinţa sentimentelor pentru Ariana. Deocamdată prioritatea era să-şi vadă tatăl. Apoi mai trebuia să rezolve o altă problemă, CIA-ul. Tomas era conştient că trebuie să găsească o cale să întrerupă legătura nedorită pe care o avea cu agenţia americană, se simţea sătul de jocurile lor, era sătul să se vadă redus la un simplu instrument în mâinile unor oameni fără scrupule.

Era momentul să devină din nou propriul lui stăpân.

Graca Noronha aproape că ţipă când deschise uşa şi îşi văzu fiul surâzător.

— Tomas! ţipă, deschizând larg braţele. Te-ai întors!

Se îmbrăţişară.

— Ce mai faci, mamă?

— Aşa şi-aşa, spuse ea. Intră, fiule, intră.

Tomas intră în living.

— Tata unde-i?

— Tatăl tău s-a dus la spital pentru tratament. Or să i-l facă peste puţin timp.

Se aşezară amândoi pe canapea.

— El ce mai face?

— Nu mai e aşa de revoltat, bietul de el. Până acum ceva vreme, era imposibil. Se izola și când deschidea gura o făcea doar ca să protesteze împotriva a tot şi a tuturor. Spunea că doctorul Gouveia nu e bun de nimic, că asistenţii sunt nişte proşti, că Chico Duşcă ar fi trebuit să se îmbolnăvească… în fine… jale mare.

— Nu mai e aşa?

— Nu, din fericire nu. Pare că s-a mai obişnuit, că a început să accepte mai bine situaţia.

— Şi tratamentul? Dă rezultate?

Graca ridică din umeri.

— Ştiu şi eu! exclamă. Eu nu mai zic nimic.

— De ce?

— Fiule, ce vrei să-ţi spun? Radioterapia e o chestie nesuferită, înţelegi? Şi cel mai rău e că nici măcar nu o să-l vindece.

— Şi el ştie asta?

— Da.

— Şi cum reacţionează?

— Speră. Speră ca orice bolnav în situaţia asta, nu?

— Ce speră? Că o să se vindece?

— Da. Speră că o să apară ceva nou care să rezolve problema. Istoria medicinii abundă de cazuri din astea, nu?

— Da, încuviinţă Tomas, simţindu-se la fel de neputincios. Să sperăm că o să se întâmple ceva.

Mama îi luă mâinile într-ale ei.

— Şi tu? Eşti bine?

— Da.

— Nu ai dat nici o veste! Noi ne făceam griji şi tu, să nu spui nimic, că-i laie, că-i bălaie!

Doamna Graca făcu câţiva paşi înapoi şi îl analiză pe Tomas din creştet până-n tălpi.

— Şi mai eşti şi foarte slab, fiule! Ce porcării ai mâncat acolo în deşert?

— În Iran, mamă.

— Ei, na! E acelaşi lucru! Nu e în deşert, unde-s cămile?

— Nu, nu-i acolo, îi explică el, înarmându-se cu răbdare ca să facă faţă incertitudinilor geografice ale mamei. Iranul e pe acolo, dar, de fapt, nu e în deşert.

— N-are nici o importanţă! spuse ea. Adevărul e că eşti slab ca o scândură, Doamne apără şi păzeşte! Beduinii nu ţi-au dat nimic mai acătării de mâncare?

— Păi… am mâncat bine.

Mama lui se miră, nevenindu-i să creadă.

— Şi atunci cum de eşti aşa de slab? Parcă vii de la galere!

— Au fost şi zile în care am mâncat foarte prost…

Graca ridică mâna dreaptă.

— Aha! Mi se părea mie! Mi se părea mie! Ai prostul obicei să te închizi în biblioteci şi în muzee zile în şir, uiţi să mănânci la prânz… şi după aia… după aia… Arătă spre Tomas de parcă înfăţişa o probă la tribunal. Şi după aia… uită-te şi tu!

— Bine, poate că asta a fost. Îi venea să râdă. Am uitat să mănânc la prânz.

Doamna se ridică hotărâtă.

— Stai aşa! Că te îngraş eu ca un purceluş numai bun de tăiat, sau să nu-mi zici mie Maria da Graca Rosendo Noronha! exclamă, întorcându-se ca să iasă din living. Am o tocăniţă de miel, o minune! O minune! O să te lingi pe degete, ai să vezi! Îi

făcu semn să o urmeze. Hai, vino la bucătărie, hai!

Mâncase tocăniţa pe jumătate, băuse vin roşu fructat de Douro, când îi sună telefonul.

— Mister Noronha?

Tomas dădu ochii peste cap. Accentul american era inconfundabil, ceea ce însemna ca CIA nu-i dădea pace.

— Da, la telefon.

— Aici biroul *Directorate of Science and Technology* de la Central Intelligence Agency, din Langley, USA. O clipă, vă rog. Suntem pe o linie sigură şi domnul director vrea să vorbească cu dumneavoastră.

— Bine.

în timp ce apelul era transferat se auzi o muzică în telefon.

— *Hello*, Tomas. Aici Frank Bellamy.

Cu vocea lui răguşită şi tărăgănată, nu mai avea rost să se prezinte, ca să îţi dai seama că vorbeai cu Bellamy.

— *Hi,* mister Bellamy.

— Băieţii de la agenţie s-au purtat bine cu tine?

— Doar cei de la Marea Caspică, mister Bellamy. Doar cei de la Marea Caspică.

— Aşa deci? Şi ai vreo plângere pentru ce s-a întâmplat înainte?

— Nimic deosebit! îl ironiză portughezul. Doar că gorila voastră din Teheran a încercat să-mi injecteze nişte otravă.

Bellamy râse.

— Având în vedere ce s-a întâmplat după aceea, foarte bine că nu l-ai lăsat, spuse. Îţi dai seama? Dacă te-ar fi neutralizat, nu am fi aflat niciodată lucrurile pe care ni le-ai spus. Căutarea noastră ar fi ajuns într-un impas fără ieşire.

— Mulţumesc că vă faceţi griji pentru mine! replică Tomas cu un ton acid. Sunt emoţionat, da, domnule!

— Aşa sunt eu, sentimental. Mă gândesc numai la sănătatea ta!

— Am văzut.

Americanul tuşi.

— Ascultă, Tomas, te sun în legătură cu pista aceea pe care mi-ai dat-o.

— Ce pistă?

— Hotel Orchard.

— Ah, da!

— Bine, am făcut nişte căutări şi am găsit sute de hoteluri cu numele *orchard* în lume. În Singapore, San Francisco, Londra, de

fapt peste tot. E ca şi cum ai căuta acul în carul cu fân.
— Înţeleg.
— Nu ai vreo informaţie suplimentară care să ne ajute?
— Nu, spuse Tomas. Tot ce ştiu e că există o legătură între Hotelul Orchard şi profesorul Siza. Nu ştiu nimic altceva.
— Bine… aşa e foarte vag, spuse americanul. O să căutăm în continuare, desigur. Problema e că, aşa o să ne ia ani întregi.
— Înţeleg, dar nu pot să fac nimic.
— Cine ţi-a dat informaţia asta?
— Ariana Pakravan.
— Păi, şopti Bellamy, cântărind situaţia. Şi putem să avem încredere în ea?
— În ce sens?
— În sensul în care a spus adevărul.
— Păi nu ea m-a salvat? Dacă nu ar fi fost ea, nu aş fi stat acum de vorbă cu dumneavoastră. Presupun că a spus adevărul…
— *I see*[68]. Şi crezi că putem să luăm legătura cu ea?
— Cu cine? Cu Ariana?
— Da.
— Să nu vă treacă prin cap aşa ceva!
— De ce? Dacă te-a ajutat, poate că nu e neapărat de partea lor.
— Pe mine m-a ajutat pentru că aşa a vrut! Nu a fost nimic politic aici. A fost ceva… personal.
Bellamy tăcu preţ de o secundă.
— Deci chiar te-ai culcat cu ea!
— Nu începeţi iar cu asta.
Americanul râse.
— E chiar aşa de bună precum se spune?
Tomas dădu ochii peste cap de nerăbdare.
— Să înţeleg că pentru asta m-aţi sunat?
— Am sunat pentru că am nevoie de mai multe informaţii decât cele pe care mi le-ai dat.
— Nu mai am altele.
— Dar ea are.
— Ea este iraniană şi este de partea ţării ei. Dacă o să vă întâlniţi cu ea, o să spună tot superiorilor ei.
— Aşa crezi?
— Sunt sigur.

---

[68] Înțeleg *(engl., n. tr.).*

— Şi ce te face să spui asta?

— Faptul că a refuzat să-mi spună ceva despre programul nuclear iranian. Nici măcar nu mi-a spus ce conţine manuscrisul lui Einstein…

Bellamy ezită şi Tomas aproape că-şi ţinu respiraţia în aşteptarea deciziei de la capătul celălalt al firului. Istoricul credea că în acel moment acesta era singurul argument care-i putea opri pe americani. Ori îi convingea că Ariana ar fi rămas loială regimului de la Teheran, ori CIA-ul ar fi deranjat-o, punându-i viaţa în pericol.

— Hm… bine, acceptă Bellamy. Se pare că nu ne rămâne decât să căutăm prin hoteluri.

— Da, e mai bine aşa.

— Şi tu? Ai făcut vreun progres cu cel de-al doilea mesaj cifrat?

— Păi… tocmai asta e… aş cam vrea să scap de cazul ăsta. Mi-a cam ajuns şi nu mai vreau…

— Asta ar fi culmea!

— Pardon?

— Nimeni nu iese din cazul ăsta până ce nu e rezolvat, aţi înţeles? strigă Bellamy pe un ton care nu lăsa loc de discuţii. O să îţi faci treaba până la sfârşit.

— Dar, ascultaţi-mă, eu nu mai…

— Nici un „dar”! Eşti implicat într-o misiune de extremă importanţă şi o să o duci la bun sfârşit, oricât te-ar costa. S-a înţeles?

— Scuzaţi-mă, dar eu…

— S-a înţeles?

— Păi… eu… numai că eu…

— Ascultă-mă bine, strigă americanul, foarte nepoliticos, aproape silabisind. O să îţi faci foarte bine treaba. Nici nu o să-ţi explic ce se va întâmpla dacă ai măcar un moment de ezitare. Şi să fie foarte clar, vreau să lucrezi sută la sută la cazul ăsta, ai auzit?

— Bine… păi…

— Ai auzit?

Tomas se simţi redus la tăcere, tonul agresiv al tipului de la CIA nu îi lăsa loc de manevră.

— Da.

— Şi încă ceva, adăugă, la fel de feroce. Suntem în contratimp. Trebuie să ştim exact ce spune manuscrisul ca să putem acţiona. Dacă îţi ia mult să găseşti cheia manuscrisului,

nu o să avem altă soluţie decât să mergem mai departe şi să o contactăm pe prietena ta. Adevărul e că ea ştie lucruri de care noi avem nevoie. Securitatea naţională a ţării mele este în joc şi nu mă interesează prin ce mijloace o să o protejez, aţi înţeles? Vom folosi toate mijloacele necesare. Şi când spun toate mijloacele, vreau să spun chiar TOATE, inclusiv cele la care te gândeşti. Făcu o pauză, de parcă nu mai avea nimic de spus. Deci, te-aş sfătui să te grăbeşti.

Şi închise telefonul fără să mai spună ceva.

Tomas se uită preţ de un moment îndelungat la mobilul mut din mâna sa, refăcând conversaţia în cap, evaluându-şi opţiunile. Ajunse repede la concluzia că nu avea opţiuni, iar în cap îi suna doar o singură expresie cu care să îl caracterizeze pe Frank Bellamy.

— Fiu de căţea.

Un infirmier îl aduse pe Manuel Noronha acasă. Tatăl lui Tomas era foarte obosit după o şedinţă de radioterapie şi merse să se culce. Soţia îi duse supa în cameră şi, în timp ce mânca, îşi văzu fiul care se apropia de patul lui.

Ca să spargă liniştea, întreruptă doar de plescăitul tatălui care îşi mânca supa, Tomas îi povesti câte ceva din ce văzuse în Teheran, omiţând, evident, adevărata lui misiune în capitala iraniană şi întâmplările din ultimele zile. Când termină, discuţia se duse spre boală. Matematicianul termină supa şi, când soţia lui ieşi din cameră, îi ceru fiului să se apropie şi îi făcu o confesiune.

— Am făcut un pact, şopti, pe un ton aproape conspirativ.

— Un pact? Ce fel de pact?

Manuel se uită la uşă şi duse arătătorul în dreptul buzelor.

— Şttt, suflă. Mama ta nu ştie nimic. Nici ea, nici nimeni altcineva.

— Bine, nu o să spun nimic.

— Am făcut un pact cu Dumnezeu.

— Cu Dumnezeu? Dar tu nu ai crezut niciodată în Dumnezeu, tată!

— Şi nici nu cred, îi confirmă matematicianul. Dar tot am făcut un pact cu El, în cazul în care chiar ar exista!

Tomas surâse.

— Bine gândit!

— Deci lucrurile stau aşa. Am promis să fac tot ceea ce mă pun medicii să fac. Tot. În schimb, îi cer doar să mă lase să apuc

să văd un al doilea nepot.

— Ei, tată!

— Ai auzit? Deci, vezi ce faci, găseşte o fată drăguţă şi – pac! Îi faci un copil. Nu vreau să mor fără să-mi văd nepotul.

Tomas îşi stăpâni grimasa de plictiseală pe care îi venea să o facă în acel moment. De fapt, tatăl era bolnav şi putea să-l contrazică cu lucruri din astea.

— Bine, o să mă ocup de asta.

— Promiţi?

— Promit.

Manuel trase adânc aer în piept, lăsă capul într-o parte de parcă şi-ar fi luat o piatră de pe suflet.

— Cu atât mai bine.

Se lăsă linişte.

— Tată, ce mai faci?

— Ce să fac? şopti pacientul cu capul în pernă. Am o boală care îmi macină măruntaiele şi nu ştiu dacă mai am de trăit o săptămână, o lună, un an sau zece ani. E oribil!

— Ai dreptate, e oribil!

— Câteodată mă trezesc cu speranţa că totul nu a fost decât un coşmar şi că la trezire o să descopăr că totul e în regulă. Dar, după câteva secunde, înţeleg că nu e deloc coşmar, ci e realitatea. Dădu din cap. Nu ştii cât de greu este să te trezeşti sperând şi să pierzi speranţa imediat, de parcă s-ar juca cineva cu tine, îţi dă viitorul într-un moment şi ţi-l ia imediat, de parcă viaţa ar fi o jucărie şi eu un copil. Sunt dimineţi în care mă trezesc că plâng…

— Nu te întrista…

— Cum să nu mă întristez? Sunt pe cale să pierd tot, să-i pierd pe toţi oamenii pe care îi iubesc şi să nu mă întristez?

— Dar tot timpul te gândeşti la asta?

— Nu, câteodată. Sunt dimineţi în care mă gândesc la moarte, dar acestea sunt momente excepţionale. Adevărul e că în marea majoritate a timpului încerc să mă concentrez mai degrabă asupra vieţii. Cât încă trăiesc, trebuie să sper că o să trăiesc, înţelegi?

— Trebuie să gândeşti pozitiv, nu?

— Exact. La fel cum nu putem să ne uităm încontinuu la soare, nu reuşim să ne gândim mereu la moarte.

— Mai mult decât atât, poate că se găseşte vreo soluţie.

Tatăl îl privi cu o strălucire aparte în ochi.

— Exact, poate că se întâmplă ceva! exclamă. În momentele

de disperare maximă, mă agăţ mereu de gândul acesta. Făcu o pauză. Ştii ce vis am?

— Hm.

— Sunt la Spitalul Universitar din Coimbra şi doctorul Gouveia se aşază lângă mine şi îmi spune: profesore Noronha, am aici un nou medicament care tocmai a sosit din America şi se pare că dă rezultate spectaculoase acolo. Vreţi să-l încercaţi? Tăcu, se uită în gol cu ochii stinşi, de parcă trăia visul chiar în momentul acela. Îmi dă medicamentul şi, după câteva zile, fac din nou un TAC şi el vine în fugă spre mine: a dispărut! Boala a dispărut! Metastazele s-au retras! Surâse. Iată visul meu.

— E posibil să se întâmple.

— Da, se poate. Se poate întâmpla. Mai mult, doctorul Gouveia mi-a povestit mult poveşti de genul ăsta, despre boli incurabile. Oameni aproape de sfârşit au încercat un medicament nou şi… paf! S-au făcut bine cât ai zice peşte. Căscă. S-a întâmplat deja.

Se făcu linişte.

— Tată, ai vorbit mai devreme de Dumnezeu.

— Da.

— Dar, tată, tu eşti om de ştiinţă, matematician, nu ai crezut niciodată în Dumnezeu. Acum iată că faci pacte cu El…

— Bine… ca să fiu sincer, trebuie să spun că nu pot să fiu sigur dacă Dumnezeu există sau nu. Să spunem că sunt agnostic, nu am certitudini dacă există sau nu.

— De ce?

— Pentru că nu ştiu de dovezi cu privire la existenţa lui Dumnezeu, dar, ştiind ceea ce ştiu despre univers, nu sunt nici sigur că El nu există. Tuşi. Ştii, o parte din mine este atee. Mereu mi s-a părut că Dumnezeu nu este altceva decât o minunată invenţie umană care ne linişteşte şi care ne umple convenabil golurile din cunoaşterea noastră. De exemplu, un om merge pe un pod şi podul cade. Cum nimeni nu ştie de ce a căzut podul, toată lumea pune această întâmplare pe seama voinţei divine. Ridică din umeri, imitând un aer resemnat. Aşa a vrut Dumnezeu. Tuşi. Dar astăzi, având cunoştinţele noastre ştiinţifice, ştim că podul a căzut nu pentru că aşa a vrut Dumnezeu, ci pentru că s-au erodat materialele sau solul, sau pentru că a fost o greutate prea mare pentru structura aceea, în fine, există o explicaţie verosimilă, care nu-şi are originea la Dumnezeu. Înţelegi? Acesta se numeşte Dumnezeul lacunelor. Când nu ştim ceva, îl invocăm pe Dumnezeu şi se găseşte explicaţia, când, de fapt, există explicaţii mai verosimile, deşi

poate că nu le ştim.

— Crezi că nu este posibilă intervenţia supranaturalului?

— Supranaturalul e ceea ce invocăm când nu cunoaştem un lucru natural. Înainte, când un om se îmbolnăvea, se spunea că e posedat de diavol. Astăzi, când cineva se îmbolnăveşte, spunem că e posedat de bacterii, viruşi sau orice altceva. Boala e aceeaşi, cunoştinţele noastre despre cauzele ei s-au schimbat, înţelegi? Când nu ştim cauzele, invocăm supranaturalul. Acum că le cunoaştem, invocăm naturalul. Supranaturalul nu e altceva decât o fantezie alimentată de necunoaşterea noastră cu privire la natural.

— Deci nu există supranatural?

— Nu, există doar naturalul pe care noi nu îl cunoaştem. Ateul din mine acceptă că nu Dumnezeu l-a creat pe om, ci omul l-a creat pe Dumnezeu. Făcu un gest care cuprinse toată camera. Tot ceea e ne înconjoară are o explicaţie. Cred că lucrurile se conduc după legi universale, absolute, eterne, omnipotente, omniprezente şi omnisciente.

— Un pic asemănătoare cu Dumnezeu…

Tatăl râse încet.

— Da, dacă vrei. E adevărat că legile universului au atributele pe care noi le atribuim lui Dumnezeu, dar asta din motive naturale, nu supranaturale.

— Cum aşa?

— Legile universului au atributele acestea pentru că asta e natura lor. De exemplu, sunt absolute pentru că nu depind de nimic, afectează stările fizice dar nu sunt afectate de ele. Sunt eterne pentru că nu se schimbă în timp, erau aceleaşi în trecut şi vor fi în continuare aceleaşi în viitor. Sunt omnipotente pentru că nu le scapă nimic, îţi exercită forţa asupra a tot ceea ce există. Sunt omniprezente pentru că există în fiecare parte a universului, nu sunt nişte legi care se aplică aici şi altele, diferite, care se aplică în altă parte. Şi sunt omnisciente pentru că îşi exercită automat forţa, nu e nevoie ca sistemele să ne informeze despre existenţa lor.

— Şi de unde vin legile astea?

Matematicianul schiţă un surâs de ştrengar.

— Acum m-ai prins.

— De ce?

— Originea legilor universului constituie marele mister. E adevărat că aceste legi au toate atributele pe care în mod normal le atribuim lui Dumnezeu. Tuşi. Dar, atenţie, faptul că nu

ştim care e originea lor, nu înseamnă neapărat că sunt de sorginte supranaturală. Ridică un deget. Aminteşte-ţi că folosim supranaturalul pentru a explica ceea ce încă nu ştim, dar care are o explicaţie naturală. Dacă folosim supranaturalul de fiecare dată când nu cunoaştem ceva, recurgem la Dumnezeul lacunelor. Peste ceva vreme se va descoperi adevărata cauză şi o să părem nişte proşti. Biserica, de exemplu, l-a folosit până la epuizare pe Dumnezeul lacunelor pentru a explica lucrurile care înainte nu aveau o explicaţie, iar apoi a fost teribil de stânjenită când a trebuit să se dezică şi când au fost făcute descoperirile care au dezminţit explicaţia ce făcea apel la divin. Copernic, Galilei, Newton şi Darwin sunt cazurile cele mai cunoscute. Tuşi. Oricum, Tomas, problema originii legilor universului nu o putem explica. Mai mult, există un anume număr de proprietăţi ale universului care mă împiedică să afirm pur şi simplu că Dumnezeu nu există. Problema originii legilor fundamentale este una dintre ele. Existenţa lor e necesară pentru a ne aminti că se ascunde un mare mister dincolo de univers.

Tomas se scărpină în barbă, gânditor. Apoi făcu un gest înspre buzunarul de la sacou.

— Uite, tată, spuse, căutându-se prin buzunar. Eu am aici două fraze enigmatice pe care mi-ar plăcea să mi le explici, dacă poţi.

— Spune.

Tomas băgă mâna în buzunar şi scoase o foaie de hârtie, pe care o desfăcu. Se uită la text şi se întoarse spre tatăl lui.

— Se poate?

— Hai, sigur!

— „Dumnezeu este subtil, dar El nu este răutăcios”, citi. „Natura ascunde secretul său datorită esenţei ei maiestuoase, niciodată din şiretenie”.

Manuel Noronha, cu capul pe perna lui mare, surâse.

— Cine a spus asta?

— Einstein.

Matematicianul dădu afirmativ din cap.

— Bine spus.

— Dar ce înseamnă asta?

Tatăl căscă din nou.

— Sunt obosit, spuse pur şi simplu. Îţi explic mâine.

XXIII

Când se trezi, Tomas auzi cum răsuna prin toată casa clinchetul metalic al tacâmurilor care se loveau de vase şi al farfuriilor lovindu-se de alte farfurii. Se ridică din pat, se duse la baie, se aranjă în cinci minute şi, în halat, se duse la bucătărie; o găsi pe mama sa la masă, ţinând în mână un pahar cu lapte cald, iar pe o farfurie erau două felii de pâine prăjită.

— Bună dimineaţa, Tomas! îl salută mama, arătându-i o felie de pâine prăjită. Serveşte-te.

— A… da. Ai suc de portocale?

Doamna se ridică şi se uită în frigider. Luă o cutie de culoare portocalie şi se uită cu atenţie la data tipărită lângă capac.

— Fiule, cred că a expirat. Trebuie să merg să cumpăr altul.

— Şi fructe? Nu ai fructe?

Graca arătă spre coşul de pe blat, lângă frigider.

— Banane, mere şi mandarine. Se uită din nou în frigider. Şi aici avem compot de litchi. Ce preferi?

Tomas puse două felii de pâine în toaster şi luă o mandarină pe care începu să o decojească imediat.

— O să iau o mandarină.

— Bună alegere. Sunt foarte dulci, din Algarve[69]. Cu mandarina deja decojită, Tomas se aşeză pe scaun şi muşcă din pulpa mustoasă a fructului.

— Şi tata?

— Încă doarme. A luat ieri nişte pastile ca să nu îl deranjeze tuşea peste noapte, dar problema e că doarme mereu mai mult decât ar trebui din cauza lor.

— Da, a adormit devreme, nu? Trebuia să se fi trezit până acum…

— Ei, nu-ţi face griji, se trezeşte imediat. Mama îşi scoase şorţul de bucătărie şi uită în jur de parcă voia să se organizeze. Uite, hai să facem aşa. Eu o să-ţi las micul dejun pentru el pregătit. Acum trebuie să merg la supermarket ca să cumpăr mâncarea pentru prânz, dar nu-i nici o problemă, pentru că o să rămâi acasă, nu?

— Sigur, nici o problemă.

— O să aibă o foame de lup când se trezeşte. Ieri seară a

---

[69] Regiune din sudul Portugaliei *(n. tr.)*

mâncat doar o supă şi, după cum îl ştiu, o să mănânce mai mult acum.

— Şi bine face.

— Deci, când o să se trezească tatăl tău, nu uita, trebuie doar să îi încălzeşti laptele.

— Cu ce mănâncă laptele?

Graca luă o cutie aurie pe care se vedea imaginea unei păsări enorme.

— Cu fulgi de secară. Îi încălzeşti laptele şi apoi îi pui laptele şi fulgii de secară într-o farfurie adâncă, bine?

Tomas luă cutia şi o puse pe masă.

— Du-te liniştită.

Tatălui îi luă o jumătate de oră să îşi facă apariţia în bucătărie. După cum prevăzuse soţia, era mort de foame şi, după cum stabiliseră anterior, Tomas îi pregăti fulgii de secară cu lapte cald. Când fu gata farfuria, se aşezară amândoi la masă ca să savureze micul dejun.

— Ia mai arată-mi o dată frazele acelea două ale lui Einstein, îi ceru Manuel, în timp ce ducea lingura la gură.

— Astea sunt, spuse, aşezându-se la locul lui cu foaia desfăcută în mână.

— „Dumnezeu este subtil, dar El nu este răutăcios”, citi din nou. „Natura ascunde secretul său datorită esenţei ei maiestuoase, niciodată din şiretenie”. Se uită la tatăl lui. Ce părere ai, ce semnificaţie au frazele astea în gura unui om de ştiinţă?

Matematicianul înghiţi fulgii din lingură.

— Einstein se referea la o caracteristică inerentă a universului, anume modul în care sunt ascunse cu grijă misterele cele mai adânci. Oricât de mult am încerca să ajungem la miezul unei enigme, descoperim că există o barieră subtilă care ne împiedică să o descifrăm pe de-a-ntregul.

— Nu înţeleg…

Tatăl făcu un cerc cu lingura în aer.

— Uite, o să-ţi dau un exemplu, spuse. Problema determinismului şi a liberului arbitru. Este o problemă care a frământat filosofia mult timp, reluată şi de fizică și de matematică.

— Te referi la problema aceea dacă luăm liber deciziile sau nu?

— Da, aprobă. Cum ţi se pare?

— Păi, eu aş spune că suntem liberi, nu? Tomas arătă spre fereastră. De exemplu, am venit aici, la Coimbra, pentru că am luat liber hotărârea asta. Arătă spre farfuria de pe masă. Mănânci laptele cu cerealele astea pentru că aşa ai vrut.

— Aşa crezi? Crezi că am luat liber deciziile?

— Adică... vreau să spun... păi... cred că da, desigur.

— Nu cumva ai venit la Coimbra pentru că eşti condiţionat psihologic de faptul că eu sunt bolnav? Nu cumva eu mănânc mâncarea asta pentru că sunt fiziologic condiţionat de ea sau pentru că sunt influenţat de vreun spot publicitar de la televizor fără să-mi dau seama de asta? Hm? Ridică din sprâncene ca o subliniere a ceea ce tocmai spusese. Până la ce punct suntem liberi? Nu cumva luăm decizii care par libere, dar, dacă analizăm originea lor profundă, sunt condiţionate de un număr infinit de factori, de a căror existenţă de multe ori nici nu ne dăm seama? Nu cumva liberul arbitru nu e decât o iluzie? Oare totul este determinat, deşi nu suntem conştienţi de asta?

Tomas se foi pe scaun.

— Văd că întrebările astea ascund ceva, observă neîncrezător. Care este răspunsul ştiinţei? Suntem liberi sau nu?

— Acesta este marele dubiu, surâse tatăl maliţios. Dacă nu mă înşel, primul mare susţinător al determinismului a fost un grec pe care îl chema Leucip. El a afirmat că nimic nu este întâmplător şi că totul are o cauză. Platon şi Aristotel nu gândeau aşa, au lăsat loc liber pentru liberul arbitru, punct de vedere pe care l-a adoptat biserica. Îi convenea de minune, nu? Dacă omul are liber arbitru, Dumnezeu nu mai are nici o responsabilitate pentru tot răul din lume. Timp de mai multe secole a fost predominantă ideea că oamenii au liber arbitru. Determinismul a fost recuperat doar graţie lui Newton şi al progresului ştiinţei, până când unul dintre cei mai mari fizicieni ai secolului al XVIII-lea, marchizul Pierre de Laplace, a făcut o descoperire importantă. A observat că universul se supune unor legi universale şi a prevăzut că, dacă vom cunoaşte aceste legi şi vom şti poziţia, viteza şi direcţia fiecărui obiect, vom putea şti tot trecutul şi viitorul, din moment ce totul este determinat. Acesta este „demonul lui Laplace”. Totul este determinat.

— Hm, şopti Tomas. Şi ştiinţa modernă ce zice?

— Einstein era de acord cu acest punct de vedere, iar teoriile relativităţii au fost elaborate conform principiului că universul este determinist. Dar lucrurile s-au complicat când a apărut teoria cuantică, deoarece aceasta a adus o viziune

indeterministă a lumii atomilor. Formularea indeterminismului cuantic i se datorează lui Heisenberg care, în 1927, a observat că nu este posibil să determini în acelaşi timp, riguros, viteza şi poziţia unei microparticule. S-a născut astfel principiul incertitudinii, care a…

— Am auzit de asta, îl întrerupse Tomas, amintindu-şi de explicaţia Arianei în Teheran. Comportamentul obiectelor mari este determinist, iar al celor mici este indeterminist.

Manuel se uită o clipă la fiul lui.

— Măi să fie! exclamă. Nu mi-aş fi închipuit vreodată că ştii ceva despre asta.

— Da, mi-a explicat cineva cu puţin timp în urmă. Nu asta e teoria care a determinat căutarea unei teorii a totului, care să concilieze aceste contradicţii?

— Exact, confirmă matematicianul. Acesta este marele vis al fizicii în zilele noastre. Oamenii de ştiinţă caută o teorie care, printre altele, să unifice teoriile relativităţii şi pe cea cuantică şi să rezolve problema determinismului sau a indeterminismului universului. Tuşi. Dar e fundamental să observăm ceva. Principiul incertitudinii spune că nu se poate să determinăm cu exactitate comportamentul unei particule din cauza prezenţei observatorului. De-a lungul anilor, subiectul acesta a animat multe discuţii între mine şi profesorul Siza… acela care a dispărut, ştii?

— Da.

— Şi s-a întâmplat următorul lucru: principiul incertitudinii, care e adevărat, a provocat ceea ce noi credem că este doar o sumă de prostii, unii fizicieni au spus că o particulă decide în ce loc se află doar când apare un observator.

— Am auzit şi de asta, spuse Tomas. E povestea aceea conform căreia, dacă pui un electron într-o cutie pe care o separi în două părţi, electronul va fi în ambele părţi în acelaşi timp şi doar când cineva va deschide una dintre cele două părţi va hotărî în ce parte să stea…

— Chiar aşa, confirmă tatăl, impresionat de cunoştinţele de fizică cuantică ale lui Tomas. Einstein şi alţi fizicieni au ironizat teoria aceasta, evident. Au folosit mai multe exemple pentru a arăta absurdul teoriei acesteia, dintre care cel mai faimos a fost cel al pisicii lui Schrodinger. Tuşi. Deci, Schrodinger a demonstrat că, dacă e adevărată ideea că o particulă este în două locuri în acelaşi timp și o pisică ar fi şi vie şi moartă în acelaşi timp, ceea ce este absurd.

— Da, aprobă Tomas. Dar, tată, asta nu este mecanica cuantică, cea care, deşi e ciudată şi contra-intuitivă, se potriveşte perfect cu matematica şi cu realitatea?

— Desigur că se potriveşte! exclamă Manuel. Dar problema nu e dacă se potriveşte sau nu, pentru că e evident că aşa e. Problema e să ştim dacă interpretăm corect teoria aceasta.

— Cum adică? Dacă se potriveşte este pentru că e corectă.

Bătrânul matematician surâse.

— Aici este subtilitatea universului, spuse. Fii atent, Heisenberg a stabilit că nu se poate să stabileşti simultan, cu exactitate, poziţia şi viteza unei particule datorită influenţei observatorului. Acest postulat a determinat afirmaţia că universul microparticulelor are un comportament indeterminist. Pur şi simplu nu reuşim să determinăm comportamentul lui. Dar asta nu înseamnă că acest comportament este indeterminist, înţelegi?

Tomas dădu din cap, confuz.

— Ce zăpăceală! Nu înţeleg nimic!

— Ascultă, Tomas, fii atent la subtilitate. Heisenberg a început prin a stabili că poziţia şi viteza unei particule nu pot fi stabilite simultan şi cu exactitate datorită influenţei observatorului. Repet, datorită influenţei observatorului. Acesta este punctul-cheie. Principiul incertitudinii nu a stabilit niciodată că strict comportamentul microparticulelor este indeterminist. Problema e că acest comportament nu poate fi determinat, din cauza prezenţei observatorului şi a interferenţei lui cu particulele observate. Adică, microparticulele au un comportament determinist, dar indeterminabil. Ai înţeles?

— Păi…

— Asta este subtilitatea! Ridică mâna. Cu încă o subtilitate adiţională. Anume că principiul incertitudinii ne spune şi că niciodată nu vom putea să demonstrăm că tocmai comportamentul materiei este determinist, din moment ce, atunci când încercăm să o facem, interferenţa observatorului ne împiedică să obţinem dovada acesta.

— Am înţeles, şopti Tomas. Dar atunci din ce cauză a apărut această dezbatere?

Tatăl lui râse.

— Şi eu mă întreb acelaşi lucru, spuse. Eu şi Siza eram complet uimiţi să vedem că nimeni nu înţelegea că aceasta este o problemă de semantică, generată de confuzia dintre cuvântul „indeterminist” şi „indeterminabil”. Ridică mâna. Dar nu acesta

este esenţialul. Esenţialul e că, negând posibilitatea ca într-o zi să putem cunoaşte tot viitorul şi trecutul, principiul incertitudinii a arătat o subtilitate fundamentală a universului. E ca şi cum universul ne-ar spune următorul lucru: istoria este determinată de la începutul timpurilor, dar voi nu veţi putea niciodată să o demonstraţi sau să o ştiţi cu exactitate. Aceasta este subtilitatea. Prin principiul incertitudinii ştim că, deşi totul este determinat, realitatea ultimă este indeterminabilă. Universul şi-a ascuns misterul în această subtilitate.

Tomas reciti fraza lui Einstein.

— Dumnezeu este subtil, dar El nu este răutăcios”, citi. „Natura ascunde secretul său datorită esenţei ei maiestuoase, niciodată din şiretenie”. Ridică capul. Şi partea asta că Dumnezeu nu este maliţios şi nici nu se foloseşte de vreo şiretenie?

— E ceea ce am spus eu mereu, replică tatăl. Universul ascunde secretul său, dar o face datorită imensei lui complexităţi.

— Am înţeles, confirmă Tomas. Totuşi, indeterminabilitatea comportamentului se aplică doar lumii atomice, nu?

Matematicianul făcu o grimasă.

— Bine, adevărul este că subtilitatea aceasta se manifestă la toate nivelurile.

— Eu aveam impresia că ai spus că există doar indeterminabilitate cuantică, se miră Tomas.

— Adică, asta credeam şi eu înainte. Numai că s-au mai făcut alte descoperiri între timp.

— Ce descoperiri?

Manuel Noronha se uită pe fereastră şi contemplă oraşul cu o privire visătoare, ca o pasăre închisă într-o colivie, care se uită la cer printre gratii.

— Auzi, ce-ar fi să mergem în Piaţa Comerţului să bem o cafea?

XXIV

Piaţa Comerţului lenevea în somnolenţa plăcută a dimineţii. Soarele făcea faţadele albe şi balconaşele metalice ale clădirilor din jurul pieţei să strălucească, ieşea în evidenţă mai ales faţada gălbui-aurie, aproape rustică, a bătrânei biserici în stil romanic São Tiago. Corturi micuţe animau piaţa în care se expuneau haine vesele, *azulejo*[70] din zonă sau bijuterii. Terasa părea că te chemă la ea, aşa că tatăl şi fiul se aşezară la o masă, îşi întinseră picioarele şi îşi întoarseră chipurile spre astrul strălucitor, primind cu plăcere căldura plăcută care le bronza pielea.

Chelnerul apăru cu un carneţel în mână şi, sub privirea lui scrutătoare, clienţii cerură două cafele. Când băiatul se îndepărtă, Tomas îl privi lung pe tatăl său.

— Tată, acum câteva minute ai spus că indeterminabilitatea nu aparţine doar lumii cuantice…

— Da.

— Dar, ori eu mă înşel foarte tare, ori asta contrazice tot ceea ce s-a spus înainte. Nu teoria relativităţii sau fizica clasică erau deterministe?

— Erau şi încă sunt.

— Şi ambele au stabilit previzibilitatea comportamentului materiei…

— Nu chiar.

— Nu înţeleg. Conform cu ceea ce mi s-a spus acum câteva zile, dacă se ştiu poziţia, viteza şi direcţia lunii, se va putea calcula cu exactitate toate mişcările ei trecute şi viitoare. Asta nu înseamnă previzibilitate?

— Lucrurile nu stau chiar aşa. S-au făcut descoperiri ulterioare care au schimbat tot.

— Ce descoperiri?

Chelnerul apăru şi puse cele două cafele pe masă. Manuel Noronha îşi îndreptă poziţia pe scaun, sorbi timid o înghiţitură şi se uită la cer, contemplând fulgii de bumbac care se mişcau suav pe albastrul senin.

— Spune-mi un lucru, Tomas. De ce nu reuşim să stabilim cu exactitate starea vremii?

---

[70] Faianţă pictată, de obicei în culorile alb şi albastru, tipic portugheză *(n. tr.)*.

— Ce?

Matematicianul arătă spre cer.

— De ce buletinul meteorologic de la televizor prevedea pentru astăzi în Coimbra cer senin, iar eu văd pe cer norii aceia care contrazic previziunea?

— Ştiu şi eu! râse Tomas. Pentru că meteorologii noştri sunt nişte proşti, cred eu!

Tatăl lui se întinse din nou pe scaun, cu faţa spre căldura soarelui.

— Răspuns greşit! spuse. Problema stă în ecuaţie!

— Cum aşa?

— În 1961, un meteorolog pe nume Edward Lorenz s-a aşezat în faţa calculatorului şi s-a apucat să testeze previziuni meteorologice despre comportamentul climei pe baza a doar trei variabile: temperatura, presiunea atmosferică şi viteza vântului. Experienţa n-ar fi scos la iveală nimic special dacă nu s-ar fi întâmplat ca el să examineze în detaliu o anume secvenţă. A fost ceva mic, lipsit de importanţă. În loc să introducă o anumită informaţie de la început, s-a dus să vadă o copie imprimată a experienţei originale şi a copiat numărul pe care l-a văzut acolo. Scoase un stilou din buzunarul de la sacou, luă un şerveţel pe care îl desfăcu şi îl întinse pe masa de la terasă. Dacă îmi aduc bine minte… păi… era…

Scrise patru cifre.

0,506

— Era 0,506.

— Oau, asta da memorie!

— Noi, matematicienii, aşa suntem. Surâse şi arătă spre ceştile aburinde de pe masă. Deci, aşa, ca noi, Lorenz s-a dus să bea o cafea şi a lăsat computerul să proceseze datele. Când s-a întors, nici nu-i vedea să creadă ochilor ce-l aştepta. A descoperit că noua previziune meteorologică era complet diferită de cea anterioară. Total diferită. Intrigat, s-a uitat să vadă ce se schimbase. Bătu cu vârful stiloului pe cele patru cifre scrise pe şerveţel. După ce a analizat tot și-a dat seama că introdusese doar patru cifre dintr-o secvenţă mai lungă.

Scrise secvenţa completă.

0, 506127

— Aceasta era toată secvenţa originală. În faţa acestei situaţii, a realizat că o schimbare a datelor de ordinul miimilor, ceva infim, aproape nesemnificativ, schimba total previziunea. Era ca şi cum o simplă boare de vânt neprevăzută ar fi avut puterea de a schimba starea vremii pe toată planeta. Făcu o pauză de efect. Lorenz a descoperit haosul.

— Poftim?

— Teoria haosului este unul dintre cele mai fascinante modele matematice care există şi ne ajută să explicăm multe comportamente ale universului. Ideea fundamentală a sistemelor haotice este simplu de formulat. Mici modificări ale condiţiilor iniţiale determină schimbări profunde ale rezultatului final. Cu alte cuvinte, cauze mici, dar efecte mari.

— Dă-mi un exemplu.

Tatăl lui Tomas arătă din nou spre cer şi spre norii sporadici care, din când în când, făceau o umbră enervantă în Piaţa Comerţului.

— Starea vremii, spuse. Exemplul cel mai faimos este efectul fluturelui. Fâlfâitul din aripi al unui fluture aici, în Coimbra, va schimba de ordinul sutelor de mii de miimi presiunea atmosferică din jurul lui. Schimbarea asta foarte mică va produce un efect de domino printre moleculele de aer, până ce va produce o furtună colosală în America. Acesta este efectul fluturelui. Acum, transferă efectul produs de fluturele acesta micuţ la toţi fluturii din lume, la toate animalele, la tot ceea ce se mişcă şi respiră. Ce rezultă de aici? Deschise larg braţele, ca în faţa unei evidenţe. Imprevizibilitatea.

— Ceea ce ne trimite la indeterminism.

— Nu! exclamă matematicianul. Imprevizibilitatea nu te conduce la indeterminism, ci la indeterminabilitate. Comportamentul materiei este în continuare determinist. Materia însă se organizează astfel încât nu se poate să-i prevezi comportamentul pe termen lung, deşi el este determinist. Dacă vrei, putem să spunem că acest comportament al sistemelor haotice este cauzal, dar pare situaţional.

— Păi, şopti Tomas. Crezi că ce-i valabil pentru meteorologie poate fi aplicat şi altor lucruri?

— Tomas, teoria haosului este prezentă peste tot. Peste tot. Poate că în lumea cuantică nu putem să prevedem cu exactitate comportamentul particulelor pentru că este haotic. Comportamentul este deja determinat, dar fluctuaţiile condiţiilor iniţiale sunt atât de mici, încât nu putem să le anticipăm

evoluţia. Din cauza aceasta, lumea cuantică ni se pare indeterministă. De fapt, microparticulele au comportament determinist, dar nu putem să îl determinăm. Cred că este şi din cauza influenţei observatorului, după cum a fost stabilit iniţial de principiul incertitudinii, dar şi din cauza indeterminabilităţii inerente sistemelor haotice.

— Bine, dar asta se întâmplă doar cu lucrurile minuscule, ca moleculele sau atomii…

— Greşeşti, insistă tatăl. Haosul este peste tot, inclusiv printre obiectele mari. Chiar sistemul solar pare a avea un comportament previzibil când este, de fapt, unul haotic. În realitate nu ne dăm seama de asta pentru că observăm doar mişcări foarte lente. Dar sistemul solar este haotic. Un experiment făcut pe calculator a calculat că, dacă Pământul ar începe să se învârtă în jurul Soarelui la o sută de metri distanţă de locul în care a început de fapt să o facă, după o sută de milioane de ani s-ar îndepărta cu patruzeci de milioane de kilometri de traiectoria originală. Cauze mici, efecte mari.

— Păi…

— Şi vieţile noastre se conduc după haos. Imaginează-ţi, de exemplu, că te urci în maşină şi, înainte să porneşti, îţi dai seama că ţi-ai prins sacoul cu uşa. Ce faci atunci? Deschizi uşa, potriveşti colţul, închizi uşa şi porneşti. Ai pierdut cinci secunde făcând asta. Când ajungi la primul colţ, apare un camion care te tamponează. Rezultatul: rămâi paraplegic pe viaţă. Acum să ne imaginăm că nu ţi-ai prins colţul sacoului cu uşa. Porneşti maşina imediat şi ajungi la colţ cu cinci secunde mai devreme. Te uiţi în dreapta, vezi camionul, aştepţi să treacă şi îţi vezi mai departe de drum. Asta este teoria haosului. Din cauza colţului de la sacou prins la uşa maşinii, ai pierdut cinci secunde care fac toată diferenţa tot restul vieţii tale. Făcu un gest resemnat. Cauze mici, efecte mari.

— Totul din cauza unui lucru aşa de mic?

— Da. Dar, atenţie! Faptul că aveai să-ţi prinzi colţul sacoului la maşină era deja determinat. Îmbrăcaseşi prost sacoul de dimineaţă. Şi îl îmbrăcaseşi prost pentru te-ai trezit prost dispus. Te-ai trezit prost dispus pentru că ai dormit puţin. Ai dormit puţin pentru că te-ai culcat târziu. Te-ai culcat târziu pentru că aveai ceva de lucru pentru facultate. Şi aveai de lucru dintr-o cauză sau alta. Totul este cauză pentru tot şi provoacă consecinţe care devin cauzele altor consecinţe, într-un etern joc de domino, în care totul este determinat, dar indeterminabil. Chiar şoferul

camionului putea să frâneze la timp, dar nu a făcut-o pentru că a văzut o fată frumoasă care mergea pe stradă şi a întors capul după ea. Iar fata a trecut pe acolo chiar în momentul acela pentru că era în întârziere. Şi era în întârziere din cauza unui telefon de la iubit. Iar iubitul a sunat-o pentru cine ştie ce. Totul este cauză şi consecinţă.

Tomas îşi trecu mâinile prin păr, încercând să-şi pună ordine în idei.

— Stai aşa, spuse. Să ne imaginăm că se pot pune toate datele universului într-un supercalculator. În cazul acesta, am putea să prevedem tot trecutul şi tot viitorul?

— Da, demonul lui Laplace ar fi valabil. Tot trecutul şi tot viitorul există deja şi, dacă am şti toate legile şi am reuşi să definim cu exactitate şi simultan viteza, direcţia şi poziţia întregii materii, am reuşi să vedem tot trecutul şi viitorul.

— Deci, teoretic ar fi posibil…

— Nu, teoretic nu e posibil.

— Scuză-mă, îl corectă Tomas. Teoretic este posibil, dar practic nu.

Tatăl lui dădu din cap.

— Asta este încă o subtilitatea a universului, spuse. Dacă am reuşi să ştim tot despre starea din prezent a universului, am reuşi să determinăm şi trecutul şi viitorul, din moment ce totul este determinat. Dar nici măcar din punct de vedere teoretic nu se poate să ştii tot despre starea din prezent a universului.

— Ah, da? Păi şi de ce nu se poate?

— Din cauza celeilalte subtilităţi inerente universului, răspunse matematicianul. Infinitul.

Tomas făcu o grimasă.

— Infinitul?

— Da, nu ai auzit de paradoxul lui Zenon?

— Păi… ba da.

— Descrie-l, te rog.

Fiul făcu ochii mici, într-un efort de concentrare.

— Păi… dacă-mi amintesc bine, e povestea aceea cu întrecerea dintre broasca ţestoasă şi iepure, nu? Ţestoasa pleacă prima, dar iepurele, care e mult mai rapid, o depăşeşte cu uşurinţă. Problema e că după Zenon, iepurele nu va putea niciodată să o ajungă din urmă pe broască pentru că spaţiul dintre ei este divizibil la infinit. Aşa e, nu?

— Da, confirmă tatăl. Paradoxul lui Zenon ilustrează problema matematică a infinitului. Ca să alerge un metru, iepurele trebuie

să alerge jumătate din distanţa aceasta. Jumătate care este şi ea divizibilă în altă jumătate, iar această jumătate în altă jumătate şi aşa mai departe până la infinit.

— Dar ce vrei să demonstrezi cu asta?

— Vreau să demonstrez că problema infinitului este de nerezolvat când vorbim despre previzibilitate. Arătă din nou spre cer. Să ne întoarcem la exemplul cu starea vremii. Previziunea pe termen lung nu este posibilă din cauza a doi factori. Unul este pur şi simplu practic. Chiar dacă aş şti care sunt toţi factorii care influenţează starea vremii, ar trebui să îi iau pe toţi în considerare. Răsuflarea fiecărui animal, mişcarea fiecărei fiinţe vii, activitatea soarelui, o erupţie vulcanică, gazul de eşapament de la fiecare maşină, fumul de la fiecare horn, fiecare fabrică, tot. Păi îmi este din punct de vedere practic imposibil să iau în considerare toţi factorii aceştia în acelaşi timp, nu?

— Desigur, ar fi imposibil.

— Cel de-al doilea tip de factori are legătură cu problema infinitului. De exemplu, să ne imaginăm că ar trebui să măsor temperatura globală de la un moment dat, ca apoi să fac extrapolări. Să presupunem că aici, în Coimbra, aş pune termometrul să măsoare la prânz şi ar arăta... hm... dă-mi o valoare.

— Douăzeci de grade?

Tatăl îşi scoase din nou stiloul din buzunar şi scrise nişte cifre pe acelaşi şerveţel pe care scrisese şi valoarea care-l făcuse pe Lorenz să descopere sistemele haotice.

20°

— Foarte bine, douăzeci de grade, spuse matematicianul. Dar adevărul este că măsurătoarea aceasta este incompletă, nu? Am măsurat doar unităţile. Păi noi ştim că micile schimbări ale condiţiilor iniţiale duc la schimbări mari ale condiţiilor finale. Dacă e aşa, atunci măsurătoarea la nivelul zecimilor, al sutimilor sau al miimilor e fundamentală, nu?

— Bine, adaugă acolo.

Manuel mai puse trei cifre.

20,793°

— Dar valorile următoare? N-ar putea fi şi ele importante? Teoria haosului spune că da. Deci, trebuie să punem şi valorile

următoare, oricât de infime ar fi, din moment ce orice schimbare mică poate avea efecte giganteşti.

— Păi…

Matematicianul mai adăugă cifre.

20,793679274027934288722°

— Dar nici aşa nu e suficient, afirmă. Cifra următoare ar putea avea o importanţă crucială. Surâse. Ce vreau să spun e că măsurătoarea ar duce la un număr infinit de cifre. Dar asta nu se poate, nu? Prin urmare, oricâte cifre am pune, nu putem şti vreodată cu exactitate temperatura dintr-un anumit loc şi de la o anumită oră, din moment ce ar trebui să facem un calcul care să implice date infinitezimale.

— Am înţeles.

— Dar problema e şi mai complexă de atât. Lovi în masă. Temperatura de la masa aceasta poate fi uşor diferită de cea de la un metru distanţă. Arătă într-o parte. Apoi, ar trebui să măsurăm toate spaţiile din Coimbra. Dar asta nu se poate, nu? E uşor de văzut, ca în paradoxul lui Zenon, că fiecare metru poate fi divizat la infinit. Ar trebui să măsor temperatura din toate spaţiile existente ca să pot afla condiţiile iniţiale. Dar cum distanţa dintre fiecare spaţiu este mereu divizibilă în jumătăţi, nu aş reuşi niciodată să măsor tot spaţiul. Iar acelaşi lucru este valabil şi pentru timp. Timpul dintre două secunde este divizibil la infinit, nu? Apoi, între două secunde pot fi variaţii de temperatură care trebuie măsurate. Dar, cum şi timpul poate fi divizat la infinit, conform paradoxului lui Zenon, nu va fi niciodată posibil să obţii o asemenea măsurătoare. Aminteşte-ţi că raţionamentul care stă la baza paradoxului lui Zenon ne arată că există într-un metru tot atâta spaţiu ca în întreg universul, că într-o secundă se află tot atâta timp ca în întreaga eternitate, aceasta fiind o proprietate misterioasă a universului.

— Înţeleg…

Manuel luă ceaşca şi bău toată cafeaua care îi mai rămăsese. Respiră adânc, se întinse pe scaun şi închise ochii, bucurându-se de căldura plăcută a soarelui.

— Îşi aminteşti că zilele trecute ţi-am vorbit de teoremele incompletitudinii ale lui Godel?

— Da.

— Hai să vedem dacă le mai ţii minte, spuse.

— În ce constau aceste teoreme?

Tomas dădu din cap, nervos.

— Ei, na! De unde să ştiu?

Tatăl deschise un ochi şi se uită la Tomas.

— Nu-ţi aminteşti?

— Deloc!

— Păi nu-ţi aminteşti când ţi-am spus că teoremele incompletitudinii arată că sistemul matematic nu reuşeşte să-şi demonstreze toate afirmaţiile?

— A, da!

— Această demonstraţie a fost extrem de importantă, ştii?

— Păi de ce? Ce e aşa de extraordinar la ea?

— E foarte simplu, spuse Manuel. Teoremele incompletitudinii au dezvăluit o nouă caracteristică misterioasă a universului. Ceea ce ne spune universul prin aceste teoreme este următorul lucru: sunt câteva lucruri despre care voi, fiinţele umane, ştiţi că sunt adevărate, dar nu veţi putea niciodată să le demonstraţi datorită modului maiestuos în care eu, universul, am ascuns ultima frântură de adevăr. Veţi putea să cunoaşteţi în mare măsură adevărul, dar lucrurile sunt concepute de aşa natură, că nu veţi putea niciodată să le aflaţi pe de-a-ntregul. Acum înţelegi?

— Da.

Matematicianul deschise larg braţele, cu gestul lui caracteristic pe care-l făcea mereu după ce tocmai demonstrase ceva.

— *Voila!*[71] exclamă. Principiul incertitudinii, sistemele haotice şi teoremele incompletitudinii au o semnificaţie adâncă, pentru că ne revelează subtilităţi incredibile din modul de funcţionare al universului. Cuprinse cu un gest tot cerul. Matematica sta la baza întregului cosmos. Legile fundamentale ale universului se exprimă în ecuaţii şi formule matematice, legile fizice sunt algoritmi de procesare a informaţiei şi secretul universului este codificat în limbajul matematic. Dar nici măcar limbajul matematic nu poate să decodifice în totalitate acest cod. Aceasta este proprietatea enigmatică a universului: forma ascunsă în care ne ascunde adevărul final. Totul este determinat, dar indeterminabil.

Matematica este limbajul universului, dar nu avem cum să o demonstrăm indubitabil. Dacă mergem până la esenţa lucrurilor, găsim mereu un văl ciudat care ascunde ultimele faţete ale

---

[71] Iată! *(fr., n. tr.).*

enigmei. Creatorul îşi ascunde acolo semnătura. Lucrurile sunt concepute atât de subtil, încât nu se poate dezvălui pe de-a-ntregul secretul său cel mai profund.

— Păi…

— Esenţa universului va fi mereu învăluită în mister.

XXV

Amfiteatrul plin de studenţi părea un furnicar. Cu toţii îşi căutau locurile, îşi puneau cărţile pe bancă, schimbau priviri. Tot parterul Departamentului de Fizică pulsa de o activitate nervoasă, cursul promitea să fie special şi noutatea atrăsese studenţi din toată Universitate din Coimbra. Dar ceea ce dădea viaţă sălii era mai degrabă murmurul constant, un fel de vuiet al mării pe o plajă pustie; vorbăria era întreruptă de câte o tuse ocazională, aşa cum zgomotul mării era întrerupt de ţipătul melancolic al pescăruşilor.

Amestecându-se în roiul acela de studenţi, Tomas Noronha căută partea cea mai din spate din amfiteatru şi se aşeză pe unul dintre locuri. De multă vreme nu mai văzuse o sală de curs din perspectiva aceea, să-şi privească studenţii de la spate și nu din faţă; dar voia să fie discret şi partea din spate a amfiteatrului era locul cel mai prudent pe care îl găsise. Stânjenit de diferenţa de vârstă dintre el şi restul studenţilor care îl înconjurau, căci ei aveau în jur de douăzeci de ani, iar el mergea pe patruzeci şi doi, Tomas se întrebă dacă făcuse bine să vină acolo; dar imediat ajunse la concluzia că da, făcuse bine, acela era primul curs al profesorului Siza la care nu preda el însuşi şi, la fel cum se gândiseră şi studenţii de la celelalte departamente care veniseră acolo, nu voia să piardă evenimentul.

De când dispăruse profesorul Siza, universitatea întrerupsese cursurile de astrofizică, dar întreruperea nu se putea permanentiza, mai ales având în vedere importanţa acelei materii în cadrul Facultăţii de Fizică; cum găsirea soluţiei cu privire la localizarea profesorului Siza se lăsa aşteptată, se luă imediat hotărârea ca până la noi ordine, Luis Rocha, asistentul principal al profesorului, să ţină cursurile.

Tomas voia să îl cunoască pe profesorul Rocha. Tatăl său îi spusese despre colaboratorul lui Siza că devenise extrem de nervos după dispariţia mentorului său, ceea ce, având în vedere situaţia, părea de înţeles. Este ştiut însă că matematicienii şi fizicienii au comportamente care pot fi clasificate drept extravagante, ca să ne exprimăm delicat, iar Luis Rocha nu era o excepţie, după cum auzise Tomas. Tatăl său îi povestise că asistentul devenise paranoic de la dispariţia profesorului Siza; se

închisese zile în şir în casă, iar colegii fuseseră nevoiţi să îi cumpere mâncare şi alte lucruri de strictă necesitate.

Se pare că totuşi comportamentul paranoic se afla sub control, dacă Luis Rocha acceptase să ţină cursurile mentorului său. Desigur, era şi ceva cathartic în acest gest; predând acel curs, asistentul se legitima ca moştenitor natural al maestrului său şi îşi exorciza demonii eliberaţi de dispariţia subită, atât de inexplicabilă.

Pentru Tomas, cursul era mai degrabă o prezentare a bărbatului pe care voia să îl cunoască. Istoricului i se părea important să vorbească cu colaboratorul profesorului Siza; nu pentru că Luis Rocha ar fi ştiut multe despre dispariţia maestrului, dar ştia cu siguranţă detalii referitoare la gândirea lui, a cercetărilor, proiectelor lor, iar aceste detalii puteau să îi ofere piste valoroase. Tomas dădu afirmativ din cap. Făcuse bine că venise să asiste la cursul inaugural.

Se uită la ceas. Trecuse deja de ora unsprezece şi un sfert, iar la fix se presupunea că începe cursul. Se pare că era încă în vigoare celebrul „sfert academic”, după cum era numită întârzierea tradiţională de la începutul cursurilor din Coimbra. Se uită la postamentul gol, tabla albă ştearsă şi catedra goală a profesorului şi dădu din nou uşor din cap. Da, îşi spuse lui însuşi. Făcuse bine că venise.

Ar fi fost de dorit să vină şi Luis Rocha.

Cum intră profesorul, se făcu linişte absolută în amfiteatru. Doar paşii săi timizi se auzeau între pereţii aceia. Liniştea dură preţ de câteva secunde şi vocile începură imediat să se audă, dar în şoaptă; studenţii păreau nişte femei bătrâne care stau la fereastră şi comentează sosirea unei vecine noi, se uită la cum arată, îi citesc chipul şi îi caută punctele slabe pe care să le exploateze.

Luis Rocha era un bărbat înalt care părea să fi fost slab odată, dar burta fusese învinsă de bere sau de mesele copioase din restaurantele bune ale oraşului. Părul îl avea mai rar în dreptul frunţii, iar ce mai rămânea încărunţise prematur. Părea blând, chiar liniştit, dar Tomas suspecta că dincolo de calmul acela se ascundea un temperament volubil.

Profesorul rămase câteva clipe aşezat la catedră, consultându-şi notiţele, apoi se ridică şi-i privi pe studenţi. Se uită dintr-o parte în cealaltă, iar faţa i se contractă din cauza unui tic nervos.

— Bună ziua, salută.

Studenţii răspunseră cu un „bună ziua” pe mai multe voci.

— Deci… după cum ştiţi… acum îi ţin locul profesorului Siza… care… care… în sfârşit… nu poate fi prezent, se bâlbâi. Cum acesta este primul curs de astrofizică din semestru, m-am gândit că poate ar fi mai bine să fac o prezentare generală a celor două puncte esenţiale ale materiei… Alfa şi Omega. Ecuaţiile şi calculele rămân pe mai târziu. Vi se pare bine aşa?

Studenţii răspunseră cu o linişte plină de aşteptare. Doar două fete din prima bancă, îngrijorate să nu rămână profesorul fără răspuns, dădură din cap că da, încurajându-l astfel să continue.

— Bine… cine ştie să-mi spună ce sunt punctele Alfa şi Omega?

Pe lângă faptul că nu avea experienţă în predare, Luis Rocha mai era şi încăpăţânat. Studenţii păreau pasivi, poate din respect pentru figura absentă a lui Augusto Siza, poate pentru că intuiau lipsa de experienţă a lui Luis Rocha şi voiau să-i testeze limitele, dar adevărul e că profesorul insista să îi întrebe. Deşi era atitudinea pedagogică cea mai corectă, abordarea respectivă în acel context era un risc gratuit.

Oricum, doar liniştea îi răspunse profesorului.

— Deci?

Iar linişte.

Cursul începea rău şi devenea un pic enervant, dar Luis Rocha nu se lăsă şi arătă spre un student cu barbă.

— Ce este punctul Alfa?

Studentul tresări, căci până atunci doar privise liniştit spectacolul şi nu se aştepta să fie întrebat.

— Păi… cred că… cred că este prima literă din alfabetul grecesc, exclamă, trăgând aer în piept şi surâzând satisfăcut de discursul lui.

— Cum te numeşti?

— Nelson Carneiro.

— Nelson, acesta nu e un curs de literatură şi nici de istorie. După răspunsul acesta, aş spune că eşti aproape picat.

Nelson roşi, dar profesorul ignoră roşeaţa lui şi se întoarse spre toată sala.

— Ascultaţi-mă cu atenţie, spuse. La mine este premiat studentul care participă activ la cursuri. Vreau oameni care gândesc, nu bureţi pasivi, aţi înţeles? Arătă imediat spre un băiat dolofan din partea cealaltă a sălii. Ce este punctul Alfa în astrofizică?

— Este începutul universului, domnule profesor, replică grăsunul foarte repede, îngrijorat de ce i petrecuse cu câteva

minute înainte lui Nelson.

— Şi punctul Omega?

— Sfârşitul universului, domnule profesor.

Luis Rocha îşi frecă mâinile şi Tomas, privindu-l din spatele amfiteatrului, nu putu să nu se gândească cât de mult se înşelase; la urma urmei profesorul nu era lipsit de experienţă. Doar cu câteva fraze, ameninţându-l pe un student că îl pică şi încurajându-i pe ceilalţi să participe, îi adusese pe toţi pe drumul cel bun.

— Alfa şi Omega, începutul şi sfârşitul, naşterea şi moartea universului, spuse. Iată tema discuţiei noastre de astăzi. Făcu doi paşi în spate. Vă întreb: de ce universul trebuie să aibă un început şi un sfârşit? Care e problema cu universul etern? Ar putea să fie etern?

Studenţii tăceau, încă neobişnuiţi cu noile metode.

— Dumneata, de acolo, care este răspunsul?

Arătă spre o studentă cu ochelari, care se roşi imediat ce văzu că era pusă să răspundă.

— Păi… domnule profesor… nu… nu ştiu.

— Nu ştii nici dumneata şi nimeni altcineva, conchise profesorul. Dar e o ipoteză de luat în considerare, nu? Un univers cu durată infinită, fără început şi fără sfârşit, un univers care a existat mereu şi care va exista mereu. Acum vă întreb, cum credeţi voi că reacţionează Biserica la conceptul acesta?

Studenţii păreau că nu le venea să creadă ce întrebase profesorul.

— Biserica? se miră unul dintre ei. Păi ce legătura are Biserica, domnule profesor?

— Poate să aibă o legătură foarte mare sau nici una, replică Luis Rocha. Problema începutului şi a sfârşitului universului nu este exclusiv a ştiinţei, ci şi a teologiei. Fiind o problemă esenţială, se situează la graniţa fizicii, că aproape intră în metafizică. A fost creaţie sau nu? Lăsă întrebarea în aer, în amfiteatru. Având la bază ce scrie în *Biblie,* Biserica a susţinut mereu începutul şi sfârşitul, Geneza şi Apocalipsa, Alfa şi Omega. Dar, la un moment dat, ştiinţa a început să vină cu un răspuns diferit. După descoperirile lui Copernic, ale lui Galilei şi ale lui Newton, oamenii au început să creadă că ipoteza unui univers etern era cea mai probabilă. Pentru că, pe de o parte, problema creaţiei ne duce la problema Creatorului, aşa că, odată eliminată problema creaţiei, nu mai e nevoie nici de Creator. Pe de altă parte, observarea universului pare să indice un mecanism stabil

şi constant, care înclină spre ideea că acest mecanism a existat dintotdeauna şi va exista mereu. Deci, problema este rezolvată, nu credeţi? Aşteptă un moment răspunsul, dar cum nimeni nu interveni, profesorul se întoarse la catedră, îşi luă notiţele şi se îndreptă spre uşă. Bine, din moment ce consideraţi dilema încheiată, nu mai avem de ce să continuăm cursul, nu? Dacă universul este etern, nu există Alfa şi Omega. Cursul era dedicat acestor două probleme, iar, dacă le-am rezolvat, nu-mi rămâne decât să îmi iau rămas-bun, nu? Salută. Deci, pe săptămâna viitoare!

Studenţii se uitau uimiţi la el.

— La revedere! repetă profesorul.

— Domnule profesor, dar plecaţi deja? vru să ştie o studentă descumpănită.

— Da, replică el, cu mâna pe clanţă. Dacă voi păreţi mulţumiţi de răspunsul cu universul etern…

— Şi se poate demonstra contrariul?

— Aha! exclamă Luis Rocha, de parcă auzise în sfârşit un argument plauzibil ca să continue ora. Asta e o posibilitate interesantă. Se întoarse la catedră, lăsându-şi iar notiţele acolo. Până la urmă cursul nu s-a terminat. Mai avem un mic detaliu de rezolvat. Cumva este posibil să demonstrezi că universul nu este etern? De fapt, întrebarea aceasta ne trimite la o problemă esenţială: observaţiile contrazic teoria, îşi frecă mâinile. Ştie cineva ce contradicţii sunt acestea?

Nu ştia nimeni.

— Bine, prima contradicţie apare în *Biblie*, deşi asta nu are mare relevanţă în domeniul fizicii, evident. Dar e o curiozitate interesant de explorat. Conform Vechiului Testament, Dumnezeu a creat universul printr-o explozie iniţială de lumină. Deşi rămâne explicaţia standard în religiile iudaică, creştină şi musulmană, adevărul e că a fost contestată serios de ştiinţă. La urma urmei, *Biblia* nu este un text ştiinţific, nu? Teza universului etern a devenit, aşa cum v-am spus, explicaţia cea mai acceptată, din motivele pe care vi le-am explicat. Făcu un gest dramatic cu mâna. Totuşi, în secolul XIX, a fost făcută o descoperire extrem de importantă, una dintre cele mai mari descoperiri ale ştiinţei, o revelaţie care a condus la ideea universului etern. Se uită printre studenţi. Ştiţi ce descoperire a fost aceasta?

Tăceau cu toţii.

Profesorul luă un marker negru şi scrie o ecuaţie pe tablă.

— Cine știe ce e asta?

Studenţii se uitară la tablă.

— Asta nu e cea de-a doua lege a termodinamicii? întrebă unul dintre ei, un băiat slab, cu ochelari, cu părul vâlvoi, de obicei unul dintre cei mai străluciţi din promoţie.

— Exact! exclamă Luis Rocha. A doua lege a termodinamicii. Arătă spre fiecare element din ecuaţia scrisă pe tablă. Triunghiul înseamnă variaţie, s înseamnă entropie, > este, după cum ştiţi, mai mare, iar 0 e zero. Cu alte cuvinte, ce ne spune ecuaţia aceasta e că variaţia entropiei universului este întotdeauna mai mare ca zero. Lovi tabla cu vârful arătătorului. A doua lege a termodinamicii. Arătă spre studentul care vorbise înainte. Cine a formulat-o?

— Clausius, domnule profesor. În 1861, cred.

— Rudolf Julius Emmanuel Clausius, recită profesorul, care stăpânea foarte bine materia. Clausius formulase deja legea conservării energiei, afirmând că energia universului este o constantă eternă, nu poate fi niciodată nici creată, nici distrusă, ci doar transformată. Apoi a decis să propună conceptul de entropie, care cuprinde toate formele de energie şi temperatură, crezând că şi aceasta va fi o constantă eternă. Dacă universul era etern, energia şi entropia trebuiau să fie eterne. Dar, când a început să facă măsurători a descoperit, şocat, că valoarea căldurii degajate de o maşină depăşea mereu transformarea căldurii în lucru mecanic, determinând pierderi. A refuzat să accepte acest rezultat, s-a apucat să facă măsurători şi în natură, inclusiv pe om și a ajuns la concluzia că fenomenul era prezent peste tot. După multe încercări, a cedat în faţa evidenţei. Entropia nu era o constantă, ci, dimpotrivă, creştea mereu. Mereu. Aşa s-a născut a doua lege a termodinamicii. Clausius a detectat existenţa acestei legi în comportamentul termic, dar conceptul de entropie s-a extins cu repeziciune asupra tuturor fenomenelor naturale. S-a înţeles că entropia exista în tot universul. Privi studenţii. Care este consecinţa acestei descoperiri?

— Lucrurile îmbătrânesc, spuse studentul cu ochelari.

— Lucrurile îmbătrânesc, confirmă profesorul. A doua lege a termodinamicii a demonstrat trei lucruri. Ridică trei degete. Primul este că lucrurile îmbătrânesc, deci la un moment dat vor muri. Acest lucru se va întâmpla când entropia va atinge punctul

maxim, în momentul în care temperatura va fi uniformă în tot universul. Două degete. Cel de-al doilea e că există o direcţie a timpului. Adică, universul poate fi determinat, toată istoria lui poate să existe deja, dar evoluţia va fi mereu din trecut înspre viitor. Din legea aceasta rezultă că totul evoluează în timp. Un deget. Al treilea lucru pe care l-a demonstrat a doua lege a termodinamicii este că, dacă totul îmbătrâneşte, asta se întâmplă pentru că la un moment dat totul a fost tânăr. Făcu o pauză dramatică. Clausius a demonstrat că a existat o naştere a universului.

— Domnule profesor, vreţi să spuneţi că deja în secolul XIX se ştia că universul nu este etern?

— Da. Când cea de-a doua lege a termodinamicii a fost formulată şi demonstrată, oamenii de ştiinţă şi-au dat seama imediat că universul etern era incompatibil cu existenţa proceselor fizice ireversibile. Universul evoluează spre o stare de echilibru termodinamic, în care nu vor mai exista zone reci şi zone calde, ci mai degrabă o temperatură constantă peste tot, ceea ce implică entropia totală sau dezordinea maximă. Adică, universul pleacă de la ordinea absolută, ca să sfârşească în dezordine totală. Descoperirea aceasta a venit împreună cu apariţia altor indicii. Ştie cineva ce este paradoxul lui Olbers?

Nu ştia nimeni.

— Paradoxul lui Olbers are legătură cu întunericul de pe cer. Dacă universul este infinit şi etern, nu se poate să fie întuneric noaptea, din moment ce cerul ar trebui să fie inundat de lumina care provine de la un număr infinit de stele. Dar întunericul există, acesta este paradoxul. Paradox care se rezolvă dacă îi atribuim o vârstă universului, pentru că aşa se poate susţine că Pământul primeşte doar lumina care a putut să ajungă până la el din momentul naşterii universului. Aceasta este singura explicaţie pentru faptul că este întuneric noaptea.

— Deci chiar a existat un moment Alfa, nu? întrebă un student.

— Exact. Dar mai rămăsese o problemă de rezolvat, legată de gravitaţie. Oamenii de ştiinţă presupuneau ca universul, fiind etern, era şi static și pe presupunerea aceasta se baza toată fizica lui Newton. Totuşi, chiar Newton şi-a dat seama că legea gravitaţiei, care stabileşte că orice materie atrage materie, avea drept consecinţă ultimă că universul va fi condensat într-o mare masă. Materia atrage materie. Şi, totuşi, uitându-ne pe cer, înţelegem că nu aşa se întâmplă, nu? Materia este distribuită.

Cum să explici fenomenul acesta?

— Dar nu Newton s-a folosit de infinit?

— Da, Newton a spus că tocmai pentru că universul este infinit, materia este împiedicată să se condenseze în totalitate. Dar răspunsul adevărat a fost dat de Hubble.

— Telescopul sau astronomul?

— Evident, astronomul. În anii ’20, Edwin Hubble a confirmat existenţa altor galaxii în afară de Calea Lactee şi, când s-a apucat să măsoare spectrul luminii pe care o emiteau, a înţeles că toate se îndepărtau de noi. Aşa s-a înţeles adevăratul motiv pentru care, supunându-se legii gravitaţiei, materia nu este toată condensată într-o masă unică şi enormă. Şi că universul este într-o continuă expansiune. Profesorul se opri în mijlocul postamentului, privind studenţii. Vă întreb: ce relevanţă are descoperirea aceasta pentru problema punctului Alfa?

— E simplu, spuse studentul cu ochelari, foindu-se pe locul lui. Dacă materia universului este în continuă expansiune, asta înseamnă că la un moment dat a fost unită.

— Întocmai. Din descoperirea universului în expansiune rezultă că a existat un moment iniţial în care totul era unit şi a fost proiectat în toate direcţiile. Mai mult decât atât, oamenii de ştiinţă au înţeles că acest lucru se potrivea şi cu teoria relativităţii generale, care permitea conceptul unui univers dinamic. Acum, pe baza acestor descoperiri, un călugăr belgian, pe numele lui Georges Lemaitre a propus în 1920 o nouă idee.

Se întoarse la tablă şi scrise două cuvinte în engleză.

Big Bang

— Big Bangul. Marea explozie. Se uită din nou la studenţi. Lemaître a sugerat că s-a născut dintr-o violentă explozie iniţială. Ideea era extraordinară şi rezolva dintr-odată toate problemele conceptului despre universul etern şi static. Big Bang se potrivea cu cea de-a doua lege a termodinamicii, soluţiona paradoxul lui Olbers, explica configuraţia actuală a universului conform exigenţelor legii gravitaţiei lui Newton şi se potrivea cu teoriile relativităţii ale lui Einstein. Universul a început cu o mare explozie bruscă… deşi expresia mai potrivită nu ar fi explozie, ci expansiune.

— Şi înainte de această… păi… expansiune ce era, domnule profesor? întrebă o studentă care părea foarte inteligentă. Doar vidul?

— Nu a existat „înainte”. Universul a început cu Big Bang.

Studenta păru derutată.

— Da, dar… ce exista înainte de expansiune? Trebuia să existe ceva, nu?

— Tocmai asta vă spun, insistă Luis Rocha. Nu a existat „înainte”. Nu este vorba despre un spaţiu anterior gol care a început să fie umplut. Spaţiul a apărut odată cu uriaşa şi brusca expansiune, înţelegeţi? Acum, teoriile relativităţii stabilesc că spaţiul şi timpul sunt două feţe ale aceleiaşi monede, nu? Astfel, concluzia e logică. Dacă spaţiul a apărut odată cu Big Bang și timpul a apărut odată cu această întâmplare primordială. Nu exista „înainte” pentru că nu exista timpul. Timpul a început cu spaţiul, care a început cu Big Bang. Să întrebi ce era înainte de timp e ca şi cum ai întreba ce există la nord de polul nord. Nu are sens, înţelegeţi?

Studenta făcu ochii mari şi dădu din cap afirmativ, dar era limpede că ideea i se părea bizară.

— De altfel, această problemă a momentului iniţial este cea mai complexă din toată teoria, sublinie profesorul, înţelegând că era bizar ceea ce încerca să explice. Se numeşte singularitate. Se crede că tot universul era comprimat într-un punct infinit de mic de energie şi că, deodată, a avut loc o erupţie în timpul căreia s-au creat materia, spaţiul, timpul şi legile universului.

— Dar ce anume a provocat această erupţie? întrebă studentul cu ochelari, foarte atent la detalii.

Pe chipul lui Luis Rocha apăru o contracţie nervoasă. Acesta era punctul cel mai delicat al teoriei, în care lucrurile erau cel mai greu de explicat; nu doar pentru că explicaţiile erau contraintuitive, ci şi pentru că oamenii de ştiinţă încă erau perplecşi în faţa acestei probleme.

— Bine, aici este o situaţie în care mecanismul cauzal nu se aplică, susţinu profesorul.

— Cum adică nu se aplică? insistă studentul. Vreţi să spuneţi, domnule profesor, că nu a existat cauză?

— Cam aşa ceva. Fiţi atenţi, ştiu că aceste lucruri vi se par ciudate, dar este important să urmăriţi raţionamentul meu. Toate întâmplările au cauze, iar efectele lor se transformă în cauzele altor evenimente ulterioare. Corect? Câţiva dădură din cap, era de domeniul evidenţei în fizică. Aşadar, procesul cauză-efect-cauză implică o cronologie, nu? Prima dată apare cauza, apoi se produce efectul. Ridică mâna, încercând să sublinieze ceea ce urma să spună. Acum, atenţie: dacă timpul încă nu exista în

punctul acela infinit de mic, cum se putea ca un eveniment să-l determine pe altul? Nu exista nici „înainte”, nici „după”. Prin urmare, nu existau nici cauze, nici efecte, pentru că nici o întâmplare nu se putea să fi avut loc înainte de alta.

— Domnule profesor, nu credeţi că explicaţia aceasta este un pic nesatisfăcătoare? întrebă studentul cu ochelari.

— Eu nici nu cred, nici nu încetez să cred. Încerc doar să vă explic Big Bangul în termenii pe care îi cunoaştem astăzi. Adevărul este că, dacă facem abstracţie de problema singularităţii iniţiale, teoria aceasta rezolvă toate paradoxurile ipotezei universului etern. Dar au fost oameni de ştiinţă care, la fel ca voi, nu au fost mulţumiţi de teoria Big Bang şi au căutat o explicaţie alternativă. Ipoteza cea mai interesantă care a apărut a fost cea a universului în stare permanentă, bazată pe ideea că materia cu grad de entropie joasă este creată încontinuu. În loc ca materia să apară toată dintr-o mare expansiune iniţială, ea apare treptat, în erupţii mici de-a lungul timpului, înlocuind materia care moare când atinge grad maxim de entropie. Astfel, universul poate fi etern. Posibilitatea aceasta a fost luată în serios de ştiinţă, încât era prezentată pe picior de egalitate cu cea a Big Bangului, destul de mult timp.

— Şi din ce motiv nu mai sunt pe picior de egalitate?

— Din cauza unei previziuni a teoriei Big Bang. Cum exista o expansiune iniţială, oamenii de ştiinţă au înţeles că trebuia să există o radiaţie cosmică de fond, un fel de ecou al acestei erupţii primordiale a universului. Existenţa acestui ecou a fost prevăzută în 1948 şi se preconiza că ar avea o temperatură în jur de cinci grade Kelvin, adică cinci grade peste zero absolut. Dar unde naiba era ecoul? Ridică din umeri, făcu ochii mari şi deschise larg braţele, cu o expresie întrebătoare. Oricât s-ar fi căutat, nu se găsea nimic. Până când în 1965, doi astrofizicieni americani, care terminau de lucrat la o experienţă cu o mare antenă de comunicaţii din New Jersey, au descoperit un zgomot de fond iritant, un fel de şuierat provocat de abur. Zgomotul era enervant şi venea de peste tot din cer. Oricât ar fi întors antena într-o parte sau în alta, înspre o stea, galaxie, spaţiu vid sau nebuloasă îndepărtată, sunetul rămânea. Au verificat cablurile electrice, au căutat orice sursă a avariei, au făcut totul, dar nu se putea localiza problema care provoca acel zgomot insuportabil. În disperare de cauză, au sunat la oamenii de ştiinţă de la Universitatea din Princeton, cărora le-au povestit ce se întâmpla şi le-au cerut o explicaţie. Şi aceasta a venit. Era ecoul de la Big

Bang.

— Cum adică ecoul? se miră studentul cu ochelari. Din câte ştiu nu, nu există sunet în spaţiu…

— Ecou este un fel de-a spune, desigur. Ceea ce captau ei era lumina cea mai veche care a ajuns până la noi, o lumină pe care timpul o transformase în microunde. Asta se numeşte radiaţie cosmică de fond şi măsurările termice au revelat că este în jur de trei grade Kelvin, foarte aproape de previziunea făcută în 1948. Făcu un gest rapid cu mâna. Auziţi, nu vi s-a întâmplat niciodată să deschideţi televizorul pe o frecvenţă unde nu era emisie? Ce vedeţi?

— Purici, domnule profesor.

— Zgomot. Vedem punctişoarele acelea care sar pe ecran şi un zgomot enervant, zzzzz, nu? Să ştiţi că unu la sută din acest efect vine de la acest ecou. Surâse. Deci, într-o zi în care vă uitaţi la televizor şi nu vă interesează nimic, vă sugerez să va fixaţi un canal fără emisie şi să vă uitaţi la naşterea universului. Nu există *reality show* mai bun ca acesta.

— Şi se poate demonstra matematic erupţia asta, domnule profesor?

— Da. De altfel, Penrose şi Hawking au demonstrat o serie de teoreme care arată că Big Bangul este inevitabil, din moment ce gravitatea reuşeşte să fie o forţă de atracţie în condiţiile extreme în care s-a format universul. Făcu un semn spre tablă. Într-unul din cursurile viitoare o să vedem aceste teoreme.

— Dar, domnule profesor, explicaţi un pic ce s-a întâmplat după Big Bang. S-au format stelele?

— Totul s-a întâmplat acum zece sau douăzeci de milioane de ani, cel mai probabil acum cincisprezece ani. Energia era toată concentrată într-un punct şi s-a extins în urma unei erupţii gigantice.

Se întoarse la tablă şi scrise faimoasa ecuaţie a lui Einstein.

$$E=mc^2$$

— Cum, conform acestei ecuaţii, energia este echivalentă cu masa, ce s-a întâmplat de fapt a fost că materia a apărut din transformarea energiei. În primul moment a apărut spaţiul, care imediat s-a extins. Cum spaţiul este legat de timp, apariţia acestuia a determinat în mod automat apariţia timpului și, ca şi el, s-a extins. În această primă clipă s-a creat o super-forţă şi au apărut toate legile. Temperatura era imensă, câteva zeci de

milioane de grade. Super-forţa a început să se separe în forţe diferite. Au început primele reacţii nucleare, care au creat nucleele celor mai uşoare elemente, cum ar fi hidrogenul, heliul şi câteva urme de litiu, în trei minute a fost produs nouăzeci şi opt la sută din materialul care există şi care va exista vreodată.

— Atomii care fac parte din corpul nostru sunt de pe vremea aceea?

— Da. Nouăzeci şi opt la sută din materia existentă s-a format din erupţia de energie a Big Bangului. Asta înseamnă că aproape toţi atomii din corpul nostru au trecut deja prin mai multe stele şi au ocupat deja mii de organisme până să ajungă la noi. Şi avem atâţia atomi, că se presupune că fiecare dintre noi are cel puţin un milion din cei care au aparţinut oricărei persoane care a trăit cu mult timp în urmă. Ridică o sprânceană. Asta înseamnă, dragii mei, că fiecare dintre noi are mulţi atomi care au aparţinut lui Moise, Avraam, Iisus Christos, Buda sau Mahomed.

Se făcu rumoare în sală.

— Dar să ne întoarcem la Big Bang, spuse Luis Rocha, vorbind peste rumoarea speriată a studenţilor. După erupţia iniţială, universul a început să se organizeze automat în structuri, supunându-se legilor create în primele clipe, în timp, temperaturile au scăzut până au ajuns într-un punct critic în care super-forţa s-a dezintegrat în patru forţe: prima a fost forţa de gravitaţie, apoi forţa tare și în final s-au separat forţele electromagnetică şi slabă. Forţa gravitaţională a organizat materia în grupuri localizate. După două sute de milioane de ani, s-au aprins primele stele. Au apărut sistemele planetare, galaxiile şi grupurile de galaxii. Planetele erau iniţial corpuri incandescente care orbitau în jurul stelelor, ca nişte stele mai mici… corpurile acestea s-au răcit pană ce s-au solidificat, aşa cum s-a întâmplat cu Pământul. Desfăcu larg braţele şi surâse. Şi iată-ne pe noi.

— Domnule profesor, aţi spus mai devreme că planetele păreau mici stele care până la urmă s-au solidificat. Asta înseamnă că şi Soarele se va solidifica?

Luis Rocha făcu o grimasă.

— Ei, hai, nu-mi stricaţi dimineaţa cu asta!

Studenţii râseră.

— Dar se va întâmpla asta?

— Întotdeauna e plăcut să vorbeşti despre naştere, nu? Cui nu-i place să vadă copii care se nasc? Scutură mâna. Dar să vorbeşti despre moarte… asta-i altceva. Şi, totuşi, răspunsul la

întrebarea dumitale este afirmativ. Da, Soarele o să moară. Mai mult, Pământul o să moară primul, apoi o să moară Soarele, galaxia şi, în fine, universul. Asta este consecinţa inevitabilă a celei de-a doua legi a termodinamicii. Universul se îndreaptă spre entropia finală. Făcu un gest teatral. Tot ceea ce se naşte moare. Ceea ce ne duce de la punctul Alfa la punctul Omega.

— Sfârşitul universului.

— Da, sfârşitul universului. Profesorul ridică două degete şi le arătă studenţilor. Toate datele ne arată că avem două posibilităţi în faţa noastră.

Se întoarse spre tablă şi scrise o expresie în engleză.

1 – Big Freeze

— Prima se numeşte Big Freeze, marele îngheţ. Este vorba de consecinţa ultimă a celei de-a doua legi a termodinamicii şi a expansiunii eterne a universului. Odată cu creşterea entropiei, luminile se sting treptat până o să se ajungă la o temperatură uniformă peste tot, iar universul se va transforma într-un cimitir galactic îngheţat.

— Asta n-o să fie mâine, nu? glumi un student.

Râsete în sală.

— Se presupune că va fi peste cel puţin o sută de milioane de ani. Avu iar o grimasă dată de ticul nervos. Ştiu că o valoare atât de mare nu vă spune nimic, de aceea este mai bine să vă prezint lucrurile de aşa manieră, încât să înţelegeţi mai bine. Imaginaţi-vă că universul este un om care moare la vârsta de o sută douăzeci de ani. Ceea ce pot să vă spun este că Soarele a apărut când avea zece ani, iar noi acum suntem la cincisprezece. Asta înseamnă că am avea o sută cinci ani. Nu e rău, nu?

Studenţii fură de acord şi Luis Rocha se întoarse din nou la tablă.

— Bun, acum să vedem cea de-a doua posibilitate a punctului Omega.

Scrise cu markerul negru pe suprafaţa plană a tablei încă o expresie.

— A doua posibilitate este Big Crunch sau marea strivire, anunţă, privind din nou studenţii. Expansiunea universului încetineşte şi va ajunge să se oprească, pentru ca apoi să înceapă contracţia. Făcu o mişcare largă cu mâinile, ca şi cum ar fi avut un balon care creşte, se opreşte şi se dezumflă. Datorită forţei gravitaţionale, spaţiul, timpul şi materia vor converge şi se vor transforma într-un punct infinit de energie. Îşi împreună palmele. Big Crunch este, dacă vreţi, Big Bang inversat.

— Ca un balon care se umflă şi se dezumflă?

— Exact. Totuşi, contracţia nu se datorează unei dezumflări, ci efectului gravitaţiei. Luis Rocha băgă mâna în buzunar şi scoase o monedă. Ca moneda aceasta, vedeţi? Aruncă moneda în aer, aceasta urcă un metru şi coborî la loc în palma lui. Aţi văzut? Moneda a urcat și-a oprit ascensiunea şi a coborât, întorcându-se în punctul iniţial. Prima dată a învins gravitaţia, apoi a fost învinsă de aceasta.

Un alt student ridică un deget şi profesorul îi făcu semn să vorbească.

— Domnule profesor, care dintre cele două posibilităţi de moarte a universului este mai puternică?

Luis Rocha lovi cu markerul în primul punct.

— Astrofizicienii înclină spre Big Freeze.

— De ce?

— Din două motive; amândouă rezultă din observaţii astronomice. În primul rând, pentru că Big Crunch are nevoie de mult mai multă materie decât cea pe care o vedem. Materia găsită este insuficientă pentru a provoca o contracţie a universului cu ajutorul gravitaţiei. Pentru rezolvarea acestei probleme, s-a avansat ipoteza că ar exista materia neagră, adică o materie care rămâne invizibilă ochilor noştri, din cauza interacţiunii sale slabe. Această materie neagră ar constitui peste nouăzeci la sută din materia existentă în univers. Problema e că e greu de găsit atâta materie neagră, în afară de asta, dacă ar exista, ar fi disponibilă şi în cantităţi suficiente pentru a opri expansiunea? Ridică din umeri. În al doilea rând, Big Freeze pare mai probabil din cauza unor observaţii despre chiar expansiunea universului. În 1998 s-a descoperit că viteza cu care se îndepărtează galaxiile este în creştere. Asta se întâmplă probabil din cauza unei noi forţe, până acum necunoscută, denumită forţa ascunsă, prevăzută deja de Einstein şi care contracarează forţa

gravitaţiei. Dar pentru Big Crunch e nevoie ca viteza de expansiune să se micşoreze, până la punctul în care se opreşte şi apoi începe contracţia, nu? Dar dacă viteza expansiunii este în creştere, concluzia care se poate trage nu este decât una singură. Se uită la studenţi. Cineva ştie să-mi spună care este concluzia aceasta?

Studentul cu ochelari ridică un deget.

— Universul se îndreaptă spre Big Freeze.

Profesorul deschise braţele şi surâse.

— Bingo!

XXVI

Studenţii se îndreptară spre uşă şi ieşiră îmbulzindu-se din amfiteatru, ca un râu care trece printr-un defileu îngust, când Tomas se duse în spatele amfiteatrului şi rămase să aştepte; părea o santinelă de planton în faţa fluxului aceluia tumultuos. Luis Rocha îşi strângea notiţele în timp ce răspundea la întrebările a trei studenţi, aşa că trecură câteva minute până ce profesorul de astrofizică ieşi din sală şi o luă pe coridor însoţit de un student. Tomas îl urmări şi imediat ce ultimul student se îndepărtă, grăbi pasul şi îl abordă pe colegul său.

— Domnule profesor Rocha?

Luis întoarse capul şi îl privi. Din privirea lui se vedea că îl confundă pe necunoscut cu unul dintre studenţii săi.

— Da?

Tomas întinse mâna.

— Bună ziua. Sunt Tomas Noronha, profesor de istorie la Universitatea Nouă din Lisabona şi fiul profesorului Manuel Noronha, care predă matematică aici la Coimbra.

Luis Rocha ridică sprâncenele de parcă l-ar fi recunoscut.

— Ah! Profesorul Manuel Noronha! Îl cunosc foarte bine, foarte bine. Strânse mâna care îi era întinsă. Ce face tatăl dumneavoastră?

— Nu foarte bine, din păcate. S-a procopsit cu o problemă gravă, ştiţi? De sănătate. O să vedem ce-o să fie.

Profesorul de astrofizica dădu afirmativ din cap, stânjenit.

— Da, este chiar o problemă gravă, răbufni. Se pare că cineva a deocheat Universitatea din Coimbra, aţi văzut? Prima dată a fost dispariţia profesorului Siza, cu care lucram eu. Apoi aproape imediat a venit vestea că tatăl dumneavoastră nu o să mai ţină cursuri din cauza… din cauza bolii pe care a contractat-o. Făcu un gest de neputinţă cu mâinile. Vedeţi? Universitatea a pierdut aproape dintr-odată, două dintre cele mai mari creiere ale sale! Iar asta e… nici nu ştiu cum să spun… un dezastru!

— Da, realmente e… în fine… e o problemă.

— Un dezastru, repetă Luis.

Ieşiră pe stradă şi profesorul de fizică păru dezorientat, privind în toate părţile. Se întoarse şi analiză clădirea mare în formă de dreptunghi de unde ieşiseră, Departamentul de Fizică. Părea un

spital, dar avea statui enorme de piatră la colţuri, iar peretele exterior era acoperit de un portret gigantic al lui Einstein care mergea pe bicicletă.

— Scuzaţi-mă, se bâlbâi fizicianul. Ce prostie! Sunt distrat!

Intrară din nou în clădire şi urcară nişte scări, spre cabinetele profesorilor. Mergând alături de Luis Rocha, Tomas făcu un efort să respecte ritualul de compasiune pentru nenorocirea care părea să se fi abătut asupra Universităţii din Coimbra, iar conversaţia se îndreptă spre discuţiile obişnuite despre situaţia învăţământului din ţară.

Dar în cabinetul dezordonat al colegului său, Tomas profită de o pauză în discuţie şi trecu la subiectul care îl adusese acolo.

— Uitaţi, domnule profesor, sunt aici într-o chestiune delicată.

— Are legătură cu tatăl dumneavoastră?

— Nu, nu. Arătă către interlocutorul său. Are legătură cu maestrul dumneavoastră.

Luis Rocha păru mirat.

— Cu maestrul meu?

— Da. Profesorul Siza.

— Mai mult decât un maestru, a fost… un al doilea tată pentru mine. Vocea aproape i se stinse şi plecă privirea. Încă nu îmi vine să cred că a dispărut aşa, dintr-odată.

— Tocmai despre dispariţia lui voiam să vorbesc.

— Ce vreţi să ştiţi?

— Tot ce mă poate ajuta să-l găsesc.

Fizicianul se uită la el contrariat.

— Dumneavoastră încercaţi să-l găsiţi?

— Da, am fost contactat pentru a colabora la cercetări.

— Poliţia judiciară a venit să vorbească cu dumneavoastră?

— Păi… nu a fost chiar Poliţia Judiciară.

— Atunci PSP[72]?

— Nici PSP.

Luis Rocha păru confuz.

— Atunci cine?

— Păi… păi… a fost o poliţie internaţională.

— Interpolul?

— Da, minţi Tomas. Atitudinea curioasă a interlocutorului său îl obligă să găsească un răspuns. Cum nici nu se punea problema să menţioneze CIA-ul, Interpolul era o posibilitate de scăpare. Mi-

[72] Policia de Segurança Publica (Poliţia pentru Siguranţa Publică, în portugheză) (*n. tr.).*

au cerut să-i ajut la cercetări.

— De ce Interpolul?

— Pentru că se pare că dispariţia profesorului Siza ar putea să fie legată de interese internaţionale.

— Ah, da? Ce fel de interese?

— Mă tem că nu pot să vă spun ceea ce ştiu despre subiect. Cum lesne puteţi înţelege, ar prejudicia cercetările.

Luis Rocha se scărpină în barbă gânditor.

— Dar dumneavoastră mi-aţi spus că sunteţi profesor de istorie, nu?

— Da, sunt profesor de istorie.

— Păi şi de ce a apelat Interpolul la serviciile dumneavoastră?

— Au venit să vorbească cu mine pentru că sunt criptolog şi au fost descoperite câteva cifruri care ar putea duce la profesorul Siza.

— A, da? Luis se arătă foarte interesat de aceste dezvăluiri. Ce fel de cifruri?

— Nu pot să vă spun, replică Tomas. Istoricul nu se simţea confortabil că trebuia să mintă în halul ăsta şi decise să schimbe vorba şi să meargă direct la subiectul care îl interesa. Ascultaţi-mă, puteţi să mă ajutaţi sau nu?

— Bineînţeles că pot! exclamă fizicianul. Ce vreţi să ştiţi?

— Vreau să ştiu ce fel de cercetări făcea profesorul Siza.

Luis Rocha se îndreptă de spate, contemplă casele care se vedeau de la fereastra cabinetului şi respiră adânc. Se aşeză la birou, puse notiţele într-o mapă, pe care o puse la rândul său într-un sertar. Apoi se lăsă pe spate şi îl privi pe Tomas.

— Nu vă este foame?

Frumosul restaurant al hotelului Astoria era aproape gol, poate şi pentru că era devreme. Lumina zilei, intensă şi caldă, pătrundea prin ferestrele largi, dând un aspect vesel ambianţei molcome a sălii, a cărei duşumea, tocită în atâtea nopţi de cine dansante în anii ’30, implora acum reparaţii. Mondego curgea dincolo de rândul de tei şi de strada agitată din faţă, senin şi leneş, iar oraşul se mişca în ritmul lent al celui care trăieşte la doi paşi de provincie.

În hotel domnea o atmosferă vetustă, ceea ce nu era de mirare; arhitectura în nuanţe de roz a stilului Belle Epoque impregna acel loc cu un stil propriu, care-l făcea pe Tomas să simtă cum călătoreşte în timp, cu vreo optzeci de ani în urmă, spre începutul secolului XX. Asta era, de fapt, ceva ce îl făcea să

se simtă în largul său; ca istoric, avea nevoie să inhaleze mirosuri vechi, să simtă cum istoria îl învăluie în mantia ei prăfuită, să se afunde în adevărate capsule ale timpului, cum erau aceste clădiri care aveau un trecut în spate.

Au cerut un *magret*[73] de raţă cu miere şi portocală pentru prânz. Cum erau în Coimbra, poate ar fi fost mai potrivită o *chanfana*[74] se gândi Tomas, dar era un fel de mâncare cam greu.

— Aşadar, spuneţi! exclamă istoricul, după ce se termină discuţia de salon. Ce anume cerceta profesorul Siza?

Luis Rocha luă o felie de pâine şi o unse cu un *pate* de raţă care arăta delicios.

— Dragă profesore Noronha, spuse, muşcând din felie. Sunt sigur că aţi citit prefaţa celei de-a doua ediţii a *Criticii raţiunii pure* de Kant. Aţi citit-o, nu?

Tomas făcu ochii mari.

— Pre… prefaţa ediţiei a treia a *Criticii…*

— Ediţia a doua, îl corectă Luis. Prefaţa ediţiei a doua.

— Bine… nu pot să spun că… am citit-o, rămase fără răsuflare. Adică, am citit *Critica raţiunii pure*, normal, dar mărturisesc că prefaţa acestei… în fine… acestei ediţii mărturisesc că nu îmi amintesc… să o fi citit.

— Ştiţi care e importanţa acestei prefeţe?

— Nu am nici cea mai vagă idee.

Fizicianul mai unse o a doua felie cu mult *pate*. Tomas îl privi şi nu putu să nu-i treacă prin minte că interlocutorul său era un mâncău foarte pofticios, ceea ce explica generoasa rotunjime a abdomenului său.

— În prefaţa celei de-a doua ediţii a *Criticii raţiunii pure,* Kant a stabilit limitele ştiinţei, spuse Rocha, mestecând noua felie. El a concluzionat că sunt trei probleme fundamentale ale metafizicii pe care ştiinţa nu va fi niciodată în stare să le rezolve. Ridică trei degete. Dumnezeu, libertatea şi nemurirea.

— A, da?

— Kant credea că oamenii de ştiinţă nu vor putea niciodată să demonstreze existenţa lui Dumnezeu, dacă avem sau nu liber arbitru și să înţeleagă tot ce se întâmplă dincolo de moarte. După părerea lui, problemele acestea nu mai aparţin fizicii, ci metafizicii. Sunt dincolo de orice demonstraţie.

---

[73] Specialitate culinară franceză *(n. tr.).*

[74] Specialitate culinară portugheză, din carne de capră, specifică zonei Beira Litoral *(n. tr.).*

Tomas dădu din cap, gânditor.
— S-ar zice că are sens.
— Poate pentru oamenii de rând, i-o tăie Luis Rocha. Dar nu şi pentru profesorul Siza.
Istoricul păru intrigat.
— A, nu? Şi de ce?
— Pentru că profesorul Siza credea că este posibil să demonstrezi chiar şi probleme de metafizică.
— Poftim?
— Profesorul Siza credea că se poate demonstra ştiinţific existenţa lui Dumnezeu şi că se pot rezolva problema liberului arbitru şi a nemuririi. Mai mult decât atât, credea că toate aceste probleme au legătură una cu alta.
Tomas se foi pe scaun, încercând să digere ceea ce tocmai i se spusese.
— Vreţi să insinuaţi că cercetările ştiinţifice ale profesorului Siza aveau legătură cu problema existenţei lui Dumnezeu?
— Nu, nu insinuez asta.
— Ah, bine.
— Chiar o afirm.
Se făcu linişte, iar Tomas se gândea la consecinţele acestei informaţii.
— Scuzaţi-mi ignoranţa, spuse istoricul. Dar se poate demonstra existenţa lui Dumnezeu?
— După Kant, nu.
— Dar după profesorul Siza, da?
— Da.
— De ce?
— Totul depinde de cum este definit Dumnezeu.
— Ce vreţi să spuneţi cu asta?
Luis Rocha oftă.
— Uite, ce este pentru dumneavoastră Dumnezeu?
— Păi… nu ştiu, e… este o fiinţă superioară, este Creatorul.
— Asta nu prea pare cine ştie ce definiţie, nu?
— Nu, fu de acord Tomas, izbucnind în râs. Atunci spuneţi-mi dumneavoastră. Ce este Dumnezeu?
— Bine, asta e prima întrebare care se pune, nu? Ce este Dumnezeu? Luis Rocha deschise larg braţele. Dacă ne aşteptăm să vedem un bătrân patriarh cu barbă, care se uită înspre Pământ cu un aer preocupat, atent la ce face fiecare dintre noi şi se gândeşte, porunceşte şi vorbeşte cu voce groasă… ei bine, cred că am aştepta la infinit ca să demonstrăm existenţa unui

astfel de personaj. Acest Dumnezeu pur şi simplu nu există, este doar un construct antropomorfic care ne permite să vizualizăm ce este deasupra noastră. În acest sens, L-am construit pe Dumnezeu ca pe o figură paternală. Avem nevoie de ceva care să ne protejeze, să ne apere de rău, să ne strângă la pieptul său protector, care să ne consoleze în ceasurile grele, să ne ajute să acceptăm inacceptabilul, să înţelegem ce nu e de înţeles, să înfruntăm teribilul. Iar acest cineva este Dumnezeu. Arătă spre tavan. Să ne imaginăm că există Cineva acolo sus care are grijă de noi, Cineva la care mergem când ne e greu ca să ne consoleze, Cineva care observă şi sprijină şi… iată! Uite-L! Acolo este Dumnezeu!

— Dar atunci, dacă Dumnezeu nu există, despre ce vorbim?

— Eu n-am spus că Dumnezeu nu există, îl corectă fizicianul.

— Ah, nu?

— Eu am spus că nu există Dumnezeul antropomorfic pe care ni-l imaginăm noi şi pe care L-am moştenit din tradiţia iudaico-creştină.

— Hm… şopti Tomas. Îmi spuneţi că Dumnezeu din *Biblie* nu există?

— Dar cine este Dumnezeul din *Biblie*? Personajul acela care-i cere lui Avraam să-şi ucidă fiul doar ca să verifice dacă patriarhul îi este credincios? Personajul care duce lumea la pierzanie doar pentru că Adam a mâncat un măr? Un om de bun-simţ crede într-un Dumnezeu atât de meschin şi de capricios? Bineînţeles că un astfel de Dumnezeu nu există!

— Dar atunci ce fel de Dumnezeu există?

— Profesorul Siza credea că Dumnezeu se află în tot ceea ce ne înconjoară. Nu este o entitate deasupra noastră, care ne veghează şi ne protejează, aşa cum se spune în tradiţia iudaico-creştină, ci o inteligenţă creatoare subtilă şi omniprezentă, poate amorală, pe care o găsim la orice pas, în fiecare privire, în fiecare respiraţie, prezentă în cosmos şi în atomi, care integrează tot şi face ca tot să aibă sens.

— Înţeleg, aprobă Tomas. Şi el credea că se poate demonstra existenţa acestui Dumnezeu?

— Da.

— De când?

— De când îl cunosc. Cred că a dobândit convingerea aceasta pe vremea când era stagiar la Princeton.

— Şi cum se poate demonstra că există Dumnezeu?

Luis Rocha surâse.

— Dragul meu, ar trebui să-l întrebaţi asta pe profesorul Siza, nu credeţi?
— Dar, spuneţi-mi un lucru, chiar credeţi că este posibil să se demonstreze că există Dumnezeu?
— Depinde.
— De ce anume?
— Depinde de ce înţelegeţi prin demonstraţie.
— Cum aşa? Explicaţi-mi mai bine.
Fizicianul unse a treia felie de pâine.
— Profesore Noronha, spuneţi-mi, ce este metoda ştiinţifică?
— Păi presupun că este un proces de strângere de informaţii despre natură, presupun eu.
— Este o definiţie, admise Luis Rocha. Dar am alta.
— Deci?
— Metoda ştiinţifică este un dialog între om şi natură. Cu ajutorul metodei ştiinţifice omul pune întrebări şi obţine răspunsuri. Secretul stă în modul în care pui întrebările şi în care înţelegi răspunsurile. Nu oricine poate să pună întrebări naturii şi să înţeleagă ceea ce spune ea. Trebuie să fii pregătit, e fundamental să fii înţelept şi perspicace, e absolut necesar să ai suficientă inteligenţă ca să percepi subtilitatea multor răspunsuri. Înţelegeţi?
— Da.
— Ce vreau să spun e că poţi înţelege existenţa sau inexistenţa lui Dumnezeu în funcţie de cum formulezi întrebările şi de capacitatea noastră de a înţelege răspunsurile. De exemplu, cea de-a doua lege a termodinamicii rezultă din întrebările care au fost puse naturii cu ajutorul experienţelor cu căldura. Natura a răspuns, arătând că energia trece de la cald la frig şi niciodată invers şi că transformarea energiei între corpuri se face întotdeauna cu pierderi. Făcu un gest cu care cuprinse tot restaurantul. Acelaşi lucru se întâmplă şi în problema cu Dumnezeu. Trebuie să ştim care sunt întrebările pe care trebuie să le formulăm şi cum anume facem asta, iar apoi trebuie să avem capacitatea de a interpreta răspunsurile pe care le vom obţine. De aceea trebuie să fim prudenţi când vorbim despre demonstrarea existenţei lui Dumnezeu. Dacă cineva se aşteaptă să facem rost de imagini pe DVD cu Dumnezeu care contemplă universul, cu tabla de legi într-o mână şi cu cealaltă mângâindu-şi barba albă, se înşală. Imaginea aceasta nu va fi niciodată filmată pentru că un astfel de Dumnezeu nu există. Dar dacă vorbim de anumite răspunsuri ale naturii la întrebări specifice…

asta ar fi cu totul altceva.

— Despre ce întrebări vorbiţi?

— Ştiu şi eu… întrebări care au legătură cu raţionamentul logic, spre exemplu.

Tomas dădu din cap.

— Nu înţeleg.

— Uitaţi, problema Big Bangului despre care am vorbit astăzi la curs.

— Da, ce e cu el?

— Ce e cu el? Dar nu e evident? Deci, dacă a existat Big Bang, înseamnă că universul a fost creat. Acum, conceptul acesta are consecinţe profunde, nu credeţi?

— Ca de exemplu?

— Problema Creaţiei duce la problema Creatorului. Cine a creat Creaţia? Făcu din ochi. Ei?

— Bine… hm… nu pot să fie cauze naturale?

— Bineînţeles că da. Vorbim de o problemă naturală. Duse arătătorul la tâmplă. Să vă intre asta în cap, profesore Noronha. Dumnezeu este o problemă naturală. Discuţia despre supranatural, miracole, magie… toate astea sunt prostii. Existând, Dumnezeu face parte din univers. Dumnezeu este universul. Înţelegeţi? Crearea universului nu a fost un act artificial, ci unul natural, care s-a supus legilor specifice şi anumitor constante universale. Chestiunea se învârte în jurul aceluiaşi punct. Cine a conceput legile universului? Cine a determinat constantele universale? Cine a dat suflu de viaţă universului. Bătu în masă. Acestea, dragă profesore, sunt probleme fundamentale de logică. Creaţia ne duce la un creator.

— Vreţi să spuneţi că putem demonstra existenţa lui Dumnezeu cu ajutorul logicii?

Luis Rocha se strâmbă.

— Nu, deloc. Logica nu face nici o demonstraţie. Dar logica ne dă indicii. Se aplecă peste masă. Auziţi, trebuie să înţelegeţi că Dumnezeu, prin existenţa Lui, lasă să se vadă doar o parte din aceasta existenţă şi ascunde dovada finală sub un văl de subtilităţi elegante. Cunoaşteţi teoremele incompletitudinii?

— Da.

— Teoremele incompletitudinii, demonstrând că un sistem logic niciodată nu va putea să demonstreze toate afirmaţiile pe care le conţine, în ciuda faptului că afirmaţiile nedemonstrabile sunt adevărate, presupune un mesaj cu o semnificaţie mistică profundă. E ca şi cum Dumnezeu, existând, ne-ar spune: Eu Mă

exprim cu ajutorul matematicii, matematica este limbajul Meu, dar nu o să vă dau dovada că aşa este. Mai luă o felie de pâine. Mai avem şi principiul incertitudinii. Acest principiu arată că nu vom putea niciodată să determinăm poziţia şi viteza unei particule. E ca şi cum Dumnezeu ne-ar spune: particulele au un comportament determinist, Eu am trasat deja tot trecutul şi viitorul, dar nu o să vă dau proba finală că aşa e.

— Înţeleg.

— Căutarea lui Dumnezeu este căutarea adevărului afirmaţiilor unui sistem logic sau a comportamentului determinist al particulelor. Nu vom putea obţine niciodată dovada finală că Dumnezeu există, în sensul că nu vom putea niciodată să obţinem dovada finală că afirmaţiile nedemonstrabile ale unui sistem logic sunt adevărate sau că particulele au un comportament determinist. Şi, cu toate acestea, ştim că urmările acestor afirmaţii sunt adevărate şi că particulele au comportament determinist. Ceea ce ni se ascunde este dovada finală, nu indiciile că aşa este de fapt.

— Atunci, care sunt, la urma urmei, indiciile existenţei lui Dumnezeu.

— În domeniul logicii, indiciul cel mai interesant a fost prezentat de Platon şi Aristotel, dezvoltat de Tomas d’Aquino şi rafinat de Leibniz. Este vorba de argumentul cauzal. Ideea fundamentală e simplu de formulat. Ştim din fizică şi din experienţa de zi cu zi că toate întâmplările au o cauză, consecinţele lor se transformă în cauzele altor întâmplări, într-un efect de domino nesfârşit. Acum să ne imaginăm că o să căutăm cauze pentru toate întâmplările din trecut. Dar, cum universul a avut un început, asta înseamnă că şi lanţul acesta a avut un început, nu? Mergând din cauză în cauză ajungem la momentul creării universului, acela pe care astăzi îl numim Big Bang. Care este prima cauză a tuturor lucrurilor? Ce a pus motorul în mişcare? Care a fost motivul Big Bangului?

Tomas păru nedumerit.

— Cred că aţi răspuns la întrebarea aceasta la curs, nu? Aţi spus că, nefiind creat încă timpul, nu puteau să fie cauze care să preceadă Big Bangul.

— E adevărat, admise fizicianul. Dar văd că aţi fost atent la curs, nu glumă! Surâse. Dar daţi-mi voie să vă spun că aceasta este forma pe care noi, oamenii de ştiinţă, o folosim pentru a eluda această problemă spinoasă. Adevărul este că toate datele arată că Big Bangul a existat. Dacă a existat, ceva l-a făcut să

existe. Problema se întoarce în acelaşi punct. Care este cauza primă? Şi ce a cauzat aceasta primă cauză?

— Dumnezeu?

Luis Rocha surâse.

— E o posibilitate, şopti. Dacă ne gândim bine, ipoteza universului etern indică excluderea lui Dumnezeu. Universul a existat dintotdeauna, nu are scop, pur şi simplu este. În universul etern, fără început şi sfârşit, domeniul cauzelor este infinit, nu există cauză primă şi nici consecinţă ultimă. Ridică un deget. Dar Creaţia trimite la o cauză primă. Mai mult decât atât, existenţa Creaţiei admite existenţa unui creator. De aici întrebarea: cine a pus motorul în mişcare?

— Am văzut că răspunsul este Dumnezeu.

— Repet, aceasta este doar o posibilitate. Acest argument logic nu constituie dovada, ci doar un indiciu. La urma urmei, poate să existe un mecanism oarecare, încă necunoscut, care să rezolve problema asta, nu? Trebuie să fim atenţi să nu folosim Dumnezeul lacunelor, ca să nu cădem în capcana de a-l invoca pe Dumnezeu de fiecare dată când nu avem explicaţie pentru o problemă, în condiţiile în care, de fapt, există o altă explicaţie. Spunând asta, este important să subliniem că procesul de Creaţie ne trimite la Creator şi că, oricât ne-am suci şi ne-am învârti, problema se întoarce mereu la acest punct crucial. Dădu din cap. Pe de altă parte, dacă-L punem pe Dumnezeu în ecuaţie şi spunem că El a creat Creaţia, avem imediat o mulţime de noi probleme, nu?

— Ca de exemplu?

— Păi… prima problemă este să ştim unde era Dumnezeu dacă nu exista nici spaţiu şi nici timp înainte de Big Bang? Şi a doua problemă este să aflăm care a fost cauza lui Dumnezeu. Adică, dacă totul are o cauză și Dumnezeu are o cauză.

— Atunci nu există cauză primă…

— Sau poate că există, cine ştie? Noi, fizicienii, spunem că Big Bangul este o singularitate. În acest sens, am putea spune că Dumnezeu este o singularitate, la fel cum este şi Big Bang.

Tomas îşi trecu mâna prin păr.

— Argumentul acesta pare interesant, dar nu e conclusiv, nu?

— Nu, fu de acord fizicianul. Nu este conclusiv. Mai există un al doilea argument care pare să aibă mai multă forţă. Filosofii îi dau nume diferite, dar profesorul Siza îi spune… păi… staţi să văd… a, da! I se spune argumentul intenţionalităţii.

— Intenţionalitate? De la intenţie?

— Exact. Intenţionalitatea este, după cum ştiţi, pur şi simplu subiectivă în ceea ce priveşte interpretarea. Adică, cineva poate să facă ceva cu intenţie, dar cineva din afară nu poate fi niciodată sigur că aceea a fost intenţia lui. Poţi să presupui că intenţia a fost aceea, dar doar autorul actului ştie adevărul. Făcu un gest spre Tomas. Dacă dumneavoastră aţi răsturna masa aceasta acum, eu pot să interpretez acest act, evaluând dacă a fost făcut cu intenţie sau nu. Se poate să fi făcut asta cu intenţie, iar apoi să vă prefaceţi că a fost un accident. În realitate, doar dumneavoastră sunteţi absolut sigur despre intenţia pe care aţi avut-o, eu voi avea mereu o certitudine subiectivă, nu-i aşa?

— Da, spuse Tomas. Dar unde vreţi să ajungeţi?

— Vreau să ajung la întrebarea aceasta: care a fost intenţia creării universului?

Luis îl privi întrebător pe Tomas.

— Întrebarea asta ar face de un premiu Nobel! spuse istoricul zâmbind. Care este răspunsul?

— Dacă aş şti, aş lua eu premiul Nobel! spuse Luis izbucnind în râs. Pentru un răspuns mai complet, totuşi, va trebui să îl întrebaţi pe profesorul Siza.

— Dar mi-e teamă că el nu este aici. Credeţi că va putea cineva să răspundă la întrebarea aceasta?

Fizicianul respiră adânc, cântărind cu atenţie cuvintele pe care urma să le rostească.

— Cred că nu e uşor de răspuns afirmativ la întrebarea aceasta, dar există câteva indicii interesante.

— Spuneţi!

— Există un argument foarte puternic dat de William Pauley în secolul XIX. Arătă spre duşumeaua de lemn a restaurantului. Imaginaţi-vă că atunci când intru aici dau peste o piatră care ar fi acolo pe podea. M-aş uita la ea şi aş spune: cum naiba a ajuns piatra asta aici? Poate că mi-aş răspunde imediat: păi bine, piatra asta a existat dintotdeauna, e ceva natural. Şi nu m-aş mai gândi la asta, nu. Acum imaginaţi-vă că în loc de o piatră, aş găsi un ceas. Aş putea să îmi dau acelaşi răspuns? Bineînţeles că nu. După ce aş analiza mecanismul complicat al ceasului, aş spune că este vorba de un lucru fabricat de o fiinţă inteligentă cu un anume scop. Acum, problema este următoarea: din ce cauza nu pot să îmi răspund la fel în legătură cu existenţa pietrei şi a ceasului?

Întrebarea pluti în aer pentru un moment.

— Înţeleg unde vreţi să ajungeţi, observă Tomas.

— Ca membru al unei specii inteligente care a conceput ceasul, ştiu intenţia care a precedat crearea lui. Dar eu nu fac parte din specia care a creat piatra, aşa că nu pot să fiu sigur în mod obiectiv de intenţionalitatea creării sale. Dar pot să presupun că a existat o intenţie. La urma urmei, cineva care nu ar fi văzut niciodată un ceas ar fi ajuns uşor la concluzia că era vorba de un produs al unei minţi inteligente, nu?

— Staţi aşa, îl întrerupse Tomas. Vorbim de lucruri diferite, nu?

— Aşa să fie oare?

— Bineînţeles că da. Doar nu comparaţi complexitatea unui ceas cu cea a unei pietre!

Luis dădu din cap.

— Nu aţi înţeles unde vreau să ajung.

— Atunci explicaţi!

Fizicianul făcu un gest cu care cuprinse tot ce era în jurul lor.

— Uitaţi-vă la tot ceea ce ne înconjoară. Vedeţi? Ochii lui se plimbară prin restaurant şi se fixară dincolo de fereastră, asupra cerului şi a frunzelor verzi ale teilor. Aţi observat complexitatea universului? V-aţi gândit la organizarea minuţioasă necesară pentru a pune în mişcare un sistem solar? Sau pentru a face atomii să interacţioneze? Sau pentru a concepe viaţa? Arătă apele blânde ale fluviului Mondego care curgeau ca o stradă paralelă cu şoseaua de centură. Sau pentru a permite fluviului să curgă aşa? Nu credeţi că acestea sunt mult mai complexe şi inteligente decât un simplu mecanism de ceas?

Tomas se uită perplex la interlocutorul său.

— Da… de fapt…

— Atunci, dacă un lucru aşa de simplu precum un cesuleţ e conceput de o fiinţă inteligentă şi are în spatele lui o intenţie, ce să spunem despre tot universul? Dacă cineva care nu a văzut niciodată un ceas este în stare să înţeleagă când îl vede pentru prima dată că este vorba de o creaţie inteligentă, din ce cauză nu am putea noi să tragem exact aceeaşi concluzie când ne uităm la măreţia şi complexitatea universului?

— Înţeleg.

— Aceasta este baza argumentului intenţionalităţii. Dacă tot ceea ce vedem în jurul nostru are un scop şi o inteligenţă, de ce să nu admitem că există intenţie în Creaţie? Dacă lucrurile dezvăluie inteligenţă în concepere, de ce să nu admitem că asta se datorează posibilităţii ca ceva sau cineva să le fi conceput? De ce să nu admitem că există o inteligenţă în spatele creaţiilor acestora inteligente?

— Dar unde se află inteligenţa aceasta?

— Şi unde este cel care a făcut ceasul? Dacă eu văd un ceas pe jos se poate să nu cunosc niciodată inteligenţa care l-a conceput, nu? Şi cu toate acestea, nu m-aş îndoi vreodată că ceasul acela a fost conceput de o fiinţă inteligentă. Acelaşi lucru se întâmplă cu universul. Se poate să nu cunosc niciodată inteligenţa care l-a creat, dar e suficient să mă uit în jurul meu ca să văd că este creaţia unei fiinţe inteligente.

— Am înţeles.

— Numai că, dacă este o creaţie inteligentă, iar totul ne arată că aşa este, problema se pune dacă o studiem în modul cel mai potrivit.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

Luis Rocha făcu un gest prin care cuprinse şi propriul corp.

— Uitaţi-vă la fiinţele vii. Din ce este făcută o fiinţă vie?

— Dintr-o structură de informaţii, răspunse Tomas, citând ceea ce îi spusese tatăl său.

— Exact, o structură de informaţii. Dar ceea ce compune structura aceasta de informaţii sunt atomii, nu? Şi mai mulţi atomi la un loc formează o moleculă. Şi mai multe molecule formează o celulă. Mai multe celule compun un organ. Şi toate organele la un loc alcătuiesc o fiinţă vie. Fiind spuse toate acestea, este greşit totuşi să spui că o fiinţă vie nu este decât o colecţie de atomi, molecule sau celule, nu? Este evident că o fiinţă vie adună triliarde de atomi, miliarde de molecule, milioane de celule, dar toate descrierile care se limitează la datele acestea au păcatul de a fi incomplete, nu?

— Evident.

— Viaţa se descrie pe două planuri. Unul este cel reducţionist, unde se găsesc atomii, moleculele, celulele şi toată mecanica vieţii. Celălalt plan este cel semantic. Viaţa este o structură de informaţii care se află în mişcare cu un scop, în care întregul este mai important decât suma părţilor componente, în care întregul nici măcar nu este conştient de existenţa şi de funcţionarea fiecărei părţi constituente. În calitatea mea de fiinţă vie inteligentă, pot într-un plan semantic să discut aici cu dumneavoastră despre existenţa lui Dumnezeu, iar o celulă din braţul meu să primească oxigen de la o arteră. Eul meu semantic nici nu-şi dă seama de ce face eul reducţionist, din moment ce fiecare sunt situate în planuri diferite. Îl privi pe Tomas. Urmăriţi raţionamentul meu?

— Da.

— Aşadar, ceea ce vreau să spun este că aceste două planuri pot fi găsite în toate situaţiile. De exemplu, eu pot să analizez cartea *Război şi pace*[75] într-un plan reducţionist, nu-i aşa? E suficient să studiez cerneala folosită într-un exemplar anume, tipul de hârtie care îl alcătuieşte, felul în care sunt fabricate hârtia şi cerneala, dacă sunt sau nu atomi de carbon în exemplarul respectiv… în fine, sunt o mulţime de aspecte reducţioniste pe care pot să le studiez. Şi totuşi, nici unul dintre aceste aspecte nu dezvăluie ce este de fapt *Război şi pace*, nu? Ca să aflu asta, analiza mea nu poate fi reducţionistă. Surâse. Trebuie să fie semantică.

— Înţeleg.

— Cu muzica e acelaşi lucru. Pot să analizez *All you need, is love* al formaţiei Beatles într-un mod reducţionist. Voi studia sunetul bateriei lui Ringo Starr, vibraţiile corzilor vocale ale lui John Lennon şi ale lui Paul McCartney, oscilaţiile moleculelor aerului în funcţie de sunetele produse de chitara lui George Harrison, dar nimic din toate acestea nu o să îmi arate într-adevăr ce este de fapt melodia, nu? Ca să înţeleg, va trebui să o analizez din punct de vedere semantic.

— Evident.

— În fond, e ca un calculator. Are un hardware şi un software. Planul reducţionist este hardware-ul, cel semantic este software-ul.

— Toate acestea mi se par evidente.

— Atunci, dacă toate vi se par evidente, lăsaţi-mă să pun următoarea problemă.

— Spuneţi.

— Când eu studiez universul ca să aflu materia lui fundamentală, compoziţia sa, forţele şi legile sale, ce fel de analiză fac?

— Nu înţeleg întrebarea.

— Ceea ce vreau să ştiu e dacă este o analiză semantică sau una reducţionistă.

Tomas se gândi câteva clipe la întrebare.

— Păi… mi se pare reducţionistă.

Surâsul de pe chipul lui Rocha se făcu mai larg.

— Ceea ce ne duce la următoarea întrebare: ar fi posibilă o analiză semantică a universului?

— O analiză semantică a universului?

---

[75] Capodoperă a scriitorului rus Lev Tolstoi *(n. tr.).*

— Da, o analiză semantică. Dacă reuşesc să fac o analiză semantică a unor lucruri aşa de simplu precum *Război şi pace* şi *All you need, is love,* nu pot să fac o analiză semantică a unui lucru atât de complex şi de inteligent ca universul?

— Păi...

— Atunci, dacă analiza tipului de hârtie a unui exemplar din *Război şi pace* este un mod atât de incomplet de a studia această carte, de ce naiba analiza atomilor şi a forţelor existente în cosmos ar fi o formă satisfăcătoare de a studia universul? Nu ar exista şi o semantică a universului? Nu ar exista de asemenea un mesaj în afară de atomi? Care este funcţia universului? Din ce cauză există? Oftă. Aceasta este problema fizicii şi a matematicii în zilele noastre. Noi, oamenii de ştiinţă, ne concentrăm mult să studiem cerneala şi hârtia din care este făcut universul. Dar cumva această studiere ne dezvăluie într-adevăr ce este universul? Nu ar trebui să-l studiem în plan semantic? Nu ar trebui să-i ascultăm muzica şi să-i înţelegem poezia? Nu cumva, când ne gândim la univers ne concentrăm doar asupra hardware-ului şi ignorăm o dimensiune atât de importantă ca software-ul? Oftă. Acestea erau întrebările după care se ghidau munca profesorului Siza de-a lungul acestor ani. El voia să înţeleagă care este semantica universului. Voia să afle software-ul programat în hardware-ul cosmosului.

— Am înţeles, spuse Tomas. Dar cum se poate studia software-ul universului?

— Asta ar trebui să-l întrebaţi pe profesorul Siza, bineînţeles, replică Luis. Dar eu cred că răspunsul la întrebarea aceasta depinde de răspunsul la altă întrebare, extrem de simplu de formulat: ceea ce vedem în jurul nostru, atât la nivelul microcosmosului, cât şi la cel al macrocosmosului, este o creaţie sau chiar fiinţa inteligentă?

— Cum adică?

Fizicianul îi arătă palma stângă.

— Când ne uităm la mâna mea, vedem o creaţie a mea sau o parte a mea? Se uită în jur. Când ne uităm la univers vedem o creaţie a lui Dumnezeu sau o parte din Dumnezeu?

— Dumneavoastră ce credeţi?

— Eu nu cred nimic. Dar profesorul Siza credea că totul este o parte din Dumnezeu. Dacă el are dreptate, când va fi concepută teoria totului aceasta va putea să conţină o descriere a lui Dumnezeu.

— Credeţi?

— Asta e ceea ce fac fizicienii în prezent, nu? Concep o teorie a totului. Deşi eu cred că nu vor reuşi.

— De ce?

— Din cauza teoremelor incompletitudinii. Aceste teoreme, plus principiul incertitudinii, ne arată că nu se va putea închide vreodată cercul. Mereu va exista un văl de mister la capătul universului.

— Şi atunci de ce se mai încearcă formularea acestei teorii?

— Pentru că nu toţi sunt de acord cu mine. Sunt unii care cred că se poate concepe o teorie a totului. Chiar sunt şi unii care cred că se poate concepe o ecuaţie fundamentală.

— O ecuaţie fundamentală? Ce înseamnă asta?

— E Sfântul Graal al matematicii şi fizicii. Formularea unei ecuaţii care să conţină în ea toată structura universului.

— Şi asta se poate?

— Poate, nu ştiu, replică Luis ridicând din umeri. Ştiţi, se crede din ce în ce mai mult că numărul mare de legi şi de forţe din univers se datorează temperaturii joase la care ne aflăm. Sunt multe indicii care arată că, atunci când creşte temperatura, de la un anumit nivel, forţele se unesc. De exemplu, mult timp s-a crezut că existau patru forţe fundamentale în univers: forţa gravitaţională, cea electromagnetică, forţa tare şi cea slabă. Dar s-a descoperit că de fapt sunt doar trei, din moment ce forţa electromagnetică şi cea slabă sunt o singură forţă, care se numeşte acum electroslabă. Sunt unii care cred că forţa tare este o altă faţă a forţei electroslabe. Dacă ar fi aşa, mai trebuie doar să se unească cele trei forţe cu forţa gravitaţională ca să ajungem la o singură forţă. Mulţi fizicieni cred că, atunci când s-a întâmplat Big Bangul, sub presiunea temperaturilor foarte ridicate care existau, toate forţele erau unite într-o super-forţă care poate fi descrisă printr-o ecuaţie matematică simplă. Luis se aplecă peste masă. Dar, când vorbim despre o super-forţă, ce fel de entitate vă vine în minte?

— Dumnezeu?

Fizicianul surâse.

— Oamenii de ştiinţă au descoperit că, pe măsură ce creşte temperatura, energia se uneşte şi structurile complexe subatomice se sparg, scoţând la iveală structuri simple. La o căldură extrem de puternică, forţele se simplifică şi se unesc, iar astfel apare super-forţa. În aceste condiţii, se poate concepe o ecuaţie matematică fundamentală. Este vorba de o ecuaţie în stare să explice comportamentul şi structura întregii materii şi să

şi descrie tot ceea ce se întâmplă. Deschise larg braţele, de parcă tocmai ar fi executat un număr de magie. Ecuaţia aceasta ar fi formula sublimă a universului.

— Formula sublimă?

— Da, confirmă Luis Rocha. Unii îi spun formula lui Dumnezeu.

XXVII

Era deja târziu dimineaţa şi Tomas se uita la foaia de hârtie şi-şi imagina pentru a douăzecea oară în ultima oră o strategie ca să descifreze şarada. Dar enigma rămânea neclintită, încât avu impresia că cele treisprezece litere şi semnul de exclamaţie râdeau de eforturile lui.

See sign
!ya ovqo

Clătină din cap, cufundat în gânduri. I se părea evident că fiecare rând ducea la un alt cifru şi nici măcar nu era sigur că primul era chiar un cifru. *See sign* era traducerea în engleză pentru „vezi semnul”. Era probabil o indicaţie dată de Einstein pentru vreun semn pe care îl pusese în manuscris. Problema era că, din moment ce nu putea să citească manuscrisul, Tomas nu avea cum să verifice dacă aşa era într-adevăr. Să fi fost vreun semn misterios undeva prin textul original?

Criptologul dădu din cap.

Poate că era imposibil să spună ceva fără să aibă acces la manuscris. Oricât întorcea problema pe toate părţile, ajungea mereu la concluzia că trebuie să citească documentul, să caute acolo piste ascunse, să scormonească în text ca să caute semnul la care făcea referire Einstein. *See sign.* Vezi semnul. Dar ce semn?

Se lăsă pe scaun şi puse creionul pe masă. Cu un oftat resemnat, Tomas renunţă în acel moment să înţeleagă primul rând; adevărul era că nu putea să aibă acces la manuscris şi orice ar fi făcut ca să interpreteze miezul acelor două cuvinte era condamnat la eşec. Se ridică neliniştit, se duse la frigider să-şi ia un pahar de suc de portocale, se întoarse şi se aşeză din nou la masă. Simţea cum nerăbdarea îl rodea pe dinăuntru.

Se uită din nou pe foaie şi se concentră pe rândul al doilea. După cum arăta, părea sigur cifrată cu un sistem de substituţie. I se părea evident că literele originale fuseseră înlocuite cu alte litere, conform unei ordini stabilite anterior de o cheie. Dacă ar descoperi cheia, ar sparge cifrul. Problema era să înţeleagă ce cheie folosise Einstein pentru a cifra rândul acela.

Citi de mai multe ori rândul al doilea până ce, convins că era vorba într-adevăr de un sistem de substituţie, începu să ia în calcul varii ipoteze. Putea să aibă în faţă un sistem de substituţie monoalfabetic, simplu de descifrat. Dar dacă ar fi o substituţie polialfabetică, cu două sau mai multe alfabete de cifrare, operaţiunea s-ar fi complicat grav de tot. Putea să fie şi o substituţie poligramică, conform unei scheme în care un grup de litere erau înlocuite în totalitate cu alte grupuri de litere. Sau, coşmarul coşmarurilor, ar putea fi o substituţie fracţională, în care chiar alfabetul este cifrat la rândul lui.

Presimţea că avea să fie foarte greu. Opţiunea cea mai firească i se părea, totuşi, substituţia monoalfabetică şi se decise să avanseze cu presupunerea aceasta. Fiind un astfel de sistem, era perfect conştient că cheia de substituţie nu putea să fi fost aleasă la întâmplare. Ar putea fi, de exemplu, un alfabet al lui Cezar, unul dintre cele mai vechi alfabete de cifrare cunoscut, folosit de Iulius Cezar în intrigile lui de palat sau în campaniile militare. Era suficient să înlocuiască începutul alfabetului normal şi ar găsi soluţia.

Soneria de la intrare sună în acel moment.

Doamna Graca ieşi din living, unde făcea ordine și se îndreptă în grabă spre uşă.

— Ce agitaţie! spuse printre dinţi. Luă receptorul. Cine e? Pauză. Cine? Pauză. Ah, o clipă! Se uită la fiul ei. Este profesorul Rocha pentru tine. Te aşteaptă jos.

— Ah! exclamă Tomas. Spune-i că o să cobor imediat.

Aproape mulţumit că îşi întrerupea munca istovitoare care se prelungise toată dimineaţa fără nici un rezultat, Tomas împături foaia cu şarada şi se duse în dormitor să-şi ia un sacou.

Parcară la umbra unui stejar. Când ieşi din maşină, Tomas contemplă căsuţa micuţă care se ascundea în spatele zidului şi al arbuştilor, la mijlocul bulevardului Dias da Silva, artera unde locuiau marea majoritate a profesorilor universitari. Casa avea un aer primitor, deşi se vedea clar că avea nevoie de un grădinar, iarba crescuse prea mult şi invadase zonele de trecere, chiar şi curtea din faţa uşii.

— Deci aici locuia profesorul Siza? întrebă Tomas privind faţada locuinţei.

— Da, aici.

Istoricul îşi privi colegul.

— Este greu să te întorci aici?

Luis Rocha privi casa şi respiră adânc.

— Cum să nu?

— Îmi cer scuze că v-am cerut favoarea aceasta, spuse Tomas. Dar mi se pare important să văd locul unde s-au întâmplat toate.

Intrară pe poartă şi se îndreptară spre uşă. Fizicianul scoase o cheie din buzunar şi o introduse în broască, învârtind-o până ce uşa se deschise cu un păcănit. Făcu semn lui Tomas să intre şi apoi îl urmă.

Îi întâmpină o linişte absolută în interiorul casei. Micul hol de la intrare avea podeaua de cărămidă, uşa din stânga dădea înspre living, iar cea din dreapta spre bucătărie, de unde se auzea zgomotul uşor al frigiderului care încă era în priză.

— Dar totul pare în ordine!

— Ia să vedeţi biroul! spuse Luis Rocha trecând în faţă şi luând-o pe coridorul din faţa holului. Vreţi să vedeţi? Haideţi!

La capătul coridorului erau trei uşi. Fizicianul o deschise pe cea din stânga, arătă intrarea protejată de sigiliul poliţiei şi îi făcu semn lui Tomas să se uite.

— Fir-ar să fie! exclamă istoricul.

Un morman de cărţi, hârtii şi mape împrăştiate zăceau pe jos într-o dezordine de nedescris, iar rafturile mobilierului din lemn erau aproape goale, doar cu câte un volum rătăcit care rezistase uraganului.

— Aţi văzut? întrebă fizicianul.

Tomas nu reuşi să-şi ia ochii de la mormanul de cărţi şi documente.

— Dumneavoastră aţi găsit harababura asta?

— Da, consimţi Luis. Stabilisem cu profesorul Siza să vin aici ca să verificăm nişte calcule pe care le făcuse despre consecinţele unei schimbări ipotetice a masei electronilor. Profesorul lipsise la câteva ore dar nu mi-am făcut prea multe griji, ştiindu-l un pic distrat. Dar când am ajuns la poartă, mi-am dat seama că uşa de la intrare era larg deschisă. Mi s-a părut ciudat şi am intrat. L-am strigat pe profesor, dar nimeni nu a răspuns. Am venit în birou şi am dat peste… peste asta, spuse, arătând harababura. Mi-am dat seama că avusese loc o spargere şi am sunat la poliţie.

— Aha, şopti Tomas. Şi ei ce au făcut?

— Prima dată, nimic deosebit. Au sigilat zona şi au luat câteva probe. Apoi a venit Poliţia Judiciară de mai multe ori şi a pus multe întrebări, mai ales despre ceea ce ţinea profesorul aici.

Voiau să ştie dacă erau lucruri de valoare. Dar apoi întrebările au evoluat şi au devenit ciudate.

— Ca de exemplu?

— Voiau să ştie dacă profesorul călătorea mult şi dacă cunoştea oameni din Orientul Mijlociu.

— Şi dumneavoastră ce aţi răspuns?

— Păi... e evident că domnul profesor călătorea. Mergea la conferinţe şi seminarii, ţinea legătura cu mulţi oameni de ştiinţă... în sfârşit, lucruri normale pentru cineva care îşi dedică viaţa cercetării, presupun.

— Şi cunoştea oameni din Orientul Mijlociu?

Luis Rocha avu o grimasă.

— Tot ce-i posibil, ştiu şi eu! Doar vorbea cu multă lume, nu?

Tomas întoarse capul şi se uită din nou la cărţile în dezordine de pe podea, parcă fusese descărcată o grămadă de gunoi. Era evident că cineva ajunsese acolo şi aruncase totul pe jos, căutând nu se ştie ce. De fapt, Tomas ştia. Ştiau Tomas Noronha, Frank Bellamy şi alte câteva persoane. Spărgătorii erau oameni al Hezbollah şi căutau *Die Gottesformel,* manuscrisul vechi pe care îl găsiseră până la urmă prin birou.

Mişcându-se în spatele lui Tomas, Luis puse mâna pe clanţa uşii din centru şi o deschise.

— O să merg la toaletă, spuse intrând în încăperea micuţă, decorată cu faianţă albă şi albastră. Simţiţi-vă ca acasă, da!

Închise uşa.

Momentan singur, Tomas se mai uită pentru ultima dată la biroul vandalizat şi se întoarse. Atenţia îi fu reţinută de cea de-a treia uşă din coridor; întinse mâna şi o deschise. Patul mare arăta că aici era dormitorul profesorului Siza.

Mânat de curiozitate, Tomas intră în penumbra dormitorului şi se uită cu atenţie. Un miros de mucegai plutea în aer, era evident că încăperea era închisă de câteva săptămâni, de parcă fusese suspendată în timp, aşteptând să fie redată vieţii. Jaluzelele erau trase, creând astfel o atmosferă liniştită în camera tăcută, loc senin în penumbră. În contrast total cu ceea ce se afla dincolo de uşa cealaltă, aici totul era ordine, fiecare obiect era la locul lui, iar fiecare loc îşi avea rolul său.

Se lăsase un strat fin de praf peste mobilier, ceea ce dădea impresia că trecerea timpului se măsura după praful adunat. Istoricul deschise un sertar şi dădu peste nişte teancuri de scrisori şi cărţi poştale. Luă teancul de deasupra şi analiză datele; erau din ultimele luni. Presupuse că în teancul de sus era

corespondenţa cea mai recentă, iar în cel de jos, cea mai veche. Se uită la scrisori şi încercă să vadă ce sunt. Marea majoritate păreau informaţii de la facultate, cu ştiri despre colocvii, noutăţi editoriale, solicitări de informaţii bibliografice şi alte informaţii cu caracter pur academic. Găsi printre plicuri trei cărţi poştale şi le analiză neatent. Două erau de la membrii familiei, aveau un scris de mână feminin, dar cea de-a treia îi atrase atenţia. Se uită pe faţă şi pe verso şi simţi cum îi creşte curiozitatea.

Pâc! Pâc!

Zgomotul metalic făcut de o cheie în broască îl făcu să-şi întoarcă chipul spre coridor. Luis terminase ce avea de făcut în baie şi descuia uşa ca să iasă.

Cu un gest rapid şi disimulat, Tomas ascunse cea de-a treia vedere în buzunarul de la sacou şi adoptă o postură distrată.

Primul lucru pe care-l făcu Tomas când ajunse acasă a fost să caute numărul de mobil şi să sune.

— Greg Sullivan *here*[76]*!* anunţă vocea nazală de la celălalt capăt al liniei.

— Salut, Greg. Sunt Tomas Noronha! Ce faci?

— Ah! Salut, Tomas! Ce faci?

— Foarte bine!

— Am auzit că ai avut nişte zile grele în Teheran.

— Da, a fost complicat.

— Dar ai ieşi bine din asta! Ca un profesionist!

— Să nu exagerăm…

— Serios! Mâine-poimâine o să vii la mine cu un accent foarte *british*[77] şi o să-mi spui: numele meu este Noronha. Tomas Noronha! Izbucni în râs. Nu? Un adevărat James Bond.

— Hai nu glumi!

— Auzi, sunt mândru te tine, ştii? *Atta boy*[78]*!*

— Bine, e de-ajuns, îşi drese glasul Tomas, încercând să meargă direct la subiectul care-l făcuse să dea acel telefon. Greg, am nevoie să-mi faci o favoare.

— *You name it, you got it*[79]*!*

— Am nevoie să suni la Langley ca să-i ceri lui Frank Bellamy să mă sune urgent.

---

[76] Aici Greg Sullivan *(engl., n. tr.).*

[77] Britanic *(engl., n. tr.).*

[78] Bravo, băiete! *(engl., n. tr.).*

[79] Numai să-mi spui şi o să o obţii *(engl., n. tr.).*

— Ce?

— Să mă sune urgent Frank Bellamy.

Se făcu linişte pentru o clipă la capătul celălalt al liniei.

— Ascultă, Tomas, mister Bellamy nu e un tip oarecare, spuse Greg cu o voce plină de respect dintr-odată. Este directorul unuia dintre cele patru directorate ale CIA, are acces direct la Biroul Oval de la Casa Albă. Nu cer ceilalţi să vorbească cu el, înţelegi? Ci el cere să vorbească cu ceilalţi.

— Da, am priceput, confirmă Tomas. Dar am mai priceput şi că, deşi e aşa de important, dacă a venit o dată până la Lisabona ca să vorbească cu mine şi dacă am mai vorbit de două ori cu el la telefon, înseamnă că se consideră că sunt implicat într-un proiect de importanţă crucială pentru agenţie. Dacă este aşa, cu siguranţă va fi interesat să mă sune imediat ce am ceva să-i spun.

Din nou linişte la capătul liniei.

— Şi ai?

— Da.

Greg oftă.

— *Okay,* Tomas. Ar fi bine să ştii ce faci. Cu *mister* Bellamy nu-i de glumă. Ezită, de parcă ar fi dat unui condamnat la moarte o ultimă şansă să se salveze. Chiar vrei să sun la Langley?

— Da, sună.

— *Okay.*

Scoase din buzunarul de la sacou vederea pe care o furase din dormitorul profesorului Siza şi o studie cu atenţie. Locul expeditorului era gol, de parcă informaţia ar fi fost redundantă pentru destinatar. Vederea avea doar un mesaj scurt, scris cu o caligrafie îngrijită, rândurile desenate cu grijă, de parcă estetica ar fi fost la fel de importantă ca şi conţinutul.

Dragul meu prieten,

Îmi pare bine să primesc veşti de la tine.
Sunt foarte curios în legătură cu descoperirea ta.
Să fi venit în sfârşit ziua cea mare?
Caută-mă la mănăstire!

Cu afecţiune,
Tenzing Thubten

Citi de mai multe ori rândurile scrise pe vedere. Nu trebuia să fie foarte intuitiv ca să priceapă că mesajul acesta ridica un pic vălul, dar că lăsa esenţialul ascuns în spatele unor fine subînţelesuri. Cine era acest Tenzing Thubten?

Dacă îi spunea „dragul meu prieten” profesorului Siza, însemna cu siguranţă că îl cunoştea bine. Dar de unde? Dacă Thubten îi spunea „îmi pare bine să primesc veşti de la tine”, înseamnă că profesorul Siza avusese iniţiativa de a-l contacta. Dacă expeditorul se arăta „foarte curios în legătură cu descoperirea ta”, înseamnă că profesorul Siza îi comunicase acest lucru. Şi dacă Thubten se întreba despre dacă „a sosit în sfârşit ziua cea mare”, este pentru că descoperirea, oricare ar fi fost, avea să declanşeze o întâmplare aşteptată de amândoi multă vreme.

Dar ce naiba de şaradă să fie? se întreba Tomas de fiecare dată când citea mesajul scris pe vedere.

Mobilul sună.

— *Hello*, Tomas, şopti vocea răguşită şi inconfundabilă. Am auzit că vrei să vorbeşti cu mine.

— Bună ziua, domnule Bellamy. Cum e vremea în Langley?

— Nu sunt în Langley, replică vocea. Sunt într-un avion şi survolez un teritoriu ale cărui coordonate nu pot să ţi le spun. Vorbesc de pe o linie nesigură, ceea ce înseamnă că trebuie să ai grijă cu ceea ce spui. Ai înţeles?

— Da.

— Atunci spune de ce ai aşa de mare nevoie să vorbeşti cu mine.

Aproape fără să-şi dea seama de asta, Tomas îşi îndreptă poziţia pe scaun; părea un soldat care stă în poziţie de drepţi în faţa unui superior.

— *Mister* Bellamy, cred că am înţeles în sfârşit despre ce e vorba în documentul de care ne-am apropiat şi pentru care am făcut acea călătorie.

Pentru scurt timp se făcu linişte; se auzi zgomotul specific de purici.

— *Really*[80]?

— În baza a ceea ce am descoperit, pot fi aproape sigur că tema documentului nu este de natură a ne îngrijora. Mai mult, este vorba de un subiect total diferit de ceea ce ne gândeam noi.

— Eşti sigur?

---

80 Într-adevăr *(engl., n. tr.).*

— Păi… sunt relativ sigur. Atât de sigur cât pot fi în funcţie de ceea ce am descoperit și nimic altceva. Nu pot să fiu absolut sigur până nu citesc manuscrisul, ceea ce este imposibil din motivele pe care le cunoaşteţi.

— Dar chiar credeţi că tema documentului nu e ceea ce ne îngrijorează?

— Da.

— Atunci cum explicaţi faptul că geniul nostru a spus în privat că ceea ce descoperise avea să provoace o explozie cum nu s-a mai văzut?

Tomas ezită.

— Păi… chiar a spus el aşa ceva?

— Da. I-a spus-o unui fizician care era informatorul nostru. Nu vă amintiţi că v-am spus asta când am fost la Lisabona?

— Da, exact.

— Deci, cum rămâne?

Istoricul respiră adânc.

— Există doar un mod de a afla, spuse.

— Care este acesta?

— Trebuie să mai fac o călătorie.

— Unde?

— Suntem pe o linie nesigură, nu? Chiar vreţi să vă spun acum destinaţia?

Frank Bellamy înjură.

— Ai dreptate, fu imediat de acord. Ascultă, o să iau legătura cu ambasada noastră de la Lisabona să dau instrucţiuni să îţi fie puse la dispoziţie fondurile de care ai nevoie, bine?

— Foarte bine!

— *So long*[81], Tomas. Eşti un geniu dat naibii!

Frank Bellamy închise şi Tomas rămase o clipă cu ochii la mobil. Omul ăla avea darul de a-l enerva. Dacă se gândea bine, era darul pe care-l avea Bellamy cu toată lumea, era suficient să vezi poziţia de vasal pe care o aveau în faţa lui Greg Sullivan şi Don Snyder în timpul întâlnirii aceleia de neuitat din Lisabona. Tomas şi-l imagină pe tipul de la CIA într-o şedinţă din Biroul Oval de la Casa Albă şi un surâs i se ivi în colţul buzelor. Oare şi preşedintele SUA avea o criză de diaree când vorbea cu figura asta sinistră?

Poate ca să compenseze frisoanele pe care i le provoca Bellamy, lui Tomas i se făcu în acel moment dor de Ariana. Se

---

[81] Pe curând *(engl., n. tr.).*

despărţise de ea de câteva zile şi se chinuia de nostalgie. O visa în fiecare noapte, o vedea în depărtare şi o striga, dar ea se îndepărta, trasă de o forţă necunoscută, de parcă cineva o trăgea dincolo de orizont. Tomas se trezea atunci foarte panicat, cu inima bătându-i puternic şi cu un nod în gât.

Oftă.

Încercând să facă abstracţie de figura feminină care îl bântuia, se uită din nou la vederea pe care o ţinea în mână. Locul expeditorului era gol, dar Tomas ştia că nu avea nevoie de mai multe informaţii decât acelea de care dispunea deja. Avea numele expeditorului, acel Tenzing Thubten şi, cu toate că nu se menţiona adresa, esenţialul se vedea pe partea cealaltă a vederii, nu?

Întoarse vederea şi contemplă frumoasa mănăstire cu alb şi maro care se ridica din ceaţă, în vârful unui promontoriu, dominând casele din jur. Surâse. Da, se gândi. De fapt, oricine ştia ce era palatul acela tibetan.

Potala.

XXVIII

Lumina cristalină şi senină din munţi intră pe fereastra camerei şi îl trezi pe Tomas. Istoricul mai rămase o clipă, leneş, în căldura aşternuturilor, prelungind moliciunea dulce a trezirii, dar până la urmă se trezi cu greu şi se duse la fereastră ca să vadă noua zi. Dimineaţa era senină şi răcoroasă, iar razele de soare sclipeau pe mantia albă a vârfurilor de munţi de jur împrejur, adevărate bijuterii încrustate pe un aşternut alb pe care cineva îl întinsese peste castaniul pietrei; era zăpada strălucind pe vârful munţilor ascuţiţi care înconjurau oraşul şi tăiau albul şi albastrul cerului.

Dimineaţă în Lhasa.

Era a treia dimineaţă în capitala Tibetului. În timp ce-şi umplea plămânii cu aer şi îşi îndrepta corpul, observă uşurat că stările de rău din zilele anterioare dispăruseră şi că se simţea acum mai energic.

La puţin timp după ce aterizase pe aeroportul Goggar fu cuprins de dureri de cap şi stări de greaţă, ca să nu mai vorbim de oboseala sufocantă care nu-i dădea pace. În prima noapte adormi foarte greu, dar doar după ce a vomat s-a hotărât să sune la recepţie şi să ceară un medic. Nu erau medici, dar recepţionerul, obişnuit să vadă simptomele care se manifestau frecvent la noii sosiţi, îi puse imediat diagnosticul.

— *Acute Mountain Sickness*[82], spuse când îl vizită în cameră.

— Poftim?

— Sindromul altitudinii, explică. Se uită la bagajul de pe covor. Aţi venit cu avionul, nu?

— Da.

— Aproape toţi străinii care vin cu avionul suferă de asta. Este din cauza trecerii rapide de la nivelul mării la altitudine, fără adaptarea în puncte intermediare.

— Şi asta cauzează vreo problemă?

— Bineînţeles. Ştiţi, aici presiunea atmosferică este foarte scăzută faţă de cea de la nivelul mării. Asta înseamnă că nu este suficientă pentru a duce oxigenul în sânge şi din această cauză oamenii încep să se simtă rău.

Tomas trase adânc aer în piept, încercând să-şi dea seama de

---

[82] Rău de munte acut *(engl., n. tr.).*

diferenţă. De fapt, aerul părea mai uşor, aproape rarefiat.

— Şi acum? Ce să fac?

— Nimic.

— Nimic?! Dar nu este nici o soluţie?

— Dimpotrivă, asta e cea mai bună soluţie. Nu trebuie să faceţi nimic. Staţi aici în cameră şi vă adaptaţi treptat la altitudine. Nu faceţi eforturi. Încercaţi să respiraţi mai repede, ca să compensaţi lipsa de oxigen din sânge. Inima dumneavoastră poate că va bate mai repede, aşa că trebuie să vă odihniţi. Peste câteva zile o să vă simţiţi mai bine, o să vedeţi. Atunci o să puteţi ieşi din cameră. Ridică un deget, ca o atenţionare. Dar dacă starea se înrăutăţeşte, este semn foarte rău. Ar putea însemna că aţi dezvoltat o formă malignă a răului de înălţime din cauza complicaţiilor pulmonare sau cerebrale. În acest caz va trebui să fiţi scos imediat din Tibet.

— Şi dacă nu sunt scos?

Recepţionerul deschise larg ochii prelungi.

— Muriţi.

În a treia zi chiar se simţi mai bine şi, mai plin de energie, se hotărî să iasă pe stradă. Întrebă de adrese la recepţia hotelului şi o luă încet pe Bei Jin Guilam, spre maiestuosul Potala. Traversă Shol, situat la poalele palatului lui Dalai-Lama şi nu putu să nu se simtă şocat când văzu zona aceea transformată într-o metropolă chineză care nu-şi avea rostul, cu un bulevard mare blocat de trafic.

În faţa palatului Potala se întindea o piaţă enormă cu o statuie de prost gust în faţa căreia se înghesuiau turişti chinezi să-şi facă fotografii cu palatul în spate. Dincolo de piaţă, marele bulevard era ocupat de clădiri cu aspect modern, *boutiques,* magazine de echipament sportiv, de îmbrăcăminte pentru copii, haine de firmă, de încălţăminte, restaurante, gelaterii, cofetării, tutungerii, florării, farmacii, magazine de optică, toate într-o mare îmbulzeală, cu neoane colorate care se vedeau peste tot, între care Potala părea un corp ciudat, un colosal intrus tibetan plantat într-o imensă mare chineză.

Câteva străzi mai în faţă, turistul o luă la dreapta şi intră în sfârşit într-un cartier tibetan liniştit. Trecu prin labirintul de străzi strâmte, care se întortocheau în toate direcţiile, uneori lărgindu-se, mereu mărginite de clădiri vechi din chirpici albi, cu ferestre negre, din loc în loc drumul fiind traversat de băltoace cu noroi şi aerul impregnat de mirosul respingător de excremente.

— Hello! îl salută o voce feminină care venea de sus. Era o fată tibetană care îi făcea semn de la o fereastră. *Tashi deleh!* Hello!

— *Tashi deleh,* spuse Tomas, răspunzând la salut cu un surâs.

Toţi păreau să găsească un răgaz ca să-l salute pe străin; cu un surâs deschis, un semn plin de efuziune, o plecăciune discretă, un *hello* în engleză sau un *tashi deleh* tibetan, de multe ori cu limba scoasă de parcă râdeau de el. În colţul acela îndepărtat, printre străduţele ascunse şi departe de influenţa chineză, se ascundea Tibetul pe care şi-l imaginase dintotdeauna.

Labirintul liniştit dădea într-o enormă piaţă agitată. Se vedea o mulţime agitată care umplea toată piaţa: nomazi, capre, pelerini ai lui Amdo, călători din Kham, călugări prosternaţi sau care recitau mantre, saltimbanci care făceau acrobaţii, tarabe pe care se vindeau covoare şi picturi thangka, căciuli, haine, butelii cu combustibil, fotografii cu Dalai-Lama, suveniruri de la Katmandu, ceai din Darjeeling, melci kadah din Sechuan, amulete pondu de la Drepung, draperii din Shigatse, aşternuturi din Caşmir, plante medicinale din Munţii Himalaya, monede vechi indiene transformate în bijuterii, inele din argint cu pietre turcoaz, tot ce îţi puteai imagina era de vânzare în toate culorile.

— *Hello*? îl strigă o vânzătoare.

— *Look'ee! Look'ee!* strigă alta, în timp ce o a treia îi arăta figuri religioase sculptate în oase de iac: *cheap'ee, cheap'ee!*

O masă compactă de oameni se împingea prin piaţă, mormăind mantre şi strigând *mani colo*, cu mătăniile în mâna dreaptă, unele de cupru, altele de jad şi câteva de santal; era Barkhor, marea mişcare religioasă care înconjura palatul în sensul acelor de ceasornic, pelerinii care se uitau la acrobaţi, la călugări, trăgeau cu ochiul la tarabe sau pur şi simplu se concentrau la traseul circular din jurul perimetrului.

Tomas nu avu nevoie să verifice pe hartă ca să-şi dea seama că acela era bazarul Tumskhan, ridicat în jurul circuitului religios Barkor. Printre casele tradiţionale tibetane cu faţade albe şi verande din lemn sculptat la colţuri, se vedea intrarea în templu. Uşa de intrare era decorată cu stâlpi roşii, care susţineau o structură împodobită cu ţesătură de iac, în vârful căreia strălucea o imagine sacră, cea cu siluetele a doi viţei întorşi spre o dharmachakra armonioasă, Roata Legii.

Templul Jokhang.

Câţiva dintre pelerini rămăseseră prosternaţi pe piatra de la

Barkhor, în faţa templului, intonând un profund „ooooooooooooom” la unison, fonemul sacru al „om mani padme hum”, mantra din şase silabe, rugăciunea Creaţiei. Timbrul acela profund şi gutural, despre care budiştii spun că este sunetul primordial, silaba care a dat naştere universului, răsuna prelung în piaţă, întretăiat doar de zgomotul combinat al respiraţiilor ritmate, de parcă credincioşii ar fi primit o lovitură în stomac. Pasul pelerinilor era şi el punctat de bâzâitul ritmat care se auzea de la korten, moriştile de rugăciuni aşezate pe un rând în faţa porţii.

Tomas trecu prin mulţime, intră pe poarta sanctuarului, păşi într-un atrium mare în aer liber. Mirosul neplăcut de unt rânced de iac plutind în aer era respirat de credincioşi, care aduseseră la Jokhang bucăţi de grăsime galbenă ca să fie împrăştiată cu lingura prin sanctuar. Încercând să scape de mirosul respingător, Tomas se refugie preţ de câteva minute lângă beţişoarele incandescente de tămâie şi observă scena din jurul său. Curtea era plină de pelerini care parcurseseră sute de kilometri ca să se întâlnească aici și, întinşi pe jos cu fruntea lipită de piatră, să recite rugăciuni, în timp ce alţii agitau roţile metalice de rugăciune, iar alţii puneau untul cu miros greţos în altarele din faţa micilor Buda.

Un occidental cu aspect bonom se apropie de Tomas cu un aparat de fotografiat care-i atârna de gât.

— Frumos spectacol, nu?

— Da.

Omul se prezentă. Îl chema Carlos Ramos şi era un mexican care trăia în Spania. După ce au schimbat amabilităţi, Carlos se uită la mulţimea de credincioşi şi dădu din cap.

— După ce am citit mai multe cărţi, am înţeles ce este budismul, comentă. Este un joc pe puncte.

— Cum aşa, un joc pe puncte?

— E simplu, surâse mexicanul. Cu cât avem mai multe merite în timpul vieţii, cu atât cresc şansele să obţinem o reîncarnare bună data viitoare. Dacă facem puncte puţine, o să ne reîncarnăm ca şopârle sau insecte, spre exemplu. Dar dacă suntem foarte credincioşi şi atingem un anumit număr de puncte, putem să ne reîntoarcem din nou la fiinţe umane. Şi dacă suntem chiar buni... *bueno*[83], în acest caz ne întoarcem ca oameni bogaţi sau chiar ca lame. Înţelegeţi? E un pic la fel ca la

[83] Bine *(sp., n. tr.)*.

un joc pe calculator. Mai multe puncte acum înseamnă o viaţă mai bună în reîncarnarea viitoare.

Tomas râse de forma simplistă în care era prezentat budismul de către turistul acela.

— Şi cum se adună punctele?

Mexicanul arătă cu un gest mulţimea care umplea Jokhang.

— Prosternându-te, *caray!* Vedeţi? Cu cât se apleacă mai mult, cu atât obţin mai multe puncte. Sunt tipi care se prosternează de mii de ori într-o singură zi. Făcu o grimasă. Să ştiţi că de mii de ori este mult. Îţi dă o durere de spate... Marea majoritate se opresc la o sută opt, se spune că este un număr sacru şi te mai şi scuteşte de efort, nu? Se uită la o capră pe care cineva o adusese la templu. Dar sunt şi alte metode. De exemplu, să salvezi viaţa unui animal. Asta valorează puncte, ce credeţi? Sau să dai de pomană unui cerşetor, asta contează la totalul pentru reîncarnarea bună.

— Şi cine are o viaţă perfectă?

— Ah! Asta e loteria budismului! *El* Gordo[84]! Numărul maxim de puncte ne duce în nirvana, ştiaţi? Nirvana înseamnă că spargem cercul vicios al vieţii pământeşti. Acolo, *no pasa nada*! Se termină problemele cu reîncarnările.

— Seamănă un pic cu creştinismul, nu credeţi? observă Tomas. Cu cât suntem mai buni, cu atât adunăm mai multe puncte în cer şi avem mai multe şanse să câştigăm un loc în Rai.

Mexicanul ridică din umeri.

— Păi asta e! exclamă. Marea temă a tuturor religiilor este, la urma urmei, suma de puncte.

După ce schiţă un ultim surâs, Tomas îşi luă la revedere de la turist şi intră în templu.

Interiorul clădirii vechi era cufundat în penumbră, luminat de lumânările din unt de iac aprinse şi aşezate pe rânduri în altare. Scoase o hârtie din buzunar şi, într-o zonă cu lumină, căută adresa pe care o notase. După ce se orientă, traversă interiorul sumbru şi se duse într-o curte cu soare. Un călugăr chel, îmbrăcat cu un *tasen* stacojiu al ordinului Galupka, apăru din umbră, în uşa capelelor, iar vizitatorul îl abordă.

— Jinpa Khadroma?

Călugărul îl privi cu atenţie. După o uşoară ezitare, făcu o plecăciune şi îi făcu semn străinului să îl urmeze.

Urcară prima terasă a Jokhang şi o luară la stânga pe un

---

[84] Loteria spaniolă *(n. tr.).*

coridor micuţ în aer liber, într-o zonă liniştită; în capăt, după un colţ, călugărul se opri în faţa unei cortine *kuou.* Ridică uşor colţul cortinei şi se uită înăuntru, şoptind o întrebare; o voce se auzi de pe partea cealaltă şi călugărul dădu la o parte cortina, făcu o plecăciune către Tomas, îl chemă cu un gest să intre, făcu o ultimă plecăciune şi dispăru.

Camera era mică şi sumbră. Exista o singură fereastră săpată în perete, iar pe acolo intrau razele soarelui care luminau o rogojină pe care stătea un călugăr gras. Fotografii ale exilatului Dalai-Lama şi al defunctului Panchen Lama îi surâdeau vizitatorului, ambele agăţate de dulap, iar o grămadă de cărţi erau puse teanc pe o măsuţă, într-un echilibru delicat. Călugărul avea un volum micuţ în mână; îl închisese uşor, ridică privirea şi îl întâmpină pe străin cu un surâs.

— *Tashi deleh!* salută.

— *Tashi deleh!*

— Sunt Jinpa Khadroma, anunţă călugărul. Vreţi să vorbiţi cu mine?

Tomas se prezentă şi arătă hârtia pe care o avea în mână, scrisă de Greg Sullivan în ambasada americană de la Lisabona.

— Datele dumneavoastră mi-au fost oferite de... de nişte prieteni, care mi-au spus că m-aţi putea ajuta.

— Care prieteni?

— Bine... îmi e teamă că nu pot să îi numesc, dar sunt prieteni.

Călugărul îşi muşcă buzele.

— Aha... spuse gânditor. Şi cu ce pot să vă ajut?

— Caut pe cineva de aici din Tibet.

Tomas scoase vederea din buzunar şi i-o arătă lui Jinpa. Călugărul o luă, privi imaginea cu castelul Potala şi analiză mesajul de pe verso.

— Ce este asta?

— O vedere trimisă de cineva unui prieten al meu care a dispărut. Am motive să cred că acest tibetan m-ar putea ajuta să înţeleg ce i s-a întâmplat prietenului meu. Tibetanul se numeşte... hmm... Tomas se aplecă şi privi semnătura de pe vederea din mâinile lui Jinpa. Tenzing Thubten.

Călugărul îl privi adânc în ochi, fără să trădeze cea mai mică emoţie şi puse vederea lângă nişte fotografii ale lui Dalai-Lama de lângă el.

— Nimeni nu are acces la Tenzing Thubten pe nepusă masă, spuse Jinpa. Trebuie să verificăm nişte lucruri şi să vorbim cu

câteva persoane.

— Cu siguranţă.

— Veţi avea mâine răspunsul. Dacă o să descoperim ceva suspect la dumneavoastră, nu o să vedeţi niciodată persoana pe care o căutaţi. Dar dacă o să fie totul bine, o să ajungeţi la destinaţie. Făcu un gest rapid cu mâna, de parcă şi-ar fi luat la revedere. Veniţi mâine la ora zece fix în faţa capelei Arya Lokeshvara.

Tomas notă.

— Arya Lokeshara?

— Lokeshvara.

Corectă notiţa.

— Păi, şopti vizitatorul. Şi unde e asta?

Jinpa întoarse chipul şi arătă cu bărbia în direcţia vederii aşezate lângă el.

— În palatul Potala.

XXIX

O ploaie măruntă şi persistentă acoperea Lhasa, dând naştere unei ceţi cenuşii care acoperea capitala tibetană, în timp ce Tomas Noronha începea ascensiunea lentă a promontoriului care se ridica peste casele joase. Mergea încet şi concentrat, controlându-şi mereu ritmul respiraţiei şi bătăile inimii și urcă treptele în Z până ajunse la nivelul acoperişului Shol-ului. Atunci se opri, ridică privirea şi contemplă magnificul palat care îl aştepta.

Potala se odihnea maiestuos pe piatra abruptă, faţada albă, lungă îmbrăţişa roca închisă la coloare, iar centrul roşiatic se ridica precum un turn al castelului, ochiurile de geam priveau oraşul care se trezea la poalele muntelui, întreg palatul părea un far grandios, o fortăreaţă imensă ridicată deasupra Lhasei, protectoare, mereu de veghe, ridicată cu o grandoare tăcută printre ceţuri ca să păzească spiritul Tibetului. Steagurile colorate de rugăciuni fâlfâiau în bătaia vântului, iar pânza bătea puternic. Istovit, cu inima bătându-i cu putere de oboseală şi nerăbdare, se aplecă peste zid şi admiră oraşul care se întindea pe podiş, înconjurat de munţi, ca şi cum fiecare casă ar fi fost un supus prosternat în faţa divinităţii care îl privea din Potala.

Puritate.

Totul părea aici senin, transparent, înalt. Pur. Nicăieri ca în acel loc nu mai avusese senzaţia că se află undeva între cer şi pământ, plutind deasupra ceţii cu spiritul liber, ridicându-se din masa de oameni ca să-l atingă pe Dumnezeu, simţind cum eternitatea se împlinea într-o secundă, efemerul întinzându-se peste infinit, începutul lui Omega şi sfârşitul lui Alfa, lumina şi întunericul, universul într-o suflare, impresia că viaţa are un sens mistic, că există un mister ascuns dincolo de ceea ce se vede, o enigmă scrisă cu litere străvechi într-un cod ermetic, un sunet străvechi prezent fără să se audă.

Secretul lumii.

Dar vântul îngheţat care sufla puternic şi agrest în înălţimi îi răci imediat flacăra secretului care-i ardea în piept şi-l făcu să grăbească pasul înspre măruntaiele întunecate ale palatului adormit. Ajunse la Deyang Shar, marea curte exterioară a Potalei, urcă scara şi intră în Palatul Alb, fosta reşedinţă a lui

Dalai-Lama. Se cufundă în căldura etajelor superioare şi simţi aura de mister care învăluia locul.

Încăperile întunecoase, luminate de lămpi slabe atârnate de tavan sau de perdele galbene care acopereau ferestrele, păreau să ascundă o comoară pierdută, din care se ghicea o parte infimă în cânturile care răsunau pe coridoare; erau călugării care recitau textele sacre. Şoapta sinuoasă a declamării suave a mantrelor, oooooooooooooooom-ul primordial care răsuna în palat ca un murmur al zeilor, era întreruptă doar de sunetul clopotelor bătând în depărtare. Aerul mirosea puternic a unt de iac, mirosul neplăcut şi rânced amestecat cu aroma minunată de tămâie. Afară, vântul puternic spărsese mantaua de nori care acoperea cerul, căci razele calde de soare intrară rapid printre draperiile galbene şi invadară interiorul palatului, proiectând lumini în colţurile întunecate, în timp ce firul violet şi alb al fumului de tămâie se ridica precum un spirit fugar care se risipea în aer.

Un călugăr tânăr, chel şi acoperit cu o mantie roşie, apăru pe coridor şi Tomas îl abordă.

— *Tashi deleh!* salută străinul.

— *Tashi deleh!* răspunse călugărul cu o plecăciune scurtă.

Tomas schiţă o mină întrebătoare.

— Ayra Lokeshvara?

Tibetanul îi făcu semn lui Tomas să îl urmeze. Urcară în Palatul Roşu şi păşiră pe coridoarele pictate cu portocaliu; intrară în arcadele superioare, susţinute de stâlpi acoperiţi de pânze roşii şi protejate de o verandă care dădea spre acoperişurile aurii. După ce dădură colţul de două ori, călugărul îi arătă o capelă micuţă ascunsă într-un colţ al palatului, cu scările de la intrare luminate de razele de soare care apăruseră de curând.

— *Kale shu!* îşi luă rămas-bun călugărul înainte să dispară.

Capela micuţă Arya Lokeshvara, deşi strâmtă, era înaltă şi plină de statui. O ceaţă de fum de tămâie umplea aerul în lumina gălbuie a lumânărilor din unt de iac. Un singur călugăr era acolo, cufundat în meditaţie, cu corpul întors spre statuile dintr-o vitrină, din faţa scărilor abrupte de la intrare. Tomas se uită de jur împrejur, la arcade şi căută indicii că cineva îl aştepta, chiar speră să fie abordat de cineva din umbră care să se prezinte ca Tenzing Thubten. Dar nu apăru nimeni. Rămase acolo preţ de câteva minute extrem de lungi, nemişcat, privind lumina tremurândă a lumânărilor, simţind mirosul de unt şi tămâie şi ascultând mantrele recitate de voci îndepărtate.

După douăzeci de minute începu să devină nerăbdător, iar mintea să-i fie asaltată de întrebări chinuitoare. Călugării or fi considerat cererea lui suspectă? Fusese aşa de neîndemânatec că-şi pusese pe fugă vânatul? Ce făcea dacă se închideau toate uşile? Cum putea să-şi reia cercetările?

— *Khyerang kusu depo yinpe?*

Tomas tresări şi se uită în direcţia de unde venea vocea. Era călugărul pe care îl găsise meditând în capelă, cu spatele la el.

— Pardon?

— Am întrebat dacă corpul dumneavoastră este bine. Este felul nostru de a saluta un prieten.

Tomas urcă scările ezitant, intră în capelă, îl ocoli pe tibetan şi îl recunoscu pe călugărul cu care vorbise în ajun în templul lui Jokhang.

— Jinpa Khadroma?

Călugărul cel gras îşi întoarse chipul, îl privi şi îi surâse cu bonomie, încât părea un Buda viu.

— Sunteţi surprins să mă vedeţi?

— Păi… în sfârşit… nu… se bâlbâi Tomas. De fapt, da. Nu trebuia să fie aici Tenzing Thubten?

Jinpa dădu din cap.

— Tenzing nu poate să vină să se întâlnească cu dumneavoastră. V-am verificat şi ni se pare că nu este nici o problemă să vă întâlniţi cu el. Dar va trebui să mergeţi dumneavoastră la el.

— Sigur, fu de acord istoricul. Spuneţi-mi unde este?

Călugărul îşi îndreptă privirea în faţă, închise ochii şi trase aer adânc în piept.

— Sunteţi un om religios, profesore Noronha?

Tomas îl privi un pic frustrat pentru că Jinpa nu-i spusese imediat unde putea să-l găsească pe cel pe care-l căuta. Dar era conştient că aici ritmul era diferit şi se lăsă condus de întrebarea călugărului.

— Nu.

— Nu credeţi în existenţa a ceva ce ne transcende?

— Păi… poate, nu ştiu. Să spunem că sunt în căutare.

— Ce căutaţi?

— Adevărul, presupun.

— Credeam că-l căutaţi pe Tenzing.

Tomas râse.

— Şi pe el, spuse. Poate că el ştie adevărul.

Jinpa respiră din nou adânc.

— Capela aceasta este cea mai sacră dintre toate capelele din Potala. Este de pe vremea când un palat a fost construit aici în secolul VII, peste care a fost ridicat Potala. Pauză. Nu simţiţi aici prezenţa lui Dharmakaya?

— A cui?

Cu ochii închişi, nemişcat, călugărul părea cufundat în meditaţie.

— Ce ştiţi despre budism?

— Nimic.

Se lăsă iar liniştea, întreruptă doar de cânturile îndepărtate în care se recitau textele sacre.

— Acum mai bine de două mii cinci sute de ani s-a născut în Nepal un bărbat pe numele său Siddarta Gautama, un prinţ care aparţinea unei caste nobile şi care locuia într-un palat. Când a observat că, dincolo de zidurile palatului, viaţa este făcută din suferinţă, Siddarta a părăsit tot şi s-a dus în India să trăiască într-o pădure ca ascet, măcinat de o întrebare: pentru ce să trăieşti, dacă totul este durere? Timp de şapte ani a umblat prin pădure căutând răspuns la întrebare. Cinci asceţi l-au convins să postească, deoarece credeau că renunţarea la necesităţile corpului ar crea energia spirituală care ar duce la iluminare. Siddarta a postit atât de mult, că a devenit scheletic, iar buricul i s-a lipit de şira spinării. La sfârşit și-a dat seama că efortul lui nu a folosit la nimic şi că trupul are nevoie de energie ca să alimenteze mintea în căutarea ei. De aceea, a hotărât să abandoneze drumurile extreme. Pentru el, adevăratul drum nu era nici desfrâul palatelor, nici mortificarea asceţilor, unde se găseau cele două extreme. A ales mai degrabă drumul de mijloc, cel al echilibrului. Într-o zi, după ce se spălase în râu şi mâncase orez cu lapte, se aşeză să mediteze în faţa unui smochin, un Copac al Iluminării căruia noi îi spunem Bodhi şi a jurat că nu se va mişca de acolo până nu va atinge starea de Iluminare. După patruzeci şi nouă de zile, a venit noaptea în care a găsit în sfârşit răspunsul tuturor întrebărilor sale. S-a trezit complet. Siddarta a devenit Buda, Iluminatul.

— Dar din ce anume s-a trezit?

— S-a trezit din visul vieţii. Jinpa deschise ochii, de parcă şi el s-ar fi trezit. În sfârşit iluminat, Buda a spus care e drumul prin care s-a trezit trecând prin cele Patru Nobile Adevăruri. Prima este constatarea că întreaga condiţie umană este suferinţă. Această suferinţă rezultă din cel de-al doilea Nobil Adevăr, greutatea cu care acceptam un fapt banal al vieţii, anume că

totul este trecător. Totul se naşte şi moare, spune Buda. Noi suferim pentru că ne agăţăm de visul vieţii, de iluziile simţurilor, de fantezia că se poate să păstrezi totul aşa cum e, nu acceptăm că lumea este un râu care curge. Şi aceasta este karma noastră. Trăim ferm convinşi că suntem fiinţe individuale, când de fapt facem parte dintr-un tot indivizibil.

— Şi se poate să străpungi… iluzia asta?

— Da. Al Treilea Nobil Adevăr stabileşte exact că ne putem rupe din ciclul de suferinţă, că e posibil să ne eliberăm de karma noastră şi să atingem un stadiu de eliberare totală, de iluminare, de trezire. Nirvana. Aici iluzia individualităţii se sparge şi se naşte ideea că totul este unul şi că noi facem parte din unul. Oftă. Al Patrulea Adevăr Nobil este drumul sacru cu opt căi destinat suprimării durerii, contopirii cu unul şi înălţarea în nirvana. Este drumul prin care putem deveni Buda.

— Şi care este acest drum? vru să ştie Tomas.

Jinpa închise din noi ochii, de parcă s-ar fi întors la meditaţie.

— Este drumul la Shigatse, se mulţumi să spună.

— Cum?

— Este drumul la Shigatse.

— Shigatse?

— În Shigatse este un mic hotel. Duceţi-vă acolo şi spuneţi că vreţi ca bodhisattva Tenzing Thubten să vă arate drumul.

Tomas rămase o clipă încremenit, buimăcit de felul subit şi neaşteptat în care călugărul schimbase discuţia şi se întoarse la subiectul de la început. Reacţionă imediat, totuşi; scoase carneţelul şi scrise instrucţiunile.

— Ca Tenzing… să îmi arate… drumul, silabisi în timp ce scria şi-şi ţinea limba în colţul gurii.

— Nu scrieţi. Jinpa duse degetul la cap. Memoraţi.

Vizitatorul se arătă iar nelămurit pentru o clipă din cauza ordinului, dar, supus, rupse până la urmă foaia din carneţel, o mototoli şi o aruncă la coş.

— Deci… şopti, încercând să ţină minte detaliile. Shigatse, da?

— Da.

— Şi ce să fac acolo?

— Mergeţi la hotel.

— Care hotel?

— Gang Gyal Utsi.

— Cum? Gang şi mai cum?

— Gang Gyal Utsi. Dar occidentalii îi spun astfel.

— Ce nume?

— Hotel Orchard.

Coborî treptele eterne şi abrupte, pe scări prost iluminate, săpate în clădire ca puţuri întunecate, trecu prin salonul mare unde se găsea tronul celui de-al şaselea Dalai-Lama şi, nebăgând în seamă statuile şi capelele care împodobeau locul, părăsi în grabă Potala.

Tomas era un om în misiune. Avea în cap punctul de întâlnire pentru discuţia cu tibetanul despre care credea că va putea să-i elucideze misterul care învăluia dispariţia profesorului Siza şi secretul manuscrisului lui Einstein. Se simţea pe punctul de a dezlega enigma şi cu greu îşi putea masca emoţia care-i ardea în trup şi îi însufleţea mintea. Coborî imprudent şi grăbit pe un drumeag de pământ până la Ben Jin Guilan, cu capul aplecat în faţă şi cu privirea ţintuită la pământ, cu gândul la perspectivele care i se deschideau, complet străin de lumea din jurul lui.

Nu observă, din cauza asta, o dubă neagră care oprise lângă trotuar și nici nu-i văzu pe cei doi bărbaţi care coborâră din ea şi care se îndreptau spre el cu intenţii ascunse.

O mişcare bruscă îl aduse din nou cu picioarele pe pământ.

— Dar ce...

Cineva îi răsuci brutal braţul, forţându-l să se aplece şi să urle de durere.

— Intră aici, îi ordonă o voce necunoscută, într-o engleză cu accent străin foarte puternic.

Dezorientat, fără să înţeleagă ce se întâmplă, de parcă trăia într-un vis ireal, văzu portiera dubei cum se deschide şi simţi cum zbura înăuntru.

— Daţi-mi drumul! Ce înseamnă asta? Daţi-mi drumul!

Primi o lovitură în ceafă şi văzu negru în faţa ochilor.

Următoarea imagine pe care o înregistră fu cea a nasului său care se lovea de bancheta din spate a vehiculului, zgâlţâielile şi sunetul motorului accelerând, care-i indicau că era în dubă şi că era răpit de necunoscuţi.

— Deci? întrebă o voce. Eşti liniştit?

Cu burta pe bancheta din spate, cu mâinile prinse în cătuşe la spate, Tomas întoarse capul şi văzu un bărbat cu mustaţă neagră care surâdea lângă el. Părea că este din Orientul Mijlociu, avea tenul uşor măsliniu.

— Ce e asta? Unde mă duceţi?

Bărbatul surâse în continuare.

— Stai liniştit. O să vezi.

— Cine eşti?

Necunoscutul se aplecă spre Tomas.

— Nu îţi aminteşti de mine?

Istoricul încercă să desluşească trăsături cunoscute pe chipul acela, dar nu reuşi.

— Nu.

Bărbatul izbucni în râs.

— E normal! exclamă. Când am vorbit erai legat la ochi. Dar vocea nu mi-o recunoşti?

Tomas făcu ochii mari. Nu încăpea nici o îndoială, se gândi îngrozit. Necunoscutul acela era un iranian. Şi dintre cei mai puţin simpatici.

— Nu.

— Numele meu este Salman Kazemi şi sunt colonel VEVAK, Ministerul de Informaţii şi Securitate al Republicii Islamice a Iranului, se prezentă. Dacă îţi aduci aminte, am avut o conversaţie foarte animată în închisoarea din Evin. Îţi aminteşti?

Tomas îşi amintea. Era cel care-l interogase de la poliţia secretă, acela care-l pocnise şi care-şi stinsese o ţigară pe gât.

— Ce faci aici?

— Am venit să te caut.

— Dar ce vrei?

Kazemi deschise braţele groase.

— Acelaşi lucru dintotdeauna.

— Ce? Nu-mi spune că eşti aici pentru că încă vrei să ştii ce făceam noaptea la Ministerul Ştiinţei?

Colonelul izbucni în râs.

— Asta am înţeles de mult timp, dragă profesore. Crezi că suntem proşti sau ce?

— Şi atunci ce vrei să ştii?

— Acelaşi lucru dintotdeauna, ţi-am spus deja.

— Ce anume?

— Vrem să ştim secretul manuscrisului lui Einstein.

Învingându-şi teama, Tomas reuşi să-şi compună o grimasă de dispreţ.

— Nu ai capacitatea intelectuală ca să pricepi secretul acela. Ceea ce dezvăluie documentul este dincolo de înţelegerea ta.

Kazemi râse din nou.

— Poate că ai dreptate, fu de acord. Dar există printre noi şi cineva care e în stare să priceapă tot.

— Printre voi? Mă îndoiesc.

Tomas îl văzu pe colonel făcând un semn spre cei din faţă şi,

pentru prima dată, îşi dădu seama că în afară de şofer, mai era o persoană aşezată în faţă. Se concentră asupra persoanei şi recunoscu, surprins, părul negru, trăsăturile delicate ale chipului, buzele senzuale, ochii de culoarea mierii care îl priveau cu o urmă de tristeţe nedisimulată şi nereprimată.

— Ariana.

XXX

Camera era întunecoasă şi rece, avea doar o fereastră cu gratii sus, cu un geam gros şi mai. Prin deschizătura aceea strâmtă intra toată lumina din încăperea micuţă. De tavan atârna o lustră ca o lacrimă agăţată de un fir, dar Tomas încă nu o văzuse aprinsă şi presupunea că doar noaptea i-ar fi zărit pâlpâitul gălbiu.

Era poate exces de bunăvoinţă să-i spui „cameră” spaţiului aceluia rudimentar. Fără îndoială era o pivniţă, iar, în circumstanţele actuale, poate că expresia cea mai potrivită pentru descrierea locului era „celulă”. Tomas se găsea închis într-o celulă improvizată. Pe podeaua rece de piatră, era întinsă o manta colorată tibetană, mai era un lighean ca să-ţi faci nevoile şi o carafă de apă.

Nimic altceva.

Adevărul era că ultimul lucru la care se gândea Tomas în momentele acelea era confortul. Problema principală se rezuma la constatarea că era din nou prizonier. Se aşeză pe vine pe manta şi evalua situaţia. Cei care-l închiseseră erau iranienii; încercau să ghicească secretul ascuns în manuscrisul lui Einstein; şi, cireaşa amară de pe tort, Ariana era de partea lor.

Îi venea greu să creadă, dar văzuse ce văzuse, o văzuse pe Ariana împreună cu colonelul iranian, o văzuse în maşina în care fusese sechestrat, luând parte la fapta aceea. Cum era posibil aşa ceva? Ariana împotriva lui? Întrebarea îl chinuia neîncetat. Cumva fusese întotdeauna împotriva lui? Se înşelase în tot acest timp? Ce prost! Prost! Prost! Prost! Dar, se întrebă, care era scopul acestui exerciţiu? De ce a jucat tot teatrul acela în Teheran? Nu, se gândi, dând din cap. Nu se poate. Ariana nu poate fi aşa de duplicitară. Era prea de tot. Nu. Trebuia să existe alte explicaţie. Căută alternative, justificări, încercă un alt drum. Cumva, se întrebă, o fi obligat-o cineva? Cumva fusese prinsă că-l ajutase şi viaţa ei era şi acum în pericol? Dar, dacă viaţa îi era în pericol şi era ameninţată de regim, de ce o lăsaseră să vină în Tibet?

Rămase ore întregi închis acolo, singur, pradă nedumeririlor lui, încercând să găsească o explicaţie pentru ceea ce nu era de explicat, o justificare pentru ceea ce nu era de suportat, o ieşire

pentru ceea ce era inacceptabil. Dar gustul amar al trădării nu-i dădea pace, era ca o fantomă care-i bântuia fiecare gând, o pată care-i macula sentimentele, o întrebare care-l chinuia dincolo de limita suportabilităţii.

Paşi.

Sunetul paşilor care se apropiau îi întrerupse firul chinuitor al gândurilor. Venea cineva. Îşi ţinu respiraţia şi deveni mai atent. Auzi voci care însoţeau paşii, apoi paşii se opriră şi ascultă sunetul metalic al unei chei în broasca uşii de la camera lui.

Ţac. Ţac.

Pac.

Uşa se deschise, iar silueta corpolentă a colonelului Kazemi dădu buzna în micuţa încăpere. Avea o bancă în mână, iar în spatele lui mai erau alte persoane. Tomas ridică privirea şi o recunoscu pe Ariana.

— Ce face profesorul nostru? întrebă ofiţerul VEVAK cu un aer jovial. Gata de discuţii?

Kazemi o lăsă pe Ariana să treacă şi încuie uşa după ea. Apoi puse banca pe podea, se aşeză, cu privindu-l pe Tomas. Prizonierul se ridică de pe covorul tibetan, privind cu neîncredere, când la unul, când la celălalt.

— Ce vreţi de la mine?

— Ştiţi, spuse Kazemi cu un aer condescendent.

Tomas îl ignoră şi se uită ţintă la Ariana, cu o privire supărată, acuzatoare.

— Cum ai putut să-mi faci aşa ceva?

Iraniana îşi feri privirea, plecând ochii spre podea.

— Doamna Pakravan nu trebuie să se justifice în faţa ta, scrâşni Kazemi. Treci la ce ne interesează.

— Vorbeşte! insistă Tomas, tot cu privirea aţintită asupra Arianei. Ce se întâmplă aici?

Colonelul ridică un deget.

— Profesore, îţi atrag atenţia, strigă vocea ameninţătoare. Doamna Pakravan nu trebuie să-ţi dea nici o explicaţie. Tu ai să ne dai nouă mai multe.

Tomas nu părea să-l fi ascultat pe omul de la VEVAK şi era atent tot la iraniană.

— Spune-mi că totul a fost o minciună. Spune ceva. Kazemi se ridică brusc de pe bancă, îl înşfăcă pe Tomas de guler şi ridică mâna dreaptă, gata să lovească.

— Taci, idiotule! urlă.

Ariana ţipă ceva în persană, iar colonelul îşi opri mâna în aer.

Îi dădu drumul lui Tomas cu părere de rău şi se întoarse la bancă, cu o expresie de dispreţ pe chip.

— Aşadar, insistă prizonierul, încă pe un ton de provocare. Cum se explică toate astea?

Ariana tăcu preţ de câteva momente, apoi imediat îl privi pe colonel şi vorbi cu el în persană. După un schimb de cuvinte de neînţeles, Kazemi făcu un gest nervos şi se întoarse la Tomas.

— Ce vrei să ştii?

— Vreau să ştiu în ce fel e implicată doamna Pakravan în... istoria asta.

Ofiţerul VEVAK surâse forţat.

— Săracul de tine! spuse. Crezi că poţi să scapi de la Evin aşa uşor?

— Ce vrei să spui cu asta?

— Ce vreau să spun e că nu tu ai reuşit să scapi, ci noi te-am lăsat.

— Cum aşa?

— Transferul tău de la Evin la închisoarea 59 nu a fost decât pretextul ca să te lăsăm să fugi.

Tomas se uită la Ariana nevenindu-i să creadă.

— E adevărat?

Liniştea iranienei fu clarificatoare.

— Doamna Pakravan a planificat tot, spuse colonelul în locul ei. Transferul tău, teatrul din mijlocul străzii ca să crezi că erai răpit, tot.

Prizonierul se uită uimit la Ariana.

— Deci totul a fost o înscenare...

— Totul, repetă Kazemi. Ţi se pare normal ca un deţinut să scape din mâinile noastre aşa de uşor? Surâse sarcastic. Dacă ai scăpat a fost pentru că noi te-am vrut scăpat. Ai înţeles?

Tomas era perplex, se uita pe rând la cei doi iranieni.

— Dar... cu ce scop? Pentru ce toate astea?

Colonelul oftă.

— Ei, de ce? întrebă cu dispreţ. Pentru că ne grăbeam, normal. Pentru că voiam să ne duci la secret fără să mai pierdem timpul. Se făcu comod pe bancă. Nu am nici un dubiu că ai fi ciripit ca o vrăbiuţă dacă te-am fi băgat în închisoarea 59.

— Şi de ce nu m-aţi ţinut acolo?

— Pentru că nu suntem proşti. Dacă ai fost prins noaptea în Ministerul Ştiinţei, furând un manuscris care are legătură cu programul nostru nuclear, era evident pentru toată lumea că nu ai făcut asta că aşa ţi-a venit ţie. Erai sub comanda CIA sau a

altei organizaţii americane. Şi dacă aveai vreo treabă cu CIA-ul, e limpede ca lumina zilei că ultimul lucru pe care aveai să-l mărturiseşti era ăsta. Ridică din umeri. Până la urmă, mărturiseai, clar. Dar putea să dureze luni de zile. Iar noi nu dispunem de atâta timp.

— Şi atunci?

— Şi atunci? Doamna Pakravan a venit cu sugestia care ne-a rezolvat problema. Să te lăsăm să fugi şi după aceea să te urmărim. Ai înţeles?

Tomas se uită din nou la Ariana.

— Deci totul nu a fost decât o înscenare.

— Demnă de Hollywood, spuse Kazemi. Dintre cele mai bune. Te-am ţinut sub supraveghere şi apoi a trebuit doar să te urmărim ca să vedem unde ne duci.

— Dar ce v-a făcut să credeţi că aş fi continuat căutarea? La urma urmei, manuscrisul rămăsese în Teheran.

Colonelul râse.

— Dragă profesore, nu m-ai înţeles. Era evident că nu aveai să cauţi documentul. Ci că o să cauţi mai multe date despre cercetările profesorului Siza.

— Ah! exclamă Tomas. Profesorul Siza. Ce-aţi făcut cu el?

Kazemi tuşi.

— Păi… a suferit un mic accident.

— Cum aşa, un mic accident?

— Profesorul Siza a fost invitatul nostru să viziteze Teheranul.

— Invitat? Aveţi obiceiul să intraţi cu forţa în casa invitaţilor voştri şi să-i răscoliţi în birou?

Ofiţerul surâse.

— Să spunem că profesorul Siza a trebuit să fie un pic… convins ca să… ne viziteze.

— Şi ce i s-a întâmplat?

— Poate că ar fi mai bine să începem cu începutul, spuse Kazemi. Anul trecut, unul dintre oamenii noştri de ştiinţă, care lucrează la centrala de la Natanz, s-a întors de la o conferinţă de fizică de la Paris cu o informaţie foarte interesantă. Ne-a zis că a ascultat o conversaţie între alţi fizicieni, dintre care unul a mărturisit că are un manuscris secret cu o formulă a celei mai mari explozii văzute vreodată şi că e pe cale să finalizeze cercetările care ar completa descoperirile conţinute în acel document. Omul nostru a reţinut numele omului de ştiinţă care şoptea lucrurile acelea. Era un anume profesor Augusto Siza, de la Universitatea din Coimbra.

— Şi aşa aţi aflat de existenţa Formulei lui Dumnezeu.

— Da. Când am aflat de asta şi după ce am ezitat de câteva ori, am pus la punct o operaţiune ca să punem mâna pe secretul acela. După cum ştiţi, anul acesta a fost o presiune internaţională puternică asupra programului nostru nuclear, cu ameninţări ascunse de sancţiuni, bombardamente şi tot ce se poate imagina. În faţa acestei situaţii, guvernul a hotărât să urgenteze investigaţiile, pentru a ne asigura o poziţie... de neînvins.

— Vreţi să dezvoltaţi arme nucleare, aşa e, nu?

— Evident. Când o să le avem, nimeni nu va mai încerca să ne atace, nu? Uită-te la exemplul Coreei de Nord. Ridică sprâncenele, subliniind ideea. Aşa că ne-am hotărât să continuăm. Cu ajutorul unor prieteni libanezi, am fost la Coimbra, am pus mâna pe profesorul Siza, l-am convins să ne arate unde era manuscrisul şi, evident, l-am convins să vină cu noi la Teheran. A fost un dialog călduros, dar el s-a lăsat convins doar după ce nasul lui a luat contact cu o cantitate convingătoare de cloroform. Surâse, foarte satisfăcut de felul în care prezentase situaţia. Ajunşi în Teheran, ne-am apucat să citim manuscrisul lui Einstein şi prea multe nu... nu păreau foarte clare. Aşa că am pus câteva întrebări profesorului. Prima dată am fost foarte drăguţi, foarte politicoşi, dar el s-a hotărât să facă pe încăpăţânatul şi nu ne-a spus nici un cuvânt. Încăpăţânat ca un catâr. Aşa că a trebuit să trecem la artileria grea.

— Ce i-aţi făcut?

— L-am băgat în închisoarea 59.

— L-aţi băgat la închisoarea 59? Sub ce acuzaţie?

Kazemi râse.

— Nu e nevoie de acuzaţii ca să bagi pe cineva în închisoarea 59. Amintiţi-vă că închisoarea 59 nu exista din punct de vedere oficial şi că formal profesorul Siza nici măcar nu era în Iran.

— Ah, da.

— Aşa că l-am cazat într-o cameră cu servicii de cinci stele.

— Şi atunci?

— L-am supus unui interogatoriu. Am început cu o variantă delicată, dar el nici atunci nu a colaborat. Dădea nişte răspunsuri aiurea, în mod cert născocite ca să ne înşele. Aşa că am trecut la metodele mai serioase.

— Metode mai serioase?

— Da. Problema e că nu a mers bine. Se pare că profesorul avea o problemă cardiacă de care nu am fost preveniţi din timp.

— Şi ce s-a întâmplat?

— A murit.

— Cum?

— A murit în timpul interogatoriului. Îl atârnasem cu capul în jos şi tocmai îi dădeam nişte lovituri când corpul lui a rămas inert. Am crezut că îşi pierduse cunoştinţa, am încercat să-l resuscităm, dar nu şi-a revenit. L-am examinat şi am constatat că era mort.

— Nenorociţilor!

— A fost cam nasol, comentă Kazemi. Bătrânul a murit înainte să ne dezvăluie ceva. Asta ne-a cam dat peste cap, cum îţi poţi imagina.

— Ce lucruri aşteptaţi să vă dezvăluie?

— Interpretarea manuscrisului lui Einstein, evident. Căci dacă manuscrisul conţinea secrete, iar autorul lui murise, cum am fi putut să-l înţelegem? Am rămas cu o mare belea pe cap, ce ştii tu! Mulţi s-au dat peste cap. Arătă şi spre el. Din fericire serviciile VEVAK identificaseră în prealabil tot cercul de cunoscuţi ai profesorului Siza. Şi aşa am înţeles că era prieten cu un matematician pe care-l chema… păi… Noronha nu-ştiu-cum.

Tomas deschise gura îngrozit.

— Tatăl meu.

— Un om cu care profesorul Siza vorbea mult, după câte se pare. Kazemi se aplecă pe bancă, cu o expresie conspirativă în ochi. Dar trebuia să ştim dacă în timpul acestor multe discuţii între prieteni, fizicianul decedat îi dezvăluise distinsului matematician vreunul dintre secretele din manuscrisul lui Einstein. Înţelegeţi? Era suficient, deci, să-i punem câteva întrebări matematicianului. Ridică din umeri. Problema e că matematicianul era grav bolnav, după cum am aflat. Nici gând să repetăm figura pe care o făcusem cu profesorul Siza. S-ar fi terminat prost iar şi am fi atras atenţia asupra noastră, lucru pe care nu ni-l doream. Dar aveam nevoie de răspuns la problema noastră, nu? Ce să facem? Lăsă o pauză, de efect. Atunci am descoperit că matematicianul avea un fiu criptolog. Se potrivea la fix. Să-l fi adus pe fiul care ne-ar fi ajutat să descifrăm enigmele manuscrisului. Iar dacă nu reuşea, se putea ca, descoperind relaţia apropiată dintre tată şi profesorul Siza, să-i pună câteva întrebări. Părea perfect.

— Înţeleg.

— La început lucrurile au mers bine. Ai venit la Teheran, ai văzut cifrurile şi ai început să lucrezi la ele. Doamna Pakravan

chiar ne-a făcut nişte rapoarte elogioase în care ne-a comunicat un mare succes cu prima enigmă, cea cu poezia. Eram cu toţii foarte mulţumiţi. Problema a fost spargerea de la Ministerul Ştiinţei. Totul s-a terminat acolo. Când am fost informaţi că fuseseşi arestat în împrejurările acelea, am înţeles imediat că şi CIA era amestecată. Şi, cum îţi poţi imagina, situaţia se complica grav.

— Evident, îl ironiză Tomas. Cred că v-a stricat toată noaptea.

— Nici nu-ţi poţi imagina, îi confirmă Kazemi. A fost foarte nasol. Prima dată ne-am gândit să îţi scoatem informaţia cu forţa, dar devenea imediat evident că nu ştiai tot. Foarte înţelept, doamna Pakravan ne-a atras atenţia asupra faptului că poate nici nu avuseseşi timp să vorbeşti cu tatăl tău. Aşadar, trebuia să îţi dăm posibilitatea să o faci, nu? Trebuia să te lăsăm să vorbeşti cu tatăl tău şi după aceea să te urmărim şi să vedem unde ne duci.

— Dar voi chiar credeţi că tatăl meu ştie ceva?

Colonelul ridică din umeri.

— E o posibilitate.

— Şi ce să ştie el?

— Păi, de exemplu, unde este ai doilea manuscris.

— Care al doilea manuscris?

— Cum care? A doua parte a *Die Gottesformel.*

— Care parte a doua a *Die Gottesformel*? Despre ce naiba vorbeşti?

Kazemi oftă, de parcă vorbea cu un copil.

— Există o a doua parte a manuscrisului. Documentul pe care l-am dus la Teheran era incomplet. Unde este a doua parte? Asta l-am întrebat şi pe profesorul Siza. Unde este partea a doua? Nu ne-a răspuns.

— Dar cum de ştiţi că există o a doua parte?

— Din cauza cifrului.

— Care cifru?

— Cifrul de pe manuscris. Se aşeză mai bine pe scaun. Ştiu că nu poţi să citeşti *Die Gottesformel*, dar o să-ţi explic. La un moment dat în text, aproape de final, Einstein scrie că a descoperit formula care va provoca marea explozie şi că formula este scrisă în altă parte. Apoi scrie *see sign* şi cifrul. Credem că aceasta este cheia pentru descoperirea părţii a doua a manuscrisului.

— Dar unde este această parte a doua?

Kazemi oftă, în agresivitatea lui se simţea un pic de

nervozitate.

— Nu ştiu, mărturisi. Spune-mi tu.

— Eu? Dar ce vrei să-ţi spun? Nu am nici cea mai vagă idee... unde o fi partea a doua. Mai mult decât atât, abia acum am aflat că există partea a doua a manuscrisului.

— Nu face pe prostul, scrâşni iranianul. Nu asta vreau să aflu.

— Atunci ce?

— Ce ţi-a spus taică-tu.

— Tata? Tata nu mi-a spus nimic.

— Vrei să mă convingi că nu ai vorbit cu el?

— Bineînţeles că am vorbit cu el, spuse Tomas. Dar nu despre manuscrisul lui Einstein.

— Iar despre cercetările profesorului Siza?

— Nici despre asta. Niciodată nu mi-a trecut prin cap că ar putea să ştie ceva relevant despre caz.

Kazemi avu o expresie de nerăbdare.

— Ascultă, te sfătuiesc să nu te ţii de glume cu mine, auzi?

— Nu glumesc. Din câte ştiu, singurii care vă ţineţi de glume sunteţi voi.

— Atunci ce faci aici?

— Eu? Sunt aici pentru că m-aţi sechestrat voi, asta-i bună! De fapt, solicit să fiu imediat...

— Ce faci aici în Tibet? i-o reteză iranianul, schimbând vorba.

— Ah! pricepu Tomas. Păi... am venit pe urmele profesorului Siza, evident. Spuse asta cu un aer resemnat. Dar dacă voi l-aţi omorât, cred că am găsit răspunsul, nu?

— Şi de ce ai venit în Tibet ca să-l cauţi pe profesorul Siza? De ce Tibetul?

Tomas ezită, întrebându-se ce putea să-i spună omului de la VEVAK.

— Pentru că... pentru că am înţeles că avea contacte cu Tibetul.

— Ce fel de contacte?

— Păi... nu ştiu.

— Minţi. Ce fel de contacte?

— Nu ştiu, ţi-am mai spus. Încerc acum să descopăr.

— Şi ce o să faci?

— Eu? Eu nu o să mai fac nimic. Din câte ştiu, profesorul Siza a murit.

— Da, dar unde încercai să dai de el?

— Am încercat deja.

— Unde?

— În Potala, cu puţin timp înainte să mă sechestraţi.

— De ce în Potala?

— Pentru că... pentru că am găsit în casă la el o vedere din Tibet cu imaginea palatului Potala.

— Unde e vederea asta?

— Am... am lăsat-o în Coimbra.

Minţea, normal. O adusese în Tibet, dar din fericire rămăsese la Jinpa, când fusese la templul Jokhang, aşa că iranienii nu aveau deloc acces la corespondenţa aceasta.

— Şi cine îi trimisese vederea asta?

— Nu ştiu, minţi din nou. Era goală.

Colonelul îl privi oarecum nedumerit.

— Păi atunci ce te-a făcut să crezi că vederea putea să aibă legătură cu locul unde ar putea fi profesorul?

— Faptul că venise din Tibet. Mi se pare ciudat, atâta tot. Cum nu aveam altă pistă, mi se părea că merita să exploatez pista asta.

— Păi, şopti Kazemi, începând să pună cap la cap piesele din puzzle-ul ăsta complicat. Nu m-ai convins cu explicaţia asta. Adică, nimeni nu merge într-un loc aşa de îndepărtat şi inaccesibil ca Tibetul doar pentru o vagă bănuială.

Prizonierul îşi dădu ochii peste cap cu un aer plictisit, de parcă ar fi ajuns la capătul răbdării.

— Ascultă, nu crezi că e vremea să termini cu circul ăsta?

— Ce vrei să spui cu asta?

— Ce vreau să spun? Că trebuie să vedeţi realitatea.

Iranianul îl privi fără să înţeleagă nimic.

— Cum adică?

— Manuscrisul lui Einstein. Încă nu aţi înţeles că nu e ceea ce credeţi voi?

— Ah, nu? Şi ce e?

— Nu are nici o legătură cu armele atomice.

— Şi cu ce are legătură?

Tomas se întinse pe spate pe covorul tibetan cu palmele sub cap, de parcă era la plaja să se bronzeze. Închise ochii, de parcă s-ar fi bucurat de o căldură imaginară și pentru prima dată lăsă ca un surâs larg să îi lumineze chipul.

— Are legătură cu ceva mult mai important.

XXXI

Pătura pe care i-o lăsaseră iranienii în celulă nu era nici pe departe destul de mare ca să-l apere de frigul năprasnic care începuse odată cu căderea nopţii. Tomas se ghemui cât putu sub pătură, în poziţia fetusului, dar căldura produsă de corpul lui şi pe care pătura se presupunea că ar putea să o reţină era total insuficientă să contracareze frigul care-l făcea să tremure fără control.

Înţelegând că aşa nu reuşea să adoarmă, prizonierul se apucă să îşi mişte braţele şi apoi picioarele; făcu un efort disperat să producă mai multă căldură, care se dovedi eficient în parte. Simţi că îi era mai cald şi apoi se opri, aşa că se întinse din nou, se înveli cu pătura şi încercă să adoarmă. După câteva minute, cuprins din nou de frig, Tomas îşi dădu seama că aşa nu avea să adoarmă niciodată liniştit; când i se făcea frig, trebuia să se mişte din nou, doar aşa putea să treacă peste noapte. Asta e, se gândi. O să doarmă după răsăritul soarelui, când lumina slabă a zilei o să încălzească celula. Problema era că atunci iranienii trebuiau să se întoarcă, iar un nou interogatoriu nu i se părea cea mai bună metodă de a recupera o noapte albă.

Pac! Pac!

Sunetul cheii în broască îl surprinse pe Tomas. Nu simţise paşii care se apropiau afară, parcă cineva s-ar fi apropiat pe furiş, pe vârfuri și doar acum, când introduse cheia în broască, îşi făcea simţită prezenţa.

Ţac!

Uşa se deschise şi Tomas îşi ridică capul, încercând să vadă cine îl vizitează. Dar totul era întuneric şi necunoscutul venise fără lanternă.

— Cine e? întrebă, aşezându-se pe covorul tibetan.

— Sst.

Sunetul fu şoptit în grabă, dar pe un ton dulce care i se păru cunoscut. Înclină capul. Făcu ochii mare într-un efort de a prinde cel mai mic detaliu perceptibil şi încercă să ghicească a cui era silueta care intra pe uşă.

— Ariana?

— Da, şopti vocea feminină. Să nu faci gălăgie!

— Ce se întâmplă?

— Să nu faci gălăgie, îl imploră dintr-o suflare. Vino cu mine, o să te scot de aici.

Tomas nu trebui să audă promisiunea asta de două ori. Se ridică dintr-odată şi se uită la silueta din faţa lui, aşteptând.

— Şi ceilalţi?

Simţi atingerea delicată a mâinii Arianei.

— Sst, insistă ea extrem de încet, ca susurul unei răsuflări. Vino cu mine. Dar în linişte.

Mâna Arianei îi cuprinse degetele şi îl trase spre uşă. Prizonierul se lăsă condus prin întuneric, amândoi mergeau foarte încet, aproape pipăind prin întuneric, încercând mereu să nu facă zgomot. Urcară câteva trepte, trecură printr-o curte, o luară pe un coridor încălzit şi ieşiră pe uşă.

Tomas simţi aerul rece al nopţii cum îl lovea în faţă şi văzu în sfârşit lumina. Un stâlp de iluminat public emitea o lumină gălbuie care lăsa să se vadă contururile străzii, ale vegetaţiei din jur şi un jeep negru. Erau sub cerul liber. Ariana îl trase din nou şi-l duse spre jeep. Descuie portierele şi-i făcu semn lui Tomas să intre.

— Repede, şopti. Grăbeşte-te, înainte să se trezească ei.

Încă era noapte când ieşiră din zona aceea, luând-o pe străzile prăfuite ale Lhasei, drumul fiind iluminat de farurile jeepurilor şi de becurile publice ale oraşului din loc în loc. Tomas întoarse capul în spate şi i se păru că totul era calm, nu îi urmărea nimeni. Încărcătura din jeep îi atrase atenţia; văzu nişte *jerry cans* cu combustibil, două bidoane cu apă şi o cutie în care părea să fie mâncare. Toate asta indicau că era o evadare foarte bine planificată.

Jeepul o luă la dreapta în direcţia vest, spre aeroport, îndepărtându-se de centrul oraşului.

— Unde mergem? vru să ştie.

— Deocamdată o să ieşim din oraş. Este prea periculos să rămânem aici.

— Aşteaptă! îi spuse. Trebuie să merg la hotel să îmi iau lucrurile.

Ariana se uită la el speriată.

— Tomas, eşti nebun? Când or să-şi dea seama că am dispărut, acolo or să se ducă prima dată, ce crezi? Se uită din nou la drum. Mai mult decât atât, unul dintre recepţioneri este plătit ca să ne informeze despre toate mişcările tale. Nici vorbă să ne întoarcem la hotel.

— Şi atunci unde mergem?

Ariana apăsă frâna cu putere, roţile jipului scrâşniră şi vehiculul se opri aproape de marginea drumului, lângă o benzinărie PetroChina. Şoferiţa lăsă farurile aprinse şi trase frâna de mână înainte de a-şi privi pasagerul.

— Spune-mi tu, Tomas!

— Cum adică să-ţi spun eu? Tu ai planificat evadarea asta, nu eu.

Iraniana oftă.

— Tomas, fuga asta nu o să ducă la nimic dacă nu o să fim consecvenţi.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Ce vreau să spun e că nu e suficient doar să fugim. Or să ne găsească oriunde o să mergem. Azi, mâine, săptămâna viitoare, peste o lună sau peste un an, nu are importanţă. O să fim prinşi, înţelegi?

— Şi atunci? Ce propui?

— Propun să le demonstrăm că nu au motive să ne urmărească.

— Şi cum putem să le demonstrăm asta?

— Tu mi-ai dat ieri ideea, spuse ea în timp ce ochii de culoarea caramelului îi străluceau în întuneric. Îţi aminteşti că ai spus că manuscrisul lui Einstein nu are nici o legătură cu armele nucleare?

— Da.

— Chiar e adevărat?

— Sunt convins că da, dar tu ai citit manuscrisul, nu? Ce scrie acolo?

Ariana dădu din cap şi se strâmbă.

— Ştii, e un text foarte ciudat. Nu am înţeles niciodată ce vrea să spună. Dar Einstein este extrem de clar în referirea pe care o face la modul în care se poate provoca marea explozie. A scris *see sign* şi apoi a codat formula cu şase litere grupate în două cuvinte şi un semn de exclamaţie la început. Sunt atât de puţine litere, că le-am învăţat pe de rost. Se concentră. !Ya ovqo, cită. Dar nu mi se pare o formulă aşa de importantă, dacă este aşa de mică, nu? Şi de aici am tras concluzia că este un cifru conţinând cheia de acces la cea de-a doua parte a manuscrisului.

— Aha… înţeleg.

— Chiar şi aşa, insistă Ariana, tu crezi că nu este vorba de o formulă a unei bombe atomice?

— Uite, nu sunt sigur, spuse el prudent. Dar mi se pare că nu.

— Atunci, avem un lucru de făcut.

— Ce anume?
— Să demonstrăm asta.
— Ce?
— Trebuie să le demonstrăm că manuscrisul nu ascunde secretul unei bombe atomice de fabricaţie simplă. Ei asta caută, nu? Dacă le demonstrăm că este o căutare fără viitor, or să ne lase în pace.
— Înţeleg.
Se lăsă din nou o linişte meditativă în jeep.
— Deci? întrebă Ariana.
Tomas oftă.
— Atunci hai s-o facem.
— E posibil să demonstrăm asta?
— Nu ştiu. Dar putem să încercăm.
— Foarte bine, fu ea de acord. Deci ce să facem?
— Plecăm.
— Unde să plecăm?
Tomas deschise torpedoul jeepului în care se găsea o hartă a Tibetului. O studie câteva secunde şi puse degetul peste un punct care se afla la două sute de kilometri de Lhasa.
— La Shigatse.

Soarele răsări în urma lor. Prima dată fu o lumină albastră care lumină cerul înstelat şi apoi lumina răsări dincolo de vârfurile munţilor, senină, anunţând aurora.
Dimineaţa le dezvălui un peisaj frumos, care-ţi tăia respiraţia, dar previzibil. De-o parte şi de alta a străzii se vedeau munţi arizi şi abrupţi, cu vârfurile acoperite de zăpadă, care se deschideau din loc în loc în văi verzi, pitoreşti, de o linişte molipsitoare. Se vedeau turme de oi la păscut, câte un nomad trecând, un iac care ducea în spate provizii, un cort ridicat, un tractor sau o căruţă care se deplasa în ritmul lent ai vieţii de la ţară, deşi, în realitate, natura era liberă, sălbatică, pulsând în ritmul de mii de ani de când trăia retras de lume podişul acela vast şi impunător.
Tomas se simţea obosit, dar prea nervos şi entuziasmat ca să se odihnească. Îl măcina din nou neîncrederea cu privire la Ariana şi, după o linişte îndelungată, decise că nu putea meargă mai departe fără răspunsuri la întrebările lui.
— Şi ce-mi garantează mie că nu faci un joc dublu şi acum?
Ariana, până atunci atentă la drum, îşi îngustă ochii ei de culoarea mierii.
— Ce?

— Cum pot să fiu sigur că nu mă păcăleşti din nou? La urma urmei, ai jucat foarte bine teatru în Teheran…

Iraniana încetini şi îl privi drept în ochi.

— Tu crezi că te păcălesc, Tomas?

— Păi… în fine… m-ai mai păcălit o dată, nu? Ce îmi garantează că nu o faci şi a doua oară? Ce-mi garantează că ăsta nu e încă un episod pus la cale împreună cu… cu colonelul Dracula, sau cum l-o fi chemând?

Ariana se concentră iar la drum.

— Înţeleg că eşti suspicios, spuse. Este perfect normal, având în vedere ce s-a întâmplat. Dar poţi să fii sigur că nu e vorba de nici un teatru.

— Şi cum pot să fiu sigur?

— Lucrurile sunt diferite.

— În ce sens?

— În Teheran am făcut tot posibilul ca să te protejez. Teatrul a făcut parte din planul de protecţie.

— Cum adică? Nu înţeleg…

— Uite, Tomas, spuse ea printre dinţi. Ce crezi că s-ar fi întâmplat cu tine după ce ai fost prins în Ministerul Ştiinţei la miezul nopţii cu un manuscris în mână şi lângă un nebun care împărţea gloanţe în stânga şi-n dreapta?

— Nu avea să-mi fie uşor o vreme, cred. Ba, chiar mi-ar fost foarte greu.

— Evident că nu ţi-ar fi fost uşor. Închisoarea 59 este mult mai dură decât Evin, sau te îndoieşti de asta?

— Da, bine. Deci o perioadă avea să-mi fie mult mai rău.

— Cu atât mai bine că ai înţeles asta. Şi ai vreo iluzie că nu ai fi mărturisit tot inevitabil?

— Păi… n-am zis nimic.

— Nu spune prostii! exclamă ea. Evident că ai fi mărturisit tot. Putea să dureze ceva timp, săptămâni sau luni, dar sfârşeai prin a mărturisi tot. Toţi fac asta.

— Bine, aşa e.

— Şi după ce ai fi mărturisit? Ce ţi s-ar fi întâmplat?

— Ştiu şi eu! Aş fi stat mult timp la închisoare?

Ariana dădu din cap.

— Mureai, Tomas. Îl privi repede. Înţelegi? Când n-ai mai fi fost de nici un folos, te omorau.

— Crezi?

Iraniana se uită iar la drum.

— Nu cred, spuse. Chiar ştiu. Îşi muşcă buza de jos. M-a

apucat disperarea când mi-am dat seama. Şi atunci mi-a venit ideea. De ce să nu te elibereze şi apoi să te urmărească să vadă unde ar duce cercetările? La urma urmei, le-am spus eu, poate că tatăl tău chiar ar fi putut şti ceva care să ne ajute să elucidăm misterul. De ce să nu te lase să te întorci la tatăl tău şi să te ţină sub urmărire atentă şi discretă? Nu era mai productiv decât ceea ce plănuiau să facă? Surâse amar. Ideea mea, născută din disperarea de a-ţi salva viaţa, a fost considerată extrem de interesantă. Mahării regimului, care înainte îţi cereau capul, au început să se mai gândească. La urma urmei, le-am spus eu, prioritatea era să construim în secret o armă nucleară de fabricaţie uşoară, una dintre acele arme pe care nici măcar Agenţia Internaţională a Energiei Atomice şi nici sateliţii spioni americani nu vor putea vreodată să le localizeze. Acesta era obiectivul acestui exerciţiu, nu? Atunci, dacă acesta era, iar dacă eliberarea ta servea acestui obiectiv, de ce să nu te elibereze? Se uită din nou pentru câteva clipe la Tomas. Înţelegi? Aşa i-am convins să te lase să fugi. Apoi n-a mai rămas decât de montat piesa de teatru.

— Dacă aşa a fost, de nu v-aţi mulţumit să deschideţi uşa închisorii şi să mă lăsaţi să plec legal? Pentru ce toată scena aia din mijlocul străzii, în care v-aţi prefăcut că mă salvaţi?

— Pentru că CIA ar fi înţeles imediat ca era ceva la mijloc. Adică, cum? Te-am prins în minister noaptea cu un asemenea document în mână, alături de un agent CIA care trăgea și apoi te lăsam să pleci? Îţi deschideam uşa pur şi simplu? Nu crezi că CIA ar fi găsit suspect comportamentul nostru? Dădu din cap, continuând discuţia cu ea însăşi. E evident că nu puteam să-ţi dăm drumul peste noapte. Trebuia să fie o evadare. Şi încă una credibilă.

— Înţeleg, fu de acord Tomas. Dar de ce nu mi-ai spus nimic?

— Pentru că nu puteam! Pentru că, atunci când eram cu tine, eram la rândul meu urmărită, ce crezi? Mai mult, era important să te porţi natural. Dacă ţi-aş fi spus vreodată orice, aş fi riscat totul.

Istoricul îşi trecu mâna prin păr.

— Înţeleg, spuse. Şi acum, după ce m-ai scos din groapa aia din Lhasa? Nu eşti şi tu în pericol?

— Bineînţeles.

— Şi atunci... de ce ai făcut-o?

Arianei îi luă ceva timp să răspundă. Un moment îndelungat tăcu, privind la drumul din faţă.

— Pentru că nu puteam să-i las să te omoare, şopti, în sfârşit.

— Dar, atunci… acum şi tu… şi tu eşti în pericol.

— Nu sunt, dacă reuşim să demonstrăm, să dovedim că manuscrisul nu are nici o legătură cu armele atomice.

— Şi dacă nu reuşim să demonstrăm asta?

În jeep era cald ca într-un cuptor. Soarele strălucea în înaltul cerului şi iradia o căldură atât de puternică, încât încălzea interiorul maşinii dincolo de limita suportabilităţii; se încinsese aşa de mult, că se văzură nevoiţi să deschidă geamurile ca să simtă curentul răcoros care le usca transpiraţia. Jeepul ajunse într-un defileu pe care-l traversă cu zdruncinături, traversară o vale acoperită cu bolovani, lăsând în urmă un nor de praf în urma lor.

Cu chipul în bătaia vântului răcoritor, Tomas admira spectacolul liniştit al naturii, familiarizându-se cu acele peisaje. Peisajul tibetan, înţelese el, avea intensitatea limpezimii şi a forţei brute a culorilor. Aici roşul era mai energic, verdele mai puternic, galbenul mai auriu, culorile iradiau o asemenea luminozitate, încât păreau că strălucesc printre munţi, într-o explozie cromatică, aproape că ţipau, aşa de vii şi de exagerate, că îţi toropeau simţurile.

Şi atunci l-au văzut. Pe partea dreapta, o pată albastră, strălucitoare. O bijuterie luminoasă. O oglindă indigo strălucitoare săpată în pământul auriu, un safir sclipitor de culoarea cerului încastrat într-un suport de aur scânteietor. Lumina pe care o iradia era de un albastru atât de intens, că părea luminat de dedesubt, radia o strălucire atât de puternică, aproape hipnotizantă.

— Ce e asta? întrebă Tomas fără să-şi ia ochii de la priveliştea magnetică.

Ariana observase şi ea pata strălucitoare şi o contempla fascinată.

— E un lac.

Un lac.

Opriră jeepul şi se lăsară cuceriţi de baia aceea de albastru care le inunda simţurile. Lacul părea o oglindă luminată, un lapislazuli strălucind în mai multe nuanţe, culoarea mării intense în adâncuri, albastru cobalt sclipitor mai la suprafaţă, verde opal pe margini, iar apele sărutau plaja cu nisip alb, strălucitor; părea o insuliţă aşezată ca un miracol în mijlocul unul lanţ muntos colorat în nuanţe de auriu şi purpuriu, în timp ce munţii îşi arătau

vârfurile sclipitoare de culoarea laptelui şi proiectau umbre dese de un verde maroniu. O orgie de culori.

— Asta nu poate să fie apă! spuse Tomas, sub vraja priveliştii exuberante. Nu aşa de strălucitoare.

— Cum să nu?

Era o întrebare retorică, evident, din moment ce amândoi ştiau foarte bine că lacul, în ciuda culorii surprinzător de strălucitoare, nu putea să fie decât din apă.

— Nu ţi-e foame? întrebă el.

Ariana opri motorul, ieşi din jeep, deschise portiera din spate şi scoase un coş. Se apropia prânzul, iar acela era locul perfect pentru mâncat. Tomas o ajută cu coşul şi amândoi coborâră coasta muntelui, spre lac.

Soarele ardea puternic, atât de puternic, încât le ardea pielea. Se aşezară mai lângă o stâncă de la marginea lacului, unde apa era aşa de transparentă, că nu i se vedea fundul, dar soarele era atât de puternic, încât se mutară la umbră, la poalele muntelui. Cum au trecut la umbră, simţiră că le e foarte frig. Frigul era foarte intens. Se mutară din nou la limita dintre soare şi umbră, cu corpul la umbră şi picioarele la soare. Lui Tomas nu-i venea să creadă ce diferenţă de temperatură era, de cel puţin zece grade. Picioarele îi ardeau din cauza căldurii, iar corpul îi tremura de frig.

Se uitau unul la celălalt şi râdeau.

— E din cauza aerului, spuse Ariana amuzată.

— Ce-i cu aerul?

— Este prea rarefiat, îi explică ea. Nu reuşeşte nici să absoarbă căldura soarelui, nici să-i filtreze puterea. De aceea se întâmplă lucrul acesta. Trase aer în piept. Când eram mică şi mă plimbam pe munţii Zargos, în Iran, simţeam câteodată efectul acesta, dar niciodată aşa de puternic. Vezi? Aerul aici este aşa de slab, că nu reţine căldura şi nici nu ne protejează de razele ultraviolete. Se uită la zona însorită şi făcu o grimasă. Din două rele, una, mai bine să stăm la umbră.

Tomas puse coşul pe o stâncă şi amândoi luară o gustare, compusă din nişte sandviciuri şi o sticlă de suc. Se aşezară chiar pe stânca aceea şi mâncară în timp ce contemplau priveliştea din jur. Le tăia respiraţia.

Cerul era albastru închis, profund, în contrast cu peisajul pur şi exuberant în beţia lui de culori; se amestecau mai multe tonuri de albastru catifelat şi verde al apei, pietrele aurii şi roşiatice, munţii cafenii şi albi. Părea că luminozitatea se supunea acolo

altor reguli: sursa de lumină nu părea să vină din cer, ci din pământ, ca şi cum curcubeul era un fenomen al pământului și nu al cerului.

— Mi-e frig, spuse Ariana.

Aproape fără să se gândească, condus parcă de o reacţie instinctuală de mascul protector, Tomas se apropie de ea, îşi scoase sacoul şi o acoperi. În timp ce făcea asta, îi cuprinse corpul. A fost o mişcare delicată, inocentă, care să o încălzească, să-i dea un pic din căldura lui, dar din ea se născu ceva neaşteptat. O atingere magică. Îi simţi pielea moale, respiraţia uşoară care i se înteţea, parfumul suav de lavandă emanând din păr. Intui mai ales dorinţa ei ca el să nu se îndepărteze, iar constatarea aceasta născu un iureş de sentimente.

Se priviră.

Privirea lui verde, cristalină se uni cu cea de culoarea mierii, era apa în faţa mierii, frigul lângă căldură, aroma tânjind după dulceaţă. Văzu cum buzele ei groase se deschid ca o invitaţie, se aplecă uşor, se apropie de petalele acelea stacojii, cu corpul tresărind de presimţirea atingerii.

Se atinseră.

Gustă catifeaua caldă şi tresărindă a buzelor Arianei, intră în ea şi îi simţi limba umedă şi arzătoare, de parcă savura o prăjitură, o ciocolată, o cremă de caramel. La început se sărutară cu blândeţe, cu o tandreţe infinită, apoi sărutul deveni nesăţios, de parcă voiau mai mult şi mai mult, atingerea timidă devenea o atingere înfrigurată, blândeţea deveni dorinţă, iar dragostea, voluptate.

Sânii i se striveau de pieptul lui, iar el, nemaiputând să se abţină, îi băgă mâna pe sub pulover până ce palma i se umplu cu acel ceva moale şi gelatinos. Îi strânse sânul, plin de dorinţă şi îi linse gura cu mai multă salivă. Simţi cum mâinile ei îi căutau stângaci cureaua şi îi desfăceau şliţul ca să-l elibereze de hainele care îl încătuşau. Dorinţa îi cuprinse pe amândoi. Simţind frigul de la picioare, Tomas căuta căldura; îi ridică fusta şi îi scoase lenjeria, cu o nerăbdare aşa de stângace, că o sfâşie.

O mângâie între picioare şi îi simţi deschizătura umedă şi caldă; o căldură care ardea. Ariana gemu la atingere şi întinse mâna, atingându-l cu vârful degetelor; îl mângâie ca să simtă cum se întărise, deschise picioarele şi îl duse acolo unde îl dorea. Tomas îşi dădu seama că trupul acela tremurător şi unduitor îl invita să îl pătrundă şi el nu ezită; cu o mişcare uşoară se apropie şi, tresărind de dorinţă, se cufundă.

Intră.

Avu imediat senzaţia că se cufundase într-un ulcior cu miere infinit de delicios. Simţurile îi fură cuprinse de o beţie nebună, senzaţiile emanate de corpul Arianei erau mai puternice, aroma de lavandă a părului mai intensă, galbenul ochilor mai auriu, căldura corpului mai arzătoare, gustul salivei mai dulce. Munţii, lacul, culorile, frigul, lumina, toate astea dispăruseră, totul se evaporase în acea clipă de pasiune.

Universul se limita acum la două lucruri și numai la două. Tomas şi Ariana, el şi ea, verdele şi auriul, fierul şi catifeaua, sudoarea şi lavanda, ciocolata şi mierea, trunchiul şi trandafirul, proza şi poezia, glasul şi melodia, yin şi yang, două trupuri împreunate într-unul singur, topite peste piatra dură, unite într-o mişcare ritmică, în unduirile unui lung dans, când lent, când rapid, nerăbdător, înfometat, cu gesturi coordonate, dansând în ritmul gemetelor, el dând şi ea primind, mai tare, mai tare, mai tare.

Ţipară.

Când simţi explozia de culori, lumini şi senzaţii care îi treceau prin trup, când întreaga veşnicie fu cuprinsă într-un moment infinit, când pasiunea se înălţă mai sus de muntele cel mai înalt, iar contopirea fu completă, în acel moment de epifanie, Tomas ştiu că toate căutările lui luaseră sfârşit, că ochii aceia de culoarea mierii erau pierzania lui, că buzele acelea erau floarea lui, că trupul acela îi era casă.

Că femeia aceea era soarta lui.

XXXII

Primul semn că se apropiau de Shigatse apăru la o curbă: o arcadă pe partea stângă, cu mai multe ferestre pe portalurile albastre. Tomas era la volan şi Ariana moţăia pe umărul lui, când îşi dădu seama că intra în suburbiile oraşului, aşa că încetini. Se iviră rânduri de pukhang, casele tradiţionale tibetane din chirpici alb, cu ferestrele tipice negre şi lungi în bătaia vântului; steagurile de rugăciuni erau bine înfipte pe acoperişurile închise la culoare, în speranţa de a atrage karma bună în case. Intrară pe un bulevard larg, flancat de benzinării PetroChina şi de ziduri roşii cu uşile păzite de soldaţi chinezi în poziţie de drepţi, erau evident carteluri ale forţelor de ocupaţie. Copacii gadjan făceau umbre mari pe strada asfaltată; se vedeau puţine automobile, dar erau multe biciclete şi câteva camioane care descărcau marfă pe trotuare.

Iraniana se trezi şi amândoi se uitară la oraşul care se întindea în vale. Au ajuns la un semafor şi, din lărgimea bulevardului şi din aspectul inestetic al construcţiilor, înţeleseră că se aflau în zona chineză a oraşului, făcută din blocuri, la fel ca în celelalte oraşe. Se opriră lângă o mulţime de chinezi şi Ariana lăsă geamul în jos.

— Hotelul Orchard? întrebă Tomas, aplecându-se peste Ariana.

— Ce? răspunse un chinez.

Era evident că nu înţelesese întrebarea. Mai degrabă proaspăt sositul s-ar fi concentrat pe cuvântul-cheie.

— Hotel?

Omul vorbi în dialectul mandarin de neînţeles şi arătă în faţă. Tomas mulţumi şi jeepul demară înspre zona arătată. Până la urmă ajunseră la un hotel, dar nu era Orchard. Ariana coborî şi ceru informaţii la recepţie.

Parcurseră străzile din partea chineză a oraşului Shigatse spre locul care le fusese indicat. Ajunseră la intersecţie şi făcură la stânga; străzile se îngustau, era evident că tocmai intraseră într-un cartier tibetan. Dealul înconjurat de ruine cu schele arăta că ajunseseră în Shigatse Dong, fortul vechi al oraşului, o construcţie care semăna foarte mult cu Potala, deşi mai mică şi ruinată de valurile distrugătoare ale represiunii chineze.

La colţ făcură din nou la stânga, intrară pe o străduţă insipidă

şi, în capăt, văzură o faţadă bogat împodobită, iar neoanele albe din vârf arătau că era vorba despre Tibet Gang-Gyan Shigatse Orchard Hotel. Destinaţia lor.

Parcară în faţa hotelului şi intrară în lobby. Holul era dominat de o masă centrală foarte mare, acoperită de dragoni coloraţi; în partea stângă se vedea o masă în spatele unui geam unde se vindeau suveniruri, iar la dreapta, canapele negre confortabile.

Un băiat tibetan de la recepţie, cu tenul măsliniu de la soare, le surâse când intrară.

— Tashi deleh! salută.

Tomas răspunse la salut plecând capul.

— Tashi deleh! spuse. Făcu un efort să-şi amintească instrucţiunile pe care i le dăduse Jinpa în Potala. Vre… vreau să vorbesc cu bodhisattva Tenzing Thubten.

Băiatul avu un aer extrem de surprins.

— Tenzing?

— Da, confirmă Tomas. Am nevoie ca Tenzing să-mi arate drumul.

Tibetanul păru că ezită un pic. Se uită de jur împrejur, îşi aţinti iar privirea negricioasă asupra lui Tomas, se uită în grabă la Ariana și, aparent hotărât, le făcu semn să se aşeze pe canapelele de pe hol. Apoi ieşi repede din hotel şi Tomas îl văzu cum traversează strada şi piaţeta cu gradină de pe partea cealaltă.

Un călugăr veni la uşa hotelului, adus de recepţioner și făcu o plecăciune în faţa străinilor. Se salutară cu obişnuitul Tashi deleh, urându-şi reciproc noroc, iar tibetanul le spuse să îi urmeze. Se îndreptară spre un lăcaş de cult enorm, care se ridica splendid, chiar în faţă, la poalele unui deal înverzit; complexul de culoare albă şi roşie avea minunate acoperişuri curbate, colţurile erau răsucite în sus ca la pagode, iar ferestrele negre contemplau maiestuos oraşul.

— Gompa? întrebă Tomas arătând spre clădire. Folosise cuvântul „mănăstire”, pe care-l reţinuse în Lhasa.

— La ong, îi confirmă călugărul, în timp ce-şi potrivea ţesăturile tradiţionale purpurii care îi acopereau corpul. Tashilhunpo gompa.

— Tashilhunpo, zise Ariana. Este mănăstirea Tashilhunpo.

— O ştii?

— Am auzit de ea, da. Mi se pare că aici este înmormântat primul Dalai-Lama.

— Ah, da?

— Mai e şi mănăstirea care îl găzduieşte pe Panchen Lama.

— Acesta cine e?

— Panchen Lama? A doua figură ca importanţă în budism, întrecut doar de Dalai-Lama. Cred că panchen înseamnă marele maestru. Chinezii l-au folosit pe Panchen Lama ca să pună la îndoială autoritatea lui Dalai-Lama, dar fără mari succese. Se spune că Panchen Lama aproape întotdeauna se întorcea împotriva chinezilor.

Soarele era puternic şi aerul uscat. Mirosul pestilenţial de gunoi şi de urină de pe străzi fu înlocuit de aroma parfumată de tămâie. Intrară pe poartă şi ajunseră într-un curte din care se vedea toată mănăstirea; aici îţi dădeai seama că este un splendid complex uriaş, înconjurat de un zid lung. La poalele dealului unde era aşezată Tashilhunpo, se îngrămădeau căsuţe albe, cu siguranţă chilii, iar în vârf se ridicau construcţii de culoare roşie, cu acoperişurile de un auriu ţipător.

Tomas şi Ariana îl urmară pe călugăr, înaintând pe o străduţă de piatră care urca pe coasta dealului. Tibetanul păşea repede pe drumul înclinat, dar cei doi vizitatori trebuiră să se oprească, gâfâind, la umbra unui frumos copac yonboh. Shigatse era mai la înălţime decât Lhasa, iar aerul și mai rarefiat de la altitudine, nu reuşea să le umple plămânii.

— Vorbiţi engleză? întrebă Tomas, adresându-se călugărului care îi aştepta câţiva metri mai în faţă.

Tibetanul se apropie.

— Un pic.

— O să ne întâlnim cu un bodhisattva, spuse istoricul. Gâfâi un pic, să-şi tragă sufletul. Ce anume este un bodhisattva?

— Este un fel de Buda.

— Un fel de Buda? Ce vreţi să spuneţi cu asta?

— Este un om care a atins iluminarea, dar a ieşit din nirvana ca să ajute fiinţele omeneşti. Este un sfânt, un om care şi-a refuzat salvarea proprie cât timp ceilalţi nu sunt salvaţi.

Călugărul se întoarse şi îi târî după el până în vârful complexului. Ajunseră la o galerie care trecea prin lateral, printr-un grup de clădiri roşii, iar tibetanul o luă la stânga, urcă nişte trepte de piatră neagră şi se cufundă într-un bloc roşu aprins. Vizitatorii mergeau în urma lui, tot obosiţi și intrară în acelaşi loc; traversară o verandă întunecoasă şi intrară într-o curte liniştită, unde călugării lucrau în jurul unui vas cu grăsime de culoarea gălbenuşului. Era holul templului lui Maitreya.

Tibetanul le făcu semn să intre în dreapta într-o încăpere mică

şi întunecată, luminată doar de lumânări şi de lumina difuză care intra pe fereastra micuţă. Totul avea acolo un aer auster, aproape primitiv. Mirosea a amestec de unt de iac şi tămâie, miros care concura cu aroma dulce a unui nor cenuşiu, fumul eliberat de cărbunele arzând într-o sobă veche de fier. Flacăra galbenă din sobă dansa în jurul unui ceainic vechi, negru, dând naştere unor lumini tremurătoare în umbra din cameră, care pulsau de viaţă.

Cei doi se aşezară pe scaunele acoperite cu covoare thangka roşii şi îl văzură pe călugăr cum ia ceainicul de pe plită, umple două căni şi le aşază în faţa lor.

— Cha she rognang.

Era ceai de unt de iac.

— Mulţumesc, spuse Tomas, ascunzând o grimasă de repulsie la gândul că va trebui să bea amestecul acela uleios. O privi pe Ariana. Cum se spune „mulţumesc” în tibetană?

— Thu djitchi.

— Exact! făcu o plecăciune în faţa călugărului. Thi djitchi.

Călugărul surâse şi făcu un gest cu palmele, cerându-le să aştepte.

— Gong da, spune, înainte să se facă nevăzut.

Nu trecură nici douăzeci de minute.

Călugărul care îi primise reapăru în cămăruţă, dar însoţit de cineva. Era un alt călugăr, foarte slab şi mărunt, cocoşat de vârstă, cu un umăr dezgolit, care mergea cu dificultate, ajutându-se de o cârjă. Primul îl ajută pe cel mai în vârstă să se aşeze pe o pernă enormă. Schimbară câteva cuvinte în tibetană, apoi primul făcu o plecăciune adâncă şi plecă.

Se făcu linişte.

Se auzeau doar păsările care ciripeau în curte, afară și cărbunele trosnind uşor în soba de fier. Tomas şi Ariana îl studiară pe noul venit, palid, pe pernă. Bătrânul călugăr îşi potrivi ţesătura tasenului purpuriu care îl acoperea şi îşi îndreptă poziţia; ochii se uitau în gol, pierduţi într-un punct infinit, de parcă s-ar fi îndepărtat de lumea care îl înconjura.

Linişte.

Budistul părea că ignoră prezenţa celor doi străini. Poate că medita, poate că era cufundat în transă. Oricum, bătrânul nu spunea nimic, se mulţumea să stea acolo. Tomas şi Ariana se uitară unul la celălalt, zăpăciţi şi amuzaţi, fără să ştie dacă trebuiau să vorbească, dacă tibetanul intrase acolo din greşeală,

dacă acela era un obicei tradiţional sau dacă era orb. Pradă îndoielilor, tăcură în continuare în aşteptarea desfăşurării evenimentelor.

Tăcerea mai dură alte zece minute.

Bătrânul era tăcut în continuare, cu ochii îngheţaţi, respiraţia aproape de neauzit; tresări şi reveni la viaţă când nimic nu ar fi justificat asta.

— Eu sunt bodhisattva Tenzing Thubten, anunţă cu voce politicoasă. Vorbea o engleză surprinzător de bună, cu un puternic accent britanic. Am auzit că m-aţi căutat ca să vă arăt drumul.

Tomas răsuflă uşurat. În sfârşit, în faţa lui se afla Tenzing Thubten, expeditorul cărţii poştale misterioase pe care o găsise în casa profesorului Siza. Acela era omul care i-ar putea da răspunsurile pe care le căuta, care-i putea rezolva secretele ivite pe parcursul căutării sale sau care chiar putea să mai adauge câteva enigme multelor mistere care deja nu-i dădeau pace.

— Eu sunt Tomas Noronha, profesor de istorie la Universitatea Nova din Lisabona. Arătă spre Ariana. Aceasta este Ariana Pakravan, expert în fizică nucleară la Ministerul Ştiinţei din Teheran. Lăsă capul în jos. Vă mulţumesc mult că ne-aţi primit. Am făcut un drum lung ca să venim aici.

Călugărul mişcă buzele.

— Aţi venit să mă vedeţi ca să vă iluminez?

— Păi… într-o oarecare măsură, da.

— Voi fi un medic foarte bun pentru bolnavi şi suferinzi. O să îi duc pe drumul cel bun pe cei care s-au îndepărtat de el. Voi fi lumină strălucitoare pentru cei ce se găsesc în noaptea neagră şi o să fac totul ca săracii şi nevoiaşii să descopere comori ascunse. Ridică mâna. Bine aţi venit la Shigatse, călători prin noaptea neagră.

— E plăcerea noastră să ne aflăm aici.

Tenzing arătă spre Tomas.

— Aţi spus că sunteţi din Lisabona?

— Da.

— Sunteţi portughez?

— Da.

— Hm, şopti. Portughezii au fost primii occidentali care au ajuns în inima Tibetului.

— Poftim? se miră Tomas.

— Au fost doi călugări iezuiţi, spuse Tenzing. Părintele Andrade şi părintele Marques au auzit nişte zvonuri despre

existenţa unei secte creştine într-o vale pierdută din Tibet. S-au deghizat în pelerini hinduşi, au traversat India, au ajuns la Tsaparang, o fortăreaţă ridicată în centrul regatului Guge, din valea Garuda. Au construit o biserică şi au stabilit primul contact între Occident şi Tibet.

— Când a fost asta?

— În 1624. Făcu o plecăciune. Bine ai venit, pelerinule portughez. Dacă nu vii deghizat în hindus, ce fel de biserică ne aduci de data asta?

Tomas surâse.

— Nu vin cu nici o biserică. Ci doar cu câteva întrebări.

— Cauţi drumul?

— Caut drumul unui om, pe numele lui Augusto Siza.

Tenzing reacţionă cu blândeţe auzind numele.

— Iezuitul.

— Nu, nu, spuse Tomas, dând din cap. Nu era iezuit. Nici măcar religios. Era profesor de fizică la Universitatea din Coimbra.

— Eu îi spuneam iezuitul, spuse Tenzing, de parcă nici nu auzise rectificarea. Râse. Lui nu-i plăcea, normal. Dar nu o făceam cu răutate. Îi spuneam iezuit ca un omagiu adus strămoşilor lui care veniseră aici, în regatul Guge, în urmă cu patru sute de ani. Dar era şi o glumă care avea legătură cu munca în care eram amândoi implicaţi.

— Ce muncă?

Bodhisattva lăsă capul în jos.

— Nu pot să vă spun.

— De ce?

— Pentru că am căzut de acord ca el să facă anunţul.

Tomas şi Ariana se uitară unul la altul. Istoricul trase adânc aer în piept şi îl privi pe bătrânul tibetan.

— Am să vă dau o veste, spuse. Mă tem că profesorul Siza a murit.

Tenzing rămase drept.

— Era un prieten bun, oftă, de parcă nu l-ar fi şocat vestea. Îl felicit pentru noua viaţă.

— Noua viaţă?

— Cu siguranţă se va reîncarna lama[85]. Va fi un om bun şi înţelept, respectat de toţi cei care or să-l cunoască. Îşi potrivi mantia purpurie care îl acoperea. Mulţi dintre noi suntem

[85] Sacerdot budist (n. tr.).

urmăriţi de duhkha, de frustrarea şi durerea care ne aduc pe lume şi ne agăţăm de iluziile create de maya. Dar toate astea sunt avidya, ignoranţa deasupra căreia trebuie să ne ridicăm. Dacă o facem, ne eliberăm de karma care ne înlănţuie. Făcu o pauză. Eu şi cu iezuitul am mers împreună o bucată de timp, ca tovarăşi de drum care au hotărât să se descopere reciproc. Dar am ajuns la o răscruce şi eu am ales un drum, iar el a ales altul. Căile noastre s-au schimbat, e adevărat, dar destinul a rămas acelaşi.

— Şi care este acest destin?

Bodhisattva trase adânc aer în piept. Închise ochii şi adoptă poziţia de meditaţie. Parcă se gândea ce să facă; parcă şi-ar fi ridicat conştiinţa la sunyata, marele gol; de parcă şi-ar fi unit fiinţa cu eterna Dharmakaya şi ar fi căutat acolo răspuns la dilema lui. Putea să povestească tot sau trebuia să păstreze tăcerea? Cumva sufletul vechiului său prieten, omul căruia îi spunea iezuit, venea în ajutorul său ca să-l îndrume?

Deschise ochii cu decizia deja luată.

— Eu m-am născut în Lhasa, fiul unei familii de nobili. Primul meu nume a fost Dhargey Dolma, care înseamnă înaintarea-Alături-De-Zeiţa-Dolma-Cea-Cu-Şapte-Ochi. Părinţii mei mi-au dat numele acesta deoarece credeau că dezvoltarea era drumul Tibetului şi că trebuia să fim atenţi la schimbare, atenţi cu şapte ochi. Când aveam patru ani, totuşi, m-au trimis la mănăstirea Rongbuk, la poalele Chomolungmei, marele munte căruia noi îi spunem Zeiţa-Mamă-A-Universului. Se uită la Tomas. Voi îi spuneţi Everest. Reveni la poziţia anterioară. Am devenit extrem de religios când am intrat în contact cu călugării de la Rongbuk. Tradiţia budistă stabileşte că toate lucrurile există din cauza unui nume şi a unui gând, nimic nu există prin sine însuşi. În consecinţă, mi-am schimbat numele pentru a deveni o altă persoană. La şase ani am început să mă numesc Tenzing Thubten sau Apărătorul-Lui-Dharma-Care-Urmează-Drumul-Lui-Buda. Pe vremea aceea, Tibetul se deschidea către Occident, evoluţie care era pe placul familiei mele. Când am făcut zece ani, în 1940, părinţii mei m-au chemat la Lhasa ca să asist ca ceremonia de înscăunare a celui de-al paisprezecelea Dalai-Lama, Tenzing Gyatso, cel care încă ne îndrumă şi în care am căutat inspiraţie pentru noul meu nume. Imediat am fost trimis la şcoala englezească din Darjeeling, după obiceiul familiilor din înalta societate a Tibetului.

— Aţi studiat la şcoala englezească?

Bodhisattva dădu din cap afirmativ.
— Foarte mulţi ani, prietene.
— De acolo accentul dumneavoastră aşa de... aşa de britanic. Presupun că vi s-a părut totul un pic diferit...
— Foarte diferit, confirmă Tenzing. Tipul de disciplină şi ritualurile erau diferite. Dar diferenţa radicală era în metodologie. Când e vorba de analiza unei probleme, ne desparte o lume întreagă. Am descoperit că vouă, occidentalilor, vă place să împărţiţi o problemă în mai multe probleme mai mici, să o separaţi şi să o izolaţi ca să o analizaţi mai bine. Este o metodă care îşi are virtuţile ei, nu neg asta, dar are un defect teribil.
— Care?
— Creează impresia că realitatea este fragmentară. Asta am descoperit cu profesorii voştri în Darjeeling. Pentru voi matematica e ceva, chimia e altceva, fizica, engleza, sportul, filosofia, botanica sunt lucruri diferite. În modul vostru de gândire, lucrurile sunt separate. Dădu din cap. Desigur, asta este o iluzie. Natura lucrurilor este în sunyata, marele gol și în Dharmakaya, Corpul Fiinţei. Dharmakaya este în toate lucrurile materiale ale universului şi se reflectă în minte ca bodhi, înţelepciunea iluminată. Avatamsaka sutra, textul fundamental al budismului mahayana, se bazează pe ideea că Dharmakaya este în toate. Toate lucrurile şi toate întâmplările legate unele de altele, unite de fire invizibile. Mai mult, toate lucrurile şi toate întâmplările sunt manifestări ale aceleiaşi unităţi. Pauză. Totul e unul.
— V-aţi confruntat deci cu două lumi total diferite.
— Total diferite, fu de acord bodhisattva. Una care uneşte totul, alta care separă totul.
— A fost rău în Darjeeling?
— Dimpotrivă. Gândirea occidentală a fost o revelaţie. Eu, care înainte plângeam că plec din Tibet, acum îmbrăţişam acest nou mod de a gândi. Cu atât mai mult cu cât am atins excelenţa la două discipline, matematica şi fizica. Am devenit cel mai bun elev de la şcoala englezească, mai bun decât toţi englezii şi toţi indienii.
— Până la ce vârstă aţi rămas la Darjeeling?
— Până la şaptesprezece ani.
— Atunci v-aţi întors în Tibet?
— Da. În 1947, chiar cu un an înainte de retragerea englezilor din India, m-am întors la Lhasa. Acum purtam cravată şi mi-a fost

extrem de greu să mă adaptez la viaţa din Tibet. Ceea ce înainte mi se părea primitor ca pântecul mamei, acum mi se părea un loc înapoiat, meschin, provincial. Singurul lucru care mă fascina era misticismul, senzaţia intelectuală de levitaţie, spiritul budist de căutare a esenţei adevărului. Se aşeză mai bine pe perna uriaşă. La doi ani după ce am ajuns în Tibet, s-a întâmplat ceva în China, cu consecinţe profunde asupra vieţilor noastre. Comuniştii au preluat puterea la Beijing. Guvernul tibetan a expulzat toţi chinezii din ţară, dar părinţii mei vedeau mai departe de atât. Erau oameni informaţi, care cunoşteau planurile lui Mao cu privire la Tibet. Aşa că au decis să mă retrimită în India. India, însă, nu mai era aceeaşi şi, cu ajutorul profesorilor de la Darjeeling, care-mi cunoşteau foarte bine talentul la matematică şi fizică, până la urmă am fost recomandat pentru un stagiu la Universitatea Columbia, din New York.

— Aţi plecat din Lhasa la New York?

— Imaginează-ţi, surâse Tenzing. Din Oraşul Interzis până la Big Apple[86], din Potala la Empire State Building. Râse. A fost un şoc. Acum mă plimbam prin Barkor și imediat eram în mijlocul Times Square.

— Şi cum a fost la Universitatea Columbia?

— Am stat foarte puţin acolo. Doar vreo şase luni.

— Atât de puţin?

— Da. Unul dintre profesorii mei fusese implicat în Proiectul Manhattan, programul militar care reunise cei mai mari fizicieni din Occident pentru construirea primei bombe atomice. Mai mult, proiectul se numea Manhattan pentru că începuse să fie dezvoltat la Universitatea Columbia, în Manhattan.

— Nu ştiam.

— Deci profesorul meu, în calitatea lui de şef de catedră la Columbia, fusese implicat în acest program. Când m-a cunoscut, a fost atât de impresionat de capacităţile mele, încât a hotărât să mă recomande mentorului său, un om extrem de cunoscut.

— Cine? întrebă Tomas.

— Albert Einstein, răspunse Tenzing foarte rar, ştiind că nimeni nu rămâne indiferent la acest nume. Einstein lucra atunci la Institute for Advanced Study din Princeton şi era un mare admirator al unor aspecte din cultura orientală, precum confucianismul. Eram în 1950, iar pe vremea aceea se întâmplau lucruri foarte grave în Tibet. Beijingul a anunţat în ianuarie că o

---

[86] Denumire americană a orașului New York. (n. tr.).

să elibereze ţara noastră şi imediat forţele chineze au invadat toată regiunea Kham, ajungând până la râul Iangtze. A fost începutul sfârşitului independenţei noastre. Cum era un simpatizant al cauzei tibetane, Einstein m-a primit cu braţele deschise. Eu eram foarte tânăr, desigur, aveam doar douăzeci de ani, iar noul meu maestru s-a hotărât să mă pună să lucrez împreună cu un alt stagiar, un băiat cu un an mai mare decât mine. Bodhisattva îşi arcui sprâncenele albe. Presupun că îţi închipui cine era.

— Profesorul Siza.

— Pe vremea aceea nu era profesor. Era doar Augusto. Ne-am plăcut imediat şi, cum eu ştiam istoria cu primii exploratori europeni în Tibet care erau portughezi, mi-am poreclit imediat prietenul iezuitul. Râse cu poftă, ca un copil. Ah, trebuia să vezi ce faţă făcea! Spumega! A contraatacat şi mi-a spus călugăr chelios, dar pentru mine asta nu era o problemă, doar fusesem călugăr în Rongbuk, nu?

— Şi ce făceaţi amândoi?

— Ah, multe lucruri. Râse din nou. Dar marea majoritate erau pozne şi năzbâtii. Uite, odată am desenat o mustăcioară ca a lui Hitler pe portretul lui Mahatma Gandhi, pe care Einstein îl avea la etajul unu din casa lui. Vai! Bătrânul s-a înfuriat, i se sculase părul în cap! Ar fi trebuit să vedeţi…

— Dar voi doi nu lucraţi?

— Sigur că lucram. Pe vremea aceea Einstein era implicat într-o muncă foarte grea şi foarte ambiţioasă. Voia să dezvolte Teoria Totului, o teorie care să reducă la o singură formulă explicaţia forţei gravitaţiei şi a celei electromagnetice. Era un fel de mare teorie a universului.

— Da, ştiu deja, spuse Tomas. Einstein şi-a dedicat ultimii ani din viaţă acestui proiect.

— Ne-a implicat şi pe noi în proiectul acesta. Ne-a pus pe mine şi pe Augusto să testăm diferite formule. Ne-am ocupat un an cu asta, până când în 1951, Einstein ne-a chemat în cabinetul lui şi ne-a scos din proiect.

— Ah, da? De ce?

— Avea altceva să ne dea. Cu o săptămâna sau două înainte, nu ştiu exact când, Einstein primise o vizită foarte importantă la el acasă. Este vorba de prim-ministrul al Israelului. În timpul discuţiilor, prim-ministrul i-a lansat o provocare extrem de importantă. La început, Einstein a dat înapoi, dar după câteva zile s-a răzgândit şi s-a hotărât să ne implice în această

cercetare. Ne-a scos din proiectul Teoriei Totului şi ne-a implicat într-un alt proiect, ceva foarte secret, confidenţial.

Tomas şi Ariana se aplecară mult în faţă, nerăbdători să afle despre ce era vorba.

— Ce… ce fel de proiect era?

— Einstein i-a dat un nume de cod, dezvălui Tenzing. I-a spus Formula lui Dumnezeu.

Se lăsă o linişte adâncă în micuţa încăpere.

— Şi în ce consta proiectul acesta? întrebă Ariana, vorbind pentru prima dată.

Bodhisattva se mişcă pe pernă, duse mâna în regiunea lombară, se îndoi şi făcu o grimasă de durere. Se uită prin încăperea întunecoasă, luminată doar de lumânările din unt de iac şi de flacăra gălbuie din sobă şi respiră adânc.

— Nu aţi obosit închişi aici?

Cei voi vizitatori făceau o criză de nervi. Nerăbdători cu privire la răspuns, erau disperaţi să rezolve misterul; li se tăia răsuflarea de nervi aşteptând dezvăluirea; ajunseseră în punctul cel mai important al căutării. În faţa lor se afla omul care aparent avea toate răspunsurile, discuţia ajunsese la momentul cheie, la clipa esenţială. Şi Tenzing ce făcea? Se plângea că era închis de multă vreme în cameră.

— În ce consta proiectul? insistă Ariana exasperată şi nerăbdătoare.

Bodhisattva schiţă un gest senin.

— Muntele este munte, iar drumul este acelaşi mereu, intonă şi duse palma la piept. Ceea ce s-a schimbat este inima mea.

Se lăsă o linişte nedumerită.

— Ce înseamnă asta?

— Această încăpere întunecoasă este aceeaşi încăpere întunecoasă şi adevărul, acelaşi adevăr dintotdeauna. Dar inima mea a obosit să stea aici. Făcu un gest maiestuos spre uşă. Să mergem afară.

— Unde?

— La lumină, spuse Tenzing. Vă voi ilumina calea într-un loc luminos.

XXXIII

Părăsiră cămăruţa întunecoasă de la intrarea templului Maitreya, din înaltul mănăstirii Tashilhunpo, coborâră scările de piatră negricioasă şi o luară la stânga; Tomas îl ţinea de braţ pe bodhisattva, ajutându-l să meargă, în timp ce Ariana mergea în spatele lor cu trei perne în braţe. Trecură prin coridorul îngust din zona capelelor şi intrară pe prima uşă, care dădea într-o curte discretă cu copaci, la umbra marelui palat al lui Panchen Lama.

Mai mulţi călugări îl salutară cu plecăciuni pe Tenzing, iar el se opri să le răspundă cu un gest. Apoi îşi reluă drumul, arătă spre un copac plantat într-o parcelă şi merseră într-acolo.

— Yun Mem a spus, recită bodhisattva apropiindu-se de copac, făcând un efort ca să se concentreze la paşii lui de om bătrân. Când mergi, doar mergi. Când te aşezi, doar te aşezi. Însă, înainte de toate, să nu te clatini.

Ariana puse perna mare lângă trunchiul copacului, într-un loc ales de gazdă, iar Tomas îl ajută să se aşeze. Priviră în jur şi văzură că locul fusese bine ales. Era la umbră, dar frunzele lăsau să pătrundă mult soare, ceea ce făcea ca locul să nu fie nici prea friguros, dar nici prea călduros, numai bun.

Tibetanul făcu un gest spre cei doi vizitatori care îl priveau stând în picioare.

— Buda a spus: aşează-te, odihneşte-te, munceşte, declamă din nou. Doar cu tine însuţi. La marginea pădurii, fără dorinţă.

Cei doi au înţeles invitaţia. Şi-au aranjat pernele pe jos, în faţa lui bodhisattva și s-au aşezat.

Se lăsă liniştea.

Auzeau, de departe, cânturile călugărilor care recitau în cor mantre, textele sacre, om-ul gutural era mereu prezent; era sunetul acela creator, silaba sacră care a precedat universul, vibraţia cosmică ce a creat totul şi care uneşte totul. Păsărelele îşi intonau trilurile amoroase pe ramurile copacilor, neliniştite şi fără griji, străine de timpul primordial care răsuna prin toată mănăstirea ca o şoaptă de fundal, părea glasul liniştit al mării care îmbrăţişează plaja. Acolo totul era primitor, senin, etern, un loc perfect pentru contemplaţie; curtea liniştită invita la meditaţie şi la înălţarea sufletului în nesfârşita căutare a esenţei

adevărului.

— Aţi menţionat un pic mai devreme proiectul Formula lui Dumnezeu, începu Tomas. Aţi putea să-mi explicaţi ce era?

— Ce vrei să-ţi explic?

— Păi... tot.

Tenzing dădu din cap.

— Chinezii au un proverb, spuse. Profesorii deschid uşa, dar trebuie să intri singur.

Tomas şi Ariana se uitară unul la altul.

— Atunci deschideţi-ne uşa.

Bătrânul tibetan răsuflă adânc.

— Când am început să studiez matematica şi fizica în Darjeeling, mi se părea totul foarte amuzant pentru că mi se părea un joc foarte frumos. Până când am ajuns în Columbia, unde am avut un profesor care m-a dus mai departe. M-a dus aşa de departe, că studiul a încetat să nu mai fie o joacă şi s-a transformat într-o descoperire importantă.

— Ce aţi descoperit?

— Am descoperit că ştiinţa occidentală se apropia bizar de mult de gândirea orientală.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

Tenzing îl privi pe Tomas şi apoi pe Ariana.

— Voi ce ştiţi despre experienţele mistice ale Orientului?

— Cunoştinţele mele se limitează la Islam, spuse iraniana.

— Eu cunosc iudaismul şi creştinismul, spuse Tomas. Am învăţat acum câteva lucruri despre budism. Mi-ar plăcea să ştiu mai mult, evident, dar nu am avut niciodată un maestru care să mă înveţe.

Bodhisattva oftă.

— Noi, budiştii, avem un proverb, spuse. Când elevul este pregătit, profesorul apare. Tăcu o clipă lăsând trilul insistent al unei păsări să umple curtea cu muzica lui. Ca să puteţi înţelege esenţa ultimului proiect al lui Einstein, trebuie să înţelegeţi două sau trei lucruri despre gândirea orientală. Puse palma pe trunchiul copacului şi o lăsă acolo o clipă. Apoi o luă şi o puse peste cealaltă, iar amândouă se odihneau acum în poală, într-o poziţie contemplativă. Budismul îşi are originile îndepărtate în hinduism, a cărui filosofie se bazează pe o colecţie de scrieri străvechi, anonime, în sanscrita antică, Vedele, textele sacre ale arienilor. Ultima parte a Vedelor se numeşte Upanişade. Ideea de bază a hinduismului este că multitudinea de lucruri şi de întâmplări pe care le vedem în jurul nostru nu sunt decât

manifestări diferite ale aceleiaşi realităţi. Realitatea se numeşte Brahman şi este pentru hinduism ce e Dharmakaya pentru budism. Brahman înseamnă creştere şi este realitatea în sine, esenţa interioară a tuturor lucrurilor. Noi suntem Brahman, deşi putem să nu ne dăm seama din cauza puterii magice creatoare a mayei, care creează iluzia diversităţii. Dar diversitatea, subliniez, nu este decât o iluzie. Există o singură realitate, iar realitatea este Brahman.

— Scuzaţi-mă, dar nu înţeleg, îl întrerupse Tomas. Mereu am avut impresia că hinduismul este populat de zeităţi diferite.

— Asta este în parte adevărat. Hinduşii au multe zeităţi, dar scrierile sfinte spun clar că aceşti zei nu sunt decât reflectări ale unui singur zeu, ale unei realităţi unice. Ca şi cum Dumnezeu ar avea mii de nume şi fiecare dintre ele ar fi un zeu, dar toate ar fi dus la unul singur, nume şi chipuri diferite pentru o esenţă unică. Deschise larg braţele şi apoi le împreună. Brahman este tot şi unul. El este realitatea şi unicul care e real.

— Am înţeles.

— Mitologia hindusă se bazează pe istoria creării lumii prin dansul lui Shiva, Stăpânul Dansului. Legenda spune că materia era inertă până când, în noaptea lui Brahman, Shiva şi-a început dansul său într-un cerc de foc. În acel moment și materia a început să pulseze în ritmul lui Shiva, al cărui dans a transformat viaţa într-un mare proces ciclic de creaţie şi distrugere, de naştere şi moarte. Dansul lui Shiva este simbolul unităţii şi al existenţei, din el decurg cele cinci acte ale divinităţii: creaţia universului, menţinerea lui în spaţiu, resorbţia lui, ocultarea naturii de divinitate şi revelarea adevăratei cunoaşteri. Scripturile sacre spun că dansul a provocat, în primul rând, o mare expansiune, în timpul căreia s-a creat materialul de construire a materiei şi a energiilor. Primul stadiu al universului a fost apariţia spaţiului, unde totul s-a extins prin energia lui Shiva. Textele sacre prevăd că expansiunea se va accelera, totul se va amesteca şi, la final, Shiva va executa dansul teribil al distrugerii. Bodhisattva aplecă capul. Nu vă sună cunoscut?

— Incredibil! şopti Tomas. Big Bang şi expansiunea universului. Echivalenţa dintre masă şi energie. Big Crunch.

— Da, notabil, fu de acord tibetanul. Universul există datorită dansului lui Shiva şi a sacrificiului de sine al fiinţei supreme.

— Sacrificiul de sine? Ca în creştinism?

— Nu, spuse Tenzing. Expresia „sacrificiu” se foloseşte aici cu sensul ei original, adică de a face ca ceva să devină sfânt, nu în

sensul de suferinţă. Istoria hindusă a creaţiei lumii şi a actului divin de creare a sacrului, un act prin care Dumnezeu devine lume şi lumea devine Dumnezeu. Universul este o scenă gigantescă dintr-o piesă divină, în care Brahman joacă rolul de mare magician care se transformă în lume cu ajutorul puterii creative a mayei şi a acţiunii karmei. Karma este forţa creaţiei, principiul activ al piesei divine, universul în acţiune. Esenţa hinduismului rezidă în forţa karmei, care ne face să înţelegem, prin meditaţie şi yoga, că toate fenomenele diferite percepute de simţurile noastre fac parte din aceeaşi realitate, că totul este Brahman. Bodhisattva puse mâna pe piept. Totul este Brahman, repetă. Totul. Chiar şi noi înşine.

— Nu asta susţine şi budismul?

— Exact, fu de acord bătrânul tibetan. În loc de Brahman, preferăm să folosim cuvântul Dharmakaya pentru a descrie această realitate unică, această esenţă care se găseşte în diferitele obiecte şi fenomene ale universului. Toate sunt Dharmakaya, toate sunt legate prin fire invizibile, lucrurile nu sunt decât chipuri diferite ale aceleiaşi realităţi. Dar aceasta nu este o realitate imutabilă, e mai degrabă o realitate marcată de samsara, conceptul că lucrurile nu sunt permanente, că toate se schimbă neîncetat, că mişcarea şi transformarea sunt inerente naturii.

— Dar atunci care este diferenţa dintre hinduism şi budism?

— Sunt diferenţe de metodă şi de istorie. Buda îi accepta pe zeii hinduşi, dar nu le acorda mare importanţă. Sunt diferenţe imense, deşi esenţa e aceeaşi. Realitatea este una, deşi pare multiplă. Lucrurile diferite nu sunt decât măşti ale aceluiaşi lucru, acea realitate unică şi trecătoare. Ambele moduri de gândire te învaţă să vezi dincolo de măşti, să înţelegi că diferenţa ascunde unitatea, te învaţă să te îndrepţi spre revelaţia unicităţii. Dar recurg la metode diferite pentru a atinge acelaşi obiectiv. Hinduşii ating iluminarea prin *vedanta* şi yoga, iar budiştii prin drumul cu opt căi al lui Buda.

— Aşadar, esenţa gândirii orientale rezidă în noţiunea că realul, deşi ia forme diferite este, în esenţa lui, acelaşi lucru.

— Da, zise Tenzing. Deşi ideile fundamentale sunt incluse în hinduism şi în budism, taoiştii au venit apoi ca să sublinieze că unele elemente esenţiale existau deja în gândirea dominantă.

— Ah, da? Care?

Tibetanul inspiră adânc aerul pur care adia prin curte.

— Ai auzit vreodată de Tao Te Ching?

— Păi… nu.

— Este textul fundamental al Tao.

— Şi Tao ce este?

— Chuang Tzu a spus: dacă cineva întreabă ce este Tao, iar celălalt îi răspunde, nici unul dintre ei nu ştie ce este Tao.

Tomas râse.

— Bine, văd că nu puteţi să ne explicaţi ce este Tao…

— Tao este alt nume pentru Brahman şi pentru Dharmakaya, rosti tibetanul. Tao este realul, esenţa universului, unul din care derivă multiplul. Calea taoistă a fost enunţată de Lao Tzu, care a rezumat gândirea într-un concept esenţial.

— Care?

— Tao Te Ching începe cu cuvinte revelatoare, spuse Tenzing. Tao care poate fi spus nu este adevăratul Tao. Numele care poate fi numit nu este Numele adevărat.

Budistul lăsă cuvintele să răsune prin curte, ca luate de bătaia vântului.

— Ce înseamnă asta?

— Tao a subliniat rolul mişcării în definirea esenţei lucrurilor. Universul pendulează între yin şi yang, cele două faţete care trasează tiparele ciclice ale mişcării şi prin care se manifestă Tao. Viaţa, spuse Chuang Tzu, este armonia dintre yin şi yang. Aşa cum yoga este calea hindusă către iluminarea că totul este Brahman, aşa cum drumul sacru cu opt sensuri al lui Buda este calea budistă spre iluminarea că totul este Dharmakaya, taoismul este drumul taoist al iluminării că totul este Tao. Taoismul este o metodă care foloseşte contradicţiile, paradoxurile şi subtilitatea ca să ajungă la Tao. Ridică mâna. Lao Tzu a spus: ca să combaţi un lucru, trebuie să-l dezvolţi. Înclină capul. Aceasta este înţelepciunea subtilă. Prin relaţia dinamică dintre yin şi yang, taoiştii explică schimbările din natură. Yin şi yang sunt doi poli antagonici, două extreme legate una de cealaltă printr-un cordon invizibil, două feţe ale lui Tao, unitatea tuturor contrariilor. Realitatea este într-o continuă schimbare, dar schimbările sunt ciclice, o dată tind spre yin, apoi se întorc la yang. Ridică din nou mâna. Dar, atenţie! Extremele sunt iluzii ale unicului şi aşa şi Buda a vorbit despre absenţa dualităţii. Buda a spus: lumină şi umbră, lung şi scurt, alb şi negru pot fi cunoscute doar în legătură unul cu celălalt. Lumina nu este independentă de umbră, nici negrul de alb. Nu există contrarii, ci doar relaţii.

— Nu înţeleg, zise Tomas. Care sunt principalele noutăţi ale taoismului?

— Taoismul nu este chiar o religie, ci un sistem filosofic născut în China. Câteva dintre ideile lui esenţiale, totuşi, coincid cu cele ale budismului, cum ar fi noţiunea că Tao este dinamic şi inaccesibil.

— În ce sens, inaccesibil?

— Aminteşte-ţi de Lao Tzu: Tao care poate fi rostit nu e Tao. Aminteşte-ţi de Chuang Tzu: dacă cineva întreabă ce este Tao, iar celălalt răspunde, nici unul dintre ei nu ştie ce este Tao. Tao este dincolo de înţelegerea noastră. Este inexprimabil.

— Drăguţ! surâse Tomas. Este exact ce spune şi Cabala iudaică. Dumnezeu este inexprimabil.

— Realul este inexprimabil, proclamă Tenzing. Upanişadele hinduşilor vorbeau deja extrem de clar despre intangibilitatea realităţii ultime: acolo unde ochiul nu ajunge, cuvântul nu ajunge, mintea nu ajunge, nu ştim, nu înţelegem, nu putem să-i învăţăm pe alţii. Însuşi Buda, întrebat de un discipol, care i-a cerut să-i definească iluminarea, a răspuns prin tăcere şi s-a mulţumit să culeagă o floare. Ceea ce vroia Buda să exprime prin gestul acesta, care a rămas cunoscut ca Predica Florilor, este că vorbele sunt bune doar pentru obiecte şi idei care ne sunt familiare. Buda a spus: un nume este atribuit unui lucru sau unei stări despre care se crede că este un lucru, respectiv o stare, iar asta îl desparte de alte lucruri şi stări, dar, când mergi să vezi ce este dincolo de nume, descoperi o subtilitate şi mai mare și mai mare, care nu se poate împărţi. Oftă. Iluminarea realităţii ultime, a Dharmakaya, este dincolo de cuvinte şi de definiţii. Fie c-o numim Brahman, Dharmakaya, Tao sau Dumnezeu, adevărul acesta rămâne neschimbat. Putem să simţim realul într-o epifanie, putem să sfărâmăm iluziile create de maya şi ciclul karmei astfel încât să atingem iluminarea şi să ajungem la real. Făcu un gest lent cu mâna. Totuşi, orice am face, orice am spune, nu o să putem vreodată să-l descriem. Realul este inexprimabil. Este dincolo de cuvinte.

Tomas îşi schimbă poziţia pe pernă şi se uită la Ariana, care era în continuare tăcută.

— Scuzaţi-mă, maestre, spuse el cu un ton de nerăbdare care îi colora vocea. Toate astea sunt fascinante, fără îndoială, dar nu răspund la întrebările noastre.

— Chiar nu răspund?

— Nu, insistă Tomas. Mi-ar plăcea să ne explicaţi în detaliu proiectul în care v-a implicat Einstein.

Bodhisattva oftă.

— Fez Yang a spus: când simţi că eşti plin de iluzii şi de întrebări, nici o mie de cărţi nu-ţi vor fi de-ajuns. Când ai ajuns la înţelegere, chiar şi un cuvânt va fi în plus. Se uită la Tomas. Înţelegi?

— Păi... aşa şi aşa.

— Cuvintele acestea ezitante par picături de ploaie, ceea ce-mi aminteşte de un dicton Zen, insistă Tenzing. Picăturile de ploaie cad pe frunza de basho, dar nu sunt lacrimi de amărăciune, ci doar neliniştea celui care le ascultă.

— Credeţi că sunt neliniştit?

— Cred că nu mă asculţi, portughezule. Mă auzi, e adevărat, dar nu mă asculţi. Când o să asculţi, o să înţelegi. Când înţelegi, un cuvânt va fi prea mult. Cât timp nu o să faci asta, nici o mie de cărţi nu-ţi vor fi de ajuns.

— Vreţi să spuneţi că toate astea au legătură cu proiectul lui Einstein?

— Îţi spun ceea ce-ţi spun, spuse tibetanul, cu o voce foarte liniştită, arătând cu degetul spre el de parcă l-ar fi interpelat. Aminteşte-ţi de un proverb chinez: profesorii deschid uşa, dar trebuie să intri singur.

— Foarte bine, fu de acord Tomas. Ştiu deja că mi-aţi deschis uşa. Acesta este momentul să intru?

— Nu, spuse Tenzing. Este momentul să mă asculţi. Lao Tzu a spus: acţionează fără să faci, munceşte fără efort.

— Da, maestre.

Bodhisattva închise pleoapele pentru câteva minute. Părea că se cufundase în meditaţie, dar imediat redeschise ochii.

— Tot ceea ce v-am spus îi spusesem la Princeton lui Einstein, care s-a arătat foarte interesat de viziunea orientală asupra universului. Principalul motiv al acestui interes îşi avea originea în similitudinea existentă între gândirea noastră şi aspecte cruciale din domeniul fizicii şi matematicii, lucru pe care îl observasem în Columbia şi pe care am insistat să-l prezint noului meu mentor.

— Scuzaţi-mă, dar nu înţeleg, îl întrerupse Ariana, căci mintea ei de om de ştiinţă fu extrem de surprinsă. Apropieri între gândirea orientală şi fizică? Despre ce vorbiţi?

Tenzing râse.

— Domnişoară, reacţionezi la fel ca Einstein când i-am spus asta.

— Mă scuzaţi, dar mi se pare o reacţie normală pentru orice om de ştiinţă, spuse iraniana. Să amesteci ştiinţa cu misticismul

este… în sfârşit… este un pic ciudat, nu vi se pare?

— Nu, dacă amândouă spun acelaşi lucru, replică tibetanul. Upanişadele au revelat: la fel ca trupul uman este trupul cosmic. La fel ca mintea umană este mintea cosmică. La fel ca microcosmosul este macrocosmosul. La fel ca atomul este universul.

— Unde se spune asta?

— În Upanişade, ultima dintre Vede, textele sacre ale hinduismului. Tenzing ridică sprâncenele albe. Dar ar putea să fie într-un text ştiinţific oarecare, nu crezi?

— Păi… într-o oarecare măsură.

Bodhissatva se aşeză mai bine pe perna lui mare şi respiră adânc.

— Vă amintiţi că Lao Tzu a spus că Tao care poate fi spus nu este adevăratul Tao şi că numele care poate fi numit nu este adevăratul Nume? Vă amintiţi că Upanişadele spun despre realitatea ultimă că este ceva unde ochiul nu ajunge, unde cuvântul nu ajunge, mintea nu ajunge, nu ştim, nu înţelegem, nu putem să-i învăţăm pe alţii? Va amintiţi că Buda a folosit Predica Florilor ca să explice iluminarea că Dharmakaya este inexprimabilă?

— Da.

— Şi eu vă întreb atunci: ce spune principiul incertitudinii? Spune că nu putem prevedea cu precizie comportamentul unei microparticule, deşi ştim despre acest comportament că este determinat. Şi vă mai întreb: ce spun teoremele incompletitudinii? Spun că nu putem să dovedim coerenţa unui sistem matematic, deşi afirmaţiile lui nedemonstrabile sunt adevărate. Şi vă întreb: ce spune teoria haosului? Ne spune că gradul de complexitate al realului este atât de vast, încât nu se poate prevedea evoluţia viitoare a universului, deşi ştim că este determinată. Realul se ascunde dincolo de iluzia creată de maya. Principiul incompletitudinii, teoremele incompletitudinii şi teoria haosului au demonstrat că realul este inaccesibil în esenţa lui. Putem încerca să ne apropiem de el, să îl descriem, dar nu o să ajungem niciodată la el. Mereu va fi un mister la capătul universului. În ultimă instanţă, universul este inexprimabil în plenitudinea sa, din cauza subtilităţii conceperii sale. Deschise mâinile. Deci, să ne întoarcem la problema esenţială. Ce este materia imprevizibilă despre care vorbeşte principiul incompletitudinii, dacă nu Brahman? Ce e adevărul despre care teoremele incompletitudinii susţin că nu poate fi demonstrat,

dacă nu Dharmakaya? Şi ce e realul de o complexitate infinită şi de neatins, descris de teoria haosului, dacă nu Tao? La urma urmei, ce este universul, dacă nu o enigma gigantică, ce nu poate fi exprimată?

Întrebările puse de Tenzing pe un ton liniştit, răsunau puternic în urechile celor doi vizitatori. Tomas şi Ariana se uitau la bătrânul tibetan aşezat în faţa lor şi digerau încet paralelismele stranii între ştiinţa occidentală şi misticismul oriental.

— Apoi mai e şi problema dualităţii, reluă Tenzing. După cum vă amintiţi, gândirea orientală stabileşte dinamismul universului, prin dinamica lucrurilor. Brahmanul hinduşilor înseamnă „creştere”. Samsara budiştilor înseamnă „mişcare neîntreruptă”. Tao al taoiştilor ne duce la dinamismul contrariilor reprezentate de yin şi yang. Toate sunt contrarii şi toate contrariile sunt acelaşi lucru, două extreme unite de un fir invizibil. Yin şi yang. Vă amintiţi că am spus asta?

— Da, sigur că da.

— Atunci amintiţi-vă de teoriile relativităţii: energia şi masa sunt acelaşi lucru în stări diferite. Amintiţi-vă de fizica cuantică: materia este în acelaşi timp undă şi particulă. De teoriile relativităţii: spaţiul şi timpul sunt legate. Totul este yin şi yang. Universul se mişcă datorită dinamicii contrariilor. Extremele se dovedesc a fi, până la urmă, expresii diferite ale uneia şi aceleiaşi unităţi. Yin şi yang. Energie şi masă. Unde şi particule. Spaţiu şi timp. Yin şi yang.

— Universul se mişcă prin dialectica contrariilor, comentă Tomas.

— Universul este unul, dar nu e static, ci dinamic, rosti Tenzing. Va amintiţi că v-am vorbit de crearea universului prin dansul lui Shiva, prin care materia a început să tresară şi să se mişte în ritmul acestui dans, transformând viaţa într-un uriaş proces ciclic?

— Da.

— Atunci uitaţi-vă la ritmul electronilor din jurul nucleelor, la ritmul oscilaţiilor atomilor, ritmul mişcării moleculelor, ritmul în care se mişcă plantele, în care pulsează cosmosul. Există ritm în toate, în toate că este sincronie, simetrie. Ordinea iese din haos ca un dansator care face piruete pe scenă. Aţi văzut unde este ritmul cosmosului?

— Ri… ritmul cosmosului?

— În fiecare noapte, de-a lungul râurilor din Malaiezia, mii de licurici se adună în aer ca să lumineze la unison, supunându-se

unui sincronism secret. În fiecare clipă, în corpul nostru, impulsurile electrice dansează în fiecare organ în ritmul unor simfonii tăcute, al căror tempo e coordonat de mii de celule invizibile. În fiecare ceas, în intestinele noastre, resturile de alimente sunt împinse de ondularea ritmată a pereţilor tubului intestinal, care ascultă de o stranie cadenţă ondulată. În fiecare zi, când bărbatul penetrează femeia, spermatozoizii dau din codiţe în acelaşi timp şi în aceeaşi direcţie, respectând o coregrafie misterioasă. În fiecare lună, dacă mai multe femei petrec mai mult timp împreună, îşi sincronizează ciclul menstrual într-un mod inexplicabil. Ce e asta dacă nu ritmul inexplicabil al muzicii universale pe care dansează cosmicul Shiva?

— Dar e normal să existe sincronie în viaţă, susţinu Tomas. Există sincronie în respiraţie, în inimă, în circulaţia sângelui…

— Evident că sincronia e naturală, fu de acord Tenzing. Este naturală pentru că viaţa curge în ritmul dansului lui Shiva. Dar nu doar viaţa e aşa, ştii? Şi materia care nu e vie dansează după sunetul aceleiaşi muzici.

— Materia lipsită e viaţă?

— S-a descoperit asta în secolul al XVII-lea, când Christian Huygens a observat din greşeală că pendulele a două ceasuri de perete puse unul lângă altul oscilau simultan şi fără variaţii. Oricât ar fi încercat să le desincronizeze, schimbând oscilaţiile pendulelor, Huygens a constatat că, după doar o jumătate de oră, ceasurile îşi potriveau iar bătăile, de parcă pendulele s-ar fi supus unui maestru invizibil. Huygens a descoperit că sincronia nu este un ritm exclusiv al lucrurilor vii. Materia inertă dansează după acelaşi ritm.

— Bine… păi… e ciudat, fără îndoială, recunoscu Tomas. Dar nu se poate generaliza de la un caz unic descoperit la materia inertă, nu? Oricât de bizar ar părea, este doar un caz.

— Greşeşti, îl întrerupse tibetanul. Dansul sincronizat al pendulelor de la ceasurile puse unul lângă altul a fost doar prima dintre multele descoperiri asemănătoare. S-a descoperit că generatoarele de curent electric, legate în paralel, chiar dacă încep să funcţioneze asincronic, îşi sincronizează automat ritmul de rotaţie, iar acest ritm ciudat al naturii face posibilă funcţionarea reţelelor electrice. S-a descoperit că atomul de cesiu oscilează la o pendulă între două niveluri de energie şi că această oscilaţie are un ritm atât de exact, încât a permis folosirea cesiului pentru crearea ceasurilor atomice, care au eroare de o secundă la douăzeci de milioane de ani. S-a

descoperit că Luna se învârte în jurul propriei axe exact în ritmul în care se mişcă pe orbită în jurul Pământului, fapt care permite ca Luna să ne arate mereu aceeaşi faţă. S-a descoperit că moleculele de apă, care se mişcă liber, când temperatura scade la zero grade, se unesc într-o mişcare sincronă, iar această mişcare permite formarea gheţii. S-a descoperit că unii atomi, puşi la temperaturi apropiate de zero absolut, încep să se comporte de parcă ar fi unul singur, trilioane de atomi implicaţi într-un gigantic dans sincronizat. Descoperirea aceasta le-a adus celor doi autori premiul Nobel pentru fizică în 2001. Comitetul Nobel a spuse că cei doi au reuşit să facă atomii să cânte la unison. Aceasta a fost expresia folosită de Comitet în comunicatul său. Atomii să cânte la unison. Pe ritmul cărei muzici, vă întreb?

Tomas şi Ariana tăcură. Presupuneau că întrebarea era retorică, iar adevărul era că bodhisattva îi surprinsese cu dezvăluirea acestui ritm, a acestei bătăi cu care pulsează materia.

— Pe ritmul cărei muzici, vă întreb? repetă Tenzing. Pe ritmul muzicii cosmice, aceeaşi muzică ce-l inspirase pe Shiva în dansul său, aceeaşi care face ca cele două pendule să oscileze în sincronie, aceeaşi care face ca generatoarele să-şi potrivească mişcarea de rotaţie, aceeaşi care face ca Luna să-şi organizeze dansul în aşa fel, încât să aibă mereu aceeaşi faţă întoarsă către Pământ, aceeaşi care face ca atomii să cânte la unison. Universul dansează într-un ritm misterios. Ritmul dansului lui Shiva.

— Şi de unde vine ritmul acesta? întrebă Tomas.

Tibetanul făcu un gest vag cu ambele mâini, cu care cuprinse toată curtea templului.

— Vine din Dharmakaya, din esenţa universului, spuse. Nu aţi auzit niciodată de relaţiile dintre muzică şi matematică?

Cei doi vizitatori dădură din cap că da.

— Pentru că muzica universului oscilează în ritmul legilor fizicii, afirmă Tenzing. În 1996 s-a descoperit că sistemele vii şi materia inertă se sincronizează după aceeaşi formulă matematică. Asta înseamnă că ritmul muzicii cosmice, care provoacă mişcările din intestine, e aceeaşi cu cea care face ca atomii să cânte la unison, tresărirea care face ca spermatozoizii să dea din coadă în sincronie, e aceeaşi care orchestrează dansul gigantic al Lunii în jurul Pământului. Iar formula matematică ce organizează acest ritm cosmic îşi are originea în sisteme matematice pe care se bazează organizarea universului: teoria

haosului. S-a descoperit că haosul este sincron. Haosul pare haotic, dar, în realitate, are un comportament determinist, se supune tiparelor şi este condus de reguli foarte bine definite. Deşi este sincron, comportamentul lui nu se repetă niciodată, aşa că putem să spunem că este determinist, dar indeterminabil. Este previzibil pe termen scurt, datorită legilor deterministe și imprevizibil pe termen lung, datorită complexităţii realului. Desfăcu mâinile. Mereu va fi un mister la capătul universului.

Tomas se agită pe locul lui.

— Recunosc că toate aceste lucruri sunt extrem de misterioase, spuse. Dar credeţi că înţelepţii anonimi care au descris dansul lui Shiva ştiau de existenţa acestui… acestui ritm cosmic?

Tenzing surâse.

— În legătură cu felul în care trebuie să gândim lumea, Buda a spus: o stea la amurg, o bulă de apă luată de curent, o rază de lumină într-un nor de vară, o candelă tremurândă, o fantasmă şi un vis.

Vizitatorii ezitară, nedumeriţi de răspuns.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

— Vreau să spun că ritmul cosmic nu poate fi perceput de cine nu este iluminat. Trebuie să fii Buda ca să observi ritmul acesta care emană din lucruri. Cum puteau autorii textelor sacre să ştie de existenţa ritmului cosmic, dacă el nu poate fi auzit de cine nu e pregătit să-l audă?

— Poate să fie coincidenţă, susţinu Tomas. S-a inventat istoria cu dansul lui Shiva, un mit primordial frumos, iar apoi, printr-o coincidenţă, s-a descoperit că există un ritm al universului.

Bodhisattva tăcu un pic, de parcă s-ar fi gândit la argument.

— Vă amintiţi când am spus că hinduşii susţineau că realitatea ultimă se numeşte Brahman şi multitudinea de lucruri şi de întâmplări pe care le vedem în jurul nostru nu sunt decât manifestări diferite ale aceleiaşi realităţi? Vă amintiţi că noi, budiştii, susţinem că realitatea ultimă se numeşte Dharmakaya şi că toate sunt legate prin fire invizibile, din moment ce toate lucrurile nu sunt decât chipuri diferite ale aceleiaşi realităţi? Vă amintiţi când v-am spus că taoiştii susţin că Tao este realul, e esenţa universului, este unul din care derivă multiplul?

— Da.

— Cumva să fie coincidentă că acum ştiinţa occidentală spune ceea ce înţelepţii noştri orientali spuneau în urmă cu mai bine de două mii de ani?

— Nu înţeleg, spuse Tomas.

Bodhisattva respiră adânc.

— După cum ştii, gândirea orientală susţine că realul este unic şi că lucrurile diferite nu sunt decât manifestări ale aceluiaşi lucru. Toate sunt în legătură.

— Da, aţi spus asta deja.

— Teoria haosului a confirmat că aşa e. O bătaie din aripi a unui fluture influenţează starea vremii dintr-un alt punct al planetei.

— E adevărat.

— Dar legăturile interne ale materiei nu se limitează la un simplu efect de domino între lucruri, în care unul îl influenţează pe celălalt. Adevărul este că materia are legături interne organice. Fiecare obiect este o reprezentare diferită a aceluiaşi lucru.

— Asta spune gândirea orientală, insistă Tomas.

— E ceea ce spune şi ştiinţa occidentală, susţinu Tenzing.

Istoricul avu un aer incredul.

— Ştiinţa occidentală?

— Da.

— Unde se spune că materia are o legătură organică? Unde se spune că fiecare obiect este o reprezentare diferită a unuia şi aceluiaşi lucru? Este prima dată când aud aşa ceva…

Bodhisattva surâse.

— Aţi auzit deja despre experienţa Aspect?

Tomas făcu o faţă de ignorant, dar, uitându-se la Ariana, înţelese că referinţa îi era cunoscută.

— Ce este asta? întrebă adresându-se în acelaşi timp şi iranienei şi tibetanului.

— Văd că sunteţi la curent cu experienţa aceasta, observă Tenzing, cu o privire pătrunzătoare.

— Da, confirmă ea. Orice fizician cunoaşte experienţa aceasta.

Ariana păru un pic emoţionată. Era evident că spiritul ei ştiinţific se ocupa în acel moment cu evaluarea implicaţiilor ce reieşeau din observaţiile bătrânului budist, mai ales cele despre relaţiile neaşteptate dintre experienţa pe care o menţionase Tenzing şi conceptul lui Dharmakaya despre care tocmai aflase.

— Cineva îmi explică şi mie ce e asta? insistă Tomas.

Tenzing îşi potrivi mai bine pânza purpurie care îi acoperea corpul. Îl privi fix pe Tomas.

— Alain Aspect este un fizician francez care a condus o echipă de la Universitatea Paris Sud într-o experienţă extrem de

importantă, efectuată în 1982. E adevărat că nimeni nu a vorbit despre ea la televizor sau prin ziare. Ca să fim corecţi, doar câţiva fizicieni şi oameni de ştiinţă o cunosc, ţineţi minte ce spun. Ridică degetul. Este posibil ca în viitor, experienţa Aspect să fie amintită ca una dintre cele mai extraordinare experienţele ale secolului XX. Se uită la Ariana. Sunteţi de acord cu mine, domnişoară?

Ariana dădu din cap afirmativ.

— Da.

Bodhisattva se uită în continuare la iraniană.

— Un dicton al lui Zen spune: dacă găseşti pe drum un om care ştie, nu spune nimic, nu rămâne tăcut. Făcu o pauză. Nu rămâne tăcut, repetă. Se uită la Ariana şi arătă spre Tomas. Deschide-i uşa.

— Vreţi să îi descriu experienţa Aspect.

Tenzing surâse.

— Un alt dicton Zen, spune: când un om obişnuit ajunge la cunoaştere, este un înţelept. Când un înţelept ajunge la cunoaştere, este un om obişnuit. Il arătă din nou pe Tomas. Fă din el un om obişnuit.

Ariana se uită când la unul, când la celălalt, încercând să-şi pună ordine în idei.

— Experienţa Aspect... păi... se bâlbâi. Se uită la tibetan de parcă i-ar fi cerut instrucţiuni. Nu se poate povesti experienţa Aspect fără să vorbeşti despre paradoxul EPR, nu?

— Nagarjuna a spus: înţelepciunea este ca un lac limpede şi răcoros, poţi să intri în el prin orice parte.

— Eu trebuie să intru pe partea cu paradoxul EPR, decise Ariana. Se întoarse către Tomas. Îţi aminteşti că ţi-am spus că fizica cuantică prevedea un univers indeterminist, în care observatorul face parte din observaţie, în timp ce relativitatea prevedea un univers determinist, în care observatorul este irelevant pentru comportamentul materiei. Îţi aminteşti de asta, nu?

— Desigur.

— Bine, când lipsa asta de coerenţă a devenit clară, au început eforturile pentru a împăca cele două domenii. Se presupunea şi încă se presupune că poţi să ai legi discrepante în funcţie de dimensiunea materiei, unele pentru macrocosmos şi altele diferite pentru microcosmos. Trebuie să fie legi unice. Problema a suscitat o serie de dezbateri între tatăl relativităţii, Albert Einstein și principalul teoretician al fizicii cuantice, Niels

Bohr. Pentru a demonstra că interpretarea cuantică era absurdă, Einstein a reliefat un detaliu extrem de bizar al teoriei cuantice: de ce o particulă decide poziţia ei doar când e observată. Einstein, Podolski şi Rosen, ale căror iniţiale formează ERP, au formulat atunci paradoxul lor, bazat pe ideea de a măsura două sisteme separate, dar care fuseseră unite înainte, pentru a vedea dacă aveau comportamente asemănătoare când erau observate. Cei trei au propus următorul lucru: să se pună două sisteme în cutii, poziţionate în puncte diferite dintr-o sală sau chiar la mulţi kilometri distanţă, să se deschidă cutiile în acelaşi timp şi să se măsoare stările lor interne. Dacă comportamentul va fi identic în mod automat, asta înseamnă că cele două sisteme au reuşit să comunice unul cu altul în acelaşi timp. Dar, asta este un paradox. Einstein şi susţinătorii lui au observat că nu există transfer instantaneu de informaţie, din moment ce nimeni nu merge mai repede ca lumina.

— Şi ce a răspuns expertul în fizică cuantică?

— Bohr? A răspuns că, dacă s-ar putea face experienţa asta, s-ar vedea că de fapt există comunicare instantanee. Dacă particulele subatomice nu există până ce nu sunt observate, susţinea, atunci nu ar putea fi văzute ca lucruri independente. Materia, pretindea, face parte dintr-un sistem indivizibil.

— Un sistem indivizibil, reluă Tenzing. Indivizibil ca realitatea ultimă Brahman. Indivizibil ca realul unit cu fire invizibile al Dharmakaya. Indivizibil ca unitatea lui Tao din care derivă multiplul. Indivizibil ca esenţa ultimă a materiei, unul tuturor lucrurilor şi al tuturor întâmplărilor care nu sunt altceva decât manifestări ale aceluiaşi, ale realităţii unice cu mai multe măşti.

— Aşteptaţi puţin, vă rog, contracara Tomas. Asta este ceea ce spunea fizica cuantică. Dar Einstein credea altceva, nu?

— Fără îndoială, fu de acord Ariana. Einstein credea că interpretarea aceasta este absurdă şi considera că, dacă ar putea fi testat, Paradoxul EPR ar demonstra-o.

— Problema este că paradoxul acesta nu poate fi testat…

— Pe vremea lui Einstein nu se putea, spuse iraniana. Dar în 1952, un fizician de la Universitatea din Londra numit David Bohm arăta că există o modalitate de a testa paradoxul. În 1964, i-a revenit altui fizician, John Bell, de la CERN, din Geneva, sarcina de a demonstra schematic cum se poate duce la capăt. Bell nu a făcut testul, acesta va fi concretizat abia în 1982 de Alain Aspect şi de o echipă din Paris. Este o experienţă complicată şi greu de explicat unui necunoscător, dar de fapt a

fost efectuată.

— Francezii au testat paradoxul?

— Da?

— Şi?

Ariana se uită rapid la Tenzing înainte de a răspunde la întrebarea lui Tomas.

— Bohr avea dreptate.

— Nu înţeleg, spuse istoricul. Cum adică avea dreptate? Ce a revelat experimentul?

Ariana răsuflă adânc.

— Aspect a descoperit că, în anumite condiţii, particulele comunică automat între ele. Aceste particule subatomice pot să se afle în puncte diferite din univers, una la un capăt al universului şi altele în celălalt capăt, dar comunicarea este instantanee.

Istoricul păru că nu-i vine să creadă.

— Asta nu se poate, spuse. Nimic nu e mai rapid decât viteza luminii.

— Este ceea ce spune Einstein în teoria relativităţii restrânse, replică Ariana. Dar Aspect a demonstrat că microparticulele comunică instantaneu între ele.

— Nu era vreo eroare în testele acelea?

— Nici o eroare, îl asigură iraniana. Noi experienţe efectuate în 1998, în Zurich şi Innsbruck, prin folosirea unor tehnici mai sofisticate, au confirmat tot.

Tomas se scărpină în cap.

— Asta înseamnă că teoriile relativităţii sunt greşite?

— Nu, sunt corecte.

— Şi atunci cum se explică fenomenul?

— Există o singură explicaţie doar, spuse Ariana. Aspect a confirmat o proprietate a universului. El a verificat la nivel experimental că universul are legături invizibile, că lucrurile sunt legate între ele într-un fel pe care nu îl bănuim, că materia are o organizare intrinsecă pe care nimeni nu şi-o imagina. Dacă microparticulele comunică între ele la distanţă, iar asta nu se datorează nici unui semnal pe care şi-l trimit una alteia, asta se datorează pur şi simplu faptului că ele constituie o entitate unică. Separarea lor este o iluzie.

— Microparticulele sunt o entitate unică? Separarea lor este o iluzie? Nu înţeleg…

Ariana se uită în jur, încercând să-şi imagineze cea mai bună metodă de a explica sensul cuvintelor.

— Uite, Tomas, spuse, agăţându-se de o idee. Ai văzut vreodată un meci de fotbal transmis la televizor?

— Da, evident.

— În timpul unei transmisiuni TV, uneori sunt mai multe camere îndreptate simultan pe acelaşi jucător, nu? Cine vede imaginile fiecărei camere şi nu ştie cum funcţionează sistemul, ar putea să creadă că fiecare cameră filmează un jucător diferit. Într-una se vede jucătorul care se uită la stânga, iar în alta se vede acelaşi jucător care se uită la dreapta. Dacă nu-l cunoşti pe jucător, poţi să juri că este vorba de jucători diferiţi. Dar, dacă te uiţi mai cu atenţie, înţelegi imediat că de fiecare dată când jucătorul face o mişcare într-o parte, jucătorul din imaginea cealaltă face aceeaşi mişcare, dar în partea cealaltă. Din asta rezultă, evident, o iluzie. În realitate, cele două camere arată mereu acelaşi jucător, dar din unghiuri diferite. Ai înţeles?

— Da. Asta mi se pare evident.

— Păi experimentul Aspect a arătat acelaşi lucru la nivelul materiei. Două particule pot fi separate de tot universul, dar când una se mişcă și cealaltă se mişcă instantaneu. Cred că asta se întâmplă pentru că, în realitate, nu este vorba de două particule diferite, ci de aceeaşi particulă. Existenţa a două particule este o iluzie, la fel ca aceea cu doi jucători filmaţi de camere din unghiuri diferite. Noi de fapt vedem mereu acelaşi jucător, aceeaşi microparticulă. La un nivel mai profund al realităţii, materia nu este individuală, ci o simplă reprezentare a unei unităţi fundamentale.

Se lăsă linişte.

Tenzing îşi drese glasul.

— Varietatea lucrurilor şi întâmplărilor pe care le vedem şi le simţim în jurul nostru sunt manifestări diferite ale aceleiaşi realităţi, şopti budistul pe un ton contemplativ. Toate sunt legate între ele prin fire invizibile. Toate lucrurile şi toate întâmplările nu sunt decât chipuri diferite ale aceleiaşi esenţe. Realul este unul din care derivă multiplul. Asta este Brahman, asta e Dharmakaya, asta este Tao. Textele sacre explică universul. Închise ochii şi trase adânc aer în piept, într-o postură meditativă. E scris în Prajnaparamita, poemul lui Buda despre esenţa tuturor lucrurilor.

Începu să recite, de parcă ar fi intonat o mantră secretă:

„Goală şi calmă şi liberă de sine
Este natura lucrurilor.

Nici o fiinţă individuală
Nu există în realitate.

Nu este nici sfârşit, nici început,
Nici mijloc.
Totul este iluzie,
Ca într-o viziune sau într-un vis.

Toate fiinţele lumii
Sunt dincolo de lumea cuvintelor.
Natura lor ultimă, pură şi adevărată,
E ca infinitatea spaţiului."

Tomas se uită la el cu ochii mari, încă nevenindu-i să creadă.

— Aşa a descris Buda esenţa lucrurilor? se miră. Este de necrezut.

Bodhisattva îl privi senin.

— Chou Chou a spus: Drumul nu este greu, totul este să nu existe vreau sau nu vreau. Făcu un gest spre vizitatorul lui. Profesorii descoperă uşa, dar trebuie să intri singur.

Tomas ridică o sprânceană.

— Şi acesta este momentul să intru?

— Da.

Se făcu linişte.

— Şi ce trebuie să fac atunci?

— Să intri.

Istoricul se uită la budist dezorientat.

— Să intru?

— Un dicton Zen spune: apucă de calul viguros al spiritului tău, declamă Tenzing. Surâse. Pentru călătoria ta, totuşi, am o gustare care să-ţi liniştească stomacul spiritului...

— O gustare?

— Da, dar prima dată să mergem la ceai. Mi-e sete.

— Aşteptaţi! exclamă Tomas. Ce fel de gustare?

— „Formula lui Dumnezeu".

— Ah! exclamă istoricul. Încă nu mi-aţi explicat ce e!

— Nu am făcut altceva decât să îţi explic. Ai auzit, dar nu m-ai înţeles.

Tomas roşi.

— Of...

— Într-o zi, Einstein a venit la mine şi la iezuit şi ne-a spus: am vorbit cu prim-ministrul Israelului şi mi-a cerut ceva. Am ezitat

destul de mult până să accept această cerere, dar acum o accept şi vreau ca voi să mă ajutaţi la acest proiect.

— V-a spus asta? V-a cerut să colaboraţi la… la construirea unei bombe atomice simple?

Bodhisattva se încruntă surprins.

— Bombă atomică? Ce bombă atomică?

— Proiectul „Formula lui Dumnezeu” nu este despre bomba atomică?

Tenzing îl privi perplex pe Tomas.

— Bineînţeles că nu.

Tomas se uită la Ariana şi văzu că şi ea îi împărtăşea uşurarea.

— Vezi? surâse el. Ce ţi-am spus eu?

Iraniana se aplecă în faţă, de parcă aşa putea să capteze mai bine ce se spunea. Citise deja manuscrisul şi era mânată de o imensă curiozitate să-l înţeleagă în sfârşit. În afară de asta, mai avea un motiv în plus – ştia că informaţia aceea era crucială pentru a opri inevitabila urmărire a ei şi a lui Tomas de către oamenii VEVAK. Dar nu era suficient să ştie adevărul, trebuia să îl şi demonstreze. Din aceasta cauză se uită la tibetan cu o nerăbdare care i se citea pe chip.

— Atunci, explicaţi-mi! aproape că îl imploră. Ce este la urma urmei proiectul „Formula lui Dumnezeu”?

— Shunryu Suzuki a spus: când înţelegi în totalitate un lucru, ai înţeles tot.

— Să înţelegi ce este „Formula lui Dumnezeu” înseamnă să înţelegi tot?

— Da.

— Dar care este tema „Formulei lui Dumnezeu”?

Tenzing Thubten ridică mâna, o mişcă uşor prin aer, schiţând o mişcare graţioasă de gimnastică chineză şi apoi rămase din nou nemişcat. Respiră din nou briza care bătea în curtea templului şi simţi căldura plăcută a razelor de soare filtrată prin frunzele copacilor. Făcu semn unui călugăr şi îi ceru ceai. Apoi se aşeză din nou la locul lui şi se uită la musafiri.

— Este cea mai mare căutare făcută vreodată de mintea umană, a celei mai importante enigme a universului, dezvăluirea cauzei existenţei.

Tomas şi Ariana se uitau la el aşteptând, nemaiputând să-şi ascundă nerăbdarea. Bodhisattva înţelese nerăbdarea care le tăia răsuflarea şi surâse, dispus, în sfârşit, să dezlege secretul.

— Dovada ştiinţifică a existenţei lui Dumnezeu.

XXXIV

Un călugăr se apropie cu o tavă şi, când ajunse la copac, făcu o plecăciune şi dădu ceşti celor trei. Budistul luă ceainicul şi vărsă un lichid cald în fiecare ceaşcă și din toate începu să iasă abur. Tomas se uită cu atenţie la ceai şi, simţindu-i mirosul caracteristic, trebui să-şi întoarcă chipul într-o parte ca să-şi ascundă grimasa de repulsie.

— Ceai de unt de iac, constată, schimbând priviri dezamăgite cu Ariana.

— Trebuie să suportăm, şopti iraniana prefăcându-se. Răbdare!

Cei doi vizitatori abia reuşeau să-şi reprime exasperarea. Erau extrem de nervoşi de dezvăluirile pe care tocmai le auziseră şi voiau să afle mai multe detalii despre munca neobişnuită pe care tibetanul o făcuse cu Einstein. În loc de asta, erau obligaţi să înghită amestecul acela unsuros.

— Maestre, insistă Tomas, fără să îndrăznească să guste ceaiul. Explicaţi-ne în ce constă „Formula lui Dumnezeu".

Amfitrionul păstră o tăcere maiestuoasă.

— Shunryu Suzuki a spus: în spiritul învăţăcelului sunt multe posibilităţi, dar sunt puţine în spiritul înţeleptului.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta? întrebă Tomas fără să înţeleagă relevanţa afirmaţiei în acest context.

— Dacă veţi fi înţelepţi, veţi înţelege că există un moment pentru toate, afirmă Tenzing. Acesta este momentul pentru ceai.

Vizitatorul se uită la ceaşca lui fără prea multă tragere de inimă, nu credea că este în stare să bea zeama aceea plină de grăsime. Trebuia să spună ceva? Sau trebuia să înghită şi să tacă? Dacă refuza ceaiul, încălca eticheta tibetană? Era vreun mod anume în care putea să o facă? Cum să procedeze?

— Maestre… se hotărî. Nu aveţi şi altceva în afară de… de acest… ceai?

— Şi ce anume doreşti, altceva decât ceai?

— Nu ştiu… nu aveţi ceva de mâncare? Mărturisesc că, după lunga călătorie de astăzi, îmi este un pic foame. Se uită la Ariana. Şi ţie ţi-e foame?

Iraniana dădu din cap că da.

Bodhisattva dădu un ordin în tibetană, iar călugărul se făcu

nevăzut imediat. Tenzing rămase tăcut, atenţia lui era fixată asupra ceştii, de parcă ceaiul era, în acel moment, singurul lucru important din tot universul. Tomas mai încercă să-l descoase cu câteva întrebări despre cele petrecute în Princeton, dar gazda părea să îl ignore şi doar o singură dată rupse tăcerea.

— Un dicton Zen spune: atât vorbele, cât şi tăcerea încalcă ordinea.

Nimeni nu mai vorbi cât timp tibetanul îşi bău ceaiul.

Între timp, apăru călugărul care adusese ceaiul. De data aceasta nu mai aducea un ceainic pe tavă, ci două castroane aburinde. Îngenunche în faţa celor doi musafiri şi dădu fiecăruia câte un castron.

— Thukpa, spuse cu un surâs. Di shimpu du.

Nici unul dintre cei doi nu pricepu, dar amândoi mulţumiră.

— Thu djitchi.

Călugărul arătă din nou spre castron.

— Thukpa.

Tomas se uită la conţinut. Era o supă de sparanghel cu carne şi legume, cu un aspect surprinzător de îmbietor.

— Thukpa?

— Thukpa.

Istoricul se uită la Ariana.

— Se pare că chestia asta se numeşte thukpa.

Mâncară cu poftă, deşi li se părea că mai degrabă de foamei, decât datorită calităţii supei. La drept vorbind, Tomas nu era un adept al bucătăriei tibetane; puţinele zile în care stătuse acolo fuseseră suficiente ca să-şi dea seama că mâncărurile locale, pe lângă faptul că nu erau foarte variate, nu se remarcau prin arome delicate. În acest sens, se putea spune că invazia chineză, în urma căreia apăruseră nenumărate restaurante, mai ales din bucătăria Sichuan, era chiar o binecuvântare, poate singurul lucru bun pe care-l adusese anexarea tibetanilor.

După ce vizitatorii îşi terminară supa, constatară că bodhisattva îşi terminase ceaiul şi că părea cufundat în meditaţie. Călugărul care îi servise luă castroanele goale, iar ei doi rămăseseră aşezaţi acolo, aşteptând să se întâmple ceva.

După douăzeci de minute, Tenzing deschise ochii.

— Poetul Basho a spus, începu, nu căuta paşii strămoşilor, caută ceea ce căutau şi ei.

— Poftim?

— Căutarea voastră se concentrează prea mult asupra

înaintaşilor. Asupra mea, a lui Einstein, a lui Augusto. Nu căutaţi drumurile noastre, căutaţi ceea ce căutam şi noi.

— Şi căutarea voastră ne va duce la obiectivul căutării noastre? întrebă Tomas. Nu cumva ar fi mai uşor să ajungem la destinaţie pe urmele celor care deja au ajuns acolo?

— Krishnamurti a spus: meditaţia nu este mijlocul prin care îţi atingi scopul, este şi mijloc și scop.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

— Căutarea nu este doar un mijloc prin care îţi atingi scopul, este scopul însuşi. Ca să ajungi la adevăr, va trebui să parcurgi drumul.

— Înţeleg, spuse Tomas. Din păcate, din motive care ne depăşesc, drumul pe care au mers înaintaşii noştri este şi scopul căutării noastre. Vrem să cunoaştem adevărul, dar trebuie să cunoaştem şi drumul pe care voi aţi mers ca să ajungeţi la adevăr.

Tenzing cântări o clipă răspunsul.

— Aveţi motivele voastre, iar eu trebuie să le respect, consimţi. Adevărul este că Tsai Ken Tan a spus: apa prea pură nu are peşte. Oftă. Accept că există motive ca apa voastră să nu fie absolut pură şi o să vă dezvălui tot ce ştiu despre acest proiect.

Cei doi vizitatori schimbară priviri, uşuraţi că se apropiau, în sfârşit, de destinaţia căutării lor.

— Când s-a întâlnit cu Einstein în Princeton, prim-ministru al Israelului l-a provocat să demonstreze existenţa sau inexistenţa lui Dumnezeu. Einstein i-a spus că era imposibil să dovedească aşa ceva. Totuşi, după câteva zile, ca să-şi ia gândurile de la munca necesară pentru cercetarea despre teoria totului, s-a hotărât să vorbească cu mine despre răspunsurile date de gândirea orientală la întrebările despre univers. La fel ca voi, s-a arătat şocat de asemănările dintre tomurile de scrieri sacre orientale şi cele mai recente descoperiri din domeniul fizicii şi matematicii. Impulsionat de acest lucru, cum era şi evreu, s-a apucat să cerceteze Vechiul Testament ca să caute piste asemănătoare. Cumva *Biblia* ascundea şi ea adevăruri ştiinţifice? Cumva înţelepciunea strămoşilor era mai profundă decât se ştia? Cumva cunoaşterea mistică cuprindea mai multe cunoştinţe decât se credea?

Tăcu o clipă, uitându-se la cei doi. Apoi luă o carte de lângă el şi le-o arătă.

— Presupun că ştiţi opera aceasta.

Tomas şi Ariana se uitară la volumul gros din mâinile

bătrânului budist. Nu îl observaseră înainte şi nu reuşeau să-i desluşească titlul.

— Nu.

— Janbu mi-a adus-o în timp ce voi eraţi ocupaţi cu *thukpa,* explică. Deschise volumul, dădu câteva pagini şi găsi ce căuta. Cartea începe aşa, arătă, pregătindu-se să citească cu voce tare. „Intru început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul”[87], recită. „Dar pământul era nedesluşit şi neîmplinit; şi întuneric era deasupra genunii; şi duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor. Şi a zis Dumnezeu: Să fie lumină! Şi a fost lumină!”[88] îşi ridică chipul osos. Recunoaşteţi textul?

— Este *Biblia!*

— Mai exact, începutul Vechiului Testament, Geneza. Puse volumul în poală. Toată această parte a textului l-a interesat în mod special pe Einstein, dintr-un motiv special. Deoarece acest fragment fundamental coincide, în linii mari, cu Big Bangul. Îşi drese vocea. Trebuie să ştiţi că în 1951, conceptul conform căruia universul a început cu o mare explozie nu era încă bine înrădăcinat în mintea oamenilor de ştiinţă. Big Bangul era doar una dintre multele ipoteze, fiind pe picior de egalitate cu alte posibilităţi și anume cea a universului etern. Dar Einstein avea mai multe motive să încline spre ipoteza Big Bangului. Pe de o parte, descoperirea lui Hubble că galaxiile se îndepărtau una de cealaltă indica faptul că la un moment dat fuseseră unite, de parcă ar fi pornit din acelaşi punct. Pe de altă parte, paradoxul lui Olber, care se rezolva doar dacă universul nu este etern. Un al treilea indiciul era cea de-a doua lege a termodinamicii, care stabileşte că universul se îndreaptă spre entropie, presupunând astfel că a existat un moment iniţial de maximă organizare şi energie. Şi, în sfârşit, chiar teoriile lui, ale relativităţii, care se bazau pe presupunerea că universul este dinamic, aflându-se fie în expansiune, fie în contracţie. Iar Big Bangul se potrivea perfect în scenariul cu expansiunea. Făcu un semn cu gura. Exista, desigur, problema de a şti ce anume era lucrul care contracara contracţia provocată de gravitaţie. Ca să o rezolve, Einstein a propus existenţa unei energii necunoscute, căreia i-a spus constantă cosmologică. Mai târziu chiar el a respins posibilitatea

---

[87] *Biblia sau Sfânta Scriptură,* ediţie jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxe, Bucureşti, 2001, pag. 22.

[88] *Idem,* pag. 22

aceasta, spunând că ideea aceea fusese cea mai mare greşeală a vieţii lui, dar acum se presupune că până la urmă Einstein a avut dreptate şi că, de fapt, o energie necunoscută contracarează gravitaţia, care provoacă expansiunea accelerată a universului. În loc să i se spună constantă cosmologică, acum i se spune energia ascunsă. Se uită la cei doi interlocutori. Urmăriţi raţionamentul meu?

— Da.

— Foarte bine! exclamă satisfăcut. Ceea ce căuta să stabilească Einstein era dacă exista un adevăr ascuns în *Biblie.* Nu căuta adevărurile metaforice, nici pe cele morale, ci pe acelea ştiinţifice. Oare era posibil să le găsească în Vechiul Testament?

Tenzing îi observă pe cei doi interlocutori, de parcă aştepta să îi răspundă la întrebare. Dar nu vorbi nimeni, aşa că bodhisattva îşi continuă expunerea.

— E normal că marea dificultate începea cu Geneza. Primele versete din *Biblie* stabileau, dincolo de orice urmă de îndoială, că universul a fost creat în şase zile. Doar în şase zile. Asta, din punct de vedere ştiinţific, era absurd. Bineînţeles că se putea spune că tot textul era metaforic, că Dumnezeu a vrut să spună şase faze, că una, că alta, dar Einstein credea că asta nu era decât un truc care făcea ca *Biblia* să aibă dreptate întotdeauna. Ca om de ştiinţă, nu putea să accepte o astfel de metodă. Dar problema rămânea. *Biblia* spunea că universul a fost creat în şase zile. În mod evident, asta nu putea fi decât fals. Făcu o pauză. Sau nu? Bătrânul budist se uita când la unul, când la celălalt vizitator. Voi ce credeţi?

Ariana se foi pe perna ei.

— Fiind musulmană, nu mi-ar plăcea să contrazic Vechiul Testament, pe care Islamul îl recunoaşte ca adevărat. Fiind om de ştiinţă, nici nu mi-ar plăcea să-l confirm, din moment ce crearea universului în şase zile este evident imposibilă.

Bodhisattva surâse.

— Vă înţeleg poziţia, spuse. Atenţie că Einstein, fiind evreu, nu era un om religios. Credea că putea să existe ceva transcendent în spatele universului, dar acest ceva cu siguranţă nu era Dumnezeul care îi ceruse lui Avraam să-şi ucidă fiul ca să fie sigur că patriarhul îi este credincios. Einstein credea într-o armonie transcendentă, nu într-o putere meschină. Credea într-o prezenţă inteligentă, nu într-o entitate binevoitoare. Credea într-o forţă universală, nu într-o divinitate antropomorfă. Dar puteai

să o găseşti în *Biblie*? Cu cât analiza mai mult scrierile ebraice, cu atât se convingea mai mult că răspunsul se ascundea pe undeva prin Geneză, mai ales în problema celor şase zile de Creaţie. Era posibil să creezi totul doar în şase zile?

— Ce înţelegeţi prin cuvântul „tot”? întrebă Ariana. Calculele cu privire la Big Bang prevăd că toată materia a fost creată în primele fracţiuni de secundă. În mai puţin de o secundă tot universul s-a extins mai mult de un miliard de kilometri, iar super-forţa s-a fragmentat în forţa de gravitaţie, forţa tare şi forţa electroslabă.

— Prin „tot” înţeleg aici lumina, stelele, Pământul, plantele, animalele şi omul. *Biblia* spune că omul a fost creat în ziua a şasea.

— Ah, asta nu se poate!

— E ceea ce a crezut şi Einstein. Nu se putea crea totul doar în şase zile. Dar, în ciuda acestei evidente concluzii preliminare, s-a întâlnit cu noi şi ne-a cerut să ne eliberăm mintea şi să pornim de la principiul că este posibil. Cum să rezolvi problema? Acum, dacă am pus aşa problema, era evident pentru toţi că nodul gordian era cum anume defineşti cele şase zile. Ce erau cele şase zile? Întrebarea i-a deschis o pistă lui Einstein, care s-a concentrat asupra subiectului şi ne-a atras într-o cercetare cu totul ieşită din comun. Tenzing dădu din cap. E păcat că nu am aici la mine un exemplar din manuscrisul pe care l-a redactat. E ceva ce mi se pare…

— Eu l-am citit, îl întrerupse Ariana.

Bătrânul tibetan auzi ce spunea şi ridică o sprânceană.

— L-aţi citit?

— Da, l-am citit.

— Aţi citit manuscrisul numit *Die Gottesformel?*

— Da.

— Dar cum?

— E o poveste lungă, spuse ea cu sinceritate. Dar l-am citit, da. Profesorul Siza avea documentul.

— Augusto v-a lăsat să-l citiţi?

— Păi… da… m-a lăsat. După cum v-am spus, este o poveste lungă.

Tenzing se uită la ea întrebător.

— Şi cum vi s-a părut?

— Bine, e un document… cum să spun? E un document surprinzător. Mă aşteptam să conţină formula de construcţie a unei bombe atomice ieftine şi uşor de făcut, dar miezul textului

ne-a lăsat... în fine... uimiţi. Conţinea ecuaţii şi calcule, cum era de aşteptat, dar totul ne părea de neînţeles, fără un sens clar şi fără o direcţie bine definită.

Bodhisattva surâse.

— E normal să vi se pară aşa, şopti. Manuscrisul a fost elaborat ca să fie înţeles doar de iniţiaţi.

— Ah, bine! exclamă Ariana. Ştiţi, am rămas cu impresia că trimitea la un alt manuscris...

— Care al doilea manuscris?

— Nu există un al doilea manuscris?

— Bineînţeles că nu. Surâse. Admit că, din cauza felului întortocheat în care a fost redactat, documentul dă senzaţia asta. Dar de fapt textul a fost criptat într-un mod extrem de subtil, înţelegeţi? Mesajul a fost ascuns ca nimeni nici măcar să nu-şi dea seama de existenţa lui.

— Asta explică multe! exclamă Ariana. Dar de ce a făcut asta?

— Pentru că era nevoie ca toate descoperirile lui să fie confirmate înainte de a fi făcute publice.

— Cum aşa?

— Ajungem şi acolo, spuse Tenzing, făcând un gest cu mâna. Dar mai înainte poate că ar fi mai bine să înţelegem, la urma urmei, ce a descoperit Einstein.

— Exact.

— Studiind Cartea Psalmilor, un text ebraic care are aproape trei mii de ani, Einstein a dat peste o frază din Psalmul 90 care spunea mai mult sau mai puţin următorul lucru. Tenzing dădu ochii peste cap, căutând să-şi amintească textul. „O mie de ani în ochii tăi sunt ca o zi care trece.” Budistul îl privi pe cei doi vizitatori. O mie de ani sunt ca o zi care trece. Dar ce înseamnă această observaţie? Să fie doar o metaforă? Einstein a conchis că este o metaforă, dar adevărul este că versul din psalmul 90 l-a dus instantaneu pe Einstein cu gândul la teoriile lui ale relativităţii. O mie de ani văzuţi de tine reprezintă timpul dintr-o perspectivă, o zi care trece reprezintă timpul dintr-o altă perspectivă.

— Nu înţeleg, spuse Tomas.

— E simplu, interveni Ariana, cu ochii larg deschişi de bucurie că a înţeles. Timpul este relativ.

— Cum?

— Timpul este relativ, repetă ea.

— Domnişoară, sunteţi inteligentă, spuse Tenzing. Pentru că exact la asta s-a gândit Einstein când citea psalmul 90. Timpul

este relativ. Asta spun teoriile relativităţii.

— Scuzaţi-mă, dar mi se pare o chestie forţată, susţinu Tomas.

Bodhisattva respiră profund.

— Ce ştii despre concepţia timpului în cadrul teoriilor relativităţii?

— Păi cred că ştiu ce ştie toată lumea, spuse Tomas. Cunosc paradoxul gemenilor, de exemplu.

— Poţi să-l spui?

— Ce să spun? Paradoxul gemenilor?

— Da.

— De ce?

— Ca să văd dacă înţelegi exact ce este timpul.

— Păi… din câte ştiu, Einstein spunea că timpul se scurge cu viteze diferite în funcţie de viteza de mişcare a spaţiului. Pentru a explica mai bine asta, a dat exemplul separării a doi gemeni. Unul dintre ei pleacă într-o navă spaţială foarte rapidă, iar celălalt rămâne pe Pământ. Cel de pe navă se întoarce pe Pământ după o lună şi descoperă că fratele lui este acum bătrân. Pentru că, în timp ce pe navă a trecut doar o lună, pe Pământ au trecut cincizeci de ani.

— Exact, acesta e, fu de acord Tenzing. Timpul are legătură cu spaţiul, la fel cum yin are cu yang. În termeni tehnici, cei doi termeni nu se disting foarte clar, aşa că s-a creat chiar conceptul de spaţiu-timp. Factorul-cheie al vitezei este referinţa, iar referinţa este viteza luminii, pe care Einstein a stabilit-o ca fiind constantă. Ceea ce teoriile relativităţii ne-au spus este că, din cauza unei constante a vitezei luminii, timpul nu este universal. Înainte se credea că există un timp unic global, un fel de ceas invizibil comun întregului univers, care măsoară timpul la fel peste tot, dar Einstein a demonstrat că nu e aşa. Nu există un timp unic global. Scurgerea timpului depinde de poziţia şi de viteza observatorului. Lipi două degete unul de celălalt. Să presupunem că se întâmplă două evenimente, A şi B. Pentru un observator echidistant, aceste evenimente se întâmplă în acelaşi timp, dar cine e mai aproape de A, va crede că A s-a întâmplat înaintea lui B, în timp ce cine va fi mai aproape de B va crede invers. Şi, de fapt, cei trei observatori au dreptate. Sau, mai degrabă, au dreptate în funcţie de punctul lor de referinţă, din moment ce timpul este relativ, în funcţie de poziţia observatorului. Nu există un timp unic. E clar?

— Da.

— Bine, toate astea înseamnă că nu există un prezent

universal. Ce este prezent pentru un observator este trecut pentru altul şi viitor pentru un al treilea. Ştii ce înseamnă asta? Un eveniment încă nu s-a întâmplat şi deja s-a întâmplat. Yin şi yang. Iar acest eveniment este inevitabil pentru că, deşi s-a întâmplat într-un loc, încă nu s-a întâmplat în altul, dar se va întâmpla.

— Este foarte ciudat, nu?

— Extrem, fu de acord bodhisattva. Şi totuşi, este ceea ce spun teoriile relativităţii. Mai mult, se potriveşte cu afirmaţia lui Laplace că viitorul, la fel ca trecutul, este determinat. Arătă spre Tomas. Potrivindu-se şi cu paradoxul gemenilor, este important de stabilit că percepţia temporală a observatorului depinde de viteza proprie cu care acesta se deplasează. Cu cât se deplasează cu o viteză mai apropiată de viteza luminii, cu atât timpul trece mai încet pe ceasul lui. Adică, pentru acest observator, timpul e normal, un minut este un minut. Doar cel care se deplasează la o viteză mai lentă are impresia că ceasul observatorului mai rapid este mai lent. La fel, observatorul care se deplasează aproape cu viteza luminii o să vadă că Pământul se învârte în jurul Soarelui extrem de repede. I se va părea că timpul de pe Pământ este accelerat, că un an se întâmplă într-o secundă, dar pe Pământ, un an va fi tot un an.

— Asta e doar în teorie, nu?

— De fapt, s-a dovedit deja, spuse Tenzing. În 1972, un ceas de mare precizie a fost pus într-un avion cu reacţie foarte rapid, iar apoi s-a comparat timpul măsurat de el cu al altui ceas de înaltă precizie de la sol. Când aparatul a luat-o spre est, ceasul de la bord a pierdut aproape şaizeci de nanosecunde faţă de cel de la sol. Când a luat-o spre vest, ceasul zburător a câştigat peste două sute şaptezeci de secunde. Diferenţa aceasta se datorează evident, asocierii dintre viteza aparatului de zbor şi viteza de rotaţie a Pământului. Oricum, astronauţi de pe Space Shuttle au confirmat ulterior fenomenul.

— Păi…

— Nu, acum să mergem la punctul crucial, gravitaţia. Bătrânul tibetan se îndreptă pe pernă. Unul dintre lucrurile descoperite de Einstein este că spaţiul-timp este curbat. Când ceva se apropie de un obiect foarte mare, cum e Soarele, e atras de această masă enormă, ca şi cum ar ajunge într-o groapă. Asta explică gravitaţie. Spaţiul se curbează şi, cum spaţiul şi timpul sunt legate unul de celălalt și timpul se curbează. Ceea ce a spus teoria relativităţii generale e că trecerea timpului este mai lentă

în locurile cu gravitaţie mare şi mai rapidă în locurile cu gravitaţie slabă. Asta are mai multe consecinţe, toate legate între ele. Prima e că fiecare obiect din cosmos are propria lui gravitaţie, rezultat al caracteristicilor sale, ceea ce înseamnă că timpul se scurge diferit în fiecare punct al universului. Cea de-a doua consecinţă e că timpul este mai rapid pe Lună decât pe Pământ, iar cel de pe Pământ mai rapid decât cel de pe Soare. Cu cât un corp are mai multă masă, cu atât timpul trece mai lent la suprafaţa lui. Obiectele cu cea mai mare gravitaţie pe care le cunoaştem sunt găurile negre, ceea ce înseamnă că, dacă o navă s-ar apropia de o gaură neagră, membrii echipajului ar vedea istoria universului accelerându-se şi ajungând la sfârşit în faţa ochilor.

— Extraordinar! comentă Tomas. Dar ce relevanţă are asta pentru problema noastră?

— Toate astea sunt relevante pentru a explica faptul că Einstein a decis să plece de la principiul că cele şase zile ale Creaţiei, aşa cum sunt descrise de *Biblie,* trebuie văzute în lumina relaţiei dintre timpul de pe Pământ şi spaţiul-timp al universului. Când vorbeşte despre o zi, Vechiul Testament se referă, evident, la o zi terestră. Dar, după teoria relativităţii, cu cât e mai mare masa unui obiect, cu atât este mai lentă trecerea timpului la suprafaţa lui. Şi întrebarea pe care a pus-o Einstein a fost următoarea: cât timp reprezintă la scala universală, o zi de pe Pământ?

Întrebarea rămase în aer pentru o clipă.

— Acum încep să înţeleg ecuaţiile şi calculele din manuscris, şopti Ariana. El măsura trecerea timpului la scala universală.

— Întocmai, surâse Tenzing. *Biblia* însăşi spune că Pământul a fost creat în ziua a treia. Deci, deşi măsurătoarea ar fi în zile terestre, Vechiul Testament se referă în mod evident la a treia zi la scala universului, din moment ce în primele două zile nu exista Pământul.

— Dar care este punctul de referinţă pentru măsurătoare? vru să ştie iraniana.

— Einstein s-a bazat pe o previziune din 1948 despre teoria Big Bang: existenţa luminii rămase de la marele act de creare a universului. Fiecare undă de lumină ar funcţiona ca un tic-tac al marelui tic-tac universal. Undele care ajung pe Pământ au o lungime de doi virgulă douăsprezece fracţiuni de milion, în comparaţie cu undele generate de lumina Pământului. Asta înseamnă, de exemplu, că pentru fiecare milion de secunde

terestre, Soarele pierde două virgulă douăsprezece secunde. Întrebarea imediat următoare e: dacă Soarele pierde mai mult de două secunde faţă de Pământ, cât pierde tot universul, care are mult mai multă masă?

— Staţi un pic, reacţionă Ariana. Din câte ştiu eu, forţa de gravitate a universului este diferită în timp. La început, când materia era toată concentrată, forţa de gravitaţie era mai mare decât mai târziu. Einstein a luat asta în consideraţie?

— Bineînţeles. Budistul îşi împreună mâinile, de parcă încerca să strângă un obiect. La începutul universului, toată materia era concentrată. Asta înseamnă că forţa de gravitaţie era imensă şi, în consecinţă, trecerea timpului era foarte lentă. Mâinile se separară uşor. Pe măsură ce materia s-a îndepărtat, trecerea timpului s-a accelerat pentru că forţa de gravitaţie a devenit mai slabă.

— Cu cât era mai lent timpul înainte? insistă iraniana.

— De un milion de ori, spuse Tenzing. Calculul aceasta este confirmat de măsurarea undelor de lumină primordiale.

— Dar apoi s-a tot accelerat.

— Evident.

— În ce proporţie?

— Fiecare dublare a mărimii universului a încetinit timpul cu un factor de doi.

— Şi ce a rezultat din calculele acestea?

Bodhisattva deschise larg braţele.

— Ceva extraordinar! exclamă. Prima zi biblică a durat opt miliarde de ani. A doua patru, a treia două, a patra un miliard, a cincea cinci sute de milioane de ani, iar a şasea două sute cincizeci de milioane.

— Şi suma care e?

— Cincisprezece miliarde de ani!

Ariana se uită perplexă la bătrânul tibetan preţ de o clipă îndelungată.

— Cincisprezece miliarde de ani?

— Da.

— Dar asta este o coincidenţă înspăimântătoare!

Tomas se mişcă pe locul lui.

— Scuzaţi-mă, îi întrerupse. Explicaţi-mi şi mie. Ce e aşa de special la cele cincisprezece miliarde de ani?

Ariana se uită la el.

— Nu înţelegi, Tomas? *Biblia* spune că universul s-a născut acum cincisprezece miliarde de ani.

— Şi ce-i cu asta?

— Şi ce-i cu asta? Ştii care sunt calculele actuale cu privire la vârsta universului?

— Păi... nu.

— Datele ştiinţifice spun că vârsta universului este undeva între zece şi douăzeci de miliarde de ani. Iar cincisprezece miliarde este chiar la mijloc. Ultimele calcule mai exacte chiar aproximează vârsta universului la cincisprezece miliarde de ani. De exemplu, o evaluare recentă de la NASA a situat vârsta universului foarte aproape de paisprezece miliarde de ani.

— Păi... E o coincidenţă curioasă.

Tenzing dădu din cap.

— Atât de curioasă, că l-a încurajat să continue calculele. S-a decis să compare ziua biblică cu evenimentele care se întâmplau în timpul acesta în univers.

— Şi ce a aflat? întrebă Ariana.

— Ah! Un lucru extrem de interesant. Budistul ridică degetul mare. Prima zi biblică are opt miliarde de ani. A început în urmă cu cincisprezece virgulă şapte miliarde de ani şi s-a terminat în urmă cu şapte virgulă şapte miliarde de ani. *Biblia* spune că în perioada aceea s-a făcut lumină şi că s-au creat cerut şi pământul. Noi deja ştim că în acest timp s-a produs Big Bangul şi că a fost creată materia. S-au format stelele şi galaxiile.

— Foarte bine, fu de acord Ariana. Şi apoi?

— A doua zi biblică a durat patru miliarde de ani şi s-a terminat în urmă cu trei virgulă şapte miliarde de ani. *Biblia* spune că Dumnezeu a făcut bolta cerească a doua zi. Astăzi ştim că în perioada aceea s-a format galaxia noastră, Calea Lactee şi Soarele care se vedeau pe boltă. Adică, tot ce era în jurul Pământului a fost creat în acea perioadă.

— Interesant. Şi a treia zi?

— A treia zi biblică, de două miliarde de ani, care s-au terminat în urmă cu unu virgulă şapte miliarde de ani, vorbeşte despre formarea pământului şi a apei şi despre apariţia plantelor. Datele ştiinţifice spun că Pământul s-a răcit în perioada aceea şi a apărut apa lichidă, căreia i-au urmat imediat apariţia bacteriilor şi a vegetaţiei marine, adică algele.

— Păi...

— A patra zi biblică a durat un miliard de ani şi s-a terminat în urmă cu şapte sute cincizeci de milioane de ani. *Biblia* spune că atunci au apărut luminile pe boltă, adică Soarele, Luna şi stelele.

— Staţi un pic, îl întrerupse Tomas. Dar Soarele şi stelele din

jurul nostru nu apăruseră a doua zi?

— Ba da, aprobă Tenzing. Dar nu erau încă vizibile.

— Cum adică nu erau vizibile? Nu înţeleg.

— Soarele şi stelele din Calea Lactee au apărut în a doua zi biblică, în urmă cu aproape şapte miliarde de ani, dar nu se vedeau de pe Pământ. *Biblia* spune că au început să se vadă în ziua a patra. Iar a patra zi corespunde exact perioadei în care atmosfera de pe Pământ a devenit transparentă, lăsând să se vadă cerul. Corespunde şi perioadei în care fotosinteza a început să degaje oxigen în atmosferă.

— Ah! Am înţeles.

Tenzing luă volumul enorm de lângă el şi consultă primele pagini.

— A cincea zi biblică a durat cinci sute de milioane de ani şi s-a terminat în urmă cu două sute cincizeci de milioane de ani. Puse degetul pe un rând din text. Scrie aici că, într-a cincea zi, Dumnezeu a spus: apele să fie pline de nenumărate fiinţe vii iar pe pământ să zboare păsări, sub bolta cerească. Se uită la cei doi vizitatori. Cum bine se poate vedea, studiile biologice şi geologice spun că în perioada aceea au apărut animalele multicelulare şi toată viaţa subacvatică, plus animalele zburătoare.

— Incredibil.

— Şi ajungem la a şasea zi biblică, ce a început în urmă cu două sute cincizeci de milioane de ani. Tibetanul se duse cu câteva rânduri mai jos. Conform *Biblie*i, Dumnezeu a spus: să dea pământul vieţuitoare după soiul lor, animale domestice, reptile şi animale sălbatice după soiul lor. Şi, mai apoi, Dumnezeu adaugă: să facem omul. Ridică privirea. Interesant, nu?

— Dar animalele există de mai bine de două sute cincizeci de milioane de ani, susţinu Ariana.

— Bineînţeles, fu de acord Tenzing. Dar nu acestea.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

Bodhisattva îşi fixă privirea asupra Arianei.

— Spuneţi-mi, domnişoară. Dacă ne gândim la biologie, ce s-a întâmplat în urmă cu exact două sute cincizeci de milioane de ani?

— Păi… a fost o uriaşă extincţie, nu?

— Întocmai, şopti tibetanul. În urmă cu două sute cincizeci de milioane de ani s-a petrecut cea mai mare extincţie de specii cunoscută, extincţia Permian. Dintr-un motiv încă necunoscut,

dar despre care se crede că ar avea legătură cu impactul unui mare corp ceresc asupra Antarcticii, aproape douăzeci şi cinci la sută din speciile existente s-au stins într-o clipită. Chiar o treime dintre insecte au dispărut, a fost singura dată când s-a întâmplat o extincţie în masă de insecte, în extincţia Permian, viaţa de pe Pământ a fost cel mai aproape de eradicarea totală. Acest cataclism uriaş s-a întâmplat cu exact două sute cincizeci de milioane de ani în urmă. Curios, în momentul în care a început a şasea zi biblică. Lăsă ideea să se aşeze. După această monumentală extincţie în masă, Pământul a fost repopulat. Se uită rapid în cartea deschisă pe care o avea în mâini. Aţi observat referinţa aceasta explicită despre cele care mişună după soiul lor?

— Să fie oare dinozaurii?

— Îţi lasă impresia asta, nu? De altfel, coincide cu perioada. Şi, atenţie, omul apare la sfârşit, adică la sfârşitul evoluţiei.

— E… e… surprinzător, comentă Ariana. Dar credeţi că asta înseamnă că nu a fost evoluţie, ci creaţie?

— Prostii! replică Tenzing. Evident că a fost evoluţie. Dar ce este interesant în această operă a lui Einstein e că istoria biblică a universului, dacă masori timpul conform frecvenţei luminii prevăzute de teoria Big Bang, se potriveşte cu istoria ştiinţifică a universului.

Tomas tuşi ca să îşi dreagă vocea.

— Şi acesta este deci conţinutul manuscrisului lui Einstein?

— Da.

— Atunci înseamnă că el credea că *Biblia* are dreptate…

Bodhissatva dădu din cap.

— Nu chiar.

— Nu? Păi atunci?

— Einstein nu credea în Dumnezeul din *Biblie*, nu credea într-un Dumnezeu meschin, gelos şi vanitos care cere credinţă şi adoraţie. Credea că Dumnezeu din *Biblie* este o construcţie umană. În acelaşi timp, a ajuns la concluzia că înţelepciunea străveche ascundea câteva adevăruri profunde şi a început să creadă că Vechiul Testament ascundea un mare secret.

— Un mare secret? Ce secret?

— Dovada existenţei lui Dumnezeu.

— Care Dumnezeu, acela meschin, vanitos şi gelos?

— Nu. Adevăratul Dumnezeu. Forţa inteligentă care stă în spatele tuturor lucrurilor. Brahman, Dharmakaya, Tao. Unul care se dezvăluie multiplu. Trecutul şi viitorul, Alfa şi Omega, yin şi

yang. Acela care are mii de nume şi nu este nici unul, fiind toate. Acela care îmbracă haina lui Shiva şi dansează dansul cosmic. Acela care e imuabil şi permanent, mare şi mic, etern şi efemer, viaţă şi moarte, tot şi nimic. Cuprinse cu braţele tot ce era în jurul lui. Dumnezeu.

— Einstein credea că Vechiul Testament ascundea dovada existenţei lui Dumnezeu?

— Nu.

Tomas se uită la Tenzing uluit.

— Scuzaţi-mă, dar nu înţeleg. Am crezut că aţi spus că Einstein credea că *Biblia,* ascundea acest secret.

— La început a crezut asta, da.

— Şi apoi a renunţat să mai creadă?

— Nu.

— Atunci? Nu înţeleg.

— Păi pur şi simplu a dispărut secretul.

— Cum aşa?

— Einstein a descoperit dovada.

Se lăsă o linişte scurtă, timp în care Tomas analiză implicaţiile acestei revelaţii.

— El a descoperit dovada aceasta?

— Da.

— Dovada existenţei lui Dumnezeu?

— Da.

— Sunteţi sigur?

— Absolut! El a descoperit formula care stă la baza tuturor lucrurilor. Formula care generează universul, care explică existenţa, care face ca Dumnezeu să fie ceea ce este.

Tomas şi Ariana se priviră, iraniana păru mirată, dar nu făcu nici un comentariu. Istoricul se uită din nou la bătrânul tibetan.

— Şi unde este formula aceasta?

— În manuscris.

— În *Die Gottesformel*?

— Da.

Tomas se uită la Ariana. Femeia ridică din umeri, ca şi cum ar fi spus că nu găsise nimic când citise documentul.

— În ce loc din manuscris?

— Este ascunsă.

Istoricul se scărpină în bărbie, gânditor.

— Dar din ce cauză a ascuns Einstein asta? Nu credeţi că, dacă el chiar a descoperit dovada existenţei lui Dumnezeu, lucrul cel mai natural era să o spună în toate cele patru zări? Din ce

motiv voia să ascundă o descoperire aşa de… aşa de extraordinară?

— Pentru că trebuia să mai confirme câteva lucruri.

— Ce anume?

Tenzing respiră adânc.

— Toată această cercetare s-a petrecut între 1951 şi 1955, anul în care Einstein a murit. Problema e că acele frecvenţe de lumină generată de Big Bang nu erau, pe vremea aceea, decât nişte supoziţii teoretice făcute cu puţin timp înainte, în 1948. Cum putea autorul teoriilor relativităţii să afirme fără tăgadă că cele şase zile ale Creaţiei corespundeau celor cincisprezece miliarde de ani de existenţă a universului, dacă aceste calcule se bazau pe nişte frecvenţe a căror existenţă nu era altceva decât o pură ipoteză academică? Mai mult, pe vremea aceea nu existau calcule atât de precise despre vârsta universului, cum avem acum. Nu uitaţi că, pe de altă parte, comunitatea ştiinţifică a vremii aceleia punea teoria Big Bang pe acelaşi plan cu teoria universului etern. Astfel fiind situaţia, cum putea Einstein să-şi rişte reputaţia?

Tomas dădu afirmativ din cap.

— Înţeleg…

— Einstein considera că nu putea să cadă în ridicol şi de aceea şi-a luat două precauţii. Prima a fost să lase toate descoperirile sale într-un manuscris pe care l-a denumit *Die Gottesformel.* Fiindu-i teamă că documentul avea să încapă pe mâini greşite, a avut grijă să cripteze subtil textul, să împiedice orice persoană să-l înţeleagă, în afara mea şi a lui Augusto. Ca măsură suplimentară, a cifrat în mod explicit existenţa lui Dumnezeu, folosind un sistem dublu de cifrare.

— Cifrare dublă?

— Da.

— Şi care este cheia?

Tenzing dădu din cap.

— Nu ştiu, spuse. Ştiu doar că prima are legătură cu numele lui.

— Cu numele lui Einstein?

— Da.

— Păi, şopti Tomas, gândindu-se la informaţia aceasta. Trebuie să văd mai îndeaproape. Se uită din nou fix la tibetan. Şi unde se află mesajul acela cifrat? Iar şarada aceea este scrisă mai pe la sfârşitul manuscrisului?

— Da.

— Aceea cu „see sign” şi încă alte câteva litere?

— Exact.

— Sunt şase litere în două grupuri, care încep cu un semn de exclamaţie, îşi aminti Ariana, care ţinea minte secvenţa. *!ya ovqo.*

— Asta trebuie să fie, admise Tenzing. După cum vă puteţi imagina, nu-mi mai aduc aminte. Au trecut deja mulţi ani.

— Înţeleg, spuse Tomas. Acestea au fost precauţiile pe care el şi le-a luat?

— Nu, răspunse tibetanul. Criptarea manuscrisului a fost doar prima precauţie. Einstein nu voia să-şi asume riscuri şi, când ne-a dat manuscrisul, ne-a pus să facem o a doua promisiune. Documentul putea fi făcut public doar dacă teoria Big Bang avea să fie confirmată şi frecvenţele luminii primordiale, descoperite. Mai mult, ne cerea să continuăm cercetările ca să căutăm o a doua cale de a confirma existenţa lui Dumnezeu.

— O altă cale? Ce altă cale?

— Era treaba noastră să o descoperim, replică Tenzing. Lao Tzu a spus: când un drum ajunge la un capăt, schimbă, după ce ai schimbat, mergi înainte.

— Asta ce înseamnă?

— Înseamnă că eu şi Augusto am luat-o pe drumuri diferite ca să ajungem la aceeaşi destinaţie. După ce Einstein a murit, m-am întors în Tibet şi am venit în mănăstirea Tashilhunpo, unde am explorat calea mea de confirmare a existenţei lui Dumnezeu. După o viaţă de meditaţie, am atins lumina. M-am confundat cu Dharmakaya şi am devenit bodhisattva.

— Iar profesorul Siza?

— El şi-a urmat drumul lui. Manuscrisul a rămas la el şi el a explorat calea lui de confirmare a existenţei lui Dumnezeu.

— Ce cale era aceasta?

— Calea lui Augusto era cea a ştiinţei occidentale, evident. Calea fizicii şi a matematicii.

— Şi apoi ce s-a mai întâmplat?

Tenzing surâse.

— Cerinţele lui Einstein pentru dezvăluirea manuscrisului au fost îndeplinite.

— Ah, da? Ce înseamnă asta?

— Primul pas a fost la zece ani după moartea lui Einstein. În 1965, doi astrofizicieni testau o antenă de comunicaţii în New Jersey, când au dat peste un zgomot de fond care provenea din toate colţurile universului. Credeau că este o defecţiune a

antenei, dar, după ce au contactat o echipă de oameni de ştiinţă de la Universitatea din Princeton, au înţeles ce era zgomotul acela. Era vorba despre lumina primordială prevăzută de teoria Big Bang şi folosită de Einstein pentru calcularea vârstei universului. Fenomenul acesta este numit astăzi radiaţie cosmică de fond şi constituie înregistrarea în microunde a primei lumini emise de univers care a ajuns până la noi. Este un fel de ecou al Big Bangului, dar poate fi folosită acum ca ceas cosmic.

— Am auzit despre asta, spuse Tomas, recunoscând istoria. Nu este zgomotul acela de fond care apare la televizor când nu este fixat canalul?

— Da, confirmă tibetanul. Un procent din acest zgomot vine de la radiaţia cosmică de fond.

— Deci, odată cu descoperirea luminii primordiale, au fost create condiţiile pentru publicarea manuscrisului...

— Nu. Doar prima a fost satisfăcută. Lipsea a doua.

— Descoperirea celei de-a doua căi de demonstrare a existenţei lui Dumnezeu?

— Da. Tenzing duse mâna la piept. Cu ajutorul drumului cu opt căi al lui Buda, eu mi-am urmat calea şi am satisfăcut această condiţie.

— Iar profesorul Siza?

— El şi-a urmat calea lui la Universitatea din Coimbra.

— Şi a satisfăcut cea de-a doua condiţie?

Bodhisattva aşteptă puţin până să răspundă.

— Da, spuse, în sfârşit.

Tomas şi Ariana se aplecară în faţă, foarte atenţi.

— Scuzaţi-mă, spuse istoricul. Spuneţi că profesorul Siza a găsit o altă metodă de a demonstra existenţa lui Dumnezeu?

— Da.

— Dar... cum?

Tenzing oftă.

— La începutul anului, am primit o vedere de la prietenul meu Augusto prin care mi-a dat vestea. Mi-a spus că erau satisfăcute cele două condiţii impuse în 1955 de maestrul nostru. După cum vă puteţi imagina, am fost extrem de mulţumit, i-am răspuns imediat şi l-am invitat să vină să împărtăşească cu mine vestea asta mare.

— Am văzut ilustrata, spuse Tomas. El a venit aici?

Bătrânul tibetan întinse braţul şi atinse trunchiul arborelui cu palma.

— Da. A venit la Tashilhunpo şi ne-am aşezat chiar aici, în

acest loc, chiar sub acest copac.

— Şi?

— În legătură cu prima precauţie, apăruseră date adiţionale. Un satelit numit COBE, lansat de NASA ca să măsoare radiaţia cosmică de fond din afara atmosferei terestre, a detectat, în 1989, mici variaţii ale temperaturii acestei radiaţii, corespunzând fluctuaţiilor din densitatea materiei, care explicau naşterea stelelor şi a galaxiilor. Un alt satelit şi mai dezvoltat, WMAP, trimite din 2003 noi date despre radiaţia cosmică de fond cu dezvăluiri şi mai detaliate despre naşterea universului. Noua informaţie a confirmat că universul s-a născut dintr-o explozie brutală iniţială care s-a petrecut acum aproximativ paisprezece miliarde de ani.

— Şi a doua precauţie?

— Augusto mi-a spus că finalizase studiile despre cea de-a doua cale. Există acum o a doua metodă ştiinţifică de demonstrare a existenţei lui Dumnezeu.

— Şi care e?

Bodhisattva deschise larg braţele, într-un gest de neputinţă.

— Nu mi-a spus. Mi-a spus doar că se pregătea să facă public anunţul şi voia ca, dacă aş fi fost contactat de comunitatea ştiinţifică, să confirm că fusesem martor la cercetarea lui Einstein.

— Şi dumneavoastră ce-aţi spus?

— Bineînţeles că am fost de acord. Dacă el îmi cerea doar să spun adevărul, făceam asta.

Se făcu linişte.

— Şi a doua dovadă?

— Nu ştiu.

Tomas şi Ariana se uitară unul la altul, simţind că se aflau foarte aproape de sfârşit.

— Şi nu există vreo cale să aflăm?

— Ba da.

— Pardon?

— Există o metodă de a afla.

— Care?

— Nu vă imaginaţi?

— Eu? Nu.

— Nagarjuna a spus: dependenţa reciprocă este izvorul fiinţei şi a naturii lucrurilor, iar acestea nu sunt nimic în sine.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

Bodhisattva surâse.

— Augusto avea un asistent cu care lucra.

— Profesorul Luis Rocha, îl identifică Tomas. Îl cunosc, ce-i cu el?

— El ştie tot.

XXXV

Coada călătorilor extracomunitari era enormă şi lentă, dar Tomas spera să evite problema. O lăsă pe Ariana la coadă şi se apropie de ghişeele poliţiei de frontieră, încercând să vadă dacă telefoanele pe care le dăduse înainte de a pleca din Lhasa produseseră efectele stabilite. Nu detectă persoana pe care o aştepta şi, nervos, puse mâna pe telefon şi îl deschise; mai trebui să aştepte ca să intre în reţea şi abia când forma numărul văzu chipul familiar apărând de după ghişee.

— *Hi*, Tomas, îi salută Greg Sullivan cu aerul lui aranjat şi curăţel care-l făcea să arate ca un mormon. Aici sunt.

Proaspătul sosit răsuflă uşurat.

— Bună, Greg! exclamă cu un surâs larg. S-a rezolvat tot?

Ataşatul american îi făcu semn unul bărbat scund, burtos, cu mustaţă neagră, apoi amândoi trecură bariera de frontieră şi veniră la Tomas.

— Dumnealui este mister Moreira, director al Serviciilor pentru Străini şi Frontiere de aici, din aeroport, spuse Greg, prezentându-l pe necunoscut.

Se salutară, iar Moreira merse direct la subiect.

— Unde este doamna respectivă? întrebă responsabilul SSF, uitându-se atent la coada cu pasageri extracomunitari.

Tomas făcu un gest cu capul, iar Ariana plecă de la coadă şi se alătură celor trei bărbaţi. După ce se făcură prezentările, Moreira îi conduse afara din zona vamală şi merse într-un birou mic, lăsând-o pe iraniană să intre prima. Tomas făcu un pas să intre cu ea, dar omuleţul se puse în calea lui.

— Doar o să rezolv problema birocratică cu doamna, spuse politicos, dar ferm. Dumneavoastră, domnilor, puteţi să aşteptaţi aici.

Tomas rămase în faţa uşii, un pic contrariat şi o văzu pe geam pe Ariana cum se aşeza şi completa teancurile de hârtii pe care Moreira i le tot dădea.

— Totul este sub control, spuse Greg.

Americanul îşi potrivi cravata roşie.

— Ascultă, Tomas, explică un pic ce se întâmplă, îi ceru. Când m-ai sunat din Lhasa, nu am înţeles foarte bine toate detaliile.

— Nu le-aţi înţeles pentru că nu vi le-am spus. Nu se putea la

telefon, nu?

— Evident. Atunci ce se întâmplă?

— Ce să se întâmple? Am umblat cu toţii după ceva ce nu există.

— Ah, da? Ce?

— Formula pentru construirea facilă a unei bombe atomice ieftine. Formula aceasta nu există.

— Nu există? Cum aşa?

— Nu există, vă spun eu!

— Atunci ce este manuscrisul acela care îl îngrijorează aşa de mult pe mister Bellamy?

— Este un document criptat în care Einstein a demonstrat că *Biblia,* a înregistrat istoria universului şi în care a inclus o formulă care se presupune că demonstrează existenţa lui Dumnezeu.

Pe chipul lui Grec se citea neîncrederea.

— Dar despre ce vorbeşti acolo?

— Vorbesc despre *Formula lui Dumnezeu.* Manuscrisul lui Einstein care se află în posesia iranienilor nu este un document despre arme nucleare, aşa cum se credea, ci mai degrabă un text despre Dumnezeu şi despre dovada pe care o face *Biblia* despre existenţa Lui.

Americanul dădu din cap, ca şi cum mintea îi era prea leneşă şi încerca să o trezească.

— *Sorry,* Tomas, dar asta nu are nici un sens. Deci Einstein a făcut un document în care spune că *Biblia* demonstrează existenţa lui Dumnezeu. Dar asta poate să-ţi spună orice copil de clasa a patra…

— Greg, nu înţelegi, spuse Tomas nerăbdător şi obosit. Einstein a descoperit că *Biblia* a expus creaţia universului cu informaţii pe care abia acum ştiinţa, recurgând la fizica cea mai avansată, le-a demonstrat ca fiind adevărate. De exemplu, *Biblia* stabileşte că Big Bangui s-a întâmplat acum cincisprezece miliarde de ani, lucru pe care îl confirmă acum sateliţii care studiază radiaţia cosmică de fond. Întrebarea este: cum puteau autorii Vechiului Testament să ştie asta în urmă cu mii de ani?

Greg rămase sceptic în continuare.

— *Biblia* spune că Big Bangui s-a întâmplat în urmă cu cincisprezece miliarde de ani? se miră. N-am auzit niciodată de aşa ceva. Făcu o mişcare cu buzele. Îmi amintesc doar de cele şase zile ale Creaţiei…

Tomas oftă, disperat.

— Îţi explic apoi în detaliu.

Americanul se uită un moment îndelungat la el.

— Păi… şopti. Pe mine mă interesează problema bombei atomice. Eşti sigur că manuscrisul lui Einstein nu conţine formula unei bombe atomice de fabricaţie simplă?

— Da.

— Dar ai văzut manuscrisul?

— Desigur. În Teheran.

— Asta ştiu deja. Dar vreau să ştiu dacă l-ai citit.

— Ah, nu! Nu l-am citit.

— Şi atunci cum poţi să fii sigur de ceea ce spui?

— Pentru că am vorbit cu un fizician tibetan care a lucrat cu Einstein şi cu profesorul Siza în Princeton.

— Şi el a spus că nu este vorba despre bomba atomică în manuscris?

— Da.

— Şi tu ai confirmat informaţia asta?

— Da.

— Cum?

Tomas arătă cu capul spre biroul directorului SSF.

— Ariana a citit manuscrisul original şi a confirmat că totul se potriveşte.

Greg se întoarse şi o privi pe iraniană pe geam cum completa documentele pentru imigranţi.

— Deci ea a citit manuscrisul?

— Da.

Ataşatul american se uită îndelung la Ariana, gânditor, până să ia o decizie.

— Scuză-mă, Tomas. Trebuie să merg să mă ocup de câteva detalii.

Scoase mobilul şi se îndepărtă, dispărând pe coridoarele aeroportului din Lisabona.

A durat o eternitate rezolvarea birocraţiei, tot felul de hârtii, telefoane din ce în ce mai multe şi ştampile puse pe documente. Greg se întoarse între timp şi, puţin timp după aceea, a fost chemat în biroul directorului SSF. Tomas se uita la ei pe geam cum vorbeau, până ce americanul şi iraniana îl salutară pe Moreira şi se îndreptară spre uşă.

— Ea o să rămână la noi, anunţă Greg după ce ieşi din cabinet.

— Cum adică, la voi? se miră Tomas.

— Vreau să spun la noi, la Ambasada Americană.

Istoricul se uită la ataşat cu un aer intrigat.

— Nu înţeleg! exclamă. Actele nu sunt în regulă?

— Ba da! Bineînţeles că sunt! Dar ea rămâne cu noi. Merge acum la Ambasadă.

Tomas se uita la Ariana, care părea speriată și apoi la Greg fără să priceapă foarte bine ideea.

— Ea? Merge la Ambasadă? Cu ce scop?

Ataşatul ridică din umeri.

— Trebuie să o interogăm.

— Să o interogaţi? Dar… despre ce să o interogaţi?

Greg îşi puse mâna pe umărul lui, aproape paternal.

— Ascultă, Tomas. Doamna Pakravan este o persoană cu responsabilităţi în cadrul programului nuclear iranian. Trebuie să o interogăm, nu?

— Dar ce înseamnă să o interogaţi? Să vorbiţi o oră cu ea?

— Nu, spuse americanul. O să vorbim vreo câteva zile cu ea.

Tomas deschise gura, perplex.

— Să o interogaţi mai multe zile? Nici vorbă de aşa ceva! Întinse mâna şi o apucă de mână pe Ariana. Hai, mergem!

O trase spre el, încercând să plece, dar Greg îl opri.

— Tomas, nu îngreuna lucrurile…

Istoricul se uită la el nervos.

— Scuză-mă, Greg. Dar trebuie să fie vreo greşeală aici. Voi îngreunaţi lucrurile care de fapt nu sunt deloc complicate.

— Ascultă, Tomas…

— Nu, voi să mă ascultaţi! îl împunse în piept cu degetul arătător. Am stabilit la telefon că Ariana poate să vină în Portugalia şi că voi o să vă ocupaţi de tot. Am stabilit că ea va fi liberă şi că voi ne veţi oferi protecţie împotriva iranienilor. Vă rog să vă îndepliniţi promisiunea!

— Tomas, spuse Greg răbdător. Noi am stabilit toate astea presupunând că ne veţi da secretul manuscrisului lui Einstein.

— Păi vi l-am dat deja.

— Atunci, care este formula lui Dumnezeu?

Tomas rămase perplex, căutând un răspuns şi negăsind nici unul.

— Păi… trebuie să descopăr asta…

Chipul lui Greg se destinse într-un surâs triumfal.

— Păi vezi? Nu ţi-ai îndeplinit partea ta.

— Dar o să o îndeplinesc.

— Da, te cred. Problema e că încă nu ai făcut-o, iar, cât timp tu nu-ţi faci partea ta din înţelegere, nu poţi să emiţi pretenţii, nu-i aşa?

Tomas nu-i dădu drumul Arianei, care îl implora din ochi să o

ajute.

— Ascultă, Greg, din cauza poveştii ăsteia am stat câteva zile într-o închisoare din Teheran şi am fost sechestrat de nişte gorile în Lhasa. Mai mult, diavolii ăştia împieliţaţi încă se mai ţin scai de mine, aşa că nu e nimeni nici mai motivat şi nici mai interesat să dezlege misterul şi să pună capăt nebuniei. După ce am trecut prin toate astea, îţi cer doar să o laşi pe Ariana să meargă cu mine la Coimbra. Nu-ţi cer prea mult, nu?

Doi bărbaţi masivi se apropiară în acel moment şi îl salutară milităreşte pe Greg. Era evident că erau paznici de la Ambasada SUA din Lisabona, probabil soldaţi în civil, chemaţi la aeroport să o escorteze pe Ariana.

Tomas o îmbrăţişă imediat pe Ariana, de parcă aşa se obliga să o apere de tot şi de toate cele ce aveau să vină. Ataşatul se uită la cuplu şi dădu din cap.

— Înţeleg tot, serios că înţeleg, spuse. Am ordinele mele pe care nu pot să nu le îndeplinesc. Am informat la Langley despre ceea ce mi-a spus mai devreme, iar ei au contactat autorităţile portugheze şi mi-au dat noi ordine. Doamna Pakravan este invitata noastră şi va trebui să ne însoţească la ambasadă.

— Nici vorbă.

— O să vină cu noi, pronunţă Greg sentinţa. De preferat de bună voie.

Tomas o strânse şi mai tare pe Ariana.

— Nu.

Americanul oftă.

— Tomas, nu îngreuna lucrurile.

— Voi le îngreunaţi.

Greg făcu un gest cu capul, iar cei doi paznici îl apucară pe Tomas, îi suciră braţul şi îl împinseră cu uşurinţa cu care ar fi ridicat un fulg. Istoricul se aplecă, făcând un efort disperat să-şi elibereze braţul, dar simţi lovitura în ceafă şi căzu pe podea. O auzi pe Ariana ţipând şi, deşi era ameţit, încercă să se ridice, dar un braţ tare ca oţelul îl ţinu imobilizat.

— Lasă, Tomas, o auzi zicând, cu vocea ciudat de calmă, aproape maternă. O să fiu bine, nu-ţi face griji. Îşi schimbă tonul vocii şi deveni tăioasă. Lăsaţi-l în pace, aţi auzit? Nici să nu îndrăzniţi să-l atingeţi.

— Staţi liniştită, doamnă. O să fie bine. Veniţi cu mine.

— Ia mâna de pe mine, porcule. O să merg singură.

Vocile se îndepărtară până ce nu se mai auziră. Doar atunci paznicul care îl ţinea la pământ, cu faţa lipită de granitul rece, îl

eliberă, lăsându-l să ridice capul şi să se uite în jurul lui. Simţi că ameţeşte şi încercă să se orienteze. Văzu pasageri cu cărucioare şi cu valize în mâini care îl priveau dezaprobator şi îl zări pe paznicul american cum se îndepărtează calm pe coridor, spre zona de ridicare a bagajelor. Se uită în toate direcţiile, în căutarea siluetei cunoscute a iranienei şi, oricâte eforturi ar fi făcut, nu văzu nimic. Se ridică cu dificultate. În picioare, îşi învinse cu greu o stare de ameţeală, se uită la terminal, atent, în stânga şi-n dreapta, dar fu nevoit să accepte realitatea.

Ariana dispăruse.

Ora următoare şi-o petrecu dând frenetic telefoane. Vorbi din nou cu directorul SSF din aeroportul din Lisabona şi sună la Ambasada SUA. Încercă să tragă sfori cu ajutorul administraţiei de la Fundaţia Gulbenkian şi al Rectoratului Universităţii Nova, sună chiar şi la Langley să încerce să vorbească cu Frank Bellamy.

Toate dădură greş.

Adevărul e că Ariana fusese luată şi era acum departe de el. Ca şi cum un zid opac se ridicase în jurul femeii pe care o iubea, izolând-o de lume şi de el, închizând-o dincolo de zidurile apărate care ascundeau Ambasada SUA din Lisabona.

Se aşeză pe o bancă de la sosiri şi îşi frecă faţa cu mâinile. Se simţea disperat şi neputincios. Ce putea să facă acum? Cum să sfărâme bariera neaşteptată care îl separa de Ariana? Şi ea cum se simţea? Trădată? Oricât s-ar fi gândit la alternative, putea doar vag să prevadă cum vor decurge lucrurile. Trebuia să dezlege complet misterul manuscrisului lui Einstein. Nu mai avea altă opţiune.

Dar ce mai trebuia să facă? Deci, pe de o parte, trebuia să cunoască cea de-a doua cale descoperită de profesorul Siza. Pe de altă parte, mai era problema nerezolvată cu mesajul cifrat din document, acela care se presupunea că ascundea formula lui Dumnezeu. Cum îi spusese Tenzing? A, da. Era formula pe care se bazau toate. Formula care genera universul, explica esenţa şi făcea ca Dumnezeu să fie ceea ce este.

Băgă mâna în buzunar şi scoase hârtia pe care scrisese de mână în Teheran mesajul cifrat. Sus era poemul deja descifrat. Iar jos, de parcă ar fi râs de el, enervant de amuzat pentru că îşi păstra ascuns ciudatul său secret, îl privea ultimul cifru.

See sign
!ya ovqo

Cum naiba să descifreze şarada aceasta? se întrebă. Făcu un efort să-şi amintească ce spusese bodhisattva despre metoda folosită de Einstein ca să ascundă mesajul. Dacă îşi amintea bine, Tenzing vorbise despre un sistem de cifrare dublă şi de folosirea...

Mobilul sună.

Cumva eforturile lui începeau să dea rezultate? Cumva găsise o soluţie care să deschidă cuşca în care o băgaseră americanii pe Ariana?

Aproape tremurând de nervozitate, scoase mobilul din buzunar şi apăsă tasta verde.

— Alo?

— Alo? Tu eşti, Tomas?

Era mama.

— Da, mamă, spuse, ascunzându-şi cu greu dezamăgirea. Eu sunt.

— Ah, fiule! Ce bine că te găsesc! Am fost aşa de speriată, că nu-ţi închipui...

— Sunt aici. Ce este?

— Aveam aşa de mare nevoie să vorbesc cu tine! M-am săturat să te sun, iar tu să nu răspunzi şi să nu spui nimic! E incredibil!

— Hai, mamă, ştiai foarte bine că eram în Tibet!

— Dar puteai să spui ceva, nu?

— Şi ţi-am spus.

— Doar în ziua în care ai ajuns acolo. Apoi n-ai mai dat nici un semn.

— Mamă, ce vrei? A fost o nebunie acolo, de nici nu vrei să ştii, iar adevărul e că nici nu am avut timp să te sun. Bine, asta e! Dar sunt aici, nu?

— Mulţumesc lui Dumnezeu, fiule! Mulţumesc lui Dumnezeu!

Doamna Graca începu să plângă la capătul celălalt al liniei, iar Tomas îşi schimbă atitudinea, din plictisit, deveni preocupat.

— Hei, mamă! Ce se întâmplă?

— Tatăl tău...

— Ce se întâmplă cu tata?

— Tatăl tău...

— Da?

— Tatăl tău a fost internat.

— Tata a fost internat?

— Da. Ieri.

— Unde?
— La spitalul universitar.
Mama plângea în hohote la capătul celălalt al liniei.
— Mamă, stai liniştită.
— Mi-au spus să mă pregătesc.
— Ce?
— Mi-au spus că o să moară.

XXXVI

Mirosul caracteristic de spital, aroma aceea uşor aseptică, ce părea că pătrunde în pereţii albi, îl făcu pe Tomas să se foiască neliniştit pe banca lui. Se uită într-o parte şi, cu un gest duios, mângâie buclele blonde ale mamei, culoarea părului fiind în acelaşi timp naturală şi artificială; artificială pentru că era vopsită, naturală pentru că era culoarea din tinereţe. Doamna Graca ţinea o batistă în mână şi avea ochii roşii, dar părea să se controleze; ştia că atunci îşi va revedea soţul, trebuia să se prezinte încrezătoare, pozitivă, plină de energie, iar acest lucru îi dădea forţa să-şi controleze spaima care o măcina.

Simţiră o mişcare la uşă. Un bărbat chel, în halat alb şi cu ochelari de vedere intră în sală şi veni la ei. O sărută pe doamna Graca pe ambii obraji şi îi întinse mâna lui Tomas.

— Ricardo Gouveia, se prezentă. Ce faceţi?

Era medicul tatălui său.

— Bună ziua, domnule doctor. Sunt fiul profesorului Noronha.

— Ah! Aventurierul! surâse medicul. Părinţii vorbesc foarte mult despre dumneavoastră!

— Da? Şi ce vă povestesc?

Gouveia îi făcu cu ochiul.

— N-aţi auzit niciodată că discuţiile dintre pacienţi şi medici sunt confidenţiale?

Medicul le făcu semn să îl urmeze şi îi duse într-un cabinet mic, unde trona un manechin uman cu măruntaiele la vedere. Îi invită să se aşeze în faţa biroului şi el se aşeză pe scaunul lui. Se uită pe câteva hârtii şi abia după câteva minute înfruntă privirile neliniştite care îl cercetau cu atenţie. Părea că vrea să tragă de timp, dar până la urmă ridică privirea.

— Îmi pare rău să vă spun, dar nu sunt mari modificări în starea soţului dumneavoastră, spuse Gouveia, întorcându-se către doamna Graca. E la fel ca ieri. Pot să adaug doar că starea lui pare stabilă.

— Şi asta e bine? întrebă ea, foarte nervoasă.

— Bine… cel puţin nu e rău.

— Manuel poate să respire, domnule doctor?

— Cu greu, replică medicul. Îi administrăm oxigen şi medicamente care dilatează căile respiratorii, ca să-i uşurăm

problema, dar dificultăţile continuă.

— Ah! Sfântă Fecioară! se sperie doamna Graca, intrând în panică. Suferă mult, nu?

— Nu, asta nu.

— Spuneţi-mi adevărul, vă rog.

— Vă asigur că nu suferă. A venit cu dureri ieri, aşa că i-am dat un narcotic foarte puternic care i-a luat durerea destul de mult.

Dona Graca îşi muşcă buza de jos.

— Domnule doctor, credeţi că nu scapă de asta, nu?

Gouveia oftă.

— Soţul dumneavoastră are o boală foarte gravă, doamna Graca. Nu trebuie să uităm asta. În locul dumneavoastră, după cum v-am spus şi ieri, m-aş pregăti pentru ce e mai rău. Îşi muşca buza. Oricum, nu e imposibil ca starea lui să nu se amelioreze... Sunt multe poveşti cu situaţii dramatice, care s-au inversat în ultimul moment. Cine ştie, se poate întâmpla şi acum. Dar, oricum, mi se pare că trebuie să privim situaţia cu realism şi cu seninătate. Luă o mină resemnată. Aşa e viaţa, nu? Câteodată trebuie să acceptăm situaţia, chiar când ne este foarte greu.

Tomas, care până atunci tăcuse, se mişcă pe scaun neliniştit.

— Domnule doctor, puteţi să-mi explicaţi exact ce se întâmplă cu tatăl meu?

— Tatăl dumitale are un carcinom de celule scuamose, în a patra fază, îi răspunse medicul, vizibil uşurat că poate să intre în explicaţii tehnice, teren pe care se simţea mai în largul său.

— Un cancer la plămâni, nu?

— Un cancer la plămâni care deja s-a întins în tot corpul. Are metastaze în creier, în oase, iar acum şi în ficat.

— Şi nu se poate vindeca?

Medicul dădu din cap.

— Mă tem că nu.

— Dar tratament?

— Pentru stadiul în care se află tatăl dumitale, se pare că nu există tratament. În mod normal acest tip de cancer se tratează chirurgical, dar nu şi în faza a patra, când s-a extins în tot corpul. Atunci când cazul devine inoperabil, ne întoarcem la radioterapie, ceea ce a făcut tatăl dumitale în ultima vreme.

— Şi care este obiectivul radioterapiei? Să-l vindece?

— Nu, după cum v-am spus deja, nu văd şanse de vindecare. Arătă în sus cu un gest vag. În afară de o intervenţie divină, desigur. Uneori se întâmplă şi miracole.

— Şi atunci la ce e bună radioterapia? Să mai câştigi timp?

— Da, reuşeşte doar să încetinească evoluţia bolii. Mai mult, e bună şi pentru controlul durerii din oase. Se ridică şi arătă două puncte de pe manechinul de plastic în mărime naturală de lângă birou. Pe de o parte, atenuează aici sindromul venei cave superioare şi compresia medulară spinală. Se aşeză din nou. Bineînţeles că radioterapia are şi dezavantajele ei, nu? Unul dintre ele este inflamarea plămânilor, care provoacă tuse, febră şi dispnee.

— Dis şi mai cum?

— Dispnee, respiraţie dificilă.

— Ah, da? Şi cum trataţi efectele acestea?

— Prin administrarea unor medicamente numite corticosteroide, ca prednisonul, care atenuează simptomele.

— Şi cu cât timp se reuşeşte prelungirea vieţii în situaţia aceasta?

Medicul schiţă o expresie nehotărâtă.

— Păi… depinde de la caz la caz. Unii rezită mai mult, alţii mai puţin. E greu de spus…

— Dar care este media?

Gouveia strânse din buze, gânditor.

— Uitaţi, eu aş spune că supravieţuirea după cinci ani este mai mică de zece procente. Poate chiar în jur de cinci.

— La naiba! şopti Tomas şocat. Aşa de puţin?

— Da. Medicul se scărpină în barbă. Şi cel mai rău, cancerul la plămâni este o neoplazie foarte frecventă, ştiţi? E cauza principală a decesului din cauza cancerului. Una din trei persoane care mor de cancer, moare de cancer la plămâni.

— Ah, da? Dar care e cauza?

Gouveia ridică din umeri.

— Care să fie? Fumatul evident.

— Tata fuma mult, într-adevăr, aprobă Tomas, cufundat în amintirile copilăriei. Îmi amintesc că-l vedeam printre ecuaţiile lui într-un nor de fum. Dumnezeule, nici nu ştiu cum putea să respire!

— Asta are un preţ, spuse medicul. Puţini oameni ştiu, dar aproape nouăzeci la sută din cazurile de cancer la plămâni sunt provocate de fumat. Fumătorii riscă de paisprezece ori mai mult să facă acest cancer decât nefumătorii. De paisprezece ori.

Tomas oftă.

— Bine, bine, izbucni cu o mină uşor iritată. Ultimul lucru de care avem nevoie acum este o lecţie de morală despre efectele

nocive ale fumatului, nu credeţi? Ce-i făcut, e bun făcut.

— Scuzaţi-mă, spuse medicul, îngrijorat că mersese prea departe. Nu făceam altceva decât să răspund la întrebările dumneavoastră.

— Desigur.

Doamna Graca se foi pe locul ei.

— Doctore Gouveia, nu se poate să-l vedem pe soţul meu?

Medicul se ridică de pe scaunul lui, încheind astfel întâlnirea.

— Sigur că da, doamna Graca, spuse plin de amabilitate. Asistenta o să vă cheme la momentul potrivit, bine?

— Şi când va fi asta?

— Când o să se trezească.

Asistenta intră în grabă în sala de aşteptare. Avea pe halat, pe piept, o plăcuţă unde scria că o cheamă Berta şi avea un aer îngrijit, profesionist. Le făcu un semn şi se prezentă.

— Vă rog, spuse. S-a trezit deja.

— Putem să-l vedem?

— Desigur, urmaţi-mă, vă rog.

Merseră pe coridor, încercând să ţină pasul cu cel rapid al Bertei. Tomas se grăbi un pic şi ajunse lângă ea.

— Cum se simte?

— Tocmai s-a trezit. Este conştient.

— Bine, dar eu aş vrea să ştiu cum se simte.

Asistenta se uită dintr-o parte la el.

— Este… în fine… nu se simte bine. Dar nu are nici o durere.

— Măcar asta.

Berta mai făcu câţiva paşi rapizi, cu aerul ei profesionist, dar până la urmă se uită la Tomas.

— Să ştiţi că este foarte slăbit şi foarte obosit, spuse, cu vocea mai destinsă. Să nu abuzaţi, aţi înţeles?

— Da.

— Pare că a ajuns într-o fază de împăcare.

— De împăcare?

— Da, de împăcare cu moartea. În general, doar pacienţii în vârstă ajung în faza aceasta când sunt în stare terminală. Celor mai tineri le este foarte greu să accepte moartea, e ceva îngrozitor. Dar unii dintre cei mai în vârstă, dacă sunt persoane mature din punct de vedere emoţional şi au senzaţia că viaţa lor a avut un scop, par să accepte mai bine lucrurile.

— Îmi spuneţi că tatăl meu s-a împăcat cu gândul că moare?

— Da, deşi continuă să se agaţe de viaţă, desigur. Nu este în natura umană să accepte moartea aşa, pur şi simplu. El mai

speră că o să se întâmple ceva, ceva care să-i amelioreze situaţia şi să-l facă să trăiască. Dar, pe de altă parte, este un om care crede că şi-a îndeplinit misiunea, că viaţa lui a avut sens, iar acest lucru îl ajută să înfrunte situaţia. Mai mult, are noţiunea că toate îşi au timpul lor și acceptă că timpul lui a trecut.

— Nimic nu este etern, nu? Totul este trecător.

— Exact, fu de acord asistenta. Dar e mai uşor de spus când eşti sănătos, decât când eşti bolnav. Când suntem sănătoşi putem să spunem orice, chiar şi cele mai mari prostii. Dar trebuie să ajungi acolo unde este el, chiar foarte aproape de moarte, ca să înţelegi cum stau lucrurile.

— Îmi imaginez.

— Nu, nu vă imaginaţi, surâse ea sec. Dar într-o zi, când veţi fi acolo, peste foarte mulţi ani, când moartea nu va mai fi ceva abstract, ci va deveni o realitate care bate la uşă, în ziua aceea o să înţelegeţi.

Un murmur uşor se auzea prin toate saloanele. Traversară coridorul în linişte, căutând să respecte intimitatea pacienţilor şi ajunseră la rezervele individuale. Berta îi duse la o uşă şi, fără să vorbească, o deschise cu grijă şi le făcu semn celor doi să intre. Tomas o lăsă pe mama lui să treacă prima, iar apoi o urmă şi el, aproape ţinându-şi respiraţia.

Când îşi văzu tatăl, aproape că-i veni să plângă.

Manuel Noronha era aproape de nerecunoscut. Foarte slab, cu pielea ridată şi uscată, extrem de palidă, era numai carne şi os, părul alb stătea răvăşit pe pernă, cu ochii stinşi, deşi sclipiră o clipă când îşi recunoscu soţia şi fiul.

Dona Graca îl sărută şi surâse, surâse cu atâta încredere, că Tomas nu putu să nu admire forţa interioară a mamei; o văzuse sfârşită în afara camerei aceleia, dar înăuntru, în faţa soţului muribund, respira siguranţă şi linişte. Femeia îl întrebă cum se simte şi dacă avea nevoie de ceva, el răspunse cu o voce stinsă. Apoi, cu talentul unui Moş Crăciun de spital, deschise coşul de răchită, pe care îl adusese discret sub şal și scoase de acolo o bucată de brânză rotundă, un Rabacal[89] care-ţi lăsa gura apă, pâine şi migdale. Tomas recunoscu în delicatese mâncărurile preferate ale tatălui. Dona Graca îi dădu să mănânce, foarte blândă şi protectoare, şoptindu-i cuvinte duioase.

Când termină de mâncat, femeia îl şterse la gură, îi aranjă

[89] Varietate de brânză din zona Rabacal (n. tr.).

părul şi aşternuturile, gulerul de la pijama, cu gesturi foarte mămoase, prezenţa ei impunea linişte, era ca o mamă care-şi aranja nou-născutul în leagăn. Privindu-i acolo, tatăl întins şi lipsit de apărare, mama aplecată asupra lui îngrijindu-l şi protejându-l, Tomas se simţi mişcat de legătura invizibilă care îi unea.

Trăiseră cincizeci de ani împreună, împărţiră şi bune şi rele, zile cu soare şi nopţi întunecate, era dureros de evident că acum se bucurau de ultimele clipe împreună, drumul lor avea să se despartă, aşa cum orizontul desparte cerul de pământ. Îi lega o dragoste matură, care nu mai era făcută din pasiune şi extaz, ci din sentimente duioase, trăite, de o legătură profundă. Ea era copacul, el frunza, ea soarele, el plaja, ea albina, el polenul; erau lumină şi soare, cer şi pământ, lac şi nufăr, mare şi nisip, pescăruş şi ou. Fiul nu reuşea să şi-i imagineze separaţi şi, totuşi, inimaginabilul stătea să se întâmple.

După ce îi simţi că s-au liniştit, Tomas se apropie de pat, luă mâna slăbită şi rece a tatălui şi se strădui să surâdă.

— Ce porcărie, nu?

Bătrânul schiţă un surâs slăbit.

— Parcă aş fi un bebeluş.

— Da? Bebeluş? De ce?

Tatăl făcu un gest lent cuprinzând tot patul unde stătea întins.

— Păi nu vezi? Nu mai pot să fac nimic.

— Ce prostie!

— Îmi dau să mănânc. Mă îmbracă. Până şi la fund mă şterg.

— Asta-i acum. Apoi, când o să fii mai bine, o să ai grijă de tine din nou, o să vezi.

Tatăl făcu un gest de neputinţă.

— Când o să fiu mai bine? Nu o să mai fiu bine…

— Ce prostie! Sigur că o să fii.

— Parcă aş fi un copil, repetă, cu vocea foarte slabă, aproape şoptit. Chiar dorm ca un bebeluş.

— Ca să-ţi recapeţi forţele.

— Dorm pe săturate. Parcă m-aş întoarce în copilărie. E copilăria invers.

— Vezi că e ora de biberon! glumi Tomas.

Bătrânul glumi uşor. Dar imediat i se citi o expresie întrebătoare în ochi.

— Oare cum e moartea?

— Hai, Manuel, nu vorbi despre asta, Dumnezeule! îl întrerupse femeia, cu un aer dezaprobator. Uite ce-i trece prin

minte!

— Serios, insista muribundul. Mă întreb ce mă aşteaptă.

— Termină cu asta! Pentru cine te aude, pare că…

— Gracinha, lasă-mă să vorbesc despre asta, da? Este important pentru mine, nu înţelegi?

Femeia luă o mină resemnată, iar Manuel Noronha se uită la fiul lui.

— În ultimele luni am avut probleme cu somnul, şopti profesorul cu un firicel de voce. Mă culcam, apoi mă tot foiam în pat şi mă gândeam ce-o fi moartea, ce-o fi nonexistenţă. Ceva oribil, nu? Şi cu toţii o să trecem prin asta, nu? Făcu o pauză, cu ochii pierduţi într-un punct nedefinit de pe tavan. Mai devreme sau mai târziu acesta este destinul nostru.

— Asta aşa e, spuse Tomas.

— Şi de asta mă gândesc: cum va fi moartea? Trase adânc aer în piept. Oare va fi la fel ca nonexistenţă de dinainte de naştere? Oare viaţa începe cu un Big Bang şi se termină cu un Big Crunch? Îşi muşcă buzele. Ne naştem, creştem, atingem apogeul, decădem şi murim. Se uită intens la fiul lui. Oare aşa să fie? Cumva viaţa e doar atât?

— Tată, te gândeşti mult la moarte?

Bătrânul făcu o grimasă.

— Da, mă gândesc un pic. Cine nu s-ar gândi, dacă ar fi în locul meu? Dar, poate că mă gândesc mai mult la viaţă, decât la moarte.

— În ce sens?

— Câteodată mă gândesc că viaţa nu are valoare, că e ceva lipsit de importanţă. Eu o să mor şi umanitatea nu o să-mi ducă lipsa. Umanitatea o să moară şi universul nu o să-i simtă lipsa. Universul o să moară, iar eternitatea nu o să-i simtă lipsa. Suntem lipsiţi de importanţă, atâta tot, numai praf care se pierde în timp. Lăsă capul în jos. Dar apoi mă gândesc că, la urma urmei, cu toţii ne naştem cu o misiune, avem un rol, facem parte dintr-o schemă mare. Poate să fie un rol minuscul, poate să pară o misiune rizibilă, poate chiar să considerăm că viaţa e pierdută, dar, în cele din urmă, cine ştie dacă un lucru aşa de mic nu se dovedeşte o firimitură de importanţă crucială pentru conceperea prăjiturii cosmice? Oftă, obosit. Suntem fluturi minusculi a căror bătaie fragilă din aripi are poate puterea stranie de a provoca furtuni îndepărtate din univers.

Tomas cântări aceste cuvinte. Întinse mâna şi cuprinse mâna rece a tatălui.

— Tată, crezi că vom putea vreodată să dezvăluim misterul tuturor lucrurilor?

— Al căror lucruri?

— Al vieţii, existenţei, universului, al lui Dumnezeu. Al tuturor lucrurilor.

Manuel oftă, oboseala îi cuprindea chipul, iar ochii îi simţi cum se îngreunează.

— Augusto avea răspunsul pentru asta.

— Care Augusto? Profesorul Siza?

— Da.

— Şi care era răspunsul lui?

— Un aforism de Lao Tzu. Făcu o pauză, ca să-şi tragă sufletul. Un prieten tibetan îl învăţase, cu mult timp în urmă. Făcu un efort să se concentreze. Stai să văd dacă…

Asistenta Berta intră în cameră.

— Gata, e suficient, spuse ea dând din mâini. Terminaţi cu discuţiile. Lăsaţi-l acum pe domnul profesor să se odihnească.

— Un moment, spuse Tomas. Ce aforism era?

Tatăl îşi drese vocea, îşi concentră privirea şi îşi aminti.

— La sfârşitul liniştii este răspunsul, recită. La sfârşitul zilelor noastre este moartea. La sfârşitul vieţii noastre, un nou început.

Mobilul sună imediat ce ieşiră din spital, mama îşi ştergea lacrimile care se încăpăţânau să îi curgă din ochi.

— *Hi,* Tomas, îl salută vocea de la capătul celălalt.

Era Greg.

— Deci? spuse Tomas, evitând să-l salute pe american. Aţi torturat-o deja pe Ariana? V-a spus ce voiaţi să ştiţi?

— *Come on,* nu fi aşa!

— Bătaie sau şocuri electrice?

— Tomas, nu a fost nimic de genul ăsta. Nu suntem nişte sălbatici.

— Ah, nu? Şi ce faceţi în închisorile irakiene?

— Păi… asta e altceva.

— Şi în Guantanamo?

— E altceva.

— Altceva decât ce? întrebă cu o ură rece în glas. Unii sunt irakieni, alţii afgani, ea e iraniană. Nu e totuna pentru voi?

— *Come on, pal.* Nu fi aşa…

— Eu nu sunt aşa. Voi sunteţi.

— Eşti nedrept.

— Ah, da? Atunci ce face Ariana la voi în ambasadă?

— Ascultă, a trebuit să o interogăm, se justifică Greg. Nu vezi

cât e de important pentru noi? Este implicată în proiectul nuclear iranian şi, fie că vrem, fie că nu, are informaţii de mare valoare. Nu puteam să lăsăm să ne scape această ocazie. La urma urmei, este în joc securitatea naţională, ce naiba! E evident, trebuia să o interogăm.

— Interogatoriul i-a lăsat urme fizice?

— Interogatoriul a fost civilizat, stai liniştit.

— Civilizat? Depinde de standarde…

— Nu crezi? Uite, pot să-ţi spun că n-am scos de la ea nimic ce nu ştiam.

— Foarte bine.

— Cei din Langley sunt foarte nervoşi din cauza ei.

— Foarte bine, sunt foarte mulţumit să aflu asta.

Greg făcu un plescăit enervat cu limba.

— Uite ce e, Tomas, nu e de glumă, auzi? Am primit ordine de la Langley în ceea ce o priveşte şi de aceea te-am sunat.

— Ordine? Ce fel de ordine?

— Să o repatriez.

— Ce?

— Langley a spus că, din moment ce nu cooperează, e mai bine să o trimitem înapoi la iranieni.

— Sunteţi nebuni?

— Păi…

— Nu puteţi să faceţi asta, ai auzit?

— Ah, nu? De ce?

— Pentru că… pentru că o omoară.

— Iranienii o omoară?

— Sigur că da. N-ai văzut că m-a ajutat?

— Şi ce ne priveşte pe noi?

— Ei cred acum că a trecut de partea CIA. Oamenii aia sunt paranoici, ce crezi?

— O să repet întrebarea mea, spuse Greg. Şi ce ne priveşte pe noi?

— Păi, dacă o trimiteţi înapoi, o trimiteţi la moarte.

— Aşa; şi? Din câte ştiu eu, nu prea avem de ce să-i mulţumim, nu? La urma urmei, nu ne-a ajutat. De ce ar trebui să ne facem griji despre ce se întâmplă între ea şi regimul pe care încearcă stupid să-l protejeze?

— Nu încearcă să protejeze nici un regim. Încearcă să nu-şi trădeze patria. Atâta doar. Nimic mai normal, nu crezi?

— Foarte bine. Şi nu e la fel de normal să o repatriem dacă nu ne ajută? Nu ţi se pare la fel de normal?

— Nu, nu cred, vociferă Tomas, ridicând tonul pentru prima dată. Cred că faceţi o crimă. Dacă faceţi asta, nu sunteţi decât nişte bandiţi. Nişte gangsteri de cea mai joasă teapă.

— *Come on,* Tomas! Nu exagera.

— Eu? Să exagerez? Aşadar voi promiteţi să o protejaţi de iranieni şi apoi îmi faceţi o figură ca asta? Nu numai că o sechestraţi când ajungem la Lisabona, ci o mai şi daţi pe mâna iranienilor de care aţi promis că o să o apăraţi. Cum îi spuneţi voi unei mizerii ca asta?

— Păi, Tomas, noi ne-am obligat să o protejăm în schimbul secretului din manuscrisul lui Einstein. Din câte ştiu eu, nu ne-ai dezvăluit acest secret, nu?

— V-am spus deja esenţialul.

— Şi atunci care este formula lui Dumnezeu?

— E unicul lucru pe care nu vi l-am spus încă. Dar ţi-am zis că sunt pe punctul de a o face.

— Astea-s vorbe. Adevărul e că încă nu ne-ai spus nimic, iar timpul expiră.

— Mai daţi-mi doar câteva zile.

Se lăsă o linişte stânjenitoare pentru o clipă.

— Nu se poate, spuse Greg în sfârşit. Un avion al CIA pleacă în noaptea asta de la baza aeriană Kelly, din Texas, cu destinaţia Lisabona. Ajunge mâine de dimineaţă. Puţin după ora opt o să îşi continue drumul spre Islamabad, Pakistan, unde prietena ta va fi predată iranienilor.

— Nu puteţi să faceţi aşa ceva! spuse Tomas, aproape ieşindu-şi din fire.

— Tomas, nu este decizia mea. Este o decizie luată la Langley şi deja a început să fie pusă în aplicare. Am un mesaj aici care spune că ordinele au fost date de Joint Command and Control Warfare Center, din Kelley AFB.

— Este o crimă.

— Este politică, replică Greg liniştit. Fii atent, Tomas, că încă se mai poate opri asta. Ai timp până mâine dimineaţă la opt să-mi dai secretul manuscrisului, ai auzit? Dacă nu îmi dai secretul până atunci, nu o să pot reuşi să opresc repatrierea prietenei tale. Ai înţeles asta?

— Mâine la opt dimineaţa? Dar cum vrei să îţi dezvălui tot în aşa de puţin timp?

— Tu eşti expertul.

— Ascultă, Greg, trebuie să îmi daţi mai mult timp.

— Nu ai înţeles, Tomas. Nu este decizia mea. A fost luată în

Langley şi este ireversibilă. Îţi spun doar cum se poate opri procesul, atâta tot. Dacă nu ne dezvălui secretul, suntem automat obligaţi să îndeplinim acordul pe care l-am făcut prin telefon când erai în Lhasa. Atâta timp cât nu îţi îndeplineşti partea ta, înţelegem că nu suntem obligaţi să ne îndeplinim în totalitate partea noastră. Înţelegi?

— Nu puteţi să faceţi asta.

— Tomas, nu are rost să te cerţi cu mine. Nu o să schimbe nimic, pentru că eu nu am puterea de decizie.

— Dar poţi să-i convingi pe tipii din Langley să-mi dea mai mult timp.

— Tomas…

— Deja e cinci după-amiază şi mai am doar cincisprezece ore.

— Tomas…

— Este foarte puţin timp ca să descifrez tot.

— *Damn it,* Tomas! ţipă Greg, deja peste limitele răbdării. Eşti prost sau ce?

Tomas îngheţă la telefon, speriat de furia subită a americanului.

— Îţi spun că nu pot să controlez nimic, strigă americanul, enervându-se pentru prima dată. Nu eu am luat deciziile. Nu depinde nimic de mine. Nimic. Doar un lucru poate să oprească repatrierea prietenei tale. Doar unul. Descoperă nenorocitul de secret.

Portughezul rămase tăcut la telefon.

— Ai timp până mâine dimineaţă la opt.

Şi închise telefonul.

XXXVII

Patio das Escolas era calm la ora aceea târzie, se vedea doar un grup de studenţi care urcau scara largă spre Via Latina şi doi funcţionari care pălăvrăgeau jos lângă elegantul turn al clopotniţei. După ce trecu de vechea poartă Ferrea, Tomas merse un pic mai încet şi, în ciuda neliniştii care îl cuprindea, nu se abţinu să nu admire amestecul acela de faţade sobre şi exuberante, încărcate de istorie, la urma urmei se concentrau acolo şapte sute de ani de învăţământ. La începuturi, acolo fusese palatul regal, locul unde se născuseră şi muriseră mulţi dintre regii primei dinastii, iar apoi locul devenise, cu secole în urmă, inima universităţii unde preda tatăl său, Universitatea din Coimbra.

Clădirile, dispuse în U, erau separate de nişte cărărui de piatră. Tomas traversă curtea şi se îndreptă spre clădirea de sus, care se înălţa în faţa intrării magnifice; poarta era inclusă într-un spectaculos arc de triumf, care avea în vârf blazonul Portugaliei. Cunoştea bine acest bloc dreptunghic, cu un aspect exterior un pic auster, era una dintre cele mai frumoase biblioteci din lume.

Biblioteca Ioanină.

Intrând în acel monument care avea o istorie de mai bine de trei secole, simţi mirosul de piele în care erau legate manuscrisele ieşind din pereţii bogat împodobiţi, amestecat cu mirosul dulceag de hârtie veche. În faţa lui erau trei saloane, separate de arcuri decorate în stilul impunător al portalului de la intrare. Biblioteca moţăia în semiîntuneric, un loc de umbre şi de linişte. Tot interiorul clădirii era acoperit de rafturi, se vedeau rânduri şi rânduri de cotoare de cărţi împărţite pe două etaje, cu rafturile construite din esenţe de lemn frumos, tavane pictate se amestecau armonios cu auriul şi roşul decoraţiunilor, fără îndoială acolo barocul atingea apogeul splendorii sale.

— Profesore Noronha…

Se uită la stânga, din direcţia de unde venise vocea şi îl văzu pe Luis Rocha cum iese din cubicul şi se îndreaptă spre el, surâzător. Făcu un efort să surâdă, deşi tentativa lui nu se dovedi foarte reuşită; buzele i se curbară, dar ochii rămâneau trişti şi grei, plini de îngrijorare.

— Ce faceţi, profesore Rocha? îl salută Tomas, întinzând

mâna.

Îşi strânseră mâinile.

— Bine aţi venit în colţul meu favorit de aici din Coimbra! exclamă Luis. Făcu un gest cu care cuprinse toată biblioteca, incluzând nenumăratele opere somptuos legate de pe rafturi. Ne înconjoară o sută de mii de cărţi.

— Ah, foarte bine, spuse istoricul cu un aer absent, nu avea dispoziţie ca să aprecieze comorile care îl înconjurau. Vă mulţumesc pentru promptitudinea cu care aţi acceptat să vorbiţi cu mine.

— Bine, nu aveţi de ce să îmi mulţumiţi, replică fizicianul cu un gest relaxat. Dar, totuşi, ce anume este lucrul de viaţă şi de moarte despre care mi-aţi vorbit acum ceva vreme? Trebuie să vă spun că mi-aţi părut foarte neliniştit la telefon…

Tomas oftă.

— Nu-mi mai spuneţi! şopti, dându-şi ochii peste cap. Doar dumneavoastră mă puteţi ajuta, ştiţi?

Luis Rocha luă o mină intrigată.

— Deci, ce se întâmplă?

— Uitaţi, sunt implicat într-o încurcătură care a început acum câteva luni în Coimbra şi care, într-un anumit fel, vă implică şi pe dumneavoastră.

— Nu mai spuneţi…

— Da, da, fu Tomas de acord. Este o poveste lungă, nu are rost să pe pierdem aici vremea cu ea. Dar ce e important e că totul a început cu o întâmplare la care aţi fost şi dumneavoastră martor.

— Eu?

— Dispariţia profesorului Siza.

Auzind numele maestrului său, tânărul fizician păru că tresare.

— Ah! exclamă, ezitant. Înţeleg. Făcu semn cu capul şi deveni brusc grav. Haideţi, veniţi.

Luis îl duse pe Tomas în al doilea salon şi îl conduse până la o masă enormă de lemn exotic închis la culoare, aşezată pe una dintre aripi. Biblioteca nu era prea frecventată la ora aceea, aşa că amândoi se simţeau în largul lor; se vedeau doar doi vizitatori care admirau rafturile din salonul trei şi un muncitor care ştergea cărţile la primul etaj din al doilea salon.

Luis se aşeză pe scaunul lui picior peste picior.

— Deci, profesore, spuneţi! începu. Ce se întâmplă?

— Tocmai m-am întors din Tibet, unde m-am întâlnit cu un călugăr budist numit Tenzing Thubten. Ridică sprâncenele,

întrebător. Numele acesta vă e familiar, presupun…

Fizicianul încercă să se ascundă, dar efortul îl trădă. Era evident că îl cunoştea pe Tenzing.

— Păi… d… da, se bâlbâi, înţelegând că fusese prins. Şi?

Tomas se îndreptă pe scaun.

— Uite ce e, profesore Rocha, poate că ar fi mai bine să nu o mai luăm pe ocolite, spuse, coborând tonul vocii şi vorbind foarte repede. Acum ceva vreme eu am fost contactat să descifrez un text enigmatic recent descoperit, al cărui autor este Albert Einstein. Textul se numeşte *Formula lui Dumnezeu* şi, după cum trebuie să ştiţi foarte bine, se afla în posesia profesorului Siza şi a fost furat când profesorul a dispărut. Ceea ce cu siguranţă nu ştiţi este că până la urmă eu l-am reperat prin mijloace nu tocmai ortodoxe în Teheran.

Luis deschise larg ochii, surprins.

— În Teheran?

— Da.

— Dar… cum?

— Nu are importanţă. Important e că i-am dat de urmă.

— Dar e fantastic! exclamă Luis. Nu vă daţi seama? Manuscrisul acesta a dispărut odată cu profesorul Siza. Deci, dacă documentul a fost găsit acum în Teheran, e posibil să ne daţi o pistă despre locul unde ar putea să fie profesorul, nu-i aşa?

— Lăsaţi-mă să termin, vă rog! îi ceru Tomas, cu vocea plină de răbdare.

— Desigur, spuneţi.

Tomas îşi puse gândurile în ordine.

— Aşadar, toată investigaţia m-a dus până la urmă în Tibet, unde l-am întâlnit pe Tenzing Thubten, care, din câte m-aţi lăsat să înţeleg acum câteva momente, e o persoană pe care o cunoaşteţi foarte bine.

— Doar după reputaţie, îl lămuri fizicianul. Doar din reputaţie. Profesorul Siza vorbea mult despre el, ştiţi? Îi spunea Micul Buda.

Tomas surâse uşor.

— Micul Buda, da? Bine spus, da domnule. Surâsul i se stinse de pe chip şi reluă povestirea. Aşadar, Tenzing mi-a povestit o istorie foarte interesantă, petrecută în 1951, în Princeton, în care au fost implicaţi Einstein, profesorul Siza şi el însuşi. Tenzing mi-a dezvăluit secretul din *Formula lui Dumnezeu,* cu excepţia formulei în sine, care rămâne cifrată în continuare și mi-a spus că fusese contactat cu puţin timp în urmă de profesorul Siza care l-a

informat că descoperise o a doua cale care demonstra existenţa lui Dumnezeu. Din câte se pare, aceasta era o condiţie impusă de Einstein pentru publicarea manuscrisului. Se pare că profesorul Siza plănuia să facă un anunţ public care să dezvăluie existenţa acestui manuscris şi să dezvăluie cea de-a doua cale descoperită de el.

Tomas făcu o pauză şi înclină capul, întrebător, gest care părea să-l zăpăcească pe interlocutorul său.

— Păi, şopti Luis, încăpăţânat să nu spună nimic.

— Deci? Povestea asta nu se potriveşte?

— Păi... nu vă pot spune nimic.

— Nu puteţi să-mi spuneţi nimic?

— Nu, nu pot.

— Dar dumneavoastră eraţi colaboratorul profesorului Siza. Aveţi obligaţia să ştiţi ce se întâmpla.

Luis Rocha făcu un gest enervat.

— Cercetările profesorului Siza îi aparţin profesorului Siza. Doar el poate să vorbească despre ce a descoperit.

— Din câte ştiu, asta plănuia să facă, nu?

— Nu pot să vă spun nimic.

— Era ceea ce plănuia să facă atunci când a fost răpit de agenţii Hezbollah şi dus în Iran.

Fizicianul ezită.

— Ce agenţi? se miră. Ce poveste mai e şi asta?

— E o istorie foarte complicată, profesore Rocha. După câte se pare, mentorul dumneavoastră a făcu declaraţii ambigue şi imprudente la un congres internaţional, declaraţii auzite de urechi indiscrete şi neînţelese complet. După câte se pare, cuvintele profesorului Siza au fost interpretate ca referindu-se la o formulă a lui Einstein despre construirea unei arme nucleare simple şi ieftine, iar neînţelegerea aceasta a dus la răpirea lui.

Luis Rocha se uită ciudat la el.

— Dar cum naiba ştii dumneata aşa ceva?

— Să spunem că... că am fost implicat în eforturile întreprinse pentru găsirea profesorului Siza. V-am vorbit deja despre asta când ne-am întâlnit, vă amintiţi?

— Da, dar nu ştiam că aveaţi atâtea informaţii despre dispariţia profesorului. El a fost răpit şi dus în Iran din cauza manuscrisului lui Einstein, aşa spuneţi?

— Da.

— Sunteţi sigur?

— Absolut.

— Dar ce lucru… extraordinar! Dădu din cap, de parcă încerca să se trezească. Nu-mi aminteşte de nimic!

— Nu, dar s-a întâmplat!

— E incredibil!

Tomas se aplecă pe scaun, nerăbdător să obţină informaţia pe care o căuta disperat.

— Ascultaţi-mă, profesore Rocha, spuse. Care era cea de-a doua cale descoperită de profesorul Siza?

Fizicianul încă digera dezvăluirea care i se făcuse şi îl privi stânjenit.

— Scuzaţi-mă, dar… dar va trebui să aşteptăm să… să fie eliberat profesorul Siza ca să putem vorbi despre asta. După cum sigur înţelegeţi, este vorba despre o cercetare făcută de el şi de mine… în fine, eu nu pot să spun nimic, nu? Am o datorie de loialitate şi de confidenţialitate. Oricum, mi se pare important ca…

— Profesore Rocha.

— Să începem să ne mişcăm în sensul să obţinem lămuriri despre locul unde ar fi profesorul Siza şi…

— Profesore Rocha.

— Să lămurim neînţelegerea aceasta stupidă.

Tomas se uită fix la interlocutorul lui debusolat.

— Profesore Rocha, am să vă dau o veste extrem de proastă.

— Da?

— Profesorul Siza a murit.

Se lăsă o linişte scurtă, de uimire.

— Cum?

— Profesorul Siza a murit în captivitate. Iranienii îl interogau când a murit. Lăsă capul în jos, stânjenit că era el cel care aducea vestea. Îmi pare foarte rău.

Luis Rocha deschise buzele, şocat. Duse mâna la gură şi, cu ochii larg deschişi, cântări consecinţele dezvăluirii care tocmai i se făcuse.

— Dar ce… ce veste… ce chestie absurdă! se bâlbâi. Cum s-a întâmplat asta?

— A murit într-un interogatoriu.

— Ce oribil! Şi când… în fine, când va fi anunţată… vestea aceasta?

— Nu se va anunţa nimic, spuse Tomas. Informaţia aceasta, deşi este adevărată, nu este oficială. Iranienii nu vor recunoaşte niciodată că l-au răpit de profesorul Siza și cu atât mai puţin vor recunoaşte că profesorul Siza a murit în mâinile lor. Cum e

evident, nu or să spună nimic. Numai că profesorul Siza nu va mai apărea niciodată, aţi înţeles?

Fizicianul dădu afirmativ din cap, încercând să asimileze informaţia.

— În ce lume trăim!

Tomas îl mai lăsă un minut să se împace cu vestea morţii maestrului său.

— Ştiţi, profesore, începu să spună. Viaţa altei persoane este în pericol în acest moment din cauza aceluiaşi manuscris şi a aceleiaşi neînţelegeri. Dacă o salvăm sau nu, depinde de o informaţie, crucială pe care eu trebuie să o obţin. Doar dumneavoastră mă puteţi ajuta...

Luis Rocha, care îşi mai revenise puţin, îl privi la rândul lui, foarte atent.

— Spuneţi…

— Eu am nevoie să ştiu care este a doua cale descoperită de profesorul Siza. Dumneavoastră o ştiţi?

— Bineînţeles că da, replică fizicianul foarte repede, aproape jignit de întrebare. Eu şi profesorul Siza nu am făcut altceva decât să lucrăm la ea în ultimii ani.

— Atunci aţi putea să-mi explicaţi?

— Păi… asta… asta este… în fine… e o cercetare condusă de profesorul Siza şi…

— Profesorul Siza a murit, nu înţelegeţi? îl întrerupse Tomas, deja nerăbdător. Eu trebuie să cunosc această cale ca să nu las să moară o altă persoană din aceleaşi motive.

Luis Rocha ezită din nou.

— Nu credeţi că ar fi neînţelept să fac publică acum cercetarea profesorului Siza?

— Înţelegeţi, profesorul Siza a murit, insistă Tomas, adunând toată răbdarea de care era în stare. Nimic din toate astea nu are vreo importanţă. Nimic nu vă împiedică să publicaţi un articol într-o revistă ştiinţifică sau chiar o carte cu toate detaliile descoperirii celei de-a doua căi, plus detalii ale manuscrisului lui Einstein. Profesorul Siza nu mai este aici ca să facă acest anunţ public, anunţ pe care, lăsaţi-mă să vă amintesc, plănuia să-l facă el însuşi.

— Credeţi că trebuie să fac public tot?

— Păi nu e de făcut public? O descoperire ca aceasta este… este un lucru senzaţional, nu poate să rămână secretă pe vecie. Bineînţeles că trebuie să o faceţi publică. Dacă asta intenţiona profesorul Siza să facă, mi se pare evident că e de datoria

dumneavoastră a-i duce la îndeplinire dorinţa.

Fizicianul cântări argumentul.

— Da, spuse până la urmă. Se poate să aveţi dreptate.

— Bineînţeles că am. Dacă ne gândim bine, aceasta ar putea fi chiar un omagiu onest pe care l-aţi putea aduce maestrului dumneavoastră. Textul pe care l-aţi elabora ar putea fi în colaborare cu el, ştiu şi eu. Mai mult, cred că are sens, nu?

— Da, aveţi dreptate, spuse Luis Rocha, cu o voce mai fermă şi mai hotărâtă. Aşa e, o să fac totul public.

Tomas oftă, uşurat de victoria aceasta mică, dar nu-l slăbi pe interlocutorul său.

— Înainte de a face orice altceva, trebuie să-mi explicaţi mie, totuşi, care este această a doua cale. După cum am spus, viaţa unei alte persoane depinde de această informaţie.

Luis Rocha se ridică brusc de pe scaun.

— Foarte bine! replică. Să mergem.

Tomas îl privi, surprins că îl vedea brusc în picioare.

— Unde mergeţi?

Fizicianul se întoarse şi se îndepărtă, aruncând o ultimă privire în urmă.

— Mă duc să iau două cafele, spuse. Vin imediat.

XXXVIII

Aroma caldă şi parfumată invadă intrarea bibliotecii imediat ce Luis Rocha apăru cu tava. Îl chemă pe Tomas în colţul ascuns din stânga, imediat după intrare și se îndreptă repede spre locul strâmt cu aerul cuiva care face o boacănă. Puse tava pe măsuţă şi, imediat ce musafirul lui se făcu comod în spaţiul acela restrâns, luă o ceaşcă aburindă, cu aburul care ieşea din lichidul cremos şi gros, reflectând o culoare maro roşiatică şi surâse.

— Uitaţi un espresso, spuse, întinzându-i ceaşca lui Tomas. Vreţi zahăr?

— Da.

Tomas luă un pliculeţ, îl vărsă în cafeaua caldă, amestecând apoi.

— Dacă ne vede directorul bibliotecii, ne omoară, spuse fizicianul râzând uşor, după ce se uită afară ca să se asigure că nu fuseseră văzuţi.

Tomas analiză separeul dezordonat în care se ascunseseră.

— Şi pentru asta am venit aici?

— Da, confirmă fizicianul, cu un aer conspirativ. În colţişorul acesta stăm în voie.

— Nu era mai bine să mergem la o terasă afară?

— Sunt, aici suntem ascunşi bine. Nu o să ne găsească nimeni. Inhală aroma care venea odată cu aburul. Ştiţi, adevărul e că nu pot să trec prin situaţii ca aceasta fără o cafea.

Nu e nimic mai bun decât un espresso înainte de o discuţie complicată. Mă ajută să-mi adun ideile.

— Discuţia noastră va fi complicată?

— Nu va fi greu să înţelegeţi ce am de spus, zise Luis. Dar e complicat să faci ca toate acestea să nu pară complicate, înţelegeţi? Făcu cu ochiul. Asta e complicat.

— Simplitatea e complicată.

— Mai mult decât se crede. Pe tot timpul cercetării am băut espresso unul după altul, ce credeţi? Eu eram cu espresso şi profesorul Siza cu cafeaua rece pe care a învăţat să o facă în Italia, ceva cu gheaţă şi cu frişcă la suprafaţă. Îi spunea *granita di cafe.*

— E un cafe-frappee, nu?

— Da, se încăpăţâna să bea porcăria aia. Tresări. Pe timpul

iernii, cafeaua aia rece mi se părea aşa de ciudată… dar… în fine, gusturile nu se discută, nu?

— Evident.

Bău o gură de espresso. Avea un gust puternic, caracteristic, era cremos şi lăsa un gust plăcut, îndelungat în gură.

Luis Rocha puse ceaşca pe tavă şi se concentră la ce avea de spus.

— Bun, să începem! exclamă, simţindu-se pregătit să înceapă. Am înţeles că profesorul tibetan al profesorului Siza v-a explicat ce s-a întâmplat în 1951 la Princeton, nu?

— Da, mi-a povestit tot.

— Deci, ştiţi povestea cu prim-ministrul israelian, provocarea pe care i-a lansat-o lui Einstein, elaborarea *Formulei lui Dumnezeu* şi cererea de găsire a unei alte căi ştiinţifice înainte de publicarea manuscrisului. Nimic din toate astea nu sunt noutăţi pentru dumneavoastră, nu?

— Nu, cunosc toate aceste lucruri.

— Foarte bine, oftă. Ce s-a întâmplat pe urmă e că profesorul Siza a luat foarte în serios proiectul lui Einstein şi s-a hotărât să-şi dedice toată viaţa rezolvării misterului. Era oare posibil să găsească o altă cale ştiinţifică de demonstrare a existenţei lui Dumnezeu? Acesta era, de fapt, provocarea care-l aştepta.

— Şi cum a atacat-o?

— Păi, primul lucru pe care l-a avut de făcut a fost definirea obiectului de studiu. Ce este Dumnezeu? Când vorbim despre Dumnezeu, despre ce anume vorbim? Despre Dumnezeu cel descris de *Biblie*?

— Presupun că da…

— Dar Dumnezeu descris de *Biblie,* după cum v-am spus în urmă cu două săptămâni, e absurd. Se ridică şi ieşi din cubicul. Se îndreptă spre un raft din apropiere, luă un volum enorm, legat superb şi se întoarse în ascunzătoare, aşezându-se cu cartea deschisă în poală. Acum haideţi să vedem, spuse, răsfoind primele pagini, până găsi fragmentul pe care îl căuta. Aici. Chiar la începutul Vechiului Testament, scrie că Dumnezeu a vrut să-i dea omului o mână de ajutor şi că a făcut următoarele: „Şi din pământ a mai zidit Domnul Dumnezeu toate fiarele pământului şi toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi; şi oricum va numi Adam toată fiinţa vie, ea aşa se va numi. Şi a pus Adam nume tuturor dobitoacelor şi tuturor

păsărilor cerului şi tuturor fiarelor câmpului."[90] Apoi *Biblia* adaugă: „dar pentru Adam nu s-a găsit ajutor pe potriva lui. Atunci Domnul Dumnezeu a adus asupra lui Adam un somn greu și el a adormit; şi a luat una din coastele lui şi locul ei l-a plinit cu carne. Iar coasta pe care Domnul Dumnezeu o luase din Adam a prefăcut-o în femeie şi a adus-o la Adam"[91] Ridică privirea. Nu vedeţi nimic ciudat în povestea aceasta?

Tomas ridică din umeri.

— Păi… adică… este o poveste din *Biblie,* nu?

— Dar Dumnezeu nu se presupune că e atoateştiutor? Nu ştia el dinainte că nici unul dintre animale nu va fi un ajutor potrivit? De ce a aşteptat să vadă ce nume dă omul animalelor? Fiind omniscient, nu era în stare să ştie de dinainte? Mai răsfoi câteva pagini. Şi acum fiţi atent ce se întâmplă când se hotărăşte să provoace potopul: „I-a părut rău şi s-a căit Dumnezeu că a făcut pe om pe pământ"[92]. Se uită din noi în ochii lui Tomas. I-a părut rău lui Dumnezeu? Dar, repet, nu era El omniscient? Nu putea să prevadă că omul avea să se înrăiască? Fiind perfect şi atotputernic, nu era normal ca Dumnezeu că prevadă din timp toate acestea? Ce poveste e asta cu Dumnezeu care îşi corectează propriile greşeli? Până la urmă Dumnezeu greşeşte?

— Exact…

— Asta ca să nu mai vorbim de vechiul paradox cu Dumnezeu care este atotputernic şi bun, dar care lasă să se întâmple nenorociri peste tot. Dacă El este bun şi are puterea să impună binele, de ce lasă răul să existe? Dacă El e perfect, de ce l-a făcut pe om atât de lipsit de perfecţiune? Închise volumul şi îl puse pe podea. Toate acestea l-au convins pe Einstein că Dumnezeu, dacă există, nu este Cel din *Biblie.* Este o entitate omniscientă şi inteligentă, forţa care stă în spatele universului, marele arhitect al tuturor lucrurilor, nu figura antropomorfică, paternală şi morală din *Biblie.* Iar convingerea aceasta a fost îmbrăţişată şi de profesorul Siza.

— Asta înseamnă, deci, că profesorul nu L-a căutat pe Dumnezeu din *Biblie…*

— Nu, nu. Mai mult, el a crezut mereu că marele eşec al

---

[90] *Biblia sau Sfânta Scriptură,* ediţie jubilară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxe, Bucureşti, 2001, p. 24.

[91] Idem, p. 24.

[92] Idem, p. 27.

teologilor în demonstrarea ştiinţifică a existenţei lui Dumnezeu se datorează obsesiei lor de a cere ca demonstraţia aceasta să îl cuprindă pe Dumnezeu biblic. Dar, Dumnezeu din *Biblie* conţine prea multe incoerenţe, existenţa lui nu este una credibilă. Dumnezeu nu este o figură protectoare care îşi petrece viaţa făcându-şi griji despre ceea ce fac oamenii. Acest Dumnezeu este o creaţie umană, un concept pe care l-am inventat ca să ne simţim mai siguri, mai protejaţi, mai liniştiţi. Spuneţi dumneavoastră dacă nu e plăcut să avem un tată care să aibă mereu grijă de noi.

— Dar... dovada creării universului în şase zile, din manuscrisul lui Einstein? Nu credeţi că aceasta confirmă *Biblia*?

— Acesta este un element foarte important, recunoscu Luis Rocha. După cum v-am mai spus, Einstein era convins că Dumnezeu din *Biblie* nu există. Numai că, în acelaşi timp, a ajuns la concluzia că existau adevăruri profunde ascunse în mod misterios în Vechiul Testament.

— Şi care este explicaţia pentru acest lucru?

— Nu există explicaţie. Realitatea este că, dintr-un motiv necunoscut, textele străvechi ascund secrete oculte. De exemplu, s-a descoperit că există o relaţie ciudată între adevărurile din Cabala, interpretarea Vechiului Testament şi cele mai avansate teorii ale fizicii.

— Cum aşa?

— Uitaţi, una dintre cele mai promiţătoare candidate la Teoria Totului este Teoria Stringurilor (sau a Corzilor). Este un pic mai complicat să o explici, dar ecuaţiile ei prevăd că materia de bază este formată din coarde care vibrează şi există într-un spaţiu de douăzeci şi şase de dimensiuni pentru microparticule de energie numite bozoni şi zece dimensiuni pentru alte microparticule, numite fermioni. La fel ca forţa tare şi forţa slabă, au rămas circumscrise microcosmosului de după Big Bang; fizicienii cred că douăzeci şi două de dimensiuni au rămas în aceeaşi măsură circumscrise macrocosmosului după crearea universului. Dintr-un motiv oarecare, doar gravitaţia şi forţa electromagnetică şi-au extins influenţa vizibilă în macrocosmos, iar asta s-a întâmplat cu doar patru dimensiuni spaţio-temporale. De aceea ni se pare că universul are trei dimensiuni în spaţiu şi una în timp. Acestea afectează lumea noastră vizibilă, dar mai sunt alte douăzeci şi două invizibile în microcosmos, care pot influenţa comportamentul microparticulelor.

— Acest lucru e posibil?

— Matematica spune că da, afirmă fizicianul. Dar, acum spuneţi-mi, sunteţi familiarizat cu Cabala?

— Da, evident, sunt istoric, specialist în limbi antice şi criptolog. Deci sunt obligat să cunosc Cabala, nu credeţi? Mai mult, în ultimii ani am învăţat ebraică şi aramaică, aşa că acesta este un domeniu în care mă simt în largul meu.

— Cu atât mai bine, aşa o să puteţi înţelege relaţia între una dintre cele mai avansate teorii ale fizicii, Teoria Stringurilor și Cabala.

Tomas păru intrigat.

— Relaţia dintre fizică şi Cabala? Despre ce vorbiţi?

Fizicianul surâse.

— Profesore, presupun că ştiţi ce este Arborele Vieţii…

— Sigur că da, replică istoricul. Arborele Vieţii este o structură cabalistică ce explică actul naşterii universului şi unitatea elementară a Creaţiei. Cea mai mică particulă indivizibilă conţine toate elementele întregului. Este compus din zece sephirot, adică zece emanaţii manifestate de Dumnezeu în timpul Creaţiei. Fiecare dintre cei zece sephirot corespunde unui atribut divin.

— Repetaţi, câţi sephirot are Arborele Vieţii?

— Zece.

— Foarte bine! exclamă mulţumit. Presupun că ştiţi şi ce este ghematria.

— Evident, spuse Tomas, foarte sigur pe el în acest domeniu. Este o tehnică a cabaliştilor prin care se obţine valoarea numerică a cuvintelor din *Biblie* prin corespondenţa dintre literele alfabetului ebraic şi cifre. Cabaliştii spun că Dumnezeu a creat universul cu numere şi cuvinte şi că fiecare cifră şi cuvânt conţine un mister şi o revelaţie. De exemplu, primul cuvânt din Vechiul Testament este *bereshith,* care înseamnă „la început”. Dacă împărţim *bereshith* în două cuvinte, rezultă *bere,* adică „a creat” şi *shith,* adică „şase”. Creaţia a durat şase zile. Vedeţi? Este o formă de ghematrie. Primul cuvânt din Vechiul Testament conţine în el cele şase zile ale Creaţiei. O altă formă de ghematrie este pur şi simplu numărarea literelor. Geneza ne spune că Avraam a luat 318 de sclavi într-o bătălie. Dar valoarea numerică a numelui sclavului său, Eliezer, au descoperit cabaliştii, este 318, ceea ce înseamnă că Avraam l-a luat cu el pe singurul lui sclav.

— Văd că ştiţi despre ce e vorba, observă Luis Rocha. Spuneţi-mi atunci care este ghematria celui mai mare nume al lui Dumnezeu?

— Păi… cel… cel mai mare nume al lui Dumnezeu este… ăăă… Yodhey Vavhey. Dar mărturisesc că nu ştiu care e ghematria acestui nume. Ar trebui să fac nişte calcule.

— Ghematria celui mai mare nume al lui Dumnezeu este douăzeci şi şase. Înclină capul. Câte litere are alfabetul ebraic?

— Douăzeci şi două.

— Şi acum ultima întrebare, spuse fizicianul. Conform cabaliştilor, câte drumuri ale înţelepciunii a parcurs Dumnezeu ca să creeze universul?

— Treizeci şi şase. Drumurile parcurse de Dumnezeu ca să creeze universul corespund celor zece sephiroţi din Arborele Vieţii cu cele douăzeci şi două litere ale alfabetului ebraic, cărora li se mai adaugă patru drumuri.

Luis Rocha surâse.

— Aţi văzut câte coincidenţe?

— Ce coincidenţe?

— Zece sephiroţi din Cabala pentru crearea universului, zece dimensiuni ale stringurile fermionilor pentru a crea materia, spuse, ridicând un deget. Mai ridică un deget. Douăzeci şi şase este ghematria celui mai mare nume al lui Dumnezeu, douăzeci şi şase sunt dimensiunile stringurilor bozonilor pentru a crea materia. Ridică al treilea deget. Douăzeci şi două de litere ale alfabetului ebraic, douăzeci şi două dimensiunile care rămân ascunse în microcosmos. Acum al patrulea deget. Treizeci şi şase de drumuri parcurse de Dumnezeu ca să creeze universul, treizeci şi şase este suma dimensiunilor care vibrează în bozoni şi fermioni. Făcu din ochi, ca un copil care a găsit cheia de la camera cu jucării. Să fie oare coincidenţă?

— Păi… e realmente surprinzător…

— Einstein a constatat că textele sacre conţin adevăruri ştiinţifice profunde, imposibil să fi fost cunoscute pe vremea aceea. Şi nu doar *Biblia,* nu? Textele hinduse, budiste, taoiste, toate cuprind adevăruri eterne, acel tip de adevăruri pe care doar acum ştiinţa începe să le descopere. Întrebarea este: cum de înţelepţii antici aveau acces la aceste adevăruri?

Făcu o pauză.

— Şi care este răspunsul?

— Nu ştiu. Nimeni nu ştie. Poate să fie coincidenţă, desigur. La urma urmei, omului îi place să găsească tipare peste tot, nu? Dar se mai poate şi ca adevărurile ştiinţifice conţinute în scrierile sacre să nu fie decât imanenţe ale unei unice realităţi, aşa cum microparticulele experienţei Aspect nu sunt decât imanenţe ale

unei realităţi unice. Parcă înţelepţii antici ar fi fost inspiraţi de ceva profund, etern, omniprezent şi invizibil.

— Înţeleg…

— Toate acestea pentru a vă spune că, deşi Einstein şi profesorul Siza nu credeau în Dumnezeu din *Biblie,* ambii credeau că, în anumite aspecte şi sub anumite forme, scrierile sacre conţineau în mod misterios adevăruri profunde.

Mai băură o gură de espresso.

— Oricum, în ciuda acestor stranii coincidenţe, Dumnezeu pe care l-a căutat profesorul Siza nu era cel din *Biblie…*

— Exact, fu de acord Luis Rocha. Nu a fost Dumnezeu din *Biblie.* A fost ceva diferit. Profesorul Siza a căutat o forţă inteligentă, creatoare şi conştientă, dar nu în mod necesar morală, nici bună, nici rea. Oftă. Delimitându-şi astfel domeniul de cercetare, redefinindu-şi obiectul de studiu, a trebuit să treacă la o altă definiţie: ce înseamnă să demonstrezi existenţa lui Dumnezeu?

Fizicianul lăsă întrebarea suspendată în aer.

— Mă întrebaţi pe mine? vru să ştie Tomas, ezitant, fără să ştie dacă întrebarea era pur şi simplu retorică sau dacă trebuia să răspundă la ea.

— Da, desigur! Ce înseamnă să demonstrezi existenţa lui Dumnezeu?

— Păi… nu ştiu… mărturisesc că nu ştiu.

— Cumva înseamnă să faci rost de un telescop aşa de puternic, care să ne permită să-l vedem pe Dumnezeu, cu barba lui mare şi albă de patriarh, cum se joacă cu stelele? Cumva să creezi o ecuaţie care să conţină adevărul lui Dumnezeu? Ce înseamnă la urma urmei să demonstrezi existenţa lui Dumnezeu?

— O întrebare foarte bună, fără îndoială, spuse Tomas. Care este răspunsul?

Luis Rocha îi arătă trei degete.

— Răspunsul se bazează pe trei principii, spuse. Primul, Dumnezeu este subtil. Prin Teoria Haosului, a teoremei Incompletitudinii şi a Principiului Incertitudinii, am înţeles că Divinitatea şi-a ascuns semnătura, s-a ascuns în spatele unui văl fin conceput ingenios ca să îl facă invizibil. Acest lucru, după cum bine se poate vedea, îngreunează serios sarcina de a-l demonstra existenţa. Ridică încă un deget. Al doilea, Dumnezeu nu poate fi înţeles prin observaţie. Adică, nu se poate dovedi că există cu ajutorul unui telescop sau al unui microscop.

— Şi de ce nu? îl întrerupse Tomas.

— Din mai multe motive, replică fizicianul. Fiţi atent, imaginaţi-vă că universul întreg este Dumnezeu, după cum susţinea şi Einstein. Cum să-L observi în totalitatea lui? Profesorul Siza a ajuns la concluzia că fizicienii şi matematicienii se uită la univers cumva la fel cum inginerii se uită la un televizor. Imaginaţi-vă că un inginer se întreabă: ce este televiziunea? Inginerul se apucă să analizeze televizorul, îl deschide şi apoi spune că televiziunea este formată din nişte fire şi scheme electrice structurate într-un anumit fel. Arătă spre Tomas. Dar vă întreb pe dumneavoastră: credeţi că dă un răspuns complet la întrebarea ce este televiziunea?

— Păi… dă un răspuns de inginer, cred.

— Exact, dă un răspuns de inginer. Dar televiziunea, deşi presupune şi fire şi circuite, e totuşi mai mult decât atât. Televiziunea transmite emisiuni de informare şi de divertisment, are un impact psihologic asupra fiecărei persoane, permite transmiterea mesajelor, produce diverse efecte în societate, are o dimensiune politică şi socială, în fine… e un lucru mult mai vast decât simpla descriere a componentelor sale tehnologice.

— Puneţi problema aceea despre care mi-aţi vorbit, hardware şi software?

— Întocmai, fu de acord Luis Rocha. Perspectiva reducţionistă se concentrează asupra componentei hardware, iar cea semantică asupra componentei software. Matematicienii şi fizicienii se uită la univers aşa cum un inginer se uită la un televizor sau la un calculator. Văd doar materia şi atomii, forţele şi legile care le guvernează, dar toate acestea, dacă ne gândim bine, nu reprezintă decât partea de hardware. Dar care este mesajul acestui enorm televizor? Care este programul acestui gigantic calculator? Profesorul Siza a ajuns la concluzia că universul are un program, dispune de un software, are o dimensiune dincolo de suma componentelor sale. Adică, universul este mult mai mult decât componenta hardware care îl constituie. Este un gigantic program software. Hardware există doar pentru a face viabil software-ul.

— La fel ca omul, observă Tomas.

— Exact. Un om este făcut din celule, ţesuturi, organe, sânge şi nervi. Toate astea sunt hardware. Dar omul este mult mai mult decât asta. Este o structură complexă care are conştiinţă, râde, plânge, suferă, cântă, visează şi are dorinţe. Adică, suntem mai mult, mult mai mult decât simpla sumă a părţilor din care

suntem constituiţi. Corpul nostru este hardware prin care trece software-ul conştiinţei noastre. Făcu un gest larg cu braţele. Aşa este şi realitatea cea mai profundă a existenţei. Universul este hardware-ul pe unde trece software-ul care este Dumnezeu.

— O idee foarte îndrăzneaţă, aprecie Tomas. Dar are logica ei.

— Ceea ce ne duce la problema infinitului! exclamă fizicianul. Fiţi atent! Dacă universul este hardware-ul lui Dumnezeu, acest lucru ridică mai multe întrebări curioase, nu? De exemplu, din moment ce noi, oamenii, facem parte din univers, asta înseamnă că şi noi facem parte din hardware, nu? Dar nu cumva şi noi înşine suntem un univers? Cumva universul este cineva infinit, aşa de mare, încât nu îl vedem, atât de mare, încât devine invizibil? Cineva atât de mare pentru noi, cum suntem şi noi pentru celulele noastre? Cumva suntem pentru univers ceea ce sunt neuronii pentru noi? Cumva suntem universul neuronilor şi suntem neuronii cuiva mult mai mare? Cumva universul este o entitate organică, iar noi nu suntem decât celulele lui minuscule? Cumva suntem noi Dumnezeul celulelor noastre, iar noi celulele lui Dumnezeu?

Amândoi rămaseră să digere întrebările preţ de un moment îndelungat.

— Dumneavoastră ce credeţi? vru să ştie Tomas.

— Cred că problema infinitului este greşită, îi răspunse Luis Rocha. Ştiţi, noi, fizicienii, suntem în căutarea particulelor fundamentale, dar, de fiecare dată când le găsim, descoperim până la urmă că ele sunt, de fapt, compuse din particule mai mici. Prima dată se credea că atomul era particula fundamentală. Apoi s-a descoperit că atomul era compus din particule mai mici, protonii, neutronii şi electronii. S-a crezut că acestea erau particulele fundamentale. Dar s-a descoperit până la urmă că protonii şi neutronii sunt formaţi din noi microparticule şi mai mici, quarcii. Şi sunt unii care cred că şi quarcii sunt formaţi din microparticule şi mai mici, iar cele mai mici, din altele şi mai mici. Microcosmosul este infinit de mic.

— Ca paradoxul lui Zenon, comentă Tomas cu un surâs. Totul se poate împărţi în jumătate.

— Exact, fu de acord fizicianul. Şi, din acelaşi motiv, totul se poate înmulţi cu doi. De exemplu, universul nostru este enorm, nu? Dar cele mai recente teorii cosmologice admit posibilitatea ca acesta să fie unul dintre miliardele de universuri. Universul nostru s-a născut, a crescut și, după cum ne arată cea de-a doua lege a termodinamicii, o să moară. Pe lângă el ar exista multe

altele la fel. De parcă al nostru nu ar fi decât un balon de spumă într-un ocean imens, pe lângă alte bule de spumă la fel. Făcu o pauză. I se spune meta-universul.

— Aşadar, universul este infinit.

— Este o posibilitate. Dar nu unica.

— Există alta?

— Există posibilitatea ca universul să fie finit.

— Universul să fie finit? Credeţi că se poate aşa ceva?

— Ştiţi, este o posibilitate.

— Dar cum să fie posibil? Dacă universul este finit, ce se află dincolo de limitele lui?

— Deşi este finit, nu are limite.

— Cum aşa? Nu înţeleg?

— E simplu. Fernando Magelan a început să navigheze spre vest, nu? A navigat, a navigat, a navigat şi, surpriză, s-a întors în punctul de plecare. Luis Rocha ridică mâinile şi le roti, de parcă ţinea o minge. Cu alte cuvinte, el a demonstrat că Pământul este finit, dar că nu are limite. E posibil şi ca universul să fie aşa. Finit, dar fără limite.

— Înţeleg.

Cei doi terminară cafeaua.

— Bine, am spus toate acestea pentru că iniţial am zis că răspunsul la întrebarea despre dovada existenţei lui Dumnezeu se bazează pe trei puncte fundamentale. Primul e că Dumnezeu este subtil, iar a doua şi a treia că nu îl putem observa cu ajutorul telescopului şi al microscopului. Ridică al treilea deget. Dar, în ciuda tuturor dificultăţilor, există o modalitate indirectă de a ajunge la dovada existenţei lui Dumnezeu.

— Deci?

— Prin căutarea a două trăsături esenţiale: inteligenţă şi intenţie. Profesorul Siza a stabilit că, pentru a şti dacă universul a fost creat de o inteligenţă conştientă, trebuie să răspundem la o întrebare fundamentală: există sau nu inteligenţă şi intenţie în crearea universului? Lăsă capul într-o parte. Nu este suficient ca răspunsul să fie afirmativ doar cu privire la unul dintre aceste puncte. Trebuie să răspundă afirmativ la amândouă, aţi înţeles?

Pe faţa lui Tomas se aşternu o expresie gânditoare.

— Nu foarte bine. Dacă se demonstrează că există inteligenţă, nu e suficient?

— Evident că nu, replică Luis Rocha. Când ne uităm cum se învârteşte Pământul în jurul Soarelui, ni se pare evident că există inteligenţă în mişcare. Dar inteligenţa aceasta este intenţionată

sau întâmplătoare? Poate să fie totul rezultatul unei simple întâmplări, nu? Dacă universul este infinit de mare, e inevitabil ca într-un număr infinit de situaţii diferite, unele să aibă caracteristici ca a noastră. Deci, dacă inteligenţa lucrurilor este întâmplătoare, nu se poate să vedem acolo mâna lui Dumnezeu, nu? Trebuie să stabilim dacă a fost şi intenţie.

— Înţeleg.

— Dar conceptul de intenţie este foarte greu de concretizat. Orice profesor de aici, de la Facultatea de Drept o să vă spună asta. Într-un proces, la tribunal, una dintre cele mai mari dificultăţi este tocmai să stabileşti intenţia inculpatului când a comis o faptă anume. Inculpatul a ucis o persoană, dar a făcut-o pentru că a vrut să ucidă sau a fost un accident? Inculpatul ştie că omorul cu premeditare este mai grav, aşa că argumentează că a ucis, dar nu pentru că a vrut, ci că totul a fost un ghinion teribil. Dificultatea stă în a determina intenţia faptei. Făcu un gest larg cu braţele. Acelaşi lucru se întâmplă şi în univers. Uitându-ne în jurul nostru, putem să constatăm că există multă inteligenţă în conceperea lucrurilor. Dar inteligenţa aceasta este întâmplătoare sau există intenţie în spatele tuturor lucrurilor? Şi dacă există intenţie, care este aceasta? Iar elementul fundamental, există vreo modalitate de a demonstra existenţa acestei intenţii, dacă ea există?

— Răspunsul nu se află în metafora aceea cu ceasul, pe care mi-aţi explicat-o zilele trecute?

— Da, ceasul lui William Paley este un argument foarte puternic. Dacă găsim pe jos un ceas şi îl analizăm, ne dăm seama imediat că a fost conceput de o fiinţă inteligentă cu o intenţie. Iar, dacă lucrul acesta este valabil pentru ceva aşa de simplu precum un ceas, de ce nu ar fi valabil şi pentru ceva infinit mai inteligent şi mai complex, cum ar fi universul?

— Exact! Acesta nu este bun ca dovadă?

— Este un indiciu puternic al intenţiei şi al inteligenţei, dar nu este dovada.

— Şi cum se poate dovedi?

Luis Rocha îşi îndreptă poziţia pe scaun.

— Einstein a oferit soluţia, spuse.

— Ce soluţie?

Fizicianul se ridică de pe locul lui şi îl invită pe Tomas să îl urmeze afară din spaţiul acela strâmt.

— Haideţi, îi spuse. O să vă arăt cea de-a doua metodă.

XXXIX

Trecură de-a lungul covorului roşu până la capăt şi traversară toată biblioteca. Luis Rocha părea un ghid, îl conduse pe Tomas până la un enorm portret înrămat, atârnat pe peretele din capăt, printre rafturile de cărţi. Era o pictură superbă cu Don João V, monarhul căruia Biblioteca Ioanină îi datora numele. Fizicianul îşi puse lucrurile pe un elegant pian negru cu coadă din faţa portretului şi îi făcu semn lui Tomas să îl urmeze.

— Haideţi, îi spuse.

Se îndreptă spre o coloană a arcadei care făcea trecerea spre ultima sală şi, cu totul neaşteptat, deschise o uşă ascunsă în perete şi se cufundă în umbră. Deşi luat prin surprindere, Tomas îl urmă pas cu pas. Urcară o scară strâmtă, întunecată şi ieşiră la primul etaj, într-un mic balconaş de lemn, pe care îl parcurseră până ajunseră la partea de sus a marelui portret. Amfitrionul examina a treia bibliotecă din stânga, scoase de acolo un volum alb, băgă mâna în gaura formată între cărţi, scoase din umbră un dosar bleu, puse la loc volumul şi îi făcu semn invitatului să se întoarcă pe acelaşi drum.

— Ce este acesta? întrebă Tomas curios, când ajunseră la parter.

— E cea de-a doua cale, îi spuse Luis Rocha, aşezându-se greu pe scaunul de lângă pian, în faţa privirii imortalizate pe pânză a lui Don João V. Demonstraţia ştiinţifică a existenţei lui Dumnezeu făcută de profesorul Siza.

Tomas se uită la dosar. Hârtia părea uşor învechită, avea sigla Universităţii din Coimbra şi era legată de jur împrejur cu un elastic.

— Dar ce caută aici un manuscris de o asemenea importanţă? se miră istoricul. Profesorul Siza îşi ţinea lucrurile în Biblioteca Ioanină?

— Nu, bineînţeles că nu. Numai că, după spargerea de acasă de la profesorul Siza, în timpul căreia acesta a dispărut, m-am… m-am speriat puţin. Când am verificat ce fusese furat din casă şi am văzut că vechiul manuscris al lui Einstein nu era pe nicăieri, m-am gândit la posibilitatea că toată cercetarea era în pericol. Aşa că am scos din casă tot ce avea legătură cu această cercetare. Am mai păstrat toate lucrurile la mine câteva zile, dar

asta m-a făcut extrem de nervos şi până la urmă m-am gândit că nici acolo nu era un loc sigur. Dacă spărseseră casa profesorului, puteau foarte bine să o spargă şi pe a mea, nu? Aşa că am ales să împart câteva lucruri pe la prietenii domnului profesor, inclusiv pe la tatăl dumneavoastră, de exemplu. Mângâie dosarul albastru. Problema era că ceea ce conţine dosarul acesta, cea de-a doua cale, era de departe lucrul cel mai important. Nu voiam să îl dau nimănui să-l ţină, dar nici nu puteam să-l ţin în casă, nu? Ce să fac? Arătă spre biblioteca de unde îl scosese. Aşa că atunci mi-a venit ideea să ascund dosarul într-o gaură de care ştiam că e aici, în bibliotecă, sus, chiar lângă portretul regelui, în spatele unui rând de cărţi.

— V-aţi speriat foarte tare, nu?

— Cum să nu mă sperii? Dacă luaseră şi *Formula lui Dumnezeu,* pe lângă faptul că-l răpiseră pe domnul profesor, a devenit evident că putea fi o legătură între cercetarea noastră şi răpire. Cum eu eram implicat în cercetare, am început să fiu foarte nervos. De unde să ştiu că nu aveau să bată şi la uşa mea?

— Evident.

Luis Rocha tăcu şi se uită în jur. Ridică braţele şi făcu un gest larg, cu care cuprindea toată biblioteca.

— Ştiţi, profesorul Siza obişnuia să spună că biblioteca aceasta este metafora semnăturii divine din univers.

— Semnătura divină din univers? Nu înţeleg…

— Este o imagine inspirată de discuţiile pe care le-a avut cu Einstein. Arătă spre rafturile pline cu cărţi. Imaginaţi-vă că un copil intră în bibliotecă şi că vede aceste cărţi, toate scrise în limbi pe care nu le cunoaşte, marea majoritate în latină. Copilul ştie că există cineva care a scris cărţile şi ştie că aceste cărţi cuprind multe lucruri, evident, deşi nu ştie nici cine le-a scris şi nici ce conţin. În realitate, copilul nici măcar nu înţelege latina. Presupune că toată biblioteca este organizată după o ordine, dar această ordine i se pare misterioasă. Duse palma la piept. Noi suntem precum acest copil, iar universul este ca biblioteca. Universul conţine legi, forţe şi constante create de cineva, pentru scopuri misterioase şi după o ordine pe care nu o înţelegem. Înţelegem vag legile, prindem liniile generale ale ordinii care organizează tot, înţelegem superficial că atomii şi constelaţiile se mişcă după o anumită traiectorie. La fel ca acel copil, nu cunoaştem detaliile, ne formăm doar o vagă idee despre rostul tuturor acestor lucruri. Dar e un lucru de care suntem siguri:

toată biblioteca aceasta a fost creată cu o intenţie. Chiar dacă nu reuşim să citim cărţile şi chiar dacă nu vom şti niciodată cine sunt autorii lor, adevărul e că aceste cărţi conţin mesaje şi că biblioteca este organizată conform unei ordini inteligente. Aşa e şi universul.

— Aceasta a fost pista pe care Einstein i-a dat-o profesorului Siza ca să descopere cea de-a doua cale?

— Nu. Aceasta era metafora pe care profesorul Siza o folosea ca să explice inteligenţa intenţională a universului, o metaforă inspirată de conversaţiile cu Einstein.

Tomas avea o expresie întrebătoare pe chip.

— Atunci care a fost pista dată de Einstein?

Luis Rocha trase elasticul care lega dosarul şi îl deschise, scoţând un teanc de documente şi notiţe, marea majoritate pline de ecuaţii ciudate, de neînţeles pentru un necunoscător. Fizicianul răsfoi notiţele, până ce dădu de o pagină anume.

— Aici e, spuse. Aceasta a fost.

Tomas se aplecă asupra notiţei.

— Ce este asta?

— Este o frază foarte cunoscută a lui Einstein, explică Luis Rocha. El a spus: „ceea ce mă interesează cu adevărat este dacă Dumnezeu ar fi putut face lumea altfel, mai explicit dacă necesitatea simplităţii logice lasă vreo libertate”.

— Asta este o pistă?

— Da, profesorul Siza a văzut mereu fraza aceasta ca pe o pistă pentru cea de-a doua cale, iar, dacă suntem atenţi, vedem şi de ce. Problemele pe care le ridică Einstein sunt dacă inevitabil universul putea să fie doar aşa cum este și cea a determinismului. Cu alte cuvinte, aceasta este întrebarea esenţială: dacă aceste condiţii iniţiale ar fi diferite, cât de diferit ar fi universul?

— Păi...

— E evident că, pe vremea aceea, era incredibil de greu să se dea un răspuns. Lipseau încă modelele matematice pentru a aborda întrebarea. Dar, un deceniu mai târziu, odată cu apariţia Teoriei Haosului, totul s-a schimbat. Teoria Haosului a furnizat instrumente matematice foarte precise pentru abordarea problemei schimbării condiţiilor iniţiale ale unui sistem.

— Nu înţeleg, spuse Tomas. Ce înţelegeţi prin condiţii iniţiale?

— Expresia „condiţii iniţiale” se referă la ce s-a întâmplat în primele momente de creare a universului cu distribuirea energiei şi a materiei. Dar trebuie luate în considerare şi legile

universului, organizarea diverselor forţe, valorile constantelor din natură, tot, tot. Uitaţi, de exemplu, cazul constantelor din natură. Nu vi se par un element crucial în acest calcul?

— Constantele naturii?

— Da. Se încruntă, părându-i-se ciudată întrebarea. Presupun că ştiţi despre ce e vorba, nu?

— Păi… nu.

— Ah, scuzaţi-mă, uneori uit că vorbesc cu o persoană care nu lucrează în domeniu! exclamă fizicianul, ridicând mâna ca să-şi ceară scuze. Păi, constantele naturii sunt cantităţi care au un rol fundamental în comportamentul materiei şi care, în principiu, au aceeaşi valoare în orice loc din univers şi în orice moment din istoria lui. De exemplu, un atom de hidrogen este la fel şi pe Pământ și într-o galaxie îndepărtată. Dar, mai mult decât atât, constantele naturii sunt o serie de valori misterioase care se regăsesc la începutul universului şi care îi conferă multe dintre caracteristicile actuale, fiind un fel de cod care cuprinde secretele existenţei.

Tomas se încruntă cu un aer intrigat.

— Ah, da? N-am auzit niciodată de aşa ceva…

— Vă cred, fu de acord Luis Rocha. Multe lucruri au descoperit oamenii de ştiinţă, iar pentru oamenii obişnuiţi acestea sunt total necunoscute. Şi totuşi, constantele naturii sunt ceva fundamental, constituie o proprietate misterioasă a universului şi condiţionează tot ceea ce ne înconjoară. S-a descoperit că mărimea şi structura atomilor, a moleculelor, a oamenilor, a planetelor şi a stelelor nu sunt rezultatul nici al unor întâmplări, nici al unui proces de selecţie, ci al valorilor acestor constante. Aşa stând situaţia, întrebarea pe care şi-a pus-o profesorul Siza a fost foarte simplă: şi dacă valorile constantelor naturii ar fi uşor diferite?

— Cum adică, diferite?

— Păi, forţa gravitaţională să fie puţin mai slabă sau mai puternică decât este, lumina să aibă o viteză în vid un pic mai mare sau un pic mai mică decât o are, constanta Planck, care determină cea mai mică unitate de energie să aibă o valoare uşor diferită… în fine, genul acesta de lucruri. Ce s-ar întâmpla dacă ar fi apărut schimbări mici ale acestor valori?

Se lăsă linişte.

— Şi ce a descoperit? întrebă Tomas, ascunzându-şi cu greu curiozitatea.

Luis Rocha aplecă uşor capul.

— Nu ştiu dacă vă mai amintiţi, dar, când aţi fost la primul meu curs, în urmă cu câteva săptămâni, am vorbit despre Omega. Vă mai amintiţi?

— Sigur că da.

— Ce aţi reţinut din ce am spus?

— Păi… că erau două sfârşituri posibile ale universului. Fie universul îşi înceta expansiunea, se contrăgea şi se strivea…

— Big Crunch…

— … sau îşi continua expansiunea la infinit, până îşi epuiza energia şi se transforma într-un cimitir îngheţat.

— Big Freeze. Şi ce anume provoca asta, vă amintiţi?

— Cred că era… gravitaţia, nu-i aşa?

— Exact! exclamă fizicianul, făcând un semn de aprobare. Văd că aţi înţeles ce am spus la curs. Dacă viteza expansiunii va reuşi să învingă forţa de gravitaţie, universul se va extinde la nesfârşit. Dacă nu va reuşi, se va întoarce la punctul de plecare, cam la fel ca o monedă pe care o arunci în aer şi vine înapoi. În timp ce urcă, moneda învinge gravitaţia, dar apoi gravitaţia sfârşeşte prin a o învinge.

— Exact! Îmi amintesc de exemplul acesta.

Luis Rocha ridică un deget.

— Numai că eu nu am spus tot. Există o a treia ipoteză: ca forţa de expansiune să aibă exact aceeaşi valoare cu forţa de gravitaţie a întregii materii existente. Evident, posibilitatea să se întâmple aşa ceva este infimă, pentru că ar fi o coincidenţă extraordinară ca, având în vedere valorile enorme despre care vorbim, expansiunii universului să i se opună cu aceeaşi forţă gravitaţia exercitată de toată materia, nu credeţi?

— Păi… da… cred că da.

— Şi, totuşi, asta ne spun observaţiile. Universul îşi continuă expansiunea la o viteză incredibil de apropiată de linia critică ce separă universul lui Big Crunch de cel al lui Big Freeze. Deja s-a descoperit că expansiunea se accelerează, ceea ce sugerează un viitor Big Freeze, dar asta nu e, nici pe departe, sigur. Adevărul este că, oricât ar părea de incredibil, suntem pe linia care desparte cele două posibilităţi.

— Ah, da?

— E ciudat, nu vi se pare? Şi adevărul, dragul meu, este că asta înseamnă că am tras lozul cel mare.

— Cum aşa?

— Este foarte simplu. Imaginaţi-vă numai energia extraordinară eliberată în momentul creării universului. Credeţi

că e posibil să controlezi aşa ceva?

— Bineînţeles că nu.

— Este evident că nu. Având în vedere forţa extrem de violentă a Big Bangului, este foarte normal că expansiunea să nu poată fi controlată, nu? Această expansiune ar trebui să învingă sau nu forţa de gravitaţie a întregii materii. E extrem de improbabil ca expansiunea şi gravitaţia să fie în echilibru. Şi totuşi, amândouă sunt aproape de starea de echilibru, dacă nu cumva chiar sunt în echilibru. Aceasta este, dragul meu, ca jack-potul la loterie. Fiţi atent! Cum Big Bangul este un eveniment accidental şi necontrolat, probabilitatea ca universul să rămână mereu într-o stare haotică, de maximă entropie, este copleşitoare. Faptul că există structuri cu un grad de entropie extrem de scăzut este un mister atât de mare, atât de mare, încât unii fizicieni spun că este vorba de o întâmplare incredibilă. Dacă toată energia eliberată de Big Bang ar fi fost cu o infimă fracţiune mai slabă, materia s-ar fi contras şi s-ar fi strivit într-o gaură neagră imensă. Dacă ar fi fost un pic mai puternică, materia s-ar fi dispersat atât de repede, încât nici galaxiile nu s-ar mai fi format.

— Când vorbiţi de o fracţiune mai puternică sau mai slabă, despre cât anume vorbiţi? Zece, cinci la sută?

Luis Rocha râse.

— Eu vorbesc de fracţiuni incredibil de mici, de ordinul triliardelor. Luis Rocha luă o cariocă. Uitaţi, profesorul Siza a făcut calculele şi a descoperit următorul lucru: ca universul să se extindă în mod ordonat, energia ar fi trebuit să aibă o precizie de 1 la 10120. Adică...

Duse limba în colţul gurii şi scrise valoarea.

1000000000000000000000000000000000000000000000000
000000000000000000000000000000000000000000000000000
000000000000000000000000000000000

Fizicianul rodea carioca în timp ce se uita la valoarea aceasta.

— Asta înseamnă că era suficient ca sincronizarea să fie uşor greşită, iar universul nu ar mai fi putut să susţină viaţa. Ar fi reculat într-o gaură neagră imensă sau s-ar fi dispersat fără să formeze galaxii.

Tomas se uita la şirul acela enorm de zerouri, încercând să-i înţeleagă semnificaţia.

— Incredibil! Ochii lui se plimbau peste rândurile de cifre

rotunde. Asta e echivalent cu ce? Cu şansele de a câştiga la loterie în zilele noastre?

Luis Rocha râse din nou.

— E mult mai puţin decât atât, spuse. Este echivalent cu posibilitatea ca dumneavoastră să aruncaţi o săgeată la întâmplare în spaţiu, ea să traverseze tot cosmosul şi să atingă o ţintă cu diametrul de un milimetru din galaxia cea mai apropiată.

— Fir-ar să fie! exclamă Tomas, cu mâna la gură. Ar fi un noroc de necrezut…

— Exact! îl aprobă fizicianul. Şi totuşi, energia Big Bangului avea valoarea aceasta incredibil de precisă, situată în nişte limite atât de înspăimântător de mici. Şi mai fabulos este că, de fapt, a fost eliberată energia absolut necesară pentru ca universul să se poată organiza. Adică, nici mai multă, nici mai puţină decât era absolut necesar ca aşa ceva să se întâmple. Mai răsfoi câteva pagini. Această descoperire surprinzătoare l-a determinat pe profesorul Siza să se apuce de studierea condiţiilor iniţiale ale universului.

— Big Bangul?

— Big Bangul şi ce a urmat după el. Luă notiţele, le răsfoi şi se opri la o pagină. De exemplu, problema creării materiei. Când a avut loc marea expansiune creatoare, nu exista materie. Temperatura era imensă, atât de mare, că nici atomii nu se puteau forma. Universul era ca o supă fierbinte de particule şi antiparticule, create din energie, care se anihilau mereu unele pe altele. Aceste particule, quarcii şi antiquarcii, sunt identice unele cu altele, numai că au încărcătură electrică contrară, iar când se ating, explodează şi se transformă din nou în energie. Pe măsură ce universul se extindea, temperatura scădea, iar quarcii şi antiquarcii formau particule mai mari, numite hadroni, dar care tot se anihilau unele pe celelalte. Astfel s-a creat materia şi antimateria. Cum cantităţile de materie şi antimaterie erau egale şi se anihilau reciproc, universul părea format din energie şi particule cu existenţă efemeră şi nu era nici o posibilitate să se formeze materie care să dureze. Înţelegeţi?

— Da.

— Dar s-a întâmplat ca, dintr-un motiv extrem de misterios, materia să înceapă să fie produsă într-o cantitate infinit mai mare decât antimateria. Pentru fiecare zece miliarde de antiparticule, se produceau zece miliarde şi o particulă.

Scrise comparaţia cu o cariocă.

10 000 000 000 Antiparticule

— Vedeţi? îi spuse, arătându-i notiţa. O diferenţă minimă, aproape insignifiantă, nu? Dar, uite, a fost suficientă ca să se formeze materia. Adică, zece miliarde de particule de materie erau distruse de zece miliarde de antiparticule, dar mai rămânea una care nu era distrusă. Şi exact aceasta, care s-a unit cu altele născute în condiţii similare, a format materia. Bătu de mai multe ori cu degetul în notiţă. Adică, profesorul Siza a înţeles că, pentru crearea universului, s-a mai produs o întâmplare extraordinară. Dacă numărul de particule şi de antiparticule ar fi rămas în continuare egal, nu s-ar mai fi creat materia, cum e şi firesc. Surâse. Fără materie, nu am fi fost aici.

— Înţeleg, spuse Tomas, cutremurat. E... e... înspăimântător!

— Toate acestea, graţie unei particule în plus. Găsi altă pagină. Un alt aspect în care universul are nevoie de o precizie extraordinară este omogenitatea. Distribuţia densităţii materiei este foarte omogenă, dar nu în totalitate omogenă. Când a avut loc Big Bangul, diferenţele de densitate erau incredibil de mici şi s-au tot amplificat de-a lungul timpului, din cauza instabilităţii gravitaţionale a materiei. Ceea ce a descoperit profesorul Siza este că această precizie a fost un alt noroc extraordinar. Gradul de neuniformitate este incredibil de mic, de ordinul 1 la o sută de mii, exact valoarea necesară care să permită structurarea universului. Nici mai mult, nici mai puţin. Dacă ar fi fost puţin mai mare, galaxiile s-ar fi transformat rapid în conglomerate de mare densitate şi ar fi format găuri negre, înainte de a se fi creat toate condiţiile pentru apariţia vieţii. Pe de altă parte, dacă gradul de neuniformitate ar fi fost uşor mai mic, densitatea materiei ar fi fost prea mică şi nu s-ar mai fi format stelele. Deschise larg braţele. Cu alte cuvinte, era nevoie ca omogenitatea să fie exact aceasta, ca apariţia vieţii să fie posibilă. Probabilitatea să se întâmple aşa era mică, dar aşa s-a întâmplat.

— Înţeleg.

— Chiar existenţa stelelor cu o structură asemănătoare cu a Soarelui, ca să permită apariţia vieţii, rezultă dintr-un alt mare noroc. Desenă o stea pe o coală albă de hârtie. Fiţi atent, structura unei stele depinde de echilibrul delicat din interiorul său. Dacă iradierea căldurii este prea puternică, steaua se transformă într-o gigantă albastră[93], iar dacă este prea slabă, se

---

[93] Cele mai luminoase stele cunoscute în univers.

transformă într-o pitică roşie[94]. Una este prea caldă, iar cealaltă prea rece și nici una probabil nu are planete. Dar cea mai mare parte a stelelor, inclusiv Soarele, se situează între aceste două extreme, iar ceea ce este într-adevăr extraordinar este că valorile care nu sunt extreme sunt extrem de probabile, dar nu s-au întâmplat. În schimb, relaţia dintre forţe şi relaţia dintre masele particulelor au o asemenea valoare, că par să fi conspirat ca marea majoritate a stelelor să se situeze în limita îngustă dintre cele două extreme, făcând posibilă astfel existenţa şi predominanţa stelelor la fel ca Soarele. Schimbaţi puţin valoarea gravitaţiei, a forţei electromagnetice şi a relaţiei dintre masele electronilor şi ale protonilor și nimic din ceea ce vedem în univers nu ar fi posibil.

— Incredibil, spuse Tomas, dând afirmativ din cap. Habar nu aveam de aşa ceva.

Luis Rocha răsfoi din nou notiţele.

— După ce a analizat condiţiile iniţiale ale universului, profesorul Siza şi-a concentrat atenţia asupra microparticulelor. Se opri la o altă foaie plină de ecuaţii. De exemplu, s-a apucat să studieze două constante ale naturii importante, chiar proporţia maselor electronilor şi a protonilor, numită constanta Beta şi forţa de interacţiune electromagnetică, numită constanta structurii fine, sau Alfa și le-a schimbat valorile, calculând apoi consecinţele schimbării. Ştiţi ce a descoperit?

— Spuneţi.

— Dacă se măreşte un pic Beta, structurile moleculare ordonate nu mai sunt posibile, din moment ce valoarea actuală a Beta determină poziţiile bine definite şi stabile ale nucleelor atomilor şi obligă electronii să se mişte în poziţii extrem de precise în jurul nucleelor. Dacă valoarea Beta ar fi un pic diferită, electronii s-ar agita prea mult şi ar face imposibilă realizarea unor procese extrem de precise, cum ar fi reproducerea ADN-ului. Pe de altă parte, valoarea actuală Beta, în relaţie cu Alfa, face centrele stelelor suficient de fierbinţi pentru a genera reacţii nucleare. Dacă Beta ar depăşi cu 0,005 valoarea pătratului lui Alfa, n-ar mai fi stele. Fără stele, nu există Soarele. Fără Soare, nu există nici Pământul şi nici viaţa.

— Dar limitele sunt atât de stricte?

---

[94] Pitică roşie = stea aflată în stadiul absolut final al evoluţiei sale, caracterizată prin temperaturi efectiv coborâte şi prin luminozitate foarte mică *(n. tr.).*

— Foarte stricte. Şi asta nu e tot.

— Deci?

— Dacă Alfa creşte cu doar 4%, nu se mai poate produce carbon în stele. Şi dacă creşte cu doar 0,1, nu mai există fuziune stelară. Fără carbon şi fără fuziune stelară, nu există viaţă. Cu alte cuvinte, pentru ca universul să genereze viaţă, trebuie ca valoarea constantei structurii fine să fie exact cea care este în prezent. Nici mai mare, nici mai mică.

Fizicianul găsi o altă foaie cu notiţe.

— Un alt lucru pe care l-a studiat profesorul Siza a fost forţa nucleară tare, care provoacă fuziunile nucleare din stele şi din bombele cu hidrogen. El a făcut calculele şi a descoperit că, dacă se măreşte forţa tare cu doar 4%, asta ar face ca, în fazele iniţiale de după Big Bang, tot hidrogenul din univers să ardă mai repede şi să se transforme în heliu 2. Ar fi un dezastru, pentru că ar însemna că stelele şi-ar epuiza mai rapid combustibilul, iar unele dintre ele s-ar transforma în găuri negre înainte să se creeze condiţii pentru apariţia vieţii. Pe de altă parte, dacă s-ar reduce forţa tare cu 2%, ar afecta nucleul atomilor într-o asemenea măsură, încât ar împiedica formarea elementelor mai grele decât hidrogenul. Iar fără elementele mai grele, dintre care unul este carbonul, nu există viaţă. Bătu cu degetul arătător în calculele acelea. Cu alte cuvinte, profesorul Siza a descoperit că valoarea forţei tari dispune de un interval foarte mic pentru a putea crea condiţiile pentru viaţă, vedeţi cum doar printr-un miracol providenţial forţa tare se situează exact în acest mic interval.

— Este de necrezut! spuse Tomas, scărpinându-se distrat în bărbie. De necrezut!

Mai multe pagini pline cu ecuaţii de nepătruns.

— Mai mult, conversia hidrogenului în heliu este crucială pentru viaţă, este un proces care cere o precizie absolută. Transformarea trebuie să se supună unei rate de exact şapte miimi din masă pentru energie. Dacă se scade o fracţiune, transformarea nu se mai întâmplă, iar universul rămâne doar cu hidrogen. Dacă se creşte cu o fracţiune, hidrogenul se epuizează rapid în tot universul.

Scrise valorile.

0,006% – doar hidrogen
0,009% – hidrogen epuizat

Cu alte cuvinte, ca să existe viaţă, rata de transformare a hidrogenului în heliu trebuie să se situeze exact în acest interval. Şi, uite ce coincidenţă: chiar se situează!

— Uau! Încă un noroc incredibil…

— Noroc incredibil? râse fizicianul. Nu e noroc, este jack-potul jack-poturilor! Răsfoi notiţele. Acum fiţi atent la carbon. Din varii motive, carbonul este elementul pe care se bazează viaţa. Fără carbon, viaţa complexă spontană nu este posibilă, din moment ce doar acest element are flexibilitatea de a crea lanţuri complexe şi lungi, necesare proceselor vitale. Nici un alt element nu e capabil să o facă. Problema este că formarea carbonului este rezultatul unei serii de circumstanţe extraordinare. Se scărpină în bărbie, concentrându-se asupra modului în care avea să explice procesul. Ca să se formeze carbonul, beriliul radioactiv trebuie să absoarbă un nucleu de heliu. Pare simplu, nu? Problema e că durata de viaţă a beriliului radioactiv se limitează la o infimă fracţiune de secundă. Scrise de mână valoarea.

0,0000000000000001 secunde

— Vedeţi? Beriliul radioactiv durează doar atât. Tomas încercă să evalueze cât însemna acel micron de secundă.

— Dar asta nu înseamnă nimic, chiar nimic.

— Exact! îl aprobă fizicianul. Şi totuşi, exact în perioada aceasta scurtă de timp nucleul de beriliu radioactiv trebuie să localizeze, să se lovească şi să absoarbă nucleul de heliu, creând astfel nucleul de carbon. Unica posibilitate ca acest lucru să se întâmple într-un moment atât de efemer este ca energiile acestor nuclee să fie egale în momentul în care se ciocnesc. Şi, o nouă surpriză, chiar sunt! Făcu din ochi. Aha? Mare noroc! Să fi fost vreo diferenţă, cât de mică, nu se putea forma carbonul. Dar, oricât de extraordinar ar părea, nu există nici o diferenţă. Graţie unui noroc uluitor, energia constituenţilor nucleari ai stelelor se situează exact la valoarea potrivită, permiţând fuziunea.

— E incredibil! comentă Tomas.

— Dar, s-a mai întâmplat un alt noroc care-ţi dă fiori! adăugă Luis Rocha. Timpul de coliziune al heliului este şi mai mic decât durata de viaţă extrem de scurtă a beriliului radioactiv, iar acest lucru permite reacţia nucleară care produce carbonul. Mai mult, se mai pune şi problema supravieţuirii carbonului activităţii nucleare imediat următoare din interiorul stelei, care este

posibilă doar în condiţii extrem de speciale. Şi, fiţi atent! Graţie unei noi şi extraordinare coincidenţe, aceste condiţii se reunesc şi carbonul nu se transformă în oxigen. Surâse. Sunt de acord că pentru un necunoscător, astea par toate chineză. Dar vă garantez că un fizician va crede că totul este un noroc absolut de necrezut. Sunt patru jack-poturi dintr-o singură lovitură.

— Vai de mine! râse Tomas. O să fim miliardari.

Luis Rocha luă teancul de hârtii pline de notaţii şi calcule și le arătă interlocutorului său.

— Vedeţi hârtiile acestea? Sunt pline toate de descoperiri de genul acesta. Eu şi profesorul Siza ne-am petrecut ultimii ani identificând şi colecţionând coincidenţe improbabile absolut necesare pentru existenţa vieţii. Precizia incredibilă a diverselor forţe, a temperaturii universului primordial, a ratei de expansiune, dar şi extraordinarele coincidenţe necesare planetei noastre. De exemplu, problema înclinării axei unei planete. Datorită rezonanţelor dintre rotaţia planetelor şi totalitatea corpurilor din sistemul solar, Pământul trebuia să aibă o evoluţie haotică a înclinării axei sale de rotaţie, care, evident, ar împiedica existenţa vieţii. O emisferă putea să stea şase luni să se prăjească la Soare, fără nici o noapte și alte şase luni să îngheţe la lumina celorlalte stele. Dar planeta noastră a avut un noroc incredibil. Ştiţi care a fost acesta?

— Nu.

— Apariţia Lunii. Luna este un corp atât de mare, încât efectele sale gravitaţionale moderează unghiul de înclinare al planetei noastre, făcând astfel viaţa viabilă.

— Fir-ar să fie! Până şi Luna!

— E adevărat! îl aprobă fizicianul. Toate detaliile par să conspire la apariţia vieţii pe Pământ. Uitaţi, faptul că Pământul are nichel şi fier lichid suficient ca să genereze un câmp magnetic absolut necesar pentru apărarea atmosferei de particulele letale emise de Soare. Asta e un noroc. Altă coincidenţă extraordinară e faptul că tocmai carbonul este elementul solid cel mai abundent în spaţiul termic în care apa e lichidă. Chiar şi orbita Pământului este crucială. Dacă era cu cinci la sută mai aproape de Soare sau cu cincisprezece mai departe, era suficient ca să facă imposibilă dezvoltarea formelor complexe de viaţă. Puse din nou teancul de hârtii în dosar. În fine, lista coincidenţelor şi a improbabilităţilor se pare că este nesfârşită.

Tomas se foi pe scaunul lui.

— Eu înţeleg, spuse, încercând să sustragă o semnificaţie din toate informaţiile acelea. Dar ce înseamnă toate astea?

— Păi nu e evident? se miră fizicianul. Înseamnă că nu doar viaţa s-a adaptat la univers, ci că universul însuşi s-a pregătit pentru viaţă. Într-un anumit fel, e ca şi cum universul ar fi ştiut dintotdeauna că o să venim. Simpla noastră existenţă pare să depindă de un lanţ misterios de coincidenţe şi improbabilităţi. Proprietăţile universului, aşa cum sunt configurate, sunt condiţii absolut necesare pentru existenţa vieţii. Aceste proprietăţi ar putea fi infinit diferite. Toate alternativele ar fi condus la un univers fără viaţă. Ca să existe viaţă, un număr mare de parametri trebuia să fie reglat la o valoare foarte specifică şi precisă. Şi ce am descoperit? Că această precizie există. Închise dosarul. I se spune Principiul Antropic.

— Cum?

— Principiul Antropic, repetă fizicianul. Principiul Antropic se referă la faptul că universul a fost creat tocmai pentru a crea viaţa.

Tomas deschise gura.

— Înţeleg.

— Este unica explicaţie pentru şirul incredibil de coincidenţe şi de improbabilităţi care ne permite să fim aici.

Istoricul se scărpină pe faţă, gânditor.

— Este realmente copleşitor! Dar poate să fie totul rezultatul unei întâmplări, nu? Adică, este extrem de improbabil ca eu să câştig la loterie, nu? Dar, până la urmă, cineva trebuie să câştige. Legea probabilităţilor spune că da. Este evident că, din punctul de vedere al celui care câştigă, totul este extrem de improbabil. Dar, totuşi, cineva trebuia să câştige.

— E adevărat, fu de acord Luis Rocha. Numai că, în acest caz, vorbim de mai multe loterii. Fiţi atent, am avut noroc cu precizia expansiunii universului, cu temperatura primordială, cu omogenitatea materiei, cu avantajul infim al materiei asupra antimateriei, cu constanta structurii fine, cu valorile forţei tari, ale celei electroslabe şi gravitaţiei, cu rata de conversie a hidrogenului în heliu, cu procesul delicat de formare a carbonului, cu existenţa în nucleul Pământului a metalelor care creează câmpul electromagnetic, cu orbita planetei... în fine, cu toate. Era suficient ca valorile să fie uşor diferite la unul dintre aceşti factori şi... paf! – nu mai exista viaţa. Dar nu, ele coincid toate. E extraordinar, nu vi se pare? Făcu un gest vag cu mâna. E ca şi cum aş pleca în călătorie în jurul lumii şi aş cumpăra câte

un bilet la loterie în fiecare ţară prin care trec. Şi când aş ajunge mai târziu acasă, aş descoperi că am câştigat potul cel mare cu toate biletele pe care le-am cunoscut. Toate! Râse. Evident, puteam să am un noroc fantastic şi să câştig la loterie în ambele ţări. Dar, dacă mi-ar ieşi potul cel mare în toate ţările, hai să fim serioşi! Ar părea ciudat, nu? Nu e nevoie să fii un mare geniu ca să înţelegi că s-a întâmplat ceva ciudat... o şmecherie, ştiu şi eu? Cu siguranţă era ceva la mijloc, nu? Exact asta s-a întâmplat şi cu viaţa. I-a ieşit numărul câştigător la toţi parametrii. Toţi! Ridică un deget în aer. Deci, se poate trage doar o concluzie: aici e o şmecherie la mijloc! O înşelătorie la mijloc.

— Păi... realmente... pare un pic inexplicabil tot acest noroc. Când pomana e mare, poporul îşi pierde încrederea, nu?

Luis Rocha se aplecă pe scaun.

— Vreau să spun, profesore Noronha, că pe măsură ce observăm şi analizăm mai mult universul, cu atât mai mult tragem concluzia că el dezvăluie caracteristici fundamentale inerente acţiunii unei forţe inteligente şi conştiente. Ridică degetul mare de la mâna stângă. Una este inteligenţa cu care sunt concepute toate. Ridică şi degetul arătător de la mâna stângă. A doua este intenţia de a planifica totul pentru a crea viaţa. Principiul Antropic ne arată că există intenţie în conceperea vieţii. Viaţa nu este un accident, nu e rezultatul întâmplării, nu este produsul întâmplător al unor circumstanţe anormale. Făcu o pauză, mărind efectul dramatic al vorbelor lui. Universul este conceput pentru a crea viaţa.

Cuvintele răsunară în Biblioteca Ioanină, rupând tăcerea aşa cum un nor întunecă cerul.

— Înţeleg, spuse Tomas. Este înspăimântător. Ceea ce această a doua metodă ne dezvăluie este cel puţin... cel puţin înfricoşător.

— Da, fu de acord Luis Rocha. Descoperirea Principiului Antropic constituie cea de-a doua metodă de confirmare a existenţei lui Dumnezeu. Se întoarse la hârtii, găsind o foaie pe care o mai consultase. Vă amintiţi de soluţia lui Einstein?

— Da.

Fizicianul citi notiţele de pe foaie.

— Einstein a spus și acum citez: „ceea ce mă interesează cu adevărat este dacă Dumnezeu ar fi putut face lumea altfel, adică, dacă necesitatea simplităţii logice lasă vreo libertate”, îl privi pe Tomas. Ştiţi care este răspunsul la întrebare?

— După tot ceea ce mi-aţi spus, răspunsul poate fi doar unul,

nu.

— Întocmai, răspunsul este nu. Luis Rocha dădu din cap. Nu, Dumnezeu nu putea să facă lumea altfel. Se încruntă, iar apoi surâse uşor, aproape maliţios. Dar mai e ceva ce încă nu v-am spus.

— Încă ceva? Ce anume?

— Cum e evident, Principiul Antropic constituie un indiciu extrem de puternic al existenţei lui Dumnezeu. Adică, dacă totul este atât de incredibil de precis pentru a face posibilă existenţa vieţii, este pentru că universul a fost conceput special ca să creeze viaţa, nu? Dar mai rămâne un dubiu colateral. Este foarte mic, absolut infim, dar rămâne acolo, ca un ghimpe în coastă, ceva ce ne împiedică să fim absolut sigur. Vorbi mai încet, aproape în şoaptă. Şi dacă totul nu este decât o întâmplare monumentală? Şi dacă toate aceste circumstanţe nu sunt decât rezultatul unui joc întâmplător de coincidenţe înspăimântătoare? Am câştigat mai multe loterii cosmice, sigur şi incontestabil, dar, oricât de improbabil ni se pare aşa ceva, există şi posibilitatea ca totul să fi fost un accident gigantic, nu?

— Da, normal, fu de acord Tomas. Posibilitatea aceasta există.

— Şi, cât timp există posibilitatea aceasta, nu se poate spune cu siguranţă că Principiul Antropic este dovada finală, nu? Este un indiciu puternic, e adevărat, dar nu este încă dovada.

— Exact. De fapt, încă nu este dovada, nu.

— Această posibilitate extrem de redusă, ca totul să fie un accident monumental, l-a preocupat mult timp pe profesorul Siza. El credea că această situaţie incomodă, această incertitudine marginală chinuitoare făcea parte din subtilităţile lui Dumnezeu, deja descrise de Einstein. Adică, la fel cum teoremele incompletitudinii ne arată că nu se poate demonstra coerenţa unui sistem matematic, deşi afirmaţiile lui nedemonstrabile sunt adevărate, posibilitatea aceasta redusă împiedica dovedirea, dincolo de orice dubiu, a existenţei unei forţe inteligente şi conştiente din spatele arhitecturii universului. Profesorului Siza i se părea că Dumnezeu se ascundea din nou într-un joc de oglinzi al unei ultime subtilităţi, luându-ne dovada, exact când eram gata să punem mâna pe ea.

— Până când, la începutul acestui an, profesorul Siza a avut o epifanie.

— Poftim?

— S-a făcut lumină.

— Cum adică, s-a făcut lumină?

— Într-o zi, profesorul Siza era la el în birou şi calcula comportamentul haotic al electronilor într-un câmp magnetic, când, dintr-odată, a avut ideea cum să rezolve ultima incertitudine şi să transforme Principiul Antropic nu doar într-un indiciu extrem de puternic al existenţei lui Dumnezeu, ci chiar în dovada finală.

Tomas se mişcă din nou pe scaun. Se aplecă uşor în faţă şi se concentră.

— Dovada finală? A descoperit dovada finală?

Luis Rocha surâdea uşor în continuare.

— Dovada finală îşi are originea în problema determinismului.

— Nu înţeleg.

— După cum am spus, Kant a scris odată că trei probleme nu vor fi niciodată rezolvate: existenţa lui Dumnezeu, nemurirea şi liberul arbitru. Profesorul Siza credea, totuşi, că aceste probleme nu numai că pot fi rezolvate, dar erau şi legate între ele. Îşi drese glasul. Problema liberului arbitru este să ştim până la ce punct suntem liberi în deciziile noastre. Mult timp s-a crezut că eram liberi, dar descoperirile ştiinţifice au micşorat treptat domeniul libertăţii noastre. S-a descoperit că, deşi par libere, deciziile noastre sunt condiţionate de nenumăraţi factori. De exemplu, dacă eu mă hotărăsc să mănânc, decizia aceasta a fost luată de mine conştient sau de necesitatea biologică a corpului meu? Încet-încet am început să înţelegem că deciziile noastre nu sunt de fapt ale noastre. Tot ceea ce facem corespunde lucrurilor impuse de caracteristicile noastre intrinseci, cum ar fi ADN-ul, biologia sau chimia corpului nostru, în afară de alţi factori, în interacţiune dinamică şi complexă cu factori exteriori, cum ar fi cultura, ideologia şi multiplele întâmplări din viaţa noastră. De exemplu, s-a descoperit că unii oameni sunt trişti, nu pentru că viaţa lor este tristă, ci pur şi simplu pentru că organismul lor nu produce serotonină, o substanţă care reglează buna dispoziţie. Astfel, multe dintre acţiunile acestor persoane deprimate îşi au originea în această insuficienţă chimică și nu liberul arbitru. Înţelegeţi?

— Da, da, spuse Tomas ezitant. Tata mi-a vorbit deja despre asta şi mărturisesc că încă mi se pare un pic şocant.

— Ce anume?

— Ideea aceasta că nu avem liber arbitru şi că acesta nu este decât o iluzie. Parcă suntem nişte roboţi…

— Poate, recunosc că da, fu de acord Luis Rocha. Dar uitaţi că la concluzia aceasta a ajuns oarecum ştiinţa. Fiţi atent,

matematica este deterministă. Doi plus doi fac mereu patru. Fizica este aplicarea matematicii în univers, materia şi energia se supun legilor şi forţelor universale. Când o planetă se învârte în jurul Soarelui sau un electron în jurul nucleului atomului, nu fac asta pentru că aşa au chef, ci pentru că le obligă legile fizicii. Este clar?

— Da, este evident.

— Acum fiţi atent. Materia pare să se organizeze spontan, supunându-se legilor universului. Organizarea aceasta implică o complexitate treptată, nu? De la un anumit prag încolo, în care atomii se organizează în elemente, studierea lor nu mai ţine de domeniul fizicii, ci se transferă chimiei. Deci, chimia este fizica complexă. Când elementele chimice devin mai complexe şi, mai mult, se nasc fiinţele vii, care se caracterizează prin capacitatea de reproducere şi prin comportamentul teleologic, adică de a acţiona în virtutea unui scop: supravieţuirea. Ceea ce vreau să spun cu asta e că biologia este chimia complexă. Când biologia devine foarte complexă, apar inteligenţa şi conştiinţa, ale căror comportamente, uneori bizare, nu se supun aparent nici unei legi. Dar psihologii şi psihiatrii au demonstrat deja că toate comportamentele au un motiv, nu apar nici spontan, nici datorită Sfântului Duh. Putem să nu ne dăm seama de cauzele lor, dar ele există. Există şi experienţe documentate care arată că, în primă instanţă, creierul ia decizia de a acţiona înainte să-şi dea seama de asta conştiinţa. Creierul ia o decizie şi apoi informează conştiinţa despre ea, dar o face cu o asemenea subtilitate, încât aceasta crede că ea a luat decizia de fapt. Asta înseamnă că psihologia este biologie complexă. Urmăriţi raţionamentul meu?

— Da.

— Foarte bine. Ceea ce încerc să spun e că, atunci când cauţi rădăcina cea mai simplă a lucrurilor, vezi că de fapt conştiinţa are la bază biologia, care are la bază chimia, care are la bază fizica, care are la bază matematica. Acum, vă mai reamintesc că electronul nu o ia la dreapta sau la stânga pentru că aşa are chef, pentru că are liber arbitru, ci pentru că la asta îl obligă legile fizicii. Comportamentul electronului poate să fie indeterminabil, din cauza extremei lui complexităţi haotice, dar este determinat. Duse mâna la piept. Cum noi suntem făcuţi din atomi, organizaţi într-o formă extrem de complexă de legile fizicii și comportamentul nostru este determinist. Dar, la fel ca în cazul electronului, comportamentul nostru este în aceeaşi măsură indeterminabil, din moment ce rezultă dintr-o complexitate

inerentă haotică. Cam la fel ca starea vremii. Meteorologia este determinată, dar indeterminabilă, datorită complexităţii factorilor şi problemei infinitului, micilor schimbări ale condiţiilor iniţiale care pot avea rezultate imprevizibile pe termen lung. Este povestea aceea veche cu bătaia din aripi a unui fluture, care poate provoca o furtună la capătul celălalt al planetei, peste ceva vreme. La fel spun şi psihiatrii, că o întâmplare din copilărie poate să condiţioneze comportamentul unui individ adult, nu? Şi ce este asta, dacă nu efectul fluturelui la scală umană?

— Înţeleg.

— Ceea ce vreau să spun cu asta e că, deşi deciziile noastre par libere, de fapt nu sunt. Dimpotrivă, toate sunt condiţionate de factori de a căror influenţă, de cele mai multe ori, nu suntem deloc conştienţi.

— Dar e un lucru teribil, observă Tomas. Înseamnă că nu suntem stăpânii noştri. Dacă totul este determinat deja, de ce... de ce ne mai batem capul, ştiu şi eu, să ne uităm în stânga şi-n dreapta când trecem strada?

— Dumneavoastră confundaţi determinismul cu fatalismul.

— Dar, dacă ne gândim bine, nu sunt acelaşi lucru?

— Nu, nu sunt. Din punct de vedere macrocosmic, totul este determinat. Dar, din punctul de vedere al macrocosmosului fiecărei persoane, nimic nu pare determinat, pentru că nimeni nu ştie ce o să se întâmple. Sunt mulţi factori externi care ne obligă să luăm decizii. De exemplu, dacă plouă, decidem să deschidem umbrela. Decizia a fost a noastră, deşi e determinată, pentru că, deşi noi nu avem de unde să ştim, legile fizicii au conspirat ca să plouă exact în acel moment, iar software-ul încorporat în mintea noastră a determinat că umbrela era răspunsul potrivit la acea situaţie externă. Înţelegeţi? Liberul arbitru este un concept al prezentului. Dar adevărul e că nu putem să schimbăm ce am făcut în trecut, nu? Ce-i făcut, e bun făcut. Asta înseamnă că trecutul este determinat. Acum, dacă şi viitorul şi trecutul există, deşi în planuri diferite, atunci şi viitorul este determinat.

— Problema rămâne, insistă Tomas. Nu suntem decât nişte marionete.

— Nu vă gândiţi aşa. Gândiţi-vă la un meci de fotbal.

— La un meci de fotbal?

— Imaginaţi-vă că aveţi înregistrată finala Italia-Franţa de la campionatul mondial din 2006. Când se desfăşoară jocul, jucătorii iau decizii libere, nu? Iau mingea şi o aruncă dintr-un loc în altul. Numai că, atunci când vedem înregistrarea, ştim că totul

este determinat. Meciul se va termina cu scorul 1-1 şi Italia va câştiga la penalty. Orice ar face jucătorii în înregistrarea aceea, rezultatul este determinat, nu o să-l poată schimba niciodată. La sfârşitul DVD-ului, Italia va câştiga. Mai mult, toate acţiunile jucătorilor, care sunt liberi în acel moment, sunt determinate. Chiar şi lovitura cu capul pe care i-o dă Zidane lui Materazzi. Surâse. Iar viaţa este ca un meci înregistrat. Luăm decizii libere, dar ele sunt determinate.

— Înţeleg, dar asta nu mă consolează. Dacă ne gândim bine, înseamnă tot că nu suntem stăpânii noştri.

Luis Rocha se uită în continuare la interlocutorul său.

— Înseamnă mult mai mult decât asta, dragul meu, spuse. Mult mai mult.

— Mult mai mult? se miră Tomas. În ce sens?

Fizicianul lăsă să treacă un moment în timp ce se gândea cum să-şi continue mai bine explicaţia.

— Vă amintiţi de demonul lui Laplace?

— Păi… aşa şi-aşa.

— După cum ştiţi, ştiinţa a descoperit că toate întâmplările au cauze şi efecte, din moment de toate cauzele sunt efecte ale unei întâmplări anterioare, iar toate efectele devin cauzele întâmplărilor ulterioare. Vă amintiţi, nu?

— Evident.

— Ducând până la ultimele consecinţe procesul nesfârşit de cauze şi efecte, marchizul Laplace, în secolul al XVII-lea, a ajuns la concluzia că starea actuală a universului este consecinţa stării lui anterioare şi cauza celei care va urma. Dacă ştim toată starea din prezent a materiei, energiile, legile, până la cel mai mic detaliu, vom reuşi să calculăm trecutul şi viitorul. Pentru a recurge la expresia utilizată chiar de Laplace, viitorul şi trecutul ar fi în acest caz prezente în faţa ochilor noştri. Arătă spre Tomas. Şi atunci vă întreb eu: care este consecinţa acestei constatări?

Istoricul oftă.

— Totul este determinat.

— Bingo! exclamă Luis Rocha. Totul este determinat, într-un anume fel, viitorul şi trecutul există. Acum, la fel cum nu putem să schimbăm prezentul, nu putem schimba nici viitorul, din moment ce sunt acelaşi lucru dar în timpuri diferite. Asta înseamnă că, dacă trecutul este determinat, atunci şi viitorul este determinat. Înţelegeţi? Atunci, descoperirea a fost confirmată de teoriile relativităţii, ale cărei ecuaţii sunt

deterministe şi stabilesc implicit că tot ce s-a întâmplat şi se va întâmpla este scris în toată informaţia iniţială a universului. Aminteşte-ţi că timpul şi spaţiul sunt manifestări diferite ale aceleiaşi unităţi, cam la fel ca yin şi yang, aşa cum Einstein a creat conceptul de spaţiu-timp. Astfel, la fel cum Lisabona şi New York există, dar nu în acelaşi spaţiu, prezentul şi trecutul există, dar nu în acelaşi timp. Din Lisabona nu reuşesc să văd New Yorkul, la fel cum din trecut nu reuşesc să văd viitorul, deşi ambele există.

— Păi… păi…

— Teoriile relativităţii au demonstrat, pe de o parte, că timpul se scurge diferit în locuri diferite ale universului, condiţionat de viteza materiei şi de forţa de gravitaţie, întâmplările A şi B se întâmplă în acelaşi timp într-un punct din univers, dar defazat în alte locuri, într-un loc prima dată A şi apoi B, în timp ce în al treilea loc, se întâmplă prima dată B şi apoi A. Asta înseamnă că, într-un punct al universului, B încă nu s-a întâmplat, dar se va întâmpla. Orice s-ar întâmpla, se va întâmpla pentru că este determinat. Dădu din cap, uitându-se mereu la Tomas. Şi acum vă întreb, când a fost determinat totul?

— Când?

— Da, când?

— Ah… ştiu şi eu! La început, presupun.

— Întocmai! exclamă Luis Rocha. Totul a fost determinat la început, în momentul în care s-a format universul.

Energia şi materia au fost distribuite într-un anumit fel, legile şi valorile constantelor au fost concepute într-un anumit fel, iar acest lucru a determinat imediat toată istoria ulterioară a materiei şi a energiei. Înţelegeţi?

— Da…

— Şi nu vedeţi legătura cu Principiul Antropic?

Tomas ezită, căutând legătura dintre cele două lucruri.

Dar ezitarea dură doar o clipă, cât să inspire şi să expire, că imediat făcu ochii mari şi, cutremurat, văzu cum se întregeşte dovada.

— Aaa… da! se bâlbâi, zăpăcit şi uimit ca unul care vede cum adevărul iese la suprafaţă. E… asta e… e… incredibil.

— Faptul că totul e determinat înseamnă că tot ceea ce s-a întâmplat, se întâmplă şi se va întâmpla este prevăzut de la naşterea timpului. Chiar şi discuţia noastră era prevăzută. E ca şi cum am fi actori pe o scenă colosală şi fiecare îşi joacă rolul lui, supunându-se unui scenariu monumental scris de un scenarist

universal atunci când a început universul. Lăsă ideea să se aşeze. Totul este determinat.

— Dumnezeule mare!

— Şi este argumentul care lipsea şi care, în ochii profesorului Siza, a transformat Principiul Antropic în dovada existenţei lui Dumnezeu. Universul a fost creat cu o asemenea pricepere, că demonstrează inteligenţă și cu o asemenea precizie, că arată un scop. Existenţa noastră nu poate fi sub nici o formă accidentală, pur şi simplu pentru că totul este determinat de la început.

XL

Plecară împreună din Biblioteca Ioanină. Noaptea cădea peste Coimbra, iar un vânticel rece sufla prin Patio das Escolas, aproape goală. Tomas se opri pe o treaptă şi se uită la ceasul turnului; era deja nouă seara. Nu mâncase de mult timp, dar spaima că mai avea doar unsprezece ore ca să rezolve enigma îi tăiase foamea. Evident, Luis Rocha îi dezvăluise o parte semnificativă a misterului, dar îi lipsea ultimul detaliu. Cifrul care conţinea formula lui Dumnezeu.

— Spuneţi-mi ceva, şopti Tomas. Nu aveţi idee în ce constă ultimul mesaj cifrat al lui Einstein, nu?

Fizicianul se uită ciudat da el.

— Veniţi, îi spuse, făcându-i semn cu mâna să îl urmeze.

Luis Rocha coborî treptele şi o luă la stânga, cu Tomas după el. Merseră până la uşa următoare, în clădirea de vizavi de bibliotecă. Istoricul trecu pe sub magnificul portal şi, aproape fără să vrea, sigur din cauza deformaţiei profesiei de istoric, văzu că era în stil manuelin.

— Asta e o biserică?

— Este capela Sfântul Miguel, îi spuse amfitrionul, trăgându-l înăuntru. A început să fie construită în secolul al XVI-lea.

Pereţii erau împodobiţi cu faianţă albastră, tavanul ornat somptuos cu blazonul Portugaliei, iar capela era dominată de superba orgă barocă, lucrată minuţios şi care avea în vârf îngeri cântând din trompete.

— De ce m-aţi adus aici? vru să ştie Tomas.

Fizicianul se aşeză pe marginea unei bănci căptuşite cu piele şi surâse.

— Nu credeţi că are sens să fim în casa lui Dumnezeu când vorbim despre El?

— Dar Dumnezeu pe care mi L-aţi prezentat mie nu este Cel din *Biblie,* observă istoricul, făcând un semn cu capul spre un Iisus crucificat de deasupra altarului.

— Dragul meu, eu vi L-am prezentat pe Dumnezeu, replică Luis Rocha. Restul sunt detalii, nu credeţi?

— Dacă spuneţi dumneavoastră…

— Unii îi spun Dumnezeu, alţii îi zic Yeovah, alţii Allah, alţii Brahman, alţii Dharmakaya, alţii Tao. Puse palma la piept. Noi,

oamenii de ştiinţă, îi spunem univers. Nume diferite, atribute diferite, dar aceeaşi esenţă.

— Înţeleg, spuse istoricul, dar asta nu-mi rezolvă problema mea, nu?

— Care este problema dumneavoastră?

— În ce anume constă ultimul mesaj cifrat al lui Einstein?

Luis Rocha îşi mută locul de pe bancă şi îi făcu semn lui Tomas, care era tot în picioare, să se aşeze lângă el. Istoricul îi făcu pe plac, în ciuda spaimei care-l făcea tot mai nerăbdător.

— Ştiţi ce sunt păpuşile matrioşka?

— Cine?

— Păpuşile matrioşka.

— Sunt păpuşile acelea ruseşti, nu?

— Da. Când deschizi una, mai e întotdeauna una înăuntru. Surâse. La fel ca o matrioşka, descoperirea celei de-a doua metode a rezolvat o enigmă, dar a descoperit alta. Dacă Dumnezeu există şi a conceput universul cu o asemenea precizie încât a determinat crearea noastră, lucrurile acestea par să arate că existenţa noastră este obiectivul universului, nu?

— E logic.

— Dar asta nu are sens, nu?

— Credeţi că nu? se miră Tomas. Pentru mine chiar are sens.

— Are sens pentru că e o constatare care ne linişteşte, susţinu Luis Rocha. La urma urmei, ştiinţa a spus întotdeauna că noi nu suntem decât ceva lipsit de importanţă la scala universului, total nerelevanţi pentru imensitatea existenţei, nu? Erau fizicieni care susţineau că viaţa nu era decât o farsă şi că prezenţa noastră nu avea nici o utilitate.

— Se pare că greşeau.

— Exact, îi aprobă Luis Rocha. Având în vedere că universul a fost creat cu o asemenea precizie ca să creeze viaţa şi că nu este nici un accident pentru că era determinat de la începutul timpurilor, da, trebuie să fiu de acord cu dumneavoastră, colegii mei greşeau. Şi, totuşi, întrebarea rămâne: nu are sens ca existenţa noastră să fie obiectivul universului.

— Dar de ce spuneţi asta?

— Pentru simplul fapt că noi am apărut într-o fază destul de timpurie din viaţa universului. Dacă am fi obiectivul, am apărea la sfârşit. Dar, nu. Am apărut la puţin timp după început. De ce?

— Cumva Dumnezeu se grăbea să ne conceapă?

— Dar de ce? Ca să ne distrăm? Ca să putem să ne uităm la televizor? Ca să stăm la un suc pe terasă? Ca să vorbim mereu

despre fotbal şi despre femei? Ca ele să citească reviste glossy şi să se uite la telenovele? De ce?

Tomas ridică din umeri.

— Ştiu şi eu! exclamă. Dar care este relevanţa întrebării?

Luis Rocha se uită intens cu ochii lui căprui în cei verzi ai lui Tomas.

— Pentru că aceasta este întrebarea rezolvată de ultimul mesaj al lui Einstein.

— Poftim?

— Cifrul inserat de Einstein în *Formula lui Dumnezeu* rezolvă problema scopului existenţei noastre.

Tomas băgă mâna în buzunar şi scoase hârtia împăturită pe care o avea mereu la el.

See, sign
!ya ovqo

— Asta?

— Da.

— Vreţi să spuneţi că şarada aceasta rezolvă enigma existenţei noastre?

— Da. Ea dezvăluie obiectivul existenţei noastre.

Istoricul analiză din nou mesajul.

— Dar cum de ştiţi asta?

— Profesorul Siza mi-a spus.

— Profesorul Siza cunoştea secretul?

— Profesorul Siza cunoştea pista care ducea la secret. Mi-a spus că Einstein i-a dezvăluit că mesajul acesta conţinea *endgame*-ul universului.

— *Endgame*-ul?

— Este o expresie foarte cunoscută în America. Înseamnă obiectivul final al unui joc.

Tomas dădu din cap, încercând să înţeleagă ce i se spunea.

— Scuzaţi-mă, dar nu înţeleg! exclamă. Unde vreţi să ajungeţi?

Fizicianul făcu un gest larg.

— Uitaţi-vă la tot ceea ce ne înconjoară, spuse. Aici, pe planeta aceasta este viaţă peste tot. Pe câmpii, în munţi, în mări şi râuri, între pietre şi chiar sub pământ. Oriunde ne-am întoarce, vedem viaţă. Şi, cu toate acestea, ştim că totul este efemer, nu?

— Evident, cu toţii murim.

— Nu asta vreau să spun, îl corectă Luis Rocha. Când spun că

totul este efemer, ce vreau să arăt e că totul este condamnat să dispară. Perioada de timp în care viaţa este posibilă în univers este extrem de limitată.

— Ce vreţi să spuneţi cu asta?

— Vreau să spun că nimic nu este etern. Vreau să spun că această perioadă fertilă care permite viaţa nu este decât un mic episod din istoria universului…

— Un mic episod? Nu înţeleg.

— Uitaţi, viaţa pe Pământ depinde de Soare, nu? Dar Soarele nu este etern. Dacă ar fi fost om, ar avea mai bine de patruzeci de ani, ceea ce înseamnă că probabil şi-a trăit mai bine de jumătate de viaţă. În fiecare zi steaua noastră este din ce în ce mai luminoasă, încălzind treptat planeta până ce îi va distruge biosfera, ceea ce se va întâmpla cam într-o sută de milioane de ani. De parcă nu ar fi suficient, peste patru sau cinci mii de milioane de ani, se va epuiza tot combustibilul care alimentează activitatea solară. Nucleul, într-un efort disperat de a menţine producerea de energie, se va reduce atât de mult, încât se vor produce efecte cuantice care să-l stabilizeze. Atunci, Soarele se va umfla aşa de mult, că se va transforma într-o stea gigantică roşie, căreia îi va creşte suprafaţa atât de mult, că va înghiţi planetele din sistemul solar.

— Ce oribil!

— Da, e, spuse fizicianul. Dar e mai bine să vă obişnuiţi cu ideea. Nu va fi deloc plăcut, ştiţi? Chiar şi Pământul va fi înghiţit de Soare şi se va topi în furnalul acela infernal. Iar după ce se va consuma tot combustibilul solar, presiunea internă va scădea drastic, Soarele se va reduce şi va ajunge de mărimea Pământului și se va răci ca o stea pitică neagră. Acelaşi lucru se întâmplă cu toate stelele de pe cer. Una câte una, toate se vor umfla şi vor muri, unele micşorându-se şi transformându-se în pitice, iar altele explodând în supernove.

— Dar se pot naşte alte stele, nu?

— Se vor naşte alte stele. Problema e că deja se nasc din ce în ce mai puţine, pentru că elementele din care se formau dispar, adică hidrogenul primordial se epuizează şi gazele încep să se disperseze. Ce e mai rău e că, peste mii de milioane de ani, nu se vor mai naşte stele. Vor fi doar funeralii galactice. Dată fiind moartea treptată a stelelor, galaxiile vor fi din ce în ce mai întunecate, până ce, într-o zi, se vor stinge toate şi universul se va transforma într-un cimitir imens, plin de găuri negre. Dar chiar şi găurile negre vor dispărea, odată cu întoarcerea materiei la

starea de energie. Într-o fază extrem de îndepărtată, va exista doar radiaţie.

— Fir-ar să fie! exclamă Tomas cu o expresie sumbră pe chip. Viitorul se prefigurează negru.

— Foarte negru! fu de acord Luis Rocha. Ceea ce ridică o mare problemă în legătură cu principiul antropic, nu credeţi?

— Sigur. Dacă universul era destinat să moară astfel, care este scopul vieţii? Din ce motiv a făcut Dumnezeu creaţia atât de precisă încât să permită naşterea vieţii, dacă avea de gând să o distrugă imediat? Care este scopul tuturor acestor lucruri?

— Exact acelaşi lucru credea şi profesorul Siza. De ce să creeze viaţa, dacă ideea era să o distrugă imediat după aceea? Pentru ce atâta muncă, dacă rezultatul este aşa de efemer? Care este, până la urmă, *endgame*-ul?

— Exact, o problemă fără soluţie, nu?

— Nu, spuse fizicianul. Dimpotrivă, are soluţie.

Tomas făcu ochii mari.

— Cum? se miră. Are soluţie?

— Da, profesorul Siza a găsit-o.

— Păi, omule, spune-o! spuse istoricul nerăbdător. Nu mă mai ţine în suspans!

— Se numeşte Principiul Antropic Final şi se naşte din constatarea că nu are rost să fie totul organizat în aşa fel încât să permită apariţia vieţii, pentru ca apoi să o lase să dispară. Principiul Antropic Final postulează că universul este construit aşa precis pentru a provoca naşterea vieţii. Dar nu orice fel de viaţă. Ci viaţa inteligentă. Şi, odată apărută, viaţa inteligentă nu va mai dispărea niciodată.

Istoricul ridică o sprânceană, cu o expresie neîncrezătoare.

— Viaţa inteligentă nu va dispărea niciodată?

— Da.

— Dar... dar cum să fie posibil aşa ceva? Nu dumneavoastră aţi spus acum că Pământul va fi distrus?

— Da, desigur. E inevitabil.

— Şi atunci cum se poate să nu dispară?

— Păi va trebui să plecăm de pe Pământ, nu?

— Să plecăm de pe Pământ? râse Tomas. Scuzaţi-mă, dar asta începe să semene a literatură ştiinţifico-fantastică.

— Credeţi? Şi, totuşi, unii oameni de ştiinţă iau foarte în serios scenariul acesta, ştiaţi?

Surâsul istoricului se stinse.

— Serios?

— Desigur. Viaţa pe Pământ nu are viitor, va fi distrusă.

— Şi unde o să mergem?

— Unde să mergem? Spre alte stele, normal.

Tomas dădu din cap, ameţit.

— Scuzaţi-mă, dar chiar şi aşa, ce rezolvă asta?

— Păi… mi se pare evident. Dacă mergem spre alte stele, scăpăm de inevitabila distrugere a Pământului, nu?

— Şi cu ce ajută asta? Nu vor dispărea şi stelele? Nu se vor stinge şi galaxiile? Nu va muri tot universul? Chiar dacă scăpăm de pe Pământ, nu vom reuşi decât să amânăm inevitabilul. Nu vi se pare? În aceste condiţii, cum se poate afirma că viaţa inteligentă nu va dispărea niciodată?

Luis Rocha se uită la altarul manierist al capelei de la un capăt la celălalt, dar era cu mintea departe, cufundat undeva în labirinturile gândirii.

— Studierea supravieţuirii şi a comportamentului vieţii în viitorul îndepărtat a devenit recent o nouă ramură a fizicii, spuse, iar vocea îi căpătă tonul neutru caracteristic expunerilor academice. Ştiţi, cercetările în domeniu au început cu publicarea, în 1979, a unui articol semnat de Freeman Dyson, cu titlul *Time without end: Physics and Biology în an Open Universe*[95]. Dyson a schiţat aici o primă schemă, extrem de incompletă, reformulată mai târziu de alţi oameni de ştiinţă interesaţi de această problemă și anume Steve Frautschi, care a publicat un alt text ştiinţific despre acelaşi subiect în 1982, în revista *Science.* Au urmat noi studii despre această problemă, toate bazate în întregime pe legile fizicii şi pe teoria calculatoarelor.

Tomas avu o expresie perplexă.

— Mi se pare extraordinar! comentă. Nu aveam nici cea mai vagă idee că a apărut o nouă ramură a fizicii dedicată supravieţuirii vieţii în viitorul îndepărtat. Dacă vreţi să vă spun, nici nu cred că e posibil, având în vedere scenariul înfricoşător pe care dumneavoastră l-aţi descris ca moarte inevitabilă a stelelor şi a galaxiilor. Cum poate rezista viaţa în condiţiile acestea?

— Vreţi să vă explic?

— Vă rog. Sunt numai ochi şi urechi.

— O să vă spun doar în linii mari, da? Detaliile sunt prea tehnice şi nu mi se par necesare în discuţia noastră.

— Perfect.

---

[95] Timp fără sfârșit: fizica și biologia într-un univers deschis *(engl., n. tr.).*

— Prima fază se întâmplă deja. Este vorba despre dezvoltarea inteligenţei artificiale. Adevărul este că civilizaţia noastră face abia primii paşi în tehnologia calculatoarelor, dar evoluţia se dovedeşte foarte rapidă şi este posibil ca într-o zi să dezvoltăm o tehnologie la fel de inteligentă sau chiar mai inteligentă decât noi. Mai mult, la rata actuală de evoluţie, calculatoarele, ne arată calculele, vor atinge nivelul uman de procesare a informaţiei şi de capacitate de integrare a datelor cam într-o sută de ani sau puţin mai mult. În ziua în care vor atinge nivelul nostru, calculatoarele vor dobândi şi conştiinţă, cum, de altfel, sugerează testul Turing, nu ştiu dacă aţi auzit despre el.

— Tata mi-a vorbit despre el, da.

— Aşadar, inginerii prevăd că, în afară de faptul că o să putem dezvolta calculatoare la fel de inteligente ca noi, vom mai putea să dezvoltăm şi roboţi care să fie constructori universali. Ştiţi ce sunt constructorii universali, nu?

— Păi… nu.

— Constructorii universali sunt echipamente care pot să construiască tot ceea ce poate fi construit. De exemplu, o maşinărie dintr-o fabrică de automobile nu este un constructor universal, din moment ce poate să construiască doar automobile. Dar fiinţele umane sunt constructori universali, dat fiind că au abilitatea de a construi tot ceea ce poate fi construit. Iar oamenii de ştiinţă dau ca sigură posibilitatea de a concepe o maşină care să fie constructor universal. Matematicianul Van Neumann a arătat deja cum pot fi realizaţi aceşti constructori şi NASA spune că pot fi fabricaţi în câteva zeci de ani, dacă există finanţare pentru aşa ceva.

— Dar care este utilitatea acestor… constructori universali? Şi la ce ar putea folosi, să ne mai scutească de muncă?

Luis Rocha făcu o scurtă pauză de efect.

— Ar putea folosi la garantarea supravieţuirii civilizaţiei.

Interlocutorul lui se încruntă, surprins.

— Da?

— Nu uitaţi că Pământul este condamnat la moarte. Peste câteva miliarde de ani, creşterea activităţii solare va distruge toată biosfera. Principiul Antropic Final stabileşte că, odată apărută, inteligenţa nu va mai dispărea niciodată din univers. Dată fiind situaţia, inteligenţa nu are alternativă pe Pământ: trebuie să-şi abandoneze leagănul şi să se împrăştie printre stele. Instrumentele acestui proces sunt calculatoarele şi constructorii universali. Pare inevitabil că, în viitor, oamenii vor

trebui să trimită constructori universali către stelele cele mai apropiate. Aceşti constructori universali vor avea instrucţiuni specifice legate de felul cum să colonizeze sistemele solare pe care le vor întâlni și să realizeze acolo noi constructori care, la rândul lor, să fie trimişi către stelele următoare, într-un proces de creştere exponenţială. Se va începe, evident, cu stelele mai apropiate, cum ar fi Proxima Centauri şi Alfa Centauri și se va extinde treptat la Tău Ceti, Epsilon Eridani, Procyon şi Sirius într-o a doua fază.

— E posibil aşa ceva?

— Unii oameni de ştiinţă spun că da. Procesul va dura mult timp, evident. Câteva mii de ani. Dar, dacă asta e mult la scară umană, la scara universului nu e.

— Şi cât costă o chestie din asta? Îmi imaginez că o avere…

— Ah, nici măcar! exclamă fizicianul. Costurile sunt relativ scăzute, ştiţi? E suficient să construieşti patru sau cinci constructori universali, nu mai mult. Fiţi atent, odată ce va ajunge într-un sistem solar, constructorul universal va căuta planete şi asteroizi de unde să extragă metalele şi toată materia primă de care va avea nevoie. Robotul va începe să colonizeze acel sistem şi să-l populeze cu viaţă artificială pre-programată sau chiar cu viaţă umană, din moment ce putem să le dăm codul nostru genetic de reproducere atunci când condiţiile sunt favorabile. Mai mult, robotul va avea misiunea de a fabrica noi constructori universali pe care să-i trimită spre stelele următoare. Pe măsură ce avansează, procesul de colonizare a stelelor se va accelera şi vor fi din ce în ce mai mulţi constructori universali. Chiar dacă civilizaţia originală va dispărea, din cauza unui cataclism oarecare, această civilizaţie va continua să se extindă autonom prin galaxie, graţie constructorilor universali şi programului lor automat de colonizare.

— Dar, la urma urmei, care e scopul acestor lucruri?

— Bine, primul va fi explorarea, nu? Vrem să ştim lucruri despre univers, un pic cam la fel cum facem aici în sistemul nostru solar cu Luna şi cu alte planete. Apoi, pe măsură ce viaţa pe Pământ va fi din ce în ce mai dificilă, prioritatea va fi găsirea unor planete pe care să se poată transfera viaţa.

— Să se transfere viaţa? Un fel de Arcă a lui Noe galactică?

— Exact!

Tomas se foi pe banca din capelă.

— Auziţi, nu credeţi că toate astea au aerul unei… poveşti ştiinţifico-fantastice extrem de fantezistă?

— Da, admit că da. Este normal ca acum totul să pară o fantezie. Dar, când situaţia va fi foarte gravă aici, pe Pământ, odată cu creşterea activităţii solare şi cu degradarea biosferei, vă garantez că atunci problema va fi privită foarte serios, credeţi-mă. Ceea ce azi ni se pare Science fiction, mâine poate deveni realitate.

Istoricul cântări ideea.

— Da, poate că aveţi dreptate.

— Prin proliferarea constructorilor universali, galaxia noastră va fi până la urmă colonizată. De la o mică planetă de la periferie, inteligenţa se va extinde în toată Calea Lactee.

— Şi aşa viaţa va scăpa de inevitabila distrugere a Pământului.

— Eu n-am spus aşa ceva. Am spus că inteligenţa se va extinde în galaxie.

— Nu e acelaşi lucru?

— Nu neapărat. Natura reuşeşte să creeze inteligenţă în condiţii excepţionale care implică atomii de carbon; organizării complexe a acestora noi îi spunem viaţă. Dar carbonul predomină în stare solidă doar pe un interval termic foarte redus. Noi, fiinţele umane, dezvoltăm acum o oarecare formă de viaţă cu ajutorul altor atomi, cum ar fi cei de siliciu. Ceea ce constructorii universali vor duce mai departe în galaxie va fi inteligenţa artificială conţinută în cipurile computerelor lor. Nu este sigur că viaţa care are la bază atomul de carbon poate să supravieţuiască unor călătorii de mii de ani dintre stele. Se poate face, nu zic nu, dar departe de a fi sigur, înţelegeţi? Totuşi, suntem siguri că inteligenţa artificială va putea să o facă.

— Dar dumneavoastră spuneţi că viaţa e condamnată să se stingă…

— Totul depinde de definiţia pe care o dai vieţii, evident. Viaţa bazată pe atomul de carbon este condamnată să se stingă, nu încape nici o îndoială. Chiar dacă se va face această Arca a lui Noe galactică şi se va duce viaţa aşa cum o cunoaştem pe o planetă a stelei Proxima Centauri, până la urmă, adevărul este că stelele vor dispărea, nu? Iar, fără stele, viaţa bazată pe atomul de carbon nu este posibilă.

— Dar asta nu e la fel de valabil şi pentru inteligenţa artificială?

— Nu neapărat. Inteligenţa artificială nu are nevoie de stele ca să funcţioneze. Are nevoie de surse de energie, evident, dar aceste surse nu trebuie să fie neapărat stelele. Poate să fie forţa tare din nucleul unui atom, de exemplu. Fiţi atent, inteligenţa se

poate restrânge în spaţii foarte mici, dacă recurge la nanotehnologie, iar atunci va avea nevoie de mult mai puţină inteligenţă ca să se menţină în funcţiune. În acest sens, dacă definim viaţa ca un proces complex de procesare de informaţii, ea va continua. Diferenţa este că partea de hardware nu va mai fi corpul biologic, ci cipul. Dar, dacă ne gândim bine, ceea ce constituie viaţa nu este componenta hardware, nu? Ci componenta software. Eu pot să exist în continuare, nu într-un corp organic făcut din carbon, ci într-un corp metalic, de exemplu. Dacă sunt deja oameni care trăiesc cu picioare sau cu inimă artificiale, de ce nu s-ar putea trăi cu un corp artificial în totalitate? Dacă transfer toată memoria mea şi toate procesele mele cognitive unui computer, îmi dai nişte camere să văd ce se întâmplă în jurul meu şi o boxă ca să vorbesc, o să mă simt tot eu. Într-un corp diferit, evident, dar voi fi tot eu. Dacă ne gândim bine, conştiinţa mea este un fel de program de calculator şi nimic nu împiedică existenţa în continuare a acestui program, dacă ei reuşesc să construiască un hardware adecvat pe care să-l pună în funcţiune.

Istoricul avu o expresie neîncrezătoare.

— Dar chiar credeţi că e posibil aşa ceva?

— Bineînţeles că e! Fiţi atent, problema este deja studiată de fizicieni, ingineri, matematicieni, ce credeţi? Şi adevărul e că au ajuns la concluzia că, oricât de extraordinare ne par toate acestea acum, se pot pune foarte bine în practică. Acum, dacă este posibil, nu e greu de tras concluzia că se vor pune în practică. Sublinie cuvintele „se vor”. Postulatul Principiului Antropic Final o cere, pentru a garanta supravieţuirea inteligenţei în univers.

— E incredibil! exclamă Tomas. Şi ce se va întâmpla la final, când materia va dispărea, transformându-se în energie?

Fizicianul îşi privi interlocutorul.

— Bine, aici avem două situaţii. Universul se termină fie cu Big Freeze, fie cu Big Crunch. Deocamdată, universul pare că se extinde chiar foarte aproape de punctul critic, ceea ce ne împiedică să fim siguri de destinul lui. Dar, deşi s-a constatat că expansiunea universului se accelerează, profesorul Siza spunea că principiile pe care le observăm în natură indică mai degrabă un scenariu apropiat de Big Crunch.

— Ah, da? De ce?

— Din două motive. În primul rând, pentru că accelerarea expansiunii universului trebuie neapărat să se termine.

— De unde ştiţi asta?

— Dintr-un motiv foarte simplu. Sunt galaxii care se îndepărtează de noi cu nouăzeci şi cinci la sută din viteza luminii. Dacă accelerarea ar continua la infinit, la un moment dat, viteza expansiunii ar fi mai mare decât viteza luminii, nu? Iar asta nu se poate. Deci, expansiunea trebuie să încetinească, nu există alternativă.

— Aha, încuviinţă Tomas. Dar asta înseamnă obligatoriu inversarea expansiunii în contragere.

— Exact, îl aprobă fizicianul. Dar înseamnă că acceleraţia e o fază care se va termina. De aici la contragere este doar un pas, a cărui probabilitate decurge dintr-o constatare simplă. Îşi drese glasul. Dacă constatăm ceva de fiecare dată când analizăm un sistem, e că totul are un început şi un sfârşit. Încă şi mai important, tot ce se naşte sfârşeşte prin a muri. Planetele se nasc şi mor, animalele se nasc şi mor, ecosistemele se nasc şi mor, planetele se nasc şi mor, stelele se nasc şi mor, galaxiile se nasc şi mor. Iar noi ştim că spaţiul şi timpul s-au născut, nu? S-au născut odată cu Big Bang. Astfel, conform principiului că totul se naşte şi moare și spaţiul şi timpul vor trebui să moară. Totuşi, Big Freeze stabileşte că, deşi spaţiul şi timpul s-au născut, nu or să moară, ceea ce violează acest principiu universal. În consecinţă, Big Crunch este destinul cel mai probabil al universului, din moment ce respectă principiul că tot ce se naşte sfârşeşte prin a muri.

— Înţeleg, şopti Tomas. Înseamnă că la un moment dat materia va începe să se contragă?

— Nu, nu. Profesorul Siza credea că nu se va contrage.

— Şi atunci ce o să se întâmple?

— După cum v-am explicat, oamenii de ştiinţă cred că universul ar putea fi sferic, finit, dar fără limite. Dacă am reuşi să călătorim numai într-o direcţie, probabil ne-am întoarce într-un sfârşit la locul de unde am plecat.

— Am fi nişte Magelani cosmici.

— Exact. Cum teoriile relativităţii ne arată că spaţiul şi timpul sunt manifestări diferite ale aceluiaşi lucru, profesorul Siza credea că şi timpul este oarecum sferic…

— Timpul e sferic? Nu înţeleg…

— Imaginaţi-vă următorul lucru, spuse Luis Rocha, desenând o sferă cu mâinile. Imaginaţi-vă că timpul este planeta Pământ şi ca Big Bangul este la Polul Nord. Reuşiţi să vă imaginaţi asta?

— Da.

— Imaginaţi-vă mai multe nave grupate într-un singur loc la Polul Nord, punctul Big Bangului. Una se numeşte Calea Lactee, alta Andromeda, alta Galaxia M87. Dintr-odată, navele o iau toate spre sud, dar în direcţii diferite. Ce se întâmplă?

— Păi… încep să se îndepărteze una de cealaltă.

— Exact. Cum Pământul e sferic şi navele se îndepărtează de Polul Nord, înseamnă că se îndepărtează una de cealaltă. Navele se îndepărtează, iar, la un moment dat, nu se mai văd una pe cealaltă, nu?

— Da.

— Îndepărtarea continuă până ajung la Ecuator, punctul de apogeu. Dar, după Ecuator, pentru că Pământul e sferic, spaţiul se contrage, iar navele încep să se apropie una de cealaltă. Până ce, aproape de Sud, încep să se vadă din nou.

— Exact.

— Şi se ciocnesc toate la Sud.

Tomas râse.

— Dacă nu sunt atente.

— Profesorul Siza credea că aşa este universul. Un spaţiu-timp sferic. În acest moment, datorită Big Bangului şi expansiunii posibil sferice a spaţiului şi timpului, materia se îndepărtează. Galaxiile se vor îndepărta una de cealaltă, până ce nu se vor mai vedea. În acelaşi timp, mor puţin câte puţin, transformându-se în materie inertă. Frigul se va generaliza. Dar, la un moment dat, după apogeul expansiunii, va veni clipa în care timpul şi spaţiul se vor contrage. Acest lucru va determina creşterea temperaturii, la fel cum se încălzeşte un gaz când se condensează. Contragerea spaţiului-timp se va termina cu o coliziune extraordinară la Polul Sud al universului, un fel de Big Bang pe dos. Big Crunch.

— Şi viaţa poate supravieţui unui astfel de proces?

— Viaţa biologică? Bazată pe atomi de carbon? Dădu din cap. Nu. Acest tip de viaţă va dispărea cu mult timp înainte, v-am mai spus. Dar postulatul Principiului Antropic Final stabileşte că inteligenţa va supravieţui de-a lungul istoriei universului.

— Dar cum?

— Extinzându-se aşa de mult prin univers, că va prelua controlul asupra întregului proces.

Tomas râse din nou.

— Cred că glumiţi.

— Vorbesc foarte serios. Mulţi fizicieni cred că este posibil, iar

unii au demonstrat cum anume.

— Dumneavoastră chiar credeţi că inteligenţa venită de pe ceva aşa de mic cum e Pământul poate să preia controlul asupra a ceva aşa de imens precum universul?

— Nu e aşa de incredibil precum pare la prima vedere, susţinu Luis Rocha. Nu uitaţi ce spune Teoria Haosului. Dacă un fluture poate afecta clima planetei, de ce nu ar putea inteligenţa să afecteze universul?

— Vorbim de lucruri diferite.

— Aşa să fie oare? se întrebă fizicianul. Sunteţi sigur?

— Păi… cred că da. La urma urmei, universul este mult mai mare decât Pământul, nu?

— Dar principiul este acelaşi. Fiţi atent, când a apărut viaţa pe Pământ, cu mai bine de patru miliarde de ani în urmă, cineva ar fi spus vreodată că moleculele acelea mici şi insignifiante ar fi putut evolua atât de mult, încât să preia controlul asupra planetei? Bineînţeles că nu. Dacă ai fi spus aşa ceva atunci, ar fi fost de tot râsul. Şi totuşi, astăzi discutăm despre efectele acţiunii umane asupra Pământului. Să spui că viaţa a preluat controlul asupra planetei noastre este, în ziua de azi, o banalitate. Acum, dacă plecând de la câteva simple molecule, după patru miliarde de ani, viaţa a preluat controlul asupra Pământului, încât îi determină evoluţia, ce împiedică inteligenţa să preia controlul asupra galaxiei, astfel încât să-i influenţeze şi ei evoluţia?

— Da, înţeleg.

— Mecanismele prin care acest control e exercitat sunt explicate de mai multe studii ştiinţifice, cele mai importante fiind conduse de Tipler şi Barrow, nu are rost să intru în detalii despre fizica şi matematica implicate în acest proces. Esenţial e, totuşi, că profesorul Siza era convins că postulatul Principiului Antropic Final e adevărat. Adică, odată apărută în univers, inteligenţa nu va mai dispărea niciodată. Dacă, pentru a supravieţui, va trebui să controleze materia şi forţele universului, le va controla.

— Şi acesta este scopul universului? Să permită apariţia inteligenţei?

— Nu ştiu dacă acesta e scopul universului. Ştiu totuşi că viaţa nu este scopul, ci doar un pas necesar pentru a permite apariţia inteligenţei.

— Înţeleg, oftă Tomas, cu mintea la implicaţiile acestei idei. E… e… incredibil.

— E, nu?

Istoricul se aşeză mai bine pe scaun, contemplativ, cufundat într-un raţionament înspăimântător. Dar noianul de gânduri fu subminat de o întrebare neliniştitoare, iar Tomas, ieşind din zona abstracţiunilor, se întoarse către interlocutorului lui şi-l întrebă cu o expresie gânditoare pe chip.

— Aşadar, dumneavoastră spuneţi că, odată apărută, inteligenţa nu va mai dispărea niciodată, nu?

— Da, e ceea ce prevede Principiul Antropic Final.

— Dar cum va putea inteligenţa să supravieţuiască Big Crunch-ului? Cum va putea supravieţui sfârşitului universului?

Luis Rocha surâse.

— Dragul meu, răspunsul la întrebarea aceasta este conţinut de ultimul cifrul lăsat de Einstein.

— Acela de pe manuscris?

— Da. Aceea e formula care dezvăluie *endgame*-ul universului.

XLI

Foaia scrisă în Teheran ajunsese deja într-o stare foarte proastă, cu colţurile rupte, mototolită de atâtea tratamente la care fusese supusă prin buzunarele lui Tomas. Dar starea în care se găsea bucata de hârtie nu avea nici o relevanţă; nu era altceva decât o foaie oarecare luată dintr-un top de coli A4 din Ministerul Iranian al Ştiinţei. Ceea ce avea valoare nu era foaia în sine, ci literele scrise pe ea; la urma urmei, era vorba de singura copie a mesajului pe care Einstein îl lăsase, cifrat, în 1955, când a redactat documentul pe care discipolii lui îl ţinuseră secret şi care acum era ascuns într-un seif oarecare din Iran.

În timp ce stătea pe scaun într-un birou din Facultatea de Fizică a Universităţii din Coimbra Tomas se aplecă asupra mesei, cu fruntea sprijinită în mână, cu ochii aţintiţi asupra şaradei şi cu mintea concentrată pe găsirea unei strategii de a sparge cifrul. Uşa biroului se deschise.

— Cina, anunţă Luis Rocha, care aducea câteva sandviciuri şi sticle de suc. Nu se munceşte cu burta goală.

Fizicianul se aşeză lângă birou şi îi întinse invitatului său un sandvici şi un suc.

— Ce e asta? întrebă Tomas, analizând sandviciul înfăşurat în hârtie vegetală.

— Sandvici cu ton. Se vând la nişte automate.

Istoricul muşcă şi pe faţă îi apăru o expresie aprobatoare.

— Păi, exclamă, dându-şi ochii peste cap şi mestecând sandviciul. Îmi era deja o foame!

— Cum să nu? râse Luis Rocha, în timp ce despacheta sandviciul. E unsprezece noaptea, la naiba! Îmi ghiorăiau maţele!

— Unsprezece noaptea?

— Da, ce credeaţi? E târziu.

Simţind cum îi creşte panica din stomac, Tomas se uită la ceas şi confirmă ora.

— Fir-ar să fie! Mai am nouă ore!

— Nouă ore? Nouă ore ca să ce?

— Ca să descifrez şarada. Puse sandviciul pe birou şi se concentră din nou asupra hârtiei mototolite. Trebuie să lucrez.

— Staţi liniştit! Mâncaţi întâi!

— Nu pot! Deja am pierdut prea mult timp.

Istoricul se întoarse la problema cifrului, cu gura plină de sandvici cu ton. Colegul lui începu şi el să mănânce şi îşi trase scaunul mai aproape, ca să se poată uita pe pagina aceea mototolită.

See sign
!ya ovqo

— Acesta este mesajul cifrat, nu?
— Da.
— Şi cum se descifrează?
— Nu ştiu, ar trebui să citesc documentul. Dumneavoastră l-aţi citit?
— Da, profesorul Siza mi l-a arătat.
— A dat vreo pistă despre cum s-ar descifra?
— Nu. A spus doar că există o legătură între codul cifrului şi numele lui Einstein.
Tomas oftă.
— Da, asta a spus şi Tenzing. Se scărpina în cap. Înseamnă că numele lui Einstein poate să fie... să fie cuvântul cheie pentru alfabetul cifrului. Poate că a folosit un cifru al lui Cezar cu numele lui. Luă un stilou şi trase o foaie albă. Staţi să văd.
Scrise de mână alfabetul cifrului cu numele lui Einstein.

Einstabcdefghjklmopqrsuwvxyz

— Nu înţeleg, spuse Luis Rocha, uitându-se în continuare la linie.
— E cifrul lui Cezar, cu numele lui Einstein la început, explică Tomas. Vedeţi? Ideea este să scrii cuvântul cheie la început, în acest caz numele lui Einstein, eliminând, totuşi, literele care se repetă, ein-ul final și apoi să pui restul alfabetului în ordinea lui normală, dar evitând literele folosite deja în cuvântul-cheie, einst. Înţelegeţi?
— Da. Dar acum ce faci cu asta?
— Acum? Punem alfabetul normal sub alfabetul cifrului şi o să vedem dacă literele corespund vreunui mesaj.
Scrise alfabetul simplu sub alfabetul cifrului.

Einstabcdefghjklmopqrsuwvxyz
Abcdefghijklmnopqrstuwvxyz

— Să vedem acum cu ce corespunde acest ya ovqo din al doilea rând al şaradei. Ochii pendulau între cele două rânduri ale alfabetului. Y rămâne y, *Ol* devine e, o devine p, v rămâne v, q devine r și o p.

Scrise soluţia.

Ye pvrp

Analizară amândoi rezultatul.

— Ye pvrp? şopti Luis Rocha. Ce înseamnă asta?

— Înseamnă că soluţia nu e asta, oftă Tomas. Înseamnă că trebuie să căutăm alt drum. Îşi frecă bărbia, gânditor. Ce naiba de cifru ar putea fi, ca să implice numele lui Einstein?

Istoricul încercă mai multe alternative, toate variante ale numelui lui Einstein, dar pe la miezul nopţii se simţea pe un drum fără ieşire. Nu găsea modul în care să facă să se potrivească un alfabet de cifru cu numele acela. Disperat şi obosit, se lăsă pe spătarul scaunului şi închise ochii.

— Nu reuşesc, şopti, descurajat. Oricât aş încerca, nimic nu iese.

— Renunţaţi, gata?

Tomas se uită la fizician un moment îndelungat şi brusc, plin de energie, se îndreptă repede şi puse din nou mâna pe foaie.

— Nu pot! exclamă. Trebuie să continui cu încercările.

— Şi ce vreţi să faceţi?

Era o întrebare bună. Dacă variantele cu numele lui Einstein nu funcţionau, ce putea să facă?

— Bine, poate că e mai bine să uităm pentru moment de al doilea rând, da? Tomas făcu o grimasă. Uitaţi, să încercăm aşa. Arătă spre primul rând. Vedeţi? Spune „see sign”, adică „vezi semnul”. Ridică privirea de pe foaie şi se uită atent la interlocutorul său. Când aţi citit manuscrisul, aţi observat să fie vreun semn ciudat pus acolo?

Fizicianul se strâmbă a nedumerire.

— Din câte ştiu eu, nu. Nu am observat nimic.

— Atunci la ce naiba de semn se referă criptograma?

Se uitară amândoi la „see sign”.

— Nu ar putea însăşi fraza aceasta să fie un semn? întrebă Luis Rocha.

Tomas ridică o sprânceană.

— Chiar fraza să fie un semn?

— Lăsaţi, a fost idee proastă!

— Nu, nu. Să o luăm în considerare. Respiră adânc. Cum ar putea fraza aceasta să fie ea însăşi un semn? Păi… doar dacă ar fi o anagramă.

— O anagramă?

— Da, de ce nu? Staţi să văd ce se întâmplă dacă schimbăm ordinea literelor. Se întoarse la foaie şi se apucă să încerce combinaţii. Să legăm consoanele de vocale. Ia să vedem. Consoanele sunt: s, g şi n, iar vocalele e şi i. Să începem cu n.

Încercă diferite combinaţii folosind literele din cuvintele see sign.

Negises
Nigeses
Negesis
Nesiges

— Nu, n-are sens. Poate că e mai bine să începem încercările cu g.

Gisenes
Gesines
Genises
Genesis

Se opri.

Se uită la listă stupefiat, gura i se deschise ca la peşti, în timp ce contempla ultimul cuvânt, fascinat. Un moment îndelungat, fără să poată spune nimic, cu ochii doar la cuvântul care îi apăruse nesperat pe hârtie; până ce, ca un somnambul, reuşi să pronunţe mesajul ascuns în anagramă.

— Geneză.

Ora următoare o petrecură într-un stadiu de exaltare totală, aproape frenetici, cu o *Biblie* pe care o smulseseră în grabă din mâinile preotului uimit la uşa căruia bătură, la capela Sfântul Miguel. Tomas citi şi reciti începutul Pentateuhului, căutând un semn care să apară în text ca un „Sesam, deschide-te” salvator.

— „La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul”, citi cu voce tare pentru a treia oară. „Şi pământul era netocmit şi gol. Întuneric era deasupra adâncului şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor. Şi a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Şi a fost lumină. Şi a văzut Dumnezeu că este bună lumina și a despărţit Dumnezeu lumina de întuneric. Lumina a numit-o Dumnezeu

ziuă, iar întunericul l-a numit noapte. Şi a fost seară şi a fost dimineaţă: ziua întâi. Şi a zis Dumnezeu: „Să fie o tărie prin…”

— Staţi aşa, protestă Luis Rocha, care, din exaltat, devenea din ce în ce mai obosit. Doar nu o să mai citiţi asta încă o dată!

Tomas ezită.

— Trebuie să citesc. Dacă nu citesc, cum găsesc semnul?

— Dar să fie oare semnul chiar aici?

Istoricul îi arătă foia mâzgălită de notiţe.

— Dar n-aţi văzut mesajul cifrat de Einstein? „See sign” dă „Geneză”. Din câte ştiu eu, asta înseamnă un singur lucru. Este vorba de un mesaj holografic, în care cifrul şi mesajul cifrat se completează. Nu vedeţi? „See sign” dă „Geneză”. De fapt, Einstein ne spunea: vedeţi semnul din Geneză. Sau vedeţi semnul în Geneză.

— Dar care semn?

Tomas se uită la *Biblia* aceea mare pe care o deschisese pe birou.

— Nu ştiu. Asta trebuie să descopăr, nu?

— Şi o să descoperiţi citind Geneza de câte ori?

— Dacă trebuie, spuse Tomas, o să citesc de câte ori e nevoie până o să înţeleg despre ce semn vorbeşte Einstein. Vedeţi vreo alternativă?

Luis Rocha arătă a doua linie a mesajului cifrat.

— Alternativa e descifrarea ultimului mesaj, acest… *!ya ovqo.*

— Dar nu reuşesc să sparg cifrul acesta…

— Scuzaţi-mă, eu tocmai v-am văzut cum l-aţi spart pe cel de pe primul rând.

— Era o anagramă, e mult mai uşor.

— N-are importanţă. Dacă aţi reuşit să-l spargeţi pe primul, o să reuşiţi şi cu al doilea.

— Ascultaţi-mă, nu înţelegeţi. Al doilea are un grad de dificultate infinit mai mare decât…

Sună mobilul.

Tomas ezită, gândindu-se chiar să îl închidă. Avea nevoie absolută să se concentreze şi să spargă tot cifrul, ca să găsească secretul până la opt dimineaţa. Dacă nu o făcea, Ariana era trimisă înapoi în Iran, iar el nu putea să lase să se întâmple aşa ceva. Trebuia să spargă ultimul cifru şi avea nevoie de concentrare totală. Poate că era mai bine să închidă mobilul.

Telefonul mobil suna în continuare.

— Alo?

Decise să răspundă, doar nu din cauza lui îşi pierdea

concentrarea. Poate că era Greg cu noutăţi despre Ariana.

— Domnul profesor Noronha?

Nu era Greg.

— Da, eu sunt. Cine e la telefon?

— Gouveia, de la spitalul universitar.

Era doctorul tatălui său.

— Ah! Domnul doctor Gouveia. Ce faceţi?

— Profesore Noronha, trebuie să veniţi aici urgent.

— Aici, unde? La spital?

— Da.

— Ce se întâmplă? Tata e bine?

— Nu, profesore Noronha. Tatăl dumneavoastră nu e bine.

— Doctore, ce se întâmplă?

— Veniţi aici, vă rog.

— Ce se întâmplă? Se aşternu o linişte scurtă la capătul celălalt al firului.

— Tatăl dumneavoastră nu va supravieţui după noaptea asta.

XLII

Imediat ce ajunse la spital, Tomas fu condus de asistenta de serviciu în salonul unde se găsea tatăl său. Era trecut de unu noaptea, iar saloanele pe lângă care trecuse erau cufundate în întuneric, mai rămăseseră aprinse câteva veioze pe câte-o noptieră, iar lumina gălbuie proiecta umbre fantasmagorice pe pereţi; câte o tuse răguşită sau seacă puncta respiraţia grea a somnului agitat al internaţilor.

Doctorul Gouveia veni să-l întâmpine pe hol şi îl salută cu un aer circumspect.

— A avut o criză foarte gravă, îi spuse medicul, făcându-i semn să intre în salon. Este conştient acum, dar nu ştiu pentru cât timp.

— Şi mama?

— A fost anunţată, e pe drum.

Tomas intră în salon şi văzu liniile corpului tatălui său conturate prin cearşaful alb, la lumina slabă a unei veioze discrete. Bătrânul profesor avea capul sprijinit pe o pernă mare şi părea să respire cu o oarece dificultate.

Privirea îi era stinsă, ca de mort, dar sclipi când îşi recunoscu fiul.

Proaspătul sosit îl sărută pe frunte şi, după un moment în care nu ştiu ce să zică, trase un scaun şi se aşeză lângă pat, chiar lângă noptieră, incapabil să rostească vreo vorbă. Tomas luă mâna tatălui şi o simţi rece; o strânse cu duioşie, de parcă aşa i-ar fi dat energie şi l-ar fi revigorat. Manuel Noronha surâse cu dificultate, dar suficient cât să-l încurajeze pe fiu să-i vorbească.

— Ei, tată? Ce faci?

Bătrânul matematician inspiră de două ori înainte de a avea forţa să răspundă.

— Nu mai suport, şopti. Nu mai suport.

Tomas se aplecă spre pat şi, forţându-se să nu-i dea lacrimile, îşi îmbrăţişă tatăl. Îl simţi fragil, obosit, ca o frunză uscată gata să se desprindă de copac la cel mai uşor vânt de toamnă.

— Of, tată…

Bătrânul îşi mângâie cu afecţiune fiul pe spate.

— Nu-ţi face griji, Tomas. Aşa e viaţa.

Tomas ridică privirea şi se uită la tatăl lui.

— Dar, tată, nu arăţi foarte rău…

— Nu te amăgi, fiule. Mă găsesc în ultima staţie înainte de călătoria finală.

— Ţi-e… ţi-e frică?

Manuel dădu uşor din cap.

— Nu, nu mi-e frică. Răsuflă greu. E ciudat, înainte tremuram de frică, ştii? Că nu puteam să respir, că nu ştiam dacă voi putea să mai trag aer în piept sau că nu înţelegeam dacă o să mă doară. Dar îmi era teamă şi că o să plec în necunoscut, să înfrunt nonexistenţă, să merg singur pe strada asta întunecată. Făcu încă o pauză ca să respire adânc. Acum deja nu-mi mai e teamă. Accept că acesta e sfârşitul. Accept.

Fiul îi strânse mâna mai cu forţă.

— O să vezi că o să suporţi. O să vezi.

Bătrânul profesor surâse slab.

— Nu mai suport, Tomas. Nici nu mai are rost. Vorbea de parcă ar fi terminat maratonul, de parcă nu mai găsea puterea să vorbească, dar, în acelaşi timp, de parcă nu putea să nu vorbească, de parcă se agăţa de ultima şansă de a spune tot ceea ce simţea. Ştii, mă desprind de lucrurile lumeşti. Nu mai vreau să ştiu de intrigile de la facultate şi nici de prostiile politicienilor. Nimic din toate astea nu mă mai interesează. Ridică uşor mâna şi arătă spre fereastră. Acum prefer să stau aici şi să ascult trilul unei rândunele sau şoapta copacilor în vânt. Îmi spun mult mai mult decât triviala cacofonie umană, de neînţeles.

— Înţeleg.

Manuel strânse afectuos mâna fiului.

— Vreau să-ţi cer scuze că n-am fost un tată mai bun.

— Of, nu spune asta! Ai fost un tată formidabil!

— Nu am fost şi tu ştii că nu am fost. Răsuflă greu. Am fost un tată absent, nu am avut răbdare pentru tine, m-am cufundat doar în ecuaţiile şi în teoremele mele, în cercetări, în lumea mea.

— Nu-ţi face griji. Mereu am fot mândru de tine, ştii? Mai bine să ai un tată care caută în ecuaţii secretele universului, decât unul care nu ştie ce caută.

Bătrânul matematician surâse, găsea energie când nu mai credea că are.

— Of, da! Multă lume nu ştie ce caută. Privi fix în tavan. Marea majoritate a oamenilor trec prin viaţa asta de parcă ar fi somnambuli, ştii? Vor să aibă lucruri, să facă bani, să consume tot. Oamenii se îmbată aşa de mult cu ce e trecător, că pierd din vedere esenţialul. Vor o maşină nouă, o casă mai mare, haine

mai frumoase. Vor să slăbească, se agaţă de tinereţe, visează să-i impresioneze pe ceilalţi. Trase adânc aer în piept, ca să-şi regleze respiraţia și se uită la fiul său. Ştii de ce fac aşa?

— De ce?

— Pentru că simt o foame acută de iubire. Le e foame de iubire şi nu o găsesc. De aceea recurg la lucrurile trecătoare. Maşini, case, haine, bijuterii… toate sunt substitute. Nu au iubire şi caută substitute. Dădu din cap. Dar nu funcţionează. Maşinile, puterea, lucrurile… nimic nu înlocuieşte iubirea. De aceea, când cumpără o maşină, o casă, o haină, satisfacţia pe care o simt e efemeră. Tocmai au cumpărat, dar caută iar o maşină nouă, o casă nouă, o haină nouă. Caută ceva ce nu e acolo. Altă pauză ca să respire. Nici unul dintre lucrurile acestea nu aduce vreo satisfacţie care să dureze pentru că nici unul nu e cu adevărat important. Toţi se grăbesc să caute ceva ce nu găsesc. Când cumpără ceea ce doresc, descoperă că se simt goi. Pentru că ceea ce au cumpărat nu era până la urmă ceea ce îşi doreau. Vor iubire, nu lucruri. Lucrurile nu sunt decât substitute, accesorii care maschează esenţialul.

— Dar tu, tată, nu ai fost aşa…

— Aşa, cum?

— Aşa, să cumperi mereu lucruri, să umbli după bani.

— Eu am căutat altceva. E adevărat, nu am vrut să am lucruri. Dar mi-am trăit viaţa căutând cunoaşterea.

— Vezi, e mult mai bine, nu?

— Bineînţeles că e mai bine. Dar preţul plătit a fost că te-am neglijat. Nu ştiu dacă a fost bine. Răsuflă din nou. Ştii, ajung la concluzia că cel mai bine e să te dedici oamenilor. Să ne dedicăm familiei şi comunităţii. Doar asta ne satisface pe deplin. Doar asta are sens.

— Dar tu nu ai găsit sens în munca ta?

— Sigur că da.

— Vezi? A meritat.

— Dar preţul a fost că mi-am neglijat familia…

— Of, nu-i nimic. Eu nu mă plâng. Mama nu se plânge. Suntem bine şi suntem mândri de tine.

Se îmbrăţişară din nou şi, pentru câteva clipe, se lăsă liniştea în salonul acela micuţ.

— Nu am înţeles niciodată de ce oamenii nu văd ceea ce mi se pare evident şi-şi petrec atât de mult timp făcând lucruri irelevante. Se supără, se sperie, îşi fac griji pentru ce nu are importanţă, se risipesc în ce e trecător. Cam de asta m-am

refugiat în matematică, ştii? Am crezut că nimic nu era important, în afară de a înţelege esenţa lumii care ne înconjoară.

— Asta ai căutat în matematică?

— Da. Am căutat esenţa lucrurilor. Descopăr acum, nu ştiu dacă nu cumva jenat, că, de fapt, L-am căutat pe Dumnezeu în tot timpul acesta. Surâse. Cu ajutorul matematicii, L-am căutat pe Dumnezeu.

— Şi L-ai găsit?

Bătrânul părea că se uită în gol, fără ţintă.

— Nu ştiu, spuse până la urmă. Nu ştiu. Oftă. Am găsit ceva extraordinar. Nu ştiu dacă e Dumnezeu, dar e ceva… extraordinar.

— Ce anume? Ce ai găsit?

— Am găsit inteligenţă în conceperea universului. Aşa ceva e inegalabil. Universul e conceput cu inteligenţă. Uneori descoperim ceva curios în matematică, vreo glumă care, la prima vedere, pare absolut irelevantă. Mai târziu ne dăm seama că acea curiozitate numerică joacă un rol fundamental în structurarea unui lucru făcut de natură.

— Înţeleg.

— Ce e mai ciudat în natură e că toate par legate între ele. Înţelegi? Chiar şi lucruri care par extrem de diferite, fără nici o legătură unul cu altul… chiar şi astfel de lucruri au legătură. Când gândim, unii electroni se mişcă în creierul nostru. Schimbarea aceasta infimă influenţează până la urmă, chiar dacă infim, istoria universului. În ochi îi apăru o privire visătoare. Mă întreb dacă noi nu suntem Dumnezeu.

— Cum aşa? Nu înţeleg…

— Ascultă, Tomas. Dumnezeu este tot. Când te uiţi la ceva din natură, vezi o faţetă a lui Dumnezeu. Iar cum noi facem parte din natură și noi suntem Dumnezeu. Înţelegi?

— Înţeleg.

— E ca şi cum Dumnezeu ar fi corpul nostru, iar noi am fi neuronii acestui corp. Vorbea rar, de parcă fiecare cuvânt era ultimul, dar după el venea altul şi altul, bătrânul matematician părea să găsească forţe unde nu mai avea. Imaginează-ţi neuronii noştri. Cu siguranţă, fiecare neuron nu ştie ca face parte din componenta gânditoare şi conştientă a corpului meu, nu? Fiecare crede că e separat de mine, că nu face parte din mine, că are propria lui individualitate. Şi totuşi, conştiinţa mea este suma tuturor acestor individualităţi, care, mai mult decât atât, nici măcar nu sunt individualităţi, ci sunt mai degrabă părţi dintr-

un întreg. Adică, o celulă din braţul meu nu gândeşte, e ca o piatră din natură, nu are conştiinţă, dar neuronii din creier gândesc. Poate că ei mă văd pe mine ca pe Dumnezeu şi nu îşi dau seama că eu tot sunt întregul lor. La fel, noi, oamenii, poate că suntem neuronii lui Dumnezeu şi nu ne dăm seama de asta. Credem că suntem fiinţe individuale, separate de restul, când, de fapt, facem parte din întreg. Surâse. Einstein credea că Dumnezeu este tot ceea ce vedem şi tot ceea ce nu vedem.

— Cum de ştii asta?

— Ce? Că Dumnezeu e tot?

— Nu. Cum ştii ce gândea Einstein?

— Augusto îmi povestea.

— Profesorul Siza?

— Da, Augusto. Avu un aer obosit. Sărmanul, ce s-o fi ales de el?

Tomas fu gata să-i dezvăluie destinul prietenului său, dar se abţinu la timp; chiar nu era momentul să facă o dezvăluire aşa de şocantă. Preferă mai degrabă să-şi lase tatăl să spună ce avea pe suflet.

— Voi vă înţelegeaţi foarte bine, nu?

— Cine? Eu şi Augusto?

— Da.

— Oh, da! Vorbeam foarte mult. Augusto credea în existenţa lui Dumnezeu. Eu jucam rolul scepticului, cel care era mereu împotrivă.

— Şi el ce îţi spunea?

— Îl cita mereu pe maestrul lui. Einstein în sus, Einstein în jos. Era un erou pentru el. Surâse. A păstrat tot ce-i dăduse Einstein, ştiai?

— Da?

— Tot. Făcu un gest nostalgic. Când a dispărut Augusto, colaboratorul lui a venit la mine acasă foarte nervos şi mi-a dat un plic sigilat care-i aparţinea lui Augusto. Cred că ţi-am spus asta, nu?

— Da.

— Băiatul era foarte nervos. Spunea că oricine l-ar fi răpit pe Augusto putea să se întoarcă şi că nici măcar el nu era în siguranţă. În fine, se vedea că era panicat.

— Îmi imaginez.

— Bietul de el împărţea şi pe la alţi profesori lucrurile lui Augusto, ca să le facă treaba mai grea presupuşilor răpitori. Bineînţeles că era o prostie imensă, era evident că nu o să i se

întâmple nimic, dar cine să-l convingă? Tipul intrase de tot în panică. Aşa că am luat plicul.

— Ai făcut bine.

— Acum o să râzi. Curios cum sunt, am desigilat plicul şi am văzut ce era acolo. Ştii ce era?

— Nu.

— Nişte amintiri pe care le păstra Augusto de la Princeton.

— Ah, da?

— Da. O foaie mică, scrisă de mâna lui Einstein.

— Serios?

— Serios. Evident, nişte lucruri fără sens. Foaia avea trei alfabete puse unul sub celălalt şi deasupra numele lui Einstein în italiană. Uite şi tu, Augusto păstrase asta!

— Numele lui Einstein în italiană? Nu înţeleg…

— Da, era numele lui în italiană.

— Dar cum e numele lui Einstein în italiană? Einsteinini?

Tatăl râse sincer.

— Nu, prostule, spuse. Alberti.

— Cum?

— Prenumele lui Einstein era Albert, nu? Ei bine, el scrisese Alberti.

Tomas se foi pe scaun, se înroşi brusc, iar inima începu să-i bată cu putere, de nervozitate.

— Alberti? Eşti sigur că asta scria acolo?

— Da, sigur. De ce?

— Ascultă, tată, spuse Tomas aplecându-se spre pacient. Unde ai pus plicul acesta?

— În primul sertar al biroului meu, acasă. De ce?

Fiul făcu un efort să-şi stăpânească nervozitatea care-l cuprinsese. Respiră adânc, îşi controlă dorinţa de a alerga acasă şi se aşeză mai bine pe scaun.

— Nimic, nimic.

Manuel se uită la el neîncrezător, mirat de neaşteptata schimbare a stării de spirit.

— Ce s-a întâmplat? Am spus ceva extraordinar?

— Nu, nu. Totul e bine.

Tatăl se simţea prea obosit ca să mai insiste. Respiră adânc şi se uită cu coada ochiului la uşă.

— Şi mama ta?

— E pe drum. Trebuie să ajungă.

— Să ai grijă de ea, auzi?

— Da, sigur. Stai liniştit.

— Dacă va trebui într-o zi să o duci la un azil, să o duci la unul bun…

— Vai, tată! Ce vorbe-s astea?

— Lasă-mă să vorbesc.

— Da.

— Să ai grijă de mama ta. Tuşi. Ajut-o să-şi trăiască demn zilele care i-au mai rămas.

— Nu-ţi face griji.

Manuel se opri ca să-şi tragă răsuflarea. Pentru câteva clipe se auzi doar respiraţia lui grea.

— Este o pace în ideea că murim, şopti. Dar, ca să ne lăsăm în voia ei, trebuie să ne împăcăm cu viaţa. Înţelegi? Trebuie să-i iertăm pe ceilalţi. Şi ca să reuşim, trebuie să ne iertăm pe noi înşine. Iartă-te pe tine înainte de a-i ierta pe ceilalţi. Încă o pauză, ca să respire. Ne e frică de moarte căci credem că nu facem parte din natură, că noi suntem ceva, iar universul altceva. Dar tot din natură moare. Într-un anume fel, noi suntem un univers și de aceea şi noi murim. Căută mâna fiului şi îi cuprinse degetele. O să-ţi spun un secret. Vrei să-l auzi?

— Da.

— Universul e ciclic.

— Poftim?

— Augusto mi-a povestit că hinduşii cred că totul în univers e ciclic, chiar şi universul însuşi. Universul se naşte, trăieşte, moare, intră în nonexistenţă şi se naşte din nou, într-un ciclu infinit, într-o eternă reîntoarcere. Totul e ciclic. I se spune noaptea şi ziua lui Brahman. Deschise larg ochii. Mai ştii ceva?

— Spune.

Tatăl surâse.

— Hinduşii au dreptate.

Auziră uşa deschizându-se și Tomas o văzu pe mama sa intrând. Doamna Graca avea un surâs încrezător, de parcă aceea nu era decât încă o vizită, o nouă întâlnire cu soţul convalescent; dar fiul ştia că totul era de faţadă, că dincolo de acel surâs se ascundeau lacrimi, că dincolo de încredere se ascundea disperarea absolută.

Tomas deveni conştient în acel moment că era ultima întâlnire a părinţilor lui, momentul în care se iubeau pentru ultima dată, le mai rămâneau puţine clipe să-şi spună adio şi să o ia pe drumuri diferite. Nu este despărţire mai dureroasă decât cea eternă. Fără să-şi mai poată stăpâni valul de emoţii care-l sugrumau, se aplecă asupra tatălui, îl apucă cu putere, îl îmbrăţişa şi îl sărută

cu dor, dădu drumul şuvoaielor de lacrimi care-i ieşeau din ochi şi se lăsă cuprins de emoţia celui care ştie că îşi ia rămas-bun.

Pentru totdeauna.

XLIII

Zgomotul îndepărtat al tunetelor anunţa apropierea, încet dar sigur, a ploii. Tomas se uită la cer şi contemplă straturile dense adunându-se la joasă altitudine, întunecate la bază, luminoase în vârf; dar atât de întinse, încât păreau o pătură, un acoperiş enorm şi opac care aluneca aproape de pământ şi care proiecta o penumbră tristă, tristă şi cenuşie peste toată regiunea.

Cerul se pregătea să plângă.

„Pater noster, qui es in caelis,
Sanctificetur nomen tuum,
Adveniat regnum tuum,
Fiat voluntas tua
Sicut în caelo et în terra.”

Chiparoşii înalţi şi zvelţi se legănau în vânt, iar Tomas o strânse în braţe pe mama lui când îl auzi pe preot terminând predica finală, făcând semnul crucii şi spunând *Tatăl nostru* în latină, cu o voce profundă, groasă.

Sicriul tatălui, din lemn de nuc roşiatic, lucind în lumina slabă a dimineţii, aşezat pe pământul jilav, lângă groapa săpată în pământ, iar o mulţime de apropiaţi, prieteni, cunoscuţi, sau pur şi simplu studenţi şi foşti studenţi se aglomerau în jur, într-un grup compact, ascultând în linişte cuvintele solemne intonate de capelanul universităţii în cimitirul Conchada.

„Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie;
Et dimitte nobis debita nostra,
Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris;
Et ne inducas nos în tentationem,
Sed libera nos a malo.
Amen.”

O şoaptă se ridică din mulţime, confirmând acel „amin” final şi preotul binecuvântă sicriul. Groparii se apropiară, ridicară sicriul şi apoi îl coborâră uşor în groapă. Plânsul mamei deveni mai convulsiv şi chiar şi lui Tomas îi era mai greu să-şi controleze

emoţia. Văzu cum tatăl lui fu înghiţit de gaura teribilă, întunecată şi în acel moment îi veni în minte imaginea bărbatului înţelept, rezervat, închis în biroul lui ca să rezolve ecuaţiile universului, atât de mare în timpul vieţii şi acum redus la nimic.

La nimic.

I se spusese mereu că un bărbat devine cu adevărat bărbat când îi moare tatăl; dar Tomas nu se simţea acum mai bărbat pentru că îşi îngropa tatăl. Când văzu primele lopeţi de pământ aruncate peste sicriu, se simţi mic, un copil pierdut într-o lume ostilă, părăsit de protectorul său, fără sprijinul îmbrăţişării omului pe care îl privise mereu ca pe un munte.

Şiruri întregi de oameni veniră să-i strângă mâna. Erau îmbrăcaţi în culori închise, cu privirea grea, cu părul ciufulit de vânt, spuneau cuvinte de circumstanţă, lucruri bine cântărite, încurajându-l să fie puternic. Cunoştea câteva chipuri, erau veri şi unchi veniţi de departe, sau colegi ai tatălui de la universitate; dar pe cei mai mulţi nu, erau oameni pe care nu-i văzuse niciodată şi care veniseră pur şi simplu să-şi ia rămas-bun de la bătrânul profesor de matematică.

La ieşirea din cimitir, văzu limuzina neagră, lungă, cu număr diplomatic, parcată pe trotuar. Se uită în jur şi îi văzu pe bărbaţii îmbrăcaţi în culori închise, cu ridicoli ochelari de soare în ziua aceea noroasă, toţi înghesuiţi în jurul unei bănci din grădină, cu un aspect liniştit. Bărbaţii, cum îl văzură, îşi îndreptară spatele, poate din respect, poate că se pregăteau pentru ceva. O siluetă îmbrăcată în albastru, cu un corp zvelt şi privire hipnotizantă, ieşea în evidenţă dintre ei și spre silueta aceasta feminină îşi îndreptă atenţia Tomas, atras de ochii aceia de miere aşa cum metalul e atras de magnet.

Ariana.

Se apropiară încet şi se îmbrăţişară cu putere. Tomas îi mângâie părul negru, pielea delicată, îi sărută obrazul moale şi buzele umede, îi simţi lacrimile calde lipindu-i-se de obraji. O auzi gemând şi oftând, o strânse la piept şi se încălzi cu căldura corpului ei care tremura, sânii ei i se striveau de piept, mâinile îl dezmierdau pe spate, iar degetele se cufundau în părul lui.

— Mi-a fost dor de tine, spuse el.

— Şi mie, răspunse ea, dintr-o suflare. Mult.

— Eşti bine?

— Da, sunt bine, sunt bine.

— S-au purtat frumos cu tine?

— Da. Îşi dezlipi chipul de al lui şi îl întrebă îngrijorată. Şi tu?

Cum te simţi?

— Sunt bine, nu-ţi face griji.

Tomas simţi siluetele care se mişcau în jurul lor, dar nu le dădu atenţie. În clipa aceea îl interesa doar Ariana, Ariana pe care o strângea în sfârşit în braţe, Ariana, cu care împărţea lacrimi de sare şi săruturi de ciocolată, Ariana care tremura în braţele lui, care tresărea de dor şi de emoţie.

— *Hi,* Tomas, îi spuse o voce cunoscută. Scuze că îţi întrerup revederea.

Era Greg.

— Bună.

— Îmi pare rău, îmi pare rău de... de moartea tatălui tău, în fine circumstanţele nu sunt uşoare, dar avem ceva de făcut, nu?

Tomas se desprinse de Ariana, dar nu-i întinse mâna americanului; credea că nu trebuia să-i mulţumească pentru nimic şi că nimic nu-l obliga să fie delicat după tot ce se întâmplase.

— Da.

— Cum îţi poţi imagina, mi-am asumat un mare risc când am anulat zborul CIA pentru Islamabad. Când m-ai sunat să-mi spui vestea, eram în drum spre aeroport şi mi-a fost destul de greu să-i conving pe cei de la Langley că tu chiar ţi-ai îndeplinit partea de înţelegere şi că mai rămâneam să ne-o îndeplinim şi noi pe a noastră.

— Şi ce aştepţi acum? întrebă Tomas sec. Să-ţi mulţumesc?

— Nu, nu aştept aşa ceva, spuse Greg păstrându-şi aerul profesionist. Aştept să-mi spui care este mesajul ascuns de Einstein în manuscris. Chiar Bellamy m-a sunat de două ori ca să afle răspunsul.

Primii stropi de ploaie începură să cadă; la început timizi, apoi insistenţi. Tomas se uită în jur, de parcă ar fi căutat ceva. Erau aproape de poarta cimitirului şi încă mai erau acolo mulţi oameni de la înmormântare, cei mai mulţi îşi deschideau rapid umbrelele negre şi se îndepărtau în grabă pe trotuar.

— Spune-mi, oare nu e vreun loc mai discret unde să ne putem aşeza?

Americanul îi arătă Cadillacul enorm al ambasadei, parcat câţiva metri mai în faţă.

— Să mergem acolo.

Limuzina era spaţioasă, cu banchete pe lateral, iar în centru avea o măsuţă mică. Tomas şi Ariana se aşezară unul lângă altul, cu spatele la fereastra pe care stropii de ploaie se scurgeau ca

lacrimile pierdute, lăsând pe geam o urmă şerpuitoare. Greg se aşeză lângă ei şi închise portiera. Ceilalţi americani, probabil gărzi de corp, rămăseseră afară, pradă picăturilor mari care cădeau din cer cu putere.

— Whisky? întrebă ataşatul, ridicând un capac şi arătând un mic bar.

— Nu, mulţumesc.

Pe tavanul limuzinei se auzeau picuri sacadaţi, era ploaia care cădea cu putere şi lovea stăruitor Cadillacul. Cei doi iubiţi se aşezară lipiţi unul lângă altul, simţind căldura trupurilor şi confortul sprijinului.

Greg bău un whisky cu gheaţă şi se întoarse spre istoric.

— Deci? Unde este mesajul?

Tomas băgă mâna în buzunarul sacoului şi scoase foaia mototolită pe care o arătă ataşatului.

— Aici e.

Greg se uită pe foaie şi văzu şarada.

See sign
!ya ovqo

— Scuză-mă, dar ce e asta?

— E mesajul cifrat.

— Asta am înţeles. Dar unde este mesajul descifrat?

Tomas îi arătă primul rând.

— Vezi acest *see sign*?

— Da.

— Este o anagramă. Schimbând ordinea literelor, am descoperit că *see sign* se transformă în Geneză. Adică, ceea *ce* a vrut să spună Einstein a fost: *see the sign în Genesis.* Adică: vedeţi semnul în Geneză.

— Semnul din Geneză? Dar ce semn?

Criptologul strânse din buze.

— Păi, asta e problema. Care semn? Arătă către *!ya ovqo* din al doilea rând. Fragmentul acesta final va trebui să dea răspunsul la întrebarea aceasta. Nu este vorba de o anagramă, ci de un cifru de substituţie, care complică mai mult lucrurile, pentru că avem nevoie de o cheie ca să o descifrăm. Mi s-a spus că această cheie este numele lui Einstein, ceea ce presupunea un cifru în genul celui al lui Cezar. Dar tentativele mele de a sparge această şaradă folosind un cifru al lui Cezar cu numele lui Einstein nu au dat nici un rezultat.

— Şi ce tentativă a reuşit?

Tomas avu un aer stânjenit.

— Păi... nici una nu a dat rezultate.

— Pardon?

— Nici una nu a dat rezultate.

Greg se uită la el perplex.

— Scuză-mă, dar glumeşti sau ce? Încă nu ai spart cifrul?

— Nu.

Americanul se înroşi de nervi.

— *Damn it,* Tomas! Ce mi-ai spus la telefon? Nu mi-ai spus că ai reuşit? Că ai găsit cheia?

— Ba da.

— Şi atunci? Eu ce caut aici?

Tomas surâse pentru prima dată în ziua aceea, satisfăcut în sinea lui că îşi enervase interlocutorul.

— Eşti aici ca să vezi cum sparg cifrul.

Greg clipi, zăpăcit.

— Scuză-mă, dar nu înţeleg.

— Am deja cheia, stai liniştit. Problema e că, cu moartea tatălui meu, nu am avut nici timp şi nici dispoziţie să sparg cifrul, înţelegi?

— Ah! *Okay.*

— O să îl descifrăm acum, da?

— *All right.*

Tomas scoase plicul din buzunar. Era un plic vechi, îngălbenit de vreme, cu un sigiliu rupt pe una dintre părţi. Băgă degetele înăuntru şi scoase de acolo o foaie la fel de învechită. Pe partea cealaltă a foii se vedea scris *Die Gottesformel* cu semnătura lui Einstein dedesubt, iar pe verso erau nişte şiruri de litere scrise de mână cu cerneală permanentă.

Alberti
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUWVXYZC
FZBVKJXAYMEPZSDHGORGNNQCUTW
GOXBFWTHRJLAPZGDESVYCRKUHN
Atbash

— Ce e asta? întrebă Greg cu o grimasă.

— Cheia.

— Cheia cifrului?

— Da. Se îndreptă pe scaun. Se pare că Einstein i-a dat profesorului Siza manuscrisul intitulat *Die Gottesformel,* cu

promisiunea că discipolul lui avea să îl facă public dacă va reuşi să găsească o altă metodă ştiinţifică de a dovedi existenţa lui Dumnezeu. Normal, autorul teoriilor relativităţii nu voia să se umple de ridicol, nu? Avea nevoie de o confirmare pentru ceea ce descoperise în analiza relativistă a celor şase zile ale Creaţiei. Arătă foaia mototolită cu cele două rânduri cifrate. Ca măsură de prevedere adiţională, a cifrat formula lui Dumnezeu. Problema era că cifrul era complex şi îi era teamă că nu avea să fie spart niciodată. A pus cheia într-un plic şi a sigilat-o, i-a dat-o profesorului Siza cu garanţia că l-ar deschide doar când va descoperi a doua metodă. Făcu semn spre nota scoasă din plicul sigilat. Acum, tipii de la Hezbollah care l-au răpit pe profesor şi au dus manuscrisul în Teheran nu ştiau, evident, de existenţa acestui plic. Colaboratorul profesorului Siza, profesorul Luis Rocha, nu ştia nici el de istoria acestui plic, dar ştia că tutorele lui îl considera foarte valoros şi, fiindu-i frică să nu se întoarcă spărgătorii să-l caute, i l-a dat tatălui meu.

— Tatăl tău deţinea asta?

— Da, mi-am dat seama de asta la ultima noastră conversaţie. Tata era prieten bun cu profesorul Siza, cu care fusese coleg la Universitatea din Coimbra, iar profesorul Luis Rocha a crezut că, în mâinile lui tata, plicul sigilat ar fi în siguranţă.

— Şi tatăl tău ştia ce e?

— Nu, nu avea nici cea mai vagă idee. Dar cum e… cum era un om foarte curios, l-a desigilat şi s-a uitat înăuntru. Arătă foaia cu semnătura lui Einstein. Şi-a dat seama că era ceva scris de mâna lui Einstein, după cum arăta semnătura, dar credea că nu e decât o amintire, nimic important.

— *I see.*

— Printr-o întâmplare mi-a vorbit despre asta şi aşa am rezolvat misterul.

— Întâmplare? întrebă Greg. Există aşa ceva?

Tomas surâse.

— Ai dreptate. Nu există întâmplări. Era deja predestinat să se întâmple, nu?

Americanul bău o gură de whisky.

— *Okay, nice story!* exclamă. Şi acum?

— Acum o să descifrăm mesajul.

— *Great!*

Tomas arătă cuvântul de sus de pe foaia care conţinea cheia.

— Vezi numele acesta?

— Alberti?

— Da.

— Ce-i cu el?

— Este o idee inteligentă, ştii? Einstein s-a jucat aici cu prenumele lui, Albert. Un necunoscător care vede asta crede că este vorba doar de numele lui italienizat, dar un criptolog îşi dă seama că are în faţă ceva foarte diferit.

— Ah, da? Ce?

— Leon Battista Alberti, un diplomat florentin din secolul al XV-lea. A fost o figură deosebită a Renaşterii italiene, un fel de Leonardo da Vinci la scară mică, înţelegi? Era filosof, compozitor, poet, arhitect şi pictor, autor al primei analize ştiinţifice a perspectivei, dar şi al unui tratat despre musca domestică. Surâse. El a conceput prima fântână Trevi din Roma.

Greg făcu o grimasă.

— N-am auzit de el.

— Nu e important, spuse criptologul cu un gest vag. Într-o zi, Alberti se plimba prin grădinile Vaticanului, când s-a întâlnit cu un prieten, colaborator al Papei. Discuţia informală a abordat câteva puncte interesante ale criptografiei şi l-a încurajat pe Alberti să pregătească un eseu despre subiect. Entuziasmat, Alberti a propus un nou tip de cifru. Ideea lui era să se folosească două alfabete de cifru, fiecare literă alternând între cele două alfabete, ca să-i zăpăcească pe criptologi. A fost o idee genială, din moment ce aceeaşi literă a textului simplu nu apărea ca aceeaşi literă a alfabetului de cifru, ceea ce făcea mai grea descifrarea.

— Nu înţeleg.

Tomas aranjă foaia cu cheia şi arătă rândurile cu alfabetele.

Alberti
ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUWVXYZC
FZBVKJXAYMEPZSDHGORGNNQCUTW
GOXBFWTHRJLAPZGDESVYCRKUHN
Atbash

— E simplu, spuse. Pe primul rând este alfabetul simplu, nu? Cele două rânduri de dedesubt sunt alfabetele cifrului. Imaginează-ţi că vreau să scriu aacc. Litera din primul alfabet de cifru care corespunde lui a este f şi lui c este b, nu? Iar în al doilea alfabet sunt g şi x. Atunci, mesajul aacc, cifrat cu sistemul acesta, este fgbx, vezi? Schimbându-se ordinea originală între cele două alfabete, nu se repetă literele, ceea ce face mai grea

descifrarea.

— Ah, am înţeles!

— Ceea ce Einstein ne-a dat a fost informaţia că folosise cifrul lui Alberti şi ne-a arătat care erau cele două secvenţe corecte ale alfabetelor de cifru.

Greg arătă al doilea rând al mesajului cifrat.

— Dacă folosim metoda aceasta, ştim ce mesaj se ascunde în spatele acestui *!ya ovqo*?

— Da. În principiu, da.

— Şi atunci ce mai aşteptăm? *Let's de it, pal!*

Tomas luă stiloul şi compară fiecare literă cu alfabetele cifrului.

— Bine, să vedem ce înseamnă acest *!ya ovqo*? Oftă. Y în primul alfabet al cifrului corespunde unui i şi a în al doilea alfabet corespunde cu l. Scrise literele. Păi… ce ne dă este o e r şi v e s. Q este un v şi o un b.

Fraza apăru pe hârtie.

!Il rsvb

— Nu înţeleg! spuse Greg, încruntându-se. Il rsvb? Dar ce e asta?

— Mesajul original cifrat de Einstein, explică Tomas.

Americanul ridică privirea şi se uită la el întrebător.

— Dar asta nu înseamnă nimic…

— Nu.

— Şi atunci?

— Şi atunci, trebuie să continuăm descifrarea, nu?

— Să continuăm descifrarea? Nu e descifrat deja?

— Evident că nu! exclamă Tomas. După cum ai văzut şi tu, *il rsvb* nu înseamnă nimic. Înseamnă că am făcut doar un pas din procesul de descifrare.

— Şi sunt mai mulţi paşi?

— Bineînţeles. Arătă ultimul cuvânt scris de mână sub rândurile cu alfabete. Vezi numele de aici?

— Da. Ce-i cu el?

— Reuşeşti să-l citeşti?

Greg se aplecă spre foaia de hârtie.

— At… ăăă… atbart?

— Atbash.

— Atbash, repetă americanul. Ce e?

— Atbash este o formă tradiţională ebraică de cifru prin

substituţie, folosită pentru a ascunde semnificaţiile Vechiului Testament. Ideea e să înlocuieşti, de exemplu, o literă de la începutul alfabetului cu a treia din coadă. Astfel, c devine x. A treia literă socotind de la început e înlocuită cu a treia din coadă şi aşa mai departe.

— Înţeleg.

— Sunt mai multe exemple de atbash în Vechiul Testament. În Ieremia apare uneori cuvântul *chechac*, care începe cu două litere ebraice *shin* şi cu un *kaph. Shin* este penultima literă a alfabetului ebraic. Dacă o înlocuieşti cu a doua din coadă, îţi dă *beth. Kaph* este a douăsprezecea din coadă, dacă o înlocuieşti cu a douăsprezecea de la început, îţi dă *lamed.* Deci, *shinshinkaph,* care să *chechac,* devine *beth-beth-lamed.* Babei. Chechac înseamnă Babei. Înţelegi?

— Da, e ingenios.

— Ingenios şi simplu.

— Einstein a folosit atbash în cifrul acesta?

— Aşa ne spune notiţa, nu? Fii atent. Alberti înseamnă, evident, cifrul lui Alberti, cu alfabetele respective ale cifrului. Atbash înseamnă că trebuie să căutăm literele simetrice care îi corespund lui *il rsvb.*

— Mi se pare logic, îl aprobă Greg. Ne apucăm de treabă?

Tomas se uită cu atenţie la secvenţa *il rsvb* şi calculă poziţia fiecărei litere din alfabet.

— Deci e este a noua de la început. A noua de la sfârşit e… ăăă… r. L este a douăsprezecea de la început, deci îi corespunde… o. R dă i, s dă… h, v, e şi b ne duce la y.

Prezentă rezultatul.

!ro ihey

— Ce e? întrebă Greg. Ro ihey? Ce înseamnă?

Criptologul făcu ochii mici, se concentră şi studie mesajul, intrigat.

— Ne duce la… se bâlbâi, muşcându-şi buza de jos. Nu ştiu… nu ştiu ce e.

— Să fie vreo limbă ciudată?

Sugestia îl făcu pe Tomas să deschidă ochii larg.

— Evident că da! exclamă. Dacă e un semn din Geneză, trebuie să fie în ebraică, nu?

— Şi tu ştii ebraică?

— Învăţ acum, spuse. Dar ştiu că în ebraică citeşti de la

dreapta la stânga şi nu de la stânga la dreapta. Luă stiloul. Stai aşa, să scriu în felul acesta.

Inversă ordinea literelor.

Yehi or!

Tomas se albi la faţă.

— Dumnezeule! Dumnezeule!

— Ce e?

— *Yehi or!* Nu înţelegi? *Yehi or!*

— Ce înseamnă?

— *See sign* Geneză. Yehi or! Bătu cu arătătorul în fraza scrisă pe foaie. Acesta este semnul din Geneză. *Yehi or!*

— Da, dar ce înseamnă *yehi or?*

Tomas se uită la Greg şi la Ariana stupefiat, zăpăcit, încercând să cuprindă măreţia care tocmai îi fusese revelată, cuprins de un iureş de imagini, sunete, gânduri şi cuvinte care, în acel moment, ca într-o coregrafie brusc sincronizată, ca o sublimă melodie cântată de o orchestră haotică, se potriviră unele cu altele şi scoaseră din întuneric adevărul cel mai profund.

Om.

Om, silaba primordială care a creat universul, îi răsuna în minte, în totalitatea profundă al corului tibetan. Auzi sunetul penetrant al mantrei fondatoare, îşi aminti de dansul permanent al naşterii şi al morţii, al creaţiei şi al distrugerii, divina coregrafie din dansul lui Shiva; şi prin silaba aceea sacră care îi răsuna în minte, înţelese secretul Creaţiei, enigma dinainte de Alfa şi după Omega, ecuaţia care face din univers, planul misterios al lui Dumnezeu, scopul surprinzător al vieţii, software-ul din hardware-ul cosmosului.

Endgame-ul existenţei.

În faţa lui, avea scrisă cu stiloul formula care sfâşie nonexistenţă şi creează totul.

Totul, inclusiv pe Creator.

— Tomas, insistă americanul, nerăbdător, aproape scuturându-l pe interlocutorul lui. Ce naiba înseamnă yehi or?

Criptologul se uită la el şi la Ariana, îi privi cu spaimă şi cu uimire, îi privi de parcă s-ar fi trezit dintr-o lungă transă și, răsuflând uşor, aproape temător, spuse în sfârşit ecuaţia magică, enunţul la care inteligenţa care se extinde în univers va recurge ca să scape de cataclismul sfârşitului timpurilor şi să o ia de la capăt.

Formula lui Dumnezeu.

— Să se facă lumină!

Chipul lui Greg rămase nemişcat, ca o fereastră închisă care ascunde lumina zilei, ca o pânză albă care aşteaptă penelul colorat care să-i dea viaţă.

— Să se facă lumină? şopti, în sfârşit. Nu înţeleg.

Tomas se aplecă înainte, apropiindu-şi chipul extaziat de faţa opacă a americanului.

— Aceasta este dovada biblică a existenţei lui Dumnezeu. Să se facă lumină!

Interlocutorul lui dădu din cap, fără să înţeleagă încă.

— Scuză-mă, dar nu are nici un sens. Cum poate fi expresia aceasta dovada existenţei lui Dumnezeu?

Criptologul oftă, nerăbdător.

— Uite, Greg. Expresia în sine nu dovedeşte existenţa lui Dumnezeu. Ea trebuie să fie interpretată în contextul descoperirilor făcute de ştiinţă, înţelegi? Este adevăratul motiv pentru care Einstein nu a vrut să facă public manuscrisul. El ştia că această frază biblică nu era suficientă, ci că era nevoie şi de confirmarea ştiinţifică. Se aşeză mai bine pe scaun şi făcu ochii mari, cu un entuziasm crescând. Confirmarea aceasta a apărut deja. Înţelegi? Confirmarea aceasta a apărut deja şi arată că *Biblia*, oricât de incredibil ar părea, ascunde adevăruri ştiinţifice profunde. Şi în sensul acesta expresia „să se facă lumină!” dovedeşte existenţa lui Dumnezeu.

— Scuză-mă dar eu tot nu văd dovada aceasta. Explică-mi mai bine.

— Foarte bine! exclamă Tomas, frecându-şi fruntea cu vârful degetelor în timp ce-şi făcea ordine în gânduri. Inspiră adânc şi se uită fix la interlocutorul lui.

Biblia spune că universul a început cu o explozie de lumină, nu? Dumnezeu a spus: să se facă lumină! Şi s-a făcut lumină.

— Da.

— Einstein a intuit că fraza aceasta biblică era adevărată. Câţiva ani după moartea lui, descoperirea radiaţiei cosmice de fond a demonstrat că ipoteza Big Bang era corectă. Universul s-a născut de fapt dintr-un fel de explozie iniţială, ceea ce înseamnă că *Biblia* avea dreptate: totul a început când s-a făcut lumină.

— Da.

— Problema care se pune acum este să determini cine este entitatea care a obligat lumina să se facă.

— Vorbeşti de Dumnezeu…

— Spune-i Dumnezeu dacă vrei, numele nu are importanţă. Ceea ce are importanţă e următorul lucru: universul a început cu Big Bang şi se va termina cu Big Freeze sau cu Big Crunch. Einstein suspecta că avea să se termine cu Big Crunch.

— Care e Big Bang pe dos.

— Exact, confirmă Tomas. Se apleacă în faţă, neliniştit şi entuziasmat. Acum fii atent la ce o să spun. Descoperirea Principiului Antropic, asociată descoperirii că totul este determinat de la începutul timpurilor, arată că a existat intenţie în crearea umanităţii. Misterul e pentru ce? De ce s-a creat umanitatea? Care este scopul ei? Ce naiba căutăm aici? Din ce motiv am fost creaţi?

— Mistere insondabile…

— Poate că nu sunt atât de insondabile precum par.

— Ce vrei să spui? Există răspuns la întrebările acestea?

— Bineînţeles că da. Arătă pe foaia scrisă de mână, rândul yehi or! Care se vedea foarte bine. Răspunsul este scris aici, în formula lui Dumnezeu. Să se facă lumină! Einstein a ajuns la concluzia că umanitatea nu este *endgame-ul* universului, ci doar un simplu instrument pentru atingerea *endgame*-ului.

— Un instrument? Nu înţeleg.

— Fii atent la istoria universului. Energia generează materia, materia generează viaţa, viaţa generează inteligenţa. Pauză. Şi inteligenţa? Ce va genera ea?

— Nu am nici cea mai vagă idee.

— Când a identificat „să se facă lumină” cu formula divină, Einstein a fost primul care a răspuns la întrebare.

— Ah, da? Şi la ce concluzie a ajuns?

— Răspunsul e Dumnezeu.

— Poftim?

— Inteligenţa îl generează pe Dumnezeu.

Greg se încruntă şi dădu din cap.

— Nu ştiu dacă te urmăresc…

— Este foarte simplu, şopti Tomas. Umanitatea a fost creată ca să dezvolte o inteligenţă şi mai sofisticată decât cea biologică. Inteligenţa artificială. Computerele. Peste sute de ani, computerele vor fi mai inteligente decât oamenii, iar peste mii de ani, vor putea să evite schimbările cosmice care vor dicta sfârşitul vieţii biologice. Fiinţele vii care au la bază atomul de carbon nu vor mai fi viabile peste multe mii de ani, când se vor schimba condiţiile cosmice, dar fiinţele care au la bază alţi atomi vor fi viabile. Computerele. Se vor extinde în cele patru colţuri

ale universului şi, legate în reţea, peste mii de ani, vor deveni o entitate unică, omniscientă şi omniprezentă. Se va naşte marele computer universal. Problema e supravieţuirea care va fi ameninţată de Big Crunch, nu? Marele computer universal se va vedea pus în faţa acestei probleme: cum să scape de sfârşitul universului? Răspunsul va fi teribil. Făcu o pauză. Nu există scăpare, sfârşitul e inexorabil.

— Deci se termină tot.

Tomas surâse maliţios.

— Nu chiar aşa. Există o metodă prin care marele computer universal va garanta că universul o să existe din nou.

Criptologul făcu o pauză, ca să creeze suspans.

— Care? vru să ştie americanul.

— Marele computer universal va trebui să controleze în detaliu felul în care se va desfăşura Big Crunch. Va trebui să controleze totul conform unei formule care să-i permită să recreeze acelaşi univers după Big Crunch, ca totul să poată exista din nou. Totul, chiar şi el.

— Să recreeze tot?

— Da, marele calculator universal va dispărea odată cu Big Crunch, dar, între timp, va concepe o formulă care să-i permită să reapară în noul univers. Formula aceasta va implica o distribuire de energie atât de riguros şi de precis, că, după un model determinist, conform legilor şi constantelor cu valori bine definite, va permite apariţia materiei în noul univers, apoi a vieţii şi, în final, a inteligenţei, astfel aplicând din nou principiul antropic.

— Şi care va fi formula aceasta?

Tomas ridică din umeri.

— Nu ştim, e ceva atât de complex, că va fi conceput doar de o Superinteligenţă. Dar formula o să existe, iar conceperea ei este prezisă metaforic în *Biblie.*

— Să se facă lumină! şopti Greg, cu o scânteie în ochii lui albaştri.

— Întocmai, surâse Tomas. Să se facă lumină! Plecă privirea. Formula lui Dumnezeu.

— Stai puţin! îl întrerupse americanul, ridicând mâinile de parcă ar fi cerut o pauză. Insinuezi că Dumnezeu este un computer?

— Toată inteligenţa este computerizată, îi răspunse criptologul pe un ton condescendent. Am învăţat acest lucru de la matematicieni şi fizicieni. Se bătu cu degetul în tâmplă.

Inteligenţa este calcul. Oamenii, spre exemplu, sunt un fel de calculatoare biologice. O furnică este un calculator biologic mai simplu, noi suntem mai complecşi. Atâta tot.

— Definiţia aceasta mi se pare un pic forţată…

Tomas ridică din umeri.

— Uite, dacă te deranjează, să nu-i spunem marele computer universal, bine? Să-i spunem… ştiu şi eu… să-i spunem inteligenţă creatoare, mare arhitect, entitate superioară, cum vrei tu. Numele nu are nici o importanţă. Important e că inteligenţa stă la baza tuturor lucrurilor.

— Înţeleg.

— Einstein a ajuns la concluzia că universul există ca să creeze inteligenţa care va genera următorul univers. Acesta este *software*-ul universului, *endgame*-ul universului. Să se facă lumină! Este metafora biblică pentru formula creării universului, formula pe care o va aplica marele calculator universal când se va întâmpla Big Crunch, formula care va provoca un nou Big Bang şi care va recrea tot. Tot, inclusiv pe Dumnezeu. Obiectivul ultim al universului este să-L recreeze pe Dumnezeu, iar noi nu suntem decât un instrument al acestui fapt.

Privirea americanului pendula între Tomas şi Ariana. Se uita la ciorna pe care criptologul o ţinea cu putere în mână şi înţelese în sfârşit ultimul secret al lui Einstein – revelaţia existenţei lui Dumnezeu, a scopului universului, al scopului umanităţii.

— E… e… e incredibil.

Tomas nu răspunse. Deschise portiera şi privi strada. Nu mai ploua; un vânticel rece îi mângâia chipul, era uşor şi pur, aproape parfumat de limpede ce era. Pe stradă şi pe trotuar se vedeau bălţi mici, cristaline, reflectând ca nişte oglinzi cerul dens, de parcă ploaia spălase tot. Dimineaţa era albastră, senină şi melancolică, respirând în ritmul picăturilor mari de apă care cădeau de pe frunze şi loveau pământul umed cu zgomot ud, aproape muzical. Lumina soarelui strălucea cu bonomie, filtrată uşor de norii care se îndepărtau, unii încărcaţi şi înceţi, alţii palizi şi uşori.

Istoricul îşi îndreptă umerii afară, îi dădu mâna Arianei şi o ajută să iasă. Gărzile de corp americane, refugiate sub un stejar frunzos, care încă mai picura, se apropiară şi îl întrebară pe Greg din priviri, de parcă i-ar fi cerut instrucţiuni. Ataşatul le făcu semn tăcut cu capul, era totul în regulă, iar cei doi se relaxară.

Înainte de a se îndepărta, Tomas se întoarse spre uşa limuzinei şi îl privi pe Greg pentru ultima dată.

— E ciudat cum în tot acest timp, umanitatea a intuit adevărul intrinsec din spatele universului, comentă. Ai văzut?

— Ce vrei să spui?

— Înainte de a muri, tata mi-a spus că hinduşii credeau că totul este ciclic. Universul se naşte, trăieşte, moare şi intră în nonexistenţă și se naşte din nou, într-un ciclu infinit, într-o eternă reîntoarcere căreia îi spun ziua şi noaptea lui Brahman. Istoria hindusă a creării lumii şi a actului prin care Dumnezeu devine lumea însăşi, care, la rândul ei, devine Dumnezeu.

— Înfiorător.

Tomas surâse.

— Nu-i aşa? Respiră adânc. Mi-a mai recitat şi un aforism interesant al lui Lao Tzu, o poezie taoistă care conţine secretul universului. Vrei să o auzi?

— Da.

Vântul începu brusc să sufle şi agită stejarii, frust şi violent, smulgând frunzele şi biciuind siluetele întunecate care înconjurau limuzina udată de ploaie. Părea că cerul urlă, tânguindu-se sinistru, de parcă încerca să sfărâme blândeţea dulce de după ploaie, de parcă ameninţa să provoace un nou potop, punitiv, de parcă s-ar fi răzbunat pentru că-şi vedea smuls misterul lui cel mai profund.

Dar Tomas nu se intimidă şi recită poezia de parcă încă o mai asculta rostită de buzele tremurânde ale tatălui său; o recită cu fervoare, cu pasiune, cu intensitatea celui care ştie că a găsit drumul şi că destinul său este să meargă pe el.

La sfârşitul liniştii este răspunsul,
La sfârşitul zilelor noastre este moartea.
La sfârşitul vieţii noastre, un nou început.

Un nou început.

NOTĂ FINALĂ

Când astrofizicianul Brandon Carter a propus, în 1973, Principiul Antropic, o parte a comunităţii ştiinţifice s-a lansat într-o dezbatere despre locul umanităţii în univers şi despre sensul ultim al existenţei acesteia. Dacă universul era conceput ca să ne creeze, cumva avem vreun rol de îndeplinit în univers? Cine a conceput acest rol? Şi care ar fi acesta?

Odată cu Copernic, oamenii de ştiinţă au început să creadă că existenţa fiinţelor umane este irelevantă pentru cosmos în general, o idee care a dominat gândirea ştiinţifică de atunci încoace. Dar, în anii ’30, Arthur Eddington şi Paul Dirac au descoperit coincidenţe neaşteptate care implică un număr de o magnitudine enormă ce a început să apară în cele mai variate contexte din cosmologie şi din fizica cuantică, ciudatul 1040.

Descoperirea unor noi coincidenţe s-a acumulat în timp. S-a descoperit că aceste constante ale naturii cereau valori incredibil de precise pentru ca universul să fie aşa cum e şi s-a înţeles că expansiunea universului trebuia să fie controlată până la cel mai mic detaliu astfel încât să producă misteriosul echilibru care face posibilă existenţa noastră. Descoperirile s-au înmulţit. S-a înţeles că structurile esenţiale ale vieţii, cum ar fi apariţia stelelor asemănătoare cu Soarele sau procesul de producere a carbonului, depindeau de o serie înspăimântătoare de accidente consecutive.

Care este semnificaţia acestor descoperiri? Prima constatare se referea la faptul că universul a fost conceput cu o asemenea precizie pentru ca, cel puţin, să genereze viaţa. Dar concluzia aceasta suscită inevitabil o problemă filosofică de importanţă supremă – problema intenţionalităţii creării universului.

Pentru a contrazice concluzia evidentă care se poate deduce din aceste descoperiri, mulţi oameni de ştiinţă susţin că universul nostru este doar unul dintre miliardele de universuri, fiecare cu valori diferite ale constantelor lor, ceea ce înseamnă că aproape toate nu au viaţă. Astfel fiind situaţia, este doar o coincidenţă că universul nostru e creat anume ca să producă viaţa – marea majoritate a universurilor nu au viaţă. Problema acestei argumentări este că nu se bazează pe nici o observaţie sau descoperire. Nimeni nu a probat nici pe departe cele mai mici

trăsături ale existenţei altor universuri şi nici urme îndepărtate de valori diferite al constantelor naturii. Cu alte cuvinte, ipoteza multiuniversurilor se bazează chiar pe ceea ce ştiinţa critică mai mult în gândirea neştiinţifică – credinţa.

S-ar putea spune acelaşi lucru despre teza de fond a acestui roman? Ideea unui univers ciclic, care pulsează în ritmul succesivelor Big Bang şi Big Crunch, este descrisă în diferitele cosmologii mistice, inclusiv cea hindusă, dar, în domeniul ştiinţific, pentru prima dată a fost lansată de Alexander Friedmann şi dezvoltată separat de Thomas Gold şi de John Wheeler. Teoria aceasta depinde, evident, de o premisă esenţială – aceea că universul nu se va termina cu Big Freeze, ci cu Big Crunch. Observarea unei accelerări a expansiunii universului indica un Big Freeze, dar sunt motive bune pentru a crede că accelerarea aceasta este temporară şi că Big Crunch este viabil.

Este evident că în acest roman, propunem o ipoteză şi mai îndrăzneaţă, care depinde de premisa universului ciclic, dar merge dincolo de ea. Este vorba de posibilitatea ca universul să fie organizat astfel încât să creeze viaţa, fără ca viaţa să fie un scop în sine, ci un mijloc de a permite dezvoltarea inteligenţei şi conştiinţei care, la rândul lor ar deveni instrumente ce ar face viabile ultimul endgame al universului: crearea lui Dumnezeu. Universul s-ar dovedi atunci un imens program ciclic elaborat de inteligenţa universului anterior cu scopul de a asigura întoarcerea sa în universul următor.

Deşi speculativă, posibilitatea universului pulsatil se potriveşte cu anumite descoperiri ştiinţifice făcute de om. Este adevărat că nu există nici cea mai mică dovadă că înainte de universul nostru a existat alt univers care s-a terminat cu un Big Crunch. Dacă au existat alte universuri înainte de al nostru, acest lucru este posibil, dar adevărul este că Big Bang a şters toate dovezile. Trăsăturile ultimului Omega au fost anulate de Alfa al nostru. Dar adevărul este că a existat ceva care a provocat Big Bangul. Ceva ce nu ştim ce e. Vorbim despre o simplă posibilitate – dar de o posibilitate care, deşi metafizică, se bazează pe o ipoteză admisă de fizică.

Celor care au dubii despre baza ştiinţifică a acestei ipoteze, le sugerez să consulte bibliografia pe care am folosit-o pentru a susţine teza de bază a romanului. În privinţa problemelor care au legătură cu Principiul Antropic şi expansiunea inteligenţei prin cosmos au fost foarte importante *The Anthropic Cosmological*

Principie, de John Barrow şi Frank Tipler; *The Physics of Immortality,* de Frank Tipler; *The Constants of Nature,* de John Barrow; şi *The Accidental Universe,* de Paul Davies. Pentru concluziile din lucrarea fictivă *Die Gottesformel,* m-am bazat pe *The Science of God,* de Gerald Schroeder. Pentru informaţia ştiinţifică generală sau alte detalii ştiinţifice din acest roman, este relevant volumul *Theories of the Universe,* de Gary Moring; *Universe,* de Martin Rees; *The Meaning of Relativity,* de Albert Einstein; *The Evolution of Physics,* de Albert Einstein şi Leopold Infeld; *The Physical Principles of the Quantum Theory* şi *La nature dans la physique contemporaine,* de Werner Heisenberg; *Chaos,* de James Gleick; *The Essence of Chaos,* de Edward Lorenz; *Introducing Chaos,* de Ziauddin Sardar e Iwona Abrams; *Haosul şi armonia,* de Trinh Xuan Thuan; *Chaos and Nonlinear Dynamics,* de Robert Hilborn; *Sync,* de Steven Strogatz; *The Mind of God* şi *God and the New Physics,* de Paul Davies; *The Tao of Physics,* de Fritjof Capra; *Introducing Time,* de Craig Callender şi Ralph Edney; *A Short History of Nearly Everything,* de Bill Bryson; *Cinci ecuaţii care au schimbat lumea,* de Michael Guillen; şi *How We Believe,* de Michael Shermer.

Mulţumiri lui Carlos Fiolhais şi João Queiro, profesori de fizică şi de matematică la Universitatea din Coimbra, pentru revizia ştiinţifică a acestui roman – dacă există vreo greşeală, ea nu se datorează cu siguranţă vreunei greşeli a lor, ci încăpăţânării mele proverbiale; lui Samten, ghidul meu în Tibet, editorului meu Guilherme Valenţe, întregii echipe de la editura Gradiva, pentru munca şi dedicarea lor; şi, evident, Florbelei, ca de obicei, prima cititoare şi cel mai important critic.

CUPRINS

BESTSELLER

Apărut ca urmare a unei documentări extrem de aplicate în domeniul cercetării fizice şi matematice din ultimul secol, romanul Formula lui Dumnezeu *se construieşte la interferenţa atipică a trei genuri: roman poliţist, roman de dragoste şi studiu ştiinţific. Încercarea de descifrare a unui mesaj enigmatic, aşezat de Albert Einstein într-unul dintre manuscrisele sale, rămas secret, îi oferă lui Tomás Noronha, protagonistul întâmplărilor, prilejul de a trăi o veritabilă aventură în sensul propriu al termenului, marcată de vizitarea unor spaţii exotice precum Iranul şi Tibetul sau povestea de dragoste cu agenta secretă iraniană Ariana Pakravan, totodată şi o aventură spirituală.*

Pornind de la date şi teorii ştiinţifice cât se poate de reale, acest bestseller internaţional propune o ipoteză surprinzătoare în deplină coerenţă cu informaţia prezentată, referitoare la demonstrarea ştiinţifică a existenţei lui Dumnezeu, la evoluţia viitoare a universului sau scopul creării omului.

PARALELA 45

ISBN 978-973-47-0677-8

